V.n.9.

IOANNIS ALEXANDREI
Philoſophi in Tres Libros
DE ANIMA ARISTOTELIS

BREVES ANNOTATIONES, EX DISSERTATIONIBVS
AMMONII HERMEI, CVM QVIBVSDAM
PROPRIIS MEDITATIONIBVS.

Nuper è Græco in linguam Latinam conuerſæ.

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.

M D LIIII

1109691

IOANNIS ALEXANDREI PHILOPONI

PROOEMIVM IN LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS.

CVM nos de anima ſermones audituri ſimus, de potentiis ipſius animę primum dicendum eſt, quot ſcilicet in partes diſtribuantur, & quale vnaquæque nomen conſecuta ſit, deinde quot antiquorum de illis opiniones fuerũt, & inter hæc veram de illis opinionem ex diuiſione ſeligere. Primum igitur animales potẽtię in duas partes diuiſionem ſuſcipiunt. ipſarum nãq; aliæ ſunt rationales, aliæ vero rationis expertes, atque harum vtraq; rurſum dupliciter diuiditur. earum enim, quæ ratione vtuntur, partim ſunt vitales, & appetentes, partim vero cognoſcentes. eodem quoque modo diuiduntur eę, quę ratione carent. Rurſus autem quæ rationis, & cognitionis ſunt animales potentiæ trifariam diuiduntur, alia.n. quædam eſt opinio, alia cogitatio, & alia intellectus. opinio igitur ipſa verſatur omnino circa vniuerſale, quod in ſenſibilibus eſt, ipſum nãq; cognoſcit, illud enim ſcit, ꝙ omne album eſt diſgregatiuum viſus, quodq; eſt omnis homo bipes. Veruntamen cogitabilium quoq; concluſiones abſque ratione cognoſcit, illud enim ſcit. quod anima eſt immortalis, quare autem ſit immortalis anima, ipſa neſcit opinio, nãque illud cogitationis eſt opus, opinionis vero hoc ſolum ſcire, quod eſt. Quapropter opinio ea eſt, quæ & vniuerſale in ſenſibilibus, & cogitabilium concluſiones cognoſcit. Vnde & Eleates Zeno in eo dialogo, qui Sophiſta inſcribitur, opinionẽ ipſam bene diffinit, cum eã ipſius cogitationis eſſe extremum dicat, nam cogitatione ratiocinante quod anima ſit immortalis, ipſa opinio concluſione accepta hoc ſolum nouit. ꝙ immortalis eſt. At cogitatio eſt veluti via quędam trãſiens a propoſitionibus ad concluſiones, ex quo etiã nomen ipſum τῆς διανοίας. i. cogitationis traxit, id videlicet cogitatio quærit, vnde eſt ꝙ anima ſit immortalis. deinde ex his. quæ magis aperta ſunt, incipiens ad illud, quod exquiritur, tranſit, ita dicens, anima ipſa ſponte mouetur, quod per ſe mouetur, & ſemper mouetur, hoc immortale eſt, anima igitur ipſa eſt immortalis, & hoc quidem cogitationis eſt opus. Intellectus vero munus eſt applicationibus ſimplicibus, atque ita melius, q̃ per demonſtrationem, in rerum cognitionem venire. Quemadmodum enim ſenſus occurrens fortaſſe albo, vel huic figuræ melius habet eius cognitionem, quam per demonſtrationem, (non enim ad hæc indiget ſyllogiſmo, qui hoc album eſſe demonſtret, ſed ſimplici applicatione hoc ipſum cognoſcit) eodem quoque modo intellectus ipſe intelligibilia ſimplici applicatione melius, quam per demõſtrationem cognoſcit. Intellectus autem operatio in hiſce ſolum verſatur, quibus in ſummitatem purgationis, & ſcientiæ perueniendi facultas data eſt, quæque per purgatiuas virtutes abſque imaginatione, & ſine ſenſu operari conſueuerunt, quia.ſ. eſt intellectus habitus animę perfectiſsimus. Vnde Plotinus de eodem dicens inquit. Quicunque operatus eſt, hic ipſe, ꝙ ego dico, cognoſcit, quaſi ſtatus hic neq; verbo poſsit interpretari. Verſatur igitur intellectus circa intelligibilia, quę Timæus diffiniens dicebat eſſe intelligentiæ cum ratione comprehenſibilia. Cogitatio autem circa cogitabilia verſatur, opinio vero circa opinabilia, quæ quoque opinabilia Timæus explicans aſſerit opinioni cum ſenſu irrationali opinabilia eſſe. harum vero potẽtiarum ordinem primum tenet intellectus, vltimum opinio, medium cogitatio, quæ noſtræ animæ familiariter coniuncta eſt, quoniam quoque in vniuerſo medium ordinem tenet, & per hanc ipſam (dico autem cogitationem) noſtra anima, in intelligibilium contemplationem reducitur, quæ quidem noſtræ animæ perfectio eſt. Quia vero ſimul cum ſenſibilibus nata eſt, & connutrita anima noſtra, ob eam, quam habet cum ſenſibus conſuetudinem, non poteſt in contemplationem intelligibilium, atq; immaterialium ſeipſam reducere. Verum ſibi id perſuadet illaq; eſſe corpora, & habere magnitudines, & quæcunque ſunt in ſenſibilibus, ibi etiam ea imaginatur. Quare Plato in Phædone dicit hoc eſſe omnium, quæ ſunt in nobis, difficillimum, ꝙ cum pauliſper a corpore tractiocium nacti fuerimus, contemplationiq; diuinorum vacare voluerimus, imaginatio ipſa intercidens nobis perturbationem mouet, & facit nos ſuſpicari Deum ipſum corpus eſſe, magnitudinemq; & figuram habere, neque nos de Deo abſq; corpore, & ſine figura intelligere permittit. Quare oportet animam ad ſui perfectionem tendentem, primum per cogitationem operari, quæ quodammodo rerum media habet, talia autem ſunt cogitabilia, qualis eſt anima noſtra, & contẽplatio de illa, necnon mathematica, quæ immaterialem habent eſſentiam, quãuis ſubſtantiam nequaquam, vt ipſa poſtquam conſueuerit in iis agere ſine materia hac via progreſſa ad ea, quæ perfectæ ſunt a materia ſeparata (diuina dico) ſecedat. Vnde etiam Plotinus, Ducantur, inquit iuuenes per mathematica ad conſuetudinem naturæ incorporeæ. At vero ſi quandoque cogitatio de intelligibilibus ratiocinatur, non tamen per ſe, ſed intellectui complicata id facit, quemadmodum quoque de ſenſilibus imaginationi coniuncta ratiocinatur. huius igitur intellectus, etſi non multi ſumus participes, veſtigia tamen quædam huius, atque ſimulachra ſunt in nobis trãſpoſita, eæ autem ſunt communes animi notiones, quas multo melius abſque demonſtratione, q̃ cum ea pleriq; omnes cognoſcimus, vt hæc, ꝙ eidem rei æqualia ſibi inuicem æqualia ſunt: ꝙ, ſi ab æqualibus ęqualia auferantur, reliqua ſunt ęqualia: ꝙ, in omnibus aut eſt affirmatio, aut negatio: quod, omnia bonum cupiunt, & alia, quæcunque ſunt iis ſimilia. non enim ad horum faciendam fidem præparationis indigemus, at hęc ipſa ꝑ applicatione primũ factam melius, q̃ per demonſtrationem cognoſcimus. hæ igitur cõmunes animi notiones (quemadmodum diximus) per omnia procedẽtes ipſius intellectus manifeſte ſimulachra ſunt. Quemadmodum intellectum ipſum ſcientiæ principium vocant, quo intelligibilia cognoſcimus, de quo Ariſto. in demonſtratiuis contra eos, qui non eſſe ſcientiam putabant, exponebat ita, non ſolum eſſe ſcientiam dicimus, verum etiam principium ſciẽtiæ, quo terminos ipſos cognoſcimus. appellat videlicet terminos ipſas cõmunes animi conceptiones, & terminos, qui ſunt in ſyllogiſmis. oportet enim ꝙ omnis ſyllogiſmus a communibus animi conceptionibus principiũ habeat, quæ quidem (veluti dictum eſt) ab intellectu veniunt ad nos, nãque ſcimus abſq; demonſtratione, ꝙ hoc quid eſt homo, aut anima, aut aliquid iſtiuſmodi, vel intelligibilia ipſa terminos dicit, vt fines eorum, quæcunque ſunt, terminus nãque eſt (vt inquit geometra) qui alicuius finis eſt. principium igitur ſcientiæ eſſe intellectum dicit, quia per ipſum communes cogitationes habemus, vnde cogita-

tio velut a principiis ſcientificas demonſtrationes facit, terminos videlicet intelligibilia dicit, quia ſunt eorum, quæ ſunt, extrema. dicimus igitur, inquit, eſſe intellectum, quem ſcientiæ principium vocauit, quo quidem intelligibilia cognoſcimus, hæc enim ſunt termini vt ſines. At quærere dignum eſt, quoniam dicebamus opinionem ipſam ipſum quidem, quod, ſcire, ipſum vero, cur, ignorare: dicebamus quoque vniuerſale ipſum in ſenſibilibus, necnon cogitabilium concluſiones nõ ignorare, dignum eſt, inquam, quærere vnde ſit opinioni cognitio hæc vniuerſalis in ſenſibilibus. quo enim demonſtrante quod omnis homo ſit bipes, hanc ipſam concluſionem accipiens totam ſibi illa habet? quemadmodum etiam in cogitabilibus ipſa cogitatione demonſtrante ꝙ anima eſt immortalis, concluſionem ipſam accipiens opinio retinet, neque enim huiuſce rei cogitatio demonſtrationem fecit, huiuſce, inquam, quod eſt omnis homo bipes, quodque Hinnitus eſt omnis equi proprium, vel iſtiuſmodi quæcunque alia. neque enim fieri id poteſt, vt ex particularibus vniuerſale credatur, id enim dici nõ poteſt, quod Xantus, & Balias, & alij equi, qui ſunt aut hoc, aut illo in loco, quadrupedes ſunt, ideo eſſe omnes, neque quod hic, aut ille Æthiops niger eſt, ob eam rem ſcilicet omnem eſſe Æthiopa nigrum. Manifeſtum eſt igitur ipſam cogitationem nequaquam ſenſibile demonſtrare, multoq; magis etiam patet neque imaginationem, neq; ſenſum illud haud quaquam facere, quod, quando hiſce de rebus dicemus, perſpicuum erit, nãque harum vnaquæque particulare aliquid cognoſcit. Vnde igitur opinio ſenſibilium cognoſcit vniuerſale? dicimus id vt plurimum poſſe fieri, vt cogitatio in ſenſibilibus vniuerſaliter ratiocinetur, quemadmodum fecit in aſtris Ariſto. qui cum vellet ea eſſe ſphærica demonſtrare, vna re, luna ſcilicet id credibile fecit, dicit enim, quod ea, quæ eiuſdem ſubſtantiæ ſunt, vt in vno ſe habent, ita in omnibus vt ſint neceſſe eſt, aſtra autem omnia eiuſdem ſubſtantiæ ſunt, lunam vero ſphæricam eſſe demonſtratum eſt, ideo id patet, quod alia quoque aſtra ſphærica erunt, poſſunt etiam, qui fumum vident, argumentari quod ibi ſit ignis, ubi fumus eſt, hoc modo, fumus eſt in hoc loco, fumus omnis eſt ex igne, igitur ignis eſt in hoc loco. fortaſſe igitur (vt ego dicebar) fieri poteſt vt ipſa cogitatio ratiocinetur vniuerſaliter de quibuſdam particularibus & ſi non in omnibus. Dico tamen, quod anima ipſa rationis particeps in ſe rerum rationes conſubſtantiales habet. Verum quia demerſæ ſunt in materia, fere ſunt obrutæ, velut in cinere ſcintilla latet. quemadmodum igitur, cum quiſpiam cinerem aliquantulum ſodicauerit ſcintilla ſtatim reſplendet, neque is, qui cinerem demouit, ſcintillam fecit, ſed ea ſolum, quæ erant impedimento abſtulit, eodem modo quoque opinio ab ſenſu prouocata rationes exiſtentium rerum propo nit. ſimiliter etiam magiſtros inquiunt non nobis in animum inducere cognitionem, ſed quæ in nobis veluti latens eſt, eam ipſam manifeſtam facere, nam ſi rationes rerum non eſſent in nobis, quomodo, cum quiſpiam præter naturam rerum diſſereret, intelligeremus? vt ſit, cum duos de anima diſputantes audimus, hunc quidem contra iudicamus, atque arguimus naturæ rerum minime conſonare, cum illo vero conuenimus, & magis vera proferre fatemur. cur igitur iudicantes eorum dicta hunc quidem vera, illum autem falſa dicere affirmaremus, niſi ipſa rerum ratio nobis ineſſet? nonne perſpicuum illud eſt, quod ipſi nos per eas, quæ ſunt in nobis reconditæ de anima communes notiones diſputantium verbis excitatas iudicantes dicimus hunc ipſum vera, illum autem falſa dicere? pari igitur modo & ipſam opinionem fatemur, cum ſcilicet ſenſus didicerit hunc, atque hunc eſſe bipedem, prouocatam, inquam ſenſu recordari, quod eſt omnis homo bipes, at communius eæ dicantur communes animi conceptiones, & intellectus adumbrationes, omnia enim quæcunque melius, quam per demonſtrationem ſcimus ea, per communem animi conceptionem ſcimus, quę vero demonſtrationis indigent, vt a nobis cognoſcantur, eorum concluſiones abſque demonſtratione cognoſcere opinionis eſt opus, etenim ſine ratione ſcit ipſa quod anima eſt immortalis, quare horum cognitio cum demonſtratione eſt neque melius quam per demonſtrationem quemadmodum ſine demonſtratione id ſcimus, quod omnis hominis riſus eſt proprium. Potentiæ vero animæ, quæ ratione carent, aliæ ſunt cognitiones, & aliæ appetitus, & vitæ, ad ipſam cognitionem ſenſus, & imaginatio pertinent. Senſus autem ab imaginatione differt ideo, quia imaginatio intrinſecus habet cognitionem, ſenſus vero ad ea, quæ ſunt extra, producitur. Senſus enim, quod adeſt ſolum, quodq; extrinſecus aſſumit, id cognoſcit, at imaginatio ſenſibilium formas ab ſenſu captas, ipſa ſecum confingit. Vnde eam vocat Ariſtoteles intellectum paſsiuum, intellectum videlicet, quia intus habet cognobile, & id ſimplici applicatione, quemadmodum non per præparationem conſequitur intellectus. Paſsiuum vero vocat, quia cum impreſsionibus ipſius, neque ſine figura cognoſcit. ea autem imaginatio dicitur græce phantaſia quaſi quædam ſit phantaſia, imaginatio enim ſtatio eſt imaginum, nãque ſtant in ea quæ viſa ſunt extrinſecus, vterque vero ſcilicet ſenſus & imaginatio circa particulare extenditur, etenim licet hoc album, non tamen omne album videt. hoc autem differunt inuicem, ꝙ alter extrinſecus, altera vero intrinſecus cognoſcit, & ipſa quidem imaginatio quinque ſenſuum impreſsiones amplectitur. Vnus autem quiſque ſenſus, ꝙ eſt proprium ſibi ſenſibile, illud cognoſcit. Quæ vero ſunt appetitus, & vitæ, alia eſt ira, & alia cupiditas. At quiſpiam quæreret poſſet, quid ita dicamus inter iram, atque cupiditatem diſtinctionem fieri. Quid enim? nonne cupit ira cum mœrore contra afficere, qui nos in mœrorem compulerit? Quid etiam, nonne ratio ipſa diſciplinaſq; & contemplationes cupit? ad hoc igitur dico, ꝙ cupiditas ipſa magis communiter, magiſq; etiam proprie dicitur quemadmodum enim diſpoſitio & communiter, & in habitu dicitur, & adhuc proprie diſtincta ad habitum, ſic ipſa quoque cupiditas, & communiter in omnibus animæ potentiis. at vero magis proprie ad irã ſeparata dicitur. Etenim ex quo nos huc prouidentia miſit, vt eo, quæ ſunt hic, ornemus nobis hanc hæreditatem, quam conſeruare nos vult. ipſa credidit, & vt hoc ipſum faciamus quoniam multa ſunt, quæ hanc hæreditatem lædunt (eſt enim fluxa, atque corruptibilis natura) nobis iram, atque cupiditatem dedit vt illa a nobis lædentia repelleremus hac vero ꝙ eſt fluxum, ſuffulciremus, eæ igitur ſunt, quæ ratione vtuntur, quæque illa carent, animales potentiæ. Quæ igitur ſunt rationis, & ad cognitionem pertinent, eæ diuiſæ ſunt potentiæ Actiuæ vero ſunt voluntas, & electio, & ipſa quidem voluntas attinet ad ſolum bonum, ſed electio ad vtrumque refertur. Voluntas rurſus ipſius per ſe animæ rationalis, electio vero irrationali complicata eſt. Quando enim extra generationem ipſa anima eſt, ſecundum voluntatem ſolam operatur, propterea quod eſt in ſolo bono, cum vero in generatione eſt, quia ſibi complicatas irrationales potentias habet, ob cauſas, quas dicemus, tunc implicata parti quæ rationi repugnat, electionem tenet. Quare modo pro ratione, modo contra rationem ſtat, atque alterum pro altero diligit. eæ igitur ſunt animæ rationis compotes potentiæ. præter has vero ſunt, quas plantales vocant virtutes, eæq; ſunt tres, nutricatio, augmentatio, & generatio, dicunturque ideo plantales, quia in plantis ſolæ videntur, etenim ſtercorationibus atque irrigationibus nutriuntur, & augentur, ſuiq. conſimilia procreant. vitis enim de vite, & olea ex olea procreatur. vt igitur ſummatim dictum ſit & homines, & animalia, & vegeta ſumus, & ex quo ſumus homines, quas enumerauimus virtutes rationales, habemus, ex quo autem animalia, eas, quæ extra partem, ex quo vero vegeta, plantales, vegetas.n. dicimus ipſas plãtas, vegetorum nãque eſt augeri, nutririque, & ſui conſimilia producere. Quare ipſa etiam dicuntur & viuere & mori, vita autem,

tem, atque mors animæ præſentia, & abſentia fit. quæcunque igitur vitas meliores habent, neceſſe eſt, vt ea etiam deteriores habeant, verum e diuerſo non fit, non enim fieri id poteſt, vt ij potentias rationales habeant, quibus non prius deteriores datæ ſint. atqui neque in ſenſibus melioris poteſt eſſe particeps is, qui non ſit compos deterioris, quæ igitur ſunt conſortia viſus, hæc eadem ſunt & auditus, & reliquorum, item quæcunque habent auditum, illa eadem tenent & odoratum, & guſtum, & tactum, non autem omnino viſum, veluti talpa. at profecto quædam ſunt omnibus carentia ſenſibus, præter quam tactu, vt ſpongiæ. Quamobrem nullo modo poteſt is eſſe melioris compos, qui non ſit deterioris particeps, hoc autem non ideo, quia meliores prioribus indigeant, vt inde ſuſtineantur, ſed econuerſo corpus meliorum non poteſt eſſe conſors, niſi prius deteriores acceperit. non enim corpus vim rationis expertem participare poteſt, quod plantalis prius partem non aſſumpſerit, neque habere rationalem poteſt, niſi harum vtriuſque particeps fuerit, etenim, quia oportebat vt nulla ſpecies corrumperetur, ne ue propterea mundus imperfectus eſſet (eſt enim mundus ipſarum ſpecierum plenitudo) neque id fieri poterat, vt quæ generarentur, & corrumperentur, hic eadem numero manerent, ideo & ipſæ, quam potuerunt, æternitatem cepere. Deinde quod omnia immortalitatem cupiunt ipſis primi, veluti id ſit proprium cuiuſque principium, cuncta, quam pro ſua vnumquodque menſura capere poteſt, immortalitatem participant, ob eam rem, quæ ſunt hic, cum numero non poſsint eſſe æterna, eorum vnumquodque ſui ſimile procreando conſors eius æternitatis efficitur, & hoc eſt opus naturæ maxime conſideratum, quod ſcilicet in naturalibus vnumquodq; ſui conſimile alterum producat. igitur quoniam generationis indigemus, ipſaque generandi virtus eſt in magnitudine definita, propterea augmentatione nobis opus eſt, at quia augmentatio per nutrimentum fit, ideo vis nutricandi nobis eſt neceſſaria. quas ob res & nos, & bruta naturalium potentiarum participes ſumus. Quare cum quid agimus, per has ipſas virtutes, quemadmodum plantæ faciunt, operamur cum vero per iram, aut per cupiditatem, ſimiliter atque animalis rationis expertia facimus, at cum ratione vtimur, tunc hominis munere ſolum fungimur. hac de cauſa Plotinus diuiniſsime dixit, qui furore quodam perciti ſecundum nutriendi vires agunt, tot cum periculo tentare, vt in arbores mutentur. Enimuero dignum eſt, vt conſideremus, quænam differentia ſit cupiditatis aduerſus naturales virtutes nutriendiq;, & generandi, nõ enim videmus agere cupiditatem circa aliud quodpiam, præterquam nutrimenta, & generandi vires, vnde id experitur cupiditas, vt cum potentiis plantalibus eadem ſit. Quid igitur dicimus? non eſt idem, quia cupiditas agit cum ſenſu, plantales vero virtutes ſine ſenſu agunt. hinc eſt quod animalia etiam rationis expertia cum fœminas viderint, in appetitum mouentur. quapropter cum cognitione quadam cupiditas eſt, non autem ſic operationes plantales, atqui dormientes etiam ſæpenumero nullo neque ſenſu, neque imaginatione adducti ſemẽ emittimus, pari modo videlicet operantes, ac plantales ipſæ virtutes faciunt. Quemadmodum enim cum rationalis potentia eſt in ſeruitutem mãcipata eius, quæ ratione abutitur, omne conſilium mouet in cibi, venereorumq; expletionem, neque propterea cum plantalibus potentiis eſſe eandem rationem dicimus, ſimili quoq; modo fatemur in cupiditate. Verum virtutum plantalium illud eſt proprium, quod ſimpliciter nutrimentum, geniturámq; ſine ſenſu concupiſcũt, cupiditatis vero, quod eſcam talem, talemq; coitionem, & ſimpliciter ſuauitatem deſiderat. Quid igitur? duarum potentiarum ſcilicet cupiditatis, & plantalis vnus, & idẽ effectus eſt? non eſt vnus inquam, verum ſimplici modo eius virtutis, quæ pertinet ad plantas, nutrimentum eſt, aut genitura. cupiditatis vero finis eſt ipſa voluptas, eſt autem in ipſius cupiditatis finis, vt (quemadmodum dixi) eo ipſo deſiderio & ſortem noſtrã, & generis ſucceſsionem conſeruemus. at rationis, cum ea cupiditati deſeruit, quenquam eſſe talis operationis finem nequaquam dico, nãque præter naturam rationi talis eſt finis, quæ autem præter naturam ſunt, ad aliquam finem minime reſpiciunt. etenim ratio, cum ſeruit, non ſuum, ſed cupiditatis finem voluptatem præparat. At ne quiſpiam in illam vulgarem dubitationem veniat. Quid? igitur tres animas habemus? & tribus gubernamur? Dico. n. quod velut anima huic coniuncta corpori videtur quidem vnum quoddam facere, vere tamen non eſt vnum quid. eodem quoque modo rationis experti potentiæ copulata, & plantali ſingularem quandam continuationem facit propter propinquitatem, ea enim quæ ratione vacat pars continenter illi, quæ ratione vtitur, exaptata eſt, plantalis vero huic, quæ rationis haud eſt particeps, atque ideo propter eum, in quo ſimul ſunt, affectum, conſenſum eſſe vnum dicimus, tum etiam quia rationalis potentiis reliquis, velut inſtrumentis vtitur Harum autem virtutum, plantalium ſcilicet & brutalium, aliæ quidem magis, aliæ vero minus rationali animæ proximæ ſunt. hæ propiores ſunt, quæ rationem non habent, natura enim ita comparatæ ſunt, vt exaudiant ipſam rationem, quare nos cupiditates cũ increpamus, mitiores ipſas facimus.

Increpuit verbo perculſo pectore corda.

& rurſus.

Cor perfer, nãque & peius quandoque tuliſti.

Conſueſcere ipſum moderari ab ira, a voluptate, a triſtitia, & quæcunque conſimilia ſunt. at quid ego dico hęc in nobis? nonne quoque ferarum multę ratione ipſa manſuetiores redduntur? Plantales vero, vtpote quæ rationem non exaudiant, ab anima rationali ſpatio longiore diſtare? non enim nutritiuæ virtuti ad imponendum eſt, quãtum nutrire debeat, aut augmentatiuæ quãtum augere, ſed neque generatiuæ, quare & inuiti ſæpenumero ſemen in ſomnis emittimus Quod ſi ipſam generãdi vim modeſtiorem facimus, illud eſt manifeſtum, quod non ipſam potentiam ſimpliciter, verum cupiditatem ipſam reprimimus, etenim potentia ipſa nihilominus manet, & ſi nihil operetur, & hæ quidem ſunt animæ virtutes quæque ratione vtuntur, quæque illa carent, & demum, quę in plantis vegetant. Vniuerſe vero animam alij dicunt eſſe incorpoream, alij autem corpus, qui corpus eam dicunt, alij ſimplex eſſe, alij vero compoſitum, & qui compoſitum fatentur, alij quidem ex coniunctis corporibus, alij vero ex diſiunctis. At corũ, qui ſimplex eſſe corpus aĩam dixerunt, alij expoſuerunt eam eſſe corpus æthereum, quod idem eſt, ac ſi diceremus cœleſte, quemadmodum ipſe Ponticus Heraclides, alij autem illam eſſe ignem diſſeruerunt, vt Heraclitus, qui quoniam omnium, quæcunq; ſunt, ignem eſſe principium dicebat, ideo quoque animam, propter facilem motum igneam eſſe aſſeuerabat. Alij vero aeream, velut Anaximenes, & e Stoicis quidam, alij autem ex aqua eam conſtare volebant, vt Thales, & Hippon, is, qui vocatus eſt Atheos, quod enim viderunt humanum ſemen ex humiditate conſtare. propterea principium omnium, quæcunque ſunt aquam ipſam nominauerunt. Verum terream eam eſſe nullus auſus eſt dicere, cum grauitatem, atque immobilitatem terræ cognoſcerent. igitur, qui ſimplex corpus eſſe dixerunt animam, quoniam & quinque ſola corpora ſimplicia ſunt, illi poſſunt, & ſoli quidem inter eos, qui corpus illam eſſe dixerunt, immortalem fateri, qui vero compoſitum corpus eſſe eam crediderunt, partim voluerunt eſſe ex elementis haud adiunctis, vt Democritus, & Leucippus. & ſimpliciter, qui atomos, hoc eſt indiuidua corpora introduxerunt, ij enim principia rerum eſſe dicebant indiuidua corpuſcula & vacuum, atque ob eam rem animam ipſam propter facilem motũ ſphæricis ex atomis conſtare dicebant, partim vero de coniunctis factam diſputabãt, vt Critias, qui ex triginta fuit vnus. is nãque animam eſſe ſanguinem dicebat, etenim (inquit ille) ſanguis homi-

nibus eſt intelligendi cordata vis, ex his autem, qui animam eſſe incorpoream opinati ſunt, aliqui illam eſſe a corporibus ſeparabilem dixerunt, aliqui vero ſeparari non poſſe, & horum qui non eſſe eam ſeparabilem volebant, alij eſſe eam rationem temperamenti dicebant, vt cum duplus ignis aquæ admiſtus ſit, vel ſeſquialter, vel aliquid tale animam facit, ratio enim dupla vel ſeſquialtera, quæcunque accidit, ea eſt anima. Alij autem ipſum temperamentum, alij vero entelechiam eſſe volebant, eſt autem entelechia perfectio, & ſpecies ipſius ſubiecti. a temperamento autem ipſa ratio differt, nãque ratio in ipſa quantitate conſideratur in ſeſquialtero, vel in duplo, vel in alio quodam, & ſimpliciter habitus alterius ad alterum pro quantitate determinatus, ipſa temperatorum ratio eſt, temperamentum vero qualitas eſt ex admiſtis qualitatibus perfecta. veluti cum de calido, & frigido tepidum temperamentum quoddam factum eſt, vel ex albo, & nigro fuſcum. At ipſa entelechia eſt ipſa rei ſubiectæ perfectio, de tali videlicet elementorum compoſitione materiæ ſpecies aduenıens, veluti cœno teſtæ cum ſpecies aduenit. ij vero, qui ſeparabilem diſſeruerunt, animam quidem totam, & rationis participem, & rationis expertem, & eam, quam vegetatiuam dicunt, ab corpore ſeparabilem eſſe dixerunt, vt ipſe Numenius, qui errauit in verbis Platonis in Phędro dicentis, omnem eſſe animam immortalem; cum Plato eo in loco manifeſte de rationali hominum anima ſermonem faciat. Quod enim brutorum animam mori Plato intellexerit, id eius verba in medium adducentes aperte ſatis demonſtraturi ſumus. Qui vero eſſe eam inſeparabilem dixerunt, eam eſſe mortalem propterea voluerunt, quod eſſet inſeparabilis, de quorum numero eſt Alexander Aphrodiſieus, qui & Ariſtotelem in opinionem ſuam conuellere tentat. Alij autem ſeparabilem quidem eſſe rationalem, & vegetatricem vero, & quæ ratione caret, haud vllo modo ſeparari. Sed horum aliqui dixerunt vtraſque ab huiuſce corporis craſsitudine ſeparabiles, aliqui vero ab hac vegetatricem ſolam non eſſe ſeparabilem, quæ autem rationis eſt expers, ab hoc quidem ſeparari, ab alio vero quodam corpore ſpirabili ſcilicet nequaquam. quæ opinio, quemadmodum demonſtrabimus, vera eſt, & eam Plato, & Ariſtoteles in primis habuerunt. Quod enim talis Ariſtotelis fuerit opinio, & aliam quidem ſeparabilem, aliam vero non ſeparabilem intellexerit, de pluribus locis manifeſte demonſtrari poteſt. In fine igitur tractatus de partibus animalium, qui ante hoc opus continenter eſt, vbi dixiſſet vnamquamque animalium partem ſecundum quãdam vitalem operationem formari, veluti cor, & hepar, & cerebrum, & reliqua, vtrum (inquit) hanc operationem animam vocare oporteat, an animæ partem, an non ſine anima, quærendum eſt. quare multam quidem, latitudinem, immo profunditatem animarum vidit. Præterea vtrum (inquit) de omni anima naturalis Philoſophi diſſerere intereſt? an non de omni? verum de ea, quæ non ſit abſque materia? hinc ergo a materia ſeparabilem eſſe animam cognouit. Si enim (inquit) de omni anima naturalis diſputabit, id patet, quod etiam de intellectu. Quod ſi de intellectu, neceſſe eſt, quod etiam de intelligibilibus loquatur, intellectus nãque intelligibilium eſt intellectus quemadmodum quoque ſenſus eſt ſenſilium ſenſus, hæc enim ſunt ad aliquid dicta. de intelligibilibus autem diſputare ipſius primi Philoſophi intereſt. Accidet igitur quod ipſe naturalis de omnibus tractabit, quæcunque ſunt, quod quidem abſurdum eſt, deque ſenſilibus propter ſenſum, deque his, quæ intelliguntur intellectus cauſa. Atque etiam in tractatu de generatione animalium dicit. Videtur enim extrinſecus ingredi intellectus, & eſſe diuinus, nãque cum alio nullo eius operatio communicat, corporis enim operatio eſt. Rurſus etiam hoc eodem in libro cum de affectibus animæ dixiſſet ira, cupiditate, atque aliis, quod ſcilicet a corpore ſeparari non poſſunt. Propterea (inquit) ſpeculari naturalis intereſt, vel de omni anima, vel de ea, quæ non ſit abſque materia. cognouit igitur aliquam eſſe animam, quæ a materia ſepararetur. In ſecunda etiam diſputatione poſtquam de potentiis aliis animæ quæſiuit, vtrum ſit vnaquæque anima, an pars animæ, de intellectu autem inquit, deque potentia contemplatiua nondum patet. Sed aliud eſſe animæ genus, & hoc ſolum poſſe ſeparari videtur, quemadmodum ab corruptibili æternum. item in tertia diſputatione, ſiquidem eſt (inquit) intelligere, vt ſentire, aut pati aliquid, vtique erit ab intelligibili, aut alterum quidpiam tale, impatibile igitur eſſe oportet, & paulopoſt hoc ſolum ſeparatur quod eſt, & hoc ſolum immortale, atque æternum. Verum quod hoc ſit impatibile, non memoramus, intellectus autem, qui patitur, corruptibilis eſt. Manifeſte igitur per hæc, & impatibilem, & immortalem, & æternum eſſe intellectũ dixit, atque etiam ſecundum ſe ſeparabilem. imaginationem vero voluit eſſe corruptibilem. eamque ipſam patibilem intellectum vocauit, intellectum quidẽ, quod apud ſeipſum cognobile habeat, patibilem vero, quia cum impreſsionibus: in eodem ſermone rurſus ita proſequitur, is ergo, quem animæ intellectum vocaui (eum autem intellectum voco, quo anima ipſa cogitat, & deprehendit) nihil eſt operatione eorum, quæ ſunt, antequam intelligat, quare neq; ipſum commiſtum eſſe corpori conſentaneum eſt item paulo infra ſecernentes ab intellectu ſenſum. dicit ipſum ſenſum, cum ex his, quæ ſentiri poſſunt, maiora perceperit, ea, quæ minus ſentiantur, percipere non poſſe. Sed intellectum, quanto ex his, quæ in ipſum veniunt, apprehendit maiora, eo facilius minora comprehendit. huius autem rei eſſe cauſam dicit; quod ipſum ſenſitiuum non ſine corpore eſt, intellectus vero ſeparabilis eſt ab eo. Rurſus etiam ſic, atque is intellectus ſeparabilis, & impermiſtus, & impatibilis ſubſtantia. item quoque ante hæc in primo ſermone hoc modo ſcripſit. intellectus autem videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, neque corrumpi, maxime enim ab ea, quæ fit in ſenio languens debilitas, corrumperetur. item, qualem enim particulam, aut quomodo intellectus continebit, difficile eſt fingere. item de intellectu autem, & ſpeculatiua potentia nondum patet, ſed animæ genus aliud eſſe videtur, & hoc ipſum ſolum ſeparari poſſe, velut a corruptibili ęternũ. Quare eſſe ipſum ab corpore ſeparabilem, neque agere cum corpore, atque inſuper eſſe eum æternum vult. At hæc de multis, quibus demonſtrare poſſemus Ariſtotelem voluiſſe rationalem eſſe animam immortalem. & ab corpore ſeparabilem; dicta ſufficiant. Enimuero ſuperfluum putamus eſſe dicere Platonem cognouiſſe animam rationis compotem immortalem eſſe. quod autem rationis expertem morti eſſe obnoxiam intellexerit, in Timæo ſatis idonea dicta ſunt. Poſtquam enim (inquit) opifex omnem diuinam naturam creauit, tum quæ aperta, tum quæ occulta eſt, ad ipſos ait, adhuc genera tria mortalia ad ornamẽtum mundi deficiunt, terreum videlicet, aereũ, & aqueũ, quæ niſi fiant, hic erit mundus imperfectus, hæc autem per me facta, & vitam participantia diis adæquata ſint, vt igitur mortalia quoque ſint, & hic mundus vere ſit omne, vertite vos ſecundum naturã in animalium mortalium creationem transferentes exemplum de potentia mea circa generationem veſtram, atque eius quod in ipſis tale futurum eſt, vt cum immortalibus appellatione conueniat, diuinumque vocetur, principatumque teneat, ego vobis ſeminaque, & initium tradam, vos exequi cætera par eſt, vt immortali naturæ mortalem attexentes faciatis, generetiſque animalia. Quare rationis expertem animam rationi adnexam mortalem eſſe manifeſte dicit. Quodcunque autem rationale mortalibus ineſt animalibus, illud principale, diuinum, atque immortale eſt, atque ideo principem penitus eſſe rationem profert. Quod igitur & Platoni & Ariſtoteli videatur anima neque omnis a corpore ſeparabilis, neque omnis non ſeparabilis, at rationalis quidem ſeparari, reliqua vero nequaquam, id manifeſtum eſt, etenim non oportet in enunciationibus antiquorum acquieſcere, verum

omnium

omnium rerum demonſtrationes colligere, nanque ex omni parte dogmata hæc ad vitam noſtram pertinent, maxime autem quod nobis nihil eſt magis proprium, quam vt nos ipſos cognoſcamus. igitur ſingulatim quęcunque dicta ſunt, oſtendemus, quod ſcilicet omnis eſt anima incorporea, ꝗ ab omni corpore rationalis vna ſeparatur, atque ob eam rem immortalis eſt. quod item ea, quæ ratione caret, ab hac ipſa craſsitudine ſeparabilis eſt, quæ tamen a ſpiritu non ſeparatur, etiam ſi ſit omnino hoc ipſum ſpiritale corpus. item quod in tempus aliquod poſt huiuſce corporis exitum perſeuerat, quodq; hoc in craſſo corpore anima ipſa plantalis eſſe habet, atque cum eo corrumpitur. Quod igitur omnes, qui opinantur, & dicunt eſſe corpus animam ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, ij falſo dicant, atque opinentur, ne vna ſola ratione redarguamus. commune ad omnes contra adduximus argumentum. Nullum ergo poſſe eſſe animam corpus declaretur hoc modo. corpus omne ſuapte natura diſſolubile eſt, atque in infinita parti poteſt. quare ſuſtentationis eget auxilio. Quoniam autem anima, vel alia quædam potentia, ipſa eſt, quæ ſuſtinet, vtrum corpus eſt anima, an incorporeum? nam ſi ea corpus eſt alia rurſus indiget ſuſtentante, & ſic deinceps illud idem interrogabimus, vtrum corpus, an incorporeum? & hoc, in infinitum, neceſſe eſt igitur vt quæ corpora ſuſtentat potentia, ea ſit incorporea, at anima eſt animatorum corporum ſuſtentatio, omnis igitur anima eſt incorporea. In hoc autem libro Ariſtoteles, poſtquam multipliciter, & varie has ipſas opiniones redarguit, hoc etiam addit. quid (inquit) ego in aliis dico? potentiarum animæ, quæ pertinent ad cognitionem, ſenſus eſt vltimus, qui & ipſe incorporeus linealibus neceſsitatibus demonſtratur. igitur ſi vltima potentia eſt incorporea, tanto magis non eſſe corpus potentiores credimus. Quomodo ergo illud oſtendit? nullum (inquit) corpus eodem tempore in eadem parte contraria ſuſcipit, nõ enim tempore eodem digitus totus & albus, & niger eſſe poteſt, neque ſimul eodem momento & calere, & frigeſcere: ſenſus autem vno, & eodem tempore pariter contraria comprehendit, in legendo enim ſimul albumq;, & nigrum ſuſcipit. quare ſcit hoc eſſe primum, hoc autem ſecundum in ſecernendo ab albo nigrum. Quonam modo igitur eodem tempore contraria viſus apprehendit? vtrum ne in parte eadem? an in altera quidem nigrum, in altera autem album? Siquidem igitur in eadem parte, videlicet indiuidue eadem percipit, etiam eſt incorporeus. Sin autem in vna, & altera parte. Simile eſt (inquit) quemadmodum ſi hoc ego, tu vero illud ſentires. Veluti ſi dicas (inquit) quod ego vidi, id aliud eſt ab eo, ꝗ vidiſti tu, nãque vnum, & idem iudicans eſſe oportet, & in eodem diſcreta percipere, corpus autem in eodem tempore circa eandem partem contrariis, vel ſimpliciter diuerſis occurrere nõ poteſt. At ſenſus eodem temporis interuallo & albo, & nigro obiicitur, indiuidue igitur occurrit, eſt ergo propterea incorporeus & enim ſi in altera, atque altera parte nigrum atque album perciperet, non quidem ab nigro album diiudicare poſſet, nemo enim ꝗ ab ſe videtur, diſcernit ab eo, ꝗ ab altero videtur quod autem & imaginatio ſit incorporea, atque ſine partibus, inde patet quod nulla cauſa eſt, vnde formæ ſuccedentes deleant eas, quæ in ea prius impreſſæ fuerant. Quod, ſiquidem corpus eſſet, accideret quemadmodum fieri in cera videmus, vbi quæ prius erant ſigna, ea delentur ab iis, quæ ſuccedunt. at etiam plantalis anima quæ ſenſu inferior eſt. & ipſæ etiam plantales rationes aperte partiri non poſſe demonſtrantur neq; propterea corpus eſſe, nãque in vnaquaq; ſeminis particula rationes plantales eo modo ſunt, vt partiri non poſsint, quomodo etiam in omni ſemine & nutriendi, & augumentandi, & formandi rationes ſunt. vt enim ſi conceperit vterus iniectum ſemen totum animal abſolutum perficit: ſic, licet, non totum, ſed partem ſeminis acceperit, nihilominus ipſum faciet. Igitur ſi plantales rationes animalis corpus eſſent, non & quæ capitis, & quæ pedum, & quæ omnium partium ſunt rationes in eadem parte ſimul eſſe poſſent, nunc autem ſunt in hac ipſa parte, ſunt ergo incorporeæ. eſt enim idem indiuiduum quod incorporeum, velut etiam in tota arbore ſic in ramo, ſic in palmite, ſic in ipſo grano & nutricandi, & augendi, et generandi virtus eſt. At fortaſſe quiſpiam dubitauerit, quęrens, vnde igitur monſtra? nonne ea aut defectu aut ſuperabundantia ſeminis fiunt? item cur ſi abſcindatur frumenti particula, reliquum non germinat? item quid ita cortex pullulat, non frondes? vel tale aliquid, atqui hæ ipſæ ſunt arboris partes. De monſtris igitur dico, quod materia eſt ipſorum cauſa, quoniam pro q̃titate, & qualitate ipſam materiam congruere oportet, animalis autem materia ſunt ipſa menſtrua, quæ quidem materia ſi ſuperet, aut deficiat, aut præter naturam qualitatem habeat ipſa eſt monſtrorum cauſa. & vniuerſe quidem dico eas ipſas potentias eſſe incorporeas, verum ſine ſubiecto corpore non eſſe, atque moderari ſubiecti indigere & quantitate, & qualitate, vt ſint. Veluti circulus, & ſimpliciter figura demonſtratur. ipſa enim figura per ſe ſine quantitate, & magnitudine, & ſimpliciter incorporea non conſiſteret, niſi indefinita magnitudine, & qualitate ſubiecta perciperetur in corpore videlicet paruo, & breui non quidem circulus contineretur, neque in liquido, aut præterfluenti conſtare poſſet. igitur eodem modo & in hac re dico quod, & ſi eæ rationes per ſe ſint indiuiduæ, tamen ex quo in ſubiecto corpore id habẽt, vt ſint, non generaliter omne corpus, vel quodcunque acciderit, eas rationes ſuſcipere poteſt. Quare ſubiecti conuenientia neceſſaria eſt. quod ſi peritus in tota arbore, & in partibus potentiæ omnes perfectæ inueniuntur, ideſt videlicet nullam aliam ob cauſam, niſi quod ipſæ per ſe ſunt indiuiduæ nãque ſi eſſent corpora, non quidem in abſciſſo ramo totæ eſſent. ipſaq; eſſet arbor mutila. Si vero quiſpiam dicat ſe poſſe dicere hæc eſſe corpora homœomeria, per quæ totum veniunt, eſt enim corpus homœomerium, quod eiſdem ſpeciei eſt in parte, atque in toto, velut in carne (pars enim carnis vero eſt) ad hoc ita dicamus, quod ea, ſi quidem corpora eſſent homœomeria, non quidem tota per tota ſubiecta procederent, non enim fieri illud poteſt vt corpus per corpus procedat. igitur ſi deteriores animæ potentiæ ſunt incorporeæ, tanto magis ipſa rationalis, cum ſit aliis multo melior, eſt incorporea, quemadmodum per communes rationes demonſtratum eſt. nunc autem, quæ in ea ſunt propria, dicamus ita. Nullum ex corporibus ſeipſum noſcit, nec ad ſe conuertitur, non enim ſeipſa nouit manus, aut aliud ex corporibus quicquam: at ne quidem potentiæ rationis expertes, quanquam ſunt incorporeæ nouerunt ipſæ ſe, non enim aut viſus, aut auditus, aut ſimpliciter ſenſus ſeipſum noſcit, neque cuius naturæ ſit, ipſe quærit, verum ipſa eſt ratio quæ de ſenſibus inquirit anima. vero rationalis cognoſcit ipſa ſe quare ipſa eſt quærens, ipſa quæſita, ipſa inueniens, ipſa inuenta, ipſa cognoſcens & cognita: manifeſte ergo eam eſſe incorpoream patet. Potentiæ autem, quæ ſunt in ſubiecto corpore cum corpore ipſo vigent, & abſoleſcunt, tales igitur ſunt ſenſus, ira, cupiditas: anima vero rationalis econtrario, flaccefcente enim corpore ipſa viget, non eſt igitur in ſubiecto corpore. Præterea nihil eſt quod ſubiectum ſuum corrumpi cupiat, etenim quæcunque ſunt, omnia ea eſſe cupiunt. At anima rationalis corpus ipſum paruipendit, atque laboribus per virtutem domat, ipſumq; ſæpe numero penitus derelinquit igitur in ſubiecto corpore non habet eſſe. quod ergo nulla animalis potentia ſit corpus, id demonſtratum eſt. Adhuc autem demõſtrare oportet animam rationis participem ab omni corpore ſubſtantiam ſelectam tenere, reliquas vero eam ipſam in corpore habere, quæ ratione caret in ſpiritu, quæ vegetat, in hac videlicet craſsitudine. quo igitur hæc ipſa oſtendamus, illud breuiter anticipiemus. Regulam quandam nobis in procemio propoſiti libri tradidit Ariſto. quæ quidem communiter omnibus philoſophis placuit, & iis, qui immortalem, & iis, qui morta-

lem animam crediderunt. ea autem regula talis eſt. Oportet (inquit ille) ex operationibus iudicare ſubſtantias, vna enim quæque ſubſtantia coordinatam habet operationem, nulla igitur (inquit) ſeparabilis eſt a corpore ſubſtantia, quæ nullam a corpore actionem ſeparabilem tenet. Si nāque ea, quæ ſubſtantia eſt ſeparabilis, nullam ſine corpore operationem habet, poſtquam ſeparata eſt a corpore, nihil quidem, circa quod agat, habebit, atque ideo fruſtra erit. at nihil neque Deus, neque natura fruſtra quicquam faciunt: non igitur fieri id poteſt, vt ſubſtantia ſeparabilis nullam ſine corpore operationem habeat. item alia regula eſt hæc, quæcunque habet a corpore ſeparabilem operationē ſubſtantia, neceſſario quoque ipſa erit a corpore ſeparabilis. Quod ſi minus erit ſeparabilis, illud acciderit, quod ſcilicet a cauſa productum ſua cauſa dignius erit, quodque indignius digniore magis dignum, quod quidem abſurdum eſt. Semper enim cauſam effectu meliorem eſſe oportet, quodque eſt natura prius, inferiore dignius, quod enim natura prius eſt, ideſt melius. nonne igitur ita eſt hoc? nos quidem ſcimus operationem de potentia eſſe omnē, deq; ſubſtantia potentiam omnem procedere, atqui tertia eſt a ſubſtantia in ordine operatio. Quod ſi a corpore inſeparabilis ſubſtātia eſt, operatio vero ſeparabilis, & ſi dignius eſſe inſeparabile eo, quod ſeparatur, ideo quam ſubſtantia melior operatio ferenda eſſe, atque idem dicendum, quod eſt eſſe ſua cauſa dignius, quodque natura ſecundum, immo tertium ſit, id eſſe primo ſuperius, quod quidem abſurdum eſt. non igitur fieri id poteſt, vt actio ſeparabilis a corpore, non e ſubſtantia, atque eadem ſeparabili, deſcendat. Hæ igitur Ariſtotelis regulæ nobis proſunt. Secunda quidem ad rationem de anima rationali: prima vero ad eam, quæ pertinet ad reliquas.

Quare de rationali hactenus diximus, an nulla a corpore inſeparabilis ſubſtantia habeat actionem ſeparabilem. Demonſtrabimus autem in anima ſeparabilem a corpore operationem. penitus eſſe & ipſam ſeparabilem, quāobrem cum de intelligibilibus anima conſiderat, & ſibi Dei notiones proponit, ideſt apertum, quod iſtiuſmodi operationem ab toto corpore ſeparabilem tenet, pari quoque modo cum ſeipſa quærit, nuſquam enim neque cooperante in hiſce vtitur, neque ipſa circa corpus operatur. Qualis talis omnis actio a corpore, atque imaginatione ſeparata eſt. Quod ſi ſeparabilis eſt operatio, neceſſario & ipſa ſeparabilis erit ſubſtantia, at ſubſtantia ſeparabilis neceſſario omnino erit æterna, communiter enim hoc omnes fatentur, videlicet quod omnis a corporibus ſubſtantia ſeparabilis eſt æterna. Cōſidera enim ſi ſeparabilis non eſt æterna, verum genita, & corruptibilis, aut ea prius quam generaretur, generari potuit, aut non potuit, quod ſi non potuit, non quidem facta eſt, non enim fieri id poteſt, vt quod generari non datur, id generetur. Quod ſi potuit, omnino quidem materialis erat, Hoc enim quod ſcilicet aliquid poſsit aliquando eſſe, vel non eſſe, ad ipſam materiam pertinet. Sin autem immaterialia ſunt a materia ſeparabilia, de potentia ad actum non venient, ſed ſemper actu erunt.

Item aliter. quicquid corrumpitur, id duobus modis corrumpitur, vel enim more corporum facta reſolutione in elementa, vel incorporeum cum ſpecies extinguitur diſcrepantia ſubiecti, in quo datur illi eſſe. Veluti etiam harmonia remiſsis chordis corrumpitur. neutro ergo horum modorum animam rationalem corrūpi licet, nam neque vt corpora, eſt enim incorporea: neque vt ea, quæ & ſi ſunt incorporea, in corpore tamen ſubiecto illis eſt eſſe datum. Demonſtratum nāque ideſt eam eſſe a corpore ſeparabilem, quod ſi notum eſt, illud etiam ſimul patuit, quod ea eſt æterna, atque hæc quidem de rationali anima dicta ſint. Præterea autē de reliquis quoque dicamus, deq; ea, quæ ratione caret, deq; ea, quæ vegetandi vis eſt, quod enim ipſæ ſint inſeparabiles, ex prædicta regula id patet. Quod ſi demonſtrabimus nullam eas a corpore ſeparabilem operationem habere, neceſſe erit omnino eas ipſas non eſſe ſeparabiles in corpore igitur, & circa corpus earum ſunt omnes operationes, nāque & nutritiua, & augmentatiua, & generatiua ſunt in corpore, & per corpus operantur, & circa corpora. atqui ira etiam atque cupiditas, ira enim ſanguinem circa cor mouet, hepar autem quomodocunque cupiditas afficit, in corpore igitur, & per corpus, atq; etiam circa corpora valent. vel enim cibariorum, vel nitoris, vel vniuerſe rerum, quæ ad corpus pertinent, appetitus eſt ipſa cupiditas, ira autem nititur eum contra ad triſtitiam torquere, qui tali in re quicquam nocuerit. Quare ſi non ſunt harum ſine corpore actiones, ex neceſsitate ſubſtantiæ quoque ſunt ita. quorſum enim ſeparatæ a corporibus operabuntur? quid nutrient? aut quid augebunt? aut quid tandem generabunt? quem uerum triſtitia contra complectentur? at neque ipſa cupiditas quicquam ſuauis habebit, vnde ad appetitum moueatur.

Quare fruſtra erunt. Quod ſi non id fieri poteſt, vt ſcilicet aliquid fruſtra ſit, illud certe credendum eſt quod illa non eſt a corporibus ſeparata ſubſtantia, de qua tales procedunt operationes. Enim vero vegetandi vis non eſt ab hac craſsitudine ſeparabilis, cum qua etiam corrumpitur, & id patet ex quibus ipſe potentiæ ſunt, & in plantis, in quibus ſpiritale corpus non videtur. demonſtrantur autem poſt animæ ipſius exitum permanentes adhuc in corpore breue quoddam tempus, alioquin vnde illa putrida, & quæ facile diſſolui poteſt auctio? In mortuis enim & vngues & pili augentur. Si autem auctiuæ facultatis etiam poſt mortem eſt in corpore aliqđ veſtigium, nutritiuæ quoque facultatis aliquod eſſe veſtigium neceſſe eſt. Propter auctionem enim alimentum eſt. Hinc ergo manifeſtum eſt, quod in hoc corpore eſſe ſuum habent hæ facultates. Quod ſi habent, & generatiuam quoque habere neceſſe eſt. In eadem enim eſt ſerie, & coordinatione. Quare vbi illæ ſunt, & ipſa quoq; neceſſario videtur ineſſe. Huius autem & in mortuo corpore dixerit aliquis veſtigium eſſe aliquod propter ea, quæ ex mortuis corporibus generantur, animalia, veſpas, & apes, & vermes & eiuſmodi. Irrationalis autem in hoc amplius eſſe ſuum non habet. Remanet enim etiam poſt animæ ex corpore exitum vehiculum & ſubiectum habens corpus ſpiritale, quod & ipſum eſt ex quatuor. Dicitur autem ex abundante aere, quemadmodum & hoc terrenum ex eo, quod eſt amplius.

Et vnde manifeſtum eſt ſi in eo eſſe ſuum habet vita irrationalis? immo prius vnde omnino eſt corpus ſpiritale? Hoc enim prius oportet quærere, an eſt omnino: Deinde demonſtrare, quod in eo eſt irrationalis vita. vnde igitur ſciemus, quod eſt ſpiritus? Animam quidem noſtram poſt diſceſſum ex corpore in confeſſo eſt, vel potius demonſtratur ad inferos venire, & eorum, quæ in vita male geſsit, illic pœnas luere. Non enim vt ſimus ſolum curam gerit prouidentia, ſed etiam vt bene ſimus. Quamobrem anima, quæ ad id, quod eſt præter naturam, delapſa fuerit, non negligitur, ſed qua par eſt ei diligentia & ſolicitudine prouidetur. Et quoniam ei vſu venit, vt per delicias & voluptatem peccaret, neceſſario vt per dolorem quoque purgetur eueniet. Nam & hic quoque contrariis contraria medicamenta adhibentur.

Quo fit vt in iis, quæ ſub terra ſunt, ad iudicium exercendum paratis locis punitæ dolore afficiantur. Sed ſi incorporea eſt anima, fieri non poteſt vt patiatur. Quomodo igitur punitur? Neceſſe eſt ergo omnino aliquod ei eſſe adiunctum corpus, quod, cum nimio æſtu, aut algore vel immodice diſſoluitur, aut ſupra modum concreſcit, dolore animam afficit per conſenſum. Quemadmodum & hic quoque corpore dolorem patiente, propter naturale vinculum, & qui ex eo procedit, conſenſum ſentit anima dolorem. Ipſum enim per ſe incorporeum a nullo patiatur. Cuiuſmodi ergo eſt ei corpus adiūctum? Non hoc quidem. In ea enim ex quibus compoſitum fuit reſolutum eſt: ſed id quod ſpiritale dicimus. In eo ergo propterea ſunt omnino tanquam in ſubiecto animus, & cupiditas, & ab eo ſeparari nequeunt. Niſi enim eſſent, ſed ſtatim poſt exitū ab hoc corpore ab his affectibus eſſet

liberata a generatione quoq; eſſet omnino pura. Quod ſi a generatione & perturbationibus eſſet liberata, iuſtolleretur, neq; in ſubterraneis iudicii locis eſſet. Sicut.n. diximus, cũ ea in generationem deſcenderet, dati ſunt ei illi affectus, propter eas, quas diximus cauſas. fieri autem non poteſt vt a generatione liberetur, quæ non ſeipſam purgauerit. Quoniã enim ipſa per ſe eſt mobilis, & ſua ſponte a bono excidit, oportet eam rurſus, vt ſuſtollatur, ſeipſam purgare. Subterranea enim illa iudicij loca eam ſuſtollere non poſſunt, ſed ipſam tantum ad ſeipſam conuertunt. Quo fit, vt cum reſipuerit eamq; errorum ſuorum pœnituerit, proprio ſuo impetu purgetur, et corporeum illum, cui ſua ſponte alligata erat, affectuum conſenſum ſua ſponte abiiciat. Quare ait illam poſt ſubterranea iudicii loca hic rurſus tandiu conſiſtere, donec a ſe ipſa purgata, & a generatione liberata, ſublata fuerit. Tũc itaq;, & iram, & cupiditatem vna cum illo vehiculo .i. ſpiritu, deponit. Eſſe autẽ ei poſtea aliquod aliud perpetuo adiunctum corpus cœleſte i. æternum, quod radiorum vel aſtrorum formam & ſimilitudinem habere inquiũt. Cum enim ipſa ex mundanis rebus ſit, eã neceſſe eſt omnino munus aliquod habere, quod gerat, quod mundi quoq; pars ſit. Et ſi eſt ſemper mobilis, & eã ſemper operari oportet, oportet eã perpetuo aliquid corpus adiunctũ habere, quod ſemper viuificabit. Propterea ſplẽdidũ & luminoſum corpus eã habere inquiunt, quod ſit æternũ. Propter hæc itaq;, quæ dicta ſunt, ſpiritale corpus eẽ neceſſe eſt, & animũ, & cupiditatẽ ab eo ſeparari nõ poſſe. Manifeſtum eſt aũt, quemadmodum vitales & appetitiuæ irrationalis facultates in ſpiritu, ita & cognitiuæ. Si .n. deteriores ab hoc craſſo corpore ſunt ſeparabiles multo magis meliores. meliores autem cognitiuæ: dico autẽ imaginationẽ & ſenſum. Sed etſi in illo eſſe ſuum habeãt irrationales facultates, veniunt tamen etiã ab illo veſtigia quædã ad hoc craſſum corpus. Quẽadmodũ & a mente mentis conceptus ad oẽs venire dicimus. Quod enim etiã ad hoc vſq; corpus irrationalis animæ illuminationes veniãt, manifeſtum eſt. Ira enim mouet ſanguinem, qui eſt circa cor & eius ebullitionem quandam facit. Cupiditas aũt iecur ſic vel ſic ad ſuos motus afficit. Et ſenſus oẽs cerebrum illuminant. ex eo.n ad ſenſoria per neruos ſuppeditatur ſenſoria facultas, eoq; male affecto, ſenſus fiunt actionis expertes: vt demonſtrant Medici. Cum.n. id, quod menyngæ cuſtos appellat. menyngæ, q̃ membrana eſt cerebrum tegens, ſuperpoſita fuerit, & ſenſu, & motu carens animal efficitur. Et cum dorſalis pars male affecta fuerit, ægroti quidem pars ſuperior ſenſu fruitur, inferiora aũt ſenſu carent, eo quod non amplius ſuppeditetur a cerebro ſenſitiua facultas, cũ inſtrumentum, neruus. ſpaſſum ſit. Et ſi alligatus fuerit neruus, ſenſu rurſus vacua fit pars inferior: ſuperior aũt manet ſenſu prædita. Ex dictis igitur manifeſtũ eſt quod & ſpiritale corpus eſt, & ab eo ſeparari nequeant animus, & cupiditas. Multo autem magis apertum euadit, vel ex ipſa rerum operatiõe. Vnde enim in ſepulchris vmbrarum formã præ ſe ferentia ſpectra apparent? Neque enim figuram vllam habet anima, vel omnino videri poteſt. Sed non purgatas aiunt animas, poſtquam ex hoc corpore exceſſerint, cum ſpiritu aliquandiu errare, idq; circa ſepulchra apparere. Quare adhibenda eſt diligentia, vt recte viuamus. Ab hoc enim ex improba viuendi ratione condenſato ſpiritu circa affectus aiunt animam attrahi. Habere enim & ipſum aiunt aliquid naturalis vitæ: Nutriri.n. Non ſic autem nutriri, vt hoc corpus, ſed per vapores. non per partes, ſed ſic. v.g vt ſpongię vapores recipiũt. Et propterea ſtudioſi, ſubtilioris, & ſiccioris vitæ rationis curam gerũt, ne craſſeſcat ſpiritus, ſed ſubtilis fiat. Ad hæc autem & purgationes aiunt ipſum ſuſcipere. Hoc.n. corpus aqua colluitur, illud vero purgationibus, quæ per exhalationes fiũt. per quoſdam.n. vapores nutritur, per alios autem purgatur. Ipſum autem non per varia eſſe inſtrumenta diuiſum, ſed totum per totum ſecundũ ſenſus agere, & ſenſilia apprehendere. Quare & Ariſto. in metaphyſicis inquit. Quod ſenſus proprie vnus eſt, & ſenſorium proprie vnum, ſenſorium appellãs ipſum ſpiritum, in quo ſenſitiua facultas tota per totũ varia ſenſibilia apprehẽdit. Quomodo igitur apparet in ſepulchris membris & inſtrumentis præditum, & aliquãdo quidẽ hominis figuram aliquando vero etiam alicuius alterius animalis formam habens? Ad hoc dicunt. Primum quidem illud, q; ſæpe contingit ipſum hominis habere figuram a flagitioſa viuendi ratione incraſſatum, & ſimul a cõtinenti corpore impreſſum. Quod etiam in glacie vſu venit, vt cum iis, in quibus concreſcit vaſis, ſimul imprimatur. Quomodo igitur diuerſas habens figuras apparet? fortaſsis, inquiunt, quãdo anima ipſum vult demonſtrare, mouens imaginationem ipſum ſimul imprimit: vel etiam diuina ſorte cooperatione adiuuante, & apparere, & rurſus euaneſcere, denſatum & rarefactum. Cum enim ſit aereum, quando coactum condenſatum fuerit, fit viſibile, & rurſus euaneſcit diſperſione, & rarefactione. Ad hæc autem omnia dicet aliquis dubitans, an humanæ ſint animæ, quæ per proprios ſpiritus in ſepulchris apparẽt, & non impoſtores aliqui dæmones, qui ſuapte natura facile poſſunt ſe in omnia mutare. propter eis annexum ſpiritale corpus, quod in quaſuis figuras nullo negocio ſe poteſt transformare, quod quidem aſsidue videntur facere. Quomodo autem vel ad aliquod tempus hic errauerit anima? vtrum ſua ſponte & electione, an non? Si enim electione, hinc nunquam migrauerit anima. Ad ſubterranea enim iudicii loca fit migratio. Si autem citra electionem a prouidentia cogitur manere, quomodo eius augetur ad improbitatẽ facultas, & maiora, quam hic, poteſt? Sin autem, tãquam depoſito hoc craſsi corporis onere: oportebat potius veluti pondere liberatam, &, quæ prope ſunt, iudicii, & pœnarum loca veluti præſentiſcentem, modeſtiorem fieri. Nunc autẽ ea mala facit, quæ ne hic quidem facere poterat. Differit autem in primo quidem libro de iis, qui ante ſe de anima opinati ſunt: eorũ enim opiniones exponet, & quæ eis recte viſa ſunt admittet: ſi quid autem de anima non recte exiſtimarunt, redarguet. In ſecũdo autem libro propriam de anima opinionẽ exponet, & de ea diſſeret. Primum quidem communius & craſsius. Deinde ſeorſum de vnaquaque animali facultate, & in ſecundo quidem poſtquam de anima communiter diſſeruerit, diſſeret ſeorſum, & de plantali ſeu vegetatiua aut naturali in tertio autem de rationali. Meminit autem & in ſecundo de rationali, & in tertio de irrationali. Quemadmodum autẽ ſolet in omnibus tractatibus naturalibus facere circa tractatuum finem, vt ſe attollat ad eas quæ a rebus naturalibus ſeparatæ ſunt, cauſas, ita & hic facit. In phyſica enim ad finem cũ de motu diſſereret, & principii cauſam quæreret, ſeipſum ad primam cauſam, & motus principium eleuauit. Ait enim oportere primum mouens eſſe immobile. Si enim & illud moueretur, ne ea quidem, quæ mouentur in motu manerẽt. Quare ſi ſunt, quæ ſemper mouentur, neceſſe eſt id, quod ea mouet, eſſe immobile. Deinde cum præconiis & laudibus id extuliſſet, q; eſt incorporeum, & æternum, & omnipotens, a tali, inquit, principio dependet cœlum, & mundus. Oportet enim perfectum phyſiologum, poſtquam naturales cauſas tradiderit, etiam ad ſeparatas aſcendere, & non in eis manere. Sic autem fecit in libro de generatione & corruptione,

FINIS PROOEMII.

IOANNIS ALEXANDREI
PHILOPONI
IN LIBRUM PRIMUM DE ANIMA ARISTOTELIS BREVES ANNOTATIONES EX DISSERTATIONIBUS AMMONII HERMEI CUM QUIBUSDAM PROPRIIS MEDITATIONIBUS.

Matthaeo a Boue Veronenſi Interprete.

Cum cognitionem rem bonam, atque honorificam eſſe exiſtimemus.

CONTEMPLATIOnis, quæ fit circa animam, laudes & exhortationem in huiuſce rei cognitionẽ procœmium continet: immo exhortationẽ ad ea, quę bona, et ſtudio digna ſunt in huiuſcemodi contemplatione, diſſuaſionẽ vero earũ, quæ hiſce contraria ſunt. etenim duobus ꝓpoſitis procœmijs, per vnum videtur hortari, per alterum vero diſſuadere. Cum enim dixerit bonã eſſe, atque precioſam cognitionem, & honorificentiſſimam, & maxima diligentia dignam de anima contemplatione, videtur ad hanc ipſam omnes homines exhortari: rurſus autem cum dicat vſquequaque difficillimum eſſe de ipſa aliquam ſuſcipere fidem, diſſuadere videtur, quaſi per hæc duo demonſtret ſe ſtudioſos hortari ſolos ad orationes de contemplatione animæ, poſt autem laudem, atque cohortationem cauſam profert: quare ſcilicet contemplatio de anima ſit adeo difficilis. Deinde quædã problemata in ſermone de aīa quærenda exponit. Alexander igitur (vt ait Plutarchus) cum ſuas vellet exponere ſententias, atque Ariſtotelis in vtilitatem ſuam decreta contrahere, tractatum hunc ipſum commentari finxit. ex procœmiis igitur ſuam ipſius ſententiam contortam demonſtrans, ipſum procœmium peruerſo ordine narrauit, inquit enim dictum eſſe imperfecte, nam ſic cum cognitionem rem bonam & honorificã eſſe exiſtimemus, quid ita exiſtimemus? dicit id ſcilicet ſubaudiendum eſſe eam eſſe bonam, atque honorificam Sic Alexander quidem. Attici autem interpretes quod naturæ per ſe magis conſentaneum eſt, illud expoſuerunt, nãque dicit cognitionem bonam, atq; honorificam exiſtimamus: hæc autem conſuetudo eſt Ariſtotelis, vt laudibus ipſam cognitionem extollat. Quare & in metaphyſicis hoc modo exordium cepit, omnes homines naturaliter cognoſcere deſiderant. Signum vero eſt ipſa ſenſuum dilectio. Sed eſt operæprecium quærere, quid ita cognitionem bonam, atq; honorificam dicat vtrum cognitio omnis, atque etiam malorum ſit bona? ſic quidem dico, ꝙ etiã malorum cognitio eſt bona & vere cognitio. Quemadmodum enim dicitur a Platone (et quidem bene dicitur) ipſius mali cognitio nos a malo profugere facit: ignorantia vero boni cauſa eſt, vt in malum incidamus. Quapropter & econuerſo, ignorantia quidem mali incidere nos facit in malum, cognitio vero boni ad amplexum ſui ipſius hominem præparat. Tribus autem modis cognitio dicitur vel ſcientia dicitur cognitio, vt ait Plato in Phædone, namq; ſcire idem eſt, quod acceptam ſcientiam tenere, & non amiſiſſe. & in Gorgia, vel rurſus vniuerſalẽ, & craſſiorem notionem, velut ipſe ait in phyſicis. Quoniam cognoſcere, & ſcire circa omnes ſcientias. per illud enim (ꝙ ait) cognoſcere vniuerſalem notionem ſignificat, per hoc vero quod ſcire dicit: exquiſitam, vel communiter in omni notione dictam, quam quoq; & hic, & in metaphyſicis accepit.

At alteram altera magis, uel q. uerior ſit, uel melior, & admirabilior, hiſce utriuſque probabiliter in primis animæ hiſtoriam ponimus.

Tota autem procœmii ſententia ſic ſe habet. omnem (inquit) cognitionem bonam, atq; honore dignam eſſe exiſtimamus: at eſſe aliam alia digniorem, & honeſtiorẽ duabus de cauſis, vel quia ſubiectum, circa quod ipſa cognitio verſatur, ſit melius: vel quod ipſa ſit magis certa cognitio, velut aſtronomia ipſa eſt exquiſitior, quã medicina, nãq; habet ipſum ſubiectum magis dignum, hæc enim circa cœleſtia, illa vero circa corpora humana verſatur. at etiam cognitione eſt exactior aſtronomia quam medicina. Quare ipſa aſtronomia certior eſt quam medicina per hæc vtraque, ſubiectum ſcilicet, & genus cognitionis. item geometria per hæc ambo quam mechanica exquiſitior eſt, ideo, ꝙ ipſa geometria circa illud immaterialia eſt ſubiectum habet, ipſæ enim per ſe figuræ incorporeæ ſunt, & ſine magnitudine. namq; ſi circulus haberet magnitudinem, penitus quidem definitus eſſet, vt cubitalis, quod ſiquidem eſſet, non eſſet circulus bicubitalis, aut tricubitalis, neque alius quis præter magnitudinẽ cubitalem. Quod ſi quoddam eſſet corpus, definitũ quidem penitus eſſet, veluti ſi eſſet ex ære, non quidem ferreus, aut ligneus eſſet circulus neque omnino quodpiam corpus aliud, præterquam æreum quare penitus immateriale ſubiectum eſt in geometria, ſed mechanicæ corpora & magnitudines ſubiectæ ſunt. eſt igitur geometria exactior, quam mechanica. exactior inquam cognitione etiam. non enim peccatur in geometria nam ſemper omnis trianguli tres anguli duobus rectis ſunt æquales, non quidem craſsiores verum cũ omni perfectione, nec tantula quidem breuitate differens, nanq; ſemper lateri diameter eſt inæqualis. Mechanica vero non habet exactas rationes, vt illa quæ circa corpora, & magnitudines verſatur, quomõ & arithmetica, & muſica ſe habent. Arithmetica enim ſiquidem circa rationes numerorum verſatur, ſubiectum, vt immateriale, habet pręſtantius, quam muſica, quæ chordas, & tonorum magnitudines circa corpus habet. quapropter arithmeticæ cognitio exquiſitior eſt. Quoniam igitur ipſa ſcientiarum optima eſt, quę circa alterum aliquod horum excellit, itaque ipſa anima hæc vtraque contemplamur, ideo vtrorunque cauſa ait animæ contemplationem eſſe bonam, atque honorabilem. honorabilis igitur eſt animæ contemplatio, quia ſe habet circa animam ipſam, ſubiectum quidem venerandum, quod eſt eorum, quæ ſunt hic, optimum. præterea vt exactior contemplatio de anima, eſt honorificentior, at quomodo illa ſit exactior ſic didicimus. in demonſtratiua ſcientia nobis duas regulas Ariſtoteles tradit, quare

nus id quod exactius eſt, iudicare oporteat, inquit enim ſi duæ ſint ſcientiæ, veliſq; cognoſcere vtra eorũ ſit exactior, duabus de partibus illud noſces. quãdo enim altera alterius principia demõſtrat, ea quæ principia demonſtrat exactior eſt, vt inquiſitio rerum naturalium certior eſt, quam medicina, ea enim principia medicinæ demonſtrat item geometria eſt magis exacta quam mechanica. mechanicæ enim principia geometria declarat. arithmetica item plenior eſt harmonica, principia nanque harmonices oſtenduntur in arithmetica. Vniuerſaliter autem prima philoſophia, nam principia omnium ipſa demonſtrat. Rurſus ait eam eſſe certiorem ſcientiam, quæ circa immaterialia ſubiectum habet, veluti Geometria, Arithmetica, Theologia. Quare ait in metaphyſicis cognobilium contemplationem facilem eſſe, atque difficilem: facilem quidem, quod ſit e rebus exiſtentibus, quæ ſemper eodem modo ſe habẽt. clariſsima nãq; diuina ſunt, vt immutabilia prorſus ſubſtantia, potentia, & actione. ob eas igitur res facilis eſt. difficilis autem propter noſtram imbecillitatem, non enim cum ſimus in corpore perturbationibus ob noxii in illorum lumen intueri poſſumus, quod etiam veſpertiliones patiuntur, ſole enim maxime lucescente propter oculorum infirmitatem radios ipſius perſpicere nequeunt. vnde illis lumen aſtrorum ſplendidius eſſe videretur, quod ipſis magis commenſuratum eſſet. hoc igitur modo in nobis quoq; intelligibiliũ contemplatio conueniret. quoniam igitur quæ circa immateriale ſubiectum verſatur ſcientia, vel quæ aliarum principia demonſtrat, ea eſt exquiſitior, vtrum ne de anima contemplatio eſt exactior, videlicet quod immateriale ſubiectum habeat. non enim demonſtrat aliarum principia: quod ſi penitus materia caret, atque eſt immortalis anima: quare hunc ipſum locum Alexãder corrumpit: extrinſecus enim eam per additionem innaſci aſſerit, at alia magis quam alia, vel quia certior, vel quod ex melioribus, & admirabilioribus ſit, vt non hunc interpretando locum ſit coactus exquiſitionẽ dicere de anima contemplationem, veluti ſubiectum immateriale habentem ipſam animam iuxta ipſius Ariſtotelis regulas. nam ſi id conceſſerit animam eſſe a materia remotam, illud quoq; vt concedat neceſſe eſt, animam ſcilicet eſſe immortalem, ex melioribus autem, & admirabilioribus, illud .n. quod ſcilicet ſit ex melioribus, eſt ex rei natura, hoc vero, ex noſtro iudicio eſt, quod eſt admirabilius His vtriſq; probabiliter in primis animæ hiſtoriam ponimus His vtriſque Alexander ait, quia bona, & honorabilis eſt, vt porte locum ſanum corrumpẽs. Dicit autem hiſce vtriſque, cum propter contemplationis certitudinem, tum ꝓpter ſubiecti nobilitatem hiſtoriam vero pro notione poſuit, hiſtoricos enim ſcientes dicimus. in primis ponimus. non dixit in maxime primis, at in primis, maxime .n. prima eſt intelligibilium contemplatio, quæ penitus tum ſubſtantia, tum potentia, tum actione immutabilia ſunt. de anima autem contemplatio ſecũda eſt, quoniam licet immutabilem ſubſtantiam teneat, actionem tamen non ita habet. Quare immortalibus ipſam æquiuocam Plato dixit. vnde illud eſt proprie immortale, quod per omnia eſt immutabile, ipſa autem quia pro actione mutatur, propterea æquiuoca eſt immortalibus, quomodo etiam cœleſtia cum immortalibus æquiuoca diceres, ipſa enim ſi non ſubſtantia, at loco mutantur. in primis igitur ſcilicet eorum, quæ poſt eam ſunt namque poſt intelligibilia ordinem primum tenet.

Videtur autem & ad ueritatem omnem cognitio ipſius magna conferre.

Ex ipſa quidem (inquit) per ſe animæ cognitio admirabilis quædam eſt, atque honorifica. Deinde ait & hoc ad omnem veritatem conferre, videlicet ad omnem philoſophiam, nanque idem dicimus veritatem, & philoſophiam. Quoniam & vere ſapientia Veritas eſt, in ipſa enim nihil eſt mendax. Quare ſi confert ad omnem philoſophiam, illud etiam patet eam conferre ad moralem, ad Theologicam, & ad naturalẽ. ad moralem igitur confert, id enim nullo modo fieri poteſt, vt nos humanis moribus adornemur, niſi prius animæ potentias conſiderauerimus, diſputat autem moralis quoque de anima, propterea & ipſe in moralibus inquit, Si quidem enim virtus eſt animæ ornamentum, ornamentum vero modeſtia eſt animæ potentiarum. has ipſas ordinare non poteſt is, qui non ipſarum naturam conſiderauerit. at etiam confert ad Theologiam. Quoniam quærimus de intellectu ſeparabili, qui in nobis eſt, quod & ipſe eſt immortalis, nãq; intellectus intelligibilium eſt intellectus, eorum vero, quæ ſunt ad aliquid aliam ſpeciem, & reliquam intelliget, id ſcilicet apertum eſt quod noſtri contemplatio intellectus magna quoque ad Theologiam confert. vnde & ipſe in tractatu de partibus animaliũ dicebat, haud eſſe naturali Philoſopho de omni anima diſputandum, nãque ſi de omni, de intellectu quoque diſputet neceſſe eſt quod ſi de intellectu, de intelligibilibus, quoque diſputabit, intellectus enim eſt intelligibilium intellectus, hoc autem ad ipſam Theologiam, primamque philoſophiã pertinet. Iuuat etiam nos animæ cognitio ad ipſam naturalem philoſophiam, ſiquidem naturalis eſt opus de corporibus diſputare, deque ſpeciebus ipſorum, atque poſſuis, anima vero inter ſpecies corporum eſt optima.

Maxime uero ad naturam.

Hoc maxime vero ad naturam appoſuit, nãque collatum aliud eſt ab eo, cui confertur; in morali igitur tractatu, atque in Theologia nõ confert, at inde propoſiti contemplatio de anima contemplatio eſt: de Deo enim diſſeris ad intelligentias, atq; diuina conuertitur, quiq; ſunt ibi, inquiris ordines, conuerſa autem ad intelligibilia, ad ſeipſam quoque conuertitur, deq; ſubſtantia ſua atq; ordine diſputat, intelligibilium enim atque diuinorum anima eſt vltima. Præterea de moribus verba faciens; ordineq; virtutum contemplans, de ſuis ipſa diſputabit potentiis, quarum ſunt ipſæ virtutes. in tractatu autem naturali confert, alia namq; natura eſt, & alia anima: quomodo igitur confert, ſubintulit.

Eſt enim uelut animalium principium.

Principium vt & efficiens, & vt formale, & vt finale, propriè enim ſunt ipſa principia, eſt ipſa igitur velut efficiens principium, ſola nãq; volũtate mouet ipſa animal, neque alicuius indiget motu, formale vero quia ipſa informat animal, & ſimpliciter animata, dicũtur enim animatæ formæ illud ipſum eſſe ſecundum animam, quod enim in vnoquoque naturalium melius eſt (vt ipſe dicit Ariſtote.) vniuſcuiuſq; eſt forma, quod aũt in animatis melius eſt, ipſa eſt anima finale vero quoniam eius cauſa eſt corpus, alicuius enim gratia eſt corpus, ipſa autem ſui gratia eſt. vnde & apparatus animalium varius eſt pro vniuſcuiuſq; animæ proprietate: aliter hominum; aliter volatilium, aliter terreſtrium, & aliter aquatiliũ ſe habet apparatus, & in vnoquoque horum multa profunditas inſtructæ rei ad potentiam, quæ animam continet aliter ſunt ea, quæ pro ira deſignantur, aliter quæ pro cupiditate, de quibus dicere non eſt pręſentis temporis. appoſuit autem, velut, quia principium continuum animalium, natura eſt, non anima.

Inquirimus autem contemplari, & cognoſcere naturamq; ipſius, atque ſubſtantiam.

Contemplari quidem ſignificat vniuerſalius aggredi ſermones de anima, cognoſcere autem, ſcrutari diligenter. dicimur autem contemplari aliquid, cum ſimpliciter illi incũbimus: cognoſcere vero ipſum, quando ea, quæcunque inſunt illi didicimus, naturam autem atque ſubſtantiam. ex vtraque, videlicet idem eſt ſentiendum, vt primi vocabuli ſit expoſititium ſecundum naturam dico pro ſubſtantia: vel naturam poſuit pro genere ipſius, ſubſtãtiam vero pro definitione, veluti ſub quale genus reducitur, vtrum ne ad ſubſtantiam, an quantitatem, an ad qualitatem. Dicerẽt autem in qualitatem reduci eam, qui eſſe illam temperamentum dicunt: qui vero proportionem, ad quantitatem. Deinde cognito genere differentiæ ipſius conſtitutiuæ, diſci poſſunt, atque eo modo

definitio dari: definitio enim ſubſtantias ipſarum rerum ſignificat.

Deinde quaecunque circa ipſam acciderunt.

Non dicit oportere quaerere, quę ſunt in ipſa ſecundū accidens, velut in corpore album: ſed quae ſecūdum ſubſtantiam conſequentia ſunt. hoc igitur modo, quod accidit audiemus, quemadmodum, & in definitione ſyllogiſmi concluſio eſt Syllogiſmus enim, inquit, eſt oratio, in qua poſitis quibuſdam aliud quippiam poſitorum neceſſario contingit. velut hic igitur non ait per accidens ineſſe propoſitionibus concluſionem. verum dictio ipſa ſignificat, quod ex ſe neceſſario ſequitur, quomodo quoque nunc accipiendum eſt.

Quorum alii quidem ipſius animae proprii affectus eſſe videntur, alii uero communes, & animalibus per ipſam ineſſe.

Eorum, quae ex neceſsitate ſequuntur animam, alia quidem ſolam ſequuntur animam, alia autem totum animal, videlicet quod ex anima, & corpore conſtat & affectus quidem animae intellectio, hoc enim ipſius in ſeipſa rationalis eſt animae proprium: alii vero affectus, ſcilicet ſentire, imaginari, iraſci, concupiſcere, & ſi ſquid eſt aliud tale, ſunt vtriuſque communes. oēm nāq; anima velut vnam capit, & ait huius eos eē affectus proprios, non omnis ſimpliciter, verum eius, quae planius dicitur, qui videlicet affectus ſunt animę rationalis, in anima enim ſimpliciter eſt etiam rationalis, aliarum, nāque animarum nulla eſt affectio propria. Quoniam neque ipſarum ſubſtantia ſeparabilis. affectus autem nomen dicitur. Quia dupliciter affectus dicitur, vel enim affectus in corruptionem, vel in perfectionem ducit. nam dicimus ex igne lignum affici, verum vt id, quod in corruptionē ducatur, dicimus quoq; ſenſus e ſenſilibus affici, at enim id manifeſtum eſt in perfectionē, & ex potentia in actionem reduci. ſic igitur in Sophiſta Plato ait de toto, ꝙ totum non eſt vnum, ſed vnum affectum eſe, ſcilicet affectionem perfectiuam innuens, totum.n. non idem quod vnum, quoniam totum partium totum eſt, partes autē multae ſunt, & non vnum, quare non eſt vnum totum, licet id habeat vt in multis ſit, verum affectū habet vnum affectum autem vnum habuit, poſtquam propriam perfectionem accepit. ex hoc autem loco refellimus Andronicum Rhodium, qui librum de interpretatione adulterinum fecit dicente enim ibi Ariſtotele. ꝙ intellectiones affectus animae ſunt quēadmodum dictum eſt in libro de anima: dicit Andronicus ꝙ hoc nullo modo dictum fuit in libro de anima. Quare neceſſe eſt aut librū de anima adulterinum eſſe, aut eum, quem de interpretatione ſcripſit. at Ariſtote. eſſe fatetur librum de anima, non ergo de Interpretatione adulterinus eſt. dicamus igitur, ꝙ hic nullos alios affectus animae, praeterquam intellectiones eſſe dixit. itaq; hoc erat, quod in libro de interpretatione dicebat.

Penitus autem uſquequaque difficillimum eſt aliquam de ipſa fidem accipere.

Nos diximus Ariſtotelem in procemio laudare contemplationem de anima, & ad ipſam ſtudioſiores exhortari, ſegniores vero diſſuadere hic igitur vt hoc faciat, eē contemplationem de anima difficilem vult oſtendere. at quomodo difficilem? ſuperius dixit, quod ipſius naturā, atque ſubſtantiam contemplari quaerimus inuenire ſcilicet volumus, quae ſit ipſius animae definitio. ipſa igitur (ait) inquiſitio de diffinitione difficillima eſt, & communiter in omnibus, quę ſunt, & propria in anima. oportet enim, inquit, communiter in diffinitionibus quaerere. Primum quidem verum ne ſit methodus, per quam omniū quaecunque ſunt, diffinitiones reddi poſſunt, an multae? Quod ſi vna eſt methodus, quae nam ſit illa. Sin autem multae, id rurſus quaerēdum: quot, & quae ſint numero, & quales. & quando inuenerimus eas tot eſſe, videlicet duas, quales ipſe ſint, ſubſcriptio, & definitio. alia praeter has tertia rurſus nobis erit inquiſitio, qualibus ſcilicet methodis in rebus talibus ſit vtendum. Verum quoq; hoc intento rurſus quaerere oportet (diffinitio nāq; ex generibus, & differentijs conſtat) quid propoſitae rei genus, qualeſque ſint differentiae, quibus genus ipſum diuiditur, vt quales propoſitae rei differentiae conſtitutiuę ſint, agnoſcamus, quo ipſas genere complexi ipſius diffinitionem reddamus. communiter igitur hiſce de cauſis difficile eſt animae diffinitionem capere, nāq; haec quoque omnem diffinitionem ſubſequuntur, proprie autem in anima id etiam accidit, vt ſermo de ipſa ſit obſcurior, velut ipſe inferius exponit.

Etenim cum ſit haec queſtio multis quoque aliis cōmunis.

In multis inquit rebus cōmunis de diffinitione eſt quaeſtio multis autem dixit, quoniam non fieri illud poteſt, vt omnium diffinitiones reddantur: neque enim generaliſsima diffiniuntur. neque indiuidua, verum per deſcriptionem haec ipſa ſignificamus: Vniuerſaliſsima quidē per ea, quae per ſe ꝓpria ſunt, indiuidua vero per ea, quę priuatim acciderunt.

Dico autē de eo, quod eſt circa ſubſtantiam, & de eo, quod quid eſt.

Quoniam ſubſtantiae nomen multa ſignificat, namq; & genus & materiam, & diffinitionem, & aliquādo omnem exiſtētiam ſignificat, propterea poſtquam dixit de eo, quod eſt circa ſubſtantiam, hoc addidit dicens, & de eo quod quid eſt, vt diffinitionem ſignificet.

Videbitur autem fortaſſe cuipiam quaedam eſſe una methodus in omnibus, de quibus uolumus ſubſtantiam cognoſcere: quemadmodum quoque in propriis ſecundum accidens demonſtratio eſt. Quare haec ipſa quaerenda eſt.

Aliud eſt accidens, & aliud ſecundum accidens: accidens quidem eſt ex oppoſito diuiſum ad ſubſtantiam, quod per ſe non ſubſiſtit, neque ſecundum ſubſtantiam exiſtit in rebus; at ipſis extrinſecus accidit veluti nigrum aut album corporibus: ſecūdum accidens vero eſt, quod ex neceſsitate ſubſtantijs adeſt, quemadmodum propoſitionibus accidere concluſionem dicimus, nō quod acciderit propoſitionibus concluſio, verum ꝙ propoſitiones ipſas neceſſario conſequitur. ferimus autem nomen accidentis in talibus, propterea quod aliis quibuſdam accidit, & ſi ex neceſsitate quoque vt haec ſint, accidens autem proprie non id ſequitur vt haec ſint, poteſt igitur, & coruus albus intellectione formari dicit igitur hic ſecundum accidens propria primo, & per ſe exiſtentia rebus, quae & coaccipiunt, & coaccipiuntur. Velut homini, vt ſit animal ſcientiae capax, & omni trigono vt tres angulos duobus rectis ęquales habeat, vel duo latera reliquo maiora. haec autem primo & per ſe rebus ineſſe dicuntur. primo quidem, quia ipſis ſolis ſubeſt, & nulli alii: per ſe autem, quia ſecundum ſubſtantiam. Quare etiam conuertuntur, ſi nāq; eſt homo, eſt quoq; ſcientiae capax, & econuerſo, & ſi trigonus eſt, neceſſario quoq; tres anguli duobus rectis ſunt aequales, & duo latera reliquo maiora, & econuerſo haec igitur ipſe ſecundum accidens propria vocauit, eſt igitur hoc primo, & per ſe: per ſe autem eſt, quod ſecundum ſubſtantiam eſt, non autem ſi quid eſt per ſe, hoc etiam primo eſt, magis enim quod per ſe eſt, quam quod primo. animal enim homini per ſe quidem adeſt, non autem primo. Quare etſi non ſit homo, animal tamen eſt ideo non primo ſubeſt homini. Similiter quoq; figura trigono per ſe quidem ineſt, non quidē primo, & ſi enim non ſit trigonus, figura tamen eſt. verum quid ego figuram dico? at neque rectilineus primo ſubeſt trigono, cū quidem per ſe ſit. eſt enim rectilineus, & ſi trigonus nō ſit haec igitur (inquit) per ſe propria primo exiſtentia, quae rei neque ſoli, neque omni neq; ſemper adſunt, & per ſe. quare & conuertuntuntur ad rem. De ijs in demonſtratiuis inquit, quod horum ſolum demonſtratio eſt, non autem accidentium. neque eorum, quae per ſe quidem, non autem primo ſunt, & hoc merito, ex quo enim demōſtratio ſcientia eſt, & ſcientia a peccato immunis, & congruens circa ea, quę ſemper eadem ſunt, & eodem modo ſe habent, propterea non eſſe illud

poteſt, vt accidentium ſit demonſtratio, quæ quidem accidentia alias aliter ſe habent, & fiunt, & corrumpuntur.

Rurſus demõſtratio eſt eorum, de quibus dubitatur, quæ autem per ſe ſunt, & non primo, ea vt plurimum ſunt indubitata, velut animal homini, & figura trigono, quorum neque proprie demonſtratio eſt. demõſtrat igitur in illis neq; generaliſsimorum generum eſſe demonſtrationem, quoniã neq; definitio, ſed illa per deſcriptionẽ ſignificamus. oĩs. n. proprie demr̃o eſt, quæ de cauſis cauſatorum fidem facit, de vniuerſalibus magis particularia. velut vnde homo ſubſtantia, demõſtramus per animal medium. nanq; omne animal ſubſtantia eſt, & cauſa quod homo ſit, ſubſtantia ea eſt. quod omne animal ſubſtantia eſt. hoc autem vniuerſalius eſt, quod enim ſit omne animal ſubſtãtia magis eſt, quam quod homo ſit animal. Rurſus quia trigonus eſt, ideo tres angulos duobus rectis æquales habet. & rurſus quoniã trigonus eſt, duo latera reliquo habet maiora. non autem trigonus eſt propterea quod angulos tres duobus rectis ęquales habeat. hæc ipſa igitur proprie demonſtratio eſt. At etiam coniecturalis dicitur demonſtratio, quæ de cauſatis cauſarũ fidem facit, quemadmodum ipſe in libro de cœlo fecit, qui de luminibus lunæ, ſphæricam eſſe lunam demõſtrauit. et quidem conueniebat econuerſo demonſtrare eam eſſe ſphæricam, propterea quod eo modo ſplendet, hac igitur demonſtratione vſi ſumus, vbi cauſatum manifeſtius eſt, quam cauſa. Dico autem rotundam eſſe eã quoniam id quidem ſcimus, quod in mẽſe bis quidem ſit falcata, quando ſcilicet a coniunctione digreditur, & quando coitura progreditur, bis ſemiplena, bis vtrinque gybboſa, & ſemel plena. quod alia de cauſa non fit, niſi quia luna ipſa rotunda eſt, ſi nãq; eſſet diſcus, ſtatim & cumulate aut illuminanda, aut non illuminanda eſſet. nunc aũt quoniam Sol ſuperior eſt, quando quidem ſit Lunæ ex diametro oppoſitus. nos quoniam medij ſumus totum quod ad nos hemiſphærium ſpectat, cui quoq; ſol obijcitur, illuminatum videmus, cum vero propius accedat, ſemper eius partis, quæ vergit ad nos, lumen imminuit, additq; parti illi, quæ ſuper nos eſt (vt enim dixi, Luna ſuperior eſt Sol) & hoc modo paulatim donec p ipſam ad perpẽdiculum factus illi adeo, vt amplius amborum non ſimus medij, ſed ambo nobis ab vno latere ſint, eã partem quidem, quæ ſpectet ad nos abſq; lumine faciet, eam vero, quę ſit ſupra nos, illuminabit. huius autem rei fidem accipere licet quoq; nobis hic apud nos. nã ſi quiſpiam ſphæram magnam fecerit atq; deinde leuerit alterũ quidem hemiſphærium colore albo, alterum vero nigro deinde in altum ſphęram ſuſtulerit. paulatimq; ipſam declinauerit, albo, ſi ita accidat, colore ſuperius exiſtẽti, poſtea inclinata ſphæra tanquam tenuis vmbella quædam facta videbitur. deinde particulatim ſphæra inclinata reliquæ figuræ, & albi hemiſphærij totius infra conuerſi ſinis, ſi multa ſit altitudo, hemiſphærium dealbatum figura diſci videbitur. hæc igitur extra propoſitum. talem hanc autem demonſtrationem coniecturalem dicimus, ſi fumus hic eſt, igitur & ignis: nãq; per fumum ignis coniecturam facimus, coniectura autem ſignum eſt inſolubile, quemadmodum ipſius ignis eſt fumus, quod ipſa luna ſphærica eſt, quoniam ſic illuminatur. Solubile autẽ non coniectura, ſed ſignum dicitur, hoc autem eſt, quando non omnino cauſatum cauſa ſequitur, veluti pallida eſt quia peperit, non igitur palliditatem partus ſequitur, eſt ergo ſolubile hoc non argumentum, ſed ſignum, vel ſur adeſſe corpori nuper occiſo interfectiõis eſt ſignum. Quare & ille dicit, eorum igitur quæ ſecundum accidẽs propria ſunt quæ diximus primum nos & eſſe per ſe, demonſtratio eſt. Dubitauerit igitur quiſpiam dicit, quod, horum tanquam ſit vna methodus demonſtratiua, ſic dicit, & in capienda vniuſcuiuſq; diffinitiõe eſt vna quædam methodus: quod ſi & vna eſt, id quærendum, qualis nam ea ſit.

Quod ſi non eſt una, & communis quædam methodus circa quod quid eſt, id etiam pertractare ſit difficilius: oportebit enim circa unumquodque quis nam ſit modus, accipere.

Si quidem erat vna, hoc ſolũ habebat inquiſitio, quidnam ſit ipſa, quoniam vero plures vna ſunt, plura ſunt inde quæſita, & quot numero, & quales ſpecie, & quali ſit pro rerum qualitate vtendum. hoc enim oportebit circa vnumquodque quiſnam ſit modus, accipere, illud ſignificat, quali methodo pro rerum qualitate ſit vtendum.

Quando autem manifeſtum ſit, an demonſtratio, an diuiſio, an alia quædã ſit methodus, multas inſuper dubitationes, multoſque errores habet ex his.

Hoc velut in ſuppoſitione dicit, poſtquam inquit omnia quæ enumerata ſunt, inuenerimus, quando videlicet nobis erit apertum, hanc eſſe methodum, per quam diffinitiones inueniamus, verbi gratia, aut demonſtratiuam, aut diuiſiuam, aut indicatiuam, alia rurſus non minor dictis dubitatio ſuccedit, qualis autem ſit illa ſubinſert.

Ex quibus oportet quærere, aliorum nãque ſunt alia principia, ueluti numerorum, atque ſuperficierum.

Videlicet ſub quale genus rem propoſitã reducemus, nãq; eorum, quæ ſunt, non vnum genus eſt, at decem, & alia ſub aliud genus referũtur. vt inquit numerorum, & ſuperficierum. dicit igitur horũ principia numeri quidem quantitatem diffinitam, ſuperficiei vero, continuũ, vel & ipſorum principia dicit numeri quidem, vnitatem ſuperficiei vero vel lineam vel punctum. punctus. n. ductus lineam generat, linea vero fluens ſuperficiẽ producit. verum ipſa quidem ſunt principia compoſita, & veluti ordinata, continuatione autem, & diſtinctione ſelecta, ſæpenumero autem nobis ordinata principia in relationem diffinitionis obijciuntur, velut in numeris, dicimus enim numerum eſſe multitudinem ex vnitatibus compoſitam. Quærimus igitur (inquit) ſub quale genus id, quod propoſitum eſt, reducatur, multis enim genus dubitabile eſt, vt poſtquam inuenerimus, & in proprias differentias exceperimus, diffinitiones hoc modo reddamus.

Primum autem fortaſſe neceſſarium eſt aperire, in quo nã genere ſit ipſa anima, & quid ſit, an ſcilicet ſit, quod quid eſt & ſubſtantia, an qualitas, an quantitas, an aliud quoddam prædicamentorum, de quibus diſſeruerimus.

Poſtquam impleuit ea, quæ communiter de diffinitionibus quæ videlicet de anima dubitantur, hinc incipit quoque de ijs, quæ in anima ad acceptionem ad diffinitionis dubia ſunt oportet igitur inquit, & in anima quærere ſub quale genus ipſam reducamus, de hac enim re multa dubitatio eſt. alij nanq; ipſam ſub ſubſtantiam reducunt, alij ſub quantitatem, quorum eſt & Xenocrates animam enim numerum ſeipſum mouentem dixit eſſe, numerus autem ſub quantitatem reducitur ſiquidẽ hoc ipſe dicebat, non aliud quiddam per hoc obſcure loquebatur: alij vero ad qualitatem referebant ipſam, de quorum numero ſunt quoq; medici, temperamentum eam eſſe dicentes huiuſce quoque opinionis illi ſint, qui entelechiam talem dicunt (diſcemus. n quomodo illam entelechiam dicat Ariſto) Qui vero proportionem eſſe elementorum eam dicunt illi ſub prædicamentum ad aliquid illam reducere videntur, nãq; duplum, & ſeſquialterum ſunt ad aliquid, nanq; duplum eſt alicuius duplũ. ambiguum igitur eſt tandem genus. at poſtq̃ nos inuenerimus eam eſſe ſubſtantiam, rurſum quærimus vtrum corpus an incorporeum. Quod ſi corpus, ſimplex ne, an compoſitum: ſed ſi incorporeum ſit, vtrum ſeparabile, an inſeparabile, & vtrum vna in vnoquoq; anima, an multę. Quod ſi vna aut vnius ſpeciei, aut multiplicis potentiæ, & quæ ſit potentiarum differentia, quæ ſi multæ ſint, utrum numero multæ, an ſpecie quoq;. quod ſi ſpecie, utrum quoq; genere, an non. quæ enim ſpecie differunt non omnino genere quoq; ſunt inter ſe differentia, uelut homo, & æquus, quæ uero genere diſtant, ea

neceſſario ſpecie quoq; differunt, vt lapis, & animal. hæc
igitur, & his plura ad animæ diffinitionem capiendam,
quærenda ſunt. primum autem fortaſſe neceſſarium eſt
aperire, in quo nam genere ſit, & quid eſt videlicet ex di
uiſione genus ipſius capere oportet, quod quidē genus
prædicatur in eo quod quid eſt, hoc autem in introdu-
ctionibus didicimus genera in eo, quod quid eſt prædi-
cari, interrogati enim quid eſt homo, dicimus animal, &
cuipiam interroganti quid nam palma ſit, arborem eſſe
reſpondimus, oportet ergo ante omnia cognoſcere quid
ſit anima, nam quēadmodū diuinus Plato dixit in Phæ-
done, principium eſt vnum bene conſulendi, ſcire opor-
tet de quo nam ſit conſilium, vel tota errare via neceſſe
eſt. igitur cum de anima quærimus niſi prius didicerimus
quid ipſa ſit, verum ſubſtantia, an quantitas, verum pro
ſubſtantia, ſi ſubſtantia ſit, vt eſt ipſam eſſe, aut quantita-
tem, aut qualitatem, aut aliquod ex aliis prædicamentis
neceſſario conſequenter principio ea, quæ deinceps ordi
nantur concludentes, omnino pererrabimus alia ꝓ aliis
inquirentes Ariſtoteles quoq; in phyſica inquit, quoniã
cognoſcere, & ſcire accidit circa omnes modos, quorum
principia ſunt, vel cauſæ, vel elementa ex eo, quod ea ip
ſa cognoſcimus, proinde ſi ad rerum cognitionem prin-
cipia cognoſcere neceſſe eſt, alia autem ſunt aliorum prin
cipia, quodnam ſit animæ principium quærendum eſt,
& eo magis, quo dubioſior aliis in anima principii inqui
ſitio eſt.

At etiam utrum ſit eorum, quæ in potentia ſunt, an magis entelechia quædam, non enim parum differt.

Semper per diuiſionem procedens, veram diuiſionis
particulam capit, & hanc ipſam ſubdiuidit. poſtquã igi-
tur dixit, an ſubſtantia ſit, an quãtitas. an qualitas, an ex
aliis prædicamentis aliquod, alia quidem prætermiſit, id
autem accepit, quod ſubſtantia ſit, hanc quoq; deinceps
& in corpus, & in incorporeum diuidit, cum enim vel-
let corpus, & incorporeum dicere, dixit vtrum ſit eorũ,
quæ in potentia ſunt, an magis entelechia quædam per
id quod dixit in potentia ſunt, corpus innuens per ente-
lechiam vero, incorporeum, nanq; omne corpus vniuer
ſaliter potentia eſt, quod autem potentia eſt, vel eſt ſecun
dum ſubſtantiam, vel ſecundum aut quantitatẽ, aut qua
litatem, aut in locum tranſmutationem igitur in genera-
tione, & corruptione omnia corpora per omnia, ex eo
quod potentia eſt ſignificata, ſunt in potẽtia, nãq; poten
tia ſumus homines in ſpermate, & in menſtruo, & cum
pueri ſimus, potentia habemus viri magnitudinem. Si-
militer quoq; in qualitate, frigidi ſumus potentia, cũ ta
men ſimus calidi, & potentia mouemur cum ſedeamus.
Cœleſtia autem in tranſmutatione ſecum locum ſolum
illud habent, quod potentia eſt, nanque ſol exoriens in
meridie potentia eſt, atque ibi cum ſit actu, potentia eſt
in occaſu, atque in aliis cœleſtibus eodem modo. Quo-
niam igitur in omnibus corporibus, quod potentia eſt
ſpeculatur. propterea per id quod dixit potentia demon
ſtrando corpus declarauit. at quid ita in corpore ſtruxit
hoc, in potentia. in incorporeo vero non dixit in entele-
chia per ablatiuum caſum, verum potius entelechia quæ
dam per rectum: dico igitur ꝙ aliud eſt potẽtia, & aliud
in potentia, item aliud entelechia, & aliud in entelechia.
materia nãq; ſolum eſt potentia, omnia enim ſunt poten
tia, actu autem nihil, forma autem ſolum entelechia eſt,
quod vero conſtat materia, & forma, id & in potentia,
& in entelechia eſt, hæc.n. pariter concurrunt, quodque
eſt in potentia, hoc idem quoque eſt in entelechia, om-
nes enim formæ potẽtia ſunt in materia, quæ modo hoc
modo illud actu fit, nunc enim cum ſit ea homo poten-
tia, actu quandoq; fit homo, magis autem ſimul habet,
& quod actu, & quod potentia eſt, quoniam autem ma
teria nunq; forma nuda eſt, ea vero forma actu quidem
eſt hoc aliquid, ita aliud potentia, nanq; ſpermatis forma
potentia eſt homo, quod igitur in his potentia eſt, in aliis
vero actu quodq; in diuinis, & incorporeis non eſt ali-
quod potentia, quoniam neq; ibi materia, neq; propte-
rea quicq; actu, non enim ſunt actu hoc aliquid, verum
ſunt ipſæ per ſe formæ agentes puræ ſine materia, qua-
re & in libro de interpretatiõe inquit, eas eſſe ſine poten
tia actiones, non autem eas dixit actu eſſe: propterea di-
ſtinguens immateriale, & incorporeum a materiali, &
compoſito natura, hoc ait, vtrum ſit eorum, quæ in po-
tentia ſunt, videlicet ea corpora ſunt, quæ in potẽtia ſunt
hoc eſt in materia, vel entelechia quædam. ſ. forma quæ-
dam pura, & immaterialis, differt autem non parum, vi
delicet non parum corpus ab incorporeo diſtat.

Conſiderandum quoque an partibilis ſit, an impartibilis.

Nos poſſumus, quemadmodum quoque Alexãdro
videtur, hoc ſcilicet an partibilis ſit, an impartibilis, acci-
pere in potentiis animæ, nanque illud quæri poteſt vtrũ
multiplicis potentiæ ſit, an impartibilis, illam enim ip-
ſam dicit Democritus impartibilem, non autem eſſe mul
tiplicis potentiæ, idem narrans eſſe noſcere, quod ſen-
tire, atque hæc ab vna potentia procedere. Hunc locum
ſic interpretari quoq; poſſumus: vtrum ſimpliciter ani-
ma vna quædam ſit in vnoquoq;, an in diuerſas animas
diuidatur, quod in vnoquoque ſint animæ plures. id au
tem patet, quod vnam poſſumus, & plures dicere, plu-
res quidem, quod inuicem ſpecie differunt, vegetatiua,
rationalis & irrationalis, atque etiam mutuo ſeparantur.
vnam vero propter earum coniunctionem, & affectum
communem, etenim de ratione actiones tranſeunt vſ-
que ad vegetatiuam, & harum motus, & vitæ fere ſibi
ipſi a rationem ſimul diſponunt, ſic igitur vna eſt & non
vna. hoc autem modo pulchrius eſt enarrare illud parti-
bilis, an impartibilis. vtrum inquit vna quædam eſt ani-
ma in omnibus animatis, an multæ quod ſi multæ, vtrũ
ſpecie differunt ſolum, an quoq; genere: dicerent autem
vnam eſſe eam, qui temperamentum dicunt, ad proprie
tatem nanq; temperamenti, quod in vnoquoq; ſit eam
variari, velut vnus aer communiter vndique inſpirans
ſecundum eam proprietatem, quæ eſt in vnoquoque
animalium. illi autem hanc faciunt ſurſumq;, et deorſum,
effectus cauſis meliores facientes, inanimatum nanque
corpus animæ eſt cauſa, quod vita caret, vitæ, immobi-
le mobilis, irrationale rationalis, & quæcũque ſunt iſtiuſ
modi.

Et utrum ſit eiuſdem ſpeciei anima, an non. Quod ſi non ſit eiuſdem ſpeciei, utrum ſpecie differat an genere. nunc enim qui de anima dicunt, & quærunt, humana de anima ſola perſcrutari uidentur.

Conſequẽs eſt, poſtquam propoſitum an ſit vna, an
multæ ſint, datumque multas eſſe, vt quæratur an ſit eiuſ
dem ſpeciei anima, an non, hoc autem non vt ad animas
in vnoquoque plures exiſtentes dici poteſt. at ſimplici-
ter omni de anima, quæ ſit in animatis, quod quidẽ ma-
gis credendum eſt, quæ enim dictio ſequitur, hoc decla-
rat, id enim dicit, qui de anima, quæſiuerunt, de ſola hu
mana perſcrutati ſunt. Quare de omni anima ipſum lo-
qui manifeſtum eſt, & hoc, partibilis nempe, an impart
bilis, magis ad hoc excipiendum eſt, ipſæ igitur, inquit,
animæ ſimpliciter in omnibus animatis an ſolum ſpecie
differunt, an quoq; genere: aſſumit enim rurſus ex diui-
ſione quod verum eſt, atque conceſſum, ſcilicet eam ſpe
cie differre, etenim nunc quidem dicit. Qui quærunt de
anima, de humana ſcrutari videntur. quidam vero dicũt,
in quorum numero Alexander eſt, ipſum obſcure loqui
contra Platonem. Videtur enim Plato, & alibi frequen
tèr quidem, maxime autem in Timæo, de anima quo-
que irrationali diſſeruiſſe. fortaſſe igitur in phyſicos, in
Democritum, & in alios obſcure loquitur. At habemus
etiam ſuper his, quod reſpondendum ſit, illi enim dice-
rent in humana anima omnem animalem potẽtiam con
templamur. de humana igitur anima differentes de om-
ni quidem diſputamus.

Cauendum eſt autem ne nos lateat, utrum ſit eius una ratio, uelut animalis: an alia ſit uniuſcuiuſque, ut equi canis, hominis, dei.

Cum dixerit, vtrum eiuſdem generis animæ ſint, an diuerſi, rurſus hic de genere ipſarum dicit, ſiquidem genus eſt, oportere cautos eſſe, & quærere vtrum de omni anima diffinitio vna reddi poſsit, an non. Vna autẽ redderetur definitio, ſi cõe genus haberet, velut animalis cũ ſit genus equi, hominis, & reliquarum ſpecierum, diffinitio redditur vna, ſubſtantia animata ſenſitiua, quæ diffinitio animalibus propter cõe genus conuenit, ꝙ ſi non habeant vnum cõe genus, nõ quidem diffinitio vna reddatur ipſarum, non habent autem, quõ ? hoc quidem prius, illud vero poſterius natura in illis eſt, in quibus autem prius & poſterius eſt, horum cõiter prædicatũ non eſt genus, prius autem natura eſt id, quo ſublato tollunt̃ alia, non autem illud, quo ſublato, reſtant alia, & illud ꝙ infertur, nõ autem quod infert. eſt igitur in animis prius, & poſterius natura, vbi nãq; rationalis eſt, ibi quoq; irrationalis, & vegetatiua, atq; vbi irrationalis, ibi quoq; vegetatiua eſt, at vbi vegetatiua eſt, ibi non ſunt reliquæ, neq; vbi irrationalis, ibi rationalis eſt, & ſublata vegetatiua ſuſtulit quoq; reliquas e ſubiecto. Quare in ipſis eſt & prius, & poſterius natura prior. n. vegetatiua eſt, non dignitate, ſed ꝙ aliæ ſine ipſa eſſe non poſſunt, & eodem modo rationali irrationalis prior eſt. ꝙ ſi prius, & poſterius in ipſis eſt, non eſt igitur harum cõiter prædicatum genus, videlicet anima, ſed ipſa eſt vox æquiuoca, velut ea quę ab vno, & ad vnum. Quare neq; ipſarum ſit vna diffinitio, qm̃ neq; vllius eſt æquiuocorum, ſed animarũ diffinitiones diuerſę ſunt, vt hominis, & canis, & equi variæ dantur diffinitiones. vnde & ipſe de anima quãdam communem redditurus rationem, non per diffinitionẽ, verum ex conuenientia quadam, quẽadmodum videbimus locutus eſt, ſiquidem cõe quoddam in omni anima dicere oportet, quia. ſ. diffinitio communis haud eſt.

Animal autem uniuerſale aut nihil eſt, aut poſterius: & ſimiliter ſiquid aliud commune prędicatur.

Putauerunt aliqui de ideis ipſum obſcure loquentem hoc dicere contra Platonem, at hoc non ita ſe habet. etenim quoq; ipſi videntur eſſe genera & ſpecies, quę ante multa ſunt, in metaphyſicis igitur inquit, ꝙ quẽadmodum duplex eſt ordo, alter in exercitu, alter in militibus, & ex ordine exercitus, fit ordo militum: duplex quoq; ſanitas, altera in medico, altera autem in ſano corpore, & ea, quæ in medico eſt, eam facit, quæ eſt in corpore: eodem quoq; modo in mundo, qui eſt ordo, ex ordine opificis factus eſt. Quare & ipſe rationes abſtractas rerũ cognouit, in hoc etiam tractatu inquit, eſt autem intellectus in actu res. euge & hi, qui animam ſpecierũ locum dixerunt, hoc idem dixerunt. in metaphyſicis quoq; de intellecto diuino rurſum differens ait. omnium ſpecies in ipſo eſſe. dicit igitur ꝙ ſe ipſum videns, res videt, cumq; res ipſas videat, ſe ipſum videt, & alia infinita eiuſdẽ ſententiæ, quæ ex ipſius auctoritate poſſemus afferre in medium. Quapropter hic ſermo non de ſpeciebus eſt, quae fuerunt ante multa, verum de poſterioribus generibus, ideo non ſimpliciter dixit animal nihil eſſe, ſed appoſuit vniuerſale, quia. ſ. animal vt ſubſtantia eſt, & diffiniri poteſt. Vniuerſale autem animal non eſt in ſubſtantia, non eſt enim ſimpliciter vſe animal, ꝙ aliquid particularium non eſt, quare vt vſe, & vt genus aliquod animal vel nihil eſt, vel poſterius, hoc eſt intelligibile. habet. n. ſubſiſtẽtiam dum intelligitur, vt enim per ſe ſubſiſtens nihil eſt, & hominem diffiniens, & equum, non inquantum cõe eſt in multis vſum indiuiduis ipſum diffinit, at inquantũ natura quædam eſt, & ſubſtantia, horum nãq; multitudo propter materiam, non propter ſpeciem eſt. id etiam patet ꝙ animal, & homo diffiniuntur inquantum ſubſtantia eſt, non aũt inquantum de pluribus prędicantur. Etenim ſi vnus fuerit homo, etiam diffinitio hominis cõgruit. Similiter amplius aĩalis. Sic quidem Alexander. Ariſto. autem, qm̃ mentionem fecit animalis inquiens, omnis animæ nonne eſt vna diffinitio, velut animalis ? ideo id appoſuit, ꝙ vt vſe, vel nullum eſt animal, vel poſterius. Si igitur omnino diffinitionem animalis vult eſſe, diffinitiones autem generum, quæ ſunt ante multa, non ſunt, non enim fieri id poteſt vt illa videant rationes rerũ productrices cum ſint, diffinimus autem intelligibilia, nanq; eam diffinimus intelligentiam, quam de rebus habemus, ea autem ſunt poſteriora genera. bene ergo diximus hæc eſſe dicta de generibus poſterioribus.

Ad hoc ſi non multæ ſunt animæ, ſed partes, utrum prius oporteat quærere animam totam, an partes? difficile autem, & harum determinare quales aptæ natæ ſint alteræ abinuicẽ eſſe: & utrum partes oporteat quærere primum, an ipſarum opera uelut intelligere, an intellectum, & ſentire, an ſenſitiuum? ſimiliter quoque & in aliis. quod ſi prius opera, rurſus quiſpiam dubitabit, & ſi quæ ſunt prius inquirendum ſit, uelut ſenſibile prius quam ſenſitiuum, & intelligibile prius quam intellectiuum.

Poſtquam dixit vtrum vna, an multæ, quodq; ſi multæ, vtrum ſpecie ſolum, an quoq; genere ſint alteræ: nũc alteram partem diuiſionis exquirit. Si enim, inquit, non animæ multæ, ſed partes. Hoc autem non multæ, rurſus dupliciter interpretabimur cum ſuperiore, vel enim in vnoquoque noſtrum, & etiam ſimpliciter animatorum non multę animæ, vt in homine vegetatiua, irrationalis, & ratiõalis, & harum partes, ſed vna quidem eſt anima, partes autem eius ſunt hæ, videlicet diuerſæ potẽtiæ, vel quod ſimpliciter anima nõ diuiditur vt genus in ſpecies multas animarum in rationem, in iram, in cupiditatem, & reliquas, velut vnumquodq; horum ſit anima, quod quidem ſupra dixit vtrum ſeparabilis, an inſeparabilis. genus enim diuiditur in ſpecies. quare in vnoquoq; animatorum non anima, ſed pars eſt. vel partes animæ, animæ inquam ſimpliciter, quæ tota eſt, non genus igitur inquit ſi non multæ animæ, ſed animarum ſunt partes, potentiæ ſcilicet multæ ſunt, ſiue hoc modo, ſiue illo acceperis. Rurſus inquit multas habet oratio dubitationes. id enim quærendum eſt, vnde incipiendum ſit, a doctrina, an a cõtẽplatione: vtrum a partibus, an a toto. vtrunque enim rationabile eſſe videtur. nãq; putabit quiſpiam oportere incipere a toto, tanquã a manifeſtiore. partibus enim totum manifeſtius eſt. econuerſo putabit hoc oportere magis incipere a partibus, tãq; ſimplicioribus, oportet enim eum, qui cogniturus eſt aliquod compoſitum, cognitionem prius habere eorum, de quibus compoſitũ eſt. iterum quoniam potentiæ habẽt opera quædam, videlicet operationes, omnis nanq; operatio ex potẽtia eſt, illud quærendum an ex operationibus incipiendum ſit primum, an ab ipſis potentijs. ex quo igitur ſubſtantiæ rerum ſunt incertæ, certæ autem ſunt operationes, propterea oportet a manifeſtis incipere. nanq; ex operationibus habitus, cum ſint habitus incerti, cum autem didicerimus habitus, quod idem eſt ac ſi diceremus potentias, ex ipſis quoq; ſubſtantias ponderamus. omnis enim potentia eſt ex ſubſtantia, & omnis operatio ex potẽtia. At poſtq̃, inquit, hoc quoq; a nobis erit inuentum oportere ex operationibus incipere: Quoniam ſunt ad aliquid operationes, veluti intellectio intelligibilis, & ſenſus ſenſibilis, & imaginatio imaginabilis, & cogitatio cogitabilis, & reliquæ ſimiliter, hæc autem ad aliquid: oportet autem ſcientem ea, quæ ſunt ad aliquid, illud quoque ſcire ad quod ea ſunt, neceſſe eſt inquit iterum quærere vtrũ oporteat ex operationibus incipere, an ex ijs, circa quæ operantur: & quoniam manifeſtiora ſunt operationibus ea, circa quæ operant̃, manifeſtius. n. id quod ſentitur, q̃ ſenſus, & quod opinamur, quã opinio, & eodẽ modo reliqua ex his igitur incipiendum, differt aũt ſolũ in intellu & in intelligibili, hic. n. intelligibile eſt ĩcertius intellectu, nãq; noſter eſt intellũs, intelligibile vero eſt ſupra nos. hoc igitur oportet eũ, qui intelligibilia cognoſcere vult, ſcire prius quidnã ſit intellectus. Sic igitur et Ariſto. in hoc ſolo facit, prius de intellũ, poſtea de intelligibilibus docens. Difficile aũt ẽ & in his diffinire qualia apta nata ſint abinuicẽ eſſe diuerſa, nãq; illud incertũ eſt, an ſenſus & imaginatio ſit idem, an alterũ, vel imaginatiuum, & locale mo

tiuum, & in reliquis ſimiliter: atq; vtrū partes oporteat quærere prius, an opera ipſarum, partes enim potētias ipſas, opera autem ipſarum, operationes ipſas, vt intelligere, an intellectum, intellectum quidem potentiam, intelligere vero operationē, & ſentire, an ſenſitiuū, ſentire rurſus operationem, ſenſitiuum autem ipſam potentiam, ſimiliter & in aliis videlicet potentiis & operationibus in intellectu, & intelligibili, & in opinione, & opinabili, & in reliquis. Quod ſi opera prius rurſus quiſpiam dubitarit an oppoſita horum prius, an opera quærendum ſit, hoc eſt an operationes, oppoſita autem dicimus operationibus, ſenſibile ſenſui, & reliqua ſimiliter, opponuntur autem hæc, velut ad aliquid, ſenſus enim ſenſibilis eſt ſenſus, & ſenſibile ſenſitiui, & intelligibile intellectiui, dicere oportebat ſenſibile ſenſus, & intelligibile intellectionis, hæc enim ſunt operationum ſignificatiua. Verum per abuſum dixit intellectiui, & ſenſitiui, quæ quidem ſunt potentiarum ſignificatiua.

Videtur autem non ſolum quid eſt cognoſcere utile eſſe ad contemplandum cauſas eorum, quæ ſubſtantiis accidunt.

Poſtquam expoſuit eas, quæ debebant quæri propoſitiones, & communiter in omni diffinitione, & priuatim in ea, quæ ad animam pertinet, iam nobis vult ipſe per hęc methodum quandam, atque facultatem inuentionis diffinitionum tradere. eſt autem methodus hæc, non ſolum inquit rerum diffinitio nobis confert ad cognoſcendum ſubſtantialiter exiſtentia in rebus, veluti cū dicimus animam ſubſtantiam per ſe mobilem. per hoc enim concludimus quod & immortalis, & quod per ſe ſubſiſtens eſt, animæ immortalitatem dabimus ex diffinitione, & rurſus cum cognouerimus quid eſt trigonus, inuenimus ex hoc quod habet reliquo duo latera maiora, quodq; tres angulos duobus rectis æquales tenet. non ſolum igitur inquit in cognitionem eorū, quæ per ſe inexiſtunt rebus, conferunt nobis diffinitiones, at aliquando quoque econuerſo ad cognoſcendum, quænam ſit propoſitæ rei diffinitio, cōfert nobis ſępænumero cognitio eorum, quæ per ſe, & primo rebus inexiſtunt, hæc enim dicit accidētia hic, vt quoq; ſuperius diximus. At ſi hoc eſt, videbitur eſſe mutua demonſtratio, nanq; ſi per diffinitiones accidētia cognoſcimus, & per hæc ecōuerſo diffinitiones mutua eſt demonſtratio. dico igitur quod non eſt mutua, non enim de eiſdem accidentibus vtraque dicit, ſed altera quidem, quæ per diffinitiones cognoſcimus, & altera rurſus, per quæ in diffinitiones facultatem habebimus, hæc enim manifeſta, & ex euidentia ſumpta accidentia conferunt nobis in diffinitiones nondum cognitas. diffinitiones autem in acceptionem non manifeſtorum ex euidentia accidentium, quemadmodum frequenter & ipſe fecit volens diffinitionem loci reddere, quoniam hęc erat incerta, accipiamus, inquit, prius quaſi arbitratorem reduci diffinitionis ea, quæ ſecundum communem intelligentiam inſunt loco, velut quod in loco eſt continere hoc illi eſſe æquale, & quæcunque alia ibi connumerauit. & cum dicit ſi reddita diffinitio eiuſmodi fuerit, omnibus ſecundum communem intelligentiā loco inexiſtentibus conueniat vt integra erit, quod ſit non, nequaquā. Sic autem & in infinito, & in vacuo, & in tempore ſic etiā in ſublimibus cauſam quærens grandinis, quæſiuit ea quę communiter illi ineſſe cōceſſa ſunt, quæ quidem in autumno aut in vere fieri ſolent, & in hyeme in locis tepidioribus. poſtea inquit talem de ipſa reddamus cauſam quę omnibus his conueniat ſic igitur inquit & nunc, quoniam quærimus animæ diffinitionē, ipſa autem certa non eſt, accipiamus ea, quę ex euidentia per ſe animam primum conſequuntur, vt ex his viam faciamus in acceptionem diffinitionis ipſius, velut imaginatiuum, locale motiuum, vitæ factiuum, & quæcunq; ſimilia, quæ propria ſunt animę, quare poſt exitum ipſius non operatur hęc, atque talia corpus.

Quemadmodum in mathematicis, ut quid rectum, & quid curuum, uel quid linea, & ſuperficies, ad cognoſcendum quot rectis ipſius trianguli anguli ſunt æquales. Sed econuerſo accidentia conferunt magnam partem ad cognoſcendum quod quid eſt.

Hoc exemplum eſt huius, ꝙ ex diffinitionibus inuenimus ea, quæ per ſe inſunt rebus, nanq; in mathematicis eſt vt plurimum neceſſarium ex diffinitionibus conſequentia cognoſcere quoniam in ijs non poſſumus a ſenſu quicquam accipere eorum, quæ illis inſunt, at prius oportet ſcire quid ſit trigonus, poſtea ſic ex hoc ſyllogizare quid ipſi conſequens eſt, per exemplum autem declarauit ſe nunc accidentia dicere, quæ per ſe primo ſunt, Trigono nanq; primo, & per ſe hoc ineſt, vt habeat tres angulos duobus rectis æquales, ſoli enim, & omni trigono hoc ineſt in cognitionē horū igitur, inquit, ꝯfert ſcire quidnam linea ſit, vel quid ſuperficies, vel rectum, vel curuū, hæc autem exempli gratia, velut in ſuppoſitione dixit. non quod, vel hæc omnia, vel ſolum conferant ad diſcendum duobus rectis eſſe æquales tres angulos, neque enim diffinitio curui, neque ſuperficiei nihil quicquā confert, oportet, autem, & aliorum quorundā diffinitiones aſſumere in his igitur ad acceptionem accidentium aſſumptione diffinitionis opus eſt. quoniam nihil ex euidentia de illis dicere poſſumus, aliquando autem in alijs rebus ad acceptionem diffinitionis accidentium cognitione opus eſt, quemadmodum in loco, & tempore, & vacuo & infinito. & nunc in anima, quoniam diffinitio nō certa eſt, hæc autem ex ſenſu manifeſta ſunt.

Cum enim habeamus reddere per imaginationem de accidentibus, uel omnibus, uel pluribus: tunc quoque de ſubſtantia habebimus aliquid quam optime dicere.

Imaginationem, inquit, ſcilicet planiorem cognitionē, videlicet apparentia, & manifeſta, imaginationem vocauit. quod ea ſint aperta, tunc quoq; de ſubſtantia habebimus, optime dicere, ſi nanque eorum multa, quæ per ſe, & primo inſunt rebus, cognoſcere poterimus, velut inueſtigantes per hæc inuenire rei diffinitionem, ſubſtantiam autem dicit omnia quæ ſimpliciter, & diffinitionem, & quæcunque alia ſunt in ſubſtantia, cum enim diffinitionem inuenerimus, per ipſam quoque omnia, quæ ſubſtantiæ inſunt, inueniemus, & hoc volens ipſe declarare ſubintulit.

Omnis enim demonſtrationis principium eſt. quod quid eſt.

Hoc videlicet, & ſi ex euidentia habemus quandam cognitionem eorum, quæ ſubſtantiis accidunt, attamen hanc ipſam cognitionē habemus e ſenſu, & non demonſtratiuum cum vero diffinitionem cognoſcamus, tunc ſcienter principiis vſi diffinitionibus ipſis eorum cognitionem capere poſſumus. Sane autem non ad omnia ſimpliciter accidentia ſubſtantiis hoc excipiendum eſt. accidentia autem (veluti iam dixi) quæ primo, & per ſe inſunt, vt non appareat eſſe mutua demonſtratio, ſiquidē per accidentia diffinitionem, & econuerſo per diffinitionē accidentia cognoſcimus, at alia quidem ſunt, per quæ diffinitiones diſcernimus, quibuſcunq; cognitionem de ſenſu habemus, velut hoc vt ſimul cum adeſſe vitam inferre corporibus, hoc enim propriū eſt animæ, eſſe cāꝫ nutrimenti, augmentationis, generationis, eſſe animalibus cauſam, motus in latera, hæc enim ſenſui cognobilia ſunt. Attamen ex diffinitionibus, quædam exiſtentia dubia colligimus, veluti immortalem eſſe rationalē animam, poſtꝗ. n. inuenerimus in diffinitione ipſius, quod eſt ſubſtantia per ſe mobilis, ex hoc quod per ſe mouetur immortalem eam eſſe collegimus, diffinitio nanq; ſumitur ex his, quæ per ſe rebus inſunt, nō tamen omnia, quæ per ſe ſunt, amplectitur, at ea quæcunque ſunt apta ſeparare ſubſtātialiter aliorū ſubiectam naturā, vel igitur ſic excipiendū illud, omnis n. demonſtrationis principiū eſt quod quid eſt, vel quod ego dixi, qđ eſt quoq; magis verū, & Alexandro placet. Oīum prorſus quæ per ſe rebus inſunt, principium eſſe diffinitionē dicit, quomodo enim poteſt illud fieri, vt is demonſtratiue cognoſcat ea, quæ per ſubſtantiam ſunt in re, qui huiuſce rei ſubſtantiam non cognoſcat? etenim de ſenſu licet accipere

quædam

quædam ex his, quæ rebus inſunt, ex quibus etiam occaſiones ad diffinitionem inuenimus, at qui ſubſtantiam rei non cognoſcit, is ex illis cognitionem periiam capere nō poteſt, hæc autem diffinitio eſt. vnum nanq; vere principium eſt huic, qui bene cōſiliū capturus eſt. Scire oportet de quonā ſit conſilium, vel tota errare via neceſſe eſt, q̄ enim ſit in anima imaginari, ſentire, intelligere, & ſimilia, illud e ſenſu ſcimus, at quæ nam ſit horū natura, atq; vtrum eadem ſine inuicem, an diuerſa, & quæcūq; de his quæruntur, nequaquā ſcimus, verū tunc ſcienter de ipſis cognitionem capimus, quando ipſius animæ ſubſtantiā cognoſcimus, mutua vero demonſtratio non eſt. cum. n. ſint omnino quatuor problemata, an ſit, & quid ſit & quale quid ſit, et propter quid ſit: hoc quidem quod hęc ſint, ex euidentia accidentia capimus, & quod quid eſt ex ipſis coniecturam facimus, ex diffinitione autem non cognoſcimus quod accidentia ſunt. at quod quid eſt, & quale, & propter quid. quapropter per hoc quidē quod eſt ipſorum accidentium, quod quid eſt ipſius diffinitionis cognoſcimus, per hoc aūt quid eſt ipſius diffinitionis reliqua problemata ipſorū accidentiū quare non ſecundū idem mutua demonſtratio eſt, hoc autem nihil abſurdum. per mutua quædam demonſtrare non ſecundum idem, verum ſecundū aliud, atq; aliud, & quod ſit huius mentis Ariſtoteles declarant ea, quæ ſequuntur.

Quare ſecundum quaſcunque diffinitiones, non accidit accidentia cognoſcere, at nec coniectare de ipſis facile, patet q. dialectice dictæ ſunt & uane omnes.

Conſona ſunt hæc ijs, quæ dicta ſunt, nam ſi principium omnis demonſtrationis eſt, quod quid eſt, omnis neceſsitas eſt, ſi talis non ſit reddita rei diffinitio, vt per ipſam de omnibus, quæ per ſe inſunt rei clarum ſit veluti per principium ſcientiam facere, vel coniectura quædā accipere, quoniam non omnia, quæ rei inſunt per ſe, in diffinitione manifeſtantur, neceſſe eſt, inquit, talem diffinitionem dialecticam eſſe, & vane dictam, videlicet in vano latam, minimeque rei naturæ congruentem, neq; tanquam ad applicandam rei ipſius intelligentiæ extremitatem, ſed eſſe ſuſpenſam, & rei naturam non contingere, neque extremo pede cogitationis inhærere fere rei, dialecticam autem, hoc eſt non naturalem, ſed ſimpliciter ad gloriam reſpicientem, & vt aliquid dicere videatur, qua de re ipſe paulopoſt mentionem faciet in eo, quod dicit irā eſſe vltionis appetitum, non enim naturalis eſt hæc diffinitio, nanque ſubſtantiam iræ non declarauit, at ab ea abſcindens quiddā, quod in ea exiſtentiam habet per ſe diffiniuit, ex quo neque conſequentia iram cognoſceremus. quemadmodū ex eo, quod dicit, iram eſſe feruorē ſanguinis circa cor propter vltionis appetitum, hęc. n. diffinitio, quæ conſequuntur cognobilia facit, quoniam palpitatio quædam cordis conſequitᷣ eos, qui correpti ſunt ira, circaq; eas partes, quæ ibi ſunt, fit caliditas, iratique rubeſcūt, hoc autem propter motum ſanguinis eſt, talis eſt etiam a Xenocrate reddita animæ diffinitio, numerus enim, inquit, eſt ſeipſum mouens, qui enim hanc audiuerit, ex ipſa poterit coniectare, & capere nihil eorū quæ in anima, aut in animali ſunt. Regulam autem nobis reddendarum diffinitionum per hæc Ariſtote. tradidit, oportere ſcilicet ipſas eſſe tales, vt omnia quæ per ſe rebus inſunt, per eas, velut ab aliquo principio ſyllogizare poſsint, hæc enim perfectiſsima diffinitio eſt.

Dubitationem autem habent, & paßiones animæ, utrum ſint omnes communes, eius quoque quod habet, an ſit aliqua etiam ipſius animæ propria, hoc enim accipere quidem neceſſarium eſt, at non facile, uidetur autem plurimorum nullum ſine corpore pati, neque facere, uelut iraſci, confidere, cupere, omnino ſentire.

Poſtquam dixit problemata, quæ in ratione animæ quæri debebant, & eſſe quādam facultatem ad acceptionem diffinitionis enarrauit ſcilicet e ſenſu cognitionē eorum, quæ per ſe ſunt in anima, hoc etiam ipſum dicit, eſſe maxime dubium de paſsionibus animæ contemplationem quandam capere, veluti occaſionem ad ipſam diffinitionem, non enim habemus, inquit, e ſenſu diiudicare, an omnes animæ paſsiones vtriuſque ſimul ſint animalis, videlicet communes, an ipſa quoque priuatim quaſdam communes paſsiones habeat. neceſſe eſt enim, inquit, omnino hoc ante capere ad animæ ſubſtantiam cognoſcendam, capere enim illud eſt difficilimum. Si quidem igitur corpore, vt inſtrumento vtitur priuatim habens operationes, non ad diffinitionē vti corpore oportet, nāq; aſcia ſubſtantiam fabri non complet. ſin autem ſubſtantiam in corpore habet, vt ſimul vtriuſque ſint operationes neceſſe eſt in diffinitione corpore vti, quemadmodum diximus in ira. neceſſaria eſt igitur horum acceptio, at non facilis. paſsiones autem communius ipſas operationes animæ vocauit, apparet autem vt plurimū nihil ſine corpore pati, neq; facere, plurimæ nāq; paſsiones & cū corpore ſiunt, & circa corpora, etenim iraſcentibus, & triſtantibus, & cupientibus & audentibus, & timentibus, & in omnibus talibus ſimul patitur, atq; mouetur corpus, at etiā ipſæ horum paſsionum, operationes circa corpora ſunt. Quare ſunt hæc vtriuſque, nō autem animæ propria.

Maxime autem uidetur proprium intelligere.

Ecce iterum paſsionem ipſum intelligere vocauit, hoc veluti contra Andronicum Rhodium, qui librum de interpretatione adulterinum fecit, nanq; ibi dixit Ariſtoteles intellectiones paſsiones animæ. quemadmodum dictum eſt in libro de anima, nullo modo autem appareat in libro de anima, veluti nominauit Andronicus, ipſas intellectiones paſsiones, dixiſſe, ecce igitur & hic inquit quam maxime autem ſimile eſt proprio ipſum intelligere, propria enim paſsione videlicet.

Si autem eſt, ut hoc imaginatio quædam, uel non ſine imaginatione, non continget utique, hoc eſſe ſine corpore.

Si intellectio, inquit, vel imaginatio quædam eſt, vel abſque imaginatione non ſit omnino neceſſe eſt, vt neq; intellectio propria ſit animæ, ſed vtriuſq; ſimul, ſiquidē imaginatio depēdet a ſenſu, ex ipſo enim Typos habet, ſenſus autem ſimul eſt vtriuſque, & hic quidē, veluti problematice hoc pacto dixit manifeſte enim in tertio ſermone dixit abſq; imaginatione eſſe ipſam intellectionē, dicit autem ſic, primæ autem intellectiones, quid differet, vt imaginata non ſint, vel neque alia imaginata, at non ſine imaginatis, primas dicens intellectiones, quę circa intelligibilia ſunt, quas ſine imaginatione eſſe enunciauit. hoc autem, non ſine, tribus modis dicitur, vel enim neque nocens neque iuuans, vt dicimus, nō ſine vmbra, quod eſt in lumine corpus, neq; enim corpus vmbra quicquam iuuat aut nocet: vel quod ex neceſsitate eſt, vt inſtrumentum, vel aliquid tale, veluti cum dicimus, Achilles virum ſe ſtrenuum præſtitit, at non ſine lancea, neceſſario nanq; illi lancea opus erat ad ſtrenuitatem, nō enim ſe ſtrenue gerere nudus poterat: vel qđ ad impedimentum eſt, vt cum dicimus, qui in hyeme nauigauit ſeruatus eſt, at non ſine periculo, hic enim capimus vt impeditiuum hoc, non ſine, in hoc autem neque alia imaginata, non ſine autem imaginatis, velut impeditiuum hoc, non ſine, accepit, in propoſito autem dicto. Si autē eſt & hoc imaginatio quædam, vel non ſine imaginatione, hoc nō ſine, hoc ex neceſsitate inquit: vt ſi inſtrumentaliter indigeret intellectus imaginatione ad operationes proprias adimplendas, quare ſubintulit hoc, neque continget vtique hoc eſſe ſine corpore, veluti in ſuppoſitione autē ſermo eſt.

Si quidem igitur eſt aliquod animæ operum, uel paßionum proprium continget utique ipſam ſeparari: ſin uero nullum eſt ipſius proprium, non utique erit ſeparabilis.

Multa quidē ex hoc facta eſt expoſitoribus ambiguitas, arbitrati. n. Philoſophum conuertentia cum contrapoſitione vſum eſſe, dubitauerūt haud īmerito, ac ſi Philoſophus ex antecedente male ſit vſus cōuertentia, cū de

conſequente factam eſſe conuertentiam oportuerit. dixit enim inquit ſic, ſiquidẽ eſt propria aliqua paſsio animæ, ſeparabilis eſt, poſtea accepit oppoſitum antecedentis, & parauit oppoſitum conſequentis, ſi autem nulla eſt propria aliqua paſsio animæ, neq; ipſa erit ſeparabilis, cum debuerit ex conſequenti vice ver a conuertere: ſi autem non eſt ſeparabilis, non habet aliquam paſsionem propriam. Expoſitores autem Attici bene inquiunt, cum non hic omnino conuertentia vſum fuiſſe, at duo quædam coaptata accepiſſe duabus quibuſdam datis regulis, quas iam acceptas hinc indicauimus. quod horũ omnino ſubſtantiæ ſunt ſeparabiles, quorum ſunt a corporibus operationes ſeparatæ, & quorũ ſunt inſeparabiles operationes, eorũ quoq; neceſſario ſubſtantiæ ſunt inſeparabiles: ſiquidem enim ſit operatio ſeparabilis ſubſtantia vero inſeparabilis. nam quidem operationes e potentijs potentiæ vero de ſubſtantijs, cum ſit operatio ſeparabilis. quod ſi ſeparabilis eſt, neceſſe eſt aliquam operationem eſſe ſine ſubſtantia, & ſine potentia, quod quidem fieri non poteſt, omnis nanq; operatio ex potẽtia eſt omnis autem potentia de ſubſtantia. omnino igitur neceſſe eſt, cum ſit operatio ſeparabilis, eſſe quoque ſubſtantiam ſeparabilem Quod ſi hoc eſt, illud quodq; neceſſarium eſt, eam eſſe immortalem, atque incorruptibilem. quid ita? omne enim corruptibile, duobus modis corrumpitur, vel in ſua ipſius elementa reſoluendo, veluti noſtra corpora vel extinguendo in ſubiecto, quod ipſum fiat inutile, veluti muſica reſolutis chordis extinguitur. cum ſit igitur differentia duplex, vel vt in corporibus. vel ut incorporeis habẽtibus eſſe in corpore ſubiecto: ſi demonſtratum eſt animam ipſam & incorpoream eſſe, & a corpore ſeparabilem, nullo igitur modo corrumpitur. item, cum ſint operationes inſeparabiles, neceſſe eſt & ſubſtantias inſeparabiles eſſe: quod ſi ſeparentur ſubſtantiæ erũt inefficaces, & fruſtra: nihil autem fruſtra neq; Deus, neq; natura facit. Quapropter omnino neceſſe eſt. cui ſint operationes inſeparabiles, eſſe quoque ſubſtantias inſeparabiles. hæ igitur regulæ ſunt, quas communiter amplectuntur omnes, & qui mortalem, & qui immortalem eẽ dicunt animam. inſtantiæ feruntur ad has regulas, ad vtranque vna & antea ad primam. quomodo enim (inquiunt) Ariſt. dixit quod ſi eſt aliqua paſsio propria animæ (idem ac ſi diceret operationem) ſeparabilem habet quoque ſubſtantiam. ecce enim (inquiunt) oculus habet operationem propriam, quod eſt videre, neque tamen habet ſubſtantiam ſeparabilem. non enim poteſt oculus a corpore ſeparari. q̃d igitur ad hoc dicimus? quod hoc proprium duplex eſt, aut vt proprium partis, quemadmodum dicimus pedis proprium eſſe ire, non enim dicimus ire eſſe proprium pedis, tanquam pes non indigeat toto, pedi nanque toto corpore opus eſt. at hoc dicimus veluti huiuſce partis præter alias proprium ſit, aut quod non ad ſubſtantiam toto egeat, quemadmodum ſi quis dicat viſcoſitatem in aqua mixta oleo, eſſe olei propriam vel dulcedinem in mulſo, eſſe mellis. dicit igitur talis proprium non ſimpliciter vt partis, verum vt illud quod ad ſubſtantiam toto non indigeat, non enim mulſo, vt conſtet, eget dulcedo, ſed eſt a toto ſeparabilis, nanq; eſt in ſolo melle. proprium hoc igitur Ariſto dicit, quod et exiſtenti ſeparabile eſt Separabilis enim dulcedo eſt a melle ab vtroq; cum ſit mellis propria. Oculus quidem dicitur habere propriam operationem, non vt eam, quæ toto indigeat, verum ad oppoſitionem totarum partiũ. Quoniam huic toto opus eſt ad ſubſtantiam, nanq; & cerebro, & neruis viſiuis, & ſpiritu, & hiſce talibus opus eſt. Quare propria quidem oculi operatio eſt vt ad alias partes non autem propria vt ad totum, nanq; illi toto opus eſt, ad conſtitutionem. Inſtantia autem ad alteram regulã hæc eſt. q̃uo, inquit, quod quorum operationes non propriæ, ſed vtriuſque ſimul ſunt, ac ſi diceret inſeparabiles, horum neque ſubſtantia ſeparabilis eſt? Ecce enim (inquiunt) gubernatoris operatio quidem eſt inſeparabilis a nauigio, ſubſtantia vero ſeparabilis eſt, ſeparatur enim gubernator a naue. Dicimus igitur q̃ ipſe gubernator operatur, & vt homo, & ipſæ quidem vt gubernatoris operationes a nauigio ſunt inſeparabiles, neq; ipſius gubernatoris propriæ: quæ vero ſunt vt hominis ipſæ propriæ ſunt gubernatoris vt hominis, quare & ipſa ſubſtantia ſeparabilis eſt. non enim hoc dicimus, quod oporteat ſeparabilem ſubſtantiam omnes habere proprias operationes, & ſi non omnes habeat, non erit ſeparabilis: at cum penitus habeat operationem quandam ſeparabilem, omnibus quidem modis eſſe ſubſtantiam quoq; ſeparabilem oportet. in inſeparabilis autem ſubſtantia, oportet omnino omnes operationes communes eſſe, atque propterea inſeparabiles. ob hanc rem igitur gubernator etiam, nanque operatur in nauigio, & vt homo intelligens, differens comedens, bibẽs, & ſimpliciter affectus animales, ideo & ipſa ſubſtantia a naue ſeparabilis, quoniam anima quoque rationalis in corpore exiſtens duplices habet operationes, has quidẽ vt in corpore, ipſa etenim quędam eſt veluti gubernatrix corporis, has vero vt animæ rationalis proprias. quæ igitur vt in corpore ſunt ipſius operationes, ipſæ ſunt vtriuſque ſimul inſeparabiles, vt mouere corpus, & viuificare, id enim patet, quod has habet operationes, quandoquidem ſit incorpore. nanq; ſi ſeparetur a toto corpore, quid mouebit? quid viuificabit? quæ vero vt rationalis ſubſtantiæ ſunt operationes diſcurrere, intelligere, ipſæ quidem tanquã nihil corpore indigeant, ſunt ipſius propriæ, atq; ob hãc cauſam & ipſius ſubſtantiam ſeparabilem demonſtrant. quare & Ariſtoteles poſtquam dedit omnis animæ diffinitionem communem, ſiue rationem diffinitioni ſimilẽ, dixitq; quod eſt entelechia corporis naturalis inſtrumentalis potentia vitam habentis, quærit vtcunq; quomodo dicimus entelechiam eſſe, vtrum inquit, vt inſeparabilis entelechia eſt anima, vel vt nauigator nauis? Quare ſciuit & ipſe entelechiam quandam ſeparabilem, inquantum vult eſſe animam entelechiam. Rurſus quęrunt, quare cum dixerit: ſi quidem igitur eſt aliquod animæ operum vel paſsionum propriũ, ſubintulit? cõtinget vtique ſeparari. oportebat enim dicere neceſſarium eſſe ipſam ſeparari. Dicimus igitur, quod vt ad totum ipſius habitũ, hunc, qui eſt ad corpus, aut etiã ad corpora dixit. Quoniam enim nunc, dum eſt in corpore, ſeparabilis eſt a corpore, propter hoc inquit, eam poſſe a corpore ſeparari, & ſi rurſus fiet in corpore, & non penitus in infinitum æuum manet ſeorſum a craſsitudine huiuſce corporis, quod autem fit in quodam, & priuatur ipſo, contingentis naturæ hoc eſt, veluti caleſcere, & frigeſcere, ſedere, & ſurgere Quare ſicut ego dixi, cum reſpexerit ad habitum totum, qui eſt ad corpus, eo modo dixit. fortaſſe autem vlterius hæc extendens ſermonem, & vſque ad dictum corpus ipſius ſpeciei quod æterne inquiunt ipſi coaptatum eſſe, ſic dixit, continget, quod quantum inquit in eius ipſius natura ab eo ſeparari poteſt, & ſi non eſt neceſſarium ipſam ſeparari ab eo. tale autem contingens eſt, quo neceſſario non exiſtente, poſito tamen in eſſe, nullum impoſsibile ſequitur. quantum igitur in ſua pſius natura poteſt ab eo ſeparari. præterea dicimus, quod contingens, quemadmodum ipſe dicit in libro de interpretatione, fertur & in neceſſario, dicimus enim poſsibile eſſe ſolem eſſe in ariete, & quidem cum neceſſario futurus ſit. poteſt igitur, & hic poſsibile accipi id, quod in neceſſario eſt.

Sed quemadmodum recto, quatenus rectum eſt, multa accidunt, veluti tangere æneam ſphæram ſecundum punctum: non tamen tanget hoc ſeparatum ipſum rectum, eſt enim inſeparabile, ſiquidem ſemper eſt aliquo cum corpore.

Obſcuritatem fecit dicto æquiuocatione vſus cum ſit neque diſtinxerit ea, quæ diuerſa ſignificant. Rectum. n. partim quidem capit ipſum participatum, ipſam dico rectitudinem, partim autem participans, videlicet vtrumque ſimul, dico autem directum corpus, qualis eſt regula. hoc autem exemplum huiuſce rei eſt, quod operatione inſeparabili exiſtente, neceſſe eſt & ſubſtantiam eſſe inſeparabilem. quid, igitur, inquit, quod quemadmodũ

dicimus

dicimus ſcundum punctũ tãgit rectum æneam ſphærã, demõſtratum eſt enim in geometria quod & ſupeeficies ſecundum punctũ ſphæram tangit, & circuli linea ſimiliter, & non, quoniã dicimus lineã hoc eſſe affectu affectã ipſam per ſe dicimus affici, ſed videlicet, quæ in auro, vel lapide, vel aliqua tali ee fit. nec quando animã ipſam exiſtentem dicimus pati, ipſam per ſe pati dicimus, at vtrunque ſimul. ob enim cauſam appoſuit æneã ſphæram, ne ſermonem ipſum capiamus de recto, quẽadmodum hi, qui tradũt diſciplinas, faciunt geometra. n. demonſtrans quod ſphæra ſuperficiem circa pũctum tangit, nullã materiam accepit, ſed ipſas per ſe rationes demõſtrat. Cum igitur dicat, quemadmodum recto, quatenus rectũ eſt, accipit quod in materia eſt: dicendo autem non quidem tanget hoc ſeparatum rectum, rectitudinem ipſam, ipſa igitur, inquit, ſeparata a ſubiecto, nõ amplius patiet̃ hoc, neque tanget æneam ſphæram, quoniam nihil ei ſubſtituit, accipit proportionale animę quidem, rectitudinem: vtrique autem, directum corpus: ſenſibilibus autem, quibus contra accipitur anima, æneam ſphæram. ſi igitur & anima ſic contra capitur a ſenſibilibus, vt rectum tangit æneam patet ꝙ ſeparata a corpore, non amplius corripietur a ſenſilibus, ſed ſtatim diſcedet dicimus igitur ꝙ quemadmodum ſenſibile rectum ſenſibilem ſphæram contingit, ſic & intelligibile intelligibilem: igitur & anima ſeparata a corpore, & ſi non ab ſenſibilibus ſpeciebus corripietur, at certe ab intelligibilibus, & immaterialibus. hoc autem multa accidunt quaſi dicat, ꝙ ſequitur habere omnia ſigna poſita, ad coaptandum altera recta, & ſimilia.

Videntur autem & animæ paſſiones omnes eſſe cum corpore, ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia: adhuc gaudium, & amare, atque odiſſe. ſimul enim cum iis patitur aliquid corpus.

Duobus modis oſtẽdunt paſſiones animæ nõ eſſe ipſius animæ proprias, ſed vtriuſque ſimul, & ex hoc, qđ omnino ſimul cum his mouetur corpus, nãq; cũ ira circa præcordia ſanguis mouetur, cũ cupiditate autem diſponitur etiam hepar, & pudore facies rubet ſanguine in ſuperficiem fuſo, fit autem timore pallor, contractione ſanguinis in profundum facta, & ſimpliciter in vnoquoq; paſſione corpus aliquo modo ſimul diſponitur ꝙ ſi corpus cũ aĩæ paſſionibus ſimul mouet̃, id patet aĩæ ſolius non eſſe eas proprias, at vtriuſque ſimul. primus autem modus ex hoc patet. altero autem modo id oſtẽdunt, ꝙ illi qui ſic bene natura temperati ſunt, qualecunq; temperamentum teneant in corporis affectuum motu, natura tales ſunt. videmus enim aliquos commode quidem ſe habentes ad iram, qui eo modo temperati ſunt: aliquos vero difficilis eſſe motus, qui contrario temperamento cõſtituti ſunt. ſimiliter in reliquis videmus, ꝙ aliqui ebrij fiunt, aut iratiores, aut timidiores, aut audentiores, aut impudentiores, & ex infirmitate fit aliquis aptior ad iracundiam, & aliqui tales cibi libidinem magis mouẽt, aliqui vero tales extinguunt. inde medici dicunt, ꝙ animæ potentiæ temperaturas corporis ſequuntur, quare quoque dicunt qui talis ſunt conſtitutionis, proniores ſunt ad iram, veluti qui magis melancholici ſunt: qui vero calidiores ſunt, aut humidioris naturæ, in libidinem ꝓpenſiores. & ſimpliciter in vnoquoque affectu in quandam cõplexionis qualitatem cauſam referunt, atque etiam ſublimius aſcendunt in arcanas potentias, & eos memoria tenaciores dicunt, qui aridiori cerebro temperati ſunt, at eos eſſe tardiores ad intellectionem, contrarios autẽ contrarium affectum ſuſtentare. Similiter in imaginatione, atque in reliquis affectibus, & quod ab initio temperies fecit, hoc idem ipſa viuẽdi ratio in tẽperaturam deduxit, ideo qui ſtudioſi ſunt cognitionis, & cibi, & potus curã modeſte gerunt. vnde & hoc dictum eſt, obeſus venter mentem ſubtilem non gignit. quare quidem non intelligeremus in ebrietate, quę ante ebrietatẽ intellexiſſemus. Similiter aũt & moderatę ſe habentes circa nutrimentũ, & ĩmoderate, & omnino ingenioſiores, & acutiores, & econuerſo ſegniores iuxta tale temperamentũ fiunt. Inde igitur medici dixerunt aĩæ potentias ipſam corporis temperamentũ ſequi ad hæc aũt dicunt expoſitores Attici, quod quẽadmodum ipſi dicunt eã ꝓpterea eſſe in ſubiecto corpore, quia tales appetitus animæ corporis temperaturas ſequuntur: ita nos quoq; de cõtrario cõtrariũ pręparauimus ſi. n. qm̃ ipſos habet appetitus, qui temperamentum ſequuntur, ꝓpterea inſeparabilis eſt. ergo ſi nõ ſequatur tẽperamentum corporis, erit ſeparabilis. Videmus igit̃ quod quidã praue temperati non habuerunt ſequentes appetitus ipſas tẽperaturas ꝓpter phĩam ſed his meliores facti ſunt. quod quidẽ non eſſet factũ, ſiquidem vt in ſubiecto potẽtia eſſet in cõplexione, ſicut eſſe album, vel luteum, vel nigrũ, quæ quidẽ de tali cõplexione fiũt, & ſi decies millies philoſophet̃ quiſpiam, nõ aliquid horũ continere poteſt, donec e diuerſo cõplexio cõſtituantur, ſic omnis erat neceſſitas, ſi velut affectus erat complexionis talis, appetitus talis ipſius animæ, nõ poſſe eũ, qui magis ad irã tẽperatus eſſet, ab ira ſe continere, ſimiliter quoque in alijs nunc aũt non fit hoc, non igitur appetitus animæ neceſſario ſequũtur cõplexiones corporis, & hoc ipſi quoq; medici dicunt, cũ. n. dixiſſent aĩæ potentias corp̃is cõplexiones ſequi, addiderunt ſine exercitijs phĩæ. quare ſi poſſunt exercitationes circa philoſophiã id facere, vt aĩæ inclinatio non ſequatur cõplexiones corporis: eſt aliquid igitur & in nobis, neq; ſequuntur neceſſario, quæ nõ in cõplexione habẽt eſſe, ſi nãq; hoc erat, qũo affectibus repugnauit? vnde pugna, & fœderis violatio inter affectus & rationẽ? nihil enim corpori ſui conſeruatiuo repugnat, neq; cauſæ repugnare cõtendit quare ſi cauſa erat complexio animatiuis omnibus motibus non quidem aliquando ipſa contra ſe pugnauiſſet, nãq; pugnantia contraria ſunt. quod igitur ſit anima rationalis a corpore ſeparabilis, illi, qui bene viuunt, ſatis oſtendunt, quibus faſtidio corpus eſt at qui nihil proprium ſubiectum deſpicit, verum quoque ſeruare ipſum vult: at anima ipſa contrarium facere videtur, affectus autẽ quoniam dati ſunt animæ in generationẽ deſcendenti dictis de cauſis, habentes in ſubiecto ſpiritu eſſe, tranſeuntes autem, quẽadmodũ diximus, in hoc quoq; craſſum corpus non ſine tali quidem cõplexione fiunt, vt nõ ſine chordis harmonia, non tamen ſimpliciter effectus complexionũ ſunt, ſed quemadmodum indiget omnino muſicus talibus chordis, ipſa vero harmonia ex ijs rationibus, quæ ſunt in muſico, in tali chordarũ conuenientia facta eſt, eodem modo dicimus affectus non quidẽ ſine tali complexione fieri, non tamen complexionẽ eſſe aut complexionis effectus. Verum veluti ea, quæ ſponte naſcuntur, egent omnino quidem tali terra, egent etiam pluuia. nõ tamen hoc eſt ſufficiens in ipſorum generationẽ, ſed horum rationes de tota inſtitutione prodeũt: hoc modo dicimus ex inſtitutione tota rationes in tali complexione infundere rationes affectuum horum ſecundum meritũ vniuſcuiuſque animarum rationalium. & quemadmodum ſpecies, quæ fit in ſpontaneis, neq; ex mixtione terræ, & aquæ ſimpliciter facta eſt, neque extrinſecus ſuſtinẽdo ſponte præorſa ingignitur, ſed rationes inſtitutiuæ in tali elementorum aptitudine ingenerant, atque inſtituunt affectuum ſpecies. neque enim cauſæ priora effectibus facere deſiderãt. ſi enim, velut iam diximus, complexio cauſa eſt iræ, & cupiditatis, & ſenſus, & imaginationis, illud, quod eſt ſine vita, erit vitæ cauſa (vitæ enim quędã ſunt ipſæ) & quod eſt inaminatũ animæ, quodq; eſt inſenſibile, cognitionis, quod quidẽ abſurdũ eſt, at illud fortaſſe dignũ eſt inquiſitione. Si irrationalis anima, & vegetatiua in ſubiecto corpore habent eſſe, quod aũt ſponte ſubſiſtit melius eſt eo, quod in altero habet eſſe, ſponte ſubſiſtens autem corpus, melius igitur talibus animis corpus eſt quid igitur dicimus ea ipſas animas non eſſe velut in ſubiecto corpore, ſed velut in materia formas? forma nãq; animalis eſt anima, vbique vero forma melior eſt materia, non enim carnis forma, vel ignis, vel alterius cuiuſdam corporis, quoniam per ſe ſubſiſtere nõ

poteſt, iam & peior materia, quoniam neq; ipſa materia carens forma in ſubſiſtentia eſt ipſa per ſe, ſed cum forma quadam conſpicitur. ipſa autem continua materia, & ſi per ſe ſubſiſtit, veluti ligna abaculi, non vt ſimpliciter materia, ſubſtiterunt, ſed vt ſpecies quædam ligni, quando autem fiunt abaculi materia ligna, tunc videlicet ligna peiora ſunt abaculi forma, quoniam ligna quidem ſunt huius gratia, abaculus vero finis. quid igitur differt hoc vt forma in materia, ab eo, quod eſt in ſubiecto? q ipſa forma quidem coniuncta materiæ perficit vnius eei ſubſtantiam, veluti abaculi forma cum lignis iuncta abaculum perfecit. ſimiliter forma carnis cum elementis, vel humoribus, carnem, in aliis quoque ſimiliter. quod autem eſt in ſubiecto non facit vnam ſubſtantiam cum ſubiecto, velut album cum corpore non fecit aliam quandam formam, nihil enim confert ad eſſe corporis ipſum album ineſſe & præſens, & abſens.

Indicat autem aliquando quidem ab fortibus, & manifeſtis paſſionibus nihil concitari, aut timere: aliquando uero & a paruis, & debilibus moueri.

Quod, inquit, non ſunt animæ proprij, ſed vtriuſque ſimul patet ex ijs, e quibus quali corporis diſpoſitione intenduntur & remittuntur ſunt enim quidam ea complexione conſtituti, vt & ſi infinita ſint irritantia, non moueantur ad iram, cum refrigeratum atque torpētem ſanguinem circa cor habeant: alij autem ſunt faciles ad perturbationem adeo, vt & valde paruis, & leuibus irritantibus ſtatim concitentur ad iracundiam, q feruentē ſemper ſanguinē circa cor habeant. vnde & hi, qui furore affecti ſunt, eo ferueſcente, perturbationē ferunt, econuerſo in timiditatē, confidētiamq; ſimiliter, illi quidem magnis etiā terroribus manent interriti: hi vero ſępenumero nullo etiam terrore inſtante in metū, atq; in ignauiam faciliime mouentur Quando talem cōplexionem conſecuti ſunt, qualis eorū, qui timidi ſunt, contrahitur nanq; horum calidum in profundū, quare quoq; pallidi fiunt, Palloe autem ipſum cepit in genis. quando igitur quiſpiam talem ab initio cōplexionem conſecutus fuerit, facile peonus eſt ad affectum, quare ſi affectus hi animæ peoprij erant, haud oportebat ipſos corpori coniungi, neq; ex huius diſpoſitione principiū ſumere: ſed quomodocūq; ſe habeat corpus, ita ipſam vel moueri, vel nō moueri ad effectus: Nunc autem & ætates affectuum formas variāt atq; cōmutant, complexione videlicet cū tempore commutata, quapropter vtriuſq; ſimul ſunt hæc, ſi nanq; vt inſtrumento vſa fuerat anima irrationalis, & vegetatiua ipſo corpore, nō quidem ab ipſo mota eſt, nullum enim inſtrumentum mouet artificem, ſed ab eo mouetur, neque mutata inſtrumenta commutant appetitus artificū, Corpus vero tali vel tali complexione conſtitutum, tales potentias vna commutat.

Quando turget corpus, & ſic ſe habet, quemadmodum quando iraſcitur.

Videlicet ſi corpus ea complexione ſit conſtitutum, vt in iram ſit facile, ſic autem erit, ſi talem habuerit complexionem, qualis ſit iraſcentium: tunc enim, qui ſic erit conſtitutus, erit ad iram pronus.

Adhuc autem magis eſt hoc manifeſtum, nullo enim terribili accidente, fiunt in paſſionibus ijs, quæ timentes.

Certe manifeſtæ demonſtrationes ſunt, quod hi affectus animæ proprii non ſunt, quando nullo etiam extrinſecus mouente propter multam corporis in hunc affectum inclinationem quiſpiam patitur idem, quod quidem alius magnis e terroribus patietur.

Si autem ſic ſe habet, id apertum eſt q. affectus ſunt rationes in materia. Quare diffinitiones quoq; tales ſunt, ut iraſci motus quidam talis corporis eſt, aut partis, aut potentiæ ab hoc huius gratia.

Si ſic ſe habet, inquit, videlicet, ſi non proprii hi affectus animæ ſunt, ſed vtriuſq; ſimul, rationes ſunt materiales, videlicet formæ ſunt inq; materia ipſum eſſe habentes, & nō ſeparabiles. quare diffinitione tales ſunt, vt iraſci motus quidā talis corporis, aut partis, aut potētiæ ab hoc huius grā. ſi nanq; naturalis eſt opus de materialibus formis differere, aliæ aūt formæ in alia materia ſunt: neceſſe ergo eſt, vt naturalis diffinitiones ipſas reddat & ex materia, & forma, & eſt cauſa per quam forma in materia ſit. de forma enim differens neceſſario quoque de materia diſputabit. hoc enim inter illa, quæ ad aliquid ſunt, collocantur, neceſſe autem & de cauſa per quā forma eſt in materia diſputabiſ: ſi quidē naturalis ē artifex. Quod ſi ars rationes debet ſcire eorum, quorum eſt ars, ego enim (inquit Plato) artem non voco quod ſit res irrationalis, vt igiſ ſummatim tradat formā naturalium diffinitionum, motus inquit, vt dicimus in ira feruor, motus .n. feruor talis corporis, videlicet naturalis inſtrumētalis, vel partis, etenim ſępenumero circa totū corpus affectio ſit, quā volumus diffinire, vt ſi tactū diffinimus, nāq; eē motū totius corporis dicemus: partis vero, vt in ira, dicentes feruorē eſſe ſanguinis circa cor: vel potentiæ, vt ſi nō dicamus feruorem ſanguinis circa cor, ſed feruorē calidi circa cor. Manifeſtū eſt aūt quod & per ſanguinē ipſum calidum, & per calidū ipſe ſanguis ſignificabitur, ab hoc huius gratia. ab eo videlicet, qui iniuria affecit. quod ipſe contra ſit affectus iniuria Cum igitur diximus, propter vltionis appetitum, ſignificauimus vtraq;, nanq; vltio ſignificat eum quoque, qui vltus eſt, & vltionem.

Et propterea iam naturalis eſt conſiderare de anima, uel omni, uel tali.

Ex quo enim naturales tales formas cognoſcit, de quibus naturalis conſiderat, tales aūt naturales diffinitiones, & aſſumentes materiā: naturalis igitur eſt de talibus animis, quæ nō ſine materia ſunt, differere. nāq; de animis, q̄ materia carent deque intellectualibus diſputare (quemadmodum in libro de partibus animaliū dixit) eſt ipſius primi Philoſophi. neceſſe eſt enim eum, qui de intellectu differat, de intelligibilibus quoq; diſputare, hoc autē eſt opus ipſius Theologiæ, ſed (quemadmodum diximus iam) pfectus naturalis ſeipſum reducet in abſtractas cauſas naturalium, vt ipſe quoque in phyſica. poſt rationes de motu, de immobili cauſa diſputatione facta, dixit ex hoc igitur principio cœlum, munduſque pendet ſimiliter & in tractatu de generatione, & hic, poſt quam igitur & de iis vt cauſis naturalium diſputabit: etenim dixit iam de rationali anima, quod eſt, vt principium animalium, propterea inquit hic, vel de omni.

Differenter autem diffiniet naturalis, & dialecticus unumquodque ipſorum, ut quid eſt ira, hic enim cupiditatem recontriſtationis, uel aliquid huiuſmodi: ille uero ſanguinis, uel calidi circa cor feruorem.

Cū dixerit affectus animæ eſſe rationes materiales, & eſſe naturalis ſpeculari de anima, vel omni, vel quæcūq; nō ſine materia eſt, vult reliquum per hæc demonſtrare. Qualis videlicet ipſi naturali de aīa diffinitio conueniat. cum igitur ſint hæc tria in rebus naturalibus, mā, forma, & cauſa per quā eſt ipſa forma in materia, circa hæc genque verſanſ methodi naturalis, pticularis ars, dialectica, mathematica, prima philoſophia Quęeit igitur quomodo vnaquæque ex illis methodis propoſita definiat. At prius dicamus circa quæ ſubiecta vnaquæque harū verſeſ. igiſ opus naturalis eſt de omnibus dictis differere, & de rerum naturalium materia, & de forma, & de cauſa, qua forma eſt in materia, vt quæ nam ſit cœleſtium materia. quod nō quatuor elementa. verum alterum quodpiam horum quintū corpus, quid forma. quod ſphærica: propter quid aūt ſphærica, reddet huius cauſam, & quod ipſius ordinis eſt, & ex habitu, quem habent ad ea, quæ ſunt ante ipſa, quemadmodum Plato in Timæo quæſiuit. propter quid cœlum ſphæricū, quod (inquit) oportet hæc omnia comprehenſurum, ac circundaturum omnia, habere capaciſſimam omnium figuram, capaciſſimum autem in planis eſt, circulus, in ſolidis vero, ſphæra demonſtratur enim quod figurarum, quæ ſunt æqualis

mensuræ,

menſuræ, ea quæ plures habet angulos, capacior eit, & propterea quæ ſine angulis eſt omnium capaciſsima eſt, veluti ſi ſpatium quadrangulare ſit, atque alia quæcũq; de figuris multorum angulorum, vt hexagonus, habet autem quadragonus & hexagonus ambitum quatuor vlnarum, ſit autem aliud ſpacium rotundum videlicet circulus, earum quatuor habẽs ambitum, illud ſpacium figuræ, quod habet ſex angulos, maius eſt eo, quod habet quatuor latera. quod autem circuli ſpacium eſt, hexagono maius eſt, ſimiliter quoq; in ſolidis in cubo ſcilicet & octahedro, & dodecahedro, & ſphæra, & reliquis, id enim quod erit multorum angulorum plus capiet, quã cubus ſecundum ſpacium, ſphæra vero capacior erit eo, quod multorum erit angulorum. Reddit autem & Ariſtoteles naturalem cauſam figuræ. Dicit enim ſphæricam figuram illi, quod eſſet futurum æternũ, conuenire, quæ figura neque principium habet, neque finem: verum ipſa in ſeſe contrahitur. Plotinus quoque naturalem cãm figuræ ipſius hanc cœli ex habitu, quẽ habet ad ea, quæ ſunt ante ipſum. cõtinue autem ſunt ſuper cœleſtia intellectuales ſubſtantiæ, maxime vero oportet effectum continuæ cauſæ eſſe ſimilem, & eius imaginem, atq; imitationem ferre propterea, igitur (inquit) circulariter mouetur cœlum, quia intellectum imitatur, proprium nãq; eſt intellectus, ad ſeipſum verti, ipſe enim videns eſt, ipſe viſus. cũ nanque videat ſpecies, ipſum ſe videt, ſeque ipſum vidẽs ſpecies ipſas videt. plenitudo eſt enim ſpecierum, & ſpecierum ſpecies, cœlum igitur habet figuram ſphæricam propter circularem motum, quem habet propter eam ſimilitudinem, quam cum intellectu habet. & aliter imitatur intellectum impartibiliter vbiq; exiſtentem, vt igitur ille ſimul vbique eſt hoc modo cœlum eſt vbique, quo igitur vbique ſit, quod vbiq; eſt, imitatur, pſectio nãq; priorum eſt ad ſuperiora cõuerſioq;, & ſimilitudo. Reddit ahuc Ariſtoteles naturalẽ cauſam figuræ hanc, quod enim (inquit) æternum futurum eſt, huic ſphærica figura decens eſt, quæ figura neque principium habet, neque finem, ſed ipſa in ſeſe vertitur. hoc igitur modo naturalis omnium naturalium reddit & materiam, & formam, & cauſam, atque ideo diſſinitionem aſsignat de materia, de forma, & de cauſa, per quam eſt in materia forma. Particularis vero artifex ipſe quoque circa hæc omnia ſe habet, at a naturali differt, quod ipſa res circa particulare aliquod verſatur, vt medicus circa humana corpora. Architectus circa lapides, & ligna Sed hic quoque diſſinitionẽ reddet, amplectens & materiam, & formam, & cauſam. Differt autem & ſic a naturali, quia particularis artifex proximas ipſas cauſas aſsignat ſolas, naturalis vero quoque primas vt cauſas, quæ generationis, & corruptionis ſunt ipſe medicus proportionem humorum, & eius horum proportionis elementa. Naturalis autem progreditur vlterius & in materiã & in formam. nãque oportet ipſum quoque particularem artificem cauſam cognoſcere. ego enim (inquit Plato) non autem voco, quæ ſine ratione fit res. Dialecticus autem diſſinitiones aſsignabit e formaque, & cauſa, has enim circa res ipſe verſatur, & hanc ipſam non vt cauſam conſiderans, at ſimpliciter, vt rem quandam vel formam, veluti quod ira eſt vltionis cupiditas, hic nullo modo ſubſtantię ipſius iræ nobis notitiam dedit. At ſolam cauſam, per quam ira eſt, dixit, eſt enim vt ferat moleſtiam in eum, qui ante iniuria affecit, & ideo vanam eſſe eam diſſinitionem dicit, quia rem ipſam non ſuſcipit. Quod autem & cauſam dicens, non vt cauſam ipſam reddit, ſed ſimpliciter vt rem quandã manifeſtam ideſt, ex his, quod effectus mentionem non fecit, effectus autem cupiditatis eſt feruor ſanguinis circa cor Quoniam enim vult contra moleſtiam ferre propterea mouet ſanguinem circa cor. Quare ſi quidem dialectica diſſinitio cauſam dicens, non effectus mentionem fecit omnino autem ſit neceſſe diſſerentem de cauſa effectus quoque mentionem facere (hæc enim ſunt ad aliquid) illud patet quod cauſæ mentionem facit, non vt cauſæ, ſed (quemadmodum dixi) veluti rei. Mathematicus autem verſatur & ipſe circa formas a materia ſeparabiles. non omnes, at quęcunque conſideratione ſeparari poſſunt hæc autem ſunt, quæ vocantur communia ſenſibilia, veluti magnitudines, & figuræ. carnis enim forma, & oſſis, & talium rerum, neque per conſiderationẽ ſeparari a materia poſſunt molle enim, & liquidum, & rubeum, & alia, quibus informatur caro, quo ſimul cognoſcantur propriam materiam cognitam ſimul habẽt ablata autem materia, ſimul quaque ipſa auferuntur. Aſſignat igitur mathematicus earum formarum, quæ ſunt a materia abſtractæ, diſſinitiones, non curans materiam illis per ſe redditis, ideo neque cauſæ in diſſinitione mentionem facit, ſi nãque cauſam diſſiniret, omnino quoque materiam ſumeret. Quoniam igitur de materia non diſputat, propterea neque cauſæ meminerit. Veluti quid eſt triangulus? eſt figura, quæ tribus rectis lineis continetur. Quid eſt circulus? eſt figura, quæ vna linea continetur. in his nullam materiæ mentionem fecit, atque ideo, neque cauſæ, per quam in hac materia hęc forma eſt, ſed ſi quidem eorum, quæ per ſe figuris eueniunt, cauſas aſſignabit. vt quid ita trĩangulus duas rectas æquales habet? Primus autem Philoſophus de formis omnino ſeparabilibus a materia diſputabit, formarum nanque materialium ſunt quoque in anima noſtra rationes, & quæ abſtractæ ſunt in opificis mente, & earum quæ ſunt in anima, aliæ quidem ſunt diuiſibiles, quæ ſunt in imaginatione, aliæ vero impartibiles, et indiuiſibiles, quæ ſunt in rationali parte ipſius animæ. ipſe igitur Geometra de diuiſibilibus formis, quæ ſunt in imaginatione diſputat, imaginatione enim vſus eſt, vt abaculo operans, & ſpacia remetiens, atque putans. ipſe vero primus Philoſophus diſputabit hiſce de formis, quæ ſunt in parte rationali ipſius animæ, deq; opificibus, at eæ differunt ꝙ illæ quidẽ in anima ſunt imagines primorum, & rerum cognoſcitiue, hæ vero aliæ ſunt exemplares, & factiuæ. diſputans igitur de opificibus, vt ſpeculatiuus operabitur, de iis autem quæ ſunt in anima, veluti purgatiuus, purgatiuus enim operatur, quando ad ſe conuertitur, & animæ ſubſtantiam cognoſcit, tunc enim per ſcientiam vere purgatio eſt & affectuum, & ignorantiæ, qui autem cognoſcit animæ ſubſtantiam, illæ plenitudinem eſſe formarum cognoſcet, & propterea dicet reminiſcentias eſſe diſciplinas. Qui enim cupiditatem vlciſcendi diffinit, dialecticus videlicet eſt, hoc autem cauſa eſt, & finis ipſius iræ motus. Qui vero feruorem ſanguinis circa cor, vel calidi, naturalis eſt, hic autem ex materia diffinit, materia enim ſanguis eſt circa cor, vel ſimpliciter calidũ. Quo modo autem dicimus hoc eſſe ex materia? atqui videbitur id eſſe ex forma, & materia, dixit enim feruorem eſſe, hæc autem forma eſt iræ, materia vero ſanguis circa cor, ut cauſa tanquam finalis eſt propter cupiditatem vltionis. Verum dico ego, quod nõ ſimpliciter feruor forma eſt iracundiæ Quoniam ſic quotieſcunq; ferueret ſanguis circa cor ex aliis quoq; occaſionibus, eſſet ira, ſed eſt forma iræ feruor ab hoc factus (vt ipſe paulo ante dixit) ab eo dico qui triſtitiam intulit, quare ſimpliciter feruor ſanguinis eſt vt continua materia ſubiecta huic feruori, qui ſit propter eum, qui moleſtia affecit. Quando igitur formę meminimus? quando proponimus, quod appetitus vltionis eſt, dicendo enim iram eſſe appetitum vltionis, tunc meminimus ab eo, qui affecit triſtitia, motum eſſe feruorem, & hac de cauſa vt in ipſum contra feratur triſtitia, hoc enim tuliſſe triſtitiam. eum quoque, qui triſtitiam dedit, ſignificat.

Horum autem alius quidem materiam reddit, alter uero ſpeciem, & rationem.

Naturalis enim materiam reddit, dialecticus autẽ ſpeciem, ſiue cauſam, eſt enim cauſa quoq; veluti forma deſignans iræ affectum præcipuum, nam quoque per alias quaſdam cauſas (quod dixi) ſanguis circa cor mouebiturat non vt contra dolorem ferat, hoc enim deſignatiuum eſt iræ quapropter ipſa cauſa erit, & forma, & hic quidem pleniſsime dicit ipſum naturalem de materia diffinitionem reddere, deinceps autem poſtquam hoc

ipſum diligentius inquiſiuit, quæ ſcilicet naturalis diffinitio ſit, delectum facit, atque dicit eam eſſe, quæ cum materia formam quoque reddit non ſine cauſa.

Alia enim ratio eſt, alia uero rei.

Subdiſtinguendum eſt, inter enim coniunctionem, & vero, vt ſic ſe habeat, alia quidem enim ex diffinitionibus ratio eſt, cauſa, ſiue forma iræ: alia vero rei eſt diffinitio, videlicet ſubſtantiæ & materiæ.

Neceſſe autem eſt eſſe hanc in materia tali, ſi erit.

Hãc (inquit) e forma diffinitionem, ſi futura eſt in ſubſiſtentia, neq; debet eſſe vana, & de nulla re ferri, neceſſe eſt eſſe in materia. quare perfecte redditurum diffinitiones, materiæ quoque mentionem facere oportet.

Quemadmodum domus hæc ratio quidem talis utique ſit, quod protectio eſt prohibitiua corruptionis, quæ fit a uentis, & imbribus, & caloribus: alia uero dicit lapides, & lateres, & ligna.

Diffinitio igitur (inquit) quæ dicit, protectio eſt prohibitiua, & quæ ſequuntur, ea eſt dialectica, cum cauſam domus finalem reddiderit: quæ vero diffinitio dicit, domum eſſe lapides, & lateres, & ligna, ipſa materiam reddet qualis eſt igitur forma domus? eſt quidem (veluti iã dixi) ipſa cauſa forma, niſi dixeris formam continuam domus talem ex his quæ dicta ſunt, compoſitionem, materiam vero talia ligna, & lapides, & lateres. neque enim quælibet ſunt.

Alia autem in his formam horum gratia.

Aſsignatis duabus diffinitionibus, altera ex materia, & altera de forma: nunc inquit aliam eſſe diffinitionem quandam, quæ & materiam, & formam, & cauſam aſſumet, veluti domum eſſe protectionem in tali compoſitione lapidum, & laterum, & lignorum, poſtea & cauſa eſt, & hæc eſt forma, in tali materia eſſe prohibitiuam corruptionis, quæ fit a uentis, & imbribus, & caloribus. non .n. ſufficit dixiſſe, quod eſt protectio prohibitiua corruptionis, & quæ ſequuntur in affirmationem domus. per hoc enim ſic & ſpelunca erit domus, & tentoriũ, ſed opus eſt addere qualitatẽ mãę, & cõpoſitionis.

Quæ igitur naturalis harum trium inquit diffinitionum? Qualem naturalis eſſe dicemus? utrum quæ circa materiam, rationem autem ignorans? an quæ circa rationem ſolam? an magis quæ eſt ex ambabus.

Cum dixerit, an magis ex ambabus, ſimul cum diuiſione relictam particulam diuiſionis adpoſuit? an magis ex ambabus cum dixerit, ſimul iudicium quoq; contexuit? ex ambabus autem dixit. quia quidem ſunt tres in naturali diffinitiones, materiæ formæ, & cauſæ, quod (vt ſæpenumero dixi) cauſa ipſa forma eſt.

Illarum uero quæ eſt utraque, aut non eſt aliqua, quæ circa affectus materiæ non ſeparabiles, neque inquantum ſeparabiles.

Cum dixerit in principio, dialectici quidem eſſe diffinitionem datã de forma, naturalis autem de materia redditam poſtea progreſſus & recte diſpoſito ſermone poſt quam dixit naturalis eſſe diffinitionem ex ambabus aſsignatam: quærit conſequenter de reliquis duabus diffinitionibus, ea quę de ſola materia, & ea quæ de forma redditur, cuiuſnam ſit artificis alterutra diffinitio, & quidem de ea quæ datur de forma ſola, nihil dicit, ꝙ ea ſit dialectici, de qua iam dixit. de ea vero, quæ eſt ex materia ſola dicit nullam eſſe artem, quæ circa materiam ſolam verſetur omnis nanq; ars ſubiectæ ſibi materiæ imponi formam vult. quare non eſt ars, quæ de materia ſola diffinitur. at non ſimpliciter dixit, quod non eſt ars. quæ verſatur circa materiam, ſed circa affectus a materia non ſeparabiles neq; inquantũ ſeparabiles, eo quia omnis artifex non de materia ſimpliciter diſſerit, verum de quadã, cui omnino quædam paſsiones p ſe accidunt. ipſe quoq; naturalis, etſi de materia ſimpliciter diſſerit, de hac tamen cuiuſdam diſputat, quænam eorum, quæ fiunt in altis, materia & vniuerſe, & particulariter, quænam grandis, que niuis, & reliquorum. Similiter quoque de his, quæ ſunt in terra, quæ animalium, quæ metallorum, & reliquorum. Quoniam igitur de hac cuiuſdam materia eſt artificibus ſermo, ipſa aũt materia per ſe habet affectus accidentes, quorum quidem ſatagunt artifices. ideo appoſuit circa affectus materiæ. Quærit enim faber ad ianuæ ſtructuram ligna recta, qui ſi interrogetur, propter quid ita id faciat, reſpondebit vt illa conueniant inter ſe. Quærit ipſe nauium fabricator, vt ita dicam, non ebenum, quia denſa eſt, & non ſupernatat, fortaſſe autem neque quercum, ſed ea, quæ rariora ſunt vt cupreſſum, & talia. Similiter ædium opifex affectuum propriæ materiæ ſatagit, quod non oportet (ita dicam) pumicoſos lapides accipere, quoniam fragiles, & ita in omnibus reliquis artificibus. appoſuit autem huic non ſeparabiles, neque inquantum ſeparabiles, non ſeparabiles quidẽ, quoniam affectus enumeratarum materiarum, magis autem oĩs materiæ, veluti materiæ affectus inſeparabiles ſunt, vt materiæ nauigii lignorum hoc rarum, qui affectus eſt inſeparabilis, vel lapidum materiæ domus hoc denſum, hoc autem non inquantum ſeparabiles videlicet inquantum neque ratione ſeparari poſſunt quidam nanque affectus ratione ſunt ſeparabiles, veluti figuræ & omnia mathematica conſideratione enim poſſumus hæc ſeparare, hoc vero rarum ligni, vel denſum neque cogitatione abſque ſpeculatione poſſumus. hi ſunt igitur affectus materiæ. qui neq; cogitatione ſeparari poſſunt, qui quoque aſſumuntur in ratione materiæ, hoc enim (ut ita dicam) rarum lignum hoc ipſum totum materia eſt. figuræ vero non ſunt affectus materiæ, ſed corporis, corpori nanq; informato accedunt, ſed non quatenus naualis. quoque ſeparabiles ſunt ratione, qui enim ſunt vt naturalium corporum affectus, hi ſunt inſeparabiles, veluti rarum, dẽſum, graue eodem modo neq; feruor iræ, qui eſt in ſanguine, ſeparabitur, neq; p cogitationẽ, quapropter hoc totum, feruor ſanguinis circa cor, eſt ipſius iracundiæ materia. non eſt igitur, inquit ars quæ circa ſolos affectus materiæ verſatur ſine aliqua ratione, & cauſa. Quare & ipſe Plato bene inquit hoc ego non voco artem, quę ſit irrationalis res. Quod ſi ita eſt, nullus diffinitionem ex ſola materia aſsignabit.

Sed naturalis circa omnia, quæcunque talis corporis, & huiuſmodi materiæ ſunt operationes atq; affectus alius autem circa ea, quæ talia non ſunt, & quidem circa aliqua, ſi contingat artifex, ut faber, uel medicus.

Quoniam igitur dixit, circa omnia, ſecernit ipſum ab eo artifice, qui circa vnumquodq; eſt. ſingulus nanq; illorum circa particulare aliquod ſe habet. Dicendo autem, talis corporis. ipſum ſeparauit a mathematico, non .n. figuras, inquantũ talis corpis figuras cõſiderat. Quare neq; materiam in diffinitionibus aſſumit. adhuc vero ſeparare ipſum poſſet & a dialectico, & a primo philoſopho, nullus nãq; horum inquantum talis corporis hos affectus cõſiderat, neque in materia quẽadmodum iam diximus. de omnibus igiť naturalis opus eſt dicere quæcunque talis corporis ſunt, non enim ſolũ de corpore diſputabit, verum etiam de hoc corpore, de omnibus igitur inquit, per quę ſingulum corpus hoc aliquid eſt, & de tali materia, nãque vniuſcuiuſque continuam materiam reddit cũ propriis ipſius affectibus vel operationibus. omnia nãque corpora materialia in faciẽdo, vel patiendo videnť, vel operatiões, & affectus (vt ait Alexander) pro hoc dicet de affectibus his, qui ſunt in materia, & corporibus cum ratione ipſorum videlicet cauſa: quę aũt non talia ſunt, alius non talia quęcũque enumerauit. Si nãque particularis artifex circa ea, quę dicta ſunt verſať, non taliẽ circa oĩa, horum igitur pręterea, quæ dicta ſunt, de quibuſdã quid eſt vniuerſalis artifex diſputabit, vt faber de lignorũ rectitudine, aut ariditate: de quibuſdã autem medicus, de corporibus ægrotantibus.

De non ſeparabilibus quidem, inquantum autem non huiuſmodi corporis affectus, & ex abſtractione mathematicus.

Etenim

Etenim mathematicus de inſeparabilibus quidem formis diſſerit: at non vt talis corporis affectus ſint, videlicet non vt æris affectus, aut ligni, aut cuiuſdam talis, at veluti deprædatus ea, quæ ſunt materiæ, hoc enim ſignificat, quod ait ex abſtractione ſic de ipſis per ſeipſa cōſiderat. Carnis.n.forma & ligni, & talium inſeparabiliſq; eſt, & talis corporis affectus haud ſeparari poteſt a tali elementorū concurſuq;, & temperamento, quare neq; per conſiderationē ſeparari poſſunt, mathematicas quidem figuras inquam eſſe & ipſas inſeparabiles a materia, ſed non vt tale ſubiectum exiſtentes ipſi, quapropter & plurimis eæ ipſæ ſunt, & ligno, & lapidi, & alijs plurimis carnis forma, vel oſsis nō ſic ſe habente, igitur quia talis corporis nō ſunt affectus, propterea & animo ſeparari poſſunt impediente nihil materia, in qua conſiſterunt.

Quæ uero ſunt ſeparata, primus philoſophus.

Volentes Philoſophum ſcire, dictiunculæ huius Ideas accipiunt: ecce inquit ſciuit ſeparabiles formas horū, quæ hic, de quibus inquit primum Philoſophum diſſerere. co inferunt autem, & alibi ipſi dicta in teſtimonium, quod ipſe eſt, qui dixit eſſe ordinem duplicem, alterum quidē in Imperatore, alterum vero in exercitu, & eum, qui eſt in Imperatore eum facere, qui eſt in exercitu, & rurſus inquit eſſe duplicem ſanitatem, alteram quidem in medico factiuam ſanitatis ſecundum rationem, alteram vero in ſano corpore, quare ſciuit & ſeparabiles formas. alii autem non volentes ideas ipſum dicere inquiunt eū dicere ſeparabiles formas ſubſtantias ipſas diuinas. quæ quidem omnino diuiſæ ſunt a materia. quemadmodum ipſe quoque alibi dicit eas abſque potentia eſſe operationes.

Sed redeundum eſt, unde oratio defluxit. dicebamus autem quod affectus animæ inſeparabiles eſſent a naturali materia animalium, inquantum tales ſunt ira, & metus, & non quemadmodum linea, & ſuperficies.

Poſtq; dixit paſsiones animæ materiales eſſe rationes, & ideo nō de omni anima naturalis eſſe diſſerere, ſed de ea, quæcūq; eſt nō ſine materia, & ob eam rem coactus dicere quot modis materialia ſint diffinienda, qualiq; diffinitione naturalis ipſe vteretur, poſtea cum præterierit, atq; dixerit, qui nā reliquis vtātur diffinitionibus, quod nihil ad propoſitū tractatum confert, nunc in ſermonem de paſsionibus animæ regredit, & ea, quæ dicta ſunt in memoriā reducit quod animæ paſsionibus ad inuentionem diffinitionibus egemus. Scimus igitur, inquit, quæ aīæ paſsiones dicuntur, eas aīæ ſolius haud eſſe proprias at vtriuſq; ſimul, & ab hoc inſeparabiles, quæ neq; conſideratione ſeparari poſſunt, quēadmodū in linea, & ſuperficie, hæ nāq; licet habeant a corpibus inſeparabilē in exiſtentiā, cōſideratione ſaltem ſeparantur, nō ſic igitur animæ paſsiones ſunt ſeparabiles, quēadmodū linea, & figuræ, ſed veluti quæ a mā neq; conſideratione ſeparari poſſunt. impoſsibile nanq; eſt iræ eſſentiam cōſtruere, qui materiæ non meminit, ſimiliter quoq; de aliis paſsionibus, hoc enim ſignificat eo ipſo, inquantū tales ſunt, nāq; ira, inquantum ira, eſt a corpore inſeparabilis, feruor nāq; eſt ſanguinis circa cor ſimiliter & in reliquis. linea vero, & triangulus, & talia, inquantum talia ſunt, ſeparabilia ſunt, quamuis habeant inſeparabilem inexiſtentiam, quare illorū quoq; diffinitiones abſq; materia redduntur. Qm̄ igitur ira eſt & in ratione, eſt et in ſpiritu, eſt & in viuo corpore, veluti ratione quidem cōmittēte ſpiritui cupiditatem, ſpiritu vero mouente ſanguinem circa cor animalis cupiditati, quēadmodum quoq; ſe habet in Rege, in duce, & militibus. Rex.n.cōmittit Duci vt quoſpiam puniat, Dux aūt milites mouet, milites aūt puniūt. qm̄ igitur tertia eſt ira, vt non intelligamus ipſum dicere de ea, quæ eſt in ratione, q̄ eſt inſeparabilis animali, hæc enim ſeparabilis ab omni corpore, vel de ea quæ eſt in ſpiritu, nāq; hæc quoq;, & ſi non ab omni, ſaltem a corpore terreno eſt ſeparabilis, vnde dixit, inquantum tales ſunt, videlicet feruor ſanguinis circa cor, hæc.n.videlicet ira, inſeparabilis eſt ab hoc viuo corpore.

Conſiderantes autem de anima, neceſſario ſimul dubitantes de his, quibus abundare oportet pertranſeuntes comprehendere opiniones priorum, quicunque aliquid de ipſa enuntiauerunt, ut quæ quidem bene dicta ſunt, accipiamus, ſin autem nō quid bene, hoc ipſum uitemur.

Quod quidem dicit, tale eſt, ſubſtantiam animę inquirentes, & prædubitantes in ſermonem de anima (quoniam veluti hic, & alibi dixit abundantiæ principium eſt ipſa indigentia) indigētes igitur dubitare de anima, oportet cauſa abūdandi, & quę de ipſa ab antiquis dicta ſunt, prius pertranſire, & cauſam inducit, vt (inquit) ſi quidē bene quid dictū eſt, amplectamur, ſi quid autem non bene, hoc ipſum fugiamus, quæ quidem dicit hæc ſunt, qđ autem obſcuriorem dictionem conſtructio fecit, oportet paulum traducta ipſa ſic dicere, conſiderantes autem de anima neceſſe eſt opiniones priorū tranſeuntes prius & ſimul dubitantes de quibus abundare oportet cōprehendere, quicunq; aliquid de ipſa demonſtrauerunt, & quæ ſequuntur ſcopo de anima propoſito, inquit, oportet prius pertranſire, & enumerare ſermone opiniones priorum, atque ipſas ſermone comprehendere, & ſi quidem quodpiam non bene dictum eſt, deuitare: ſi vero aliquid bene, complecti.

Principium autem quæſtionis proponere quæ maxime uidentur eſſe illi ſecundum naturam. Animatum igitur, ab inanimato duobus maxime differre uidetur, motuque & ſenſu, accepimus autem & a maioribus hæc fere de anima.

Quod propoſuit hoc fecit, & facit. dico quidem ex accidētibus p̄ ſe aīæ diffinitionē ipſius inuenire, dixit.n.qđ nō ſola accidētia per ſe ex diffōne diſcimus, ſed ſæpe numero quoq; econuerſo ex accidentibus diffinitionē, qm̄ manifeſtiora ſint ea diffinitione, accipit igitur ea, quæ ad eſſe animæ videntur, hic autem motus, & ſenſus eſt, horum autem fidem facit ex his, quę natura poſteriora ſunt nobis vera notiora quoniā quæ natura ſunt poſteriora, nobis ſunt priora in cognitione, videlicet aīatū prius q̄ aīam cognoſcimus aīatum nāq; eſt anima poſterius natura. Dicit igiť quodcunq; inuentū fuerit differre ab inanimato animatū, hoc ipſum ipſius eſt animę, ſi nāq; ipſa res nūc animata, fiat inanimata, prius quidē cū ſit anima localiter mouetur, & ſentit quādo vero facta eſt inanimata, neq; mouebiť, neq; ſentiet. ſenſus igiť atq; motus ſunt ipſius animæ opera, & tandē quidē dicit ſimpliciter hæc animæ accidiſſe, ipſe ſuo nō acquieſcēs ſermoni, ſed illud inferens oēs, q ante ipſum fuerunt, huiuſce fuiſſe ſentētię, enumeraturus aūt ſtatim eſt opīones eorū, qui fuerunt ante, dicens quod hæc duo accepimus de anima ab antiquis. Quare neq; dixit maxime exiſtentia illi ſecundū naturam, ſed quæ maxime videntur eſſe illi. Quoniam igitur nondum ſuam detegit opinionem, ſed antiquorum ſententiam denudat, ideo ſenſumq;, & motū dixit cōiter animæ adeſſe, verum non hæc omni animæ adſunt, non enim vegetatiuæ ſunt, ſed animalibus. ipſe igitur deinceps diiudicans, & propriam ſententiam exponens animam dicit eſſe vniuerſaliter authorem viuendi, viuere nāq; facit ea, in quibus nata eſt, viuunt autem viuētia nutrita, & aucta, & gñantia ſimilia ſibi ipſis, ex vnaquaq; .n.potentiarum iſtarum animam contemplantur. hoc igitur vniuerſaliter omnis animæ eſt proprium animalium vero dicit eſſe, proprium cogitare. & iudicare, & ſentire. Hic ſane ſequens antiquiores animæ dicit eſſe ſenſum, atque motum, motum dicens localem, & huius qui ab impetu animali in ſeipſo ſit cum res mota principiū motus habeat. mouentur n.naturalia quoque corpora, ſed non naturaliter, neq; principium motus in ſe habentia, ſed ab alio extrinſecus mouentur. non enim natura glebæ eſt vt feratur infra, ſed ad id quod ſecundum naturā talem motum habet, cum in loco præter naturam ſit, vnumquodq;.n.in integritate ſua perſiſtere natum eſt, nāque aut ſtare volūt integritates, aut orbiculariter moueri, quare motus quoq; circularis ſtatio eſt. ſphæra nāq; ignis, atq; aer circa ipſam cum mundo moti, talem qui-

dem modum violentum habent, nõ tamen ab eo, quod eſt ſecundum naturam, digrediuntur, nãq; cum circulariter moueantur, proprium locum tenent, non.n.ſunt in loco præter naturam, videlicet in loco circa terrã, ſed & propriam quietem moti circulariter habent, particularis ignis, & particularis aer. & aqua ipſa, violentia quadam extrinſecus exagitante a loco, qui eſt illi ſecundum naturam rurſus ad eum locum qui ſecundum naturam illi eſt, viam mouet, in quocunque autem mouetur loco velut in alieno exiſtens, & extra propriam integritatẽ, præter naturam eſt, igitur non eſt motus in natura in locum ſecundum naturam, & ipſæ integritates tales motus non mouent. oportet autem magis ipſam naturam in integritate differri, non igiť ipſi motus in partibus ſunt. At viæ, quæ ad locũ ſecundum naturam ferunt, cœleſtibus ergo natura eſt circularis motus, & hoc partibus totum ſuſtinet, & in toto magis, quã in partibus circulares apparet motus, velociſsima nãq; eſt ipſius totius reuolutio. Sic igitur tales motus non ſecundum naturam, ſed viæ ſunt ad illud quod eſt ſecundũ naturã, verũ poſſunt aliter dici ſecundũ naturã. quemadmodum quoq; dicimus ſanationem ſecundum naturam, præter naturam vero ipſam velut infirmationẽ, quod illa quidem ſm naturam agit, hæc vero præter naturam. Sic igitur, inquit, maiores cũ ſenſum, atq; motum animæ eẽ definiuiſſent, et bene hoc, etſi non omnis male quæ ſequuntur, cõcluſerunt, poſtq; enim putauerunt omne mouens moueri: ſi mouet, inquiunt anima omne autem mouẽs mouetur, illud ſequitur quod ipſa moueatur, male autem localem dicentes, ſi quidem enim corpus ſit mouens, illud certe, quod mouetur, mouebit, veluti ianuam baculus, & baculum manus, & manum totum corpus & ipſum, corpus anima, ſi quidem ſit incorporeum primum mouens, non illud neceſſe eſt, ipſum moueri ſ localiter. nam Deus quoque mouens ipſum mundum immobilis eſt, habens & ſubſtantiam, & potentiam & actionem ſtantem. præterea nihil ex his, quæ appetuntur mouens mouetur. herba namque ad appetitum mouet aſinum, cum tñ ipſa non moueatur, & ipſa ſimiliter imagu ſtãs amatorẽ mouet.

Dicunt enim quidam, & maxime, & primo animam eſſe id quod mouet: exiſtimantes autem quod non mouetur ipſum non contingere mouere alterum eorum, quæ mouẽtur, aliquid animam, ſic arbitrati ſunt.

Bene appoſuit. primo, mouet enim baculus ianuam, ſed non primo, ſed neque ipſa manus primo neque totũ corpus, at ipſa anima. Dicit ideo maxime mouens, et primo eſt anima ipſa.

Quocirca Democritus quidem ignem quendam, & calidũ eam dicit eſſe. cum nanq; ſint infinitæ figuræ, & atoma, rotundum dicit ignem, atque animam, uelut in aere quæ ramenta dicuntur, quæ per feneſtras in radiis apparent.

Cum dixerit, accepimus autem, & a maioribus hæc duo de anima motumq; & ſenſum: primum Democriti opinionem exponit, hic enim naturalium corporum atomos, & vacuum dixit eſſe principia, nãq; eſſe in mundo infinita indiuidua corporea, infinitis figuris variata, quorum coitio. & ſeparatio generationem & corruptionem facit, & differentias eſſe naturalium corporum de figuris atomorum, de quibus corpora compoſita ſunt, et ad hoc a poſitione ipſarum, atq; ordine, quẽadmodum diffuſius in naturali auſcultatione diximus. Cum igitur putaret Democritus eſſe animæ motũ, ignẽ dixit eſſe illã propter motus facilitatẽ, de rotũdis aũt atomis eſſe ignẽ dicit, qm̃ ſphæra eſt facilioris motus figura, vtpote q̃ ſecundum punctum plano hæret. Quoniam igitur mouet anima, oportet autem mouens moueri maxime, quæcunq;.n. magis mouentur, mouent ob eam rem ex facilioribus mobilibus atomis rotundis ignẽq; & aĩam conſtare dicit. Quare ſic ego dico Democritum, cum dicat animam eſſe ignem, in Heracliti ſententiam venire. Differt autem, quod ille cõtinuum corpus hunc eſſe ignem dixit, quod nos quoq; dicimus; Democritus vero non continuas eſſe atomos aſſeuerat, verum vacuo diſpeſci, velut ea, quæ in aere vocantur ramenta, quæ in radijs ſolaribus per fores apparent. At, ſi, ſic Democritus nequaquam dixit ea, quæ videntur in aere per feneſtras puluerulenta quædam, ex his eſſe uel ignem, vel animam, vel omnino has eſſe atomos: at quemadmodum dicit, in aere ſunt hæc, quia vero propter paruitatem ſuam non apparent, ea neque eſſe videntur, deprehenduntur autem eſſe in radiis ſolaribus cum per feneſtras immittuntur, ſic eſſe minuta, & inuiſibilia propter paruitatem corpora indiuidua, quæ ipſe putabat eſſe omnium naturaliũ principia, quemadmodum medici compoſitorum principia quatuor elementa, quorum rotundas atomos facit animam, atque ignem.

Quorum omniſeminarium elementa dicit totius naturæ. ſimiliter quoque Leucippus.

Omniſeminarium multitudinem figurarũ dicit, quemadmodum enim in omniſeminario, in cumulo eſt & frumentum & hordeum, & alia ſemina: ſic in atomis figurarum ſemina omniſeminarii eſſe dicit, & ipſum quoque Leucippum eſſe huiuſce opinionis aſſerit.

Harum autem rotundæ animam, propterea quod maxime poſſunt per totum penetrare ſemper tales ῥυσμοὺς, & mouere reliqua, cum moueantur & ipſæ, credentes animam eſſe, id quod præbet animalibus motum.

Rhyſmus eſt dictio abderica, ſignificat autem figurã, neque certe tolerare debemus eos, qui tẽrant huic dictioni dare etymologiam, velut a ῥυσμοῦ .i. reuoluere, ſiquidẽ.n rotunda ſolum figura Rhyſmus diceretur, apti quidem eſſent ad perſuadendum illi, qui etymologiam iſtiuſmodi afferrent, nunc autem omnem figuram Rhyſmon dicunt. Quare non illi, qui ferunt etymologiam, admittendi ſunt, quid.n. dicent in cubo? nõ.n. hic ῥυσμοῦται .i. reuoluitur. ſed ſiue omnino dictio hæc etymologiã capit, eam quidẽ ſecũdum patriam linguã ſuſcipiet, quemadmodum quoq; (ſi id eueniat) romanæ dictiones, aut aliæ quædam in propriis linguis etymologiam ferunt: tribus autem vocibus indigenis Democritus uſus eſt, hæ autem ſunt, Rhyſmus, Trope, diathige, ſignificat autem Rhyſmus figuram, Trope vero poſitionem, at diathige ordinem, dixit igitur, inquit, vt facilioris motus exiſtentibus rotundis, eſſe ex illi animam, ea enim magis, quam alia penetrare, & mouere animal totum, cũ moueantur, atqui magis penetrare ſimul poſſent pyramidales atomi velut acuti anguli exiſtentes, & incidentes magis, niſi quis dicat baſes ipſas impedimento eſſe, rotundas vero delabi quod angulis careant.

Vnde & uiuendi terminum eſſe reſpirationem, conſtringente enim eo quod continet corpora, & extrudente figuras eas, quæ animalibus motum præbent.

Conabantur ſectatores Democriti, quæcunq; accidebant animali ſuæ opinioni conſona demonſtrare: dicebant enim frigidum eſſe quod corpora continet, atque ob eam rem denſa faciens corpora, & denſatorum eiaculari atomos rotundas, vnde animali & anima, & ipſum uiuere adeſt. Quoniam igitur eiaculatis atomis rotundis periculum eſt vt animal corrumpatur, auxilium quoddam factum eſt animali, ipſa inſpiratio, inſpirans enim extrinſecus alias atomos rotundas pro eiaculatis viuere: quare eouſq; viuimus, quouſq; reſpiramus, reſpiratiõe aũt compreſſa, nos quoq; viuere deſiſtimus: non ſolũ autem quod ingrediantur per reſpirationem ſphæricæ atomi, & adornantur loco earum, quæ ſunt egreſſæ, nobis accidere vt viuamus: verum etiam q; ingredientes per inſpirationẽ prohibeant egreſſuras impetu maiori, atq; eodẽ modo plures factas motuq; facili calefactas ipſum ſubiectum depellere frigus alienum, quod ipſis cauſa eſt, vt emittantur. Quod ſi quiſpiam quæreret, quid igitur ſolas rotundas inſpiramus? illi quidem dicerent, quod etſi non ſolas, plures tamen motu quam faciles, quemadmodum quoque ex frigore, ſpiſsitudine has emitti, quod lubricæ, cum careant angulis, ſunt, & propterea

naturaliter motu q; faciles. reſpiratio autem dicitur & de inſpiratione, & de expiratione, nunc vero pro inſpiratione ipſam acceperunt.

Ex eo q. non eſt ipſas quieſcere unquam, adiumentum fieri foris ingredientibus aliis talibus inter reſpirandum.

Obiectionem quãdam, quæ per hæc eſſe videtur, ſoluit. diceret.n. illi quiſpiam. Quid autem nonne ſatis idoneæ ſunt, quæ intus a principio ſunt atomi, viuificare ipſum animal? quid autem ipſæ ſolæ ab ipſa denſitate excluduntur? certe inquit, qm nullo quoq; excludente, cũ ſint motu facili, ipſæ per ſe non quieſcentes educuntur, quare auxilij extrinſecus indigent.

Probibere nãque has, & quæ ſunt in animalibus egredi eo bibentes ſimul conſtringens & comprimens, & uincere quoad hoc poſſunt facere.

Hę inquit ingredientes per inſpirationem, non ſolum ipſæ ſunt cauſa vitæ, verum etiam quæ egreſſuræ ſunt, ipſius motus caliditate frigus externũ propellentes prohibebunt, quin iam egredientes contrahũt motu maiori duorum nãq; motum, qui maior eſt minorem ſecũ trahit, ſic igitur cum aliæ expirentur, alię inſpirentur, ſi quę inſpirantur ſunt plures, reliquas contrahunt.

Videtur autem & q. à Pythagoricis dictum, eandem habere ſententiam. dixerunt.n. quidam ipſorum animam eſſe, quæ ſunt in aere ramenta, alij autem quod illa mouet.

Secũdam opinionem Pythagoreorum de anima enumerat. horum aũt quidam animam eſſe dicebat ea, quæ per feneſtras in radiis ſolaribus apparent puluera corpuſcula. alij vero, ꝙ ea mouet, non vt ea ipſa eſſe animam illi dicerent. ridiculum nãq; eſſet verum nos hoc ſcimus; ꝙ ipſa Pythagoreorum doctrina miſtica erat, qui dogmata ſua occultabãt, ne, vt ait Plato, coriariis quoq; ſapientiam ſuam palam facerent: quẽadmodum igitur in poeticis fabulis (vt ipſe rurſus Plato inquit) ſi quidem apparentiæ ipſarum fabularum quiſpiam acquieuerit, ipſas quidem deridendas videbit: ꝙ ſi, quæ in illis occultatur, ſententiam quæſiuerit, ſpiritu quidem numinis indigebit. idem quoq; de Pythagoreorum doctrina dicendum eſt, ſi nãq; ꝙ apparet accipiemus, deridendum quidem illud erit, non autem ꝙ ad ſapientes pertineat, verũ vetularum nugæ: ꝙ ſi illi ſapientes erant quodpiam ex apparentibus ſanctius quærere oportet. quẽadmodum igitur qui dicunt harmoniam eſſe aĩam, non eam, quæ in chordis eſt, harmoniam dicunt (id enim ridiculũ eſſet) ſed quia quẽadmodum harmonia, ſicut ipſi Pythagorici definiunt, eſt multorum mixtorum & diuiſim affectorum vnitas (grauem nãq; ſonum, atq; acutum contrarios exiſtentes cum ipſa harmonia miſcuerit, artificioſum perfecit.) Sic & anima noſtra harmoniæ eſt, oĩno cauſa. cum nãq; ſint ea, quæ ſemper ſupra intelligibilia inquit, & omnino a materia ſeparabilia, & ea, quę ſemper infra, & a materia inſeparabilia, ſintq; huiuſcemodi, vt inuicẽ communicari nequeant, & vere diuiſim afficiantur, hæc per ſeipſam mediam colligit anima, & vnit, atq; vnam ex ipſis harmoniam perficit. cum enim ſit ſubſtantia eorum quæ ſupra ſunt, ſic eorum, quę ſunt infra, & ſere miſcetur cum ipſis, per ſeipſam, quæ miſceri non poſſunt, ea commiſcens, & ſuperiora inferioribus imperciens. quemadmodum igitur dicebant animam harmoniam, ſic quoq; nunc ea, quæ ſunt in aere ramenta, animam dicunt, aliud quodpiam per hæc obſcure ſignificantes: vt enim corpuſcula hæc in lumine radiorum ſolis, neq; alio modo apparent, ſi nãq; non adſit lumẽ radiorum ipſius ſolis, non cognoſcimus an ſint, ſic anima quoque in luce ſui ipſius apparens, q; nam habeat ſubſtantiam demonſtrat, quandam .ſ. diuinam, incorpoream, atq; impartibilem. cum vero in tenebris apparet, hoc eſt in corpore, & in paſsionibus, videbimus ipſam, vt Plato inquit, veluti qui marinum Glaucum videntes, at eos, qui obiiciũtur colores, vt illæ paſsiones inquam, vel corpus & putabimus ipſam horũ eſſe aliquid. Pythagoreorum igitur quidam hæc ipſa eſſe animam dicebant, quẽadmodum Democriti atomos: alij autem ꝙ illa mouet. dicerent aũt vniuerſalem animam velut inſtrumentis hiſce vtentem. ſane igitur vnam vniuerſalem animam intelligendũ eſſe ipſos dicere, velut inſtrumentis illis vtentem, vel per ea animalia ipſa mouẽtem, vel quoq; particularem in vnoquoque animam mouentem per hæc veluti vel inſtrumentum ipſum corpus.

De his autem dictum eſt propterea q. continue uidentur mota, & ſi omnino ſit tranquillitas nimia.

Cauſam inducit per quã ea quæ ſunt in aere ramenta eſſe animam Pythagorei credebant. dictum eſt enim inquit de ipſis, ꝙ ſemper moueri videntur, licet ſit trãquillitas, tanquam de ſeipſis, neque ventorum cauſa motum habeant. Quoniam igitur illi eſſe animæ maxime proprium motum putauerunt, oportet mouens quoq; ipſum moueri, hæc ipſa corpuſcula, vt ea quæ ſemper mouentur, animam eſſe dixerunt.

In idem etiam feruntur, & quicũq; dicunt animam eſſe ſe ipſum mouens, uidentur enim hi omnes exiſtimaſſe motum maxime proprium eſſe animæ, & alia quidem omnia moueri propter animam, ipſam autem à ſeipſa, propterea q. nihil uidebant mouens, q. non & ipſum moueatur.

In Platonem, & Xenocratem, & Alcmæonem obſcure loquitur, & illi igitur, inqt, mouere eſſe animę maxime proprium crediderunt, ſed poſtq̃ putauerunt non poſſe eam mouere niſi moueatur, ſeipſam mouentem dixerunt eſſe aĩam. ꝙ autem Plato, cum ſeipſam mouentẽ diceret animam, non ſm localem motum dicebat, ipſe in legibus manifeſte dicit agit autem, inquit, quæ ſunt p cœlum, & terram, & mare ſuis ipſius motibus, quos quidem voluntatem, & intelligentiam nominamus, & opinionem eorum, quæ recte & non ſic ſe habent: & Anaxagoras cum diceret animam ſeipſum mouẽtem numerum, per ſeipſam mouentem dicebat.

Similiter aũt & Anaxagoras animam eſſe mouentem dicit, & ſi quiſpiam alius dixit, q. totum mouit intellectus, non tñ omnino, quẽadmodum Democritus, is etenim ſimplr idem eſſe animam atque intellectum, uerum enim eſſe, q. apparet.

Quicunque, inquit, ab intellectu totum moueri dixerunt, illi quoq; videntur dicere eſſe animę proprium mouere, de quorum numero eſt ipſe Archelaus. quid igitur, ſi totum intellectum mouere dicebant, animæ quoque eſſe motum proprium aſſeuerabant? certe inquit, idem nãq; credebant eſſe animam, atq; intellectum, quemadmodum Democritus. habemus igit hoc apud ipſos eſſe manifeſte dictũ, ꝙ idem intellectus, & anima nullo modo eſt, at e ſyllogiſmo hoc probat. Democritus.n. inquit, præmanifeſtus eſt hoc volens, palam nãq; dixit verum, & apparens eſſe idem, nullaq; in re veritatem ipſam differre, atque etiam ꝙ ſenſu apparet, ſed quod vnicuiq; apparet & videtur hoc eſſe verum, quemadmodum quoque Protagoras ipſe dicebat, ſm rectum ſermonem differentibus & ſenſu, & imaginatione, circa illud ꝙ apparet, intellectu vero circa veritatem. Qđ ſi intellectus circa veritatem, anima vero circa apparens ſe habet, ꝙ aũt verum eſt, idem cum apparente eſt, vt ipſi Democrito videtur, igitur intellectus eſt idem cum anima. quemadmodum nãque ſe intellectus habet ad veritatem, eo modo anima ad illud, ꝙ apparet. igitur econtrario, quẽadmodum ꝙ apparet ad veritatem, ſic intellectus ad aĩam ſe habet: ꝙ ſi idem eſt apparens, & verum, intellectus igitur atque anima ſunt idem.

Quare bene feciſſe Homerum, ſic Hector iacebat mente alienatus, non quidem utitur intellectu ueluti potẽtia quadam circa ipſam ueritatem, ſed idem dicit animam atque intellectum. Anaxagores autem de ipſis minus explanat, frequenter enim iuſti, & boni cauſam ipſum intellectum dicit, alibi uero intellectum eſſe idem cum anima, in omnibus enim eſſe idem anima-

libus & magnis & paruis, & precioſis, & non precioſis, non apparet autem, qui ſecundum prudentiam dicitur intellectus, omnibus ſimiliter adeſſe animalibus, at neque omnibus hominibus.

Cum enim de vulnere ſine ſenſu iaceret Hector veluti ſentiens: dixit, ait Poeta ꝙ iacebat mente alienatus, in idem ducens cum prudentia ſenſum. tanq̃ non eſſet intellectus potentia quædam circa veritatem, alia preter eam potentiam, quæ circa apparens, & ſenſibile ſe habet quare non ſentire, vel deſentire alienarum mente dixit Homerus Democritus igitur aperte intellectum atque aĩam eſſe idem dicit. naxagoAras aũt aliquando intellectum ab anima ſeparare videtur, aliquando vero in diem reducere. Qñ enim dicit intellectum eſſe potentiam, & cauſam eorum, quæ bene, & iuſte ſunt, ab anima ipſum ſeparat: id enim, tanq; ſint & quæ nec iuſte, nec bene ſe habent, & circa ea alia ſanimæ potentia verſetur, ſic intellectum iuſtorum bonorũq; eſſe cauſam dicit, veluti præter animam diuinior ſit intellectus, at rurſus aliis intellectum, atque aĩam in idem ducens, hæc ipſa confundere videtur, in quibus ait intellectum in oĩbus eſſe animalibus & paruis, & magnis, & precioſis, & vilioribus, intellectus autem proprie dictus ſm prudentiam, non in omnibus animalibus eſſe vr̃. at qd ego in animalibus dico? ſed neq; in oĩbus hominibus, quare cum dicat in oĩbus animalibus eſſe intellectum, animam ipſam eum dicere concedamus. oẽs igitur ij motum eſſe animæ proprium credebant, non omnino tñ, quemadmodum Democritus: non vt Democritus aperte, & ſemper hoc inquit idẽ eſſe, intellectum, atque aĩam Sic & Anaxagoras, at tum idem, tum aliud, vt diximus, non quidem vti ur intellectu, vt quadam potentia circa veritatem, ſic.n quoque verus eſt ſermo, intellectum potentiam eſſe animæ, qui veritatem cognoſcit, ſed ipſum animam eſſe, intellectum eſſe dicebant Anaxagoras, atque Democritus.

Qñcunque igitur ad id quod mouetur, animatum, reſpexerunt, in animam ipſam maxime motiuam crediderunt: qui uero ad cognitionem, & ſenſum eorum quæ ſunt, hi quidem principia eſſe animam dicunt, alij quidem plura facientes principia, alij uero unum idem, uelut Empedocles ex elementis omnibus, eſſe autem unumquodq; animam horum dicens, hoc modo.

Dixit motum, & ſenſum maxime propria eſſe ipſius animæ, vnde quoq; aĩatum in hiſce ab animato differt. his igitur de anima declaratis, alij quidem in ipſius motiuum reſpicientes, ex iis quæ maxime motiua ſunt, apud ipſos conſtare dicunt, alij vero in cognoſcitiuas potẽtias reſpexerunt. poſtq̃ igitur enumerauit opiniones eorum, qui in ipſius animæ motiuum reſpexerunt, & eo modo de ipſa definiuerunt: nunc eos, qui ad ipſius virtutem cognoſcitiuam reſpectum habuerunt, enumerare vult. Dicunt igitur, q. ipſum cognoſcens ipſi cognito vult eſſe ſimile, ſimile ſimili cognoſcitur, vult enim cognoſcens cognito, & ſimile ſimili congruere. Quod ſi oĩa, quæ ſunt anima ipſa cognoſcit, illam propterea ex omnibus quæ ſunt, eſſe oportet. at quoniam hoc impoſſibile eſt ꝙ. ſ. illa ſit omnia, quæ ſunt: oportet igitur illã ex omnibus eſſe principiis, vt ea ipſa principia habens, cum oĩbus quæ ſunt per ea, quæ ſunt omnia cognoſcat. inde igitur illi oẽs ex principiis animam faciunt, vnuſquiſque ſm ſententiam ſuam. alij quidem plura principia dicentes, eam de pluribus conſtare faciunt. alij vero ex vno, qui vnũ con ſeſsi ſunt. Primum autem Empedoclis opinionem inquirit, qui exiſtentium principia materialia quatuor eſſe ſuppoſuit, quatuor hæc elementa, factiua vero duo contentionem atque amicitiam, ex iis igitur ipſam eſſe aĩam & inde eſſe rerum cognitionem dicebat.

Terra etenim terram, atque unda uidimus undam,
Aethere at æthera diuum, aſt ignis mobilis igne eſt.
Notur amore amor, & triſti diſcordia lite.

Manifeſtum eſt ꝙ cum eſſet Pythagoricus Timæus, & Pythagoreorum doctrina allegorica, ipſe quoque dicebat allegorice, cumq; animam ex elemẽtis eſſe diceret, hoc modo dicebat, videlicet non tanq̃ eſſet ex igne, ex aqua, & reliquis, quid.n. magis ipſa aliena elementa cognoſcebat? an elementa ipſam? non igitur ſic ſimpliciter elementa hæc eſſe animam dicebat: ſed vt ea, quę in ſe ipſa horum rationes haberet, dicebat aũt de contẽtione eſſe atque amicitia, qm̃ videbat ipſam habere potentiam reducentem, & deducentem, vocabat igitur ipſius reducentem potentiam amicitiam, contentionem vero deducentem: amicitia nãque vnionis eſt cauſa, magis autem vnita ſunt intelligibilia, quãto & propius ſunt vno omnium principio. contentio aũt in ſenſibilibus principatũ tenet, ea eſt diſceptatio. quare quoq; dixit, ſic & ego huc ſum profugus diuinitus contentione inſanienti errabundus obediens eadem quoque Plato dicit in Timæo, nãque animam dicit eſſe ex hoc orbe, & ex altero, rurſusq; in Phædro, habere inquit equum pulchriorem. & peiorem, per hos obſcure innuens potentias & reducentes, & deducentes, aliquando nãque anima ſm intellectum operatur, & ad diuina reducitur, aliquando vero in materiam deducitur. propterea igitur dicebat Empedocles ex amicitia & contentione ipſam eſſe animam, qm̃ quoque omnium eorum, quæ ſunt, hęc eſſe principia factiua ſuppoſuit, qm̃ videbat in omnibus & identitatem, & alterationem, & coniunctionem, & ſeparationem, ſed in intelligibilibus magis amicitiam, q̃ contentionem vincere in ſenſibilibus autem econuerſo, ꝙ illa (quemadmodum diximus) cum vno oĩum principio ſunt propius, coniunctione magis principatum tenent. id igitur patet q. ipſe Empedocles allegorice hæc ipſa accipiebat, & cũ ipſam animam de quatuor elementis eſſe diceret nõ ipſa elementa animam eſſe dicebat, ſed horum rationes in ea eſſe. dixerimus quoque ad Ariſt. confutantem quod apparet, ꝙ quemadmodum tu formarum locum dicis animam, & nullus quidem hoc diceret in aĩa eſſe equum, vel hominem, ſed rationes formarum formas dicis: eodẽ certe modo quoque Empedoclem cõſentaneum putare dicere, ſiquidem ſapiens erat vir: magis autem & de aliis fortaſſe hoc conſentaneum dubitare, ſi enim ſic vt eſt apparens, animam dicebant vel ignem, vel aquã, vel quodpiam tale, & non ſm quãdam conuenientiam hæc ipſa accipiebant. & multis quidem indoctis peiores erant: velut Empedocles ex elementis oĩbus, eſſe autem, & vnum quod animam totam quidem ex elementis animam dicebat, ac ſi eſſet ipſa alia præter vnũquodque horum, ſingulum quodq; autem inquit animã dicebat eſſe, adhuc autem contentionem atque amicitiam, cognoſcere aũt ſingulas res per vnumquodq; horum: quoniam ſimili ſimile cognoſcitur, ſic autem ſm ipſum ſex animas habemus. Poſsibile eſt autem eſſe vnũquodque horum, animam audire, tanq; partem neque potentiam animæ. dicimus. n. quoque nos iracundiam aĩam, & nutritiuam, videlicet animæ potentias, animas vocantes.

Eodem aũt modo in Timæo Plato ex elementis animam facit, ſimile nãq; ſimili cognoſci, res autem ex principiis eſſe.

Plato etiam, inquit, ex iis, quæ ſunt apud ipſum principia, de quibus oĩa conſtare dicebat, eſſe animam dixit, vt cum ſit ex illis, omnium principiorum omnia cognoſcat. dicebat autem quinque genera eſſe oĩum principia, ſubſtantiam, identitatem, diuerſitatem, motum, ſtatum: hæc autem non ſic eſſe genera dicebat, vt ſunt ea, quæ apud Peripateticos habentur, quæ diuiſa ſunt inuicem, & ex vnoquoque catena quædam generum atque ſpecierum ſubalternatum tradita eſt. Verũ genera ipſa vocauit, tanq̃ per omnia, quæcũque ſunt, ea tendant, in omnibus enim ſubſtantia eſt, per q̃ vniuſcuiuſque eſt eſſe. eſt etiam identitas inquãtum ex vno exiſtentium principio ſumus. habemus quoque diuerſitatem, qm̃ multitudo ſunt ea, quæ ſunt: vbi autẽ multitudo, diuerſitas eſt motus quoque in oĩbus exiſtentibus eſt, motum aũt dico non imperfectam operationem, vt ait Ariſt. at operationem vniuſcuiuſque: omnia nãque, ipſa etiam inanimata, propriam habent operationem, vel.n. calefaciunt, vel

frigefaciunt adiacentia, vel humectant, vel exiccant, vel aliud quid tale faciunt. in omnibus quoque ſtatus conſpicitur etenim quæ ſemper mouentur, ſtatum participant. nõ modo enim ꝙ ipſa ſtet integritas, verum etiam ꝙ ipſe maneat continuus motus, ſtatus eſt. inquantum igitur quem mouentur, in motu perſeuerãt vel ſemper, vel vſque ad aliquod tempus, per hoc ipſum ſtatum participant. ex his igitur generibus animam Plato facit, eam nãque dicit eſſe de ſubſtantia, de integritate, de diuerſitate. de ſubſtantia autem non contingenti, ſed de ſubſtantia inſeparabili, & ſeparabili circa corpora, ex his vtriſque fieri ipſius animæ ſubſtantiam dicit, quo ſit vtriuſque cognoſcitiua, ſed quia omnium cognitio vel ſimilitudine, vel identitate fit, vel diſſimilitudine, vel diuerſitate. ꝙ.n. eſt album, albi appoſitione cognoſcimus (ꝙ nãque albũ ſimile eſt, album eſt) & oppoſitione nigri, contrarium nãque nigri eſt album. & hęc in conſtitutione ipſius mixta ſunt inquit, cumq; de huiuſce natura dicat, de natura quoque alterius dicit. quid ita autem dicat aiam ſponte, & ſemper moueri, id patet, in hoc autem ſtatum quoq; habuerit. Res aũt ex elementis eſſe, videlicet exiſtentia, quorum ipſa habet aïa cognitionem. propterea igitur, qm̃ ex ipſis principiis eſt exiſtentibus ipſis rebus, ſimile vero ſimilis eſt agnoſcitiuũ, cognoſcit.n. omnia. ex ipſis elementis fecit animam iis, quæ ſunt, vt ſimili ſimile cognoſcat, manifeſtum eſt, ꝙ maxime animæ cognoſcere proprium eſt, & eodem modo credidit.

ſimiliter autem & in de philoſophia dictis determinatum eſt.

De philoſophia, dicit ea, quæ de bono inſcripta ſunt, in illis autem non ſcripta colloquia Platonis Ariſt. commemorat, eſt autem legitimus eius liber. ibi igitur Plat. & Pythagoreorum de entibus & principiis opinionem memoriæ prodit. id igitur dicit eos dicere formas eſſe numeros, numeros autem denarios, vnãquãq; n. formam decada noïabat. numeros igitur ipſas formas vocabat, vel quia, quẽadmodum numerus ea, quæ ſubiecta ſunt metitur, atque definit, eo quoque mõ materiam formæ metiuntur, atque definiunt: quæ.n. in materia ingenerãtur, eam ipſam materiam, quæ per ſe indefinita eſt, definiunt, & terminãt: vel quod, vt oẽs numeri ex vno vnitatis principio deducti ſunt, ita formę ex vno oïum principio deducuntur. numeri igitur ob eam cãm dicebantur, denarij vero propter ipſarum formarum perfectionem, numerus n. perfectus denarius eſt, omnem nãque numerum in ſeipſo complectitur, qui enim numeri ſunt poſt decada, in alios ab vnitate iterum reflectũtur in decada, quare decas quoque vocata eſt, quaſi quædam ſit δεχάς .i. ſuſcipiens numeros. principia aũt harum formarum dicebat vnitatem, & dualitatẽ, & ternitatem, & quaternitatem, qm̃ numeri, qui ab vnitate vſque ad quaternitatem componuntur, decem faciunt. 1. 2. 3. 4. decem fiunt. eſſe igitur decem dicebat hæc principia quaternaria, & cõiter in omnibus entibus, & priuatim, & in intelligibilibus, & in naturalibus, et in ſenſibilibus. Cõiter igitur in omnibus vnitas quidem intelligibilia, impartibilis enim ab illis nõ ſolum ſub̃a, ſed etiam operatio in ſtatu, & immobilitate conſpicitur, dualitas autem, & ſcientia, vel ea, quæ ſcientia prædita ſunt, definite.n. ab hoc ad aliquid ſe habet, quia ſcientia a definitis, in definita trãſitus eſt: non eſt.n. ſcientia indefinita; inde.n. quoque græce ἐπιστήμη .i. ſcientia dicta eſt, eo ꝙ ἐπὶ στάσιν .i. in ſtatũ nos ducat. Ternitas aũt naturalia, & opinabilia, naturalia aũt dico vniuerſalia naturalibus, circa quæ verſatur opinio, quemadmodum quoque in Timęo Plato ait, quid hoc ꝙ ſemper eſt gñationem minime habens? intelligibile dicens. Quid aũt ꝙ ſemper fit, nũq̃, ea quæ ſunt in phyſicis vſr dicens. ſi nãque ſemper fieri ipſum dicit, & quidẽ fiunt naturalia, ſed in iis particularia quodam tpe exiſtentia, non quidem ſemper fieri dicerentur, id patet eſſe de vniuerſalibus eum ſermonem, circa quę opinionem quoque operari dicit, hoc enim intellectione inquit cum ratione cõprehenſum.i. intelligibile, illud autem rurſus opinione cum ſenſu irrationali opinabile eſt. Ternitas igitur hoc eſt, quia opinabile ſit. quare ternitas quidem opinio eſt, ꝙ geſtiat ab hoc, non tñ definite, ad aliquid ferri, ſed vel ſic, vel ſic: talia aũt naturalia ſunt, quæ eſſe in fluxu habeant, & non omnino ſint immobilia, atque immutabilia, ſed in formis quidem ſtantia. at huc, & illuc alterationibus per contrarias mutationes permutantur. ternitas igitur ſic ſe habet in his. & ſi dixeris cœleſtia mutari localiter, alia quidem ab oriente in occidentem plagam, alia autem econuerſo, & ab auſtro quidẽ alia in boream, & alia econtrario a borea in auſtrum. in ſenſibilibus aũt particularibus dico, & atomis ipſa quaternitas eſt, at quo modo, inquis? id procedentes oſtendemus. hoc igitur modo quaternarium principium cõiter in omnibus entibus contẽplamur, priuatim vero dicunt ꝙ in intelligibilibus ipſam contẽplamur. priuatim in naturalibus, priuatim in ſenſibilibus, & in atomis propterea aũt dicebat ipſum animal, ꝙ apud ipſum eſt, ſic ipſa animalis idea, & exemplum, & ipſum numerum decenarium, quem conſtare ex vnitate prima, & dualitate, & ternitate, & quaternitate, videlicet ipſo vno, ipſa dualitate, ipſa ternitate, & ipſa quaternitate. Secundum aũt huius analogiam, & in poſt ipſum animal animalibus, immortalibus videlicet, & mortalibus hæc eſſe principia: quemadmodum.n. numeri denarij ſunt omnia, hoc quoque modo ex vnitate, dualitate, & ternitate, & quaternitate ſunt oïa. Sed ipſum quidem aïal ex prima vnitate, & dualitate, & ternitate, quaternitate. alia vero quæ poſt ipſum ſunt aïal, ſm analogiam elongationis, qua ab ipſo animali receſſerunt. ſic & a principiis reducta ſunt. non.n. eadem abſentia diſtãt ab ipſo aïali diuina, & immortalia, & ea quę morti obnoxia ſunt aïalia. igitur diuina quidem ſunt & ipſa ex vnitate ſecunda, & dualitate ſecunda, & externitate, & quaternitate ſimiliter & ſic ſemper ſm analogiã elongationis ipſius aïalis elongatio fit ipſorum principiorum. Dicebat igitur hæc eſſe quoque denaria principia in intelligibilibus, in naturalibus, & in ſenſibilibus: atq; iõ, qm̃ anima hæc omnia cognoſcit ita eſſe, ipſam quoque eſſe ex his principiis vnitate, dualitate, ternitate, & quaternitate. q̃ igitur dicebat intelligibilibus eſſe vnitatem, dualitatem, ternitatem, & quaternitatem? theologiæ ſit hoc dicere. Sed neque q̃ in phyſicis dicebat, eam poſſumus expedite dicere; diceret autem quiſpiam, & in his eſſe quaternitatem, propterea ꝙ animalium ſpecies quatuor in mundo videantur, q̃ cœlum, q̃ aera, quę terras, & aquas incolant, in ſenſibilibus aũt punctum vnitatem accipit dualitatem, lineam, ternitatem ſuperficiem, quaternitatem vero ipſum ſolidum, hæc.n. corporis ipſius principia ſunt. Vnitatem quidem ipſum punctum, ꝙ eſt impartibile, dualitatem vero lineam, qm̃ ex ipſo puncto fluente linea facta eſt, quæ duobus punctis terminatur, & eſt longitudo ſine latitudine. Ternitatem aũt ſuperficiẽ ipſam, vel quia trigonus figurarum prima ſit, vel quod magis dicendum eſt, quia quẽadmodum pũctus ex ipſa diſtantia ſm longitudinem fluens alterum punctum fecit, ſi ita hoc ipſum punctum per latitudinem fluat, rurſus & alterum punctũ generabit, quare ſic puncta fiunt. Vnum quidem ipſius longitudinis terminis, alterum autem latitudinis, tertium vero cõe ambobus. Quaternitatem autem per ipſum ſolidum capit, ſiue quia pyramis figurarum ſolidarum prima eſt, quæ quidem quatuor triangulis conſtat, ſiue rurſus ſm eandem analogiã, nam veluti punctus fluens in longitudinem alterum pũctum fecit, & iterum in latitudinem fluens alterũ fecit, hoc modo ſi in profunditatem fluat, adhuc alium faciet: quare quatuor puncti fient, oportet aũt lineam rectam profunditatis in ſublime tractam cognoſcere: ſic igitur in ſenſibilibus, vnitas, dualitas, ternitas, & quaternitas inſunt. qm̃ igitur quæcunque ſunt, anima ipſa cognoſcit, eam merito ex his eſſe principiis dicebat, vt oïa cognoſcat: eſſe ergo in ipſa vnitatem intellectum ipſum, per quẽ intelligibilium apprehenſiones facit, impartibilis nãque eſt intellectus obiectione ſimplici res ipſas cognoſcens: Dualitatem autem cogitationem ipſam, nãq; habet hoc vnde

quo, perficit n. viam quãdam, & a ꝓpõnibus ad concluſionem tranſit. Ternitatem vero opinionem ipſam, qm̃ ipſa geſtiens aliquid opinari, ambigit, & quaſi viam ſciſſam facit, verum huc, an huc conuertatur, ac ſi viam quã dam perſecet .t, deinde ingreſſa in viam ambiguã, & dubitans, an huc, an huc vertatur: ſic opinio quadam ſuppoſitione vſa, & opinata quiddam de ipſa volens dubitatione vtroque conuertitur firmandi propoſiti neſcia, ſiue affirmatio vera, ſiue negatio. cum nãque voluerit habere quãlibet cogitationem, & ſemel in hanc rem peruenerit, & quod eſt acceperit aĩa, dubitat, & diſputat verũ mortalem ipſam oporteat cognoſcere an immortalem: vel rurſus corpus ne, an incorporeũ, & ſic in omnibus. quaternitatem autem ſenſum, ꝙ ipſa quidem quaternitas in ſenſibilibus ipſum corpus ſignificabat, & ſenſus ipſius animæ cognitionum maxime corporeus eſt, particulari enim auxiliatur, nam ſine corpore nihil cognoſcit, non autem dubitare oportet, ſi imaginationem reliquimus, nãque ea in ſenſu comprehenſa eſt, quoniam quoque ex eo principia habet.

Ipſum quidem an mal ex ipſa unius idea, & prima longitudine, & latitudine, & profunditate.

Videlicet ex ipſo vno, ꝙ primo eſt vnum, & prima longitudine, & latitudine, & profunditate, iam diximus ipſum animal, conſtare, ex prima vnitate, & dualitate, & reliquis, quæ autem ſunt poſt ipſum, ſm̃ analogiam de ſecunda, & tertia, dualitas autem & trinitas, & quæ ſequuntur, in q̃titate definita dicuntur, veluti cum in ipſis numeris fertur. Dicitur & in continua, veluti cũ in linea, vel ſuperficie hæc ipſa conſideramus. hic igitur vt in continuis ſermonem facit. ſic aũt ſcire oportet, ꝙ vnũquodq; harum magnitudinum vocauit illud, quo ꝙ prius eſt ſuperat, lineam quidem longitudinem, nãque longitudine punctum ſuperat: ſuperficiem vero latitudinem, qm̃ latitudine lineam ſuperat: alteram vero profunditatem, hęc enim differt a ſuperficie, nãque ipſa quoque ſuperficies habet latitudinem, ꝙ autem ſolidum eſt, longitudinem, atque latitudinem, non ſolum autem continuam quãtitatem ex quaternitate conſtituit, ſed etiam multo prius definitam: ſi nãque omnis poſt denarium numerum, numerus, in ipſum denarium reſoluitur, ipſius vero denarij vnitas, dualitas, ternitas, quaternitas, principium eſt: ſequitur quod diffiniti, & continui ipſa quaternitas principium eſt.

Alia uero ſimili modo, alia ſiue poſt ipſum animal ſimiliter.

Videlicet ſm̃ ipſam analogiam ex vnitate, dualitate, ternitate, & quaternitate, vt iam dictum eſt, ſed non de prima, ex qua eſt ipſum aĩal, vel alia exẽpla, velut ipſum pulchrum, ipſe homo, & in reliquis ſimiliter. ſcribuntur autem aliæ ſimili modo & hoc quidem ſecundæ expoſitioni ſit conſequens, alias enim ideas dicit, quæ eſt hominis, & quæ eſt angeli.

Adhuc autem & aliter intellectum quidem unum, ſcĩetiam uero duo, ſolo nãque modo in unum, ſuperficiei autem numerũ opinionem, ſenſum uero ſolidi.

Videlicet & ſecundum aliam applicationem, ex his ipſis numerum animam facit. putans n. eorum, quę ſunt alia eſſe intelligibilia, alia ſcibilia, alia opinabilia, alia ſenſibilia: vnum quidem intellectui tribuit, qui eſt intelligibilium perceptiuus, indiuiſibilis nãque eſt ipſe, & oino ſimilis, & pariter obiectione prima ſine tempore res ipſas intelligens. duo vero ſciẽ tribuit, compoſita nãque eſt ipſa ſciens cognitio (ſiquidem ſylliſ eſt quidam) ſolo ſane modo facta, & non varie, videlicet nõ alias alio modo, ſed ſemper vera, & ſilr ſe habens, per vnam viã propoſitionum in vnum finem concluſionem ducens. tria aũt numerum opinioni attribuit, non. n. ſolo modo, quemadmodum ſcientia, ſit ipſa opinio: eſt. n. opinio tum v̾a, tum falſa, oĩs autem ſcientia vera, q̃uo igitur tria numerum opinioni proprium diximus, quatuor autem ſenſui propter eandem cauſam. dicebat ideo propter hoc aĩam ipſam exiſtentem ex vnitate, dualitate ternitate quaternitate, oĩa cognoſcere, propter eam, q̃ ad ea proprietatem habet. Quare autem, cum dixerit vnum ipſum intellectum, ſcientiam autẽ duo, non etiam dixit, opinionem vero tria, ſed ſuperficiei numerum dixit? dicimus igitur ad hoc, ꝙ vnum, & duo non ſunt numeri, etenim ſecundum diffinitionem numeri dicentem, numerum eſſe ex vnitatibus collectam multitudinem, dualitas quoque numerus eſſe videretur, quæ re vera non eſt numerus, non enim ex vnitatibus multitudo eſt, nãque multitudo, primo eſt in trinitate. præterea oĩs numerus multiplicatus ſit maior, q̃ compoſitus. vt tria, & tria faciunt ſex, ter autem tria, nouem, & ſic in oĩbus: vnitas autem econuerſo, multiplicata ſit minor, quã compoſita, nãque vnum, & vnum, duo, ſemel vero vnum facit vnum. dualitas aũt, & multiplicata, & compoſita æqualis eſt, duo nãque & duo, & bis duo vtroque modo quatuor ſunt: non ergo neque vnitas, neque dualitas eſt numerus. quare primi numeri ſunt ternitas, & quaternitas, imparium ternitas, parium quaternitas: vnitas autem, & dualitas numerorum principia ſunt.

Etenim numeri formæ ipſæ, & principia entium dicebantur, ſunt autem ex elementis. iudicantur autem res, aliæ quidem intellectu, aliæ ſcientia, aliæ opinione, & aliæ ſenſu: hi autem numeri ſunt formæ rerum.

Oportet paulum traducere ipſam dictionem quo fiat apertius id, ꝙ dr̃, Etenim formæ ipſæ numeri, & principia exiſtentium dicebantur, ſunt autem ex elementis. ipę enim formæ numeri, & principia exñtium dicebantur, patet. n. ꝙ non dicebat hos numeros, qui ſunt apud nos, eſſe formas exiſtentium, ſed ipſas formas eſſe numeros. probat autem per hæc ea quæ dicta ſunt, dico aũt quid ſit ex vnitate, & dualitate, ternitateq;, & quaternitate cõſtare anima dicta ſit, nãque ideas inquit atque exempla exiſtentium numeros dicebãt, illi autem numeri ſunt ex elementis vnitatis, & dualitatis, & ternitatis, & quaternitatis. Iam. n. diximus, ꝙ ipſas formas denarios numeros dicebãt, decas aũt ex his componitur: eſſe vero ideas intelligibilium ſcibilium, opinabilium, ſenſibilium: hoc enim ſignificat cum dicit, iudicantur autem res aliæ quidem intellectu, aliæ ſciã, aliæ opinione, aliæ ſenſu, nam ſimile ſimili iudicatur. Quare ſi formę rerum ſunt ex vnitate, dualitate, ternitate, quaternitate, (hęc. n. ſunt elementa formarum) anima autem cognoſcit oĩa, merito igitur ex elementis exiſtentium ipſam faciebant, vt ſimile ſimili cognoſceret. ex his autem, quæ dicta ſunt, illud nobis eſt manifeſtum, ꝙ qui ideas inducebant, & hæc eſſe exiſtentium principia dicebant, horum rurſus alia principia ſupponebant vnitatem, dualitatem, ternitatem, & quaternitatem. quare poſtquam dixit, numeri. n. rerum formę dicebantur, ſubintulit: ſunt aũt ex elementis. & ſuperius dicit, ipſum autem aĩal ex ipſa vnius idea, & quæ ſequunt̃, ipſum autem animal eſt, exemplum & forma, formę autem hi rerum numeri. qm̃ ſupra dixit numeros eſſe formas, ne eos, qui ſunt in cõſuetudine, numeros eum ferre putares, eos inquam, qui in curuatura digitorum fiunt. Deinceps cum dixit res ipſas iudicari alias intellectu, alias ſcientia, alias opinione, alias ſenſu. ſubintulit, hos numeros eſſe formas rerum, hos inquit cum dixerit numeros formas intellectum ſciam, opinionem, ſenſum, quemadmodum enim eſt ipſum aĩal, eodem modo eſt ipſa mẽs, & ipſa ſcientia. Silr & opinio, & ſenſus, & hæ ſunt ideæ rerum intelligibilium, ſcibilium opinabilium, ſenſibiliũ, igitur ipſa quoque aĩa cum in ſe has habeat formas, ſuſcipere res ipſas poteſt, iudicatur. n. vnũquodq; videlicet & cognoſcitur ſecundum formam ſuam.

Quoniam autem & motiuum uidebatur anima eſſe, & cognitiuum, ſic aliqui complexi ſunt ex ambobus enunciantes, animam numerum mouentem ſeipſum.

Diximus ex his, qui de anima dixerunt, aliquos reſpexiſſe ad eius motiuam partem, aliquos autẽ ad cognoſcitiuam, & Plato igitur aliqñ ab ipſius motiuo ipſam

diffinit, velut in quibus motum ſeipſum mouentem. dicit igitur in Phædro, immortali autem oſtẽſo, q ſeipſum mouet, animæ ſubſtantiamq; & rationem hanc ipſam quiſpiam dicens non erubeſcit: quare diffinitionem dicit eſſe animæ ꝙ ſeipſum moueat: aliquando vero ab cognitiuo velut in Timæo, ꝑ quæ ex principiis entium ipſam conſtituit, ſic igitur Platone modo in ipſius motum modo in cognitionem reſpiciente, Xenocrates qui fuit huius ſucceſſor ex vtriſque ipſam animam diffinit, eam inquiens eſſe ſeipſum mouentem numerum, quia ſit ipſa exiſtentium cognoſcitiua, numerum dicens, vt Pythagoras, principium enim omnium velut illi dicunt numerus eſt, ꝙ autem motiua eſt, addens illi ſeipſam eſſe mouentem principium nãque, & fons omnis motus, vt illi volunt, eſt ꝙ ſeipſum mouet. alij quoq;, quorum deinceps mentionem faciet, ex ambobus ipſam definiebant aĩam quemadmodum, & ideo, ſic aliqui, dixit.

Differunt autem de principiis, quæ, & quot, maxime quidem corporea facientes incorporea, his autẽ miſcentes, & qui ex ambobus principia enunciantes. differunt aũt quoque circa multitudinem, alij enim unum, alij uero plura dicunt.

Poſtquam per ea, quę dicta ſunt, opiniones expoſuit de anima maiorum, & qui ad eius motiuum, & qui ad eius cognoſcitiuum reſpexerunt, in iis ꝯñr de ipſorum differentia circa principia differit, differentia n. de principiis, illis fuit quoque cauſa, vt circa animæ ſubãm diſſentirent. inde igitur alij aliud quodpiam aĩam eſſe dixerũt. Omnes vero de principiis eſſe, quæ ſuppoſuerat, exĩtiũ eam eſſe, præſertim autem qui in ipſius cognoſcitiuum reſpicientes de principiis eam eſſe dixerũt, excepto Anaxagora, quẽadmodum deinceps narrabit. in naturali igitur auſcultatione de naturalium dr̃ta circa principia diligenter aggreſſus eſt, mentionem nunc quoque eorum faciet. Ac fortaſſe videbitur idem dicere, cum ſuperius harum opinionum mentionem fecerit, & nunc rurſus hoc in loco eaſdem enumeret. at non eſt eiuſdem rei termo, nam ſupra opiniones eorum de aĩa voluit exponere, hic vero quõ inuicem diſſentiant de principiis exponit, & huic rei opiniones quoque eorum de aĩa accommodat, de quibus ante dixit. diſtinguit autem dr̃iam, & a ſubſtantia, & qualitate, & a q̃titate, a ſubſtantia quidem, & a qualitate, ꝙ alij corporea, alij incorporea dixerunt. a q̃titate autem ꝙ alij quidem vnum, alij vero plura. corporea igitur principia naturales Thales, Democritus, Anaximenes, Anaximander, Heraclitus poſuerunt: incorporea vero qui numeros ea eſſe dicebãt, vt Pythagorei, & Xenocrates. Plato quoque idem videtur. mixta autẽ dicebat Empedocles cum quatuor elementis contentionem, & amicitiam naturas incorporeas, & Anaxagoras cum homœomeriis, intellectum nãque ipſum eſſe incorporeum dicit: ſic adhuc in iis Democritus, qui cum corporibus indiuiduis vacuum induxit. Differũt aũt inquit omnes inuicem circaq; multitudinem, & circa principia, quiq; corporea contra eos, incorporea ſentiebant, dixerunt, & qui contra vtroſq; illos mixta aſſeuerabant.

Conſequenter autem & hiſce animam retulerunt.

Hoc eſt conſequenter ita illis de anima videbatur, quẽadmodum ex opinione, quam de principiis habebant, ducebantur. vnus enim quiſque de principiis illis, quæ credebat, animam fecit. per hæc autem, ſignificat non modo eos, qui ad cognitiuum reſpexerunt, ſed eos etiã, qui ad motiuum, de principiis animam merito fecerũt, vnde inducit.

Motiuum enim ſecundum naturam ipſam primorum crediderunt, non ſine ratione.

Non ſine ratione inquit ꝙ eſt ſuapte natura maxime motiuum, hoc in principij ratione ponebant, factiuum nãque & motiuum principij rationem habet. quare exiſtentium principium aliquid eſſe ignem dixerunt: maxime enim motiuum eſt eorum, quæ ſunt, in ſeipſo habens ſui ipſius motus principium. ſic motus alia quoque mouet, vnde motu naturalis calidi primo mouet, animal, cum a nullo alio corpore naturale calidum moueatur, ſed in ſe naturam ipſam cauſam mouentem habeat. ideo ſi in principiis motiuum eſt, illi qui animam maxime motiuum eſſe credebant, e principiis hanc ipſam merito faciebant, vnde aliqui etiam ignem eam eſſe ſuppoſuerunt, vt ipſe intulit dicens.

Vnde uiſum eſt aliquibus eſſe ignem, nãque hic eſt tenuiſſimarum partium, & elementorum maxime incorporeus, atque etiam mouetur, & mouet alia primo.

Cum dixerit eos, qui maxime motiuum aĩam eſſe credebãt, ex principiis eam merito dixiſſe, q̃m quod ipſius naturam maxime mouet in primis eſt, & in principiis, principij nãque eſt & facere, & mouere: anima aũt motiuorum eſt, conſequenter induxit, aliquibus propterea viſum eſſe ignem eſſe aĩam, quem etiam eſſe principium dicebant, ꝙ eſſet tenuiſſimarum partium, & maxime incorporeus, atque ob eam rem maxime motiuus, & ſibi ipſi ipſius motus cauſa, & alia primo moueat, ignem autem non flammam dicunt, ipſa. n. eſt ignis exuperantia, ſed ipſam ſiccam euaporationem, q̃ & terræ motus facere, & ventos, & alia quæcũq; maxime motiua in meteoris Ariſt. expreſſit: dicit autem qui ignem principium & animam ex igne crediderunt: Heraclitum, & Hippaſum. ſed Heracliti paulo infra, & opinionis eius mentionem faciet: nunc vero Democriti opinionem exponit: qui etſi multa, imo infinita principia ſupponebat, ex iis tamen, quę apud ipſum maxime motiua eſſent, animam faciebat, e ſphæricis dico: vnde ignis quoque eſt: incorporeum autem dixit ignem, non proprie, nullus nãque ipſorum hoc ipſum dixit, ſed propter ſubtilitatem partium velut in corporibus incorporeum ignem appellauit. At fortaſſe quiſpiam dubitauerit ad hoc, ꝙ dictum eſt aĩam eſſe ex principiis, ꝙ & aliquid aliis plus illi adhibuerunt, an oĩa aĩam eam eſſe vnuiquiſque dicat, an cõe hoc ſit omnium principiorum quæ in rerum naturam cadunt. ad hoc ergo dicerent illi quod quidem primum hoc ipſum, vt nõ dubitetur ex aliis quibuſdam eſſe principiis, non ex cõibus hoc ipſum diximus: deinde alia quidem ex principiorum compoſitione, aliud quodpiam factum eſt, aut natura ſm eos, qui non impatibilia principia dicunt aut apparentia ſecundos eos, qui eadem impatibilia & immutabilia ferunt. Aĩa ſane ipſa res pars eſt quædam principiorum, quæ a principiis differt habitu ipſo, quem recepit ad ea, quæ ſunt ab ipſis principiis, animalia dico. Quare idem eſſe ignem, atque aĩam Democritus dicebat, differentia videlicet ad habitum, quemadmodum dixi, exñte igitur & reliqui alij quidem aquam, alij vero aerem eſſe animam dicebant, at qui non ita vocantes, quæ ſunt ex his, vt lapides ligna, &c.

Democritus autem elegantius dixit, enuncĩas propter quid horum utrũque ſit, animam nãque eſſe idem, & intellectum ueluti diximus, & ex primis, & indiuiſibilibus corporibus, motiuum autem propter ſubtilitatem partium, atque figuram figurarum autem mobiliſſimam rotundam dicit, talem autem eſſe intellectumq; ipſum atque ignem.

Democritum laudat, vt qui apte prædictorum cauſas reddiderit: hæc autem ſunt mouere & moueri, dixit. n. ꝙ ignis, ex quo animam eſſe dicunt aliqui mouetur q; et mouet alia primo: probabiliter igitur vt horum cauſas Democritus aſsignauit, quid ita ignem, atque aĩam, ex ipſis n principiis videlicet ſphæricarum atomorũ, vtraque & mouentur, & mouent. fecit. n. inquit intellectum, ſiue animam, nãque apud ipſum intellectus, & aĩa idem ſunt: ex primis corporibus, videlicet atomis ſunt, at non ex quibuslibet, ſed ex ſphæricis: quæ duabus de cauſis maxime motiua ſunt, tum quia ſubtiliſsimarum partiũ ſunt, & facillime propterea ſubtilitate partium per oĩa tranſeant, & ſic ipſa mota mouent: tum figura ipſa ſphærica facilis motus hæc exiſtunt, quare cauſam reddidit quid ita ipſa moueantur, & alia moueant. At non indi-

gnum eſt quærere qua de cauſa ſphæricas atomos minorum partium eſſe Democritus dicebat, & propterea eas facile mobiles, nãque ꝙ ipſum rotundum ſit facilis motus, id patet, oſtenditur.n.ꝙ ipſa ſphæra in puncto ſuperficiem tangit, tanq̃ igitur puncto aptata delabens eſt facilis motus, quare & ſubtilium partium ſunt ſphæricæ, vt quoque ex hac re cauſa reddatur ipſarum motus, maxime enim cum forte talis ratio videtur eſſe, nam illud quoque fieri poterat, vt pyramidales, vel hamales, vel ſimpliciter quomodocunque ſe haberent ſubtiliorem partium eſſent: dicimus ꝙ in geometria oſtenſum eſt rectilinearũ, & æqualis ambitus figurarum, quæ ſunt plurimorum angulorum maius habent ſpatium, q̃ illæ, quæ paucioribus angulis continentur: veluti ſupponatur tetragonus habens vnũquodque latus duarum vlnarum, vt eius totus ambitus ſit octo vlnarum: ſupponatur & iterum hexagonus habens vnũquodq; latus vlnæ, & tertia vnius vlnæ, vt huius quoque ambitus octo fiat vlnarum. Supponatur etiam octangulus ſingulum latus habens vnius vlnæ, vt huius quoque octo vlnarũ ſit ambitus, harum igitur figurarum quadrãguli, & hexanguli, & octanguli æqualem ambitum habentium (nãque vnaquæq; octo vlnis continetur) octangulus quidem ſpatium maius habebit: minus autem octangulo hexagonus, & tetragonus hexagono minus, q. ſi quæ plures angulos habet, capacior eſt, circulus igitur omnium figurarum æqualis menſuræ capaciſsimum ſpatium habebit. quare quæ plures habent angulos figuræ, magis quoque circulo propinquæ ſunt, & tanto propinquiores fiunt, quanto ſibi plures angulos vendicant: affine.n.eſt vt ſint ſine angulis: circulus.n. ſine angulis eſt: eadem quoque ratio in ſolidis datur: quapropter ſphæra ipſa rectilineorũ, & ęqualis menſuræ ſolidorum capaciſsima erit. Qđ ſi hoc ita ſe habet, & quæ ſunt æqualis menſuræ, & plures angulos habent, maius tenent ſpatium, & econuerſo quæ igitur idem habent ſpatium figuræ plurium angulorum, minorem habent ambitum. ſphęrę igitur oĩbus minorem ambitum habebunt. Bene igit Democritus atomorũ ęqualium aceruo ſphæricas minorum partium ſuppoſuit: & propterea ſemper poſſe eas illabi, & motus eſſe faciles, quia in puncto ſuperficiem tangunt mouere alia.

Anaxagoras autem uidetur aliud dicere animamq; & intellectum, quemadmodum diximus quoque prius, utitur autem ambobus uelut una natura: uerùtamen principium ipſum intellectum ponit maxime omnium, ſolum quippe dicit ipſum entium ſimplicem eſſe, & non mixtum, & purum: tribuit autem ambo eidem principio, & cognoſcere, & mouere, dicens intellectum mouere uniuerſum.

Vt enim dicebat intellectum iuſtiq; & boni cauſam eſſe, tanq̃ eorum quæ talia non ſunt, alia eſſet cauſa, quæ vere eſt ipſa anima, videtur ab intellectu aĩam ſeparare, anima.n. velut e ſyllogiſmis rerum naturam cognoſcens peccare poteſt, qñ in propoſitionibus ꝙ non eſt, tanq̃ ſit, acceperit: ipſe ſane intellectus ſimplicibus obiectionibus rebus incũbens, vt ipſe inquit, vel cognouerit, vel non cognouerit, & ideo errore carens ſi nãque peccaret, intellectum eum eſſe fatuum accideret, ꝙ quidem abſurdum eſt. hac ergo de cauſa ſeparare ab aĩa intellectum videtur Anaxagoras. in quibus autem rurſus dicebat ab intellectu vniuerſum motum eſſe, quodq; in oĩbus videtur animalibus & paruis, & magnis, & pręcioſis, & vilibus, idẽ dicebat eſſe intellectum cum anima: nãque eſt animæ mouere, & videri in omnibus aĩalibus nõ autem intellectus ſic iterum, niſi ꝙ ipſum intellectum maxime oĩum principium ponit. nam etſi intellectum Democritus noĩat, nõ tamen in principij ratione ipſum reponit. Anaxagoras vero eſſe intellectum maxime principium dicit, vt factiuum videlicet, & in hoc ipſum laudat, & vt ſimplicem, & qui corpori miſceri non poteſt ipſum ſupponit, & nõ quẽadmodum, partium ſimilitudines omnes omnibus immixtas eſſe, ſic intellectum dicit, ſed immixtum, purumq; & ſimplicem eſſe ipſum narrat. Vnde Ariſt. eadem ipſe quoque de intellectu oſtendit, & quod pe ompſie, illud facit. ſ bene dicta accipiens. dicit igitur de ipſo, reddit autem ambo eidem principio, & cognoſcere, & mouere, dicens intellectum mouere vniuerſum, cum enim dixerit intellectum: cognoſcitiuam huic principio potentiam reddidit: eandem autem manifeſte mouere vniuerſum dicit.

Videtur autem quoque Thales de iis, quorum mentionem faciunt, motiuum quoddam animam opinari, ſiquidem lapidem dicit animam habere, quoniam ferrum mouet.

De opinione Thaletis non commode meminiſſe vr. cum.n. propoſuerit ſe velle oſtendere, ꝙ illi, qui reſpexerunt in aĩæ cognoſcitiuum, ex principiis de quibus eſſe res ſupponebant, ipſam quoque eſſe dicebant, vnde ſimile ab ſimili cognoſcitur, narrans opinionem de Thalete nihil quicquam tale dixit, veluti de aliis, ſed lapidem trahentem ferrum animatum dixit, animæ proprium eſſe motum dicens. At etiam eorum qui in motiuum reſpexerunt, opiniones enarrans, vnũquodque maxime motiuum dicebat ipſi viſum, hoc aĩæ dicere elementum, Democriti quidem viſum eſſe rotundas atomos, Pythagoreos vero dicere ramenta, quę ſunt in aere, alium ignem, alium aera: ad opinionem vero Thaletis, qui entiũ principium eſſe aquam ponebat, nihil tale dixit. non.n. vt ita dicam, aquam eſſe aĩam Thaletem ponere dixit, & propterea trahere inquit lapidem ferrum, velut aĩatum, atq; ideo ex aqua exiſtentem, hoc igitur non dixit, ſed illud ſolum ꝙ aĩatum lapidem dixit qua gratia? an q. ipſius volumina non ferebantur, ſed cõmentationes? & propterea fugit importunum orõnis ſine ſcripto accuſare hominem. an ꝙ reuerentiam quãdam viro exhibuit, quoniam multa ipſius precio digna dogmata commemorauit? Dicunt.n. eum dixiſſe prouidentiam vſque ad vltima tendere, & nihil ipſam latere, neq; minimum quidẽ. propterea huius quidem non dicit eſſe hanc opinionem, ꝙ ex aqua ſit aĩa, ſed tantum ſolum, ꝙ ille quoque motum animæ tribuit. Deinceps aũt dicit Hipponem hoc opinatum fuiſſe, ꝙ ex aqua ſit anima, etenim omnium principium & ipſe animam eſſe dicebat.

Diogenes autem, quẽadmodum & alij quidam, aerem hunc ratus omnium ſubtiliſsimum eſſe, & principium, atque ideo cognoſcere aliquid, & mouere animam, inquantum quidem primum eſt & ex hoc cætera, cognoſcere: inquantum autem ſubtiliſsimum, motiuum eſſe.

Diogenes Apolloniates, & Anaximenes principium omnium eſſe aera dicentes, animam quoque ex eo conſtare dicebant, & animam ipſam cuncta cognoſcere, velut omnium principia habentem, maxime autem motiuam eſſe propter exilitatem, dictum eſt enim, ꝙ ipſum mouens eſſe ſubtiliſsimum oportet, quo dilabitur per totum, quodcunque mouetur, vt & totum moueat, ſubtiliſsimus autem aer.

Et Heraclitus principium eſſe inquit animam, ſiquidem exhalationem eſſe, de qua alia conſtituit, etenim maxime incorporeum, & ſemper fluens.

Dictum eſt ſæpenumero ꝙ principium dicebat eſſe entium ipſum ignem, ignem autem, non flammam. quemadmodum enim dicit Ariſt. flamma eſt ignis exuperantia, ſed ignem dixit exhalationẽ ſiccam, ex hac ergo eſſe animam, vt mobili, & ſubtiliſsima, nãque entia in continuo motu dicebat eſſe, & ab entibus ſtatum tollebat, quemadmodum & Protagoras, & alij multi, cognoſcẽs autem ipſum, & ipſum mouens eſſe aĩæ proprium dicebat, hac de cauſa eam de exhalatione eſſe rebus nãq; exiſtentibus in motu oportere res ipſas cognoſcens eſſe in motu, vt concurrens cum illis, quadret, & cõueniat cum illis, nam quõ ſtans cognoſceret motum? vnde & cognitionem quidem aĩæ dedit, & ꝙ eſſet ex oĩum principio, dico autem de exhalatione, quodq; ex maxime motiuo eſſet, motum nãque ipſo motu cognoſcitur, mouere aũt ipſam dixit, propter exilitatẽ exhalationis, & vt in cor-

poribus incorporeum. oportet.n.quemadmodum diximus ſæpenumero, eſſe ſubtilium partium illud, ꝙ moturum eſt vt per totum motum dilabatur, exhalatio aũt eſt exilium partium, & ſemper mobilis, & alterius motus cauſa. quare terræ, & aliarum rerum motus ex hac tiem Ariſto.demonſtrauit.

Motum autem moto cognoſcitur, in motu autem eſſe entia, & ille putabat, & multi.

Traducere dictionem oportet, quo manifeſtius fiat illud quod dicitur, hoc modo, in motu autem eſſe entia et ille putabat, & multi, motum autem moto cognoſci: nã, quia in motu entia credebat eſſe, propterea ex maxime motiuo eſſe aĩam dicebat. oportet.n.motum moto cognoſci, ſimili nãque ſimile cognoſcitur. ꝙ autem ex iis, quæ ſunt non eſſet ablata ſtatio, illi credebant, id oſtẽdit & in Theæteto, & pluribus in locis Plato, atque Ariſt. & in libro de cœlo, & in metaphyſicis, ſi nãque non eſſet inquit ſtatio in vniuerſo, impoſsibile eſſet eſſe ſemp̃ motum: hoc.n.ipſum ſemper moueri, manſio quædam eſt, atque ſtatio. Quod ſi ablata fuerit ſtatio, auferetur quoque motus: nam ſi quod mouetur nõ habuerit in motu ſtationem, non omnino mouebitur.

Similiter autem cum iis, & Alcmæon videtur opinari de anima. Dicit enim illam immortalem eſſe, quia ſit ſimilis immortalibus, hoc autem illi adeſſe veluti ſemper motæ: moueri autem & diuina omnia continue ſemper, lunam, ſolem, ſtellas, & cœlum totum.

Hic quoque cum eſſet Pythagoreus, ad maxime motiuum ipſius aĩæ cum reſpexiſſet, e cœleſti corpore illam eſſe dicebat, atq; ob eam rem immortalem, nam ſemper moueri, quemadmodum, & illa inde concludens ꝙ immortalia cœleſtia ſunt. vnde igitur iſte aĩæ cognoſcitiuũ dabat, ſiquidem & alias cauſas quaſdam cognitionis ipſius reddebat, non meum eſt dicere: neque.n.horum hominum nobis in manibus volumina ſunt, neq; quicquã plus his Ariſt.commemorauit. Dico igitur ꝙ non oĩno omnes & motus, et cognitionis illius rationem dederũt, ſed quidem vtrorũq; aliqui, aliqui autem alterius. quare nos in omnibus vtraque inueſtigare non oportet.

Ex importunioribus autem quidam eſſe aquam enunciarũt, ut Hippon: ſuaderi autem videntur ex genitura, quia omnium eſt humida: etenim redarguit ſanguinem dicentes ipſam animam, quoniam genitura non eſt ſanguis: hanc autem eſſe primam animam.

Hic appellatus fuit atheus. i. ſine Deo, vel impius hac de cauſa, qm̃ omnium rerum cauſam nulli aliæ rei, quã aquæ attribuebat. importunam autem dixit hanc opinionem, maxime quidem veluti perturbationem ſolam auditoribus præbentem. Deinde vt magis materialem, & infra in materiam aĩam deducentem, quodq; neq; facile mobilis, neq; motiua ſimilr eſt aqua, & paſsiua magis, q̃ actiua, nãque liquidum, in quo aqua habet eſſentiam, paſsiuum eſt, at aĩæ facere magis, q̃ pati competit. putauit autem, inquit, iſte aĩam eſſe aquã, qm̃ omnium genitura ſit humida, etenim fructuum ſemina liquida primum fiunt, & contradixit, inquit, ſanguinem dicentibus eſſe animam, dicens ꝙ genitura de qua eſſe, & viuere eſt animatis aqua eſt, & non ſanguis. atqui ſi ſimplr liquidum anima erat. aĩam omne eſſe liquidum oportebat, & genitura non inquantum liquida, aĩata eſt. prorſus cũ expirata fuerit, liquida quidem adhuc eſt, non viuens, et mortua, neq; hoc ſolum, multa nãq; liquida nãlem habẽt caliditatem non iam quoq; ſunt aĩata, ſed etiam rationibus naturalibus opus eſt, primam aũt animam dicit genituram quaſi ſemen animæ, & principium aĩæ. quemadmodum enim principium eſt humani corporis, ſic ſecundum illum animæ principium eſt.

Alij autem ſanguinem, ut Critias, ſentire eſſe ipſius animæ proxime proprium putantes: hoc autem eſſe propter ſanguinis naturam.

Hoc autem eſt propter ſanguinis naturam. Critiam adhuc vnum ex triginta, qui & Socra. audiuit, vel alium quẽdam dicit, nihil.n. differimus. inquiunt autem fuiſſe quoque alium Critiam ſophiſtam, cuius & eſſe lata volumina, vt Alex. dicit. cum enim, qui fuit ex triginta, non aliud quidpiam ſcripſiſſe q̃ carmina de republica. hic igitur animam ſanguinem eſſe dicebat, ſanguis.n. inquit circa cor eſt hominibus intellectus, hoc aũt poſtquam animam ipſam ſentire deſignauit, quæcũque autem mẽbrorum eſſent ſine ſanguine, ea eſſe ſine ſenſu. capilli, oſſa, vngues, & ſimilia. quare ſenſus ipſum ſanguinem cauſam eſſe dixit, ipſius autem aĩæ proprium, ſenſum igitur ſanguinem aĩam, & medica ratione demonſtrante neruos vel ſolos, vel maxime ſenſitiuos, & hos non omnes, ſed aliquos at etiam ſi ſanguis eſt anima, quæ igitur ſunt animalium ſiue ſanguine, ſine anima ſunt. inſecta autem omnia ſine ſanguine ſunt, muſcæ, formicæ, & ſi quid ſimile, quæ ſenſum participare perſpicuum eſt: non igitur ſentiendi ſanguis cauſa eſt, neque ideo eſt anima ſanguis: ſiquidem quæ ſine ſanguine ſunt animalia & animata, & ſenſitiua ſunt.

Omnia nãque elementa iudicem acceperunt, præter terram, hanc autem nullus enunciauit.

Iudicem pro præſide iudicante, & ponente vnũquodque ipſorum principiũ eſſe, terram autem ſolam nullus dixit aĩam eſſe, quare neque rerum principium eſſe terrã ſolam nullus ſuppoſuit, præter inquit eos, qui dixerunt omnia elementa eſſe principium, vt Empedocles. hic.n. & terram ipſam eſſe aĩam dixit. vel magis cõmode dicatur, ꝙ elementorum compoſitionem aĩam dicebat. ſed nobis illud reſiſtit, ꝙ ſuperius dicitur, ꝙ eſſe vnũquodq; horum animam dicebat. niſi aĩam ipſam animalem potentiam receperimus, qm̃ nos quoque ſæpenumero potentias animæ animas vocamus: dicimus.n ipſum hominem vegetatiuam, atque irrationalem habere: repugnat omnibus opinionibus enumeratis ex pluribus dicentibus animam, dicere corpus, & aĩam eſſe idem, nam ex iiſdem ſunt ambo principiis. quid igitur magis eſt an aĩa corpus? an corpus aĩa? dicendum eſt igitur pro pluribus, ꝙ & ſi eadem aĩę, & corporis principia, non tamen ſimiliter ſe habere dicebant, tali n. aggregatione, & ſegregatione principiorum animas fieri, & corporum dr̃ias, vt nos quoque differenti elementorum tẽperatura corpora differentia componi, atque etiam metallorum differentias, ex differenti exhalationum aggregatione. atqui in libro de gñatione & corruptione Ariſt. arguit hãc opinionem, quæ dicit aggregatione, & diſgregatione elemẽtorum generationem & corruptionem fieri.

Niſi quiſpiam illam dixit ex omnibus eſſe elementis, vel omnia.

Quoniam hoc ex omnibus ſignificat, & quæ in temperamento fiunt, quadam tẽperamento extrinſecus forma adueniente, quemadmodum carnis forma temperamento quatuor elementorum. qui vero ex omnibus dicunt, non ita dicebant, vt nos, ſed animam compoſitionem eſſe elementorum dicebant, propterea dicens ex omnibus, adiecit vel omnia.

Definiunt autem omnes ipſam animam tribus, ut ita dicam, motu, ſenſu, incorporeo: horum autem unumquodque reduci ad principia.

Hæc velut epilogus dictorum ſunt, definiunt enim, & quaſi circũſcribunt, & deſignant. cum.n. prius dixerit motu, & ſenſu aĩam cognoſci, nũc appoſuit & incorporeo, velut ex enumeratis opinionibus hoc quoque emerſum, atque inuentum ſit. ꝙ.n. facile mobile eſt, & ſemper mobile incorporeum conſequitur. incorporeum aũt nõ proprium nunc dicit, ſed illud ꝙ eſt ſubtiliſsimum: omnia autem hæc, inquit motus ſenſus, incorporeũ ad ipſa principia reducuntur, talem videlicet inquiunt eam eſſe, qm̃ ſi e talibus principiis. hoc autem definiunt omnes, non vt omnibus tria de anima definientibus dicit, vnde

& appoſuit, vt ita dicam, ſed aliqui omnia illi aſsignauerunt. aliqui vero quædam, quemadmodum ex iis, quæ dicta ſunt de opinionibus inuenire poſſumus.

Quare & qui cognitione definiunt ipſam, uel elementum, uel ex elementis faciunt, dicentes ſimiliter inuicem præter unũ. Dicunt. n. cognoſci ſimile ſimili: ex quo nãque anima omnia cognoſcit, conſtituunt eam ex omnibus principiis. quicunque igitur unam quidem dicunt cauſam, & elementum unum, & animam unum ponunt, ut ignem, uel aera. Dicentes autem plura principia, animam quoque plura dicunt. Anaxagoras autem ſolus impatibilem dicit eſſe intellectum, & commune nihil cum ullo aliorum habere. talis autem cum ſit, quomodo cognoſcat, & propter quam cauſam, neque ille dixit, neque ex dictis manifeſtum eſt.

Qm̃ hæc tria, quæ dicunt animæ adeſſe, ad ipſa principia reducuntur, qui igitur, inquit, ad cognoſcitiuum ipſius reſpexerunt. qm̃ ſimile ſimili cognoſcitur, ex principiis, quę apud ipſos ſunt, vnuſquiſq; ipſam diſtinxit: qui plures dicebant, ex pluribus, qui vero vnam, ex vno. nam, qm̃ omnium eſt cognoſcitiua, oportere eam in ſe omnium principia habere putauerunt. Solus autem, inquit, Anaxagoras nõ cum illis eadem via profectus eſt. cum nãque omnes propter cognitionem ipſi corporea principia dederint, ille intellectum aĩam eſſe dicens, qm̃ ſempiternum animæ opus eſt mouere, intellectum aũt ipſum mouere dixit vniuerſum, quare aĩam eſſe intellectum dixit, hunc ipſum intellectum purum, & impatibilem, quique aliis non miſceatur eſſe dixit, hoc eſt eſſe incorporeum. cum nãque diceret ſimilares partes eſſe entiũ principia, hæc aũt inuicem commixta eſſe, intellectum ab horum mixtione eſſe immunem, & purum, tanq; alterum ab ipſis principiis, de quibus oĩa conſtant, narrauit, omnibus contra ferens. quare ipſum Ariſt amplectitur, velut aſſerentem aĩam incorpoream, nõ tamen eum attigiſſe recte ſermonem de aĩa dicit. cum nãque ſit haud mixtus, & incommunicabilis, nullſiq; habens habitum ad ipſa principia, de quibus omnia ſunt: quõ cognoſcet inquit omnia non patet. neque n. hoc nobis ipſe Anaxagoras expreſsit, neque illud ex ipſius rationibus colligi poteſt, omnium igitur cum alij ſupponant ipſa animæ principia corporea, alij vero ſolum incorporea, neque altera eſt ratio directa, ſed vterq; partem quãdam veritatis locutus eſt. etenim ſubſtantiam oportet eſſe incorporeã, ſiquidem melius eſſe oporter ipſum cognoſcẽs, eo quod non cognoſcit corporeum ſane principia oportet eſſe in incorporeo eadem ſubſtantia, non materialia quidem, ſed eorum rationes. neque ex iis, quæ dicta ſunt, id manifeſtum eſt: In multis enim luculenter quidem ſæpenumero non aliquid antiquis dictum eſt, ex dictis autem colligi poteſt. quod ipſe quoque Anaxagoras ita concluſit, quemadmodum Democritus, qui intellectum eſſe eundem cum anima dicit.

Quicunque uero contrarietates faciunt in principiis, animam quoque ex contrariis conſtituunt: qui autem alterum contrariorum, ueluti calidum, uel frigidum, uel aliquid tale eſſe ponunt. quare, & nomina ſequuntur: qui calidum dicunt, quod ideo & τὸ ζῆν. i. ipſum uiuere nominatum eſt, qui uero frigidum, propter reſpirationem, & refrigerationem nuncupatam eſſe animam. quæ igitur tradita ſunt de anima, & quibus de cauſis dicunt ita, hæc ſunt.

Talis erat Empedocles. quatuor nãque elementa de quibus animam dicit eſſe, ex contrariis qualitatibus componuntur, atque ipſa contentio, & amicitia: qui autem alterum contrariorum, veluti calidum, aut frigidum aut aliquid tale aliud, & animam ipſam, ſimile horum quid vnum ponunt. alterum contrariorum ponit Hippon, & Heraclitus, alter quidem calidum, nãque ignem principium dicit: alter vero frigidum cum aquam ipſam principium ponat: horũ igitur vterq; pro opinione ſua nomini ipſius animæ veram originem tradere conatur. Ille quidem dicens propterea ζῆν dici. i. vnam, q. animata ζεῖν. i. ferueant, ꝙ calidi eſt hic vero ψυχὴν. i. animam vocatam eſſe ἐκ τῆς ψύξεως. i. a frigido, vnde habet eſſe ab eo ꝙ nobis per reſpirationem frigiditatis cauſa fiat. nã quia vita ex anima eſt, anima vero ex frigido, eſt. n. ex aqua, ideo reſpiratione opus eſt, quæ frigiditate calidum circa cor coerceat, neque permittat animalis ipſius potentiæ præpotentius fieri, dico autem frigidæ.

Conſiderandum autem primum quidem de motu, fortaſſe enim non ſolum falſum eſt hoc, ſubſtantiam eius talem eſſe, qualem dicunt dicentes eſſe animam ſeipſum mouens, uel ualens mouere: ſed unum quoddam impoſsibilium adeſſe ipſi motum. q. igitur non neceſſarium ſit ipſum mouens moueri, iam dictum eſt.

Poſtquam antiquorum opiniones, & eorum, qui in animæ motiuum reſpexerunt, & eorum qui in cognitiuum connumerauit, hinc ꝙ reliquum eſt, argumenta cõtra hos aggreditur, & ipſorum opiniones arguit, non ꝙ male ſuppoſuerint ipſam mouere corpus, vel res ipſas cognoſcere, vel incorpoream eſſe: ſed quod ſuſpicati ſint ipſam motam mouere, & cognoſcere, quia in ſe omnes res ipſa habeat: quodq; ad incorporeum reſpicientes, non proprie incorporeum opinati ſint, ſed ſubtiliſsimũ corpus eſſe reliquorum. primum igitur ab iis incipit, qui in motiuum reſpexerunt, qm̃ quoq; eos primos in narratione propoſuit putabant autem illi, quemadmodum didicimus, nam mouet aĩa, omne autem mouens mouetur, ipſam quoque aĩam moueri, non ab alio autem ipſam moueri, ſed ab ſeipſa, & eſſe ſeipſum mouens. Cõtra hoc igitur inſtituit, primum ꝙ non poteſt fieri, vt anima moueatur. tantum n. inquit fugio dicere ipſam ſeipſum mouens ꝙ & non poſſe fieri dico vſr, vt ipſa mouetur, taxat autem & maxime Platonem, ſed priuſquam in ea, quæ ab ipſo dñr, ingrediamur, paucis oſtendemus, ꝙ ex ipſis Ariſt. dicit omnino neceſſarium eſſe aĩam moueri, poſtea hiſce dictis ediſſerentes, & qũo eſſe ipſam immobilem dicat Ariſt. & qũo Plato ſemper mobilem. in auſcultatione igitur naturali, motum definiens Ariſt. dicit, motum eſſe entelechiam entis potentia, inquantum tale eſt, hoc autem eſt entelechia in potẽtia entis ad actũ poſt hæc potentia entis hoc. n. ſignificat hoc, inquantum tale eſt. ſi nãque ceſſauerit a potentia, ab motu quoq; ceſſat: eſt igitur via de potentia ad actum. Qđ ſi motus eſt via ex potentia in actum, dicit aũt rurſus hoc in libro Ariſt. ꝙ anima potentia eſt intellectus, & quod ſit aliquando actu intellectus, & euge inquit dicentes animam eſſe locum ſpecierum, præterquam ꝙ non omnis, at intellectiua & non entelechia, ſed ſpecies potentia, & rurſus inquit ꝙ tabulæ non ſcriptæ ſimilis eſt, ac ſi diceret potentia tabulæ, quæ aliquando actu ſcripta ſit, ꝙ ſiquidem motus eſt via ex eo ꝙ potentia eſt ad illud, ꝙ eſt actu, anima autem potentia cum ſit intellectus, ſit aliquando ſuſcipiens ſpecies actu intellectus: ex hoc igitur, ꝙ potentia eſt ad id quod actu eſt, procedens mouebitur. repugnant aũt huic, & inquiunt in tertio libro q̃ pleniſsime dixiſſe de motu, & diffinitionem tranſmutationis per motum reddidiſſe dicentem eſſe viam ex potentia in actu motũ eſſe. male igitur inquiunt ex non diligenter data diffinitione arguere Ariſt. ipſum tentare qm̃ in quinto libro diligentius hæc ipſa diffiniens inquit mutationem in plus ſe hr̃e q̃ motus. ſiquidem n. motus eſt, hęc mutatio eſt, non autem econuerſo: fieri enim circa quatuor prædicamenta, ſubſtantiam, q̃titatem, qualitatem, vbi. & ipſius quidem ſubſtantiæ mutatio eſt generatio & corruptio. Quantitatis autem augmentum, & diminutio: qualitatis vero alteratio, at ipſius vbi latio. eſſe igitur quæ ſunt in tribus prædicamentis mutationes motus, q̃titatem, qualitatẽ, & vbi ipſum autem ſubſtantiæ nequaquam. Oportet n. motum ipſum manere, vt moueatur: ꝙ autem fit, & corrumpitur, non manet. quare in illis motum diffinit aliter, q̃ diffiniuit in tertio libro, vbi diffinitionem non motus, ſed mutationis dedit. nã motum dicit eſſe de reformato

in refor

in reformatum mutationem, idem ac ſi diceret de ſubiecto in ſubiectum. generatio autem & corruptio mutant, illa quidem ab eo, quod forma caret in formam: hæc vero de formato in forma carens. quomodo vero hæc ita ſe habeant, in illo tractatu diligenter dictum eſt: nunc autem, quæ dicta ſunt, ipſa ſufficiant. hi quidem iſthæc. nos autem dicimus mutatione ſecundum quatuor prædicamenta conſiderata, niſi velint animam quando mutatur ex intellectu potentia, in intellectum actu ſecundum vnum trium, qui ſunt motus mutari. nãque mutationis diffinitio. & in ipſa quadrat, vt oſtenſum eſt: hoc autem eſt ipſa generatio & corruptio. quare cum diſcat, fieri ipſam dicamus, quando autem ignoret, corrumpi. at hoc quidem deridendum eſt. erat. n. anima, & anima anteq̃ didiciſſet: quod ſi non ſecundum ſubſtantiam mutatur, neceſſarium eſt ſecundum aliam quandam cauſam prædicamentorum eſſe eius mutationem. quæ autem erant ſecundum illam mutationes, motus erant. mouetur ergo anima. quod ſi Ariſto. videtur magis dicere mutationem animæ ex eo quod eſt potentia, in illud quod eſt actu, generationem eſſe, non alterationem: quãdo enim ex ignorante quiſpiam doctus fit, hoc ipſum dicimus eum dicere perfectionis generationem, non ſimpliciter ſubſtantiæ. quare generatio quædam, hoc tale, non ſimpliciter generatio. & alio modo, vitium & virtus contraria ſunt. ſi nãque dicitur priuatio eſſe vitium, vt indiſcretum, & forma carens, attamen quia mutatur in virtutem, contrariũ erit, non priuatio, ſicut in prædicamentis dictum eſt, nõ mutatur in habitum, veluti cæcitas in viſum, mutatur autem contrarium in contrarium, quemadmodum nigrum in album, igitur anima de vitio mutatur in virtutem, & ecõuerſo: ſunt autem contraria hæc, mutatio nãque in contraria motus eſt, etenim ſub ipſam qualitatem reducunt. mouetur igitur anima. aliter quoque ipſe inquit Ariſto. hac ratione differre motum ab actione, eo quia motum quidẽ imperfectum actũ, actum aũt integrum eſſe, quare diuina quoque ſine potentia actu eſſe inquit. Vnde in auſcultatione naturali quæſiuit, vtrum duo ſint motus in mouente, & in moto an vnus, & demonſtrauit vnum eſſe, deinde rurſus quæſiuit cuiuſnam motus eſſet, mouentis ne, an moti: & oſtendit, ꝙ ipſius moti eſt, ille enim ex imperfecto ad perfectum procedit, non mouens, quẽadmodum ſe habet in diſcipulo & magiſtro, vnus nãq; in ambobus eſt motus, qui quidem a magiſtro incipit, in diſcipulo vero finitur: mouetur enim non magiſter, ſed diſcipulus: ille enim, inquit, habitum perfectum, atque integrum habet, hic vero particulatim in hunc deducitur. ꝙ ſi per ſe motus quidem eſt imperfectus, qui vero eſt in actu, integer eſt: interrogemus ipſum quomodo in anima ſe habet, moueatur ne, an non? ꝙ ſi non mouetur, non ab imperfecto ad perfectum procedit, non mouetur ab ignorantia in cognitionem, neque a propoſitionibus ad concluſiones. quod ſi hæc in anima videntur, & integram non habet actionem, neq; actus ſine potentia eſt, mouetur igitur. hoc enim ipſe diffiniuit, motum eſſe viã, quæ ab imperfecto ad perfectum procedit. atque aliter, ipſe inquit ꝙ in quibus eſt prius & poſterius, in his oĩno quoque tempus eſt, nam de tempore quod prius eſt & poſterius egreditur, quibus vtique egreditur: in quibus autem tempus, in his quoq; oĩno eſt motus. etenim permutantur hæc. & in quibus motus eſt, in his oĩno. eſt etiã tempus, & econuerſo, in quibus tempus eſt, in his oĩno eſt etiam motus. at eſt in anima, & prius & poſterius: eſt igitur etiam motus. ꝙ autem in anima ſit prius & poſterius, manifeſtum accedit, ſiquidem a propoſitionibus ad concluſiones anima ipſa procedit, neq; oĩa ſimul cognoſcit, ſed aliud ante aliud, neque oĩa, quæcunque ſcit, ſimul promit, ſed hoc prius, & hoc poſterius, & vniuerſaliter deſcendit a virtute in malitiam, & ab ignorantia in cognitionem. hæc ergo ſint ad demonſtrandum, ꝙ etiam ex ſententia Ariſto. anima mouetur, neq; male Plato illi per ſeipſum mouens attribuit. Quod ſi quiſpiam recte hoſce ſermones iudicare voluerit. nulla quidem in ipſis eſſe pugna reperietur, præterquam in ſolis vocibus. quemadmodum enim pluribus in locis facere conſueuit, arguere videtur ſic quoque hoc, in loco. poſtq̃. n. veri motus ab actu naturæ nobis quoq; cogniti ſunt ſoli naturales, horum autem nullum ipſa anima mouetur: non n. augetur, aut minuitur, vel ſm qualitatem, vel ſm locum mutatur, ne quiſpiam, cum Plato dicat animam ipſam ſemper mouens, putet ipſum vnum ex naturalibus, nobiſq; ab actu naturæ cognitis motibus dicere ipſum mouere iõ oſtendit ipſe oĩno immobilem exiſtentem hos ipſos motus, & eſt ſermo verus, & a Platone probatus. Quod ſi incorpoream ipſam Plato putat eſſe, moueatur quidẽ ex ſententia Platonis ſm alios quoſdam motus intellectiuos, & præcipue vitales, per quos maxime ſemper mouens ipſam animam eſſe Plato dicit: viuificat enim ſemper licet animal ſit in ſopore, & dormiat, quando intellectiuus non operatur. Cum igitur Plato omnem ſimplr actum motum eſſe dicat, Ariſtoteles autem ſolos naturales motus, ſermo quidem ſm Platonem dicens animam moueri, verus eſt, & ſm Ariſto non moueri, atque in ſolis verbis inuenitur diſſenſio. ꝙ ſi alterationis iam habitus. & diſpoſitiones habet: per has autem mouet anima tranſmutans ex inſcitia in ſcientiam, quomodo effugiet hoc non ſolum moueri, ſed & naturalem motum moueri? videtur Ariſtot. reſpiciens ad ſolos motus corporales dicere animam non moueri. Patet autem ex iis, quæ ab eo dñr. Si enim, inquit, anima mouetur, nõ per accidens, natura quidem illi motus adeſt, ꝙ ſi hoc eſt, etiam locus eſt: omnes enim dicti motus in loco ſunt. Vides quomodo ad corporales motus reſpiciens, ſic ipſam immobilem eſſe dicat: quicquid enim in loco eſt, corpus id eſt. Conſiderandum autem eſt primum de motu. fortaſſe. n. non ſolum falſum eſt eius ſubſtãm eſſe talem, qualem inquiunt dicentes animam eſſe ſeipſum mouens, vel quod mouere poteſt, ſed vnum quiddam ex impoſſibilibus illi eſſe motum. Dictum eſt quod qui ad ipſius animæ motiuum reſpexerunt, poſtquam putauerunt ipſum mouens oportere omnino & ipſum moueri, ꝙ vniuerſum corporaliter mouens ſic moueat, videbant autem animam primo corpus mouentem, per ſe mouentem ipſam definiuerũt. tantum igitur inquit abſtineo, vt dicam animam per ſe mouẽtem, ꝙ vnum eſſe ex impoſſibilibus dico omnino ipſam moueri: maxime autem illius ſermo hic in Platonem tendit. quare cum dixerit qđ dicentes animam eſſe mouens ſeipſum, appoſuit vel valens mouere. Apparet enim Plato, quodammodo dicens, ꝙ omnis anima per ſe mouens, vt in Phædro, & rurſus in legum decimo ſic animam diffinit: rei vero huius, cui nomen eſt aĩa, quædam ratio eſt, an aliam, præter eam, q̃ modo diximus habemus, ꝙ ipſa ſe poſſit ipſam mouere, & quod ipſe Democritus & ſimpliciter qui animam corpus maxime mobiliſſimum dicunt, & ſi non ſemper moueri aĩam dicebant, attamen mouendi potentiam in ea conſtituebant, atq; ob eam cauſam dixit, vel valens mouere. Qđ igitur Platoni quoq; videatur per ſe mobile eſſe motorũ cauſa, id patet, principium. n. dixit motorum eſſe, ꝙ per ſe mobile eſt. dictũ autem eſt, ꝙ alij etiam naturales, hoc ipſum putabant. ꝙ igitur animam ipſam mouentem videbant, inde moueri ipſam confirmabant. Quod igitur inquit, hoc neceſſarium ſit mouens, ipſum omnino moueri in octauo phyſices demonſtratum eſt. ibi nãq; oſtendit ꝙ primum mouens eſſe immobile neceſſario oportet. ſi nãque illud moueatur, non adhuc erunt in motu mota commutata cum cauſa. Præterea ſi omne qđ mouet inquantum mouet & ipſum mouetur, erit ipſum augens, ꝙ augetur, & ipſum docens, diſcens, & ipſum albefaciẽs ꝙ albet, quod quidem abſurdum eſt. Præterea appetibilia cupiditatem mouentia in ipſo motu, immota erãt, nãque herba aſinum mouet, atque imago videntem, & quæcunq; talia immota manentia. bene igitur vſque ad neceſſitatem rationis primum deſtruxit, ꝙ non ex neceſſitate mouens anima quoque mouebitur. per ea autem, quæ ſequuntur, inſtabit contra hoc quod ſeipſam moueat, quod omnino non illud fieri non poteſt, vt ipſa ſe moueat, vel omnino moueatur.

Dupliciter autem cum moueatur omne, uel enim per aliud, uel per ſe, per aliud autem dicimus quæcunque mouentur, quia in eo, quod mouetur, ſunt, ut nauigantes: non enim eo modo mouentur quemadmodum nauis, hæc enim per ſe mouetur, illi uero quia in eo, quod mouetur ſunt. id autem patet in partibus, proprius enim eſt motus pedum ambulatio, quæ eſt etiam hominum, non adeſt autem nauigantibus tunc. cum autem dupliciter dicatur moueri, conſideremus de anima ſi per ſe moueatur, & ſit particeps motus.

Oſtenſurus ꝙ anima non mouetur, merito primum differentias motum ſignificantes enumerat, vt ſciamus ꝑ quale motus ſignificatum aĩam ipſam non moueri dicat. eorum igitur quæ mouentur inquit, alia quidem per ſe mouentur, hoc eſt ſm ſubãm motum habent, alia autem per aliud. i. per accidens hoc. n. ſibi vult hic, q; ait ꝑ aliud, quemadmodum ipſe exemplis declarauit. eorum autem quæ per accidens mouentur, alia quidem ſic mouentur, ac ſi per ſe proprium motum habeant vt nauiculator. nã que per accñs mouetur in naui, quæ & ipſa mouetur, cũ tñ poſsit & ipſe per ſe moueri: alia vero mouentur, tanq̃ per ſe immobilia ſint, velut in corpore album, nam dum corpus ipſum mouetur, album quoque per accñs mouetur, ipſum tñ ſm propriam naturam immobile eſt, quo ſignificat aĩam ipſam moueri. Ariſt. quoq; concedit. mouere. n. corpus, at eſſe eam in corpore ꝙ mouetur, per accidens ſeipſum mouet, quemadmodum ſi potẽtiam motiuam albedo acceperit, per accñs ſeipſam mouere dicat, ſimul. n. cum eo, q; mouetur, incedit. ſed remiges quoq; mouentes ſcapham, cum ea per accidens mouentur quare ipſi ſe per accidens mouent, q̃uo anima quoq; corpus ipſum mouens ipſa ſe per accidens mouens. ſi nãq; non ipſum corpus relinquit dum mouetur. in ipſo autem operatur, manifeſtum eſt ꝙ ſimul cum ipſo per accidens mouetur, ſimul n. cum ipſo moto, progreditur. ipſa quidem per ſe immobilis eſt, quia quoq; incorporea eſt: ꝙ ſi hoc eſt, non eſt in loco. q̃uo igitur ꝙ omnino ſuapte natura haud eſſe in loco poteſt, moueri dr̃? nam ꝙ mouetur de loco ad locum tranſit, omne autem ꝙ in loco eſt, corpus eſſe, aĩam vero incorpoream, eſſe demonſtrationibus mathematices neceſſariusq; oſtendunt. quare neceſſe eſt oĩno immobilem eſſe ſm naturales motus. cum autem dicat eorum quæ mouentur, alia quidem per ſe, alia vero per aliud mouentur, horum exemplum nauiculatorem appoſuit. motus nãq; in naui non eſt nauiculatoris per ſe, ſed per accñs, nam mouendo nauem, in qua eſt, moueri & ipſe dicitur. ꝙ. n. non eſt ipſius talis motus proprius, patet inquit ex hoc, ꝙ partes per quas mouetur per ſe, dum mouetur nauicularius, immotę ſunt, hę autem ſunt pedes, qñ n. per ſe mouetur, id ꝑ pedes facit. quare ſimul exemplum eius quoq; motus, qui per ſe eſt oſtendit, ambulationem videlicet, quæ fit ꝑ pedes, & commode quidem tali vſus eſt exẽplo, ne putemus motum totius corporis, qui per partes fit eſſe per accñs. nam & ſi per partes totum corpus mouetur, per ſe tñ moueri dr̃, quia neque pedes ipſi ſine conſpiratione, & concordia totius corporis mouebuntur. cum autem duplr̃ dicatur moueri, nunc de aĩa conſideremus an per ſe moueatur, merito differentias motus ſignificantes propoſuit, quæramus n. inquit an per ſe moueatur, hoc eſt an ſm ſubãm motum habeat. per accidens enim moueri etiam ipſe concederet. qd ita autem poſtq̃ dixit, an per ſe moueatur, appoſuit, et ſit particeps motus? qm̃ eorum, quæ per ſe mouentur, alia quidem conſubſtantialem motum habent, & propterea completiuum ſubſtantiæ, veluti cœleſtia: alia vero motũ ipſum non conſubſtantialem, neque ſubæ completiuum habent potentiam tamen mouendi in natura habẽt, quo motum ipſum participare poſsint, quando ſit ipſum mouens, vt gleba, participatiua nãq; eſt motus, non ipſa ex motu ſubſtantiam recipit. quæramus igitur de aĩa, ſiue conſubſtantialem habeat motum, quemadmodum illi, qui ipſam per ſe moueri dicunt: ſiue non conſubſtantialẽ quidem, non tamen poteſt eius eſſe particeps ſecundum ſubſtantiam: & oſtendet quod omnino motum eſſe in anima impoſsibile eſt.

Quatuor autem motibus exiſtentibus, latione, alteratione, diminutione, augmento: uel uno horum mouebitur, uel pluribus, uel omnibus. ſi uero mouetur non per accidens, natura quidem inerit motus ipſi: quod ſi hoc eſt, & locus erit. omnes enim dicti motus in loco ſunt. at ſi eſt ſubſtantia animæ mouere ſeipſam, non per accidens moueri ipſi erit, ut albo, aut tricubito: mouentur enim & ipſa, ſed per accidens. in quo enim ſunt, illud mouetur corpus. quare neque eſt locus ipſorum, animæ autem erit, ſiquidem natura motum participat.

In quinto ſermone phyſices mutationem in quatuor prædicamentis fieri demonſtrauit, vel. n. in ſubſtantia fit, vt gñatio & corruptio: vel in q̃titate vt augmentum, & diminutio: vel in qualitate, vt alteratio, veluti albicatio, nigricatio: vel in vbi prędicamento, vt ſurſum, deorſum, in lyceo, in foro. harum igitur mutationum, quæ in tribus prædicamentis fiunt, in q̃titate, in qualitate, in vbi, motus eſſe dicuntur: quæ vero in ſubã non motum, ſed ſimpliciter mutationem dicimus, in plus. n. ſe habet mutatio, q̃ motus. nãq; ꝙ mouetur natura eſſe oportet, vt moueatur: ꝙ autem gñatur aut corrumpitur, non id ꝙ erat, permanet. & quia ꝙ mouetur circa idem ſubm̃ mutationem tenet nihil motu in ſubãm ſubiecti perficiente ꝙ ſane generatur, & corrumpitur non in ſubto fit, ſed velut e materia in formam mutat ꝙ generatur & corrumpitur e conuerſo. cum igitur in tribus prędicamentis motum cõtemplemur, q̃uo hoc in loco quatuor ſpecies motus enumerauit? Dico igitur ꝙ in prædicamento vbi, & qualitatis nominibus cõibus abundauit, per quæ ſpẽs omnes motuum ſub prędicamento ſignãt lationiſq; ꝙ alterationis. etenim oĩs motus in loco latio dr̃, & in qualitate alteratio, alteratur. n albeſcens, & nigreſcens: in q̃titate vero nomen cõi non ſuperabundauit, ꝙ augmentum, & diminutionem ſignificet nam ſi quiſpiam dicat in q̃titate eſſe mutationem, rationem, nõ nomen dixit. propter hoc igitur in q̃titate motum in duo diuiſit, in augmentum. & diminutionem tanq̃ igitur demonſtratum ſit ꝙ in ſubſtantia mutatio non eſt motus, ꝙ certum eſt, hoc in loco accepit, omnem motum. i. in tribus hiſce prædicamentis fieri. ꝙ ſi non per accidens mouetur anima, natura ipſi motus ineſt, ꝙ ſi hoc ineſt, & locus etiam ineſt, omnes. n. qui dicti ſunt motus, in loco ſunt, hoc eſt qm̃ non per accidens ineſt animæ motum dicunt, (eius. n ſubſtantiam ꝑ ſe moueri narrat) neceſſario ipſi ſm naturam adeſt, imo per ſe natura eſt. demonſtratum eſt autem omnem motum ſub vno horum prædicamentorum exiſtere, igitur vno dictorum motuum mouebitur. ꝙ ſi hoc etiam in naturali auſcultatione demonſtratum eſt, ꝙ omnia quæ vno horum motum mouentur in loco ſunt: igitur & ipſa aĩa in loco erit, idem ac ſi dicamus corpus erit. ꝙ autem & in quantitate, & in vbi motus in loco ſit, in promptu eſt. ꝙ etiam in alteratione mutatio in loco fit, manifeſte in naturali demonſtrauit, illud. n. oſtendit, ꝙ per ſe motum, partibile eſſe oportet, partibile aũt per ſe, & in loco eſt, nãq; etiam corpus eſt, ꝙ. n. vlr̃ mouetur, ex eo in quo eſt, ad illud in quo erit, ſecedit: ex aliquo. n. in aliquod oĩs mutatio eſt. ꝙ autem ex aliquo in aliquod mutatur, neque ex quo mutatur in illo eſt oĩno, nondum. n. mutatum eſt, neque in quod mutatur in eo eſt oĩno, iam. n. mutatum eſſet, non autem mutaretur neceſſe eſt igitur ꝙ mutatur, quæcunque mutatio fit, per ſe, non autem per accidens, ſm aliquid ſui eſſe in eo ex quo mutatur, & ſm aliquid in eo in quod eius mutatio fit totum. n in vtroq; eſſe impoſsibile eſt, at erit in oppoſitis ſimul tum in eo ex quo, tum in eo in qd' mutatur. Simul aũt idem per ſe in pluribus eſſe impoſſ eſt, quare illud relinquit, ꝙ eius pars eſt, ex quo, pars aũt in quod, partibile igitur eſt, ergo corpus, ſolum nãq; ꝑ ſe partibile corpus eſt. etenim ſi linea, & ſuperficies ꝑ ſe partibile dicatur, id ratione dr̃, ſiquidem ſubſiſtentia, & ſubãa ſolum corpus partibile eſt. quare ſi aĩa mouetur per ſe erit partibile, et corpus et hactenus quidem

contra

§ Plat. quoq; commodum eſt, qui aīam eſſe incorporeū dicit, ſi nāque ſuppōnem dicentem ꝙ mouetur, hoc ſequitur eam eſſe corpus, hoc aūt falſum, non ergo moueť. at nondum ex hoc redarguti ſunt, qui corpus ipſam dicunt: qm̄ non moueatur. quid igitur ex hoc? ꝙ abſurdum eſt, in eo ꝙ mouetur ipſa in loco eſſe, & corpus, oſtēditur. inducit igitur ꝙ cōſequitur abſurdum poſt pauca, ꝙ aduerſus omnes, cōiter adaptat. Qūo autem dicit omne ꝙ mouetur in loco eſſe? atqui ipſe oſtendit ꝙ ſphæra ſtabilis non eſt in loco, ſiquidem locus eſt, vt ipſi vř, terminus continentis inquantum contentum continet: demonſtrat autem extra ſphęram aplanem nihil eſſe aut igitur aplanis partes quodāmodo in loco ſunt, quemadmodum quoq; ipſe ait in phyſica. continentur. n. ſingulę partes a partibus vtrobique adiacentibus, vel id ſubaudire oportet, ꝙ vniuerſæ eorum quæ mouentur motus in loco ſunt de his. n. quæ hic mouentur ſermo eſt, quæ per ſe tota mouentur illi autem qui dicunt aīam mouendo moueri, totā videlicet per totam tranſire, quæ autem ſic mouentur ex neceſſitate in loco ſunt. at fortaſſe quiſpiam dicat, quid igitur aīa in q̄litate non mutatur? nonne alteratur mutata a malitia in virtutē? & ab ignorantia in ſciam? ꝙ ſi alteratur, alteratio aūt eſt motus, mouetur igitur aīa. ad hoc familiariter Peripatetici expoſitores, quorum de numero eſt Alexander, ſe obuiant, ꝙ hæc non eſt alteratio, nāque alteratio eſt in paſſiuis qualitatibus facta mutatio, oēs autem qualitates paſſiuæ ſenſibiles ſunt, quæ autem ſunt huiuſmodi, ſunt in corpore, non igitur alteratum omne corpus erit. virtus aūt & malitia cognitio, & ignorantia ſunt habitus, & priuationes, habitus autem, & priuationes ſunt gn̄ationes, & corruptiones, non alterationes. quemadmodum igitur cæcitas corruptio eſt, viſus autem gn̄atio, ſic virtus, & malitia, cognitio, & ignorantia gn̄ationes quodammodo ſunt, & corruptiones, vnumquodque. n. cum ſui ipſius perfectione cognoſciť. ꝙ ſi rei in perfectionem quodpiam deficiat, hoc ipſum in corruptiones vergit, perfectio autem aīæ cognitio eſt, & virtus. quemadmodum igitur ſanationem non alterationem, ſed gn̄ationem dicimus, quia ſm naturam quiddā ſanitas eſt, morbus autem præter naturam, hoc mō quia eſt animę virtus ſm naturam, pręter naturam autem malitia: iccirco mutationem de malitia in virtutem, non alterationem, ſed gn̄ationem merito dicemus, nāque alteratio nimirum circa qualitatem ſe habens p accidens in corpore exiſtens, neque perficere quodpiam in ſubiecti ſubſtantiam, neque ipſi corrūpere aliquid poteſt, albeſcens enim, aut nigreſcens corpus nihil quicquam aut iuuatur, aut offenditur: at ſanitas, & morbus, & malitia, & virtus, non ſunt tales, ſed in ipſam ſubiecti ſubſtantiam faciunt. Sic igitur illam vulgatam dubitationem ſoluimus, quæ in introductionibus in accidentis diffinitione fertur. quærebatur enim quomodo accidens adſit, & abſit abſque ſubiecti corruptione, febris. n. cum ſit accidens corrūpit: dicebamus igitur ꝙ non accidens febris eſt, neque alteratio ſubiecti. Verum præter naturam caliditatis animalis compoſitionis diſſolutiua, tunc autem diximus quomodo habitus animę gn̄ationes & corruptiones eſſe dicanť.

{ Vt albo aut tricubito } nam ſi quiſpiam cum moueatur ceruſa, moueri album dicat, id videlicet per accidens moueri dicit, quoniam neque ipſum per ſe mouetur. addidit autem & tricubito veluti tricubitum dicat non corpus, at ſimpliciter ipſam diſtantiam ſine corpore, vt lineā vel ſuperficiem volens id oſtendere, ꝙ nullum aliud ſpacium, præter corpus per ſe mouetur. hæc igitur, inquit, per accidens mouentur, quoniam corpus, cui ſunt hæc, & in quo ipſum eſſe habent, hoc ipſum mouetur. ꝙ aūt dicit nō eſt horum motus, ſed corporis, patet ex quibus & locus in quem mota ſunt non eſt ipſorum, ſed corporis, nam ſiquidem motus ad aliquem finem reſpicit, eſt autem finis motus localis locus, in quē motus eſt, locus autem is eſt ac ſi dicamus finem in quem reſpicit motus corporis eſt, non alibi, aut tricubiti, motus igitur erit quoque corporis. ꝙ autem corporis locus ſit, inde manifeſtū eſt; quia etſi qualitates auferantur, nihilominus in loco proprio ipſum corpus eſt: eodem modo etiam tricubitū ſi veluti linea, & ſuperficies auferatur.

Præterea autem ſi natura mouetur, vi quoque mouebitur: quod ſi vi, etiam natura.

Poſtquam oſtendit ꝙ ſi natura per ſe anima mouetur, quidam ipſi proprius locus erit, iis, quæ dicta ſunt hoc veluti conſequens adiungit, ꝙ ſi natura mouetur, vi etiā mouebitur, demonſtrans per hoc qđ ipſi erit etiam quiſpiam locus præter naturam. ꝙ autem quæ vi mouentur, moueantur etiam ſm naturam, manifeſtum eſt, quod enim violentia mouetur præter naturam mouetur: qđ autem præter naturam eſt diuerſio eſt ab eo quod eſt ſecundum naturam, nihil vero eſt ſemper in eo, ꝙ eſt præter naturam. at quomodo dicit illud quoque moueri violentia, ꝙ ſecundum naturam mouetur? nunquid & quę circulariter feruntur corpora, quoniam ſm naturam mouentur, præter naturam quoque moueātur tandem? atqui ipſe quoque Ariſto. demonſtrauit impoſsibile eſſe illa præter naturam moueri. nāque ea dicit expugnata eſſe ab omni mortali moleſtia. Dicunt igitur valde conſequēter Peripatetici expoſitores, quorum eſt etiam Alexander, ꝙ non ab natura cœleſtia corpora mouentur, ſed a meliori potentia animæ, quæ. ſ. in illis eſt. quod ſi, vt ipſe ait Ariſt. in appetitione ipſius primi hunc ipſum motum habent, cur enim inquit circulariter mouentur? deinde ſubiunxit, qđ mentem imitatur. quemadmodum enim Deus vbique eſt, ſic & cœlum inquit, imitans ipſum primum, quoniam ſimul vbique eſſe non poteſt, ſm partes vbique eſt, animalia quoque, quę motu per obliqua mouentur, hoc. ſ. ab anima mouentur, non a natura. Veruntamen in animalibus alius eſt motus in anima, q̄ is qui eſt a natura, nāque animatorum quæcunque compoſitum corpus habēt, motum ſm naturam alium habent ab eo, qui eſt in anima. quare corpus mouetur motu naturali, ſm ſimplicium dominationem, quando non vt animatum, ſed vt corpus ſimpliciter mouetur. quando. n. animalia ipſa aut vadunt, aut volāt, aut natant, per animam mouentur: quando autem ab altitudine feruntur per grauem inclinationem dominantem eo, ꝙ corporis graue, & terrenum eſt, ſm naturam mouentur, corpori vero ſimplici, cui eſſe animato cōtingit propter huius proprietatem natura eſt anima, & ſecundum animam motus, eſt ipſi ſm naturam motus. Quod ſi natura non mouetur, ſed ab anima, non amplius adducitur ad illam rationem dicentem quod ea, quæ natura mouentur, vi quoq; mouebuntur. quod ſi omnino opus eſt, in ipſo naturalem quoque motum reponere, dicimus quod talem motum naturalem habebit, qualem etiam ex anima habet. neque in omnibus rationem Ariſtotelicam dicemus eſſe quod omne motum natura, vi quoque mouebitur, ſed in quibus ſecundum rectitudinem motus ſit, quæ & ſecūdum ſe tota mouentur. ab ipſo autem Philoſopho demonſtratum eſt, quod contrarietas eſt in motu ſm rectum, ſolus nāque circularis motus nullum habet contrarium, motui enim qui ſupra ſit, opponitur ille, qui infra, huic qui ante eſt, opponitur ille, qui retro, huic qui ad dexteram, ille qui ad ſiniſtram, ſed qui circularis eſt, nullum habet contrarium. quare eorum quæ ſecundum naturam mouentur, ea mouentur, & violento motu ſm rectum mouentur, & tota, locum permutant in motu, qui eſt ſecundum rectum, & contrarietas videtur. cœleſtia vero circulariter mouentur, & tota per tota omnino locos non permutant. Manifeſtum eſt autem qđ illi, qui localiter animam moueri dicunt. & motu ſuo tāquam vecte quodam mouere corpus, illi motum ſecundum rectum præbuerunt, omnia enim animalium corpora ſecundum rectum mouentur, bene autem & hoc addit Alexander, quod & non eſt in loco, neque mouebitur vnquam præter naturam. & eſt opinio de cœleſtium motu nullius alterius eorum qui fuerunt ante Ariſto. ſed ipſe illam primus introduxit. quare bene ea quæ illis conſequentia ſunt enarrauimus, ex quibus dicunt, Præterea hoc ſi natura mouetur, vi quoque mouebitur, veluti contingens accepit,

quoniam eorum, quæ natura mouentur aliqua vi moueri contingit, ea autem quæ natura mouentur, vi quoque mouentur quæcunque contrarios motus habent, at motus animæ contrarios motus haberent, quibus enim motibus corpus mouet, conſentaneum eſt ipſam moueri ex illis, ſiquidem mouendo corpus mouet. omnes. n. corporis motus ſecundum contrarietatem, quemadmodum diximus, contempiamur.

At eodem autem modo, ſe habet etiam de quiete, in q. n. mouetur natura, etiam quieſcit in hoc natura: ſimiliter autem in q. mouetur uiolentia, etiam quieſcit in hoc uiolentia.

Ratio quietis rationem motus conſequitur poſtquam enim ea quæ mouentur ſecundum rectum, & tota per tota locum tranſeunt, non in infinitum feruntur, locum videlicet habent, quem capere compelluntur, quoniam nihil fruſtra natura facit. quare cum mouentur ſecundum naturam, ea, quæ mouentur, cum locum, in quem impelluntur occupauerint, in eo quieſcent, ſi quidem non fruſtra motus eſt. ſi enim neque in infinitum feruntur, admiſſa in proprium locum non amplius ab natura in locum præter naturam mouentur, præter naturam autem contrarium eſt, quieſcet igitur ſm naturam, in loco ſm naturam, quem natura occupare impellebatur. violentia enim opus eſt, vt aliqua moueantur in oppoſita, & econuerſo quæ violentia mouentur, ſiquidem non in infinitum feruntur, habent præter naturam locum, in quo cum fuerint violentia quieſcent, atque aliter oſtenditur ꝙ omnis motus ſecundum rectum factus a quiete incipit niſi enim gleba ſurſum lata quieuerit a latione, quæ ſurſum fit, nunquam deorſum exponetur, ꝙ ſi mouetur in contrarium motum, prius qui motus ſurſum fit oportet quieſcere, deinde qui infra fit incipere. non enim fieri poteſt vt ſimul contrariis motibus moueatur. Quod ſi neceſſe eſt ad ſermonem de motu introducere etiam ſermonẽ de quiete, neceſſarium quoque eſt animam motam quieſcere. ꝙ ſi datur, non ſemper mouetur.

Quales autem uiolenti animæ motus erunt, & quietes, neque fingere uolentibus facile eſt aßignare.

Hinc argumentum patet ex quo ſuperius inquit. conſiderandum autem primum de motu. ecce. n. ſic concluſit. cum nāque oſtendiſſet quod ſi per ſe anima mouetur, ſ. ſecundum naturam, illi quoque ſecundum naturam locus erit, & rurſus ſi ſecundum naturam mouetur, violentia etiam mouebitur, & erit illi quidam violentus locus, & quod hoc modo mouetur, etiam quieſcit: concludit igitur hic dicens. Quales igitur violẽti aīæ motus, & quietes. ꝙ autem ſit impoſsibile diuidere, & aſsignare hos aīæ motus, & quietes eſſe ſm naturam hos autem præter naturam, ſic quidem didiceris, qui maxime, & primo animæ ſiue motus, ſiue actiones videntur, iudicium, & appetitus eſt, quorum vtrũque diuiditur in rationale, & irrationale, & in iudicio quidem rationale eſt, intellectus, & ſcientia, irrationale autem ſenſus, in appetitu vero, rationale quidem voluntas, irrationale autem cupiditas & ira. ꝙ igitur harum actionum alias dicere eſſe ſm naturã, alias vero preter naturam ratione careat, id patet, omnes enim animali adeſſe ſm naturam videntur. ꝙ ſi quiſpiam dicat eſſe animæ præter naturam iram, atque cupiditatẽ, ſciat, primum ſi quidem rationali permittere. nũc autem de omni anima ſermo eſt: ira autem, & cupiditas animæ irrationalis particulæ ſunt: deinde eo, quod eſt præter naturam, nunquam aliquis in illud, quod eſt ſecundum naturam vteretur ira autem, & cupiditate in animalis ſalutem niſi ſumus, illis etiam in animæ bonum ſæpius vtimur. quare non præter naturam ſunt, multo autem magis motus ſm iudicium, ſunt ſm naturam: neque illi ipſi motus vnquam vi mouerentur. violentia ſane tyrannorum dogma impium fateretur, componere quidem ex habitu, & opinari quodpiam violentia ipſam aīam impoſsibile eſt: ab opinione autem per iram, atque cupiditatem diſiungi, qñ ab exterioribus irritatur: in ipſa nāq; anima quandam rationis, & affectuum pugnam contẽplamur. at quidem verum eſt in hiſce nullum eſſe violentum motum, ſi nāque affectui ratio non aſſentiatur, nunquam in quodpiam horum deducitur. eſt enim violẽtia, quemadmodum ipſe diffiniuit, cuius principium extrinſecus eſt nullo faciente, aut patiente coadiuuante, veluti lapidis ſurſum latio eſt. anima ſane ipſa affectui indulget, & aſſentitur, hoc autem ſtudioſi declarant, qui nullis irritantibus obediunt. At vero neq; potentiam nutritiuam quiſpiam præter naturam diceret. motibus aũt localibus corporis, qui ſm impetum animæ fiunt, contrarij erunt motus qui præter impetum ipſius aīæ fieri ſolent: at ipſi ex natura contrarij non ſunt: quare ſm animæ impetum ad illa corpus mouetur, veluti ſi ipſa ad interiora corpus mouente alius ipſum retro trahat. ſi nāque ad ipſa corpus anima mouere poteſt, ſimiliter & dextra, & ſiniſtra, ſupraque, atque infra, non præter naturam ipſi ſunt motus, etiam ſi vi quiſpiam trahat. qui nāque eſt ſecundum naturas motus, nunquam præter naturam fiet, non enim vnquam eſt igni præter naturam, vt ſurſum feratur. Quapropter ſi præter naturam motus omnino motum ſecundum naturam ſequitur, non mouetur autem anima præter naturam, neque ſecundum naturam quidem moueatur. patet autem quod cum oppoſitione antiſtrophen recte fecimus.

Adhuc autem ſi quidem ſurſum mouebitur, ignis erit: ſin autem deorſum, terra. horum nāque corporum motus hi ſunt, & eadem ratio eſt de medis.

Alterum autem quodpiam rurſus abſurdum ſuppoſitionem ipſorum ſequens oſtendit. ſi enim ſm naturam mouetur anima, ſi quidem motus ſm naturam ſurſum eſt, aut ignis erit, aut aer: ſin autem deorſum, vel terra, vel aqua, horum enim ſunt tales ſm naturam motus. At non ſimpliciter hoc velut abſurdum eoadducit, etenim ipſorum quidam dicebãt, alij quidem ignem, alij autem quodpiam aliud ex elemẽtis animam eſſe. Verum quod ſi eſt animæ motus ſm naturam aut eſt ſurſum, at etiam igni eſt ipſe ſm naturam motus, omnis ignis anima erit, & in reliquis ſimili modo, quod abſurdum eſt. ſi enim vtriuſque ignis, & animæ eſſe definitum eſt in motu, qui ſm naturam ſurſum eſt, quorum autem idem proprium eſt ſecundum naturam, ea eadem ſunt illud ſequitur qđ anima, & ignis ſint idem hoc autem declarauit eſſe abſurdum dicens, horum nanque corporum motus hi ſunt, ignem aut fere nullus ipſam faciebat, neque ex aliis elementis quodpiam, ſed ex igne, quibus erat ignis elementum, vel ex aliorum quopiam. Neque Democritus ignẽ ipſam dicebat, verum ex atomis, vnde ignem eſſe volebat. illos igitur, qui in corpoream animam dicunt, aperte hoc abſurdum ſequitur. ſequitur etiam cõiter hoc ipſum eos, qui corpus illam dicunt. non enim ſimpliciter ignem animam dicebant, ſed ignem tali mõ diſpoſitum, & quaſdam potentias aſſumentẽ. igitur anima ipſa diſpoſitio eſt. Quare ſi ignis, & animæ idem motus, omnis ignis anima erit. ꝙ ſi hoc, abſurdum eſt, non eſt igitur idem motus. Similiter quoque in aliis elementis. ꝙ ſi nullo motu elementorum mouetur, neque præter hos vllus eſt motus, eam nõ moueri dicendum eſt. Videtur autem ſermo habere inſtantiam ab his, qui eam eſſe corpus dicunt. non enim ſi ipſa mouetur motu vnius elementorum, iam neceſſe eſt eſſe vnum ex elementis: caro enim, & os, & metalla, & omnia fere compoſita multigena, quæ ſm naturam mouentur vno ſimplicium elementorum motu, nõ iam terra ſunt, aut aqua, aut aliquod aliorum, vel econuerſo, elementa caro ſunt, vel os, vel ex aliis elementis quodpiam. quid igitur impoſsibile eſt & animã ex vno exiſtentem elementorum, velut ex materiali cauſa cum illis eodem motu moueri? Quod ſi quiſpiam dicat, at aīa non eſt materia videlicet elemẽtorum, verum ſpecies ipſi ſuccedens, ſciat quod in omnibus hoc dicere conſentaneum eſt, caro enim eſt forma carnis, non elementa, ſimiliter quoque in aliis dicitur, & vere dicitur caro deorſum ferri, & ſm naturam quemadmodum terra. vel igitur immobilia eſſe alia corpora dicere oportet, vel ipſam quoque animam moueri.

Præterea ſi uidetur mouens ipſum corpus, hiſce conſentaneum eſt mouere motibus, quibus & ipſa mouetur. q. ſi hoc eſt, econuerſo quoque nobis eſt dicere uerum, q. ſecundum genus, & ſecundum ſpeciem ut corpus mouetur. at corpus mouetur latione, quare & anima mutatur ſecundum corpus eodem motu, & ipſa uel tota, uel ſecundum partec tranſlata.

Hoc eſt aliud argumentum ꝙ aĩa non mouetur. ꝙ.n. vecte quodam mouere ipſam corpus dicunt, tanq̃ ipſa dum mouetur, corpus impellat, quemadmodum in luſionibus facere conſueuerunt tenues vt mẽbrana de cæra pilas paruas vacuas. & intus claudere muſcas, vel cantharidas, deinde dum illæ mouentur, cæra ſimul mouetur, quemadmodum etiam in viuario clauſa fera, quæ ſecum viuarium impellens mouet: qm̃ igitur hoc modo dicebãt animam ipſam dum mouetur ſimul corpus mouere: propterea quæ ſunt huiuſce opinionis conſequentia, per hæc iterum conſiderat. inquit.n. ſi ſic anima corpus mouet, cõſequens eſt eo motu corpus moueri, quo & ipſa anima mouetur, & econuerſo, quo corpus ipſum mouetur, eodem quoque animam moueri. Qui ſit igitur horum motus, ex his quæ nobis manifeſta magis, magiſq; cognita ſunt de corpore. ſ. nobis doctrinam facit. qm̃ inquit latione corpus mouetur, animam quoque latione moueri neceſſe eſt. erat quidem magis ꝯñs ex animæ motu concludere motum corporis, vt ex cauſa effectum: verum quia non manifeſtus, & incognitus eſt animæ motus, ideo de corpore motum animę concludit, velut e coniectura cauſam deprehendens, corporis n. motus cognitus eſt. At quiſpiam dubitauerit qũo dicat, ꝙ ipſum mouens dum mouetur, eodem motu commoto mouebitur. ecce. n. mula rotam trahit, & rota circulariter mouebitur, mula aũt ſm̃ rectum: ſimili modo in ęrea ſphęra axis quidem vno motu mouetur, quæ autem ab ipſo mouentur in oppoſita inuicem mouentur, quarum alia quidem cum axe eodem motu ſimul mouetur, alia vero in oppoſita. at etiam cœleſtia, quæ circulariter mouentur, non eodem motu ſecum quę ſunt hic, mouent, atqui cœleſtia non ſimplr̃ mouendo ea, quæ ſunt hic mouent, ſed eo modo, veluti ſi neque mouerentur, calefacientia. n. & frigefacientia congregatione, & diſgregatione ſic circa nos faciunt, non ſane mouendo: tantum nãque ſolum motus confert, q̃tum nobis aut propiorem, aut remotiorem ſolem, vel lunam, vel aliquam aliarum ſtellarũ faciat. de reliquis autem forſtaſſe alius diceret rotam curuum per rectum ductũ trahi, figuram autem eſſe cauſam, vt circulariter moueatur. rota nãque vt tota per rectum mouetur rota locum de loco per rectum poſitum tranſiens, partes vero ſunt, quæ circulariter inuicem locis cedunt. circa autem axem, quoniam quod dentatum nominant intrinſecus eſt, ꝙ quidẽ continue mouens eſt ipſam ſphęram quę in oppoſita mouetur, eodem motu ipſa mouetur: at hæc oratio non ſatis eſt idonea nãque primum mouens axis eſt. Nunc autem de anima ſermo eſt de primum mouente, neque rotæ figura ad excuſationem ſatisfacit. Horum ſane ſolutio hæc eſt non dixit quo motu mouetur ipſum mouens ſm̃ ſpeciem ſicut rectum, vel rota, eodem mouebitur & ipſum quod mouetur, verum ſm̃ genus, ſi motu in loco ipſum mouens, & ipſum quod mouetur in loco mouetur, propterea lationem dixit. quærendum eſt autem num quando per ſolum motum ſm̃ locum, ſit hoc verum. non. n. mouens ſecundum quantitatem, aut qualitatem eodem motu mouebitur, ſiquidem nigreſaciens haud nigret, vel augens augetur, vel docens docetur. verum igitur dicetur per ſolum motum ſecundum locum. quare & ipſa vel tota, vel ſecundum partes æqualiter, tranſlata in loco mouebitur, tota quidem totum corpus, ſecundum autem partes partem eius mouens. at quid abſurdum conſequens huic adduxit?

At ſi hoc contingeret, etiam egreſſam ingredi iterum cõtingeret, hoc aũt id conſequitur reſurgere mortua animalium.

Si nãque per quendam vectem corpus mouet, & impellendo, quemadmodum iam diximus, veluti in viuario fera, illud inquit fieri poteſt, vt cum de corpore exiuerit: illud iterum ingrediatur, atq; iterum ipſum moueat, & ſic vtique animalia mortua reſurgerent. quid. n. impedimento eſt, ſiquidem ſola impellat, & vecte ipſum moueat? ad hoc autem contra nituntur, dicentes n. non bene dixiſſe, ꝙ ſi mouens mouet, egreſſa iterum ingrediatur, & ſic quæ mortua ſunt animalia reſurgent. Ecce. n. quiſpiam dicit colũna vecte quodam, & impulſione murum ſuſtinet, vel aliud tale quoddam & ſi diuellatur diſſoluta compoſitione, murusq; cadat, nõ tñ etiam ſuppoſita murum, vel quid aliud tale ſuſtinere poteſt. & alia huiuſcemodi exempla inuenire quidem poſſes. ad hoc autem reſpondentes dicunt hic non ſolũ vecte et impulſione opus eſſe, verum etiam ſuſtentati conuenientia, qua diſſoluta non item columna, quæ ſemel venit ſuppoſita, ꝙ ſuſtinebat prius, ſuſtinere poteſt. illi vero vt aiunt, per vectem ſolum fieri motum dicebant, neque ſane corpori conuenientiam præbentes, neq; ex natura potentiam quãdam ad mouendum, nos etenim potentiam quãdam vitalem præſentia animæ infundi in corpus dicimus, deinde eiuſdem aĩæ abſentia hanc ipſam potentiam corrũpi, atque vna corpus cadere, ideoq; conſentaneũ eſſe non amplius illam poſſe ingredi, remiſſa ex illa, & corrupta, quę initio corpori conuenientia erat. at illi ſola impulſione aĩam mouere corpus dicebant, & iõ conſentaneum eſſe eam egreſſam iterum poſſe ingredi, veluti in viuarium fera quãdã ingredi, & egredi poteſt, q̃ rem hoc ſequitur, ꝙ animalia mortua reſurgere poſſint. Sed hæc interpretatio eſt eorum, qui mentem Ariſtotelicam non obſeruant. Vult. n. per hæc oſtendere ꝙ anima penitus non mouetur, neque mouendo corpus mouet. quid igitur mouetis vt moueatur intereſt? ſiue corpori conuenientia quadam opus eſt, ſiue non. ꝙ. n. quærimus aut moueatur, aut non moueatur, ſi quidem de hoc erat quæſtio, verum corpus vt moueatur conuenientia quadam indigeat, an non. bene quidem hoc modo ſoluebant, & ſi nullus quidem de hac re ſermo ſit, quærit aũt vtrum aĩa moueatur, an non, in mouendo corpus, quid magis oſtendit? ipſam non moueri, ſi corpus indigeat ad mouendum conuenientia quadam, dum mouetur anima. ſic. n. neque baculus mouendo ianuam mouet, niſi quãdam ad motum congruentiam ianua habeat, qua habita impellente baculo mouebit, neque. n. aut fixa clauis, aut diſſoluta cõpoſitiõe moueretur, & oĩa quidem quæ ab aliquo mouentur, oĩno cuiuſdam propriæ aptitudinis egent. Quare dubium ſolutum non eſt, & propterea hoc adducere non probabiliter Ariſto. videtur. aliter aũt contra ipſum quiſpiam dicet, ingrederetur quidem rurſus aĩa in corpus, & quę mortua ſunt, animalia reſurgerent, ſi natura concederet vt iterum poſſet ingredi, nunc aũt non ingreditur, qm̃ non hoc natura dedit. Quid igitur ad hoc? dum prius eſſet in corpore non mouebatur, neque n. bis in idem corpus ingredi natura patitur, quemadmodum neque ſi fera in eodem viuario fuerat, ingredi rurſus, quod neque ex deductione manifeſtum fuit. Democritus autem & vnuſquiſque aliorum diceret, quod animam dum mouetur, mouere corpus dicimus, opus eſſe autem corpori conuenientia quanda, quo motus animæ ſuſcipere poſſit, veluti talem atomorum talium ordinem, atque poſitionem. Similiter quoque reliqui talem elementorum, quæ ſunt apud ipſos cõpoſitionem, qua diſſoluta, non amplius corpus impellente eam poſſibile eſt, vt ſi talis formatio vel qualitas ceræ diſſolueretur, veluti ſi mollis fieret, vel quodpiam aliud pateretur, non amplius quod intus clauſum eſt, animal ipſam mouere poſſet.

Motu autem per accidens & ſi ab altero moueretur, impelliitur utique ut ipſum animal.

Poſtquam demonſtrauit non poſſibile eſſe aĩam moueri propter ea, quæ abſurda conſequuntur ſuppoſitionem dicentem ipſam per ſe moueri: nunc per hæc ad illud, ꝙ per ſe moueatur inſtare vult. etenim prius eã non moueri ſimpliciter demonſtrauit, nunc autem de quibus maxime ſuſpicentur illam moueri, ex illis ipſis non eſſe

per ſe mouens oſtendit. neceſſe eſt inquit ꝙ per ſe mouetur, ſibiipſi eſſe cauſam motus, non autem ab alio moueri, ꝙ enim per accidens mouetur, ipſum ſibi talis motus eſſe cauſa poteſt, & ab alio eodem motu moueri, nõ enim dicimus per animalem impetum animalis, ꝙ mouetur, per accidens animam a ſeipſa moueri, & remigem mouentem nauigium per accidens a ſeipſo itidem moueri. Quod ſi quiſpiam violentia animal traxerit, ab alio ꝑ accidens anima mouebitur: etiam aliquis poſſet dicere velum quoque nauigium mouens per accidens a ſeipſo moueri motu, quo nauis mouetur, q. ipſum velum ſit in nauigio, quod mouet. motu ſane, qui per ſe eſt, nũquam aliquod ab alio moueretur. qđ enim per aliud eſt, eius, quod eſt per ſe, deſtructiuum eſt, vt in his qua ſequuntur oſtendit: atque aliter ſi, qui per ſe motus eſt ex ipſa natura, indigiuerit per aliud moueri, imperfectum quiddam eſſet ab natura factum non ſufficiens ſibiipſi per ſe. inutile. ergo & fruſtra erit, nihil autem fruſtra natura facit.

Non oportet autem, cui ab ſe moueri in ſubſtantia eſt, hoc ipſum ab alio moueri, niſi per accidens.

Quod ab ſe inquit mouetur, & in ſubſtantia motum habet, nũquam hoc ipſo motu ab alio mouebitur. ſi nãque ab alio eodem motu mouebitur, non amplius erit vt per ſe ſemper moueatur. quæ. n. conſubſtantialia ſunt, ſemper ſimul ſunt. anima autem (vt infra adducet) a ſenſibilibus moueri videtur, non igitur ſeſe mouens eſt hoc autem niſi per accidens, aut ita accipiendum eſt, ꝙ non moueri per ſeipſam quiſpiam dicat, ſed per accidens, ſic enim ab alio mouebitur, nãque illud oſtenſum eſt, ꝙ ſeipſum per accidens mouens, ab alio quoque eodem motu moueri poteſt auit rurſus ſic, niſi per accidens, qđ eo motu, quo per ſe mouetur, non ab alio mouebitur, quo autem motu ab alio mouetur, hoc eodem motu per accidens mouetur, veluti ſphæræ errantes ex oriente ab non errante ſphera motu per accidens mouentur. At forſaſſe quiſpiam dubitare poſſet quonã modo dicat haud eſſe probabile, ꝙ motus per ſe ab alio fiat, nonne ꝑ ſe animal in loco mouetur? & in loco ab alio etiam moueretur? & lapis deorſum fertur per ſe, & ageretur etiam ab alio per locum deorſum ferente? Dico igitur quod non eodem motu lapis, & animal, & ab alio, & per ſe mouentur, nãque animali ſm̃ impetum per inſtrumenta propria factus eſt motus, quo nũquam ab alio, neque omnino per accidens moueretur. At lapidi ſimiliter per ſe motus eſt, qui ſm̃ propriam inclinationem momentum ſit, hoc autem motu nũquam lapis per accidens moueretur. Quamobrem ſi quod per ſe mouetur ab alio non mouetur, anima autem ab ſenſibilibus moueri videtur, nam cum mundum cognouerit, in intelligentiam Dei venit, & ex ſingularibus ſenſibilibuſq; in vniuerſalem cognitionem mouetur. item deſiderabile cum viderit, in eius deſiderium mouetur? & in iram, qui iniuria affectus eſt, citur. Denique ſi ex natiuitate cuidam ſenſus deficiat, motus etiam per eum ſenſum deficit. ſi nãque viſum quiſpiam non habeat, haud vnquam quo ex viſibilibus moueri ſolet, eo ſenſu mouebitur. item ſi cum naſceretur auditu priuatus fuit aliquis, is quidem nũquam ex audibilibus motus fuerit, & in reliquis eodem modo. quod ſi anima ſenſibilibus mouetur, non igitur per ſe mouetur: ꝙ ſi eſt, non quidem ſeſe mouens eſt. Verum ad hæc dicamus, ꝙ etſi ab ſenſibilibus anima mouetur, ſic tamen quemadmodum ab expergefaciente dormiens geometra mouetur. velut igitur, qui illum expergefecit, hoc ſolum impedimentum remouit, non aũt geometræ ſpeculationes geometricas inſpirauit, ſic etiam anima rerum rationes in ſeipſa habens, & velut a ſomno natiuitatis inutilis exiſtens ab ſenſibilibus aut a doctoribus excitata, rationes, quas in ſe habet, ſibi anteponit. At ſi illi ſenſibilia cognitionis cauſa fuerunt, cur etiam quæ ratione carent, ea non cognoſcit? etenim plurima acutioribus ſenſibus viſa ſunt. Præterea aliter ſenſibilia videt, & non quo ſenſui videtur: ſenſu. n. ſolẽ menſura vnius pedis vidente, anima vero dicit eum eſſe multiplicatum multo maiorẽ, q̃ tota terra ſimul: quare nõ ab ſenſibilibus cognitionem tenet. nam ſi hoc eſſet, illud exiſtimaret, ꝙ ſenſus prædicit. vnde & res, & rationes iudicat? & niſi ad rationes quæ ſunt in ſe conferens, aut bene, aut male eſſe demonſtrat? id igitur patet, quod omnibus modis animam in cognitionem ſenſibilia non mouent, niſi ſane vt diximus per ſecũdum potentiæ ſignificatum, quod actus eſt, hoc enim habet habitum, etſi actum non expromit. præterea iam animalis tales eſſe motus diximus, quia ipſa per ſe anima operans intelligenter operabitur nihil cũ ſenſibus indigeat. Nos quidem hæc in Ariſto. dicere commode poſſumus, ſi de anima rationali loquitur. quod ſi mouetur, non ab ſeſe, ſed ab ſenſibus mouetur. Atꝰ quoniam de omni anima, etiam de irrationali illi ſermo eſt, probationes eæ, quæ dictæ ſunt ab eo, locum habent, nihil enim, quæ ratione caret anima, abſque ſenſibilibus cognoſcit. ſed hoc nihil ad Platonem, qui rationalem animam per ſe moueñ dicit.

Quemadmodum neque quod per ſe bonum eſt, aut propter ſe, id quidem per aliud eſſe. Hoc vero alterius gratia, animam autem maxime quiſpiam dixerit ab ſenſibilibus moueri, ſi quidem mouetur.

Hoc eſt eorum quæ dicta ſunt, exemplum. Quemadmodum, inquit, q. per ſe bonum eſt, non per aliud erit bonum, neque qđ eſt propter ſe bonum, vnquam alterius erit gratia: ſic neque qđ per ſe mouetur, ab alio vnquam mouebitur. atqui ſi ab ſenſibilibus anima mouet̃, quemadmodum mouetur: id ſequitur, ꝙ per ſe non mouetur, non igitur ſeſe mouens eſt. illud autem, ꝙ dicit per aliud, opponit huic particulæ, per ſe. illud vero, alterius gratia, huic. propter ſe. Prima autem oppoſitio ex actiuarum: ſecũda vero ex finalium cauſarum drĩa. ſumpta eſt, vt videre per ſe eſſe dicimus. qm̃ nobis hoc ꝑ aliud quodpiam nunquam fiat, ex ipſa. n. natura videndi cauſa actiua eſt, diuitias autem nõ ipſi habemus, verum per aliud, videlicet per mercaturam, per agriculturam, per aliud quodpiam tale: rurſus in vrceo aqua, vel glacies frigidũ quidem per ſe habet, talem vero figuram per aliud. ſ. per vrceum. Similiter ibi, propter ſe, & alterius gratia, nam virtuti propter eam ſtudemus, non alterius gratia, nam etſi non ſit retributio virtutis, virtuti tamen propter eam ſtudendum eſt. vires autem non propter eas habemus, ſed propter corpus, corporis. n. vires perfectio ſunt, & animæ quidem virtus propter ſe, eligibile eſt: virtus. n. perfectio eſt animæ. Quid igitur ſit hoc per ſe. & ꝑ aliud, quidq; hoc propter ſe, & propter aliud, dictum eſt. Si quodpiam autem ſit propter ſe, hoc omnino eſt etiam per ſe, at non item ſi quodpiam per ſe eſt, hoc eſt omnino per ſe, veluti animæ virtus eſt propter ſe, atque ideo per ſe, actiua. n. virtutis cauſa in ipſa eſt anima, quia in rectam affectionem virtutis non alterius extrinſecus eget, ſed in ſeipſa eius actiuam cauſam tenet. Similr quoq; corpori propter ſe ſanitas bonum eſt, & ideo etiam ipſi per ſe ſanitas eſt, de ſe nãque actiuam cauſam ſanitatis habet, quia bene valere eſt ſm̃ naturam, non tamen hoc per ſe, omnino eſt propter ſe, videre enim per ſe eſt animæ, non tamen propter ſe, ſed propter virtutem, aut conſeruationem, ſimili modo ſi quodpiam per aliud eſt, hoc omnino & alterius gratia eſt, at ſi quod eſt alterius gratia, omnino eſt per aliud: per aliud enim diuitiae ſunt, videlicet per mercaturam. vel aliud tale, propterea etiam alterius gratia. ſ. virtutis hoc ſane videre, vel ſanum eſſe alterius quidem gratia eſt, at non per aliud, verum per ſe. oppoſitis igitur hoc per ſe, huic per aliud, hoc autem alterius gratia huic propter ſe, contingit per ſe, ꝑ accidens eſſe per aliud. lapidi. n. per ſe eſt, vt deorſum feratur: at etiam deorſum per aliud per accidens agetur: nam ſi diuulſum fuerit fundamentum, quæ ſuſtinentur ab eo, per aliud. ſ. per diuellentem deorſum feruntur, per aliud (inquam) ſed acta per accidens: illo enim diuellente fundamentum hæc, deorſum ſecundum naturam locum inuenientia deducta ſunt. dicetur, & per accidens per aliud deducta eſſe

per

per diuellentem. ſimiliter quoque bene valere per ſe corporibus adeſt, attamen per accidens per aliud, per medicum .ſ. euacuantem ꝙ angit, vel ſimpliciter illud ſurripiẽtem, ꝙ corrumpit. ille.n. quę nocent, ea prohibet, natura autem ſubmouens a ſe ꝙ afficit moleſtia, ſanitatem ſecũdum naturam facit, etenim infirmitatum ipſe naturæ medici ſunt, et ſic bene valere per ſe corpori deſiderabile eſt, quãuis nihil aliud e ſanitate adiiciatur: item hoc propter ſe, (ꝙ quidem dixi) per accidens erit alterius gratia, nam virtus ipſa cum propter ſe ſit optabile, bonæ gloriæ cauſa per accidens erit, quia ipſam virtutem gloria bona ſequitur. & quiſpiam dicere poſſet eſſe virtutem propter gloriam, non autem per ſe, verum per accidens: eodem modo cum ſanitas propter ſe corpori ſit deſiderabile, eã quiſpiam diceret eſſe alterius gratia per accidens, gratia videlicet faciendi aliqua. at.n. ſanitas nõ eſt optabilis propterea, ꝙ idoneum corpus ad agendum faciat, ſed hoc ipſum valens cõſequitur, ſanitas igitur per accñs alterius gratia, faciendi .ſ. aliquid eſt. quę cum ita ſint, patet quod anima ſi per ſe mouetur, non vtiq; ab alio mouebitur, niſi per accidens, ꝙ ſi per aliud mouetur, videlicet p ſenſibilia, non ipſi quidem erit motus per ſe, ꝙ quidem volunt illi, qui eam per ſe moueri conſtituunt.

At uero, ſi mouet ipſa ſeipſam, ipſa quoq; mouebitur. Quare ſi omnis motus eſt eius, q mouetur, inquantum mouetur. anima quoque digredietur à ſubſtantia, niſi per accidens ipſa ſe moueat, ſed eſt motus ſubſtantiæ ipſius per ſe. quidam uero mouere inquiunt animam corpus, in quo eſt, eo modo, quo ipſa mouetur: ut Democritus idem fere dicens cum Philippo Comico. Dicit enim Dædalum feciſſe ligneam Venerem, quæ mouebatur infuſo argento fuſili. ſimiliter quoque Democritus dicit, pilas induiſibiles, quæ mouentur, q illis natura inſitum ſit nunq̃ manere, ſimul trahere, & mouere corpus omne.

Iam diximus ꝙ per hæc contra illud, ſeſe mouens, renititur. contra illud ergo hoc eſt argumentum, ꝙ ita ait, ſi anima ſeſe mouens eſt adeo, vt ipſa ſit & quæ mouet, & quæ mouetur, & non per aliud quidem mouet, per aliud autem mouetur, & uelut anima mouetur: igitur vt anima mouebitur: omne autem quod mouetur, ab hoc digreditur inquantum mouetur: igitur ſi anima inquantum anima mouetur, ab animæ eſſentia digreditur. ꝙ.n. mouetur ſm locum, ab eo digreditur, a quo loco motũ eſt: eodem quoque modo ꝙ ſm quantitatem, quodq; ſm qualitatem mouetur. unũquodq;.n. inquantum mouetur, ab hoc vnde mouetur, digreditur. igitur aĩa quoque ſi inquantum anima eſt, ſm ſubſtantiam mouetur, digredietur: vtique a ſubſtantia ſua, & corrumpetur. etenim neceſſe eſt oĩno, vt illi volunt qui animam dicunt eſſe incorporeum, & ſeſe mouens, motum ſm ſubſtantiam accipere. cum nãque mutationes quatuor ſint, quẽadmodum iam ſæpius dictum eſt, ſm ſubãm, & q̃titatem, & qualitatem, & locum, ſiquidem ſm locum, aut quantitatem mouetur aĩa. i. in promptu, ꝙ corpus eſt, corporum nãque ſunt q̃titas, & locus. pari quoque mõ ſm qualitatem mutatio corporum eſt, vt iam diximus, ſiquidem ſm paſsiuas qualitates mutatio eſt, ipſæ autem ſenſibiles ſunt, ꝙ autem ſm aliquod ſenſibile mutatur, corpus eſt. igitur ſi mutatio, ſiue motus animæ neque eſt ſm q̃titatem, neque ſm qualitatem, neque eandem ſecundum locum, quia incorporea eſt: illud relinquitur, ꝙ eſt ſm ſubſtantiam, aliter etiam per ſe ſubſtantiam dicunt eius eſſe hoc, ꝙ per ſe mouetur, ꝙ autem ſm ſubſtantiam mouetur, ꝙ idem eſt ac ſi diceremus mutatur, corrumpitur. igitur mouendo aĩa quoque corrũpetur. item aliter, neceſſe eſt ipſos dicere mutationem, & motũ ipſius animæ ſm ipſam ſubſtantiam fieri, ſi nãque mouet anima ſm qualitatem, aut aliorum quodpiam, ſubſtantia autem eius, neque in qualitate, neque in q̃titate, neque in loco eſt, quicquid.n. in his eſt, corpus eſt: id ſequitur ꝙ anima ſeipſam non mouet. nunc autem ſeſe mouens inquiunt, hoc autem niſi per accidens moueatur, videlicet niſi in mouendo alio .ſ. corpore in quo eſt, ipſa ſeipſam mouere dicatur. hoc.n. & ipſe ponit, ꝙ ſi non eſt ita, ſed in ſubſtantia eius motum contemplamur, ipſa q̃dem de ſe digrediatur, nos poſſumus hoc niſi per accñs, etiam ſic agnoſcere pro eo, ꝙ eſt, non ſm aliquod accidentium ipſi ſeipſam mouet, veluti ſm locum, vel q̃titatem, vel qualitatem. ꝙ ſi ſm quodpiam horum ſeipſam mouet, maxime quidem hoc impoſsibile eſt iis, qui illã eſſe incorporeum dicunt. Præterea non eſſet ſeſe mouẽs, non.n. q̃titas, aut qualitas anima eſt. quare mouet quidem anima, q̃titas vero, aut qualitas eius mouetur. quẽadmodum.n. natura ſm q̃titatem corpora mouens ipſa non mouetur, non.n. q̃titas eſt, neque corpus inquãtum corpus mouet, ſed ſolam corporis q̃titatem mouet, nãque & naturæ, & corporis ipſa ratio manet, at non ſane item q̃titatis. ſic igitur anima, ſi ſm quodpiam horum mouetur, erit: non eſt igitur ſeipſum mouens Qđ ſi inquantum eſt anima ſm hoc habet vt moueatur, tanquã idem ſit & mouens, & ꝙ mouetur, alienatio autem eſt omnis motus ab hoc inquantum mouetur, illud neceſſario conſequitur vt anima ipſa dum mouetur, a ſeipſa digrediatur, & corrumpatur, ꝙ autem ipſius ſeſe mouens de ipſius ſubſtantia prædicent, veluti ſm hoc ipſum moueatur anima, inquantum ſubſtantia eſt, id aperte in Phędro Plato declarat. Poſtquam.n. dixit ꝙ omnis anima immortalis eſt, immortale eſt enim ꝙ per ſe mouetur, paulopoſt infert. cum aũt demonſtratum ſit immortale eſſe ꝙ per ſe mouetur, animæ ſubãm & rationem hoc idem eſſe dicere quẽquam non pudebit. quare et ſubãm, & diffinitionem animæ hoc ſeſe mouens manifeſte dicit. bene igitur Ariſt conſtruxit, ꝙ ſi ſm ſubſtantiam mouetur, de ſe alienabitur, & corrumpetur Sæpenumero aũt diximus, ꝙ oẽm operationem motum Plato vocans ſic ſeſe mouentem aĩam dicit eſſe, veluti per ſe operabilem, ꝙ in naturalium vllo videmus. etenim natura, vel potentia mouet, mouentur aũt quæ hiſce ſubiecta ſunt. Quidam vero inquiunt eam mouere corpus, in quo eſt, eo modo, quo ipſa mouetur. Poſtquam ſuperius demõſtrauit illud, eſſe abſurdum dicere ꝙ anima dum mouetur, impulſione, et veluti quodam vecte corpus mouet, nã ſi daretur hoc, illud itidem fieri poſſet, ꝙ aĩalia, quæ mortua ſunt, reſurgerent. ne fortaſſe quiſpiam credat ſe eos damnare, tanq; impulſione quadam animam mouere corpus dicant, cum non hoc illi dicant: eorum opiniones in medium confert. ꝙ qui dicebant atomos (ſic aũt Democritus, & Leucippus, & Epicurus, atque etiam Plato dicebat, quemadmodum deinceps narrabit) dicebant.n. inquit rotundas atomos, cum ſint facillimi motus ſe cum corpus mouere, idem inquit dicentes cum Philippo Comico, qui Venerem ligneam, quæ mouebatur, Dædalum feciſſe dicebat. nam Dædalus cum feciſſet in ſtatua quaſdam concauitates, argentum viuum infudit, quo dum moueretur argentum viuum (eſt enim motu facile, & continue deuoluitur) atque impulſione ſua ſtatuam moueret, ex ipſo ſtatuam Veneris moueri faceret, apparere. valde autem breuiter, & conſequenter Democrito ſe opponit aſſerens.

Nos aũt interrogabimus, ſi etiam quietem facit hoc ipſum, quomodo faciet hoc difficile, uel etiam q dici non poteſt?

Magna quidem attentione digna dicit. nam, quia animalia non modo moueri, verum etiam quieſcere v̄nt, quę nam inquit eſt quietis cauſa? non.n. ex ipſorum ſuppoſitione, quæ ſit quietis cauſa cognoſci poteſt. nam ſi mouet animal anima, & quemadmodum operatio ipſa declarat, in quietem ducit, & dum ſphæricæ atomi mouentur animal mouetur, per ſe autem atomi ſemper mouentur, quænam quietis eſt cauſa?

Omnino uero non ſic uidetur mouere anima animal, ſed per electionem quandam, atque intelligentiam.

Validiſsimum eſt hoc argumentum. nam quę ab illis dicuntur, ſunt præter illud, ꝙ ex rebus efficitur, non.n. id videmus, ꝙ violentia & impulſione quadam corpora anima moueat, ſed volũtate ſola, ſimul.n. pro voluntate & moueri, & quieſcere animalia facit.

Eodem autem modo Timæus quoque phyſica ratione oſtendit animam mouere corpus, illã enim mouendo corpus quoque mouere, quoniam copulata ſit illi, eam enim conſtitutam eſſe ex elementis, atque diſtinctam harmonicis numeris.

Poſtquam dixit aliquos dicere ꝙ anima corpus mouet eo modo, quo ipſa mouetur: deinde propoſita Democriti opinione, factoq; breuiter argumento, ꝙ illa ſit præter ea quæ manifeſta ſunt, & apparẽt: hinc Platonis, quæ eſt in Timæo, opinionem proponit, quæ fere ſimilis eſt, ait.n. ꝙ quo motu mundi anima mouetur, eodem mundi corpus, cui contingit, mouet. Quare hanc ipſam opinionem veluti cum illa Democriti cõicantem, in ordine ſtatim poſt illam ſubiunxit. inquantum.n. vtrique dicunt cum aĩæ motu corpus quoque ſimul moueri, pari opinione ducuntur. differunt autem, quia Democritus velut in vaſculo animam claudit: Timæus vero eam ait corpori, veluti catenæ eſſe cõnexam. At operepræcium videtur ipſam Timęi opinionem de aĩa prius exponere. ille igitur in creatione aĩę dicit ipſum Deum accepiſſe ſubſtantiam. & identitatem, & diuerſitatem, quæ oĩum exiſtentium elementa ſunt: ſubſtantiam autem non q̃libet, ſed mediam, illius quæ indiuidua eſt, ſemperq; ſm eadẽ ſe ſimiliter habet, & eius, quæ circa corpora diuidua eſt. hanc igitur ſubãm, & identitatem, & diuerſitatem cum miſcuiſſet, inquit produxit. & lineam fecit, deinde hanc ipſam lineam in numeros harmonicos diuiſit, videlicet in vnitatem, & duitatem, & trinitatem. & quaternitatẽ, & in nouem, & in numerum octo, & in vigintiſeptem, hanc autem inquit lineam, in duas lineas ſcidit. deinde cum coaptauiſſet has ipſas duas lineas inter ſe in figurã. X. literæ reflexit. duoſq; circulos fecit, alterum maiorẽ, alterum minorem, hunc quidem interiorem, illum vero exteriorem coaptatos inuicem circa duo puncta, & exteriorem quidem circulum ad dexteram. interiorem vero ad ſiniſtram mouit, & exteriorem eiuſdem naturę nominauit, interiorem vero alterius, & exteriorem vnum, & indiuiſum dimiſit, cũq; interiorem ſexies diuiſiſſet. ſeptem circulos inæquales fecit, qui duplaq;, & tripla ratione inuicem ſuperabãtur, & tres quidem celeritate motus æquales reliquos autem quatuor & ſibi inuicem, & illis tribus inæquales motu conſtituit & hæc quidem, eſt, inquit, anima mũdi. Deinde poſt hoc dicit, omne corporeum mundi intus clauſit, coaptataq; anima e medio vſque ad vltimum cœlum informauit, & ipſum extrinſecus omne circumtexit. quæ igitur Timæus dicit, hæc eſſe ait, & his contradicere ſe Ariſt. parat, id. ſ. faciens ac ſi quiſpiam poeticis fabulis contradicat, tanq̃ rerum naturæ minime conueniant nãque, vt ait Plato iis, qui fabulas poeticas, vt apparent, accipiunt, nihil quidem magis ridiculum videatur, quemadmodum etiam nihil magis inſanum iis, qui mentem in illis occultatam, minime quęrunt, verum quẽadmodum ſemper Ariſt. conſueuit, hic quoque ꝙ extrinſecus apparet, arguit, ne quiſpiam cum quæ per ænigmata demonſtrantur cognoſcere non poſſit, in eo ꝙ apparens eſt, acquieſcat ꝙ.n. p ſymbola quędam, & allegorias doctrinam ſuam Pythagorei ferrent, id patet, ſæpiuſq; a nobis dictum eſt, vnde quoque illorum pręcepta moralia ſunt iſtius modi, ſupra menſuram ne aſcendas. in via ne ſeces ligna. ignem gladio ne fodias, ſtateram ne tranſilias. cum ad templum te confers, ne de via flectas, ꝙ illis hoc idem ſignificat, ꝙ oportere eos, q ducuntur ad ſacra, quę illic fiunt curare. hoc aũt ſtateram ne tranſilias, ꝙ iuſtitiam præterire non oporteat. hoc aũt ignem gladio ne fodias, idem eſt ac ſi diceremus iracundum verbis ne irrites: illud vero in via ne ſeces ligna, hoc ſignificat. quod in via virtutis vitam ſeparabilem ſtudioſe curans non hoc aĩæ, & corporis naturale vinculũ corrupto animali diſſoluas. hoc tãdem ſupra menſuram ne aſcende, dictum eſt pro eo, ꝙ eſt, ne vela, neque occulta propter ſuperbiam ꝙ iuſtum eſt. hoc autem propterea faciebant, ꝙ indignis ſapientiã ſuam manifeſtare haud oportere putabãt, vnde diſcipulos quoq; per quinquennium tacere moribuſq; ita ſe prius ornare iubebant, neque eos doctrinæ ſuæ participes faciebant ante, q̃ p quinquennium rectos, bonoſq; mores aſſecuti ſeipſos ea doctrina dignos oſtendiſſent. ea autem, quæ ſymbolice dicta ſunt. per illud ꝙ apparet abſurdum, nos ad illam veritatem, quæ ibi occultatur, inquirendam deducunt: neque enim ſic fabulari putabant oportere, quẽadmodum poetę faciunt propter iuuenum nocumentum, qui in id, ꝙ intelligitur videre non poſſunt, neque etiam dogmata tradere manifeſte volebant: quare per illud, ꝙ præter rationem videbaꝫ, in inquiſitionem veritatis occultæ deducentes doctrinam ſymbolicam compoſuerunt. nam vt primum dicam, qũo linea, quę ſine latitudine longitudo eſt, ſcindi poteſt? qũo item omnibus modis in numeros harmonicos diuiſa velut vna exiſtens ſm longitudinem vel ſcinditur, vel in circulos flectitur? propterea qũo linea recta ipſa circulus fit, cum neque linea recta circulus, neque circulus linea fieri poſſit? magnitudines.n. ſunt genere diſsimiles. Deinde etiam qũo circulorum vnus maior factus eſt exterior, cum linea neque additionem, neque ſubtractionem patiatur? qũo tandem ſi circuli hi anima, quorum intus vniuerſum corporeum clauſum eſt, coaptati e medio vniuerſi vſque ad vltimum cœlum coniuncti ſunt, qũo (inquam) ipſum totum cœlum circũtegunt extrinſecus? non.n. circulus exteriorem ſphæram circũtegere poteſt. propter huiuſcemodi ergo res, & alia multa clarum eſt ꝙ aliæ quædam illi innuere videbantur. Quod ſi maxime omnium mathematicorum cognitionis Pythagorei ſatagebant, Pythagoreus autem Plato erat, ante cuius ſtudium, nullus ignarus geometrię ingrediatur ſcripſerat, nullus vero, qui geometriam ſummis ne quidem digitis tetigerit tale aliquid diceret auderet: quiſpiam ne adeo ſtultus erit, vt putet ipſum Platonem talia dicere, & intelligere ſicut apparent? at fortaſſe paucis, breuibuſq; ſymbolorum ſententiam declarare non erit inutile. anima igitur mundi vita eſt, & vita intelligentiæ particeps: ꝙ autem vita ſit omnis anima ſimpliciter, ex iis, quibus ingenita eſt, patet, ꝙ in ipſo eſſe vitam prębet. nam ſi aliter eſt. quomodo id. ꝙ non habuit dedit? anima vero eſt vniuerſi, & intellectiua. fecit enim, inquit, mundum animal animatum, & intelligens. Cum igitur eius animæ vitale, & intellectiuum, lineam, circulumq; excipit, circulum quidem actiones intellectiuæ ſignum, nam regreſſus eſt ad ſeipſum circulus. & ab ſe incipit, inq; ſeipſum deſinit. qũo etiã intellectus ad ſeipſum conuertitur, ſeq; ipſum contemplatur. lineam vero vt vitæ ſignum capit. nam vita quidam progreſſus eſt. & veluti fluxus, qui ſe habet ab aliquo ad aliquod, a viuum faciente ad viuum factum. Quali modo eſt etiam linea, nãque habet vnde, et quo ab initio ad finem. tali ergo de cauſa lineamq; eſſe, & circulum ſupponit declarans eſſe vitamq;, & vitam intelligentiæ participem. ad hæc, cum vnam lineam feciſſet, quid ita hanc ipſam in duas ſcidit? quid.n. fuit impedimento, quin ex illa eadem mixtura duas lineas faceret? Rurſus igitur dico, ꝙ ea, quæ intelligibilia ſunt, & diuina, ſuperq; aĩam (quẽadmodum ipſe Plato dixit) indiuiſa ſunt, & per ſe. Similiterq; ſunt habẽtia ſtabilem ſubãm, potentiam, actionem, & indetenta ad oẽm corporis naturam in ipſa vnitate deſignantur. Vitę autem naturales (vt ait) per corpora ſparguntur penitus mutantes ſubſtantiam. potentiam, actionẽ, ſm dualitatem, nãque eſt ante multitudinem. Rationales vero animæ veluti intellectiuę, & ſm ſubãm immutabiles exiſtentes, & habentes a toto corpore ſeparabiles actiones. Si quidem & ipſæ ante vnitatem ſunt. vt autem hæ, quę habitum ad corpus receperunt, & eius conuerſionem, & prouidentiam faciunt, ſic ante multitudinem ſunt, & dualitatem Quare quoniam vnitatem, & dualitatem ipſam facit, indetentamq; eius ad corpus operationem demonſtrans illas itidem, quas in corporis habitu contemplantur: hanc aũt in numeros quoſdã diuidit, non quoſlibet, at qui geometricam, & harmonicam, & arithmeticam proportionem facere poſſunt. ex quibus ſecundum primam diuiſionem capit eos, quos ego Numeros partitus ſum. qui compoſiti in ordine hi quidem pares. 2. 4. 8.

item

item hi in ordine impares. 1. 3. 9. 27. geometricam proportionem faciunt, quemadmodum enim ſe habet primus ad ſecundum, eodem modo ſe habet ad tertium ſecundus. in altera autem diuiſione alios numeros accipit, qui muſicam, & arithmeticam proportionem facere poſſunt, & ſic qui exacte magis de his diſcere cupit, Alexandri commentariis occurrat. qua ergo gratia in hos numeros lineam diuidit: hoc quidem tum pro anima mundi, tum pro noſtra acipere poſſumus. nam quidem oratio ipſa ſicuti pro anima mundi eſt, ita etiam noſtræ conuenit. animæ quidem mundi cõgruit, vt harmonice moueatur, mundumq; ſimiliter moueat: noſtræ vero quadrat, quod in ſe harmonicam naturam teneat, habet.n. harmonicam quandam, & ad iram, & ad cupiditatem, & quo cognoſcitiuam virtutem cœleſtium harmonicæ naturæ, & concentus habeat. Adhuc ſane etiam mathematices huius harmoniæ, muſices inquam, & reliquarũ. Quare ſibi quidem factiuam harmoniæ potentiam accipimus, atque etiam ſimul cognoſcitiuam hic autem ſolũ cognoſcitiuam. in duas autem lineã diuidit, & figura X coniũctas in duos circulos flectit. & alterum quidem exteriorem maiorem, alterum vero interiorem minorem, duobus in locis coniunctos, et ipſum quidem maiorem, quem vocauit eiuſdem, ad dexteram ipſum vero minorem alterius nominatum, ad ſiniſtrã mouet. quid igitur ſibi velit hoc diuidere lineam in duas, quod animo concepimus, a nobis dictum id eſt has autem figura X literæ inter ſe aptat. axes enim & eius partis, quæ dicitur aplanes, & eius, quæ vaga ẽ, ita diſpoſiti ſunt, vt ſphæra aplanes circa polos æquinoctii moueatur: vagæ vero circa zodiaci polos voluantur. hi autem diuiſi ſunt inuicem in figuram X literę. Quare horum quoq; axes in figura X literæ adiacent alter alteri. quod enim & aplanes, & ſphæræ vagæ circa eoſdem polos non moueantur, id ex hoc patet, quod per latitudinem moueri planetæ videntur, cum ſcilicet & ad boream aſcẽdant, & ad notum deſcendant. Vnde & tranſitu ſolis ad auſtralia, et borealia æſtaſque & hyems fit. nam ſi circa eoſdẽ polos cũ aplane planetæ mouerentur, non quidem per latitudinem diſtantiam facerẽt. has igitur duas lineas in circulos reflexit. per duos autẽ circulos ille idem, quod per duas lineas ſignificat. duplices enim ſunt animæ virtutes, alteræ ſublimipetæ, per quas excitatur ad ipſum Deum: alteræ generationis operatrices, per quas ad ea, quæ ſunt hic, conuertitur. has aũt virtutes duo circuli ſubobſcure ſignificant, quas alio in loco, equum pulchriorem, & peiorem vocauit: & circulus quidem exterior potentiam animæ ſublimipetam ſignificat, interior vero virtutẽ generationis operatricem. meliorem autem nominauit eiuſdem, peiorem vero alterius, quoniam diuina quidem prope vnitatem ſunt, & Identitate prope vnum nimirum exiſtentia: quæ autem ſunt in generatione, & diſcrimine a primo valde remota ſunt Adhuc etiam commodius illis hi circuli declarant animæ motus, quibus ipſa quoque cœleſtia mouentur, & quidem circulus eiuſdem aplanen notat. alterius vero ſphæras erraticas, quos quoque duobus in locis coniungit, zodiacum ſignificans, & æquinoctialem. coniungũtur autem ij in Libra & Ariete. Ad dexteram autem aplane ſphæram mouiſſe dicit, quoniam principium motus eſt dextra. inde autem principium motus erraticis eſt ab oriente. Quare etiam ſiniſtris humeris onera imponimus, quo dextra, quæ motus eſt princeps, facillime ſolui poſsit. princeps aũt eſt, velut ea, quæ promptitudinem magis habeat, promptitudinem vero magis vt calidior habet. calidior autem eſt, quoniam ſanguinis officina hepar in dextris ſedet. id igitur manifeſtum eſt, quod primum caliditate naturali fruitur. ad ſiniſtram autem circulum, quem vocauit alterius, mouet, motum ſcilicet errantium, qui eſt ab occidente, declarans. Sic etiam Poeta dicit. Hi vel læua petunt, auroram, & Apollinis ortus: Vel dextra ad tenebras, denſum & caligine cœlũ. vocat autem eiuſdem aplanem, velut vnam exiſtentem, æqualemq;, & ſemper eodem modo ſe habentem. Reliquam vero partem vocat alterius veluti non vnam exiſtentem, ſed variam, inæqualẽ, atque diſsimilem, etenim ſunt errantium motus inter ſeinuicem inęquales. alterius autem circulum in ſeptem ſcindit ea proportione, quam errantes habent inuicem, talibus enim proportionibus diuidit, in qualibus ipſorum ſpatiaq;, & motus inuicem ſunt. Quomodo igitur hoc animę noſtræ quadret, id patet, quia illi conuenit per proportionem, quam in numeris harmonicis eſſe diximus. mundi nanq; anima virtutes horum factiuas, & exẽplares habet. noſtra vero cognobilium perceptiuas, & imaginarias. habet enim perceptiuam potentiam, per quam mutuumq; rationes, & ipſorum conſonantias, atque differentias cognoſcit. Etenim quidam ſcripſerunt horum eſſe inuicem rationem motuum, qualem proportionem ad vnumquemq; reliquorum motuũ, vnuſquiſq; motus habet, & de vniuſcuiuſque ad alterum cõſonantiaq;, & inſtauratione, & de omnibus ſimul, quam inſtaurationem per multa annorum millia fieri dicũt. fieri autem in tropicis, aut in cancro, aut in capricorno. Tunc autem inde accidere vt vel incendiũ vel diluuium fiat. intus autem omne mundi corporeum capit, e medioq; coaptata ipſa anima, diſperſaq; vſq; ad vltimũ cœlum circũtegere cuncta circulariter ipſum cœlum facit, id ſ. ſignificans extra cœlum nihil eſſe quicquã. Sed intra quæcunq; ſunt vniuerſa complecti, vitæq; nihil eſſe extra partem, verum omnibus ex anima mundi partem cõceſſam, diuinituſque inſpiratam vel obſcurius, vel clarius, quemadmodum vniuſcuiuſq; menſura fert. etenim ipſa etiam quæ carent anima, quandam vitã participant, per quam potentias quaſdam habent, vel enim calefaciunt, vel frigefaciunt, vel exiccant, vel humectant. Præterea etiam mouent, aut per alias quaſdam virtutes inauditas operantur. quarum rerum aliæ quidem per experientiam multis cognitæ ſunt: aliæ vero, qui ſcripſerũt hiſce de rebus, ab ijs memoriæ proditæ ſunt. hæ autem ſunt iſtius modi. Magnes lapis habet virtutem, quæ ad ad ſe ferrum allicit, & trahit. alius autem lapis eſt, qui quidem madefactus aqua exardet, ſed oleo infuſo extinguitur. alius item potentiam retinendi fœtus in vtero tenet, neque prius animalia illa, quibus hic lapis adiaceat, pariũt, quam lapis ablatus ſit alia quoque ſunt huiuſmodi innumerabilia, de quibus nunc dicere tempus non eſt. Vnde igitur (quiſpiam dicat) hæ potẽtiæ, ſiquidem omnino hæc ipſa, quæ carent anima, extra partẽ vitæ erãt? quid autem ſibi vult ad ipſum mundi corporeum animæ ipſius coniunctio? ad hoc igitur dico quod cum ſint tres rerum miſtiones, vna per appoſitionem, per quam coaptati ſunt inuicem lapides, quibus eſt ipſa conſtructa domus: altera per temperamentum, veluti in aqua, & vino fit: tertia per coniunctionem, vt in funibus: ea quidẽ, quæ per appoſitionem fit, haud compatitur, nulla enim lapidum inuicem compoſitorum compaſsio fit. at quæ per temperamentum eſt, ea confuſionem eorum, quæ confunduntur, operatur: quę vero per coniunctionem facta eſt, media quodam modo eſt. neque enim id habet quod appoſitio, quæ compaſsione caret: neque eã, quæ eſt in temperamento, confuſionem. quæ enim coniunguntur, per plures partes inuicem coniunguntur. bene igitur cum vellet animæ ad corpus vinculum declarare, non dixit, aut miſcuit, aut temperauit, ſed cõiunxit. Quare neque corpori commiſta eſt. veluti ea, quæ mouẽtur quales potentiæ naturales, & formæ ſunt, neque eſt omnino aliena ab affectu atque habitu, quem ad corpus habet, vt ſupramundana ſunt hæc igitur (vt ſummatim dicam) ſunt ea, quæ in creatione animæ Timæo ſignificata ſunt. Reliquum autem eſt vt hanc ipſam dictionẽ conſideremus. eodem autem modo Timæus quoque phyſica ratione oſtẽdit animam mouere corpus. eodem modo, quo ſ. Democrito viſum eſt. quemadmodum enim ille dicebat corpus ſimul cum atomis rotundis motis, de quibus animam conſtare volebat, moueri: ſic Timæus cum mundi corpori animam coniunxiſſet, vniuerſum cũ ea ſimul trahi dicebat: veluti inquit fabula narrat Ixiona rotæ vinctum pati, qui ſimul cum rota eodẽ motu mouetur. Timæum autem vocat Timæum Platonis. ſc. n.

dialogos Platonis vocare conſueuit. eam enim conſtitutam eſſe ex elementis, ſubſtãtia .ſ. identitate, & alteritate, nanq; hæc apud ipſum Platonem ſunt elementa, quemadmodum quoque ſuperius dictum eſt. in generatione autem animæ ſubſtantiam capit mediam ex indiuidua, ſemperq; ſecundum eadem, ſimiliterq; ſe habente, & ex ea, quæ circa corpora diuiditur. hoc enim modo verba Timæi dicunt. ex ea ſubſtantia, quæ indiuidua, & ſemp eadẽ ſiliſque eſt, & ex ea rurſus quæ circa corpa diuidua ſit, tertiam ſubſtãtiæ ſpeciem ex ambabus in medio contemperauit, ex ea inquam quæ ipſius eiuſdem naturæq; quæ ipſius alterius particeps eſſet. nunc quidem indiuiduam, ſemperq; ſe eodem modo habentẽ ſubſtantiã dicit intelligibilem, diuiduam vero ſpeciem ipſam materialem Quare propria ratione quod eſt in materia factum indiuiduum ſeparatur, atq; diſtinguitur cũ enim ſit vna in hominum ſpecie ratio, in materia per partiũ differentias diſtinguitur quoniã igitur omnia cognoſcit anima, ſimiliaq; ſimilibus cognoſci oportet, eã ex eorum, quæ ſunt principiis conſtituunt, vt cum ex ambabus teneat, hac quidẽ intelligibilia, ea vero ſenſibilia percipiat, quoniam quoq; ſenſibilium cognitio nõ per res materiales, atque corporeas, verum per vniuſcuiuſque ſpeciem ſit, atque hoc modo ſubſtantias ipſa percipit. Quoniam vero præter ſubſtantiam ſunt etiam, quæ ſubſtantiæ acciderunt, hæc autem ſunt præter ſubſtantiam genera, illam ex eo, quod eſt eiuſdem, & ex eo, quod eſt alterius, conſtituunt. in omnibus nanq; hiſce eſt oppoſitio quædam, hinc quidem quod melius eſt, inde vero quod peius, veluti in quantitate moderatum, atq; immoderatum, quorum moderatum melius eſt, in qualitate bonum, & malum, in relatione dextrum, & ſiniſtrum, in vbi ſupra, & infra, in quando prius, & poſterius, & in reliquis ſimiliter. Pythagorei vero in omnibus exiſtentibus duo principia, atque elementa accipientes, alterum quidem decẽs meliuſque, & finitum faciunt, alterum vero peius priuatiuumq;, & infinitum. Quoniam autem in omnibus qđ melius eſt, idem ſimplexq; eſt, & ipſum ſibi conueniens: quod vero peius eſt, ideſt varium, ſibiq; diſſonum: propterea ipſum melius ad ipſum eiuſdem reducunt, ipſum vero peius, ad illud quod alterius eſt, veluti bonum, & malum. quorum alterum quidem .ſ. bonum, ſimplexq; eſt & vbi conuenit, alterum vero ſcilicet malum varium eſt, a ſeque ipſo diſſonat, atq; diſcordat. Similiter quoque eſt rectum, & curuum, aſperum, & leue, planũ, & montuoſum, æquale, & inæquale, ſanitas, & morbus, & quæcunque ſunt huiuſmodi alia. Quo igitur horum anima cognitionem haberet in eius temperaturam Deus opifex naturam, quæ eſt eiuſdem, quæq; eſt alterius, accepit At ſane ſciendum eſt, quod ſi quæ ſunt inter ſubſtantiam indiuiduam, & non diuiduam quidem per ſe, ſed circa corpora diuiduam (dicit enim animæ ſubſtantiam duorum eſſe incorporeorum) inter duo .ſ. incorporea eſſe ipſam dicit inter duo autem incorporea, & eadem indiuidua, nanque ipſum incorporeum eſt indiuiduum. quæcunq; igitur veluti de animæ magnitudine dicuntur, ea per allegoriam dicuntur. nanq; ſi ea eſt circa corpora diuidua, non eſt corpus, nnn enim eſſe eam corpus, ſed circa corpora dixit eam eſſe diuiduam id patet, quia neque ſuper hanc corpus eſt. q; ſi corpus non eſt, id ſequitur omnino quod neque magnitudo eſt neque enim ſuperficies eſt, neque linea, quæ quidem ſubſiſtentiam propriam non habent, ſed in corpore eſſe illis eſt. manifeſtum eſt ergo, quod omnia circa animam ſymbolice accipit, et ipſe Ariſtoteles in eos inuehitur, qui ſic non quod ſignificatur, ſed quod in ſuperficie apparet, enarrant.

Vt ſenſumque, & inſitam harmoniam habeat, & uniuerſum feratur conſonis lationibus rectæ lineæ ductum in circulum flexit, cunque traxiſſet ex uno circulo duos circulos duobus in punctis coniunctos, rurſus unum diuiſit in ſeptem circulos, tanquam ſint cœli lationes ipſius animæ motus.

Aliqui dicunt, ex quo ea, quæ de mundi anima dicta ſunt, omni quoque animæ rationali conueniunt, hoc videlicet, vt ſenſumq;, & inſitam harmoniam habeat, aſſumẽdum eſſe veluti ſuper animam noſtram dictum ſit, quod ea ſit harmoniæ magis effectiua, quam ſenſitiua. Quod vero ſequitur, videlicet, vt vniuerſum feratur conſonis lationibus, de mundi anima capiẽdum eſſe. ſed hæc interpretatio non valde quodammodo cõſonanter conſiderationi dictorum conuenit, vtraque enim in eodem conſtituit. fortaſſe igitur, vt harmoniæ, cuius eſt mundo cauſa, ſenſum accipiat, hoc eſt vt non ſine ratione, quemadmodum natura facit, ſed cum ratione, & ſenſu percipiat: nonne igitur harmoniam & ea quę ratione carent, exaudiunt? nonne per fiſtularum ſonitum ouium greges aguntur? nonne itidem ſub tuba equi ſuperbientem in bellum audaciam ſuſcitant? quomodo igitur in creatione animæ hoc vt animæ rationalis proprium tradidit, quod non animæ mundi ſolum, ſed etiam noſtræ conuenit? dico igitur quod & ſi natura illis vt exaudiãt datum eſt, ſimpliciter tamen veluti quandam vocem audiunt, concinnitatem vero nec ne habeant, id quidem minime iudicant eſt enim noſtræ illud animæ proprium, quæ ſi cantus audiat, illud ſcit, & iudicat, verum vocum conſonantia concinnitudinem faciat, an non. Notandum autẽ eſt, quod ipſe Timæus lineam ex illa temperatura factã primum diuidit. deinde in duos circulos flectit. Ariſtoteles vero contrarium dicit, eum lineam flexiſſe, deinde in duos circulos diuiſiſſe. ſed hoc illi nihil ad propoſitũ conferebat, ideo indifferenter hiſtoria ex opinione Timæi vſus eſt, veluti cœli lationes ſint ipſius animæ motus. at ipſe Timæus quemadmodum apparet, illud dicere videtur, quod cum anima ſimul reuoluta cœleſtia, motu eodem cum ea ſimul ferantur ſed id ſane non eſt, quod cœli motus, ſint animæ motus, verum ſicuti dixi illa eſt horum cauſa. quod ſi præpoſitionem hanc ſecundum præponamus, dictio ipſa manifeſta eſt tanquam ſint cœli lationes ſecundum ipſius animę motus, atque aliter, in cœleſtibus quidem ſunt animabus corpora coniuncta, & ipſa corpora ſunt ad animas ipſas conuerſa, illæ vero animæ non corporibus diſtrahuntur, quemadmodum noſtræ. quoniam igitur quod eſt animæ in illis dominatur, magis quam corporeum, & ipſa corpora principiorum ſunt, ideo lationes cœli motus animæ eſſe dicit. vel etiam vt apparet ad literam, ita accipiẽdum eſt, quod cœli motus ſint animæ motus, nanque anima mouendo cœlum mouet, quemadmodum ſi quiſpiam animali in cera clauſo, quod dum mouetur ceram quoque moueat, dicat ceræ motus eſſe quoq; motus animalis intus clauſi.

Primum igitur non bene eſt dicere animam magnitudinem eſſe.

Hinc ad argumenta Timæi opinionis ingreditur. & quam validiſſimis quidem rationibus vſus eſt oſtendendo quod anima magnitudo non eſt. quod igitur Plato dicat vbique animam incorpoream, & ſine magnitudine id patet: verum etiam ex his, quæ dicuntur hoc in loco, quãuis per ænigmata ſint. inueniendum ideſt nam ſi (quod ego dicebam) dicit eius eſſe ſubſtantiam inter eã, quæ non diuiditur, & eam quæ circa corpora diuiditur, omnino neceſſe eſt id quod eſt inter duo incorporea, vel ex duobus incorporeis, illud eſſe quoque incorporeum. prẹterea ſi corpus illam dixit, quomodo poterat ipſum corpus exiſtens, & intus ſeipſum cepiſſe corpus mundi, & econuerſo hoc ipſum de medio coaptatum vſque ad vltimum cœlum diſperſum eſſe: atque aliter cum dixerit corporeum mundi per diſtinctionem, ſi quidem illa in mundo eſt incorpoream eam demonſtrauit ſed certe nõ lineam ipſam, aut ſuperficiem dixit. quod autem non dixerit eam lineam, patet eo, quod ait eam extrinſecus omne cœlum circũtexiſſe. ſed neque ſuperficiem. quomodo enim ſi eſſet anima ſuperficies coaptari e medio, deinde vſque ad vltimum cœlum diſſipari, ipſumque totum circũtegere poterat? quare neque lineam, neq; ſuperficiem quidẽ eſſe animam diceret. Quod enim in omnibus mathematicis ſcientijs geometria, arithmetica, muſica, & aſtronomia haberet habitum Timæus ex ipſis verbis ſi-

lud manifeſte videre eſt quare nec quidem, nec lineam, nec ſuperficiem exiſtentem, quod ait, hoc poſſe facere iu dicauit. ideo ſi neque lineam, neque ſuperficiem, neque corpus eſſe animam dixit, id ſequitur quod neque magnitudinem eſſe eam dicit. etenim in his magnitudo eſt. Quamobrem Ariſtotelis contradictio ad eos magis ex poſitiuo eſt, q̃ contradictio, quodque etiam ipſe eos Ariſtoteles cognouit, & non ſic, vt apparent ea ipſa accipere, ex illis patet, quæ dicit Ariſtoteles. in ipſa autem dictione inſiſtemus: ne eadem bis dicere coacti ſimus.

Nanque animam uniuerſi ſcilicet, talem eſſe, uolunt, qualis eſt qui uocatur intellectus, non eſt enim neque qualis ſenſitiua, neque qualis concupiſcentiæ uis, harum nanque motus non eſt circularis latio.

Abſurdum inquit eſt animam quamuis eſſe magnitudinem dicere. intellectum vero multo magis. quod enim illi dicentes circulos eos eſſe animam mundi, non quamlibet, vt ita dicam, nutritiuam, aut iraſcibilem, aut concupiſcibilem, ſed rationalem, & intellectiuam dicebant: id patet ex eo, quod illam circulariter moueri dicunt. circulariter autem moueri dici ſoli conuenit animæ rationali, ipſa enim in ſeipſam conuertitur, & circulum imitatur. at ſane ſentiendi vis, aut iraſcendi, aut cupiendi, quæcunque ea ſit, haud habet circularem motum: eiuſmodi enim potentiæ lineæ quædam ſunt, etenim viſus ab oculis per lineam demittuntur: & rurſus per reuerberationes recurrentes per ſuam ipſorum lineam reflectuntur. iracundia vero, & cupiditas progreſſus quidam ſunt imitantes lineas, cunque non circulariter moueãtur, de ſua ſede proferentes operationes circa corpus ſine vlla conuerſione eas habent, neque enim quærunt ipſæ quid agãt, aut qd ſentiant, neque omnino ipſæ ſe cognoſcere poſſunt. quare linea quædam eſt harum motus. Rationalis vero animæ circulus quidam videtur eſſe, quoniam ipſa & agit, & quærit, & ipſa ſeipſam cognoſcit ipſa circa ſe quærenſque, inueniens. hoc autem circuli proprium eſt a ſe in ſe conuerti: atque aliter ſenſus, & ira, & cupiditas animalibus auxilio indigentibus in ſalutem datæ ſunt, at diuina nullius auxilii extrinſecus egent: præterea procedẽs ipſe dicit, has ipſas potentias a ſecundis dijs mortales exiſtentes immortali animæ, quam Deus ipſe primus creat, eſſe ſubcomplicatas, atque aliter, cupiditas & ſimpliciter appetitus, eſt rei abſentis, cuius aliquis indigeat deſiderium. Mundus autem cum omnia intra ſe contineat, & nihil extrinſecus habeat, nihil quicquam deſiderat, quare in ipſo neque ira, neque cupiditas eſt: ideo qui mundi animã eſſe intellectum dicunt: cum deinde illam magnitudinẽ ſupponant eſſe, abſurdiſſima quidem faciunt. & ipſa quidem dictione Deum feciſſe mundum narrat animal animatumque, & intelligens. Contentus ſane fit ipſe hac ſola coniectura, quod intellectum dicunt animam, quia ipſam circulariter moueri dixerũt: aduerſus ergo ipſum dicamus, tu quidem ipſe ſcis te propterea circularem accepiſſe motum, quia talis eſt quædam operatio intellectus, non igitur magnitudinem dicebant, ſed ſymbolice intellectum latenter per circulos innuebãt. nam ſi penitus animæ actionem, cum potentijs irrationalibus rectitudinem porrectam, operationem vero intellectus eſſe circulum ſymbolice, & per ſimilitudinem dicis, id patet ꝙ in dictis Timæi circulos, & reliqua ſymbolice per proportionem capiemus: non autem veluti ſit animæ magnitudo. manifeſte igitur & ipſe ſciuit quali intelligentia hæc ipſa diceret: & argumenta ea dirigit nõ aduerſus eos, ſed contra illos, qui male quod apparet excipiunt.

Intellectus autem unus, & continuus eſt, quemadmodum intellectio. intellectio autem ſunt intelligibilia. hæ autem ſeriatim ſunt unum, ueluti numerus, non autem ut magnitudo. quapropter neque intellectus hoc modo continuus eſt.

In cõtrarium producit opinionem: quemadmodum enim ſuperius quum ſe illis oppoſuiſſet, qui animam moueri dicerent, oſtendebat quod ea non ſolum non ſponte mouetur, ſed nec omnino mouetur: eodem quoque modo hoc in loco illis, qui magnitudinem dicũt eã eſſe, repugnat. Id autem patet quod omnis magnitudo continua eſt, tantum inquit abhorreo dicere quod intellectus continuus ſit, quod conuenientius ipſum diſcretum eſſe dicerem: quod ſi penitus ipſum continuum dicere oporteat, ita continuus erit, quemadmodum diſcretam quantitatem eſſe cõtinuam dicimus: numerum autem dico qui ſic habet continuationem, vt numeri ſint ſeriatim nullo interiecto, intermedio, nanque inter vnitatem & dualitatem, & reliquos numeros ſeriatim iacentes nihil eſt alieni interpoſitũ inuicem, itaque continui ſunt numeri, quoniam inuicem ſeriatim diſpoſiti ſunt igitur inquit ſi intellectum continuum dicere oporteat, ita eum quemadmodum numerum eſſe continuum dicemus: non autem veluti illi magnitudinem dicunt. hoc autem ex ijs quæ ſunt naturæ poſteriora nobiſque magis cognita: confirmat: ſic enim, inquit, continuum intellectus habet, vt intellectio: intellectio vero vt intelligentiæ. at intelligentiæ, vt numerus ſeriatim obtinent. ſeriatim autem illud eſt, cuius nullum affine eſt intermedium: ſic autem numerus poſt vnitatem, dualitatem, ſeriatim habet. deinde ternitatem, deinde quaternitatem, inter quos numeros nullum interiectum. ſimili quoque modo propoſitiones abſque intermedio ſunt: eſt enim prima & deinceps alia, nihilque eſt intermedium, quapropter in hiſce eſt cõtinuatio deinceps, non autem quemadmodum in magnitudinibus. Sic igitur & in intellectu continuum diuiſim capit intellectum, perfectum agentem eum, qui in diuinis eſt: non qui potẽtia intellectus eſt: actio nũc intelli, intellectio eſt. intellectio vero nihil aliud quam intelligentiæ ſunt veluti quoque ſenſus actio eſt ipſæ ſenſationes, etenim in intelligentiis intellectioni eſt eſſe: neque enim ſine intelligentijs intellectionem intelligere licet. Quemadmodum igitur continuũ intelligentiæ habent, habent autem deinceps. quũ enim natura inuicem differant, deinceps intelligendo cõtinue habent. non enim ſimul omnia intelligunt. vt ille mundi primus & abſtractus intellectus, ſed ſine tempore quidẽ quoniam neque in tempore eſt, huius eſſe ſeriatim autẽ veluti numerus. Igitur ſic etiam intellectus continuus habet, non etenim ad ea quæ ſunt extrinſecus actio eius extenditur: at in ſeipſo videns omnia, videt quoniam in eo ipſo ſunt omnium rationes, totum quidem, quæ ante ipſum ſunt imaginari, eorum vero quæ poſt ipſum exemplariter Quoniam igitur ſeipſum videns omnia videt. eſt enim formarum plenitudo, eo quod plures omnino ſunt intelligentiæ, erit vt numerus. Quod autem eodem ſeriatim ſint ſic vtique veluti intelligentię erit continuus. poſſunt autem intelligentiæ interpretari pro ipſis intelligibilibus. quemadmodum etenim intelligibilia inuicem cõtinua ſunt (ſunt etenim ſeriatim ſecundum entium ordinem, atque progreſſum) eodem modo quoque de ipſis intellectio continuum habet: vt enim ſe habent intelligibilia, ſic ſe habet intellectio, & quo modo ſe habet intellectio, eo modo intellectus continuum habet eo quod deinceps intelligat, ſed etiam tu ſane ſcis Ariſtoteles ee & numerum & intellectum per proportionem vocare continuum. non autem veluti magnitudo exiſtentia. at forſaſſe diceret: ego non eſſe numerum dixi, ſed veluti numerum, neque continuum ſimpliciter ſed veluti continuum, illi vero eodem loco numerum atque cõtinuum dixerunt: ſed illud patet ꝙ ænigmata vniuerſaliter erat eorum doctrina.

Sed aut impartibilis, aut non, ut magnitudo aliqua, continuus eſt.

Maxime quidem inquit impartibilis eſt, atque incorporeus intellectus, quod ſi penitus illi continuationem dari oporteat, illi ſic erit continuum, quemadmodum dictum eſt.

Quomodo enim intelliget magnitudo exiſtens? utrum uniuerſaliter, an in quacunque partium ſuarum?

Quoniam circulariter Timæus animam mouet. vt ipſa circunductione attingens intelligibilia ſuſcipiat: ideo dicit, quo modo quum ſit circulus attingens vel ſenſibilia,

vel opinabilia, vel intelligibilia, ipſa ſuſcipit? porro etiam opinionum verarum & falſarum cõiecturales cauſas reddit? quoniam vt dictum eſt, eius de omni anima ſermo eſt. Propoſitum ergo Ariſtotelis eſt, vt hanc ipſam opinionem refellat. quid enim dico inquit, non poſſe fieri vt intellectus ipſe ſit circulus, eum nãq; eſſe magnitudinem, ex impoſsibilibus eſt: non enim fieri poteſt, vt ſi ſit magnitudo, quicquam intelligat. Argumentum autem ex diuiſione procedit, hoc modo aut inquit intellectus quũ ſit circulus mouendo tangitq; intelligibile, & ſic intelligit. nam ſi magnitudo eſt, alio modo non cognoſcet, aut tangendo intelligibile, neceſſe eſt omnino, q̃d aut in puncto tangens intelligat, aut in partibus quod ſi in pũcto, aut vno in puncto intelligit: aut non vno in puncto. Nã ſi quidem vno ſolo in pũcto intelligat, alia ſupflua ſunt. quid igitur motu circulari, aut omnino magnitudine eſt opus? nãq; ſi punctus vnus ad intelligendum ſufficit, ſuperflua eſt ipſius magnitudinis ſuppoſitio, quum nihil intellectui conferat. Nam ſi intellectus eo quod intelligit intellectus dicitur: punctus autem ſolus eſt is qui intelligit, hic ſane punctus ipſe eſt intellectus: q̃ ſi vno in puncto non intelligit, id ſequitur, quod aut in pluribus aut in omnibus intelligat. Quod igitur in pluribus intelligat id quidem fortuitũ videtur, in quot enim aut quare tot neque aut in pluribus aut in paucioribus intelligit, et rurſus quæ relinquuntur ſuperflua erant. ſi autem in omnibus punctis intelligit aut ſingula pũcta intelligibilia omnia intelligit, aut ad ſingulum intelligibile omnium punctorum conſpiratione opus eſt, & nõ aliter intelliget aliquid niſi omnia pũcta intelligibile tetigerint aut hoc quidem pũcto hoc intelligit, alio vero aliud, & ſic deinceps, vt contingit viſus quidem viſibilia: auditus autem audibilia, reliquique ſenſus aliud quodpiam capiunt ex ſenſibilibus. Quod ſi vnumquodq; omnia intelligit, infinita autem puncta frequenter dicit aut infinite illud idem intelliget: nunc autem apparet & ſemel contingens eſt, fieri nanq; id poteſt, vt quum ſemel aliquid ante intellexiſſet, amplius illud non intelligat. vt quod eius oblitus ſit vel q̃ illud ex diſcurſu non aggreſſus fuerit, quare ſi contingit q̃ ſemel aliquid intelligat: vt quoque autem punctorum omnia intelligente & circulari latione ſemper intelligibilia tangente neceſſarium eſt, vt idem infinities intelligat. Igitur ſuppoſitio talis falſa eſt: atque aliter ſi infinita puncta ſunt. infinita autem impoſsibile eſt ambire, nunq̃ ſecundum totum ſe intellectus intelliget. verum ipſum intelligibile hoc ſane huius intellectus intelliget, illud vero nequaquam. ſic in vnoquoque intelligibili omniũ tactu opus eſt, atque non aliter niſi omnibus tactis aliquid intelligit, quid inquit fecit quum vnumquodque tangeret? id enim patet quod vnumquodq; aliquid fecit. dixit ideo quiſpiam quæ nam eſt in vnoquoq; apprehenſio? q̃ ſi aliquis diceret veluti per conſiderationem hoc quidem hanc propoſitionem tangere aliud vero aliam, & ipſam omnium periodum eſſe concluſionem, & velut totum intelligibile, videlicet intellectio perfecta: ad hũc dicemus quod deinceps Ariſto de viſu ait oſtẽdens eſſe incorporeum quod ſi quidem hæc hanc intelligit propoſitionem, aliud vero aliam: quid eſt quod iudicat atq; dicit, q̃ hæc ab hoc altera eſt? hoc enim idem eſt ac ſi hoc ego, tu vero illud ſentias quid autem colligens ex omnibus collecta concluſio? oportet enim q̃ omnes ipſe propoſitiones cognoſcat, vt eo modo dicat. ex his hæc colligi poteſt: quod enim tetigit hanc ipſam propoſitionem non alteram cognoſcet. quam alterum punctum tetigerit, nanque altera ſuppoſitio fiet, omniaq; cuncta apprehendent item aliter quoniam vnaquæq; propoſitio, eſt etiam enunciatio quædam: manifeſtum certe eſt, quod quando propoſitionem veluti enunciationem intelligit, vt quodpiam intelliget nihil aliorum punctorum contactu indigens præſertim, ſi puncta quidem ſunt infinita. opus autem ſit ad aliquid intelligendum tactus infinitorum, infinita vero in determinato tempore præterire impoſsibile eſt, nunquam intelliget: intelligere enim non eſt niſi omnia rei intelligibilis tãgat. omnia autem quæ ſunt infinita tangere impoſsibile eſt: nunquam igitur intellectus intelliget. reliquum eſt, vt quæramus num aliquando, vt ſenſus, ita intellectus alio puncto alia intelligibilia ſuſcipiat. quod ſi ſit, rurſus quidem non ſecundum ſe totam omnia intelliget. hoc autẽ non ipſa actio dicat. haud enim quum volumus animã quodlibet intelligere, hanc intellectus partem mouemus, alia vero abiecta eſt. & in reliquis ſimiliter. quomodo autem ſenſui aſsiſtens eſt intellectus, quod oculus quidem colores, auris autem ſtrepitus: alius vero ſenſus alia ſenſibilia percipiat. Et quod nunquam ſenſus alius ſenſibilium aliorum ſenſibus aſsiſtit, & his qui diuerſa ſuſcipiunt ſenſibilia, atq; aliter quæ diuerſa ſuſcipiunt ea eſſe ſecundum ſubſtantiam diuerſa neceſſe eſt. Diuerſa igitur ſecundum ſubſtantiam puncta erunt. quæ autem differentia ſubſtantialis puncti ſit ad punctum, neque id volentibus fingere facile eſt. ſic igitur vt in puncto intellectus intelligat, haud fieri poteſt, q̃ ſi ſecundum partes intellectio fiat, aut rurſus vna ex partibus ad intellectionem ſufficit, aut nõ. ergo ſi pars vna ſola ſit intelligens, aliarum ſuppoſitio ſuperflua erit. hæc. n. ipſa intellectus erit, alioqui illud quæremus, vtrum hæc ipſa pars in puncto tangens intelligibile intelligat, an ſecundum partem. Et primæ rationes venient. ſed ſupponatur q̃ vniuerſaliter intelligat. quis igitur reliquorum eſt vſus? quod ſi ſecundum vnam partem intellectio minime fiat, quoniam illud contingit quod omnis magnitudo in finita & in infinita diuidatur: etenim diuiduntur infinita magnitudines ſi in eadem, ſiue in æqualia ſecundum quantitatem diuidantur, velut in digitalia vel cubitalia. omne. n. finitũ definitur ab omni finito, in infinita autem ſi in eadem ſecundum rationem diuidantur, ſi ſcilicet in duas æquales partes ſecentur. in duas enim æquales partes diuiſio in infinitum tendit. ideo quia ſemper in magnitudines diuiſio ſit, omnis autem magnitudo continua eſt, omne autem continuum diuiſibile. Quare ſi indefinita diuiſio fiat, aut vnum quodque omnia intelliget, aut aliter non intelligit, niſi omnia aut aliqua tangat, & eadem rurſus dicemus, quemadmodum prius. atq; ſimiliter ſi infinitę partes ſupponantur, iiſdem rationibus vtemur, quibus in ſuppoſitione ſecundũ punctorum vſi ſumus. argumenta enim ſimiliter omnibus cõuenientia ipſe Ariſtote partitus eſt nos autem omnibus omnia accommodamus.

Partium autem, aut in magnitudine aut in pũcto, ſiquidem & hanc partem dicere liceat. ſi igitur in puncto, ipſa autẽ puncta infinita ſunt, manifeſtum eſt, quod nunquam percurret.

Quoniam magnitudines partes ſimilares ſunt, nanq; ex magnitudinibus magnitudo eſt, non ex punctis punctus enim magnitudo nõ eſt, at magnitudinis principiũ. propterea quum dixerit, partium autem, aut in magnitudine, aut in puncto, ſignificauit per abuſionem loquens, an punctum ipſum partem dicere oporteat.

Quod ſi in magnitudine ſæpius, aut infinities intelliget idẽ. videtur autem & ſimul contingens.

Sæpius quidem ſi indefinitas partes diuidatur, infinities autem ſi infinitas.

At ſi ſatis eſt tangere qualibet partium, quid opus eſt moueri: aut etiam omnino magnitudinem haberet

Hoc eſt ſi quamlibet partem circuli tangens intelligibile ſuſcipere poteſt, quid circulari motu opus eſt? etenim ipſa etiam ſuſcipiet, quid enim illi ad ſuſceptionem circulariter mouendo confertur, nihil autem illi neq; magnitudo ad intellectionem prodeſt ſi quauis partium intelligat, ſi nãque aliquid diuiſum maneat, nihil minus, quod abſq; affectu eſſe ex diuiſione poſsit, hoc aliud eſt præter id quod diuiditur, & ipſum per ſe dimenſione carens eſt, & impartibile, veluti ſuperficiei perpetuo diuiſæ albedo ipſa in vnaquaque partium ſeruatur, at quantitas ex diuiſione patitur, atque minuitur. vt enim ita dicam quæ bicubitalis eſt, cubitalis fit. quum tamen album eodem modo ſe habeat, aliud igitur eſt albũ præter illud quod diuiditur, hoc ſane modo, ſi quauis partium circuli ſimul

lis intellectio ſit, maximaq; in parte, & in minima igitur intelligens eſt, præter magnitudinem. nihil ergo ad intellectionem magnitudo confert, ſi quidem maioremq; & minorem partem ſimiliter intelligit.

Quod ſi neceſſarium eſt intelligere toto circulo tangentem, quis eſt ipſis paribus tactus.

Quũ ſit diuiſio quod aut in parte ſui ipſius intelligit, circulus aũt in toto, in parte autem aut ſecũdum magnitudinem, aut in puncto, quumq; expoſuerit ea quæ abſurda accidunt ſuppoſitioni dicenti quod in parte intelligit, reliquum nunc exponit, toto ſcilicet intelligere circulo. nam ſi non prius intelliget, quam ambiuerit circulus quid vnaquæque partium facit? ſi enim partes ambientes nõ intelligant, totius autem circuli tactus in partibus ſit, neque ipſe quidem intelliget, nullibi enim niſi in partibus eius tãgit intelligibile. at enim dicere id reſtat, quod vnaquæque partium intelligibilis partem cognoſcit, circulus autem totus ipſum totum. quod autem hãc opinionem abſurdum ſequitur ipſe inducit, poſtquam enim dixit quis eſt ipſis partibus tactus, tanquam in eo ꝙ taceatur illud acceperit, quod partibus ipſius intelligibilis tangunt, ſubintulit.

At etiam quomodo intelliget ipſum partibile impartibili, & ipſum impartibile impartibili.

Si enim partes non poſſunt intelligere totum, ſine autem intellectione partium totum non intelligit, nanq; intellectionis partium collectio eſt, ipſa totius intellectio: nullum quidem impartibile intelligere poteſt. quare ipſe quum ſit partibilis intelligibile quum ſit impartibile non intelliget item ſi vnaquaque parte pars intelligit ipſa intelligentia tota compoſita erit, quo modo igitur intelliget intelligentia ſimplex? tota enim ſic intelligentia compoſita erit. At qui ſi ſimplex non ſit intelligentia, neque etiam compoſita erit. omne enim cõpoſitum ex ſimplicibus conſtat, hac de cauſa nulla erit intelligentia, neq; ideo intelliget. igitur non exiſtente intelligentia, intellectus deſtruetur. appoſuit autem ipſum partibile impartibili veluti arguens eos, qui dicant intelligentiam tactu fieri, ſi nanq; impartibilis eſt intellectus, quomodo ipſum partibile intelliget? impartibili enim contanget, impartibile non partibile, aut quo modo impartibili ipſum partibile intelliget, vt ſit adiacens ipſum in puncto? quomodo enim ipſa in puncta ſuſceptio partibilia intelliget. hoc autem etiam quomodo intelliget ipſum partibile impartibili, aut ipſum impartibile partibili, ſic quoque velut ab alio principio interpretantur, quoniam nõ eſſe intellectum magnitudinem dicunt, ne quiſpiam credat eum ſic ipſum impartibilem dicere vt punctus hæc ipſa appoſuit: neq; enim inquit ſi magnitudo ſit impartibilia intelliget, neque partibilia ſi punctus. Aliter autem ipſe in intellectu dicit impartibile: ipſius enim intellectum impartibile ſubſtantia per ſe ſubſiſtens eſt, ab omni magnitudine ſeparata, punctus autem in linea habet eſſe & eſt ipſius magnitudinis principium. quomodo autem intellectus quum ſit impartibilis intelligat, omnia in tertio libro narrabit, alioqui vt in altero argumento hoc audiendum communiter omnibus dictis ſuppoſitionibus conuenire, nam quia circulus intelligens tanget aut in puncto tangit, aut in parte, quod ſi in puncto tangens intelligit quomõ partibilia intelligit. ſ. corporea: non enim punctus magnitudini conuenit. quo igitur modo ſi non conuenit intelliget? quod. n. non tetigit nullo modo hoc intelliget, quod ſi in partibus intelligit quo modo quæ impartibilia ſunt intelliget? partibile enim non conuenit impartibili, hoc autem ad verã rationem nullo modo amplius adduci poteſt, quoniam quocunq; modo intellectus quum ſit impartibilis, omnia partibiliaq; & impartibilia intelligit, impartibile enim nunc dicimus id quod partibili opponitur videlicet punctum. intellectus autem impartibilitas alia quædam eſt neque multi partibilitati corporis opponitur, nam veluti in ſe omnium rationes habens intelligit.

Neceſſe autem eſt intellectum eſſe circulum hunc, intellectus nanque motus intellectio eſt: circuli vero circulatio eſt. & intellectus quidem fuerit circulus, cuius talis circulatio intellectio eſt.

Ne quiſpiam dicat, Timæum non dixiſſe animam circulum ſenſibilem ſed vniuerſalem circulum, & ipſius rationem circuli qui ſine magnitudine eſt & incorporeus, propterea omni circulo pari modo paruoq; & magno adaptat, & hoc per hæc ipſa præparat, omnino enim inquit ex iis quæ dicta ſunt ſenſibilem circulum intellectũ dicere Timæum credendum eſt. Quod enim hoc ipſum demonſtrat illud ſenſibile ſignificat. hoc enim eſt ipſum demonſtrans. Vnde igitur hoc quod ipſi dicebant vniuerſalem circulum non moueri? quia ratio eſt. quam autem rationem intellectus habet ad intellectionem hanc eandem circulus habet ad circũlationem, vtraque enim motus eſt, intellectio quidem ipſius intellectus, circulatio vero ipſius circuli. ideo econtrario etiam quam ratione intellectio habet ad circulationem, eandem quoque ad ipſum circulum intellectus habet. Quod ſi intellectio circulatio eſt, igitur intellectus quoque circulus eſt: & ſi circuli ſenſibilis circulatio eſt. nam circulus vniuerſalis non circunducitur igitur etiam intellectus ſenſibilis circulus eſt.

Semper autem aliquid intelliget. id enim opus eſt, ſiquidem æterna eſt circulatio.

Aut hoc ait quia idem ſæpius intelliget, aut quod ſemper oporteat in infinitum altera atq; altera intelligere, ſi quidem circulatio ſit intellectio, ipſa autem intellectio æterna. hoc autem nullam neceſſitatem habere videtur, dixerit enim ſemper aliquid intelligere neceſſarium eſſe & ab eodem in idem rurſus venire, etenim quia nulla talis eſt anima, qualis eſt intellectus primus, qui collectam & ſine tempore habet intellectionem. non quidem modo, hoc modo illud, verum ſimul omnia intelligens. At quoniam omnis anima, etiam ſi vniuerſi animam dicas, habet intellectionem tranſitiuam, ab hoc intelligibili ad alterum tranſiens: ideo ſemper mota, ſemper aliquid intelliget, cauſa vero æternitatis propter infinitatem temporis neceſſe eſt vt rurſus in idem reuertatur, & ſic imitetur circulum, neque ſane infinita intelliget, quia neque infinita ſunt intelligibilia. nunquam igitur hoc dicit quod idem ſemper intelliget, quia nunquam totum intellexerit. nanq; circulatio ſimilis ſimiliterque ſe habens de eodem aliquo erit, quare tale eſſe oportebit illud quod intelligitur, quale nunquam intellectum fuerit. quod hoc igitur eſt, quod nulla eſt intellectio infinita, per ea quę ſequuntur, adducit.

Etenim factiuarum vel actiuarum intellectionũ ſunt fines, omnes enim alterius gratia ſunt.

Intellectiones actiuas eſſe finitas ex actionibus oſtendit, omnis nanq; actio gratia alicuius finis eſt. igitur quũ finem cuius gratia fiunt, conſecutæ fuerint, operatione ſua perſedent. nulla nãq; actio tendit in infinitum, quicquid enim cupimus, alicuius gratia cupimus. habent præterea actiones ipſæ principia. quare veluti ſunt actiones, ita ſe ſpeculationes de illis habent. actiuæ igitur ſe ſpeculationes finitæ ſunt, veruntamen (vt ſæpius in aliis diximus) econtrario ſpeculationes & actiones ſe habent inuicem, ipſius nanque actionis finis principium ſpeculationis eſt & econuerſo, principium igitur architectonices eſt (ſi quidem contingat actio) fundamentum iacere, vel materias ipſas præparare: finis vero tectum, hoc eſt ab imbribus, & caloribus protectio. ſpeculationis igitur & actionis eiuſdem iidem ſunt econuerſo termini.

Contemplatiuæ autem rationibus ſimiliter terminantur. ratio vero omnis aut eſt diffinitio, aut demonſtratio: demonſtrationes autem & a principio ſunt, & habent quodammodo finẽ ſyllogiſmum vel concluſionem.

Quod neque contemplatiuæ intellectiones infinitæ ſunt oſtendit iiſce rationibus, quæ circa eas fiunt ex clarioribus obſcuriora dilucidans, nunq̃ enim ſunt intelli-

gentiarum rationes hæ autem nobis manifeſtæ magis ſunt magiſq; cognitæ quã ſint habitus: vnde procedunt, eſt igitur omnino neceſſarium quod quemadmodum eę quæ ſunt de contemplatiuis intellectionibus rationes ſe habent: ita ſint etiam ipſæ intellectiones. Quare ſi oſtendero rationes ipſarum finitas eſſe; illud etiam conſequetur quod & illæ finitæ ſunt. rationes autem de contẽplatiuis intellectionibus demõſtratio, & definitio ſunt. Qđ autem nulla harum ſint infinita, inde patet ꝙ omnis demõſtratio principiumq; & finem habet, principium quidem communes notiones, finem vero ipſam demõſtrationem concluſionemq;: nulla igitur demonſtratio infinita eſt, definitiones quoque ipſe finemq; & principium ſimiliter habent, principium quidem genera generaliſſima, finem vero ſpecialiſſimas differentias, ergo neq; diffinitiones ipſæ ſunt infinitæ Item aliter quum nulla ſubſtantia ſit infinita, ſed terminata neceſſe eſt etiam quod earum rationes definitiuæ ſint finitæ. Item aliter ſi omnium quæcunq; ſunt generaliſſima decem genera ſunt, & horum non eſt in infinitum progreſſus, verum vſque ad indiuiduas ſpecies, poſt quas ſingularia ſunt diffinitio ex omnibus finita erit: ex his igitur ſunt ipſæ diffinitiones omnis ergo diffinitio finita eſt. At in demõſtratiua quoque oſtenſum eſt, id nullo modo fieri poſſe, vt in infinitũ demonſtrationes progrediantur. Nãq; ſic omnis cognitio & ſciẽtia deſtrueretur. ſi enim in diffinitionum aſſumptionem infinitas differentias accipere oportet: infinitũ autem finito tempore pertranſire impoſsibile eſt. verum definitione non cognita rei naturã cognoſcere haud poſſibile eſt: ignota autem rei natura neq; per ſe ipſi in exiſtentia cognoſcere poſsibile eſt, circa quæ demonſtratio fit: omnis igitur cognitio deſtruetur. Non igitur diffinitiones in infinitum tendere poſsibile eſt: quare ſi rationes intellectionum contemplatiuarum finitæ ſunt. ipſas quoque intellectiones finitas eſſe neceſſe eſt. ſyllogiſmum autem ipſam concluſionem dicit quamobrem poſiquã dixit ſyllogiſmum, interpretans adduxit vel cõcluſionem, velut alterum pro altero dicens, quod autem rationes de contemplatiuis intellectionibus duæ ſolæ ſint, definitio .ſ. & demonſtratio, inde patet ꝙ omnia quæcũque ſunt, aut ſubſtantiæ ſunt, aut ſubſtantiis accidentia, eſt enim aliquid ſubſtantia animæ, & eſt aliquid quod circa illam accidit, vt mortalis ſit, vel in vniuerſo medium habet ordinem, vel aliquid ſimile. ſubſtantiarum igitur comprehenſio per diffinitiones inuenitur, accidentium vero per demonſtrationem, ſed eorum accidentium, quæ per ſe ſunt.

Quod ſi non terminantur ſaltem non regrediuntur rurſus in principium: ſumentes autem ſemper medium extremum recta proficiſcuntur. circulatio uero rurſus in principium reuertitur, definitiones autem omnes finitæ ſunt.

Si quiſpiam inquit hæc dicat: quod in infinitũ demonſtrationes extendi poſsint is quidem maxime a ſcopo veritatis errabit, quemadmodum nos oſtendemus: iam vero & ſi progrediãtur in infinitum, recta tamen incedũt, & non in id quod a principio eſt. iterum veniunt veluti quum ſic dico: homo eſt riſibile, riſibile vero rationale eſt: igitur homo eſt rationale: quum huic ipſi demonſtrationi vno addito termino alteram demonſtrationem coapto, ſi quidem extremum appoſitum feci, quique erat ante extremum, eum medium conſtitui. nanq; hoc ipſe etiam declarat quum dicit, ſumentes medium & extremum Appono igitur animal ſic: omnis homo rationalis eſt, omne rationale eſt animal: igitur omnis homo eſt animal adiungo etiam corpus animatum: talis autem demonſtrationum progreſſus in rectitudine fit. nõ enim vnquam reflectitur in principium, ideſt non amplius reuertitur ad demonſtrandam propoſitionem dicẽtem quod homo riſibile eſt id enim iam demonſtratum eſt, nanq; ſi demonſtratum non eſſet nec ipſa omnino procederet, demonſtratio ſimpliciter, quoniã non reflectitur in communem mentis conceptum quæ eſt ipſarum demonſtrationum principium, de quo prima propoſitio cõtexitur quæ ipſa per ſe fidem faciens demonſtratione non indiget, circulus vero in ſeipſum reuertitur: quod autem non progrediatur in infinitum demonſtratio; inde etiam patet, aut enim a generibus generaliſsimis incipit, & pronunciat vſque ad ſpecies ſpecialiſsimas, aut econuerſo ex his incipit, & pronunciat in illa. Hoc autem, quod ait ſumentes medium terminum male ab Alexandro percipitur: medium nanq; propoſitionis ipſum terminum ponit veluti medium hominis & riſibilis & rationalis. non amplius igitur demonſtrationem ſeruat, ſi quidẽ habeat propoſitionem quæ per medium quendam terminum demonſtrationis indigeat. At quemadmodum diximus extremus quidem extrinſecus aduenit, medius vero nõ aduenit. Verum extremus ab hoc poſitionem permutat mediuſq; fit, & ſi ſic acceperimus quod intra propoſitionem terminum accipiunt, veluti in quem propoſitio nõ eſt medio carens, neq; etiam tãquam recta incedatur neque circulum imitentur, nec enim primus terminus qui erat ſubiectus in cõcluſione prædicatus fiet, nec qui prædicatus erat ſubiectus fiet niſi termini conuertantur ipſi, in quibus etiam demonſtratio fit circularis non per demonſtrationem methodon, ſed per ipſam materiam veluti cum dico: homo riſibile, eſt riſibile autem mentis, & ſcientiæ capax. homo igitur mentis, & ſcientiæ capax eſt & econuerſo mentis, ſcientię capax riſibile eſt. riſibile vero eſt homo. ſcientiæ igitur & mentis capax eſt homo.

Præterea ſi eadem circunlatio ſæpius fiat, opus erit ſæpius intelligere illud ibidem.

Cum dixerit ꝗ. infinita intellectio circunlationem fine carẽtem ſequitur, ſiue cum idem ſemper in intelligendo fit neque factum fuerit vnquam, ſiue cum ſæpius idẽ reuoluatur, demonſtrato abſurdo quod prius ſequitur, nunc quod hæc ſequitur oſtendit. ſi nãq; eadem eſt ſemper intellectus circunlatio, idem quoque ſemꝑ erit, quod intelligitur: quare illud idem ſemper intelliget & nihil vnquam aliud: quare nec omnia intelliget.

Atque item, intellectio ſimilis eſt quieti cuidam et ſtatui magis, quam motui: eodem quoque modo ſyllogiſmus.

Coronidem pulcram impoſuit. nam ſane quidem motui quæſtio ſimilis videtur, qui nanq; dubitat, in multa perturbatione & motu eſt, qui vero inuenit quod idem eſt ac ſi dicam intellexit in quiete & tranquilitate poſtea eſt. vnde quoque ſcientia dicitur ἐπιστήμη quia ἐπὶ στάσιν ideſt in ſtatum animam ducit, & is, qui ratiocinatus eſt, & per demonſtrationem quod quærebat inuenit, deinde quieſcit. quare ſi ipſam intellectionem & concluſionem ſyllogiſmi, circunlationem eſſe dicunt, magis ipſa quies eſt quam motus quod ſi viam quæ ducit in intellectionem eſſe circunlationem dicunt, in priores rationes veniemus quid vnaquæque partium facit aut finitæ ſint aut infinitæ, quid etiam ſit illud, quod ipſas propoſitiones coniungit. namque aliud cum aliud intellexerit, niſi quodpiam aliud ſit, quo conducente omnia ſuſcipiantur, neque concluſio ipſa deducetur. neque enim erit aliter, ac ſi hoc quidem ego tu vero illud ſentias quod ſi ſit aliquid, hoc eſt anima non circulus.

At uero neque beatum quidem eſt quod non facile, ſed uiolentum eſt.

Poteſt hoc etiam per ſe eſſe argumentum atque ſuperioribus coniungi, nãq; cum dixerit intellectionem quieti magis cuidam quam motui ſimilem eſſe, cumq; ex hoc oſtenderit quietem magis eſſe intellectui ſecundum naturam quaſi adductum eſſet ea de cauſa motum eſſe prꝫter naturam, quia ſi ſecundum naturam quies eſt illud neceſſario ſequetur quod præter naturam motus erit, quare ſi moueatur intellectus violenter mouebitur, quodcunque enim præter naturam eſt, id violentum eſt. cum igitur ex prædictis illud adductum ſit, quod intellectus violentia mouetur hoc iure optimo ſubinfert. at vero neque beatum eſt, quod non facile, ſed violentum eſt. At vniuerſi animam in beatitudine eſſe oportet. quod ſi neque ſecundum naturam mouetur quia quies magis eſt intellectio

quam motus, neque etiam pcæter naturam ne ſit extra partem bea'itudinis nullo igitur modo mouetur. poteſt autem quoque pee ſe eſſe argumentum: cum nanque demonſtrauerit ea quæ abſurda ſequuntur opinionem illorum, qui ſecundum naturam moueri animam dicunt, nunc edocet quid ſequeretur, niſi ſecũdum naturam moueretur, quia prætec naturam mouetur, vi mouetur, omne autem violentum nequaq́; beatum eſt: at vniuerſi animam beatam eſſe oportet.

Quod ſi eſt motus eius non ſubſtantia, præter naturam ſane mouebitur.

Poteſt hoc etiam huic quod ante eſt, eſſe continuum. nam poſtquam dixit illud haud eſſe beatum, quod non facile ſed violentum eſt quo modo id erit violẽtum, per hæc inducit, ſi quidem, inquit non eſt in ſubſtantia eius motus, non erit autem in ſubſtantia motus, quoniã quieti magis quam motui ipſum intelligere ſimile eſt, id etiã per ſe abſolute poteſt intelligi: nã ſi mouetur intellectus, anima etiam mouetue. At quieti magis quã motui proportione reſpondet intellectus, præter naturam motum habet nihil autem quod præter naturam ſe habeat, ſemper eſt, ſed vbi eſt illud quod eſt præter naturam, id etiã omnino quod eſt ſecundum naturam, ſequitur. at non ſane quod eſt ſecundum naturam ſequetur omnino id quod præter naturam ſe habeat, igitur id quod prætec naturam mouetur, motum ſecundum naturam continebit. At vero ſecundum naturam, (quemadmodum demonſtratum eſt) moueri non poteſt, ergo neque præter naturam mouebitur.

Laborioſum autem quoque eſt eſſe mixtum cum corpore non uolens diſſolui.

Quomodo ſit motus violentus & difficilis & præter naturam, per ſe hæc ipſe declarauit, quod enim corpori commixta ſit, cunq́; eo trahatur ea, de cauſa motũ laborioſum continet, ea quodammodo quæ Ixion ſecens. nã ſi cœlo coniuncta eſt, vt ipſum quoque motu ſuo ſecum circũducat, motum quidem non facilem ſed laborioſum continet, hoc autem nequaquam beatum eſt.

Eſt inſuper fugiendum, ſi quidem melius eſt intellectui non eſſe cum corpore, quemadmodum & dici conſueuit, & multis ſimul uidetur.

Ex his, quæ conſueuerunt a Platone dici, quæq́; etiã multis videntur, abſurdum eſſe confirmat, illud etiã Platoni quoq́; videtur eſſe animæ melius vt ea ſit ſine corpoce, nãq́; illi laborioſa eſt in corpore vita. quod etiam mundus nõ ſit ſoluendus, illius opinio eſt, vnde in priori forte ſempiterno æuo anima quam mundus erit, neq́; id habens quod animæ noſtcæ, quæ a corpibus aliquando ſoluuntur, cum illa ſemper cum corpore coniuncta ſit Bene igitur hæc Ariſtoteles induxit, ſi vere, quemadmodum Timæus dicere videtur, ſubſtantia eius corpori coniuncta eſt. At vero quemadmodum cũ corpori dominatur anima, ſequens, atque obediens corpus habet, nõ autem motus corporis ipſa ſequitur: hoc modo, multo magis ipſum cœleſte corpus eum ab omni difficultate, mortali longe abſit, an mæq́; ſola volũtate moueatur, nullam ex ea ce anima difficultatem habet. vt etiam noſtræ animæ in luminoſo corpore quod vocant αὐγοειδὲς eſſe nihil difficile eſt.

Item quod circulariter feratur cœlũ, cauſa latet: neq́; enim ipſius animæ ſubſtantiæ cauſa eſt, quod circulariter feratur, ſed per accidens eo modo mouetur: neque corpus ipſum cauſa eſt, uerum ipſa anima magis corpori.

Nuncveluti id oſtenſum ſit quod anima cum ſine magnitudine ſit atque incorporea, nõ per ſe ſed per accidẽs mouetur, merito quæ nam circularis cœli motus cauſa ſit, in dictis illorum minime patere dicit. ſi nanque anima dum mouetur mouet, demonſtratum eſt autem quod per ſe non mouetur, quæ nam cœlo motus circularis cauſa eſt: neque enim per ea quæ demonſtrata ſunt, anima ipſa per ſe mouetur, neque ſane corpus ipſum ſibi cauſa eſt motus, id enim negat Plato vt illi ſecundum naturam ſit circularis motus, ſed ex anima hũc ipſum illi eſſe vult. igitur per eos circularis motus cauſa non patet. Ariſtoteles enim corpori cœleſti naturalem motum tribuit, concurrere autem cum naturali ex anima motum dicit, qui motus cum in ipſo ſit, ſic mouet.

At uero neque quia melius dicitur, & quidem oportebat ipſum Deum propterea circulariter facere ferri animam quia melius ipſi eſt moueri, quam manere, moueri autem ſic, quam alio modo.

Non ſolum inquit, ex ijs quæ dicta ſunt in Timæo, ignoramus quæ ſit cauſa motum circularem faciens, verum etiam finalem. nullo enim modo cõfirmauit eſſe cœlo melius moueri quam quieſcere, & id circulariter quã alio motu, nec præterea omnia quæcunq́; ſunt in natuca ad ipſum finem reſpicere, quod quidem pulcherrimũ eſt omnium, quæcunque circa eam ipſam rem fieri poſſunt. ipſe enim & motus, circularis motus finalem cauſam demonſtrat: & quod motus ipſe circularis æternitati conueniat quia neque principium neq́; finem habeat, & quod ipſi magis erat bonum moueri, quam ſtare, neque operari quam nihil facere melius eſt. At etiam Plotinus circularis motus finalem cauſam reddit, ita dicens. quare enim circulariter mouetur? quia intellectum imitatue, etenim intellectus operatio circularis eſt, id dixiſſe videtur, quod nos dicendo conſecuti ſumus. quoniã igitur peiora ad ea quæ ſunt meliora conuertuntue, ſic & ipſum circulariter mouendo intellectus imitatur operationem. item aliter, quoniã vbique ſimul eſſe diuina res eſt. Quod autem vbique circulari motu accedit, id quod vbique eſt imitatur, præterea finalem figuræ ſphæricæ cauſam Plato reddidit, decentem enim inquit atque cognatam figuram illi dedit, nanque complectenti omnia figurarum capaciſſimam dedit, in planis autem figurarũ quæ ſunt æqualis menſuræ, circulus eſt capaciſſimus, in ſolidis vero ſphæra.

Verum quia eſt talis conſideratio aliorum ſermonum magis propria; eam quidem dimittamus nunc.

Illud enim quærere, cur ſic cœlum moueatur, & quare eo modo, melius a ſcopo propoſito aberrat, ſermonibus enim de cœlo & motu talis conſideratio magis conuenit, inſtans autem propoſitum de anima eſt. id igitur ſolum locutus, quod ea Timæo prætermiſſa ſunt, ad ſermonem propoſitum ccuertitur.

Illud autem abſurdum accidit & huic ſermoni, & plurimis illorum de anima. coniungunt enim & ponunt in corpore animam. non prius determinantes quam ob cauſam, & quomodo ſeſe habente corpore, & ſi uideatur hoc neceſſarium eſſe. nam propter communionem hoc quidem facit, illud uero patitur: & hoc quidem mouetur, illud uero mouet, horum autem nihil adeſt inuicem quibuſuis. at illi ſolum conantur dicere, quale quid ſit anima, de ſuſceptiuo autem corpore nihil adhuc determinant, quaſi poſſibile ſit ſecundum Pythagoricas fabulas quamlibet animam in quoduis ingredi corpus. uidetur enim unumquodque propriam habere ſpeciem & formam. ſimiliter autem dicunt ueluti ſi quiſpiam diceret tectonicam in fiſtulas ingredi. oportet enim artem quidem uti inſtrumentis, animam uero corpore.

Poſtquam contra vnamquanq́; opinionem de anima particulatim dixit, nunc vnam atque eandem communem omnium ſimul. hiſce qui de anima dixerunt, quaſi accuſationem infert Nam cum de anima dixerint, ij de ſuſceptiuo eius corpore nihil quicquam dixerunt, qualis anima quali corpore vtatur. Atqui corpus & anima hęc quidem facit, illud vero patitur, ſed agentium, atque patientium quidam eſt habitus, & communicatio. non. n. quoduis a quolibet patitur, neque enim ab dulcedine albedo, quare neque in omni corpore ipſa aget anima, neque de quauis anima quodcunque corpus acciderit patietur. nanq́; ſi inuicem ſecundum formam differunt animalia, forma vero animatorum eſt vniuſcuiuſq́; anima,

nãq; ipſa ſubiectum perfectum facit, eadem autem forma in diuerſa materia nunquam naſcetur, vniuſcuiuſque enim formæ propria materia eſt. Alia nanq; eſt æris materia & lapidis, alia & aliorum ſimiliter. non igitur quælibet anima in quouis corpore naſcetur, quemadmodum igitur qui de ære Philoſophus naturalis diſputat, nõ eius ſolum formam ſed materiam quoque dicere debet, vt ipſe in quarto meteororum atque alibi fecit: eodem quoq; modo eum qui de anima diſputat facere oportet de corpore ſcilicet, quod eam ſuſcipiat enarrare. videlicet quale quid ſit, & natura & potentia, ſi quidem anima corporis eſt anima: ſed illi, inquit de anima locuti de corpore nihil prædeterminauerunt, veluti id fieri poſsit, inquit, vt quemadmodum Pythagoreorum fabulæ volũt, anima quælibet in quoduis corpus ingrediatur, ſermone quidẽ valde vſus iniurioſo, fabuloſa ſunt, (ait) neque ſermone digna quæ ex illis dicuntur, quale eſt illud Empedoclis, qui & ipſe Pythagoricus fuit.

Olim nanq; fui ceſpeſq; puerq; puellaq;,
Et volucris cœli, atq; alti maris incola piſcis.

Eſt autem hoc ipſum abſurdum, nanq; vnaquæq; res formam propriam tenet. quare ſi ſunt animalium differentes formæ, forma autem maxime eſt anima, non omnium erit animalium ipſa eadem anima. nã velut ars alia alijs inſtrumentis vtitur, nec vnquã tectonica fiſtulis vtetur: ſic animis quoque naturalia propria ſunt inſtrumenta corpora ipſa quibus vtuntur, oportet enim quod appetitionibus animæ ſit idoneum corpus, quod ipſarum appetitionum ſuſceptiuum ſit. quemadmodum enim ſe habet ars ad inſtrumenta, ſic anima ſe ad ipſum corpus habet Quod ſi non illud fieri poteſt vt inſtrumẽto quolibet ars hæc vtatur: id etiam ſequitur quod eo, quodcũq; acciderit corpus, anima quæuis nõ vtetur. oportebat igitur eos qui de anima dicerent etiam dicere de eo corpore quod animam ipſam ſuſciperet, quod ipſe in tractatu de partibus animalium fecit, vnãquanq; enim partem figurari dixit non de ſola animæ ipſius operatione, neque de ſola corporis compoſitione, ſed ex ambabus, velut oculus, qui non ſimpliciter de tot talibuſq; tuniculis verumetiam cum tali animæ potentia compoſita pars eſt, ſimiliter quoque in alijs vniuſcuiuſque partibus. hic autem non ſolum de ſenſibus, verumetiam de ſenſuum ſedibus potentias ſenſitiuas capientibus diſputabis. bene autem non omnibus dixit, ſed plurimis qui de anima tractauerunt, excipiens videlicet ipſum Platonem, qui multis de anima declaratis, multum quoque de ſuſceptiuo corpore ſermonem fecit, & in Timæo, & in Phædro, propterea enim caput ſuperiorem totius corporis habere partem ſphæricumque eſſe, quia id rationem quæ corpori præeſt, ac dominatur, maxime complectatur, quod etiam mundi pars præſtantiſsima cœlum vitaque animalis, quæ in hoc eſt, totius mundi ſupremum locum tenet, ſphæricumque eſt. quid ita autem ait cor ipſum cono ſimile eſt, quia inquit animoſitas in eo ſedet, quæ quidem ignem ipſum imitatur. quare ipſum quoque cor ad ſimilitudinem coni figuratũ ipſius ignis ſubſtantiam ſequitur. ſimiliter etiam de ſirpate reliquis quæ partibus, & toto humano corpore naturaliter diſputat hoc modo, quod conſurgit de toto corpore rotundum caput, ſcilicet reliquum vero rectum, ſequitur, id eſt quod humanæ aĩæ mixtũ demõſtrat, videlicet qđ ex ratione & irrõnabili, mortaliq; atq; imortali vita compoſitum cõmixtumq; eſt. quæcunq; enim vitæ ſunt immortales ſolũ eæ non aliud quã corpus ſphæricum conſecutæ ſunt. id n quod immortale eſt propriã ſibi ſimilemq; figurã adpetit. ea autem circularis eſt, quæ neq; finem, neq; principiũ habet; quæ vero ſunt ſolum mortales vt eorũ quæ ratione carent vitæ ſunt, ijs ſolũ corpora recta ſorte obtigerũt. vt enim diximus vitæ irrõnales lineæ ſunt ſimiles, & ea quidẽ obliqua, pnaq; adeo ſunt vt nullã cognationem cum cœleſtibus habeãt. homo autem qui vita mortali atq; imortali conſtat, corporis proprii figuram conſecutus eſt, ſuperiorẽ quidem partem rotundam rõnalis atque æterna vis illa tenet, quæ corpori princeps imp̃are debet: inferior vero pars recta eſt, vnde mortalis atq; irrationalis immortalẽq; & rationalem vitam ſequitur. ſic ille quidem cũ dixiſſet in Phædro de immortalitate animæ, deq; corpore illi proprio (quẽadmodum diximus) figurato ait. non enim niſi cognouerit id quod eſt, in hanc ipſam figurã venerit tãquam ſit aliqua anima, quæ id neſciat, quod eſt videlicet irrationalis, quę nunq̃ in humanam figuram veniat vt patet, quo corpori præſit eidemq; imperet. hoc aũt Ariſtotelicum ab eo antequã Ariſtoteles id diceret, dictum eſt, non quãlibet animam in quoduis ingredi corpus quid autem ita dicebat id quod eſt: id ſcimus quod ipſum intelligibile innuebat: vere enim hoc, quod eſt, vt immateriale & nihil habens potentia eſt, ſed ſine potentia ens actu eſt: omne autem ſenſibile non eſt ens. Quare ſemper quod potentia eſt idem eſt, ac ſi dicam quod non eſt igitur ſolum rationalis vt intellectualis intellectuale cognoſcit.

Alia etiam quedam opinio tradita eſt de anima.

Queſtus Ariſtote cõiter de omnibus ijs qui de anima diſſeruerunt, quia de corpe ipſam ſuſcipiente nihil dixerint: oportebat.n. cum non quælibet anima in quodvis corpus ingrediatur, quia tali ꝓprietate quæ corpori ad ſuſceptionẽ talis aĩæ cõueniat opus eſt, alia nãq; eſt compoſitio & tẽperamentum eorum animalium quæ in iraſcibili deſignantur: alia eorũ quæ in cõcupiſcibili, alia eorum quę ſm conſilium atq; rationem notãtur, & ſimpliciter ad animæ ipſius operationum cõuenientiã, corporiſq; & elẽtorum temperamentum, & apparatus inſtrumentorum pertinent. his igitur dictis, quæ proprie conſequitur opinionem de aĩa coaptat, ad hoc.n. quidam reſpexerunt quod animæ non quodcunq; accidit corpus, eſt particeps, ſibi.n. temperamento, quod aĩæ conueniat opus eſt, veluti etiam harmonia quæ non ita vt obtigerunt quibuſcunq; chordis fit, verum conuenientiã quanta extenſione opus eſt. adde etiam quod ipſam aĩam eſſe corporis harmoniam putauerunt, & varias eſſe animarũ ſpecies, quæ ad varias corporis harmonias aptant. Hanc igitur exponit opinionem atq; refellit: & interim ſolam hanc opinionem in hiſce inquirit paulopoſt aũt rationes ponit quibus illi in hanc opinionẽ venerunt. at ante etiã in alijs videlicet in Eudemo dialogo contra hanc opinionem dixit, & ante eum Plato in Phædone huic opinioni inſtans quinque dialecticis argumentis eſt vſus, & hoc primum, harmonia ipſa adaptatis aduenit, adeſſe enim chordas, quas deinde tantum oſtenſas eſſe. vnde poſtea ſic harmonia aduenire oportet: quare harmonia poſterior eſt earum quæ adaptantur, ſed anima ante corpus adaptatum præexiſtit, ſi quidem diſciplinæ reminiſcentiæ ſunt. non igitur ipſa anima harmonia eſt. hoc autem argumentum dictum eſt tanquam demonſtratum id ſic præexiſtente animam, propterea quod id enim oſtenſum eſt eſſe diſciplinas ipſas reminiſcentias. hoc igitur argumentum ad animam ſolam rationalem facit. alia autẽ partim ad omnem animam: alia vero ad rationalem ſolam faciunt, vna quidem ratio eſt ea, quæ dicta eſt: altera vero quę ſequitur. Harmonia inquit adaptatis haud repugnat, ſed ſequitur ſic ſe habens quomodocunque ſe habeat adaptata. anima autem corpori repugnat, atq; illi imperat: non igitur harmonia eſt anima. Quod autem fieri non poſsit, vt adaptatis harmonia repugnet id patet, quia in illis habet eſſe. vnde impoſsibile eſt vt illis ea ſit contraria. nihil eſt enim quod non eſſe cupiat: anima vero corpus ipſum negligit, corporis conatibus contraria eſt, & omnino corrumpi ipſum cupit, vt quæ in eo non habeat eſſe. Tertio ratio eſt, harmonia ipſa ſuſcipit magis, & minus, dicimus enim quod hac lyra hęc magis aptata eſt. At anima magis ac minus non ſuſcipit, non enim ſeipſa anima magis anima & minus anima fit. At neque alia magis alia: non igitur eſt anima harmonia. Quarta ratio eſt, anima virtutem, & vitioſitatem ſuſcipit: quarum virtus ipſa eſt harmonia potentiarũ nãq; animæ ipſe conſonantia eſt, vitioſitas vero diſſonantia, quæ potentiarum animæ ipſius pugnæ, atq; ſeditio eſt,

quæ animæ ipſa cõſonantia eſt, vitioſitas vero diſſonantia, quæ potentiarum animæ ipſius pugnæ, atq; ſeditio eſt, vnde anima ipſa harmoniam & inconcinnitatem ſuſcipit: hæc enim virtus & vitioſitas eſt. Harmonia autẽ harmoniam & inconcinnitatem non ſuſcipit, ridiculum nanq; ideſt dicere quod harmonia inconcinnitatem, vel econuerſo quod inconcinnitas harmoniam ſuſcipit: non eſt igitur harmonia ipſa anima. Quinta ratio eſt, ſi anima ipſa eſt harmonia ea non ſuſcipit inconnitatem: inconcinnitas autem animæ vitioſitas eſt, quod ſi anima vitioſitatem non ſuſcipit, omnes bene ſimiliter erunt, at ſecundum videlicet conſequens falſum eſt, igitur & antecedens. non eſt ergo anima ipſa harmonia. Ad tertiam rationem quæ dicit, harmonia magis & minus eſt harmonia, ſed anima magis & minus non eſt anima, (ſic enim propoſitiones accipit Plato) fertur ab Epicuro ratio, qua per ſimilia ipſam redarguere ſtat dulce, inquit, magis & minus ſuſcipit, mel ipſum magis vel minus nõ ſuſcipit (eſt enim ſubſtantia) nõ eſt ergo dulce mel. quod quidem abſurdum eſt. vterq; autem ſyllogiſmorum, in ſecunda figura ſimiliter complexus non ſine ſyllogizandi ratione eſſe videtur: quare neceſſe ideſt, aut vtrunque eſſe verum, aut ſi manifeſte falſus, & ſine ſyllogizandi ratione eſt ſyllogiſmus Epicuri, tale quoq; Platonis eſſe argumentum neceſſe eſt. In omnibus enim comparatio ſimilis eſt, quod autem ſine ratione ſyllogizãdi ſint vtrique facti dicere poteris, ſi medium terminum qui in vtroque ſyllogiſmo eſt acceperis, & prius Platonis ſyllogiſmum, non enim eundem medium terminum, in vtriſq; propoſitionibus inueneris, habet enim ſe ſic ſyllogiſmus, harmonia magis & minus eſt harmonia, anima non eſt magis & minus anima: quare in maiore magis et minus harmoniam eſſe prædicatum eſt, in maiore vero magis & minus non eſſe animam, non eſt ideo medius terminus vnus, non igitur cum ſyllogizandi ratione factum eſt argumentum. In alio quoq; ſyllogiſmo ſimiliter, alibi enim magis & minus dulce prædicatum aſſumptum eſt, alibi autem magis & minus mel: vnde medius terminus, non eſt vnus. nam quanquam videtur accipere vnum medium in vtriſque cum dicimus, mel magis & minus non ſuſcipit, dulce autem magis & minus ſuſcipit, vnum inquam eſſe in vtriſque prædicatum videatur licet ſuſcipere ſcilicet magis & minus, non tamen id verum eſt, quod ſit vnus terminus, nõ enim ſimpliciter, hoc dulce magis & minus ſuſcipit, ſed inquantũ dulce, neque enim inquantum corpus, ſimiliter quoque ipſum mel non ſimpliciter magis & minus non ſuſcipit, ſed inquantum mel, non ſane inquantum dulce ſuſcipit. ſimili quoq; modo anima ipſa inquantum anima, magis & minus nequaquã ſuſcipit: at quo ad affectus id quidẽ ſuſcipit. oportet igitur in ꝓpoſitionibus aſſumi, inquantum quidem hæc eſt, ſuſcipit magis & minus inquãtum vero illud, nequaquam. Quod ſi ei apponatur terminus medius diuerſus eſt, quod ſi ita eſt ipſa ſine ſyllogizandi ratione complexio facta eſt: verum ipſam comparationem non eſſe ſimilem videre poſſumus, ipſumq; Platonem recte quidem ratiocinantem: Epicurum vero, non recte: ſic enim dico, harmonia magis, & minus eſt harmonia: anima magis & minus non eſt harmonia. ſic autem vnum medium terminum facio. Præterea manifeſtior erit ratio, ſi quemadmodum accepit Plato propoſitiones non acceperimus, ſed paulum tranſponendo adaptabimus Nam Plato ſic accepit, harmonia magis et minus eſt harmonia. nos autem ſic accipiamus, omnis harmonia magis & minus ſuſcipit, nam ſi hoc modo dixerimus, non illa additione, vt ſcilicet dicamus inquantum harmonia, opus eſt: non enim ſimul vtrunq; eſt in harmonia, neque cum ſubiecto, quemadmodum dulce eſt, hoc enim corpus ipſum quod dulcedinem ceperit ſignificat, velut etiam id in quo ſit harmonia. nã ſane harmonia quoddam ſimplex eſt, vt dulcedo, nanque ipſam ſolam qualitatem declarat, etenim ſi quod harmoniam habet, acceperimus, additione nobis opus erit, omne enim quod harmonia compoſitum eſt, inquantum harmonia compoſitum magis ac minus ſuſcipit, quod ſi harmoniam capiamus non procedit quod harmonia magis & minus ſuſcipiat. Anima autem inquantum anima eſt magis & minus non ſuſcipit: id enim apponendum eſt, animæ inquantum anima, ideo diximus animam inquantum eſt anima harmoniam non eſſe, ſic igitur Platonem ratiocinantem nobis oſtendiſſe liceat. Epicurus autem rationem cepit in dulci, non in dulcedine, nã ſi eam in dulcedine accepiſſet, nihil quidẽ falſum adduxiſſet: id enim verum eſt, quod ipſum mel dulcedo non eſt. ergo quia ipſum dulce vtrunque quoddam ſimul eſt, additionis indiget: non enim propoſitio vniuerſalis vera erit, nanq; omne dulce inquantum dulce magis & minus ſuſcipit, & non ſimpliciter, ſed mel inquantum mel eſt haud ſuſcipit magis & minus, ex quibus nihil cõgregatur, quia non eſt medius terminus communis, quare ſi prædicatis hoc inquantum hoc additum fuerit, non ipſum medium commune accipiemus, vt dictum eſt, quod ſi ſubiectis addatur, vt inquantum dulce ipſum dulce, magis & minus ſuſcipit mel ipſum inquantum mel, magis & minus non ſuſcipit, id concludetur, non eſt igitur mel inquantum mel eſt dulce inquantum dulce eſt, hoc autem cogitari non poteſt. eæ igitur ſunt quinq; Platonis argumenta, quæ diximus. ipſe autem Ariſtoteles (vt iam dicebã) in Eudemo dialogo hiſce duobus vſus eſt, vno quidem ſic, harmoniæ inquit eſt quoddam cõtrarium ipſa inconcinnitas, animæ vero nihil eſt contrarium: anima igitur non eſt harmonia, ſed ad hoc fortaſſe quiſpiam diceret, quod harmoniæ contrarium non eſt proprie contrariũ. ſed magis priuatio indefinita atque animæ veluti cuidã ſpeciei exiſtenti eſt aliquod oppoſitum indefinitum, & quemadmodum ibi talem harmoniam in inconcinnitatem mutari ſic etiam in talem priuationem animam tranſire dicimus. ſecundum autem ſyllogiſmum ſic protulit, harmoniæ inquit, corporis inconcinnitas corporis contraria eſt, animati autem corporis inconcinnitas eſt, morbus & imbecillitas, & turpitudo: Quorũ quidem a ſymmetria elementorum morbus eſt, partium vero ſimilarium imbecillitas, at inſtrumentalium turpitudo, quod ſi morbus & imbecillitas & turpitudo eſt, ipſa inconcinnitas, id ſequitur quod ſanitas & robur & pulchritudo eſt ipſa harmonia, ſed horum nihil eſt anima non eſt inquam anima, neque ſanitas, neque robur, neque pulchritudo, namq; etiam Therſites cum turpiſsimus eſſet, habebat animam, non eſt ergo harmonia ipſa anima, & hoc quidem in illis huic autem quatuor argumentis hãc opinionem refellentibus vſus eſt, quorum tertium dictũ in Eudemo ſecundum eſt, quę autem ſint hæc, procedentes in litera ſciemus.

Probabilis quidem multis neque minor ulla earum, quæ dicuntur.

Quod igitur opinio quæ dicit eſſe animam corporis harmoniam, ſit probabilis, nunc ſimpliciter ponit. Deinde autem poſt obiectiones ad illam factas per opinionẽ probabilem quoque imponit. in Phædone etiam Simmias ait, nullam rationem, ſic ipſi de anima probabilem videri, vt ea quæ ipſam eſſe harmoniam dicit.

Rationes uero ueluti damnatas dedit, his etiam quæ in communi dicuntur rationibus, harmoniam nanque quandam ipſam aliqui dicunt.

Et ſi, inquit, probabilis eſt opinio, rationes tamen dedit veluti condemnata, videlicet in rationes ꝑfecta damnata eſt, & reprobata, vt ea, quæ mendax eſt. Deinde apponit vbi nam damnata fuerit, in communibus, inquit, rationibus, quæ dicuntur, hoc factum eſt, innuens fortaſſe vel ſua contra alios, non ſcripta colloquia, vel externas commentationes, de quibus dialogi ſunt, quorum eſt Eudemus, quas quidem vocauit externas ideo, quod non ad legitimos auditores, ſed in communem multorũ vtilitate ſcriptæ ſunt.

Etenim harmoniam temperationem, et compoſitionẽ quam

dam contrariorum eſſe, & corpus componi ex contrarijs.

Poſtquam igitur expoſuit opinionem illorũ, qui eſſe animam harmoniam dicebant, hic eam rationem ponit, per quam confirmare rem ſuam conabantur, ſyllogiſmus autem talis eſt. Harmonia componitur ex contrarijs, & animatum corpus ex contrarijs quatuor elementis componitur, videlicet arido, liquido, frigido, calido. corpus ergo animatum eſt harmonia. quod ergo harmonia ex contrarijs conſtet, id verum eſt: Harmonia enim quemadmodum Pythagorici volunt, eſt πολυμιγέων καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις, ideſt multorum permixtio qui inter ſe in vnitate diuerſa ſentiunt, hoc ſane quod animatũ corpus ex contrarijs componatur non vniuerſe eſt verum, nanque cœleſtia animata cũ ſint, ex contrarijs haudquaquam componuntur, ſunt enim ſimplicia. alioqui ſine ratione eſt facta ſyllogiſmi complexio, cum ſit ex duabus affirmatiuis in ſecunda figura. Præterea etſi rationalis erat, non tamen concludit quod anima ipſa eſt harmonia, ſed ipſum corpus, temperationem vero, & compoſitionem dixit harmoniam, temperationem quidem elementorum. bene enim vini, & aquæ fuſionẽ eſſe compoſitam dicimus: dicimus autem quoque per appoſitionem, harmoniam. Dicimus enim bene eſſe compoſitam ianuam, quam compoſitionem vocauit. Dico autem appoſitionem, quando enim ſic tabulæ compoſitæ ſunt, vt nihil eiuſdem generis admittant, ianuam bene compactam fuiſſe dicimus.

Atqui ipſa quidem harmonia mixtorum quædam ratio eſt, uel compoſitio, animam uero neutrum eſſe horũ poſsibile eſt.

Hinc argumenta ſunt, & hoc ex quatuor argumentis primum eſt, talis autem ſyllogiſmus eſt. harmonia ratio eſt, vel compoſitio mixtorum, ſed anima neq; ratio eſt, neque compoſitio. igitur anima nõ eſt harmonia. quod autem neque ratio, neque cõpoſitio eſt anima, nunc quidem veluti id manifeſtum ſit, accepit, nanque id quidem abſurdum eſt animam, ſiue rationem, ſiue compoſitionem dicere, veluti duplã, vel ſeſquialteram, vel aliã quandam, ſiue rurſus compoſitionem, quæ corporum eſt appoſitio, ſubſtantia nanque eſt anima horum autẽ neutrum ſubſtantia eſt. Deinde vero idem procedendo demonſtrat.

Præterea autem mouere non eſt harmoniæ, animæ uero hoc attribuunt omnes, maxime ut ita dicam.

Secundus hic eſt ſyllogiſmus, & ipſe in ſecunda figura. harmonia, inquit, ex quibus eſt, ex ijs non mouetur, nõ enim chordas ipſa harmonia mouet. anima vero mouet ipſum corpus, cuius eſt anima, non eſt igitur anima harmonia: nullo nanq; motu harmonia mouet ea, quorum eſt harmonia, neq; enim ea, quæ harmonice cõpoſita ſunt. harmonia localiter mouet, nanq; artifex ea extrinſecus mouet, neque ſecundum quantitatem, neque etiã ſecundum alterationem, neque enim chordas ipſa harmonia alterat, ſed ipſa quidem motis & alteratis chordis fit, non tamen in quibus eſt, cum fit, ea alterat.

Conuenit autem magis de ſanitate dicere harmoniam, atq; omnino de corporeis uirtutibus, quam de anima.

Hoc eſt tertium argumentum, eſt autem ſecũdum eorum, quæ ſunt in Eudemo. quod autem harmonia ſit ſanitas, in illis demonſtrauit eſt morbi contrario, ſyllogiſmi autem deductionem ſupra diximus.

Manifeſtius autem, ſi quiſpiam reddere tentauerit affectus, & operationes animæ harmoniæ cuidam, difficile nanque eſt accommodare.

Aperte, inquit, apparet abſurda ea ratio, quæ animã eſſe harmoniam dicit. ſi vnumquẽq; affectum, aut operationem animæ in aliquam harmoniam transferre tentemus, ſi nãq; anima eſt harmonia, operationes quoq;, & affectus eius harmonia erunt. veluti quoq; ipſius ſimpliciter harmoniæ partes, aut ſpecies ipſæ ſunt harmoniæ. qualis ergo eſt harmoniæ ſpecies, ira, vel cupiditas, vel ſenſus & reliqua? Lydia ne, an Phrygia, an Iaſpia, an aliæ quædam? quod ſi nihil horum eſt harmonia, neq; anima deinceps erit horum quicquam, hoc eſt igitur argumentum quartum, ſic autem ſe ſyllogiſmus habet, ſi anima ẽ harmonia, ſpecies aũt harmoniæ ſunt Lydia, Phrygia, & reliquæ: id ſequitur, quod harum quædam ſit anima, ſed hoc dicere abſurdum eſt, nõ eſt igitur anima harmonia. Verum poſſet quiſpiam ad hoc cõtradicere hoc modo, nos quidem non dicimus chordarum harmoniã eſſe animam, ſed quandam talem compoſitorum, ſiue temperatorum rationem neque enim ipſa corporis harmonia, aut elementorum ſecũdum potentias, aut inſtrumentalium ſecundum compoſitionem. vel Lydia, vel Phrygia eſt harmonia. nullo igitur modo in hoc ſermonẽ Ariſtoteles deducit, ſed in id quod eſt harmonia quadam videlicet in harmoniam eorum, quæ tali, aut tali ratione compoſita ſunt, non autem Lydia, aut Phrygia, ſed hoc enarratum eſt. Quod autem fieri non poſsit, vt harmoniæ cuidam corporis animæ opera, & affectiones reddantur, ex ipſa patet progreſsione, nam dicere intellectum, ſi ſit temperatio, duplam eſſe rationẽ, ſenium autem, ſi ita ſit, ſeſquialteram, atque etiam aliam quandam potentiam, ridiculum eſt, neq; hoc tale accommodare eſt facile.

Præterea ſi diceremus harmoniam in duo reſpicientes, propriiſsime quidem magnitudinum in habentibus motum, & poſitionem poſitionemq; compoſitionem ipſarum, poſtquam ſic coaptatæ ſunt, nihil eiuſdem generis ſuſcipiant, inde autem quoque mixtorum rationem.

In primo ſyllogiſmo dixit harmoniam eſſe rationem, vel compoſitionem mixtorum: animam autem neutrũ eſſe horum: at vnde id patuit, quod anima nihil eſt horũ? ibi quidem ſine probatione id accepit, hic vero reliquũ demonſtrat. dicimus enim inquit, harmoniam duobus modis, & quidem prima ratione, compoſitionem corporum, quando ſic appoſita ſunt, vt nullum eiuſdem generis corpus interſeri poſsit. Veluti cum lapides, quibus conſtat domus, adeo bene compoſiti ſunt, vt alius lapis, aut lignum, aut quid eiuſdem generis interieri non poſſit, aut grauium corporum aliquid accommodari, dicimus lapides, & horum harmoniam compoſitionem, appoſuit autem eiuſdem generis, quoniam fieri poteſt, vt aer, vel gluten, vel quodpiam tale conſtructis lapidibus interſeratur, ex his autem inquit harmoniæ nomen in mixtorum rationem transferimus, veluti & in temperatis, & in his quæ ſunt in muſica, rationem nanq; mixtorum ſeſquialteram, vel ſeſquitertiam, vel aliam quandam ex compoſitis per tranſlationem harmoniã dicimus. Quid autem cum dixiſſet, proprijſsime quidem magnitudinũ, ſubintulit in habentibus motum, & poſitionem? quoniã voluit hæc a mathematicis diſtinguere, nam mathematica quoque ſunt magnitudines, verum neq; motum, neque poſitionem habent, quandoquidem neq; ſubſiſtentiam. in conſideratione enim ſola habent eſſe: & motum quidẽ, vt a mathematicis naturalia corpora diuidat: poſitionem autem, quo et lineas, & ſuperficies naturales ab ipſis mathematicis diſtinguat, poſitionem nanq; hæc ipſa naturalia dico, quãuis motũ non habeant. quare autẽ ſecundum primam rationem harmoniam ſub appoſitione nos contemplari dicit? id inquam ea de cauſa, quod nobis magis cognita ſit, nanq; & in prædicamentis propriiſsime, & primo, & maxime eſſe ſubſtantiam indiuiduam dicit, vel vt nobis magis cognitam.

At neutro quidem modo conſentaneum eſt, neque compoſitio ipſarum corporis partium ualde facilis inquiſitu eſt, multæ enim compoſitiones ipſarum partium ſunt, & multis modis. cuius igitur, aut quo modo putare oportet intellectum compoſitionem eſſe, uel etiam ſenſitiuum, uel appetitiuum?

Neq; cõpoſitionem inquit, neq; mixtionẽ facere animam rationi conſentaneũ eſt, minime autem magis compoſitionem,

poſitionem, quoniam facile valde argumentis ratio conuinci poteſt. ſi nanq; partium ſimilarium compoſitio animam facit: quoniam in vnaquaq; parte inſtrumẽtalium, eſt ipſa ſimilarium partium compoſitio, etenim manus ex oſsibus, & neruis, & carnibus, & reliquis, eodem modo & pes, & caput, & reliqua omnia particulatim eſſet vtique anima, nam ſi ſimpliciter anima ipſa compoſitio eſt, vna autem quæq; pars, alia aliter, componitur, animamq; habet, vnuſquiſq; etiam multas animas habet, aliter enim tota manus compoſita eſt, & aliter partes ipſius manus digiti, aut aliud quodpiam, & in vnaquaq; parte multæ animæ ſunt, quod quidem dicere abſurdũ eſt, non eſt igitur anima compoſitio: nam ſi alicui cõpoſitioni corporis nulla animæ pars conuenit, ex quanam cõpoſitione intellectus, aut ſenſus conſtat? non igitur tota toti compoſitioni congruit, nanq; ex ſingulorũ compoſitione tota compoſitio conſtat: quali igitur compoſitione, & quali in parte vnaquæque animæ potentia ſit? difficile eſt, hoc etiam fingere, vt ipſe ait: multæ autẽ partium compoſitiones ſunt, & multis modis, multæ quidem quoniam multa quoque membra ſunt, multis autem modis, quoniam partium ſimilarium compoſitionem aliter aliud habet.

Similiter autem abſurdum eſt, & rationem miſtionis eſſe animam, non enim eandem habet rationem mixtio elementorum ſecundum quam caro, & ſecundum quam os eſt, accidet igitur multaſque animas habere, & ſecundum totum corpus, ſi quidem omnia ex elementis commiſtis, mixtionis autem ratio, harmonia eſt & anima.

Per alterum inquit ſignificatum harmoniæ, animam eſſe harmoniam dicere abſurdum eſt, nam enim multæ rationes temperationum in corpore per partes ſimilares ſunt, elementa enim eadem, ratio autem temperationis horum, alia quidem in oſſe, alia autem in carne, in ſanguine vero, & in reliquis partibus ſimilaribus alia. Quare ꝑ hanc ipſam rationem multas habere animas ipſum corpus neceſſe eſt. quod ſi temperatio ipſa harmonia eſt, harmonia aũt anima, multæ quidẽ ſunt ipſius corporis partium temperationes: quod ſi quiſpiam dicat haud ſimpliciter quancunq; compoſitionem, ſiue harmoniam animam dixiſſe, neque huius, aut illius partis: verum totius corporis compoſitionem, & harmoniam eſſe animam, dicimus quod maxime quidem vt ad ſimpliciter dicentes harmoniam, neq; prædiffinientes ratio dicta eſt. deinde etſi aliquis hanc ipſam rationem confutabit, aliæ tamẽ ſunt, quæ quidem conuinci non poſſunt. ad omnes autẽ dicimus quod ſi harmonia ẽ anima, quæ ſuperiora ſunt, inferiora facient: nam quæ ſine anima ſunt, animorũ cauſa erunt, quæ ratione carent, rationis, & ſenſus ea, quæ non habent ſenſum, quod quidem abſurdum eſt, dicere ſcilicet peiora eſſe meliorum cauſam.

Petinerit autem quiſpiam hoc etiam ab Empedocle, vnumquodque enim ipſorum in ratione quadam dicit eſſe, utrum igitur ratio eſt anima, an potius aliud aliquid exiſtens, innaſcitur membris? Preterea utrum concordia cuiuſuis cauſa miſtionis ſit, an eius que ſecundum rationem fit? & hec utrum ratio ſit, an preter rationem aliud quodpiam? hec igitur habent tales dubitationes.

Poſtquam eos, qui harmoniam dicunt eſſe animam, redarguit demonſtrando quod quãcunq; harmoniæ ſpeciem ſupponamus & ſecundum temperationem, & ſecundum compoſitionem, abſurda multa ſequentur, veluti contra Empedoclem merito ex dictis in trãſgreſsione dubitat, quoniam & ille ex temperatione elementorum ipſas animalium partiũ ſpecies fieri dicebat. id enim narrabat quod alia elementorum ratio carnem facit, alia os, alia vero aliud quodpiam, & eius infra proponetur ſermo, quo dicere conatur, quæ nam in vnaquaq; parte temperationis elementorũ ratio ſit. quoniam igitur partium formas eſſe temperationis rationem dixit, eſt autẽ ipſa quoque anima totius animalis forma: non immerito quærit, verum & ipſa anima ſit ratio mixtorum, de quibus animal totum conſtat, an aliud aliquid exiſtens præter rationem mixtis ipſis innaſcitur. nam ſi ratio mixtorum eſt anima, quomodo inquit? terra. etenim terram vidimus, non enim ratio ſunt elementa. adhuc aũt quemadmodum formæ inquit multæ ſunt animæ in animali, magis autem in vnaquaq; parte. quoniam multę quoq; rationes ſunt, ſi aliud aliquid exiſtens præter rationẽ mixtis ipſis innaſcitur, quid exiſtens & quomodo innaſcitur? & rurſus quomodo inquit? terra etenim terram vidimus. quod ſi elementa ipſa ſunt anima, quare in alijs quidem formis oſsis, & carnis, & ſimilium non elementa, ſed ipſam rationem cauſam eſſe dixit, in anima autem ipſa elementa? nam ſi forma melior eſt, quam materia, & ipſa materia ſunt animalis partium elementa, forma vero ratio ipſa: id ſequitur quod ratio temperationis ipſorum, ſit elemẽtis melior. quare forma, ſcilicet caro, os, et ſimilia melioribus erunt peiores, videlicet ratione temperationis, immo ratio ipſa erunt, melior aũt forma anima ex peioribus videlicet ex materia erit, hæc enim aliarum formarum materia erat: meliora igitur ex prioribus erunt, quod quidem abſurdum eſt. Deinde quoniã Empedocles dicebat amicitiam eſſe cauſam temperationis elementorum, ſeriatim de ipſa dubitat. nam amicitia vel eſt eadem miſtione, vt miſtionem amicitiã eſſe dicimus, vel eſt alia, vel etiam alia cuiuſuis eſt cauſa miſtionis, vel eius, quæ eſt ſecundum rationem. quare ſi eſt eadem miſtione, quæ nã eſt ipſius miſtionis cauſa? nullo enim modo id fieri poteſt, vt res ſine cauſa generationem habeãt, vt ait Plato. quod ſi alia eſt, cuius nam miſtionis eſt cauſa? at ſi cuius vis eſt, illud accidet, quod ex quacunque miſtione formæ fient, neque ſolum quæ genitæ ſunt, verum etiam diuinæ, quod quidem abſurdum eſt. neq; enim videmus quamlibet miſtionem quodlibet facere, ſed miſtionis cuiuſcunq; formæ ratio definita eſt. quod ſi eius eſt, quæ eſt ſecundum rationem, quod quidem conſentaneum eſt, & ſi non hoc Empedocles dixit, neque id ex eius dictis ratione ſubducta colligi poteſt. oportebat ipſum dicere quæ nam ſit ipſa, & quam naturam habeat, non enim eſſe amicitiam dicere ſufficit, verum illud etiam addendum eſt, quid nã ſit amicitia. hæc igitur contra Empedoclem dicere conuenit, & quemadmodum diximus, non ita Ariſtoteles diuiſionem fecit, verum ſic ſepulchrius habet, his igitur per digreſsionem contra Empedoclem dictis in de harmonia rationem regreditur.

Quod ſi eſt aliud anima ab harmonia, quidnam ſimul cum ipſo carnis eſſe tollitur, & aliarum partium animalis?

Cum expoſuiſſet opinionem illorũ, qui harmoniam eſſe animam dicunt, hanc ipſam eſſe rationem probabilem dixit. nunc igitur huic ipſi rationi cõtradicens cauſas opponit, per quas talis opinio probabilis eſſe videtur, & vt breuibus dicam ſic ait, ſi ipſa anima nõ eſt harmonia ſecundũ rõnem miſtionis facta, quid ita ablata corporis harmonia, anima quoq; tollitur? nam ſi aliud eſt ab harmonia anima, veluti citharœdi ab cithara alij ſunt, quemadmodum cũ chordarum harmonia depreſſa eſt, quod adhuc citharæ citharœdus adſit, nihil prohibeat eum eſſe alterũ ab harmonia, et cithara: ſic etiam animam, ſiquidẽ non erat idem cum harmonia. oportebat aliquando diſſoluta harmonia corpori adeſſe. intellectus igitur propoſitorum talis eſt, litera vero ſic ſe habet. quod ſi aliud eſt anima a miſtione, hoc eſt ſi harmonia non eſt anima, harmonia autem eſt ſecundum miſtionẽ, & temperationẽ, eſt enim ea quoque eſt ſecundum compoſitionem, quid nam ſimul cum carnis eſſe tollitur, & aliarum partiũ animalis? quod eſt, ac ſi dicat, quid ita vna parte harmoniæ ablata, reliquarũ quoq; partium harmonia aufertur? vt extra literã nos concludemus, quod harmonia omnium partium ablata, anima quoq; ſimul aufertur, in carne autem tanq; ſi ea magis manifeſta, rationem exercet, nam ſi forma carnis ab animali aufertur, reliquarum quoque

partium forma ſpecies auferuntur, oſſium ſcilicet, & neruorum, & reliquorum, cum quibus etiam anima ſimul aufertur: quia non ſolum carne ablata, reliquorum ſublatio ſequitur, verum etiam ſi aliorum quæ diximus, auferatur vnum ſic Alexan. valde cõmode interpretatur. vt dubitatio ipſa pariter ſit interpretatio eorũ, quæ de harmonia dicta ſunt. magis autem vnius dictis ex eo, quod anima dicitur harmonia, id accidere, quod multas animas animal habeat, nam ſi inquit non eſt anima harmonia, verum quodpiam aliud miſtionis, quare miſtione carnis corrupta, reliquarum quoq; partium miſtio corrũpitur? nã ſiquidẽ id ſit, vna quidem omnium partium eſſe miſtio videbitur, non multæ, quare enim cum vna ſimul omnes corrũpuntur? Sic autẽ anima ipſa vna erit & non multæ, in quod abſurdum deduci videbatur ſermo, qui animam eſſe harmoniam dicit: quamobrem ſi miſtione vna ablata animal aufertur, vna igitur quoque anima cum ſu harmonia, alio quoq; modo exponitur, ſi non eſt harmonia anima, quare ſimul cũ carne ablata aufertur? Deinceps vt ab alio principio: ſimiliter autẽ & aliarum partium animalis pro eo, quod eſt, vnoquoq; ablato cum aliis partibus tollitur, partes autem intelligit ſimilares, os, carnem, neruum, venas, & reliqua, quorũ quopiam ablato ſimul quoq; animal aufertur, non ſane quouis inſtrumentalium, tolli autem dicit, non ipſum ſimilarium partium ſubiectum, ſed ipſam formam: quare non dixit ablata carne, ſed carnis eſſe.

Ad hæc, ſiquidem non unaquæque partium animam habet, ſi non eſt anima ratio miſtionis, quid eſt, quod corrumpitur anima deficiente? quod igitur neque harmoniam poßibile eſt eſſe animam, neque circulariter circumferri, patet ex dictis.

Alio modo circa hoc ipſum dubitat, immo non omnino eſt alia ipſa dubitatio a ſuperiori, ſed cum ſit eadẽ, ad illam vice verſa ſe habet. prius enim dubitauit, quod ita compoſitione, & harmonia corporis corrupta ſimul abit anima: ſiquidem non eſt harmonia. nunc autẽ econuerſo, qd ita ab anima relicto corpore, harmonia ſimul corrumpitur? ibi quidem ab harmonia facto principio in animam. hic vero ab anima in harmoniam corporis deſinit. nã ſi, inquit, haud eſt harmonia corporis anima, quare ſic ab anima derelicto corpore, harmonia ſtatim corrumpitur? quanquam non aperte dixit hoc modo, quod ſcilicet haud eſt animá corporis harmonia, ſed qđ huius opinionis abſurdum ſequitur, id vt prius accepit, nam dicendo animam harmoniam ſequebatur id, vt ſecundum vnamquanq; partium animam diceremus. Si ergo non eſt inquit ſecundum vnamquanq; partiũ anima, videlicet ſi anima non eſt harmonia: hac de cauſa poſtq̃ obſcuritatem cõtẽplatus eſt, ipſam rationẽ reſumpſit dicens, ſi non eſt anima ratio miſtionis. Deinde ſubinfert, quid eſt quod corrumpitur anima deficiẽte? quod eſt, ac ſi dicat, corrupto animali in defectione animæ nihil aliud, niſi temperationem, & harmoniam corporis, corruptum videmus. nanq; temperata elementa nõ corrumpuntur, ſed adhuc ſunt. anima igitur eſt harmonia, ſiquidem corruptio animæ nihil aliud niſi corruptionẽ harmoniæ corporis operata eſt. Ariſtoteles igitur cum dubitauerit, nõ ſolutionem ſubinde tulit veluti ea ſit manifeſta, & aliquo modo in ſuperioribus dicta. ſolueret autem ſic ipſam, quemadmodum quoq; alibi diximus. Qđ ratio miſtionis, et cõpoſita (quod eſt idẽ, ac ſi dicat, harmonia) rationem eorum, ſine quibus nõ ſunt, ad animam habent: non enim fieri poteſt, vt, ſi hæc non ſint, ipſum ſit corpus organicum: quod ſi neque corpus organicum ſit, animam ipſam in eo eſſe impoſſibile eſt, nõ tamẽ illa ſunt anima, quẽadmodum neq; ſine lapidibus & lignis domus eſt neq; tamen lapides, & ligna ſunt domus, velut etiam non ſine aeris pſpicuitate lux ipſa agit, neq; tamen lux, & perſpicuitas idem ſunt, eodem modo ſic ſe habet in anima, & in corporis harmonia. Quid ita igitur harmonia ablata, anima quoq; ipſa tollitur, immo animæ in corpus actio tollitur? quemadmodum etiam tranſparente aere ablato, non ipſum lumen, ſed ipſius luminis in tranſparens actio tollitur, videlicet eorum, ſine quibus eſſe non poteſt, rationem ad animæ operationẽ harmonia habet. Rurſus autem econuerſo ſi defecerit anima, harmonia ipſa ſtatim deficiet. Quare qđ ipſam continet atque apparet, ideſt, quod aptata eius ſemper conſeruauerat deficit. quod autem ipſa anima nõ eſt harmonia, id quidẽ per plura oſtenſum eſt, cum vero dicimus adeſſe citharœdum citharæ, chordarum diſſoluta harmonia, ſimile eſt ac ſi ignarum muſices, aut omnino inanimatum quodpiam citharæ adeſſe aliquis dicat, nõ enim vt citharœdus, & aptus ad citharam ille adeſt, ſed veluti, ſi etiam lapis adſit. non enim vnquam citharœdi modo in ipſam citharam non aptam operatus eſt, quemadmodum neq; anima in corpus non aptum operatur. Quare magis exemplum illi, quod per animam ſit, adeſt, quam contrarium ſit. adeſſe enim fortaſſe animam corpori aliquando, etiam poſt exitum nihil prohibebit, non tamen quod in eo operetur admittitur, quemadmodum neq; citharœdum in cithara non apta operari conceditur.

Per accidens autem moueri (quemadmodum diximus) poteſt, & mouere ſeipſam, ueluti moueri quidem in quo eſt, hoc autem moueri ab anima, aliter autem impoßibile eſt moueri ſecundum locum ipſam.

Cum illud confutauerit, quod anima per ſe moueatur quod & Democritus, & Timæus dicebant, alter quidem ſecundum lineam, alter vero circulariter mouens, cum inquam oſtenderit animam per ſe eſſe immobilem nunc dicit quod ipſa per accidẽs motu ſolo locali ſe mouere dicitur. ex quo enim corpus ipſa mouet, & in eo eſt dum corpus mouetur, cum eo ſimul mouebitur. quare mouendo corpus in quo eſt ſeipſam per accidẽs mouet. per ſe autem, & ſecundum ſubſtantiam, neq; mouetur, neq; in loco eſt, nanq; eſt incorporea. motu igitur ſolo locali mouere ſeipſam per accidens anima dicitur. nullo autẽ alio motu: neq; enim etſi mutatur corpus ipſa mutatur, neq; augetur, neq; minuitur. per accidens autẽ moueri (quẽadmodum diximus) Dixit enim quando contra Timæum dicebat, non autem patet cauſa, quare cœlũ circulariter feratur. neq; enim animæ ſubſtantia cauſa eſt, quod cœlum circulariter feratur, ſed per accidens.

Rectius autem dubitauerit quiſpiam de illa, ut quæ moueatur, in talia cum reſpexerit: dicimus enim animam triſtari, gaudere, confidere, timere, atq; etiam iraſci, & ſentire, & cogitare, hæc autem omnia motus eſſe uidentur. unde putauerit quiſpiam ipſam moueri, ſed hoc non eſt neceſſarium.

Cum animam in loco per ſe moueri confutauerit, ſi namque mouetur inquit in loco per ſe, in loco eſt, quod ſi hoc eſt, etiam corpus, nunc igitur hoc confutato, quoniam maxime motibus variatiuis moueri videtur, timore enim, & ira, & aliis affectibus mutatur, nunc inquam ad hoc inſtantiam fecit. contexit igitur ſic, quod anima eo modo moueri videatur, anima triſtatur, & gaudet, & timet, & ſimilia, hi autẽ ſunt motus, anima igitur mouetur harum autem propoſitionum maiori quidem concedit, vbi timor, & ira, & reliqua, motus eſſe dicuntur: minori vero nequaquam. non enim concedit, quod anima per ſe hiſce affectibus patiatur, ſed hoc eſſe vtriuſque ſimul, nanq; ſunt hi affectus in animalis anima, ex manifeſtis autem huic ipſi rei fidem facit. quemadmodũ enim inquit texere, vel ædificare eſſe opera animæ non conſentaneum eſt dicere, at ne quidem corporis, ſed animalis cũ corpore: eodẽ mõ iraſci, & timere, et ſimilia eſſe animalis cũ anima dicimus, nãq; illud eſt animal, quod per corpus texit, & ædificat, in corpore vero per animam iraſcitur, & triſtatur. quare ſi motus eius eſſe concedantur, non tamen ſunt animæ per ſe, ſed vtriuſque ſimul. nos autem id quærimus, an ipſa per ſe moueatur anima, & quiſpiam id quæſiuerit quõ cogitationem vtriuſque ſimul eſſe dicat, nãq; & alia, quæ ſunt irrationalis partis animæ, quæ quidem non eſt a corpore ſeparabilis, ſed eſt animati corporis forma, vt in materia corpore exiſtens forma inſeparabilis. quod ſi per ſe eſſe non poteſt,

conſequens

cōſequens illud eſt, vt nulla operatio eius ſolū, ſed vtriuſque ſimul dicatur. cogitare vero eſt ipſius animæ rationalis proprium quę quidem ſeparabilis eſt, hoc igitur quo modo vtriuſq; ſimul eſt? ad hoc ergo dicimus quod anima rationalis cum extra corpus eſt, & ſeparata habitu, quem cum corpore habebat, cogitatione nō vtitur, non .n. quærit, & inuenit, neq; per propoſitiones ad concluſiones procedit, ſed purus cū ſit intell's abſq; inquiſitione res ipſas perfecte percipit, vt ea, quæ omnium in ſe rationes habeat, & hiſce non corpore perturbata, quando vult, abſq; tempore occurrit. etenim corpus eſt illi ignorantiæ cauſa, quamobrem inquiſitionis, & inuentionis indiget, & quia non eſt eius vinculum ad corpus inuictum, ſed compatiens, propterea ex ipſius animæ motibus in corpus, & ex corpore in animam veſtigia tranſeunt. alia eſt igitur rei cogitatæ ſpecies, & alia rei, quæ triſtitia affecit: & in reliquis (vt dixi) in corpore veſtigium quoddā motus animæ manifeſtatur, vnde ipſi quoq; phyſiognomi ex aſpectu corporis animæ diſpoſitionem conijciunt. qđ autem ex affectibus corporis quidam in animam tranſeat, manifeſtum eſt, nam cum dolente ſimul dolet, & cū lætante lætatur. quod autem corpus tali, vel tali modo diſpoſitum ſit, vel non ſit illi impedimēto, nullus eſt, qui ignoret, quod quidem impedimentum nō erat ex eo in illam futurū, niſi ex habitu quem ad corpus habet naturalis quidā conſenſus, & affectus cōis in aīam trāſiret ſic, quemadmodum ſi retro alicuius cerebri ventriculus patiatur, ipſam memoratiuam virtutem pati dicimus: alio autem ventriculo patiente, ratiocinatiuam. atque eo modo pro diſpoſitione bona, aut mala bene, aut male imaginari animam, eaq; differentes animarum aptitudines, & hoc, quod in hos, aut in illos affectus propenſæ ſint, ex eo habitu, quem ad corpus habeat, et ex communi in affectiones conſenſu aduenit. vnde etiam quidam id putauerunt, quod animæ virtutes corporis temperationes ſequantur. hac igitur de cauſa cogitationem, cum ſit imperfectus intellectus, eſſe vtriuſque ſimul dicit, at hoc minime neceſſarium eſt.

Nam ſi & quam maxime triſtari, uel gaudere, uel cogitare motus ſunt: & unumquodque moueri horum, moueri autem eſt ab anima, ueluti iraſci, uel timere dum cor ſic mouetur, cogitare autem, uel tale, fortaſſe autem aliud quodpiam eſt.

Non eſt inquit neceſſarium ex his, quæ dicta ſunt, vt animā moueri dicamus. qūo autem non id neceſſariū ſit, per ea, quæ ſequuntur, confirmat. nam cū prædicta per conceſſionem motus eſſe dederit, hoc enim per hoc manifeſtat dicens, nam ſi & quā maxime, pro eo quod eſt, & ſi quam maxime concedamus præterea ſuperius, cū dixiſſet, hæc autem omnia motus eſſe videntur. ſed litera obſcuritatem habet, nanq; ſententiæ redditionem interlocutione vſus longam fecit, eſt enim dictorum redditio. Dicere autem iraſci ipſam, quod quantum ad literæ conſtructionem ſuperfluum eſt. at quoniam multa vſus eſt interlocutione, iterum ſumpto intellectu coniunctione inceptiua vſus eſt, literæ igitur conſtructio ſic ſe habet. Nam ſi & quam maxime triſtari, vel gaudere, vel cogitare motus ſunt, & vnumquodq; moueri dicere, iraſci ipſam, ſimiliter & quæ ſequuntur. quēadmodum enim inquit texere, & ædificare eſſe animæ non aliquis dixerit, ſed ipſius hominis cum corpore; ſic miſereri, diſcere, iraſci, & ſimilia ſunt hominis opera cum anima, quare motus hi non ſunt animæ ipſius per ſe motus, vtriuſque ſimul propter aīam. Quod vero quęritur eſt. an ipſa per ſe anima moueatur, ea eſt igitur literę cōſtructio: reliqua vero in interlocutione dicta ſunt, cū nanq; dixiſſet quod triſtari, & gaudere, & talia ſi ſunt motus, quomodo ſint hi motus enarrauit, iraſci enim inquit, aut timere, & ſimilia motus ab anima facti ſunt, quod autem ſint ij motus, in promptu eſt, vnus enim quiſque ipſorum pro motu cordis fit, nanq; in iracundia circa cor ſanguis feruet, & in ſuperficie diſpergitur, in timore vero in ꝓfundo contrahitur, & ipſum cor hoc vel illo modo mouetur: hæc autem talia non ſolum fiunt ab animo quodam motu verum etiam ipſa cogitationis actio non ſine tali quodā motu fit, cerebro ſcilicet aut alia quadam parte motum quēdam ferente, hinc illud eſt, quod eorum qui cogitāt, vultus mutabiliores fiunt.

Horum uero contingunt alia quidem ſecundum lationem quibuſdam motis, alia uero ſecundum alterationem: qualis uero & quomodo, alia ratio eſt. dicere autem iraſci animam ſimile eſt ac ſi quiſpiam dicat animam texere, uel ædificare, melius enim fortaſſe eſt, non dicere animam miſereri, uel diſcere, uel cogitare, ſed hominem anima.

Horum. ſ. quod iraſcatur quod timeat, quod cogitet, & reliquorum alia quidem contingunt ſecundum lationem, quibuſdam motis, alia vero ſecundum alterationē, aliqua autem & ſecundum lationem, & ſecundum alterationem, nanq; illud, quod iraſcatur ex ambobus accidit: cor enim palpitat, qui motus eſt in loco, & ſanguis circa cor alteratur, nam iram ſanguinis circa cor eſſe feruorem dicimus, feruor autem eſt alteratio: mi ereri autē, vel timere, vel gaudere alterationes quædam ſunt, at etiam fortaſſe fuſione quadam, vel contractione ſanguinis facta motus in loco ſunt: cogitare vero eſt alteratio quædam & cerebri, & alij corporis, maxime autem ſacri, ſed ipſa quidem ſequitur eam, quæ eſt propter cerebrum, & vt cauſa quædam eſt. vnde quoque qualis eſt cerebri temperatio, tales, vel tales actiones circa ratiocinatiuas facit: cogitare autem inquit, vel tale ſit, vel aliud fortaſſe quodpiam, vel tale, videlicet motus in loco: hoc enim motu dicebat moueri cor palpitans in ira, vel ſi nō hoc eſt cogitare, ſaltem tale quodpiam eſt, videlicet alteratio. Quales autem & quomodo contingant, alterius rationis eſt, hoc eſt quales vniuſcuiuſq; partis, aut operis animæ ſint motus, veluti quales in iraſcendo motus accidunt, vtrum ſecundum locum, an ſecundum alterationē, ſimiliter & in triſtando, & in gaudēdo, & in cogitando, vel quomodo hi motus fiunt, ideſt qua parte cum animę affectu compoſita, veluti hepate cum concupiſcibili, cum iraſcibili vero corde, & alia quadam parte cum alio quodam, & quali modo hoc moueatur, videlicet quid ab affectus animalis motu patiens: alterius quidem rationis talia ſunt. ſunt autem ſiue de partibus animalium, ſiue etiam de animalium motu tractatus.

Hoc autem non ut in illa motu exiſtente, ſed aliquando quidem uſque ad illam, aliquando uero ab illa, ueluti ſenſus quidē ex hiſce, reminiſcentia autem ab illa, ad eos, qui ſunt in ſenſorijs motus, uel manſiones.

Quoniam dixit oportere dicere, quod anima mouet homo, non ſic inquit ego dixi, veluti in ea per ſe motus exiſtat, verum quod aliquando quidem vſq; ad illam a corpore ſumpto principio motus fit, veluti ſe habet in ſenſu, nanq; a ſenſibilibus principium fit ad ſenſoria. Deinde hiſce ſeparatis, vel comparatis, & ex ſenſibilibus talem quendam affectum patientibus in potentiam tranſit affectus. & ſic in ipſam animam, quæ ipſum affectū, & cognoſcit, & iudicat. fit autem quidam motus talis etiam circa ea, quæ carent anima: quę igitur corpora leuia ſunt & polita, ſi quibuſdam directe ſtantia ponantur, hiſce, qui ſunt in viſibilibus colores, illuſtrantur, vt ſpecula, ſed minime ſentiunt, quia in ſe non habent animam, quę ipſam affectionem dijudicet, at ea ſentiunt, quæcunque habent animam, in quam is, qui fit in ipſis affectus, remittitur: in eo igitur quod vſque ad illam per ſenſus affectus diſtribuitur, anima moueri dicimus, nanque & per animam ſentit animal, & affectus vſque ad ipſam tranſit. Reminiſcentia ſane ſumpto principio ab anima in corpus viuum factum deſcendit, reminiſcentes enim timoris alicuius nobis facti ſæpenumero palluimus, & memores facti nauigationis nauſeauimus. at quomodo in reminiſcentia motū ab anima, ſumere principiū dicimus? nō vt illa ipſa per ſe reminiſcente, ſed vt per ſenſus motū ab ſenſibilibus ſumpto principio eouſque, vbi ſenſitiua,

& iudicatiua potentia eſt pertranſiſſe dicimus, hic autem ſpiritus eſt. ſic & in reminiſcentia dicimus, quod a ſpiritu, in quo anima eſt principium motus eius, qui in reminiſcentia fit, factum eſt: econuerſo in ſenſu in quod enim ſenſus deſinit ab eo reminiſcentiæ eſt principium. nanque reminiſcentia cuiuſdam phantaſmatis eſt inuentio, quod aliquando in ſpiritu fuit, in hoc enim innaſcuntur phantaſmata in quo anima ſenſitiua ſedet, ab his monumentis, quæ ſunt in ſpiritu, in quo eſt anima, quæ phantaſmata vocamus, quæ monumenta ex apprehenſionibus quæ per ſenſus fiunt, obtinuit, ab his (inquam) motuum ſecundum reminiſcentiam principium fit: obiecta igitur rurſus phantaſmati, quod prius habuit: hoc eſt impreſſione prius in ſpiritu innata reminiſcitur, & per propriũ ſenſorium ſenſit, ſic igitur ſenſorio corpus diſponitur. veluti ſenſus quidem ex his ſe: vt in exẽplo ratio eſt ex his, vt ex ſenſibilibus principium motus habet: reminiſcentia autem ab illa ad eos qui ſunt ſenſorii motus, vel manſiones, hoc autem, vel manſiones appoſuit, quoniam non, veluti cum ſentimus, ipſa ſenſoria moueri neceſſe eſt, deinde ſic in animam ipſum affectum tranſire: & ſic quando reminiſcimur, penitus oportet illud ipſum ſenſorium moueri, per quod prius ipſum motum habuimus. Verum fit aliquando hoc ipſum, velut ex his, quæ propoſuimus, exemplis: aliquando vero non neque enim omnino cum reminiſcentia ſenſorium mouebitur: ſed illis requieſcentibus tantum cogitantes reminiſcimur, nanque per ipſum ſenſorium nobis ipſa apprehenſio facta fuit

Intellectus autem uidetur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens & non corrumpi: maxime enim corrumperetur ab ea, quæ fit in ſenectute, offuſcatione

Poſtquam demonſtrauit animam per ſe localiter non moueri, inueſtigauitque quid ita maxime ira, et cupiditas, & timor, & ſimiles motus animæ alteratiui, viderentur, declarauitque quod & ſi id cõcederetur, motus eſſe, vtriuſque tamen ſimul ſunt, non ipſius animę: conſequenter in intellectum ſermonem traducit, & eum penitus eſſe immortalem dicit. quapropter Alexander, cum quæ ab Ariſtotele perſpicue dicta ſunt reſpicere non poſſit, intellectum ipſum velit nolit, eſſe immortalem fatetur non enim aliam expoſitionem inuenit, quæ literæ quadraret ſcopoque ſuo conſonaret, multis quidem in locis quadam cum dubitatione ſermonem facit. & hic intellectum eſſe immortalem dicere Ariſtotelem fatetur. paulum autem progreſſus in continuatione ſermonis incidẽs in literam quæ dicit, intellectus fortaſſe eſt diuinumque, & impaſſibile, de diuino, inquit intellectu ſermo eſt. at ſi de diuino dicebat, quid ita fortaſſe appoſuit? verum id diligentius cum eo peruenerimus, cognoſcemus, ille etiã idem Alexander de anima librum proprium ſcripſit, in quo ait, quod cum duo ſint in exiſtentibus, materia ſcilicet & forma vnumquodque ſecundum propriam formam deſignatur, materia enim communiter omnibus ſubſternitur. quare & homo ipſe ſecundum propriam formã deſignatur, ea autem forma eſt anima rationalis veruntamen vnaquæque forma corruptibilis eſt, & inſeparabilis a materia igitur anima quoque rationalis. enimvero nos dicimus quod aliæ formæ ſunt a materia ſeparabiles, aliæ vero non, animamque ipſam rationalem ſeparabilem eſſe, quamobrem Ariſtote. cum animam diffiniuiſſet, nõ animam rationalem priuatim, ſed ſimpliciter omnem animam diffiniuit, & cum dixiſſet eſſe entelechiam corporis naturalis inſtrumentalis potentia vitam habentis, addidit manifeſtum eſt autem quomodo entelechia, vtrum velut inſeparabilis, an vt nauiculator a naue? quare formam quoque eſſe ſeparabilem ſcluit. Quod autem hoc in loco manifeſte de intellectu humano diſſerat, ex ipſa dictione conſidera, intellectus autem inquit videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi. ſed quis diuinum eſſe intellectum coniectabit? videtur enim inquit non corrumpi, deinde etiam manifeſtius, maxime enim inquit corrumperetur ab ea, quæ fit in ſenectute offuſcatione, quid autem clarius quam, quod hic ſermo de noſtro intellectu eſt? paulo autem progreſſus nomen intellectus in animæ nomen tranſumit. quare ſenectus inquit eſt, non quod anima quicquam paſſa ſit, ſed quia id in quo eſt, aliquid paſſum eſt, velut in morbis, atque ebrietatibus fieri ſolet. quamobrem illi quidem calumniantur quicunque Ariſtotelem rationalem animam mortalem dicere ſuſpicantur, hoc autem in loco Alexander bene quærit, quomodo hæc ipſa cum prædictis conueniant, nanque ſermo in ſuperioribus de hoc erat, an oporteat vocare motus ipſas animæ operationes, videlicet iram, & timorem, & quæ ſunt his ſimilia, non autem, an incorruptibilia, an corruptibilia ſint. quomodo igitur veluti facta de illis inquiſitione, de intellectu infert hoc, quod intellectus videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi? ſed hoc dubium bene ſoluit. de illis.n. inquit potentia demonſtrauit, an corruptibilia ſint, hoc oſtenſo quod iſtæ quæ propriæ eius operationes vidẽtur in anima ſunt vtriuſque ſimul, quemadmodum texere eſt in corpore ſimul vtriuſque potentia igitur eas operationes corruptibiles eſſe demonſtrauit. in ſuperioribus n. illud præſumptum eſt, quod ſi operationum, aut affectuum animæ aliquid eſt propriũ, eã eſſe ſeparabile probabilem eſt, ſin minime id cõceditur, nullo modo. Quoniam igitur potentiæ illæ nullã habent ab corpore actionem ſeparabilem, propterea ab ipſo corpore inſeparabiles erunt. velut igitur hoc oſtenſum ſit, id cõſequenter de intellectu quærit, quo modo ſe habeat. Hoc igitur dicit, quod intellectus non ſic ſe habere videtur, ſed ſubſtantia quædam eſſe & innaſci, & non corrumpi, & dictionem ipſam conſidera. nam dicendo innaſci videtur, maxime quidem ſignificabat eum non ex corporis aut animę ad hoc ipſum complexione, germinare: ſed extrinſecus accedere, quemadmodum in his, quæ ſequuntur, ait. Deinde quoniã in corpore accidentia quoque innaſci videntur, & ſi non extrinſecus, appoſuit, ſubſtantia quædam exiſtens: at etiam quia formæ in materia innaſcũtur, & ſubſtantia ſunt, corruptibiles tamen, adiecit & non corrumpi deinde huiuſce rei fidem ſtudioſe addidit maxime.n. corrũperetur ab ea, quæ fit in ſenectute offuſcatione, nã ſi ab corpore inſeparabilis eſſet, & vigere & corrũpi cũ eo oporteret, ſi quidem in eo ſubſiſtentiam haberet. talia igitur ſunt ira, & cupiditas, & ea quæ ſunt ex his. intellectus autem econuerſo ſe habet, nam florente quidẽ corpore, vix apparens, at etiam fortaſſe nõ eſt: ſeneſcente vero, augetur namque prudentiam, & veræ gloriæ bonum Plato dicit, ſi ſic in profundam ſenectutem adueniat.

Nunc autem quemadmodum in ſenſorijs accidit, ſi enim acciperet ſenex oculum talem, uideret quidem ſicut & iuuenis.

Dubium quoddam iuſte ad ea, quæ dicta ſunt habẽs dubitationem, diſſoluit Ariſtoteles Dixit enim, ſi quiſpiam intellectum cum ſenectute non cõtabeſceret oſtendat ipſum eſſe incorruptibilem demonſtrat, quod ſi cũ corpore contabeſcere eum probet, corruptibilem igitur in vltima ſenectute, & delirantibus magis corruptus videtur. valde enim ſeneſcentes delirant, hoc autem & in ebrietatibus, & alijs quibuſdam affectibus, veluti melancholiis atque etiam in ſomnis paritur. Quod ſi corporis motibus alteratur, ob eam rem corruptibilis eſſe videtur. hoc igitur dubium ſoluens ait, idem in dictis affectibus intellectui contingere, quod potentiæ ſenſitiuæ quando ſenſoria læſa ſunt nam quemadmodum ſenſorijs læſis non quidem ſentimus, attamen iam ſenſitiua potentia minimæ læditur. non enim cum huiuſce craſſi corporis inſtrumentis ea, quæ illis vtitur potentia ſimul patitur. quod enim non ipſa potentia patiatur, ſed ipſum ſenſorium laboret, id patet ex iis, quæ ſuppoſuimus. diximus enim quod ſi qualis eſt oculus iuuenis, oculum ſenex acceperit, quemadmodum iuuenis operabitur ſenex, quod quidem non eſſet ſi potentia lęderetur. exemplum autem in ſuffuſionibus humorum manifeſtius eſt, nam ſi humorem illum deiiciamus illi vident, qui eo humore

impediti

impedit prius non videbant id autem propterea accidit, quod in hoc corpore ſenſitiua potentia non habet eſſe, ſed in ſpiritu ſic etiam ſi oculus ſenum ex tempore debilitatus ſit, & tuniculæ craſsiores factæ, & tanq̃ ſordeſcentes, non ſic tranſluceant. Si præterea intus humor nõ trãſluceat, atque etiam, aridiores ex tempore, & prope congelatæ, neque poſsint affectus ſenſibiles in ſpiritum viſiuum transferre, id accidit, quod ipſi ſenes minus vidẽt, ſed non quod ipſa viſiua potentia aliquid patiatur. Qđ ſi in ſenſibus, in quibus id minus eſſe oportebat, hæc accidit multo magis in intellectu. quare ſolum corpus, cũ quid ipſis intellectus operationibus paſſum ſit, impedire dicimus, non aliter, quam ſi alicuius operationis ſtudioſæ cauſa, veluti lectionis, vel contemplationis, vel orationis vicinum vicinus nugator expellat. quod ſi ille cum erga ſtudioſum reſpectum omnino non habeat, eum tamen de propinquitate loci expellit, quanto magis intellectum? cum erga ipſum corpus reſpectum habeat ꝓpter naturale vinculum? non enim vinculum hoc omnino ſimul eſt impaſsibile. Quod ſi quiſpiam dicat, vnde igitur id patet, quod intellectus, quemadmodum ſenſus non in aliquo præter hoc corpus eſſe habeat? velut in ſpiritu? nondum enim in ijs, quæ dicta ſunt, hoc manifeſtum eſt, hoc autem tantum patuit, quod in hoc nõ habet eſſe, veluti ſenſus. Dico igitur quod hoc ipſum deinceps Philoſophus demonſtrabit, eſſe ſcilicet ipſum ab omni corpore ſeparabilem, neque veluti ſenſus ab hoc ſolum, nõ autem difficile eſt & hoc prius explicare in aliquo eorum, quæ dicit. quod enim quemadmodum ſenſus in alio nõ habeat eſſe intellectus, inde patet. nam ſenſus ab ſenſibilibus maioribus præoccupati, minora ſuſcipere non poſſunt: velut auditus ſi maiorem ſtrepitum audierit minorem nequaquam perceperit: & lingua ſi acerrimum ſuccum guſtauerit, inferiorem non ſenſerit, atque in alijs ſimiliter, hoc autem, quoniam proprie ſenſuum inſtrumentumq́;, & vehiculum, ſpiritum dico, corpus eſt. Ipſe vero intellectus nimirum incorporeę intelligens, nulloq́; corpore in intelligentiam vtens quanto maiora intelligibilia ſuſcipit tanto magis minora capit. atque aliter nulla potentia, quæ in ſubiecto corpore eſſe habeat ipſa ad ſe conuertere poteſt. nam & corpus ad ſeipſum, in quo eſt, pariter conuerteretur, nullum autem corpus ſibijpſi cohęrere poteſt, neque etiam alij niſi per ſuperficiem. ſed intellectus ipſe ad ſe conuertitur, ſeque ipſum videt, ipſe de ſe quærit, & ipſe inuenit. ſubſtantia igitur a corpore ſeparabilis, neque aliter quicquam aut contra ipſum aut contra ſubiectum ſuum pugnat, anima vero corpori repugnat cum ſic affectus corde feras. nihil autem ſubiectum ſuum corrumpit. omnia enim eſſe cupiunt, at ipſa virtute corpus cõſumit, non igitur in ipſo eſſe habet, etſi aliquando ſeparatim operatur, quando in diuinorum contemplatione eſt, illud patet, quod etiam ſubſtantiam ſeparabilem tenet.

Quare ſenectus eſt, non quod de anima patiatur aliquid, ſed illud in quo eſt, ut in ebrietatibus, & morbis.

Senectus, videlicet non illud interpretamur, quod ita dicebat maxime.n. corrũperetur ab ea, quę fit in ſenectute offuſcatione, & quod nunc ait, ſed ibi quidem moderatum, hic vero, quod multũ, et vltimũ eſt, vt.n. dixi qđ, quia non eſt omnino aduerſum corpus ſine reſpectu, non ſiter intellectus proportione corporis indiget, vt cũ proportionabiliter ſe habeat, nihil turbetur illi vero in flore ætatis aduerſus oꝑationes ꝓprias ꝑ affectuũ ꝑturbationẽ immoderatũ ſit, & in vltima ſenectute qa mortificatũ idẽq; materię proximum eſt idem igitur, inquit patitur, intellectus in ſenectute, qđ in ebrietatibus, & morbis. nã velut ibi ꝓpter corporis intẽperiem ad operatiões impeditur, quod patet, quia, cũ de tali ſtatu corpus ipſum diſceſſerit, iterum relucet, ſic in ſenectute etiã accidit. quod aũt poſt ebrietatis liberationem, non alius quiſpiam innaſcitur intellectus, quaſi rurſus ex tẽperamento fiat, perſpicuum eſt, quod cum primo eſt vnus, & idem numero, nam ſi ſimpliciter ex tẽperatione ſit, vt album, non quidem eſt vnus, & idẽ numero, nã neq; ante, & poſt ebrietatem vna, & eadem numero temperatio eſt, ſed certe ſpecie, quod autem numero intellectus eſt vnus, & idem patet ex eo, quod poſt ebrietatem quæ prius facta ſunt recordatur, nam ſi veluti quiſpiam putauerit, idem ſpecie, non autem numero eſſet, non quidẽ quæ facta eſſent ante ebrietatem, ea recordaretur, ſed illi altera diſciplina opus eſt, ſimile enim inquit Ariſtoteles hoc eſt, ac ſi quidem hoc ego, tu vero illud ſentires, neq; enim quoniam ſunt eædem ſpecie animæ quæ iam ego ſcio, alius ſit: qđ ſi vnus & idem numero eſt, & ante, & poſt ebrietatem, nihil quidem aliud, niſi operationes ebrietas impediebat at illud ſciendum eſt, quod illi qui omnem animam eſſe ſeparabilem volunt, has ipſas dictiunculas aſſumũt. ecce enim dixit, inquiunt quod anima nõ patitur aliquid, ſed ipſum corpus, in quo eſt, verum nos dicimus quod illi non de omni anima, ſed de intellectu ſermo eſt, & hunc ipſum animam vocat, quod & ex prædictis & ex his, quæ poſtea infert manifeſtum eſt, nanq; adhuc de intellectu ſermonem facit, ſic enim cum dixiſſet, quod intellectus ipſe non eſt qui patiatur, verum corpus in quo eſt, quare inquit neque intelligere, neque cõtemplari ipſum corrumpitur. ſed alio quodam corrupto marceſsit, nam ſi intellectus non patiatur, operationes eius videlicet intelligere, & contemplari minime patiuntur, de omni igitur non eſt eius ſermo. eſt enim ridiculum putare eum de omni dicere, cum & eius ſubſtantiæ, quæ a corporibus ſeparabilis eſt, & eius, quæ non ſeparatur, nobis regulas manifeſte tradiderit. & nota quod quem intellectum dixit incorruptibilem eſſe, & foris aduenire corpori, hunc ipſum ſtatim animam vocauit, vt intelligeres quod non aliter aliquem dixit eſſe intellectum præter animam rationalem extrinſecus nobis aduenientem, ſed animam ipſam rationalem intellectum vocauit. manifeſtiſsime igitur per hæc animam noſtram eſſe immortalem Ariſtoteles demonſtrauit: corpori autem rationalis anima innaſcitur poſt animalis perfecti figuram alijs animæ virtutibus, videlicet rationibus ipſis ſimul cõiectis cum ſpermate, quod ſi quiſpiam ad omnem animam hoc eſſe dictũ accipias, videlicet quare ſenectus eſt, nõ quod anima paſſa ſit accipiemus (vt Alexandro etiam videtur) omnem quidem animam per ſe impaſsibilem eſſe, ſed irrationalẽ quidem, quia neque illi eſt, vt per ſe ſit, ſed vt cum ſpiritu corrumpatur: intellectum vero, cum ſit ſubſtantia ſeparabilis eſſe impartibilem.

Et ipſum intelligere, & ipſum contemplari marceſsit alio quodam intus corrupto, ipſum autem impatibile eſt.

Alio quodam intus videlicet ſpiritu, nam quia non in ſolis delirationibus intelligere ipſum marceſſere accidit, verum etiam in flore ætatis ſępenumero intellectionum deſipientias, & hebetudines fieri contingit, hoc inquit fieri cum ſpiritale corpus, in quo animales potentiæ primum relucent, aliquam corruptionem ferat, cumq; non adſit ſymmetria, cum ipſam illectionem turbet, atque impediat.

Cogitare uero, & amare, & odiſſe non ſunt illius affectus, uerum huius habentis illud, quatenus illud habet: quapropter & hoc corrupto neque recordatur, neque amat, non enim illius erat ſed ipſius communis, quod perit.

Quod ipſum cogitare per ſe non ſit ipſius animæ, ſed vtriuſque ſimul iam diximus, non enim, inquit vt ipſum intelligere, & contemplari proprii ſunt ipſius intellectus affectus (affectus enim quemadmodum ſæpe diximus, operationes vocat) ſic & cogitare, & amare, & odiſſe, ſed huiuſce, videlicet animalis habentis animam, quatenus illud habeat, hoc eſt inquãtum habeat animã, nam veluti (vt ſæpius dictum eſt) ipſum texere eſt animalis in corpore, ſic animalis ea ſunt in anima. Quare in quit animali corrupto nihil horum anima habebit, quæ ipſi ex complexione corporis aduenerant, conſequenter autem neque recordari ipſam dicit, quia ibi quidem cognitio eius præterfluens eſt, & in detentionem cogni

torũ memoria indiget, at poſt ipſum corpus, vt ea, quæ cognitionem ſtantem habet, & ipſis rebus occurrit, memoria non eget. eorum enim, quæ quondã cognita ſunt memoria eſt. tunc enim neq; prius, neq; poſterius habet cognitio, niſi per contemplationum repræſentationem, ſed ſemper inſtituta eſt, & præſens inquirit.

Intellectus autem fortaſſe diuinius quiddam, & impatibile eſt. quod igitur impoßibile eſt moueri animam, manifeſtum eſt ex hoc, quod ſi omnino non mouetur, patet quod neque a ſe.

Non vt dubitas illud fortaſſe adpoſuit, ſed vt qui nondum perfecte id demõſtrauit, quod ſi & hic, & ſuperius, atque etiam magis inferius vult ipſum intellectum eſſe immortalem, hoc eſt ipſam per ſe rationalem animam, dementes ideo ſunt, qui putant ipſum opinari eam eſſe mortalem. manifeſtum eſt enim quod non de diuino intellectu, verum de noſtra rationali anima ſermonem facit: neq; enim ille in corpore neq; ab ijs, quæ dicta ſunt, impeditur. ab ijs enim quæ ſimul cognita nobis de eo apertum eſt, illius autem ſunt ignobiles operationes, alioqui ſi de diuino intellectu eſſet illi ſermo, non quidem illud fortaſſe appoſuiſſet veluti dubitans, an ille ſit impartibilis, atq; diuinus, ex oſtenſis autem ſummatim ſermonem colligens inquit. quod ſi id oſtenſum eſt, quod anima non mouetur, id etiam patet, quod ſi non omnino mouetur, neque etiam per ſe mouebitur.

Multo uero dictorum ſtultißimum eſt, dicere numerum eſſe animam mouentem ſeipſum. ſunt enim ipſis impoßibilia, prima quidem, quæ ex motu accidunt, propria autem, quia dicunt ipſam numerum.

Quod propoſitũ eſt, Xenocratis, quid fuit ſucceſſor Platonis, opinionem de anima refellit, qui animam numerum ſeipſum mouentem dicebat eſſe: manifeſtumque eſt, quod ſi ita dicebat, quemadmodum apparet, facile redargui poteſt hic ſermo. Sed (quod etiam in ſuperioribus dixi) nullus quidem etiam qui ſummo digito diſciplinas guſtauerit talia dixerit. dicebat igitur numerum animam propter ſpecierum plenitudinem eſſe animam, & ex rationibus rationem, omnium nanque rationum (ſicut diximus) in ſeipſa rationes habet. numeros autem vocabant ſpecies, vt dictum eſt. ipſe etiam deinceps ait. & bene quidem dicentes animam ſpecierum locum, ea de cauſa igitur numerum. ſeipſum vero mouentem dicit, quia ipſa per ſe viuit. non enim eſt illi ab alio vita, eſt. n. ipſa ſponte viuens. At Ariſto. quemadmodum cõſueuit quod apparet rationis, id arguit. cõia igitur dicit eſſe eas opiniones, quas cum hac ipſa redarguit. nam quæcunq; ſequuntur abſurda eos, qui dicunt animam moueri, eadẽ hunc ipſum ſequentur, qui eam numerum ſeipſum mouentem dicit. propria autem, quatenus dicit eſſe animam numerum, ad quod nunc inſtat.

Quo nanque modo oportet intelligere unitatem motam? & a quo? & quomodo impartibilem, & indifferentem exſtentẽ? ſi enim eſt motiua, & mobilis, differre oportet.

Videtur idem dicere, cum bis quomodo dixerit. at non ſic eſt, verum primum eſt modi ipſius cognitionis, videlicet quis eſt modus intellectionis, qui nos in vnitatis motæ cognitionem inducere poteſt, neque enim ſenſu, neque cogitatione hoc ipſum cognoſci poteſt. id autem, quod dicit, a quo id eſt vtrũ ipſa ſibi motus eſt cauſa, an aliæ alia vnitas? illud vero ſecũdum, quomodo eſt modi ipſius motus, vtrum ſcilicet per lineam moueatur, an circulariter? an alio quodammodo. veluti per mutationem, aut augmentum, & corruptionem. quomodo igitur vnitatem motam intelligere oportet? nam ſi omnis numerus eſt vnitatum multitudo, id quidem neceſſe eſt, vt moto numero vnitates moueantur, quomodo igitur vnitas mouetur? nã ſi a ſeipſa mouetur, quia mouẽs inquantum mouet aliud quoddam eſt ab eo, quod mouetur: neceſſe eſt & ipſam vnitatem a ſeipſa differre, nanque aliud quoddam eſt inquantum mouet, & aliud inquãtum mouetur, quæ igitur eſt ipſius ab ſe vnitatis differentia, cum ſit indifferens & impartibilis? ꝙ ſi aliæ mouent, atque aliæ mouentur quæ nam inter vnitatem, & vnitatem differentia eſt? oportet enim quod mouens, inquantum mouet ab eo, quod mouetur, differat, ſi quidẽ potentia quadam naturæ: hoc eſt aptum mouere illud vero moueri, atque aliter Si aliæ vnitates mouent, aliæ mouent̃, quæ quidem mouent, eæ erunt anima, nõ quæ mouentur. quẽadmodum. n. in animali, quod mouet eſt anima, quod mouetur corpus: ſic etiã quia vnitatũ aliæ mouent, aliæ mouentur, quæ mouent quidem. eæ erunt anima, ꝙ ſi hoc eſt. non quidem numerus ſeipſum mouens erit anima, ſed ſolum mouens.

Praeterea autem, quia dicunt motam lineam ſuperficiem facere, punctum uero lineam, ipſi etiam unitatum motus lineæ erunt, punctus enim unitas eſt poſitionem habens, numerus autem animæ iam alicubi eſt, & poſitionem habet.

Aliud argumentum in hoc aũt loco ipſos deridet. hoc inquit ex geometria videtur, quod punctus fluens lineã facit. linea vero itidem fluens ſuperficiem, ꝙ ſi hoc eſt, ipſi animæ motus, cum ſint vnitatum motus, lineæ erunt ira & cupiditas, & reliqua nam, inquit vnitas nulla alia in re a puncto differt, niſi quod quidem alicubi punctus iacet in linea enim, vnitas vero non eſt ex his. quæ poſitionem habent, nihil igitur aliud eſt vnitas, quam punctus ſine poſitione, punctus vero vnitas cum poſitione. qui igitur numerum eſſe animam dicunt, ij in corpore eam eſſe fatentur. quare numeri vnitates alicubi iacent, in corpore enim ſunt igitur vnitates ipſæ poſitionem habentes puncta ſunt. igitur ea cum mouentur, lineas faciunt.

Praeterea autem a numero ſi auferat aliquis numerum, uel unitatem, relinquitur alius numerus. plantæ autem, & animalium multa diuiſa uiuunt, & uidentur eandem animam habere ſpecie.

Tertium hoc eſt epichirema, ſi inquit ab numero vnitatem detraho, velut ab decem, alium numerum, facio nouem, alium quidem parem, alium vero imparem. ſimiliter etiam ſi numerũ auferamus, qui relinquitur, ſpecie alius ſit, nam ſi ab ſedecim, qui tetragonus eſt auferamus tria, non amplius tetragonus eſt, ꝙ ſi etiam Gnomona a tetragono aufero, veluti eptem a ſedecim tetragonus nouem fit, non igitur eſt idem ſpecie, ſed genere. Quod ſi, inquit, a planta ramum abſcideris, eadem & in relicta planta, & in ipſo ramo anima manet: ſimiliterq; in diuiſis animalibus hoc ipſum cõtingit. diuiſa enim ad quoddam tempus animæ operationem habere vidẽtur, ſenſum, inquam, & motum, non igitur numerus eſt anima. in plantis autem ratio manifeſta eſt ꝙ ſi non in omnibus partibus rationem acceperis, in alijs animalibus vera eſt, quibuſdam enim partibus amputatis eadem manet anima. quod etſi non omnino in animatis ratio vera, eſt attamen in quibuſdam eſſe verum argumentum ſanum demonſtrat.

Videbitur autem nihil differre unitates dicere, uel corpuſcula parua, etenim ex Democriti ſphærulis ſi fient puncta, ſolum autem maneat quantitas, erit quiddam in ipſo, aliud quidem mouens, aliud uero motum, ſicut in magnitudine. non enim quia magnitudine differant, aut paruitate, hoc accidit, quod dictum eſt, ſed quia quantum eſt. quocirca neceſſe eſt eſſe aliquod mouens ipſas unitates, ſi aũt in animali, mouens anima eſt, & in numero, quare non mouens, & motum anima eſt, uerum mouens ſolum.

Xenocratis opinionem in opinionem Democriti contrahere vult, ille enim de ſphæricis atomis animam conſtare dicebat, ſi igitur inquit atomorum magnitudinem quiſpiam auferat, puncta erunt, vnde eadẽ abſurda vtriſque conſequentia erunt. nihil autem ſuppoſitionem Democriti lædit, ſi atomorum continuum auferamus. neq; enim quia continua corpora eſſent, ea moueri dicebat, ſed propter ipſorũ multitudinẽ in impulſione mutua, ſic etiam Xenocrates non quia ſupponeret impartibilia,

ea, de

ea, de quibus aĩa conſtabat, dico autem vnitates, iõ ipſas moueri dicebat. Verum ꝙ erat q̃tum id, ꝙ erat ex ipſis .ſ. numerus, in hoc igitur conueniunt, inquātum moueri ipſam dicebant, alter quidem atomos, alter vero numerum, ſequitur neceſſario vtrũq; hoc dicere, aliã quidem ſiue atomorum, ſiue numerorum moueri, aliã vero mouere. ab ipſo autem in ſeptimo, & octauo phyſices demõſtratum eſt, ꝙ idem inquantum idem & mouere, & moueri impoſſibile eſt, neq; in continuo, neq; in diuiſo. hæc autem conſequitur hoc, ꝙ vterq; ipſorum aĩam ſeſe mouentem diuiſum q̃tum facit. Quapropter ſi atomorum, & numerorum alij quidem mouent, alij vero mouētur, erit quidem tota congregatio ſeſe mouens: quemadmodum etiam totum aĩal ſeſe moueri dicitur, ſed hoc quidē moto, illo vero mouente. vt igitur in aĩali mouens eſt anima, & non motum, ſic & in aĩæ numero non omnis numerus erit aĩa, ſed eæ, quæ mouent vnitates. ſimiliter & in ſphæricis atomis, eæ, quæ mouent, atomi aĩæ erunt. ſic igitur in eãdem opin. Democritus, & Xenocrates conferuntur, & ideo quæcũq; abſurda Democriti opinionē ſequi demonſtrauimus, eadem Xenocratis opinionem ſequentur. at fortaſſe quiſpiam diceret aut illud eſſe verum ꝙ omnino Democriti. & Xenocr. opinio in idem conueniat. non n. animam q̃tum diuiſum Democritus ſimpl'r faciebat, vt Xenocrates, atque ideo ſupponebat animam eſſe non ex quibuslibet atomis, verum de ſphæricis, vt motus cauſam ipſam traderet. non igitur vtraſq; opiniones in idem ſimpliciter adducit.

Accidit autem quomodo unitatem hanc eſſe? oportet enim eſſe ipſius differentiam ad alias: puncti autem unici quænam differentia eſt præter quam poſitio?

Vnitatem dixit, pro ex vnitatibus, ſi igitur inquit aĩa eſt vnitas, vel ex vnitatibus: id patet ꝙ vnitates ex q̃bus anima conſtat, oportebit differre ab alijs vnitatibus, quæ non faciunt animas. non. n ſimpliciter omnes vnitates, aut hæ, ex quibus aĩa conſtat, ipſæ ſunt animæ factiuæ, ſed hæ mouentes ſolum. quæ nam igitur vnitatis ad vnitatem dr̃ia eſt? non hoc quidem poteſt intelligi niſi quãtum aliæ quidem ipſarum poſitionem habent, aliæ vero non. verum oẽs vnitates, ex quibus numerus eſt. i. aĩa, poſitionem habent, in corpore enim ſunt, quæ igitur ipſarũ differentia eſt? eſſe autem dr̃iam hac de cauſa oportebat, vt aliæ quidem moueant, aliæ vero moueantur, quod quidem fieri non poteſt. non contingit igitur q' numerus, aut vnitas anima ſit. pulchre autem dixit pũcti vnici; nam ſi vnitas accepta poſitione punctus ſit, & vnitates ſunt ex quibus anima eſt in corpore, id ſequitur ꝙ erunt puncta, quia autem non ſimpliciter puncta dicebanr, ſed vnitates, & ipſe hæc eſſe punctos oſtendit, ideo puncta vnica merito dixit.

Siquidem igitur ſunt diuerſæ, quæ in corpore ſunt unitates, uel puncta, in eodem erunt unitates, occupabit. n. locum puncti.

Adhuc contra Xenocratem ſermo demonſtrat, quod vnitates ex quibus aĩa conſtat puncta ſunt, q̃m punctus eſt vnitas ſine poſitione, ſed vnitates animæ poſitionem habent, nãque ſunt in corpore, qua de cauſa puncta ſunt: ſimiliter puncta ſunt vnitates poſitionem habentes, ꝙ ſi puncta ſunt vnitates, & vnitates puncta, in toto aũt corpore ſunt puncta, vtrum vnitates quæ faciunt aĩam, ſiue puncta cum punctis ſiue vnitatibus, quæ ſunt in corpore, in quo eſt aĩa, ſunt eædem, an diuerſæ? ꝙ ſi aliæ ſunt vnitates animæ ab vnitatibus corporis, q̃n anima ipſa ſit in corpore, puncta aĩæ cum punctis corporis cohærent: punctus autem puncto cohærens vnum punctum facit, nam ſi impartibile cum impartibili componatur, ſit impartibile. ꝙ ſi vnum aĩæ punctum alij corporis puncto cohæret, & nihil magis ex ambobus ſit, quid prohibet plures aĩæ punctos eidem corporis puncto cohærere? nãque infinita impartibilia compoſita magnitudinem minime faciunt, quare fieri id poteſt, vt oĩa animę puncta vni corporis puncto cohęreant. quæcũque autem puncta cohærebunt, ea punctum vnum facient. quare in puncto ſuiipſius erit aĩatum corpus, inquantum omnia animæ puncta cohæſerunt, neque aliquod impoſſibile ſuppoſitio ipſa habet. nam ſi numerus eſt aĩa, ꝙ idem eſt, ac ſi diceremus, punctorum diſtinctorum cumulus, accidit autem ꝙ infinita puncta vni, & idem puncto cohæreant, vt centrum circuli, in quod linearum circũductarum termini conducuntur: contingens erit etiam ꝙ oĩa puncta ex quibus anima conſtat, vni puncto corporis cohęreãt, illud autem contingens eſt cuius, cum non ſit neceſſariũ, ſed poſitum, nihil euenit impoſſibile: at vero ſi numerus eſt anima quod eſt, ac ſi dicam, multitudo punctorum, continget, vtique quod oẽs puncti vni corporis puncto, actu quidã diſtincti cohæreant, hoc autem ſequitur ꝙ in puncto vno corpus animatum eſt, q. quidem fieri non poteſt. nãq; totum viuit, & aĩatum eſt, non igitur eſt aĩa numerus. hanc. n. ſuppoſitionem hoc abſurdum ſecutum eſt, atque aliter id acciderit, ꝙ aĩa ſit vnus punctus, licet etiam quiſpiam non hoc ſuppoſuerit, omnia animę puncta vni corporis puncto cohærere, ſed vnum aĩale punctum vni corporali puncto cohærere. at neque ſic abſurdum hic ſermo effugiet, nam ſic etiam neceſſe eſt non idipſum totum corpus aĩatum eſſe, ſed in quibuſdam in ſe punctis, omnino autem neq; ipſum eſſe aĩatum corpus. omnino autem puncta, non corpus, quare aĩales puncti ſunt in corporis punctis. non autem corpus, & puncta, quæ ſunt in eo, ſunt idem quemadmodum neq; eſt idem dicere terminum, & terminatum. nullum eſt igitur animatum corpus, ꝙ ſi animæ puncta eadem ſint cum punctis corporis, omne aũt corpus puncta habeat: id ſequitur ꝙ omne corpus aĩatum ſit, ſiquidem igitur vnitates quæ ſunt in corpore diuerſæ ſunt & puncta, vnitates, & puncta de eodem dicit, videlicet de punctis corporis. dixit. n. ꝙ puncta ſunt vnitates habentes poſitionem, ſi igitur, inquit vnitates, ſiue puncta, quæ ſunt in corpore. diuerſæ ſunt ab vnitatibus, ſiue punctis aĩæ, locum puncti vnitas occupabit, vnitas videlicet aĩę locum puncti corporis occupabit. cõius autem locum puncti dixit, quia quod eſt indiuiſibile, non eſt in loco, ſed dixiſſe poteſt aĩalis puncti locum, ipſum, ꝙ eſt in corpore punctum.

Atqui quid probibebit in eodem eſſe, ſi duo & infinita ſint? quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa.

Habet ſuppoſitio ꝙ conſentaneum eſt nã ſi duo puncta conuenerunt ex neceſſitate, vnde puncta aĩæ, quæ ſunt in corpore, oĩno cum punctis corporis cohæreant, quid prohibet, & plura, & oĩa in idem cõueniſſe? Quare vel in vno puncto corporis aĩatum erit ipſum animal, vel oĩa animæ puncta vni corporis puncto cohærebũt, vel in vnoquoq; eorum, quæ ſunt in corpore punctorũ animal ipſum habebit aĩam, vel etiam infinita erunt in corpore puncta, vel omnibus aĩæ puncta cohærebunt, & ſic in animali erunt infinitæ aię. erit autem ſic & ipſum infinitum, vel oĩbus, neq; erit totum idipſum animatum corpus, neque oĩno (quemadmodum dictum eſt) animatum. nam quorum locus eſt indiuiſibilis, & ipſa. q̃m dixit nihil prohibere in eodem puncto corporis infinita animæ puncta cohærere adeo, vt vnus punctus aĩa fiat, hoc ipſum confirmare vult. Si n. innumerabilium punctorum locus aĩæ punctus eſt, idem punctus corporis, hic autem ipſe punctus indiuiſibilis, infinita. ſ. puncta cohærentia cum vno corporis puncto erunt indiuiſibilia. nam quemadmodum ſe locus habet, ita ſe habent ea, quę ſunt in eo, quapropter vnus erit aĩa punctus, & vno in puncto ipſum corpus animatum.

Quod ſi quæ ſunt in corpore puncta ſunt, ipſe numerus animæ, uel ſi qui ex his, quæ ſunt in corpore, punctis, numerus eſt anima, cur non omnia animam habent corpora? puncta enim in omnibus uidentur eſſe, & infinita.

Hæc eſt altera diuiſionis pars. id enim diximus, ꝙ vel eadem ſunt animæ puncta cum punctis corporis, vel diuerſa: cum igitur habueris ea eſſe diuerſa, tunc quod reliquum eſt ante oculos ponitur. cum igitur dixerit ꝙ puncta, quæ ſunt in corpore ipſe eſt numerus aĩæ, in id quod

manifeſtius eſt ſermonem repetit. non.n.puncta numerũ eſſe animæ dicebant, ſed numerum eorum, quæ ſunt in corpore, punctorum eſſe animam, ſi idem ſupponerent eſſe puncta animæ cum punctis corporis.

Adhuc autem quõ poßibile eſt ſeparare animas, & abſoluere à corporibus, ſiquidem non diuiduntur lineæ in puncta?

Xenocrates veluti is, qui eſſet Platonis diſcipulus, a corpore ſeparabilem eſſe aĩam dicebat, quo patet ipſum, nõ hunc, numerum cognitum ipſam dixiſſe quo.n.modo fieri poteſt numerum per ſe eſſe niſi per analogiam; ad id autem ꝙ apparet Ariſto. occurrens ait. ſi anima ſeparabilis eſt, & puncta a corpore ſeparari non poſſunt: id ſequitur ꝙ anima non eſt numerus. id enim ſequeretur, ſi diceremus numerum, vt etiam puncta diceremus, numerus.n. ſunt vnitates, quę poſitionem habentia puncta ſunt. id autem fieri non poteſt, vt puncta, quæ ſunt in corpore ſeparentur, quia non in puncta lineæ diuiduntur, quemadmodum neque ſuperficies in lineas, neque corpora in ſuperficies, linea nãque lineæ pars eſt, punctus vero lineæ terminus eſt. quæ autem diuiduntur, in partes, non in terminus diuiduntur. non enim terminus ab eo cuius eſt terminus, ſeparari poteſt.

Accidit autem, quemadmodum diximus, partim quidem hoc idem dicere his, qui corpus ſubtilium partium ipſam ponunt: partim uero ut Democritus moueri inquit ab anima. proprium hoc abſurdum. ſi quidem enim eſt anima in omni ſentiente, neceſſarium eſt in eodem duo eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima ſit. his uero, qui numerum dicunt, in uno puncto, multa puncta eſſe, uel omne corpus animam habere: niſi differens aliquis numerus adueniat, & alius quidam eorum, quæ ſunt in corpore punctorum.

Hæc inquit abſurda Xenocratis opinionem ſequũtur partim quidem illorum opinionem, qui corpus aliquod ſubtilium partium eſſe aĩam dicunt, partim vero Democriti opinionem abſurdum ſequitur. illi n.animam exile quoddam corpus eſſe dicebant, vt oĩno poſſet per corpus procedere, & aĩatum totum per totum faciens mouere. quare iuxta illos, ſi aĩa cum ſit corpus, per totum procedit corpus, & aĩatum totum per totum faciens mouet, duo corpora erunt in eodem, quod quidem abſurdũ eſt. hoc igitur abſurdum his etiam, qui illam numerum dicebant, accidebat. nam ſi aĩæ vnitates aliæ eſſent cũ punctis corporis, hoc ſequeretur, ꝙ oĩa animæ puncta cum vno corporis puncto cohærere poſſent. Sic igitur communicant aliter etiam ſic vnitates ex quibus eſſe animam Xenocrates ſupponebat, aut corporeæ ſunt, & numerabiles, aut non corporeæ, neq; numerabiles, ſed impartibiles, & numerantes magis. omne.n.numerus corporeus, omnino numerabilis eſt: at numerans, incorporeus. ſimpliciter igitur, aut ſunt vnitates aĩæ corporeæ aut non, ſed ſunt impartibiles, ꝙ ſi corporeæ ſint, id quidem ſequitur, vt corpus per corpus procedat, & idẽ eueniat ꝙ his, qui corpus ſubtilium partium aĩam eſſe dicunt. Quod ſi ſint impartibiles, in eadem abſurda, quæ Democriti opinio deſcendit, res ipſa deducetur, ſi quidem & ille cũ atomis corpus mouebat, non quod ad q̃titatem molem habeant vel ſimplr molem, ſed quia numerus eſſet. Dictum eſt autem ꝙ non ſolum ex numeris atomis eſſe animam Democritus dicebat (ſic.n quæcũq; contingebant atomi animam faciebant) verum cum mole ſphæricæ figurata. non.n.fieri id poteſt vt ſine mole figura ſit, molis n.terminus eſt figura. hæc igitur, ſi non eadem ſint aĩæ puncta, cum punctis corporis. Quod ſi ſint eadem puncta aĩę cũ punctis corporis id ſequitur vt omne corpus aĩatum ſit, magis autem conſentaneum eſt, vt ipſi primum ſupponant, ſiquidem non omne aĩatum dicebant. Sic igitur idẽ abſurdum ſequitur & eos, qui aĩam ſubtilium partiũ corpus eſſe dicunt, & eos, qui numerũ eam eſſe volunt aliud etiam abſurdum ſequitur, ꝙ his, qui numerum eam eſſe dicunt, cum Democrito cõe eſt, in ſuperioribus.n.demonſtrauit nihil differre vtrum dicamus ſphęrulas paruas mouentes ſimul trahere corpus, an numerum. neque.n quia ſint hæ quidem magnitudines, illæ vero vnitates inpartibiles, propterea motus ipſi fiebant, verum q̃titate ipſa. quare ꝙ abſurdum alterum ſequitur, id quoq; reliquum ſequetur. multa aũt propria abſurda ſequebantur & opinionem Xenocratis, & Democriti, igitur quæ erant alterius alterum ſequebantur, quæ autem ſint ea in ſuperioribus dictum eſt. Accidit aũt quemadmodum diximus partim quidem hoc idem dicere, hoc idem non ad opinionem, ſed ad abſurdum, ꝙ ſequitur referens protulit. non n.de aĩa eadem dicebant, verũtamen in eadem abſurda deueniebant. partim vero, vt Democritus moueri inquit ab aĩa, proprium hoc abſurdum, ꝙ aĩam moueri Democritus dicebat, hoc cum Xenocrate cõicabat, vterque enim ipſorum dicebat, Alter quidem motas vnitates mouere aĩam, alter vero atomos. hoc igitur communicantes cõe hoc abſurdum ſequens habebunt, ꝙ abſurdum eſt, q̃tum ad opinionem dicentium aĩam exile corpus quoddam eſſe Xenocratis, & Democriti proprium eſt. in hoc igitur communicabant, differebant aũt ꝙ alter quidem numeros dicebat, alter vero corpora atomos, ſi quidem.n.eſt anima in omni ſentientium corpore, neceſſarium eſt in eodem duo eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima ſit. per hæc Xenocratis, & eorum qui ſubtilium partium corpus eſſe dicebant, cõionem demonſtrat. nam eorum inquit, qui corpus exile dicunt, hoc eſt conſequẽs, ꝙ corpus per corpus procedit, ſi quidem oporteat aĩam per totum corpus procedere, quo totum ſit aĩatum corpus, totumq; moueatur. ꝙ ſi quiſpiam dicat aĩam poſſe exiſtentem in vacuis corporis, ipſum mouere, veluti ea, quæ ſunt in vaſculis, maxime ſi non quidem erit in corpore. illi.n.adiacebit, non in toto erit. quõ igitur totum animatum erit? præterea ſi extrinſecus adiacens non ipſum animatum facit, neque intus id faciet.

Contingitq; ipſum corpus moueri animal ab numero, quemadmodum quoque Democritum diximus ipſum mouere. quid.n. refert ſphæras dicere paruas, an unitates magnas? uel omnino unitates agitatas, utroque enim modo neceſſe eſt mouere ipſum animal, quia mouentur ipſæ.

Xenocratis, & Democriti per hæc opinionem comparat. eadem inquit abſurda his quoq; contingent. vtrique enim moueri corpus dicebant, ꝙ atomi. vel vnitates mouerentur, quæ aũt hos abſurda ſequuntur, ea non induxit, vt qui nunc eadem dixerit. videlicet ꝙ vel ab ſeipſis mouentur. vel ab aliis. quæ igitur differentia eſt vnitatis vel ad ſeipſum, vel ad aliam? vnitates.n.potentia, & atomi Democriti ſunt, quia non quatenus erant cõtinuę mouebantur, ſed inquantum diuiſa q̃titas, vt numerus. volens autem has opiniones inuicem contingere, ſphæras quidem paruas, vnitates autem magnas appellauit. nam ſi de ſphæris continuum tolles, puncta vel vnitates de magnitudine abſtractæ erunt, etſi puncta vel vnitates magnitudinem aſſumerent, eæ erunt, quales quoque Democriti ſphæræ erant, videlicet vnitates magnæ, vel omnino vnitates. Quoniam cum vellet oſtendere nihil ad mouendum conferri, neque atomis magnitudinem, neque vnitatibus impartibile, paruas dixit atomos, & vnitates magnas, vt oſtenderet hoc nihil intereſſe, ideo ſubintulit, vel omnino vnitates.

His quidem qui coniunxerunt in idem motum atque numerum, hæcq; accidunt, & multa alia huiuſcemodi.

Dictorum concluſio hęc eſt, demonſtratur enim ꝙ nõ dicta ſolum abſurda, verum etiam alia multa eos conſequuntur. quæ nam autem ſint, infert.

Non.n.ſolum definitionem animæ impoßibile eſt talem eſſe, ſed etiam accidens. id autem patet, ſi quis conetur ex hac ratione affectus, & operationes animæ aßignare, ueluti conſiderationes, ſenſus, uoluptates, mœſtitias, & quæcunque alia ſunt iſtiuſmodi. quemadmodum enim diximus prius neque uaticinari ex ipſis facile eſt.

Cum probauerit id eſſe impoſsibile quod animę ſub-

ſtantiæ ſit diffinitio ab Xenocrate data ratio, ꝙ.ſ. anima ſit ſeipſum mouens numerus? deinceps oſtendit, ꝙ neq; eorum quicquam, quæ animam ſequũtur, & ipſi adſunt affectus, & operationes, ſeipſum mouens numerus eſſe poteſt affectus nãque animæ ſunt conſiderationes, triſtitiæ, voluptates, timores, & talia. quid igitur ſeipſum mouens numerus dici poteſt? nec quidem quiſpiam, niſi veriſimili vtatur ratione, vaticinabitur q̃uo numerus motus cogitatio erit, aut q̃uo ſenſus, aut q̃uo triſtitia, & in reliquis ſimiliter: alio etiam modo, ſi numerus ſeipſum mouens eſt anima, quia differentes animæ partes, vel potentiæ ſunt, eundem numerum non eſſe aïæ potentiam neceſſe eſt. Quali- igitur numerus erit rationalis aïæ pars? atque huius d   entes potentiæ? qualis cogitatiuæ? qualis opinatiuæ? .   irca eam partem, quę ratione caret, qualis erit numerus imaginatiua, vel ſenſitiua, vel aliorum quodpiam, ꝙ vere quidem facile fingi non pōt? & hæc quidem ad ea, quæ dicta ſunt abſurda Xenocratis opinionem ſequentur.

Tribus autem modis traditis, per quos definiunt animam, alij quidem maxime motiuum enuntiauerunt, quia moueat ſeipſam alij: uero corpus, ſubtiliſſimarum partium, aut maxime incorporeum aliorum. Hæc autem quas dubitationesq́; & contrarietates habent, pene percurrimus. reſtat ut conſideremus quomodo dicatur, ex elementis ipſam eſſe. dicunt.n. ut ſentiat quid ſit eorum, quæ ſunt, & unumquodq; cognoſcat: ſed neceſſario accidunt multa, & impoßibilia huic rationi.

Quæ dicta ſunt, ea concludic, vt quod reliquum eſt, id apponat. dixit.n ꝙ ex his, qui de anima dixerunt, alij quidem in motiuum eius reſpexerunt: alij vero in cognitiuum: alij autem in id, ꝙ ſubtilium partium corpus dicebant, aut incorporeum. poſtquam igitur eos, qui in motiuum eius, aut in incorporeum reſpexerunt, confutauit, nunc in reliquum deſcendit. ipſe.n. quoque vult illam mouere, & ſic qui reſpexerunt in hoc, eos admittit, quemadmodum etiam eos, qui in cognitiuũ, & in incorporeum mentem habuerunt. quæritur autem, de his quidem qđ quia moueretur, ſic mouere dicebant, de illis vero, quia imaginati incorporeum rationem non apprehenderunt, ſed ſubtilium partium corpus ipſam eſſe dicebant, hæc autem quas dubitationes, & contrarietates habent, pene percurrimus. id enim eos, qui maxime motiuum, & eos qui ſubtiliſsimarum partium corpus eam eſſe dicebant, ſequebatur, & quod per corpus, corpus procederet, & qđ ab anima ſi moueretur corpus, vt ab argento viuo lignea Venus. ſic autem id ſequebatur, ꝙ iterum in mortua corpora ingrediens, ea mouere poſſet, & quod ipſa anima non eſſet animalis cauſa ſtationis. Rationes autem, quæ dictæ ſunt ad id, quod ſeſe moueat, manifeſtæ ſunt. id igitur reſtat, vt qui in eius cognitiuum reſpexerunt, illi reprobentur, qui ex elementis entium illam conſtare dicebant, quo ſimile ſimili cognoſceret, q̃ ſententiam multa impoſsibilia ſequi dicit.

Ponunt.n. cognoſcere ſimili ſimile, ueluti ſi animam res ipſas ponant. non ſunt autem ſola hæc, multa autem, & alia, magis autem fortaſſe infinita numero, quæ ex his ſunt. ex quibus igitur eſt unumquodq; horum, ſit cognoſcere animam, atque ſentire, ſed ipſum totum quomodo cognoſcet, aut ſentiet? ut quid Deus, uel homo, uel caro, uel os, & ſimiliter quodcunq; aliud ex compoſitis? non.n. quomodocunq; ſeſe habentia elementa horum unũquodq; eſt, ſed ratione quadam, & compoſitione, quemadmodum dicit etiam Empedocles os ipſum.

Qm̃ cognitiuam ſpeciem animam ipſam habentem potentiam dicunt, & ſimili ſimile cognoſci: ideo fere dicunt omnia quæcunque ſunt, aïam eſſe: ſed vt abſurdum ſfugientes hoc ipſum, ex elementis eorũ, quæ ſunt ipſam faciunt, at hanc ipſam ſnĩam impoſsibilia multa ſequũtur, nam ſi ſimile cognoſcit ſimili, ea etiam cognoſcit, ex quibus ipſa componitur, dico autem elementa, & exñtium principia: at in his, quæ ſunt principia, & elementa, ſola non ſunt, verum multa, & infinita numero præter principia, & ex ipſis compoſita, ſunt, quæ quidem & inuicẽ, & ab principiis differunt. q̃uo igitur hæc ipſa cognoſcet? ex quibus igitur ſunt hæc, ipſa cognoſcet, videlicet elemẽta, ſed non ipſa, quæ ſunt ex elementis: cum quali enim compoſitione vnumquodq; horum compoſitum eſt, ſi eius compoſitionis non ſit particeps anima, nequaquam cognoſcet, ſi quidem ſimile ſimili ipſum cognoſcit: quod autem vniuſcuiuſq; ratio compoſitionis propria eſt, hoc ipſum fidem faciens in mediũ ponit, & Empedoclis hoc authoritatem declarantem affert. Quare ſi ea aïam ipſam cognoſcere oporteat, id etiam opus eſt, vt ipſarum compoſitionum rationes habeat, quibus quidem ſi caruerit, non ipſa cognoſcere poterit. quãobrem in Timæo Platoni non ſatis fuit ex elementis aïam facere, ſed eius etiam compoſitionem per numeros harmonicos facit. Quod ſi elementa, ex quibus res in anima ſunt, & rationes compoſitorum, per quos componitur, neceſſe rurſus eſt oẽs res eſſe animam, nam ſi elementa hominis in anima ſunt & horum compoſitionis rationes, id ſequitur, quod homo anima ſit, & ſimilr̃ in ſaxo, & in reliquis, nihil.n. vnũquodque rerum aliud eſt, niſi cum quadam compoſitione elementa. nam ſi rationes compoſitionis elementorũ, vt forte ſequi altera, vel alia quæcunque ſit, per ſe ortæ eſſent, vtique credulitatem figmentum haberet, ꝙ habẽs elementa anima, habens autem rerum quoque rationes, cognoſcẽt hoc modo ea, quæ compoſita ſunt, ſed qm̃ rationes compoſitionum ſunt in elementis compoſitis, omnino neceſſe eſt vt is, qui in aïa eſſe elementa dicat, eſſe aũt & rerum compoſitionis rationes nihil aliud dicat, niſi ꝙ ipſę res in aïa ſunt, vt equus, & ſaxum, & reliqua, hoc autem dicere non oportet quia abſurdum eſt. infinitæ aũt, inquit, ſunt res, non naturæ, ſed nobis vel ſi non eſt hoc ideo ſunt infinitæ, quia ſemper infinitæ fiunt.

Terra autem concinnæ cauis in pectoris Aegles,

Et fluxus binas cepit de partibus octo.

Bisq; duas ignis, ſunt oſſa hinc candida facta.

Nihil igitur utile eſt eſſe elementa in anima, niſi & rationes inſint, & compoſitio: cognoſcet enim unumquoque ſimile ipſum, os autem, aut hominem nequaquam, niſi hæc ipſa inerũt. hoc autem q impoßibile ſit, non oportet dicere. Quis.n. dubitauerit an ſit in anima lapis, uel homo? ſimiliter autem & bonũ, & non bonum? eodem quoque modo in aliis.

Qm̃ de carnibus his meminit ad faciendam fidem qđ ſecundum quandam compoſitionis rationem res ipſi faciebant, ſi quid illis inferat verbis conſecuturi ſumus, de ipſis pauca quędam dicere opus eſt in oſsium gñationem partes octo ſumit Empedocles, quarum quidẽ quatuor ignis, duæ autem terræ, aeris vero, atque aquæ duę vna, .ſ. aeris, & vna aquæ ſunt. ita autem ſi octo dicamus, illud ſcire debemus, ꝙ in exiſtẽtium gñationem numeros harmonicos Pythagorici ſumebant, in oſsium igitur generationem ſumit octo, quia octo primus cubus eſt, terræ aũt figuram cubicam tribuunt, non quia terræ figura ſit cubica, ſed propter eius immobilitatem. ꝙ igitur oſſa terrena ſunt, ideo in eorum gñationem cubum merito aſſumpſit ex harmonicis autem numeris cubus componitur, habet n latera duodecim, octo angulos, ſuperficies ſex. ſi ergo duodecim conferantur ad octo, rationem ſequialteram habent, ſi vero ad ſex, duplam, ſed octo ad ſex habet rationem ſequitertiam. rationes autem harmonicas faciunt hi numeri, ratio.n. dupla eam, q̃ diapaſon dicunt, harmoniam facit. vocatur autem diapaſon, ꝙ ex ſeſquialtera, & ſeſquitertia ratione componitur, nam quando chordæ ſic ſe habent, vt prima ad ſecundã ſeſquialteram rationem teneat, ſecunda vero ad tertiam ſeſquitertiam, tunc ad tertiam prima duplam rationem tenebit, quemadmodum duodecim ſe habet ad ſex. diapaſon igitur vocatur, vt ea, quæ omnes harmonicas rationes habet, quæ autem eſt in ſeſquitertia ratione harmonia, ea diateſſaron vocatur, duæ enim ponantur. latera igitur in ſubiecto cubo ſunt ab A vſque ad M, anguli vero ab N vſq; ad V.

ꝙ autem pertinet ad ſuperficies, id eſt.6. manifeſtum eſt, cum.n.tres dimenſiones ſint, vnaquæq; duos terminos habet, ꝙ autem octo ſit cubus, id patet. cubus eſt enim q tres dimenſiones habet æquales longitudinem, latitudinem, & profunditatem, ſic autem měſuratur, accipiamus vnum dimenſionis latus, & id in ſe multiplicemus, vt ſi latus vnumquodq; habeat trium vlnarum, vnum in ſe multiplicemus dicẽtes ter tria nouem, deinde rurſus in id, ꝙ factum eſt, latus multiplicantes ter nouem viginti ſeptem ſolidarum vlnarum cubum eſſe dicimus. ſic igitur & in numero, quando.n.tres numeri æquales in ſe multiplicati fuerint, q fit ex illis cubus eſt, vt bis duo quatuor, & bis quatuor, octo. Quamobrem definiunt ipſum dicẽtes cubum eſſe numerum æqualem æqualiter æqualem. rurſus etiam qui tetragonum numerum fecerit, ſi in tetragonum multiplicamus fuerit, is cubum facit, omnis aũt numerus in ſe multiplicatus tetragonum facit, bis duo, quatuor, & bis quatuor octo (Terra aũt concinna) concinnam dixit, vt quæ cubica eſt, nãque ex harmonicis numeris cubus conſtat (in cauis pectoris) pro in cauis latis, nam pectora aliis partibus ipſius aĩalis latiora ſunt. quemadmodum autem Vulcanum poeta fingit in fornacibus æs, atque aurum, & reliqua fundentem, ſic & ipſe Empedocles fornaces cauas terræ ſupponit. (Aegles, & fluxus binas cepit de partibus octo.) dicit autem duas aeris, & aquæ partes terræ iniectas eſſe. per fluxum autem, ꝙ nomen a fluo deriuatur aquæ, & aeris liquidum ſignãt, per illud autem, ꝙ ait ægles, tranſparens ipſum notat, Aegle enim ſplendorem ſignãt, biſq; duas, inquit ignis, reliquæ igitur duæ terræ erunt, quot aeris, & aquæ, partes terræ iniectæ, ſic diuiſim accepit, & in cauis commiſcit, ſed quia oſſa arida, atque alba ſunt, idõ terrę, atq; ignis plus accipit, duas quidem terræ partes, ignis vero quatuor, ignæ nãque ſubſtantiæ albũ tribuunt, vtriuſque aũt liquidarum ſubſtantiarum. ſ.aeris, atque aquæ [illegible] partem vnã item aliter, ſi opus erat, vt numerus octo in numeros harmonicos diuideretur, non id poterat fieri vt in alios. quam in quos diuiſus eſt, diuideretur, cum enim in quatuor diuidi oportebat, vt vnicuique elementorum quædam pars tribueretur, inæqualia autem non oportebat ob dictam rationem, relinquebatur igitur vt vel in duas ternitates, & duas vnitates, vel vt ipſe partitus eſt, diuideretur, verum rationem harmonicam duæ ternitates inuicem non hñt, quemadmodum neque duæ vnitates, ſibi ſane plures habitus harmonici ſunt, etenim ad vnitatem quaternitas, & dualitas ad vnitates harmonicam rationem ſeruat.

Præterea autem cum multipliciter dicatur id, quod eſt, ſignificat enim hoc quidem quid, aliud vero q̃tum, vel quale, vel aliqd aliud ex diuiſis prædicamentis, vtrum ex omnibus erit anima, an non? at non uidentur communia omnium eſſe elementa, non igitur quæcũq; ſunt ex ſubſtantiis, ex hiſce ſolis? quomodo ergo cognoſcit aliorum unumquodque? an dicent uniuſcuiuſque generis eſſe elementa, & principia propria, ex quibus anima conſtet? erit igitur & quantitas, & qualitas, & ſubſtantia, ſed impoſſibile eſt ex quantitatis elementis ſubſtantiam eſſe, & non quantitatem, dicentibus, quidem quod ex omnibus, hæcq;, & huiuſcemodi alia accidunt.

Si ſimili ſimile cognoſcit, neceſſe eſt ipſam ex elemẽtis eorum, quæ ſunt, eſſe, qm̃ inquit multa ſunt entia, diuiduntur autem in decem prædicamenta, cognoſcit autem omnia, quæcunque ſunt, anima. vel neceſſe eſt decem prędicamentorum cõia quædam eſſe principia, & elemẽta, ex quibus anima exiſtens, quæcunque ſunt, oĩa cognoſcet, vel cum principia cõia non ſint, ſed vniuſcuiuſq; prędicamenti propria principia veluti ſubſtantiæ, materia, & forma, quantitatis autem ſiue continua quantitas, & diſcreta, ſiue punctus, & vnitas, punctus.n.continuæ q̃titatis principium eſt, diſcretæ vero vnitas, & ſimili mõ cum ſint aliorum vniuſcuiuſq; principia quædam. Prædicamentorum autem nunc principia dico, quæ elementaria, et ſimul conſtituta ſunt, quemadmodum quoq; lapidis fortaſſe principium, & ſubã eſt, quatuorq; etiam ſunt elementa, aut igitur ex omnibus prædicamentorum principiis erit, aut ex his, quæ ſubſtantiæ ſunt. ꝙ ſi de ſubſtantiæ principiis erit anima, qũo aut quantitatem, aut qualitatem aut alia prædicamenta cognoſcet? ꝙ ſi ex principiis q̃titatis erit, aut ex aliquo alio præter ſubãm, quomodo ex principiis q̃titatis ſubſtantia fit? nam ſi anima ſubſtantia eſt, & econuerſo. qũo reliqua prædicamenta cognoſcet? ꝙ ſi ex oĩbus prædicamentorum principiis, ipſa quidem, & ſubã, & quantitas, & qualitas, & vnumquodque ex aliis prædicamentis erit, ſed hoc nequaquã fieri poteſt, quia q̃titatis elementa quãtitatem faciunt, & qualitatis qualitatem, & in reliquis ſimili modo, ſed impoſſibile eſt vt aĩa, cum ſit ſubſtantia, q̃titatem, aut qualitatem faciat. Qđ ſi quiſpiam dicat aliud quidẽ eius eſſe ſubſtantiam, aliud vero q̃titatem, aliud autẽ qualitatem, & aliud vnumquodq; aliorum, is mihi dicat qũo ex his vna erit aĩa: ex his enim nullum compoſitum fit vnum, præterea autem ſi eiuſdem generis erit aĩa ipſa ſibi, qualem animæ particulam, aut potentiam quali prędicamento reponemus fingere impoſſibile eſt. id igitur relinquitur vt cõia decem prędicamentorum elementa eſſe dicamus, de quibus fieri non poteſt vt ſit anima, nullum nãque eſt decem prædicamentorum cõe genus, ſed ipſa ſunt inter ſe diuiſa, neque cõi vlli generi coniuncta, de ipſis nãque ens æquiuoce prædicatur. ꝙ ſi quiſpiam dicat eſſe & quantitatem quandam, & qualitatem cum ſubſtantia coniunctam adeo, vt poſſit exiſtens ſubſtantia accipi, & quantitatis, & qualitatis, nãque ignis vt corpus exiſtens habet conſubſtantialem, ſibiq; formam facientem trinam dimẽſionem. vt ignis autem calidam, atq; aridam qualitatem tenet. ad hoc igitur dicamus quod etſi hoc eſſet, vellemus id ſcire, qũo quæ ſub reliquis prędicamentis continentur res ipſa cognoſcet? deinde etſi quędam quantitas, & qualitas eſt quandam ſubſtantiam informans, attamen hoc vt accidens quãtum, & quale ꝙ accedit, & recedit ab eo, niſi ex principiis quantitatis, & qualitatis extiterit nequaquam cognoſcet. Dicentibus autem, inquit, ex principiis eorum, quæ ſunt, eſſe animam, hæc accidunt abſurda. pręterea etiam ex dictorum ſimilitudine multa alia, quæ eos conſequuntur, inueniri poſſunt.

Abſurdum autem eſt dicere quidem impatibile eſſe ſimile ab ſimili, ſimile autem ſentire ſimile, & cognoſcere ſimili ſimile. ſentire autem pati quoddam, & moueri ponunt atq; ſimiliter intelligereq́;, & cognoſcere.

Illi inquit ponunt ſimile non pati ab ſimili, ꝙ & verũ eſt. non.n.ꝙ aridum eſt ab ſimiliter arido patitur, neque humidum ab ſimiliter humido, neq; ex aliis aliquid. nam ſi lucerna ab lampade magna extincta patitur, non vt ſimile, ſed vt diſſimile patitur, velut a fortiori imbecillior. ꝙ ſi ab ſimili ſimile non patitur, qũo rurſus inquiunt qđ ab ſimili ſimile cognoſcitur? nam cognoſcens faciente cognito patitur, & ſenſibile facit in ſenſorium diſgregans ipſum, vel congregans, vel ſimplr̃ mouens, & cognoſcẽs a cognobili mouetur, vt illis etiam vr̃. nam ſentire aĩam, ipſi moueri dicunt, quamobrem ſi ab ſimili ſimile, non patitur, facit autem, & patitur cognitũq;, & cognoſcens, id ſequitur ꝙ ab ſimili ſimile non cognoſcitur. ipſe etiam in libro de gñatione & corruptione ait, quodcũq; a quocunque non pati, neque enim penitus diſſimile facere ad diſſimile, neque omnino idem eſſe, ſed oportere agens, atque patiens partim quidem ſimile eſſe, partim vero diſſimile, potentia quidem ſimile, actu vero diſſimile. facit enim in frigidum calidum, cum quidem potentia ſit calidum, actu vero frigidum. quãuis autem valde calidum in mediocriter calidum faciat, non tamen vt calidum facit, ſed vt frigidum, ꝙ enim minus eſt calidum, frigidi particeps eſt. igitur ex his inducit eos ſibiipſis contraria dicere, qui ſimili ſimile cognoſcere animam dicunt, quiq; ſimile ab ſimili impatibile eſſe volunt.

Multas autem dubitationes, & difficultates cum habeat dicere, quemadmodum Empedocles, q corporeis elementis unan

queque cognoſcuntur, & aduerſum ſimile, teſtatur nunc dictū: quæcunque enim inſunt in animalium corporibus ſimpliciter terræ, ut oſſa, nerui, pili, nihil ſentire uidentur, quare neque ſimilia, quanquam oportebat.

Hoc dicere ꝙ ab ſimili ſimile cognoſcitur, vt ait Empedocles, terra etenim terrā vidimus: & ſi hoc alius quiſpiam dicit, multas quidem dubitationes, & abſurditates habere iam probatum eſt, maxime aūt confutabitur ab eo, q̃ nunc eſt dicendum, nunc.n. dictum dicit, pro dicendum eſt. id enim ſignāt hæc coniunctio, cauſalis n. quæ ſubinducitur ſic, quæcūque.n. ſunt, & reliqua. nam ſi propter hoc terra etenim terram vidimus, quia ab ſimili ſimile cognoſcitur, oportebat vt quæ terræ magis eſſent propinqua, ea magis terram cognoſcerent, at contrariū nunc eſt, nam quæ ſunt in nobis magis terræ participantia. ſ. pili, & oſſa, & vngues, cum ſenſu penitus careant, nullo mō (vt patet) ſimilia ſentiunt, atqui, ſi ab ſimili ſimile cognoſcitur, oportebat vt ea ſentirent, & magis ipſam terrā cognoſcerent non eſt igitur ille ſermo verus. ꝙ ſi quis nūc, & iam dictum interpretetur, ad id, ꝙ continuate dictum eſt, accipi poteſt. hoc.n ꝙ ab ſimili ſimile pati non poſsit, atque ſentire eſſe, vt etiam ipſis vř, pati aliquid, & moueri, maxime arguit eum ſermonem, quo ſimile ab ſimili cognoſci dicitur. Verum (quemadmodum dixi) quia infert enim coniunctionem, magis eum hoc nunc dictum, ad ea, quæ inducuntur, dicere putemus.

Præterea autem unicuiq; principiorum ignorantia magis, quam intellectio aderit, cognoſcet.n. unum unumquodq;, multa autem ignorabit, omnia nāque alia.

Nam ſiquidem terra terram vidimus, vndaq; vndas, id ſequitur ꝙ vnumquodq; principiorum ſi cognouerit vnum, plura ignorabit: quare ignorantiæ magis q̃ cognitionis elementa cauſa erunt, hoc aūt argumentum nō in abſurdum, ſermonem ferre videtur, ſed illud dicere ſolum ꝙ hanc opinionem ſequitur. Quid.n eſt ab hoc abſurdum, ſi vnumquodque vnum cognouerit, ac ignorabit alia? etenim ſi tangibile tactus cognoſcit, at viſibileq; & audibile, & odorabile, & guſtabile ignorabit, & alij ſenſus eodem modo. ſed abſurdum, ꝙ eſt in concordia, demonſtrare magis hoc argumentum videtur, de qua cōcordia, quæ ſequuntur inducit, & ideo in elementis aliorum præſumptum eſt, vt quod in concordia conſequens eſſet, illud induceret.

Accidit autem Empedocli etiam imprudentiſſimum eſſe Deū, ſolus enim elementorum unum non cognoſcet, ipſam contentionem: mortalia uero omnia eam cognoſcunt, ex omnibus enim eſt unumquodque.

Hoc etiam inquit abſurdum Empedoclis opinionem ſequitur, ꝙ illi Deus omnibus concretis mortalibus imprudentior erit cum nāque omnia ex quatuor elementis compoſita ſint, atque etiam ex concordia, & diſcordia, cūq; ea de cauſa cognoſcant omnia, ꝙ omnium principia habeant, Sphærus, quem Deum vocat Empedocles, diſcordiæ minime particeps ipſam diſcordiam non cognoſcit, ſic nāque illi ex concordiæ continentia cōtingit, mortalia vero cum ſint ex oībus elementis, omnia cognoſcāt, ea de cauſa ait: Terra etenim terram vidimus, & amore amorem, & diſcordia diſcordiam duram, quidam vero in concordia Deum interpretati ſunt, quia Deus quem dicit (is autem illi concordia eſt) diſcordiam, veluti quæ cōtraria eſt, haud cognoſcit. vnde illorum compoſitorum, quæ hanc ipſam diſcordiam cognoſcunt imprudentiſſimus erit. Qđ ſi quiſpiam dicat, ꝙ neque reliqua elementa ipſam cognoſcent, is etiam ſermo abſurdior eſt, at concedamus alia elementa cognoſcere concordiam, quę in ſe horum vnumquodq; habeat, vt & ipſa cognoſcat, & ſi quis hoc concederet, elementa eſſe inter ſeſe, diſcordiam ſane in ſe non continebunt. ſic.n. ſimul contraria erunt, ꝙ quidem fieri non poteſt. ꝙ autem in Sphæro interpretantur, id accommodatius uidetur: bene etiam Alexander notauit id eſſe argumentum probabile. non.n. Deus imprudentior eſt, cum peiorum comprehenſionem non habeat, nāque melius eſt ipſa meliora ſola comprehendere, quæ autem peiora ſunt ignorare.

Omnino autem qua de cauſa quæ ſunt omnia animam non habent? quoniam omne aut eſt elementū, aut ex elemento uno, aut ex pluribus, aut omnibus. neceſſarium enim eſt unum quid cognoſcere, uel quædam, uel omnia.

Id ſane, nam ſi elemēta ſunt anima, omnia autem; quæ ſane, ex elementis ſunt, at omnibus, aut quibuſdam, aut vno, veluti glacies ex vna aqua: oportebat oīa animata eſſe, & ſenſitiua, & vnumquodq; compoſitorum corporum vel oīa cognoſcere, quæ ſunt, ſi ex omnibus eſſet, elementis: vel quædam, ſi ex quibuſdā; vel vnum, ſi non eſſet compoſitum, ſed ex vno elemento veluti glacies.

Dubitauerit aūt quiſpiam quid nam ſit uniens ipſa, materia enim uidentur elementa eſſe, maxime.n. præcipuum illud eſt, ꝙ continet, quicquid nam ſit, animam autem eſſe quid melius, & dominans impoſsibile eſt, at etiam intellectu magis impoſsibile.

Qm̄ animam ex elementis conſtare dicebant, ea autem diſcreta ſunt, & materiei rationem retinent, ſiquidem non ſimpliciter elementa aīam dicebant, ſed ex elementis qđ vniens: inquit hæc elementa, quæ in animæ gñationem conueniunt. ꝙ ſi vna cum ſit anima ex pluribus ex elementis, ꝙ igitur eius vnionis cauſa erit, id quidem erit anima. in quibus vero aliud quidem continens eſt, aliud vero contentum, in iis, ꝙ cōtinet, id primum natura eſt, & pulchrius eo, ꝙ continetur. quare ſi in compoſito aīa eſt continens, & præcipuum, quando.n illa abiuerit qđ compoſitum eſt, illud intercidit, ꝙ autem continet, illud idem imperat natura, anima igitur ipſa dominatur, elementa autem quæ ex aīa vnionem, & continuitatem habent, eā ſm̄ tenent ordinem: quare anima magis, q̃ elementa, primigenia eſt, etenim in iis, quæ ſunt ex materia, & forma, ꝙ primigenium magis eſt, & natura primum, illud eſt forma. nāque propter formam materia eſt, ſiquidem forma eſt, cuius gratia eſt materia, & materia, quæ ſit cauſa ipſius formæ, quę vt ſuſcipiatur, ipſius aptitudo materię paratur, in animatis autem anima ipſa forma eſt, anima igitur natura primum eſt. At illi elementa oīum eſſe principia dicunt, & eius, ꝙ animam continet elemēta contenta dicunt eſſe cauſam, atque principia. ſic aūt fuerit argumentum. ꝙ maxime præcipuum eſt, illud continet, anima autem maxime præcipua eſt, anima igitur continet: ꝙ autem continet, illud eſt magis primigenium, magis igitur eſt aīa primigenia, non igitur omnium, quæcūque ſunt, elementa principia ſunt. ꝙ autem ſit anima aliquid melius, atque imperans, fieri non poteſt, nāque anima hoc quidem corpore, atque etiam ſpiritu precioſior eſt, ac intellectu ſolum non eſt antiquior, ſed intellectus anima precioſius, & antiquius eſt, vt qui ſubſtantiam ſeparabilem tenet, vnde maxime omnium ſm̄ naturam intellectus principale eſt. quomodo igitur illi elementa dicunt? illud enim dicere conſentaneum eſt, qđ id precioſius eſt, quod & natura antiquius eſt.

Maxime enim conſentaneum eſt hoc eſſe antiquiſsimum, & dominum ſecundum naturam, elementa autem dicunt prima eorum, quæ ſunt, eſſe.

Manifeſte igitur etiam per hæc eſſe intellectum ſeparabilem Ariſt. vult, ſiquidem cum eſſe anima antiquiorem dicit, intellectum aūt animam rationis participem vocat, at animam reliquam notat. Hinc autem habes eorum ſolutionem, de quibus cum dubitauiſſet ſuperius, dubitationem non ſoluit, cum. ſ. dixiſſet animæ motus corporis tēperamenta ſequi, hoc.n. tunc euenit, cum præter naturam ſe habet homo: quādo enim non dominatur intellectus, cuius quidem ſm̄ naturam eſt id, ꝙ eſt principale, conuerſo ordine potentiæ ipſius animæ corporis temperamenta ſequuntur. ſed quando intellectus dominatur, tūc, quia ſm̄ naturam ſe habet homo: non amplius animæ potentiæ temperamenta corporis cōſequuntur, at ipſum corpus animam ſequitur.

Omnes autem qui, quia cognoſcat, & ſentiat anima ea, quæ ſunt, ex elementis eſſe dicunt ipſam, & maxime motiuum, non ij de omni dīt anima, neq; enim quæ ſentiunt omnia motiua, uidentur enim eſſe quædam ſtabilia animalium in loco.

Qm̄ qui de anima dicunt, eos in tres partes diuiſit, nāque & eos, qui motiuum, & qui ſenſitiuum, quiq; reſpiciunt incorporeum, propoſuit: quia etiam vnamquāque harum opinionum priuatim redarguit; nam quemadmodum a me iam dictum eſt, vniuſcuiuſque aliud quidem admittit: aliud aūt vituperat. q̄ .n. mouens animam & ſenſitiuum dixerunt, quodq; eam ij maxime incorporeum eſſe oportere putauerunt, id admittit. vituperat aūt, alios quidem, q̄ oportere putauerint eam mouere, quia moueretur. alios aūt q̄ eam ex principiis eſſe dixerint, quia ſimilis ſimile cognoſceret: alios vero, q̄ cum mente bene eam eſſe incorporeum concepiſſent, hac cogitatione minime contenti & delati ſunt, vt eam corpus ſubtiliū partium eſſe dicerent. Quia igitur vnamquāq; harum opinionum priuatim redarguit, oſtendítq; illud abſurdum, q̄ vnamquāque ſequitur, nunc ad omnes argumentum quoddam cōe intendit accidit .n. inquit hiſce omnibus vt non de omni anima diſſerant, & quidem qui eā maxime motiuum, aut ſubtiliſſimarū partium corpus eſſe dicunt, vtriq; q̄ moueat, animam deſignantes. nihil quidem neque de anima plantali, neque de plantanimalibus dicent, non .n. horum anima, quia moueat, deſignatur, nullum nāque horum ſm̄ locum mouetur. & quidem de plantis id patet at fortaſſe plantanimalia moueri videbuntur, veluti ſpongiæ, ſed motus ille localis non eſt. haud enim locum mutat, ſed veluti contractio quædam eſt. at illi cum motum accipiebant. qui in omnibus rebus de loco in locum mutare facit. at integritates horum ſunt immobiles, qui vero in cognitiuum & ſenſitiuum reſpexerunt, illi quoque de plantali nihil quicquam dixerunt, nam plantæ animatæ quidem ſunt, verum neque ſentiunt, neque cognitionis participes factæ ſunt.

At quidem uidetur hoc ſolo motu mouere anima animal ipſum.

Cum dixerit eos, qui in motiuum reſpexerunt, omni de anima non diſſerere, neque .n. de plantarum neque de plantanimalium anima dixerunt, quæ quidem plantanimalia ſenſum participant, motum vero localem nequaq̄, ne quiſpiam dicat moueri etiam talia, nāque & plantæ, & plantanimalia alterantur, atque augentur, hac de cauſa adiecit, hoc ſolo motu, videlicet motu locali anima mouet animal ipſum. quare ſi hoc ſolo motu mouet anima, illi, qui a motiuo eam diffiniunt, id quidem de omni aīa non dixerint, neque enim alteratio, neque augmentum motus animæ ſunt, id autē ex eo patet, q̄ inanimata quoque augentur, vt lapides, & mutātur vt omnia, quæ ſunt in generatione, motu autem locali, qui fit ex ſe, & ſecundum appetitionem ſola animalia mouentur. Quod ſi etiā illorum motuum vnoquoque, quatenus animal eſt aliquando moueatur, non tamen illud ex anima, ſed ex quibus fit extrinſecus, vel enim ab ſenſibilibus, vel ex intelligibilibus, vel ex aggregatoq; & creſcente, ſecūdum animam quidem quatenus animal eſt, ſecundum vero appetitionem, non modo quatenus eſt animatum, verum ab anima etiam moueri videtur.

Simil'r etiam quicunq; intellectum, & ſenſitiuum ex elementis faciunt, apparent .n. plantæ uiuere non particeps lationis, neque ſenſus, & animalium multa intelligentiam non habent.

Cum demonſtrauerit eos, qui animam definiunt a motu, non de omni anima dicere, nunc rurſus id oſtendit, q̄ neque definientes ipſam a cognitione, de omni aīa diſſerunt, quia cum ſenſumq;, & intellectum ipſam aīam dicerent, qui eam ab cognitione definiebant, proptereaq; ex elementis illam conſtituerent, hoc modo dixit, ſic .n. aperte Democritus dicebat, Anaxagoras quoque dicere videbatur, illi igitur de omni anima nequaquam loquitur, neque .n. id illi dicerent de ea anima, quæ neque ſenſum, neque intellectum habeat, ſenſus enim, & intellectus ſunt partes animæ, quæ vim cognoſcendi habent. Quare neque illi etiam de plantali diſſerunt, non .n. plantæ ſentiunt, & hoc quidem commune eſt his quique motiuum, & q̄ ſenſitiuum dicunt, nam plantæ neque ſentiunt, neque mouentur. At qui ſenſitiuum dicunt, ij de pluribus dicere videntur, nam plantanimalia quoque complectuntur, quæ illi, qui motiuum dicebant, non complectebantur. at quiſpiam contra illos, dubitauerit, quid ita ſi ex elementis anima eſt, vt cognoſcat, aliæ quidem animæ ſentiunt, & intelligunt? aliæ autem ſentiunt ſolum? idem quoque aduerſus eos, qui motiuum dicūt, dicere conuenit, quid ita enim cum ſit anima eiuſdem naturæ, aliæ quidem localiter mouentur, aliæ vero non?

Quod ſi quiſpiam hæc concederet, & poneret intellectum quandam partem aīe, & identidem ſenſitiuum, neq; ſic quidem dicerent uniuerſe de omni anima, neq; de tota, neq; de una.

Videlicet ſi intellectum omnis animæ partem eſſe conceſſerimus, etiam ſenſitiuum, vel vt idem ſit, vel vt hæc eadem concurrant adeo, vt vbi ſit ſenſus, ibi ſit intellectus, quemadmodum dicere Pythagorici videbantur, qui in omne corpus aīam traducebant, non tamen, qui ab cognoſcendo animæ ſubſtantiam definiunt, hoc modo, de omni aīa id comprobare poterunt, non .n. plantalis animæ natura ea eſt, vt cognoſcat, & ſentiat, non igitur de omni, neq; de vna tota, nam ſi etiam quammaxime intellectumq;, & ſenſum oīs anima habeat. at etiam nutritiuā, & augmentatiuam, & generatiuam potentias habet, quæ quidem ab cognoſcendi potentiis aliæ ſunt, atque in omnibus habentibus animam, manifeſtius, q̄; illæ ſunt, de quibus nihil illi dicunt, at neque etiam de ea, quæ localiter mouet; ideo ſi hæc in omni animato ſunt, & ſi illi de illis nihil dicunt. id ſequitur, q̄ neque de vlla tota dicunt. nāque in vnoquoque indiuiduo velut vna quædam anima eſt, quæ pluribus potentiis, aut partibus vtitur. de quibus omnibus cum non dicant, neque de vna tota dicant neceſſe eſt: & hoc fortaſſe ſolutio diſſentientis eſt, ne enim quiſpiam pro his qui animam cognitiuum ponunt eſſe reſpondens dicat non eos de omni anima, verum de humana ſermonem facere, cuius proprium eſt cognoſcere, propterea inquit, neque de vna tota ſermonem faciunt, nam ſi humana anima nō omnis in ſe tota cognitiua eſt, in eadem nāque eſt & iracūdum, & appetitiuum, & plantale, quorum nullum ſenſus particeps eſt, igitur neque de tota humana diſſeruerunt.

Hoc etiam admittit ſermo, qui fit in iis, quæ carmina Orphei dicuntur, dicit .n. animam ingredi reſpirantibus latam à uētis. impoſſibile autem eſt plantis hoc accidere, & animalium quibuſdam, ſiquidem non omnia reſpirant.

Quæ dicuntur, inquit, qm̄ ea non videntur eſſe Orphei carmina, quemadmodum ipſe etiam in libris de phia dicit, ipſius etenim dogmata ſunt. hæc autem aſſerit nomen melius acceſſit, quo latius explicarentur. ibi igitur dicit animam penitus a ventis portatam reſpirari ab aīalibus. Quare neque hic de omni anima ſermo eſt non enim animata omnia reſpirant, non inſecta, non plantæ. Dicunt autem carmina ænigmatice ſignificare per reſpirationem corporis animam ſuſcipientis aptitudinem, quia reſpiratio calidum naturale refrigerans temperatum facit, ventos autem potentias quaſdam ſignificare aiunt, per quas ab vniuerſali operatione in gn̄ationem anima deducitur, quam operationem ab hoc particulari corpore, & generatione liberata operatur.

Quod quidem latuit eos, qui ita crediderunt, q̄ ſi oporteat animam ex elementis facere, non oportet ex omnibus, nāq; ſufficiens eſt altera pars contrarietatis ſeq; ipſam iudicare, & oppoſitam. etenim recto & ipſum & obliquum cognoſcimus, iudex .n. amborum regula eſt, at obliquum neq; ſui, neq; recti.

Latuit inquit eos, qui animam, vt cognoſceret ex elementis faciebant, q̄ eam eſſe ex omnibus nō oportebat, verum ſatis erat eam ex altero contrariorum conficere, nāque alterum contrariorum ſufficiens eſt & ſeipſum, q̄

congruat, cognoſcere, & contrarium & priuationem, & illud qđ minime cõgruat, vt inquit in recto, & obliquo ſe habet, nam recto rectum cognoſcitur, quia congruunt inter ſe, obliquum vero nequaquam neque ſibiipſi conuenit. eſt n. infinitum obliquum, neque oĩno recto propter obliquitatis infinitatem congruit. Similr vt ignorantiam cognoſcamus, non indigemus ignorantiæ, verum ſcientia ſecꝫ ipſam, & ignorantiam cognoſcit ſimili quoque modo in viſu, & cæcitate. verũtamen hic, quia p priuationem, & habitum ſit appoſitio, ad vtriuſque cognitionem ſolo habitu opus eſt, quia autem infinita priuatio eſt, & nihil aliud, ꝗ formæ abſentia eſt, iõ merito formæ cognitio eſt, & ipſius formæ & priuationis cognitio. hoc enim priuatio eſt, ꝙ habitus non eſt. at ſane in contrariis, quorum vtrũque informatum eſt, & naturam definitam habeat, non ſatis eſt hoc dicere, ꝙ non eſt hoc. nam ſiquidem album cognoſcerem, ignorarem idem nigrum. poſtea quiſpiam diceret nigrum eſſe, ꝙ album nõ eſt, album quidem. ſ. imaginatio tolleret. in infinitate autem reliquũ eſſet, vt in priuatione, cum non haberet, vbi alteretur. Oportet aũt ſiquidem cognitio nigri futura ſit, ipſius naturam nigri imaginatione circũſcribi. forte igitur qm̃ in elementis quoque alia quidem ſunt actiua, imo informatiua ignis, & aer, alia vero materialia magis, & paſſiua, vt aqua, ꝙ terra, quæ ſm formam ſunt ordinata, quæque actiua, ea erant ad aĩæ ſubſtantiam ſufficientia, nãque hiſce alia quoque abſentia cognoſcebat. ex analogia igitur ſermo ſumptus eſt, ꝙ ſi forma, & priuatio ibi eſt, forma ipſa, & formam, & priuationem cognoſcimus: ꝙ autem peius eſt in contrariis, priuationis & materiei rõnem tenet. altero igitur contrariorum correſpondenti forma alterum quoque cognoſcemus. quod quidem priuationi conuenit, in aliquando etiam vt contraria ſufficit in contrariorum cognitionem alterum. ſiquidem ſcia eſt vna contrariorum? Quando n. contrarium dico, id patet, ꝙ quaſdam paſſiuas contrarietates cognoſcam. quare ſi album cognouero, qđ eſt viſiuum diſgregatiuum, hoc videlicet contrarium nigrum cognoſcam: nam diſgregationi congregatio contrarium eſt. igitur albo erit contrariũ congregatiuum. quare ſi in aliquem congregantem inciderem, & ſi non ipſum conſecutus cognoſcerem, cognoſcendo ꝙ album diſgregat, hoc cognoſceret & ſuperueniens nigrum, quia albo contrarium eſt. ſic igitur ex vno elemento eſſe animam ſufficiebat, velut ex igne, nam ſi hoc eſt, & calidum, & ſiccum, videlicet quando in eliqua elementa incidero, quę huic diſpoſitiones contrarias faciunt, contrarietate ea, quæ ſe ad hoc habet, illa quoqꝫ cognoſcam. propter ex vno elemento facere animam ſufficiebat, in vnoquoque enim elemento duarum contrarietatum ſimul altera pars eſt.

Et in toto quidam ipſam mixtam eſſe dicunt, unde fortaſſe & Thales ratus eſt omnia plena deorum eſſe. hoc autem quaſdam dubitationes habet, qua enim de cauſa in aere, uel in igne cum ſit anima, non facit animal? in mixtis autem facit, & maxime cum præſtantior in his eſſe uideatur? quæſiuerit etiam quiſpiam, qua de cauſa quæ in aere eſt anima, ſit ea, quæ in animalibus eſt, melior, & immortalior.

Aliam de aĩa opinionem exponit. putauerunt inquit aliqui aĩam in omni corpore mixtã eſſe, vt omne ſit animatum corpus, et ex hac opinione ipſum Thalen oĩa eſſe Deorum plena putauiſſe, credentes ipſius Thalæ opinionem eſſe, ꝙ vbique Deus eſſet localiter. vel quod aĩam ipſam eſſe Deum ſuſpicaretur, vel diuinæ portionis eam eſſe putaret. Tale quoque eſt illud Arati.

Omnes quæqꝫ viæ omnipotenti ſunt Ioue plenæ.
Pleni omnes hominum conuentus, & mare plenum,
Portusqꝫ, & cunctis magnus dat Iupiter vſum.

Stoicos etiam eſſe eiuſdem opinionis dicunt, corpus enim numẽ eſſe putabant. qđ igitur Deum eſſe localiter vbique putent, id quidem abſurdum eſt, & præter rationem, ſiquidem neque Deum corpus eſſe poſſibile eſt, qñ etiam ſenſum eſſe incorporeum demonſtratũ eſt, & hoc eſt, aduerſum ꝙ Ariſto. inſtantia eſt, operationibus ſane vbique eſſe neceſſe eſt, ſiquidem ipſe eſſe omniũ demonſtratur, ſic quidem cognoſcimus.

Omnia plena deis, cunctis in partibus illi,
Sunt aues, & per terram, & per ſaxa, virumqꝫ
Ipſum, occultauit quamcũque in pectore mentem.

Contra igitur hanc opinionem, quæ in omni animam eſſe dicit, primum quidem dubitat, quid ita cum ſit in oĩ corpore anima, alia quidem ſunt aĩalia, alia vero non? atqui oportebat vt oĩa eſſent animalia, ex ſimplicibus aũt nihil eſt animal, velut elementa, quæ quidem magis eſſe animalia oportebat, nam quæ in igne aut in aere eſſet anima, ea compoſitis melior eſſet, veluti quæ in purioribus, & ſubtilioribus corporibus exiſteret, vnde etiam magis eius actiones apparere debebant, hoc aũt velut ab illis dictum commemorat, ꝙ in igne, atque aere purior, atque immortalior eſt anima. debebat igitur magis ꝗ compoſita interlucere, & ad hoc ipſum dubitat, quõ quæ eſt in elementis, animam meliorem, & magis immortalem eſſe dicant, ſimiliter n. cum compoſitis ſimplicia corrumpunt, & alterantur, & mutantur. quę igitur cauſa eſt, vt animę, quæ ſunt in his, ſint magis immortales?

Accidit autem utroque modo q. abſurdum eſt, & præter rationem: nãque dicere animal ignem, aut aera præter rationem eſt: & non dicere animalia, ſi inſit anima, abſurdum eſt.

Quoniam dixit cum ſit anima in elementis, qua de cauſa non ſunt animalia? nunc ait, ꝙ vtrum dent ex his, abſurdum, fineſqꝫ rationis egrediens eſt id quod ſequitur, nam ſi animalia ea eſſe dicant, is quidem ſermo ſtolidus, & temerarius eſt, qui quidem facillime ab ſenſu conuinci poteſt. id etiam abſurdum eſt, ſi in ipſis anima ſit, ea non eſſe animalia, talem nãque animam ipſis videlicet ineſſe, dicebant, qualis eſt animalium anima, quæ autem ſubinferuntur, id ea declarant.

Putaſſe autem uidentur animam eſſe in his, quia totum cum partibus eſt eiuſdem ſpeciei.

Quomodo adducti ſunt illi vt elementa dicerent animata, nunc ipſe declarat, ratiocinabantur enim ex hoc, ꝙ elementa ſimilaria ſunt, & iõ totum cum partibus eſt eiuſdem ſpeciei partes aũt totorum elementorum, quæ ſunt in aĩalibus, animatæ ſunt, igitur ex neceſſitate etiam tota animata erunt. nam ſi pars animata eſt, & totum parti ſimile eſt, id ſequitur, vt totum quoque ſit aĩatum, propterea n. eſſe animalia aĩata ꝙ quandam totius corporis partem vnumquodque habeat. ſ. aut aeris, aut ignis, aut aliorum, quæ in eo ſunt, ꝙ ſi ea animata ſunt, hæc etiam conſequenter animata eſſe debent. quæ autem hunc ſermonem abſurda ſequuntur, ea ſubinde fert.

Quare neceſſe eſt ipſis, ut dicant, animam eiuſdem ſpeciei cum partibus eſſe, ſi quod acceperint aliquid de continente in animalibus, animata animalia fiunt.

Si propterea inquit vnumquodqꝫ animatum eſt, ꝙ in ſe partem quandam totius accipiat, omnes autem partes & ſecum ipſæ, & cum toto ſunt eiuſdem ſpeciei, neceſſe eſt vt ſimiliter ipſæ ſint aĩæ. Quare in ipſis anima ipſa ſecum eſt eiuſdem ſpeciei, & ſimilaris, nam ſi aĩa ipſa ſibi non fuerit eiuſdem ſpeciei, & ſimilaris, vt aer, non tota erit in ſingulo, ſed alia eius particula alio in loco, videlicet (vt ita dicam) in aere iraſcibilis, in alio vero concupiſcibilis, & in alio alia. Qđ ſi hoc eſt, haud amplius aeris particulæ ſibiipſis erunt eiuſdem ſpeciei cum toto. ſiue autem id dicat velut ab illis dictum ſit, ꝙ aĩa ſit ſimilaris, ſiue vt eam non eſſe ſimilarem manifeſtum ſit, in hoc abſurdum ſermonem deducit, neqꝫ n. omne aĩatum omnes animæ potentias habet, neque in quibus oẽs ſunt, vt in hominibus, in illis inuicem ſunt eiuſdem ſpeciei, prætereа dico quidem neceſſarium eſſe ex hac rõne, qđ anima ſit eiuſdem ſpeciei, & quæ deinceps aſtruit, ad hæc etiam contra hũc ſermonem hac vti diuiſione poſſumus, oſtendendo eos demonſtrare ꝙ nullo modo fieri poteſt, neceſſe eſt enim ꝙ anima, quæ in toto aere eſt, aut ipſa ſecum ſit eiuſdem

ſpeciei, aut non, ꝙ ſi eſt eiuſdem ſpeciei, quia in animatis accipiendo quādam aeris partem animata fiunt, oportebat vt oīa eandem participarent animam, at quidem ſecundum manifeſte falſum eſt, nomen.n. ſenſitiuum, & nutritiuum, & alia ſunt eiuſdem ſpeciei, primum igitur quoque falſum eſt. ꝙ ſi diſsimilaris eſt aīa, aut omnes eius partes per aera totum tendunt, vt in vnaquaq; corporis parte nutriendi, & agendi vis eſt. vt etiam in vnoquoq; arboris ramo, aut igitur oēs per totum tendunt, aut ſingula quæque animæ particula aeris quādam partem complexa eſt: ꝙ ſi in quacūque aeris particula omnes aīæ particulæ ſunt, oportebat oīa ſimiliter animata eſſe, & omnia rationis, & ſenſus eſſe conſortia, atque etiam cupiditatis, & iracundiæ, ſed ſm falſum eſt igitur & primum. quod ſi vnaquæq; animæ particula quādam aeris partem ſuſcepit, oportebat vt aliud animal eſſet alterius aīæ particeps, hoc quidem cupiendi vim ſolum teneret: illud aūt iraſcendi, aliud vero ratiocinandi, & aliud tādem alterius cuiuſdam potentiæ, ſiquidem recipiendo quandam partem aeris animalia aīata fiunt. at nunc aliqua videmus, q̄ omnes animales potentias participant, alia autem plures, non vnam ſolam potentiam cōmunicant. ꝙ ſi quiſpiam dicat ea plures aīales potentias participare ideo, q. in animalibus plures aeris amplecti particulas accidat: dicat q̄nam diſtributio eſt quaſdam quidem particulas animę in omnibus ſimpliciter animalibus, aut animatis amplecti, quaſdam vero non? etenim nutritiua in omnibus eſt, & augmentatiua, reliquę vero non oīno, & rurſus quęnam diſtributio eſt in ſenſum participantibus tactum quidem penitus eſſe, alias vero non? alioqui ſi ſibiipſi ſimilaris eſt aer: quænam diſtributio eſt, hanc aeris partem ratiocinatiuam aīæ complexam fuiſſe, hanc autem ſenſitiuam, & aliam aliam? non.n. in qualibet materia naturaliter quæuis forma innaſcitur. Quare ſi neceſſe eſt vnam quādam diuiſionis particulam veram eſſe, ſiquidem aīata ſunt elementa, demonſtratum, eſt autem vnūquodq; impoſsibile eſſe, id ſequitur, ꝙ animata dicere falſum eſt.

Quod ſi aer diſtractus eiuſdem ſpeciei eſt, anima uero diſſimilaris, alia quidem eius particula ineſt, ut patet, alia uero non ineſt.

Quia neceſſe eſt ſm illorum ſuppoſitionem, animam, quæ eſt in vniuerſo eſſe ſibi ſimilarem, propterea aſtruit, ſi.n. non eſſet ſimilaris, ſed diſsimilium partium, alia quidem eius particula eſſet in hac particula. ſ. aeris, alia vero non ineſſet. Qđ ſi hoc eſt, non erunt oēs aeris particulæ, & elementorum ſibiipſis eiuſdem ſpeciei, ꝙ illi maxime volebant. igitur ſermonem redigit ipſis in contrarium. nā que illi confirmabant vniuerſum eſſe aiatum, ꝙ quæ ſibi cum toto eſſent eiuſdem ſpeciei partes acciperent. ipſe aūt de ſuppoſitione facta animam diſsimilium partium eſſe aſtruit, qđ eſt contrarium. nam partes aeris, etſi inuicem ſunt eiuſdem ſpeciei, ꝙ aer ſibiipſi ſimilis eſt: attamen q̄ pars animæ non eſt eadem in vnoquoq;, non erunt eiuſdem ſpeciei: nāque animata ſm animæ proprietatem maxime deſignantur, qm̄ forma vniuſcuiuſq;, & entelechia eſt anima. Quamobrem ſi fieri id non poteſt (quantum eſt in eorum ſuppoſitione) vt anima diſsimilium partium ſit, neceſſario erit eiuſdem ſpeciei hoc autem manifeſte falſum eſt: alterius n. ſpeciei eſt aīæ particula rationalis, & alterius iraſcendi vis, & reliquæ ſilr. Vnde ſi neceſsitas eſt, vt qui animatum dīt vniuerſum. ij aīam eiuſdem ſpeciei, & ſimilium partium eſſe dicant, hoc autem falſum eſt, id ſequitur ꝙ vniuerſum dicere animatum falſum eſt.

Neceſſarium eſt igitur ipſam uel ſimilarem eſſe, uel non eſſe in quacunque particula uniuerſi.

Videlicet quantum eſt in ſuppoſitione illorum, quæ dicit in quacunque vniuerſi particula animam eſſe, vnde et animata particularum vniuerſi conſortia animata fiūt, neceſſe eſt vt ſimilium partium ſit aīa. nā ſi ſimilium partium non fuerit, in quacūque vniuerſi particula minime erit eadem. ꝙ autem ſimilium partium non ſit, neque in omnibus aīa, demonſtrari poterat etiam ex hoc, ꝙ aliquæ particulæ in eodem manifeſte non ſunt animatæ, vt lapides, & ligna, & ſimilia, quæ ſane ſunt aeris conſortia, qđ ſi ipſi conarentur demonſtrare elementa eſſe animata ex eo qđ ſimilaria ſint, & partes ipſorum animatas eſſe, eas videlicet, quæ ſunt in animalibus, eidem argumento aſtruere contrarium poſſumus. etenim quia partes elemētorum, quæ ſunt in iis, quæ animata non ſunt, eiuſdem ſpeciei cum totis ſunt, at hæ ſunt ſine aīa, ergo tota quoque carent aīa. hoc autem, in quacunque vniuerſi particula, ſiue in vniuerſo aere acceperis, cuius animata participantia eo ipſo animata eſſe dicebant: ratio procedit, ſiue id in vniuerſo & mundano corpore interpretatus fueris, id etiam magis abſurdum demonſtratur.

Patet igitur ex dictis, q. neq; cognitio adeſt animæ, q. ex elementis conſtet, neq; moueri ipſam bene, ueréq; dicitur.

Quæ dicta ſunt, ea concludit, hoc modo. neque ergo cognitionem habet anima ex eo, ꝙ ſit ex elementis, neq; propterea quod moueat, ipſa mouetur, ſed quidem mouetq;, & cognoſcit, at non vt illi dicebant.

Quoniam uero cognoſcere animæ eſt, & ſentire, et opinari, atque etiam cupere, & deliberare, & omnino appetitiones, fit autem & in loco motus animalibus ab aīa atq; etiā accretioq́, & ſtatus, & declinatio, utrū toti aīæ horum unumquodq; adſit? & nos tota intelligamusq́, & ſentiamus, & aliorum unumquodque faciamus, & patiamur? an aliis partibus alia?

Qm̄ continenter commemorauit, eſſe ſpeciei diſsimilis animæ partes, idipſum nunc inquirere eius propoſitum eſt. nam cum plures, & diuerſæ ſint aīæ operationes, id quæritur, vtrum, cum ſit vna, & indiuiſibilis aīa ſm ſubſtantiam, ex vna hæc ſubſtantia potentię diuerſæ, & operationes adueniat adeo, vt & nutriendi, & augendi, & generandi, & ratiocinandi, & iraſcendi, & cupiendi vis, et ſi quæ alia aialis potentia eſt, vna & eadem numero ſit, & ſm ſubſtantiam? an aīa ſit partibilis, & in alia, atque alia eius particula harum vnaquæq; operationum fiat? præterea vtcūq; ſit potentia. per q̄ dicuntur animalia viuere, id quærit. vtrum ſit in vna ex prædictis operationibus, aut potentiis. vt in ratiocinandi, aut ſentiendi vi? aut in aliqua aliarum? an in oībus ipſis? an in nulla? ſed aliud qđ præter ipſas aialibus viuendi cauſa ſit. hæc igitur, quæ in hiſce inquirit problemata ſunt. hic autē videtur id velle vt ſubſtantię vnius anima ſit. verūtamen hoc non aperte declarat, ſed ex quibus ad rationem dubitat, quæ ſupponit quod aīa partibilis eſt, oſtenditq; fieri non poſſe, vt ea particularibus differentibus vt ens ratiocineturq;, & ſentiat, & cupiat, & reliquas operationes operetur. Hic aūt ipſi viſum eſt nihil proponere, ex quo potuiſſet adducere quod aīa vna quædam eſt, quæ iis vtitur, quas diximus differentes potentias, & nos etiam ſæpenumero demonſtrauimus Ariſt cognouiſſe quidem ipſius aīæ ſubſtantiæ differentiam ſolāq; et immortalem: ſed eum rationalem intellexiſſe. nam reliquam oēm mortalem iudicauit. nunc aūt mediocria quædam hoc ipſum declarantia in vſum proponemus. Quæ ergo hic dīr arripiunt, & q omnem aīam immortalem faciunt, & qui omnem mortalem eſſe volunt: & dicunt, illi quidem, vides ne quod Ariſt, omnem aīam ſeparabilem atq; immortalem vult eſſe? ecce.n. vnius eſſe ſubſtantiæ omnem aīam dicit: & Intellectum, qui pars eſt aīæ ſeparabilem eſſe, & immortalem dicere vult: vnde etiam ſe velle oēm ſeparabilem et immortalem fatetur, ſiquidem oīs anima eſt vnius ſubſtantiæ Hi vero econuerſo, qui mortalem eſſe aīam volunt, inquiunt ſi vnam eſſe oīs animæ ſubſtantiam dicit, & iraſcibilem, & concupiſcibilem, & plantalem non ſeparari, id patet quod oēm vult eſſe mortalem, ſiquidem oīs anima eſt vnius ſubſtantiæ. Qđ autem (vt ego dixi) nō animæ ſint vnius ſubſtantiæ, id ante Ariſt. ex diſſonātia, pugnaq; affectuum, & rationis Plato declarauit nam ſi ratio, & affectus inuicem pugnant, vnum vero idem ſibi non repugnat, id ſequitur quod ratio, & affectus vnius ſubſtantiæ non ſunt. Ariſto. etiam in ſcđo lib. cum diffiniuiſſet aīam eſſe entelechiam corporis naturalis inſtrumentalis

talis

talis potentia vitam habentis, paulopoſt inquit. quod igitur non eſt anima ſeparabilis a corpore, vel partes nonnullas ipſius. ſi ſeparabilis ſit, nõ obſcurum eſt, nam quorundam ipſarum partium entelechia eſt. Quapropter aliquas animæ partes a corpore non ſepacari: & ideo mortales eſſe cognouit. Quod ſi quædam partes ſeparantur, quædam vero non, id.ſ igitur patet, deinde ſubdit. Veruntamen aliquas eſſe nihil prohibet, propterea quod nullius corporis ſint entelechię. manifeſte igitur ibi quaſdam animæ particulas eſſe corporis formæ dicit. vnoquoque ſequitur non eſſe ſeparabiles, nãque eſt entelechia forma, & perfectio corporis, aliquas autem ſeparari ideo, quia nullius corporis ſunt entelechiæ. Rurſus etiam confeſtim ſubinſert, adhuc quoque obſcurum eſt, an ſit hoc modo entelechia corporis anima, quemadmodum nauigij nauiculator. Quare etſi diceret omnem animam entelechiã, illud tamen cognouit quandam eſſe ſeparabilem entelechiam, quæ extrinſecus ipſum ſubiectum inſtruit, ornat, & perficit, vt nauigium nauiculatoe. Quod ſi alia quidẽ ſeparabilis eſt, alia vero non, & alia quidem mortalis, alia vero non: id patet, quod harum ſubſtantia diuerſa eſt. igitur manifeſte in ſecundo ſermone non ſolum diuerſe ſubſtantiæ, verũetiam diuerſi generis eſſe intellectum dicit, adeo vt anima rationalis cum ea quæ rationis expers eſt, genere non ſit vna. cum enim de aliis animæ potentiis q̃ſiuiſſet, ſingulum ne anima ſit, an pars animæ, de intellectu inquit, & contemplatiua potentia nondum patet, verum animæ videtur eſſe alterum genus, & hoc contingit ſolum ſeparari, quemadmodum a corruptibili æternum, quod etiam de diuino intellectu, vt putat Alexander, hæc non dicat, id patet, nam quærens de particulis animæ ſeparabiles ne ſint, an non, ſubintulit, de intellecto autem, tanquam & ipſe ſit animæ pars, non enim intellectum diuinum eſſe animæ partem dixiſſet, alioqui quo modo de diuino Intellectu, qui penitus a corporibus ſeparatus eſt, eum poſſe ſeparari dixiſſet? & quomodo de diuino intellectu omnino id quæſiſſet, an ſit ſeparabilis, an non? quod autem neque alium intellectum quem ipſe contemplatiuum vocat, innaſci nobis velit, id patet, quia ipſe rurſus ait, intellectum contemplatiuum ſolo fine ab actiuo differre, quoniam ſubiecto eadem ſunt. actiui.n. finis eſt bonum, contẽplatiui vero veritas. etenim quando ad ſuperiora ſe tollit, contemplatiuus ſit, vniuerſi naturã diſquirens: quando vero ad inferiora conuertitur, euadit actiuus. quare ſi actiuus intellectus humanus eſt, hominũ nãque ſunt actiones, iſq; ſolo fine differt a cõtemplatiuo: id ſequitur quod intellectus cõtemplatiuus humanus eſt. Quod igitur non omnem animam vnius eſſe ſubſtantiæ dicat, hæc dicta ſufficiant, quæq; a nobis in proœmiis ꝓpoſita ſunt, atque etiam magis per ipſa dicta percurrẽtes cognoſcemus. hic ſane videtur intendere ſermonem contra Timæum, qui in particulis corporis animam eſſe diuiſam dicit, & rationalem, & ſenſitiuam in cerebro ſedem habere in corde vero iraſcibilem, & in hepate concupiſcibilem. hiſce igitur occurrens, quia ſm particulas corporis animam eſſe in minutas partes diuiſam minime concedit, verum totam per totum corpus, etſi multipliciter diuiſum eſt, eam vnam habere continuationem, ſic ait. vnã eſſe ipſam, quia quoq; animal eſt vnum: ſed Plato, nõ vt qui putaret in cerebro ſimpliciter ſubſtãtiam rationalem ſedere, in corde vero iracundiam, & in alia parte aliud quodpiam, in illis corporis partibus eam diuiſit: verum vt qui ſibi perſuaderet aliam quãq; partem corporis ad aliam animæ partem accommodare ſe habere: vt inde illuminationes acciperet. quemadmodum.n. non oculi oẽs æquabiliter ſolis lumen accipiunt neque ꝙ magis in hoc oculo ſol ſedeat, ideo magis elucet, verum eius aptitudinis cauſa id ſit, & quæ inanimata tranſparentia ſunt, ea propter aptitudinem propriam, operationes ipſius luminis commodum capiunt. Simili modo quoq; id putandum eſt, ꝙ anima magis in quibuſdam partibus lumen concipit, ea de cauſa, ꝙ eæ partes maxime appoſitę ſunt. quando & ipſe Ariſto. alibi videtur opinari, quod animæ præſtãtiſſima pars in corde ſedeat. Sed rurſus ex his, quædam exoritur dubitatio, non enim ſubſtantia vna quædam eſt anima? & pro diuerſis temperationibus, & aptitudinibus corporum in alia parte alias habet operationes? in oculo quidem videndi vim, in aure vero audiendi, & in alia particula aliam potentiam? Quod ſi hoc patet quod videndi potentia in oculo eſt, & eum informat: auditus autẽ in particula ſede ſua, & alia vis in alia, quod ſi hoc ſit, viliora quidem, informabunt nobiliora, & ipſius formæ materia cauſa erit, & forma propter materiam facta, nam quidem materia cuius gratia erit viſus enim fuerit oculi gratia, & forma erit alicuius gratia: ſed hoc eſt rerum naturam peruertere. quod ſi hæc abſurda: & impoſſibilia ſunt, non quidem in partibus operationes animæ diuerſæ ſunt, at ſubſtantia differunt, quoniam cognoſcere animæ, horum quæ enumerata ſunt, hæc quidem ſunt animæ rationalis, videlicet cognitio, & opinio, & deliberatio: hæc autem ſcilicet ſenſus, cupiditas, appetitio, & motus localis, animæ ratione carentis propria ſunt. Plantalis vero accretio, & ſummum incrementum, & corruptio, verum ſingulũ harum adeſt animæ: hoc eſt nunquid vna eſt animæ ſubſtantiæ quæ multiplicis potentiæ cum ſit, operationes diuerſas facit, an ſubſtantia non eſt vna, ſed multimembris de ſubſtantiis diuerſis componitue, & vnaquæque eius pars ex dictis aliquid ampiectiiur.

Atq; etiam ipſum uiuere, utrum in aliquo horum eſt? an & in pluribus? an & in omnibus? an alia quædam cauſa ſit?

De his etiam quærit, de qua nam aĩæ parte iure optimo ipſum viuere adueniat: ſed ipſe in ſequẽti libro dicet, id eſſe partis animæ vltimæ, & maxime humilis, potentiæ.ſ plantalis, non n. quod huius animæ ſit expers, viuere quicquam poteſt, quare etiam quæ participant hanc vnam.ſ.plantæ viuere dicuntue.

Dicunt autem quidam partibilem ipſam eſſe, & aliud quidem intelligere, aliud uero cupere. quid igitur tandem continet animam, ſi partibilis eſt? non enim quidem corpus, nam uidetur contrarium potius, quod anima corpus contineat, quod ea egreſſa efflat, & putreſcit. ſi igitur aliud quid unam ipſam faciat, illud potiſſimum fuerit anima. opus erit autem rurſus, & illud quærere, utrum unum an multimembre ſit. quod ſi unum ſit, cur non ſtatim & animam unum eſſe? ſin autem partibile, rurſus ratio quæret, quidnam ſit continens illud? & ſic quidem ibit in infinitum.

Hinc eſt ad ea, quæ propoſita ſunt, obuiatio, nã, quia diuerſæ ſunt operationes animæ, quemadmodum propoſitum eſt, id merito quæſiuit an tota anima oĩa operemur? an aliud in alia eius potentia? ſed quia non conſentaneum eſt, vt dicamus, ex eadem potentia diuerſas operationes prouenire, neceſſe eſt vt aĩa ſit multiplicis potentiæ: vnde rurſus in iis illud merito quærit, vtrum in ſuas potentias diuidatur anima, habeatq; in hac quidem parte hanc potentiam, in illa vero illam? adeo vt in tot partes diuiſa ſit, quot etiam potentiæ ſunt an cum ſit vna & impartibilis potentias diuerſas habeat? vt ignis, qui vnus, & idem ſm ſubãm & calefacit, & ſiccat, & illuminat, multas quidem potentias habens, non autem in multas partes diuiſus: velut etiam pomum, quod quidem cum ſecundum ſubãm ſit vnum, diuerſas tñ potentias habet, odorem, dulcedinem, colorem bonum, & figuram. & in aliis quidem ſere oĩbus hoc videri põt. igitur contra eos, qui in partes aĩam localiter eſſe diuiſam dicunt (hæc aũt vt dixi contra Timæum Platonis latenter dicit) nunc diſputare inſtituit. nam ſi anima in partes diuiſa eſt, id neceſſario ſequitur qđ aut inuicem diuiſæ ſunt hæ partes, aut vnitæ. Quod ſi inuicem partes animæ diuiſæ ſunt, quomodo erit animal vnum? ꝙ ſi animal continuum eſt, & ſibiipſi compatiens, neceſſe eſt vt animales potentiæ, ſiue partes animæ, quæ animal ipſum informant, vnitæ ſint: nam ſi ipſæ non erunt vnitæ, quomodo animali erunt vnionis cauſa? Quod ſi animæ partes vnitæ ſunt, quidnam ipſis vnionis cauſa eſt? nam certe corpus non eſt,

non enim fieri id poteſt, cum ſit econuerſo anima corporis vnionis cauſa, anima enim corpus ipſum vilius eſt: ꝙ autẽ vnionis cauſa eſt alicui, id neceſſe eſt vt eo cui. vnionis eſt cauſa, ſit melius, at anima corpore melior eſt, & illius vnionis cauſa vnde ea egreſſa (inquit) ipſum corpus effluit, atque putreſcit, non eſt igitur animæ partium corpus vnionis cauſa aut igitur vnitæ ſunt ab alio quodam, aut a ſeipſis. ab ſeipſis quidem vniri eas impoſsibile eſt, diuerſæ enim ſubſtantię ſunt, oportet enim id eſſe vnum quoddam, quod ea, quæ diuerſæ naturæ ſunt, vnire debet, idq; eſſe opus eſt aliud ab iis, quæ vniuntur: quemadmodum ſi ſit aliquod vnum liquidum, & alterum ex his corporibus, quæ inuicem conglutinantur, in vnione enim terræ, cum aqua corporibus appoſitis inuicem. corporibus inquam aquæ & terræ, liquidi vero qualitate per ea tota corpora procedente: & per ſe mediam conglutinante ſuppoſitorum corporum fieri vnionem contingit. nam quæ ſemel ab natura diuiſa ſunt, neque eandem ſibi ſunt ſortita ſubſtantiam, nunquam ab ſua ipſorum natura quæ ſemel ea ſeparauit, in vnum congerentur, verum ſi vniri debent, opus eſt vt ipſis aliud adueniat per quod medium fiat illis vnio mutua. quare illud eſt concludendum, ꝙ animæ partes, cum ſint inuicem diuerſæ, ab ſeipſis. vt vniantur impoſsibile eſt: ꝙ ſi ex ſe non habent vnionem: ſed ex alio quoddam illis vniri contingit: rurſus neceſſe eſt, aut vt ſit vnum: & impartibile, aut multimembre: quod ſi multimembre erit, illud iterum interrogabimus, quæ nam ſit illis vnionis cauſa? nam quomodo quæ vnita non ſunt, ea aliis erunt vnionis cauſa? & rurſus, ꝙ illas vnit, vtrum vnum illud erit? an mult.? & hoc in infinitum ꝙ ſi vniens animæ partes vnum eſt, id quidem eſſe animam concedamus: & quid nam, inquit, animam quoque non ex ſe vnum faciunt? nam ſi vnionis cauſa vnum eſſe diuiſus neceſſe eſt, animam autẽ corpori vnionis, & coniunctionis cauſam eſſe videmus, conſentaneum eſt, vt animam vnum ex ſe eſſe ſupponamus, neque eam alio tertio contingente ſe indigere dicamus. nec quidem abſurdum eſt animam vnam & ſubiecto, & ſubſtantiam exiſtentem diuerſis vſam eſſe potentiis, propterea varias operationes habere vt ignis pomumq; habet: ita vt fere corpora, quæ ſubiecto vnum ſunt, diuerſas potentias habeant. hæc autem dicit Ariſt. non in dogmate probabile id eſſe oſtendens, quod iam diximus: videlicet animam vnius eſſe ſubſtantiæ, ſed ipſum Timæũ reprehendens, qui in partes corporis animam diuidit: et enim non ipſæ animam vnam eſſe ſubſtantiam: ſed ex diuerſis ſubſtantiis componi, vniriq; inuicem, & ſic ſane continuari: vt vnus in eaſdem affectiones conſenſus fiat, de ratione enim quodpiam tranſit in affectus, & ex affectibus in rationem: nãque hoc illis deſuper de conceptione rationis aduenit, vt rationi ſubiiciantur, & obediant, & rationi contingit, vt ex habitu, quem ad affectus habet, ad proprias operationes impediatur: ſic igitur vna ſubſtantia eſt anima: vnde & hominem totum vnius eſſe ſubſtantiæ dicimus, & ſimpliciter, quæ ſunt ex forma, & materia. quoniam vero neque anima ratione carens omnis eſt vnius ſubſtantiæ, ſæpenumero inuicem pugnare affectus oſtendit, iram.ſ. & cupiditatem, nihil autem ſibi idem repugnat, igitur vt plurimum rationis partes ira ſequitur: velut ea, quæ propter ſtudium magnificentiæ generoſior eſt, at cupiditas ipſa contendendo in diuerſa retrahere conatur. Quod ſi quiſpiam quærat, quid igitur ſit vniens diuerſas haſce ſubſtantias, reſpondemus, quod ipſe in aliis dixit, non oportere quærere quid ſit vniens in iis, in quibus aliud quidem formæ, aliud vero materię rationem tenet, nãq; ea de ſeipſis vnionem habent. naturaliter enim materia poſtquam ita diſpoſita eſt: vt ſponte formam ſuſcipiat, ex nulla alia cauſa quæ magis continua ſit, ipſam ſuſcipit, quemadmodum (vt ita dicam) cum ferrum politum ſit aptum ad ſuſcipiendam formam ſecuris, vel terræ, non quidem eſt aliud quoddam, ferro talem quod vniat formam, ſed hæc inuicem ſponte producuntur. ſimili quoque modo in naturalibus: vt in animalis formatione, reliquorumq; omnium: nam materia, & forma ſunt ex his, quę ad aliquid dicuntur, materia.n. formæ materia eſt, & econuerſo. quæ autem dicuntur ad aliquid, ea ſimul ſubſiſtunt, & ſimul deſtruuntur, neque id opus eſt, vt ea ſint prius, poſtea alicuius vnientis indigeant, neque.n. id opus eſt: vt in parte ſint prius pater, & filius, deinde mutuum habitum ſuſcipiant: ſed altero cognito, ſimul alterum cognitum eſt Hoc igitur modo etiã in partibus animæ diuerſis habetur res, anima enim quæ ratione caret ad animam rationalem materiæ rationem ſuſtinet, hæc vero ad illam vero formę, ſimiliter plantalis ad irrationalem materiæ rationem tenet, veluti etiam corpus ad plantalem ſe habet, in iis igitur non quęremus qd ſit vniens: etenim ſimul ac illud, ꝙ materiæ rationem tenet, aptum eſt ad ſuſcipiendam formam, hoc ipſum ſimul fit, quod quidem nullius vnientis extrinſecus eget, verum illud intrinſecus habet cum ſuæ ipſius naturæ potentia, quæ vnum facit: ſed in humana quidem anima hic ſermo procederet, cum rationis anima particeps vna ſit, eaq; etiam, deinceps per ipſam vniuntur, quemadmodũ in Herculeo magnete lapide & ferramẽtis quæ ex eo mutuo pendent. ſed quid (inquit aliquis) in animalibus quæ ratione carent? nam ſi partes eius animæ, quæ in illis eſt, iræ inquam ſenſus, & cupiditatis ſunt alterius ſubſtantię, quid erit vniens eas, quod ſit in illis ſuperius? nam eæ corpori ſunt vnionis cauſa, eaſque multo ante ab aliquo vnitas eſſe oportet. deinde quomodo eæ, ſi nõ erunt vnitæ poterunt eſſe vnionis cauſa, iis quæ ſe poſt erunt? nec quidem illud dicemus, qd altera alteri vt materia ſubiiciatur, omnes.n. eę ſunt eiuſdem ordinis, & in plantali aïa dicemus, ꝙ etſi totam inſtitutionem quiſpiam dicat eas partes vnire, nondum tamen quod quærimus id dixit, etenim cui nam in vnum coniungitur? nãque quod eius vnionis eſt, vt cauſa formalis id quærimus, non id quod facit. cui nam igitur eas partes veluti contingens corpus naturæ, aut ſimpliciter alicui potentię naturali colligauit? Quod ſi fuerit in partibus aïę quodpiam aliud eas vniẽs, id quidem velut earum forma erit. & erit illud aïa, nunq; autem in iis abſurdum eſt, ꝙ inferiora materiæ rationem habeant ad meliora, nãque in iis, quæ carent anima, formis hoc ipſum accidere videmus, qualitates enim, quæ ſunt elementorum formæ, rationem materiæ habent ad ea, quæ ex ipſis corpora fiunt.

Dubitauerit autem quiſpiam etiam de partibus eius, quam potentiam habeat unaqueque in corpore: ſi enim tota anima totum corpus continet, conuenit etiam partium unamquamq; continere aliquam corporis, hoc autem impoßibile ſimile uidetur. Qualem enim partem, aut quomodo intellectus continebit, difficile eſt fingere.

Et hoc quippe merito dubitauerit quiſpiam, nam ſi tota anima totum corpus cõtinet (paulo enim ſupra dixit, id.n. potius contrarium videtur, ꝙ anima contineat corpus) ſi igitur tota totum corpus continet, & partibilis eſt anima, & in plures partes diuiditur, id neceſſe eſt, vt vnaquæque eius pars aliquam partem corporis contineat, quemadmodum quoq; illi dicere videbantur, qui ratiocinandi, & ſentiendi vim in cerebro, in corde vero iraſcibilem, aliamq; potentiam alio in loco collocabant. eius igitur vnaquæq; pars corporis, in quo eſt, aliquam partem continebit, nõ.n. in alia parte corporis alia pars aïæ, aliam corporis partem continebit, vna.n. quæq; pars animæ partem, in qua eſt, eam continet. hoc autem inquit impoſsibili ſimile videtur. ſ. dicere vnamquãque animæ partem quandam corporis continere nam ſi hoc eſt, qualem partem inquit, aut quomodo intellectus continebit difficile eſt etiam fingere. eſt.n intellectus quoq; pars aïę, ꝙ ſi corpus anima continet, & ipſa, & partes eius ſeparabiles ſunt, id quidem ſequitur, quod partem corporis continebit. at intellectus eſt animæ pars, ipſum igitur aliquam partem corporis continere opus eſt, & hoc quidẽ etiam fingere difficile eſt. nam quãquam aliæ animæ potentiæ velut eæ, quæ in operationibus corpus vel totũ, vel in parte mouent, in quibuſdam ſeparatis particulis

ſubintelligentur: quomodo intellectus, qui in corpore non vtitur operationibus, in aliqua particula corporis eſſe ſubintelligeretur? manifeſte igitur per hæc intellectũ a corpore ſeparabilem dicit, quod ſi hoc, immortalem quoque eum eſſe fatetur, quod & ipſe ſæpenumero dixit, & nos huiuſce rei viſus in proœmiis propoſuimus. At Alexander hoc in loco cum penitus dubitauiſſet quid eſſet huiuſce conſiderationis proprium dicere, ſilentio locum præteriit. ex his igitur, quæ dicta ſunt, hic id patet, quod intellectum eſſe ſeparabilem, & ſubſtantiæ alterius Ariſtoteles declarat.

Apparent autem & plantæ diuiſæ viuere, & animalium quædam inſectorum, ut eandem habentia animam ſpecie, etſi nõ numero: utraque igitur partium ſenſum habet, & mouetur in loco in aliquod tempus, q. ſi non perſeuerant, haud eſt abſurdũ, inſtrumenta.n. non habent, ut naturam conſeruent. ſed nihilominus in utraq; partium omnes inſunt partes animæ, & eiuſdem ſpeciei ſunt inter ſe, & cum tota, inter ſe quidem, ut quæ ſeparabiles non ſunt, cum tota anima, ut quæ diuiſibilis eſt.

Cum redarguerit oratione dicentes eſſe aĩam ſm̃ partes partibilem, nunc in ipſis rebus ſermonem falſum eſſe demonſtrat, ſi enim inquit plantæ, & animalia inſecta diuidantur, vna ſingula quæque pars indifferenter aĩales potentias habere videtur, quia in vnoquoq; ramo & generandi, & nutriendi & augmentandi vis eſt, & vnaquæque inſectorum diuiſorum pars habere motumq;, & ſenſum videtur. q ſi ſm̃ partes eſſet anima ſeparabilis, non hoc quidem eſſet ſed in hac quidem particula ſenſus, in illa vero motus eſſet, generandi autem vis aut ſtatim cum diuiſione ſimul in inſectis corrupta eſt, aut in vtroq; potentia eſt, aut omnino nihil eſt. etenim multa ipſorũ (fortaſſe etiam omnia) non generant quapropter vna & eadem anima in his eſt numero quidem, priuſquam diuidãtur, poſtquã vero diuiſa ſunt, ſpecie, non autem amplius numero nõ n fieri poteſt, vt quæ in diuiſis ſubiectis ſunt, eæ ſint vna numero. q autem inſectorum partes vt plurimum non viuant, cauſam eſſe ferunt, quod quæ potentiis animæ ſubſeruiiſſẽt partes inſtrumentales haud habeãt, vt fortaſſe inteſtina, aut oculos, aut os, aut ſimilia per quę virtus ea, quæ in totum corpus defluit, ſuppeditatur. & eiuſdem ſpeciei ſunt inter ſe, & cum tota, inter ſe quidem vt eæ, quæ partibiles non ſunt, cum tota vero anima veluti quæ diuiſibilis eſt, nam partes inſectorum, necnon plantarum ſecum ipſæ ſunt eiuſdem ſpeciei. propterea quod animæ potentias minime ſeparabiles habent, ſed omnes in vnoquoque potentia ſunt, hoc enim.i. inter ſe quidem, vt quæ ſeparabiles non ſunt, cum tota autem anima ſunt eiuſdem ſpeciei. (ante quam fiat animalis diuiſio, cum ea autem hac de cauſa ſunt eiuſdem ſpeciei, qđ eſt, vt tota in partes ſimilares diuiſibilis, nãq; ſimilarium diuiſorum partes cum totis ſunt eiuſdem ſpeciei, diuiſibilis autem per accidens, quia cũ diuiditur illud in quo eſt, ipſa etiam ſimul diuiditur. cum igitur Ariſto quibuſdam exemplis exercuiſſet rationem, plantarum videlicet, & inſectorum bene quidem ſuccedentem comperiit. at quiſpiam fortaſſe dubitauerit, an in omnibus hic ſermo ſit verus, in aliis nãque animalibus cerebrum videtur cauſa ſenſus, & motus, etenim ſi quodpiam iniiciatur in cerebrũ, id quidem immobile, atque inſenſibile animal facit, etiam ſi neruus, vnde in reliquum corporis è cerebro motuſq;, & ſenſus aduenit, diuidatur, eius quidem pars diuiſa ſuperior tota & mouetur, & ſentit, quæ vero inferior eſt omnino motuq;, & ſenſu caret. illud idem quoque ſi in neruo fiat oppilatio, obuenire ſolet, præterea iræ ipſius generatio de ſanguine circum præcordia cernitur eſſe: cupiditas vero aut ſimul cum hepate diſponitur, aut ex hepate ipſo oritur, quod ſi potentiæ ipſæ in ſubiecto corpore eſſe habent, neque tamen omnes per totum corpus procedere videntur, neque enim viſus neque auditua, neque odoratus, neque guſtus per totum progrediuntur, vis etiam concoquendi quaſdam ſibi particulas deſignatas habet, ad hæc ira non per totum procedit, & in reliquis ſimiliter dicendum eſt, quod omnino neceſſarium eſt, vt vnaquæq; virtus in illa parte ſedeat, in qua etiam operatur. ad hæc igitur ita dicunt, quod harum potentiarum partes hæ principia quidem ſunt, at non penitus in illis circumcluſæ potentiæ ſunt, ſed ex illis in reliquum quoque corpus veniunt, igitur totum corpus ſimul cum iracundia, cum cupiditate diſponitur. veruntamen hoc non ſufficit, nam quod quærimus, id dubium eſt quod vnaquæque animæ vis quandam ſibi partem corporis ſortita eſt, qua primum iuxta virtutem animæ in ſe ſeden temoperante, aut patiente, propter cõtinuationem, coniunctionemq; naturæ reliquum quoque ſimul corpus afficitur. nunquid igitur, quod ad plantas, & inſecta pertinet, in ipſo manifeſto corpore anima habet eſſe, quare ſimul cum ſubiecto diuiditur: in reliquis vero animalibus velut ea, quæ in alio quodam ſubiecto ſpiritu eſt & ſecundum quandam aptitudinem reducet, cum priuata fuerit, ea aptitudine, quicquid diuiſum, aut tale aliquod paſſum fuerit, haud amplius animæ opera admittet. q ſi ad hoc vt reluceat aptitudine indiget, id ſequitur q vnaquæque eius pars maiorem cum potentia quadam animæ aptitudinem habẽs magis, vel ſola inter alias eluceat, & ex ea propter continuationem in reliquum quoq; corpus dimittitur: in ſpiritu quidem ſic ſe habent animales potentiæ, quemadmodum in arbore plantales totæ per totum procedentes ſpiritum.

Videtur autem & in plantis principium animæ quoddã eſſe: hæc enim ſola communis eſt & animalibus, & plantis.

Poſtquam eos, qui fuerunt ante ſe phyſicos improbauit ea de cauſa quod omni de anima non diſſeruerunt, hoc ipſe facit, deq; omni diſſerit. cum igitur in ſuperioribus dixerit etiam plantas eſſe animatas, in quibus cum diuiſæ ſunt, eſſe ſpeciatim eandem animam dicebat, vbi etiam refellit Orphei carmina, quæ nos ex vniuerſo animam latam reſpirare dicunt, idq; verbis oſtendit impoſſibile eſſe plantis contingere, nunc quod anima eſt etiam in plantis huiuſce rei fidem facit, ex eo quod & plantis, & animalibus hæc potẽtia communis eſt: nam ſi nutriendi, & augendi, & generandi vis in animalibus animalis potentia eſt, & eaſdem in plantis virtutes eſſe videmus, id patet q illæ etiam ſunt animatæ. illud autem ait, q hæc enim ſola communis eſt, hoc ſignificat, q hanc ſolam cũ plantis animalia communicant.

Et hæc quidem ſeparatur à ſenſitiuo principio, ſenſum autem nihil ſine ipſa habet.

Ex hoc illud ait, plantale quidem principium ſine ſenſitiuo poteſt eſſe, ſed hoc non ſine illo, hoc autem dixit, non veluti potentias vtraque anima ſeparabiles habeat, id enim paulo ante redarguit. verum quod in quibus plãtalis eſt, in iis omnino non eſt ſenſus, in quibus autẽ ſenſus ineſt, in iis plantalis eſt omnino, quod ſi fieri non poteſt, vt ſine plantali ſenſitiua ſit, id patet, quod ipſa quoque plantalis anima eſt, de hac autem veluti potentia animali diſſeritur, ſuperius quidem quæſiuit quanam parte animæ vitam habeamus, in iis autem, quæ ſequentur in animatis ſecũdum hanc ipſam potentiam vitã eſſe dicturus eſt. Quæ ergo a prioribus de anima tradita ſunt, hæc dicta ſufficiant.

IOANNIS PHILOPONI INTERPRETATIO IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

POSTQVAM in primo libro, quẽadmodum in procemiis pollicitus fuerat Ariſto. maiorum de anima opiniones expoſuit, & ibi, ſiquid ab eis non bene dictum fuit, argumentis falſum eſſe demonſtrans confutauit: reliquũ eſt, vt quæ ſua de anima ſit opinio, nunc exponat. In hoc igitur ſecundo Libro de potẽtiis animæ, quæ ſunt extra partem rationis, in tertio autem de iis, quæ ſunt rationis participes, diſſerit: quãquam in hoc etiam rationalium, & in tertio irrationalium mentionem facit. in principio autem veluti communem animæ diffinitionem declarat, cum eam dicat eſſe entelechiã corporis naturalis organici potẽtia vitam habentis, q̃ diffinitionem, quicũque voluerunt animam rationis participẽ dicere immortalem, Philoſophi correptam impugnant dicentes eiuſmodi diffinitionem non eſſe omnis animæ, ſed ſolum plantali conuenire: nam, ſi entelechia perfectio eſt, & forma, & animam eſſe corporis entelechiam dicit, forma autem corporum inſeparabilis ipſa eſt, id patet, ꝙ hic de ea, quę non ſeparatur a corporibus, ſermo eſt: ſola autem ea plantalis eſt Verum illi male putant. hæc enim diffinitio vere de omni anima data eſt, nam cum dixiſſet entelechiam eſſe animam, ſubintulit primam, nãque entelechia alia eſt prima: & alia eſt ſecunda, prima quidem, inquit, vt ſcientia: ſecunda vero vt contemplatio. Dicit igitur entelechiam vt ſcientiam. non vt contemplationẽ, nam cum adſit aĩa, & ſomnus, & vigilantia eſt proportionabile autem ſcientiæ ſomnus eſt, contemplationi vͦo vigilantia. Quare ſi entelechiam non vult eſſe aĩam, quẽadmodum ſcientiæ habitus eſt, propterea quod animal, vbicunque viuat, animam ſemper habeat: neque tamen ſm illam ſemper operetur, id quidem patet, ꝙ ille de plãtali ſola non loquitur. Plantalis.n. non ſecundum ſciam, ſed ſecundum contemplationem ſpeculatur, ſemper. n. plantalis anima per actum ſecundum. Quod eſt vt contemplatio operatur: & id magis in ſomnis, vbi reliquæ animæ potentię quieſcunt: & ideo tunc maxime digeſtiones fiunt: Venereaq; ſæpenumero nos, etiã ſi nolimus, inuadunt. Quare magis & de rationis participe, deq; ea, q̃ ratione vacat anima, hic ſermo fuerit, q̃ de plantali, nãq; animis hiſce, etiam ſi dormiamus, animati ſumus. in ſecundo enim habemus animam potentia, ꝙ eſt actu primũ, hoc autem eſt vt ſcientia, geometricum nãque habitum geometra dormiens habet, contemplationem vero nequaquam. Item cum ipſe diffiniens dixiſſet aĩam eſſe entelechiam corporis naturalis organici potentiam vitam habentis, ſubintulit. q̃cum ex diffinitione colligitur, neceſſe eſſe aĩam, vel aliquas partes eius, ſi partibilis ipſa ſit, a corpore ſeparari, de plantali. ſ. id enuncians. nam quid a corpore ſeparata nutriendi vis nutriet? aut ipſa augendi q̃d augebit? etenim quarũdam inquit ipſarum partium eſt entelechia. Deinde ſubiungit. verũtamen aliquas eſſe partes nihil prohibet, iõ ꝙ vllius corporis entelechię nõ ſunt. Quapropter intellectum quoq; cõplexus eſt, is enim neque circa corpus operationes habet, neq; quo operetur, corpore vtitur: quod quidem, vt dictum eſt aduerſatur illi, quoq; minus operetur, impedimento eſt, proptereaq; neceſſario ſeparabilis. deinde rurſus hæc adducit, adhuc autem non patet, an ſit entelechia corporis anima ſic, vt nauis gubernator. id autem manifeſtum eſt, ꝙ hoc ipſe non dixiſſet, ſiquidem de plantali ſola ſermonem faceret. At fortaſſe ex his, quæ dicta ſunt, aliquis contrario dubio fieri poſſet, num tali definitione plantalis anima concludatur: nam ſi animam eſſe entelechiam dicit, non vt cõtemplationem, ſed vt ſcientiam, plantalis autem anima entelechia eſt, non vt ſcientia, ſed vt contemplatio. ſemper enim operatio in ſecundo eſt, ꝙ actionem ſignificat, id patet ꝙ animæ tali non conuenit hæc diffinitio. Sic igitur ad hoc dicamus ꝙ nihilominus in diffinitione plantalem complexus eſt, nam cum dixiſſet entelechiam vt ſciẽtiam, omnẽ animam complexus eſt, quod enim omnem conſequitur, & ſemper, id exiulit, etenim quando rationalis anima operatur, & quæ ratione caret entelechia vt ſcientia diceretur, quod eſt vt habitus: quod quidem poteſtate ſecundum eſt, actu vero primum, propterea quod omnis operatio ab ea, quæ ſe ſecundum habitum habet potentia, deſcẽdit: operans enim videlicet geometra geometrica exercendo habitum geometricum tenet, quem ſi non teneret, quomodo per eum operaretur, quem nõ teneret? quapropter vbi eſt operatio, ibi quoque penitus habitus eſt. at nõ contra vbi habitus, ibi operatio eſt. nam geometra dormiens (vt ſæpe iam dixi) habitum q̃dem geometricum tenet, at operationem non habet, q̃d ſi latius habitus ſe habet, quam operatio, ſemper enim, & omnes habentes conſequitur; merito cum vellet omnis animæ, quomodocũque ſe haberet, ſiue videlicet operaretur ſiue non, definitionem dare, vſus eſt ea, quæ & ſemper, & omnes conſequeretur: ſcilicet entelechia vt ſcientia. Quemadmodum igitur de operante rationali anima dicens, irrationalem quoque complectitur, hoc modo plantalem non prætermittit, nam quod plantali ſemper ineſt, operationem dico, illud aliis eſt aliquando. at ſane potentia ſecunda, quæ eſt in habitu, oĩbus adeſt, & ſemper. pręterea ipſe in dictione omnis animæ eſſe redditam rationem vult, quod inquit ſi commune quoddã in omnem animam dicere oporteat, id erit entelechia prima, ſermonemq; in omnem protendit, oſtenditq; nõ eſſe vt diffinitionem, cum dicat, ſi quoddam, ſic igitur ſit hoc ordinatum. In his autem quærere dignum eſt, quid ita, cum ipſe id dixerit in prior ſermone (at cauiſſimus, ne lateat vtrum vnus de ea ſit ſermo, veluti de animali, an alius de vnoquoque vt de equo, cane, homine) quid ita inquam hic omnis animæ vnam diffinitionem aſsignet? ad hoc igitur dicimus quam maxime non eſſe diffinitionem datam. nam ſi animæ, inquantum animæ non eſt cõmune genus, nam certe vt ſubſtantiæ eſt cõmune quoddam genus, videlicet ſubſtantia, veluti nec indiuiduorum eſt, inquantum indiuidua ſunt, eſt quidem cõe quoddam genus animæ, animatum particulari non, vel ſpecie, differentiam nec eſt omnium quidem communis quædam ſpecies, veluti quæ ſolo numero differunt, quemadmodum eſt animalium in his quę ſpecie differunt commune quoddam genus, ſcilicet animal ſimpliciter, & hominum communis quædam ſpecies eſt, homo ſimpliciter, omnis autem diffinitio genus habet, non igitur omnis animæ ſimpliciter dare diffinitionem, ſed deſcriptionem poſſumus. quare hæc ratio quæ de omni anima tradita, eſt diſcriptio eſt, non diffinitio, præterea ipſa diſcriptio non eſt proprie vna, nãque æquiuocarum rerum animarum per æquiuocas voces deſcriptionem reddidit, æquiuoca aũt voce quidem vnum quoddam ſunt, ſignificatione vero plura, ipſe autem dicit in Topicis poſsibile eſſe æquiuocorum per voces æquiuocas vnam diffinitionem, vel deſcriptionem dari, dicimus. n. cibum ſanum, & medicinam ſanam, ſimiliter phlebotomiam, & exercitationem ſanam dicimus, & vrinas, & pulſum ſanum horum igitur, cum ſint æquiuoca, poſſumus inquit vnam per voces æquiuocas diffinitionem dare dicentes illud eſſe ſanum ꝙ ad ſanitatem bene ſe habet, hoc autem ꝙ ad ſanitatem bene ſe habet, æquiuocum eſt, vel eo ꝙ ſanitatem facit, vel ſignificat, vel conſeruat. ꝙ ſi communi proponamus id, q̃d vnicuique priuatim ineſt, tunc vniuſcuiuſq; priuatim diffinitio ſit, videlicet bene ſe habens ad ſanitatem eſt, vt conſeruet ipſam, velut exercitatio, aut vt ſignificet, velut vrine faciũt, aut arteriarum pulſus, aut vt faciat, veluti cibus, Quapropter voce quidẽ vna eſt hęc diffinitio, bene ſe habens

bens

bens ad ſanitatem, ſignificatione vero plures. hoc igitur mō neque aſsignata animarum deſcriptio, cum ſit æquiuoca, vna erit, verum plures. entelechia enim de forma ſeparabili & de ea, quæ non ſeparatur, dicitur, nam gubernator quoque nauis perfectio eſt, & forma carnis perfectio eſt corporis ipſius carnis. verum cum ſit a nauigio ſeparabilis gubernator, ſolam, quæ nauigij perfectio eſt, operationem ſuam tenet forma vero carnis, & vniuerſaliter formæ quæ ſunt in materia ſuorum ſubiectorum pfectiuæ ſunt, ſic igitur & in animabus, anima quidem plantalis & ea, quæ ratione caret, cum ſubſtantiam ab ſubiecto habeāt inſeparabilem, & quę ſine ſubiecto nihil operari queat, ipſam quidem ſubſtantiam habent, quę ipſius ſubiecti perfectio eſt, at ſane rationalis anima non ſubſtātia, ſed operatione ſola perficit animal, voluntate enim ſua vtens anima irrationali velut inſtrumentoriis modis ipſum mouet. præterea in animis eſt & prius, & poſteriꝰ, nāque vbi rationalis eſt, ibi quoque ſunt reliquæ, neque id ſane conuertitur, in quibus autem prius eſt, & poſterius, horum non eſt communiter prædicatum genus, nō igitur animarum commune quoddam genus eſt, verum ſunt æquiuocæ, velut ea, quæ ab vno, & ad vnum ſunt. Dixi autem rationalem non eſſe ſine aliis, ad hoc videlicet animal mortale deſpiciens, quoniam quantum in ſubſtantia a propria ſua anima & ante animalia, quæ ratione carent, & poſt eſſe per ſe poteſt, at is ſermo de animis eſt, quæ ſunt in hiſce animalibus, quæ morti obnoxia ſunt. quare ſi animæ ſunt æquiuocę, diſſinitio quoque aīarum tradita eſt æquiuoca, neque propterea vna eſt, vñ & ipſe cum ſciret impoſsibile eſſe proprie vnam animæ diſſinitionem aſsignata hac ipſa diſſinitione dixit ſi quoddam commune in omnem animam dicere oporteat. At quiſpiam fortaſſe ex his, quæ dicta ſunt illud quæſiuerit, qd ea, ſi vna omnis animæ diſſinitio dari non poteſt, de iis, qui fuerunt ante ſe, conqueſtus eſt Ariſt. ꝙ non de omni anima diſſererunt? Dico igitur primum ꝙ illi facere poterant, vt ipſe fecit, de omni ſcilicet, ſi non diſſinitionem, ſaltem communem quandam deſcriptionem reddere: deinde non hoc eos accuſat, ꝙ vnam omnis animæ definitionem non aſsignauerint, verum quia de omni, quæ cuiuſque eſſent propria, minime diſſertarunt, quod quidem ipſe facit, nam poſt traditam communem rationem priuatim de vnaquaq; diſſeret, & de ipſis eo, quo dubitauit modo, docebit. etenim cum velit de ea, quæ eſt extra partem rationis, explicare, de obiectis primum diſputat, velut ſi de ſenſu doctrinam daturus, prius de ſenſibilibus ſermonem facit, & de viſu dicturus de viſibilibus prius loquitur, neq; ante de nutriendi vi diſſerit, ꝙ de nutrimentis tractauerit, de aliis quoque ſimili modo. deinde ſic ad operationes tranſit, & inde ad illas potentias, quæ eas ipſas operationes faciunt.

QVONIAM autem ea quæ de anima tradita ſunt ab aliis, inquantum vnuſquiſque enunciauit, prius dictum eſt,

HINC (vt iam dixi) opinionem ſuam de anima exorditur, & primum quēdam de omni anima communem ſermonem tradere vult, at prius ea, quæ in comprehenſionem ipſius diſſinitionis cōferunt exponit, nam, cum velit animæ genus accipere ad diſſinitionis redditionem, idq; magis ꝙ generi proportionabile eſt, nāq; etiam dictis de cauſis diſſinitio diſſinitioni proportionabilis eſt: primum merito omnium, quæcunque ſunt in decem prædicamenta diuiſionem facit. Cum ſit enim ex his quæ ſunt anima, eam ſub vno horum prędicamentorum eſſe neceſſe eſt. ꝙ igitur anima non eſt accidens, id patet, nec quidem quantitas eſt, hoc enim in ſermonibus contra Timæū demonſtrauit oſtendendo nullo modo fieri poſſe, vt anima magnitudo ſit. Pręterea cōtra Xenocratem eam eſſe numerum impoſsibile eſſe declarauit. Quare neque, vt continua, neque vt diſcreta q̄titas erit, neque propterea penitus q̄titas ꝙ autem non ſit qualitas, id oſtendit in quibus ea non eſſe Harmoniā diſputat, argumentis enim eiſdem eam omnino qualitatem non eſſe comprobat. ꝙ ſi neque qualitas, neque q̄titas eſt multo minus ex aliis accidentibus erit, reliqua enim ſunt ex his, id ergo relinquitur, vt ſit ſubſtantia. Quod ergo anima ſubſtantia eſt, ideo rurſus ſubſtantiam in ſimplicē; & compoſitam diuidit, atq; adhuc ſimplicem in formā, & materiam. Cum igitur ſit ſubſtantia triplex, ſubſtātia maxime corpora videntur eſſe, pręcipue autem vt ad homines multos, horum .n. maxime cognitionem habent; corporum vero maxime ſubſtantiæ ſunt corpora naturalia, diſtinguendo .ſ. ab artificioſe factis, vel etiam mathematicis corporibus. fortaſſe autem corpora artificioſe facta appellat ea, quibus ab artificioſe formæ quædam inductæ ſunt, vt ex baculus, & ſolium, neque enim corpus aliquod eſt inquantum corpus artificioſum. cum autem naturalia corpora compoſita ex forma, & materia componantur, in his forma magis ſubſtantia eſt, hoc enim & eſt, & dicitur compoſitum per ipſam formam, nam cum ſit vna, & cōmunis materia, diſcretio, & eſſentialis vnio, quæ ſit in vnoquoq; ex formis eſt. ex hac igitur diuiſione inuenimus corpora naturalia magis eſſe ſubſtantiam, & in his magis formam, q̄; materiam. hinc igitur quærendum eſt, in quo nam horum veluti genere aīa ponenda ſit, vtrum compoſita quædam ſubſtantia (idem ac ſi dicam corpus naturale) ſit, an ſimplex? quod ſi ſimplex, forma ne, an materia? poſthac igitur, vt ex manifeſtioribus hoc inueniat, inquiſitionis principium facit, in quo autem magis anima manifeſtatur .i. animatū, animatum vero, quia viuit, animatum dicitur. Corporum igitur inquit naturalium, alia quidem vitam habent, & ea aīata vocamus, alia vero vita carent: quapropter in corporibꝰ naturalibus vitam habentibus animam contemplantur, hanc q; ipſam vitam vocamus aīam, neque .n. corpus ipſum animam dicimus, nam corpus, poſtquam vita abiit, nihilominus corpus eſt, nec viuit amplius, nec anima dr̄. Quare anima in habentibus vitam non corpus, verum vita eſt. propter quam ea animata dicuntur, quæ igitur corpora viuunt, ea compoſita ſunt ex corpore, & vita, quæ in ipſis eſt, quāque vocamus animam, ex anima igitur, & corpore animatum compoſitum eſt, atqui ſubſtātia omnis ex forma, & materia compoſita eſt, igitur animatum cum ſit ex anima, et corpore, alterum quidem vt materiam, alterum vero vt formam habebit. Quod ſi forma continua eſt, & finis materiæ cauſa, & hoc idem anima corpori eſt, nāque ea egreſſa corpus ipſum diffluit, & putreſcit: forma quidem corporis erit anima, materia vero corpus ipſum. ꝙ autem anima ſit corpori cauſa, vt ſit, patet ex eo, quod animata hac ipſa re notantur, & inde habent, vt ſint, vnde etiam conſuetudo eſt, vt anima priuata corpora, quāquam vel poſt animę ſeparationem corpora ſunt, nihilominus dicitur, Abiit, nec eſt amplius Admeti vxor. Quare ſi compoſita animata ex anima, & corpore conſtant omne autem compoſitum eſt ex forma, & materia, & quod in iis continuum eſt, & eſſentiæ cauſa, forma eſt, & anima in animatis talis eſt, id ſequitur, vt anima ſit forma. Sic igitur animam eſſe ſubſtantiam ſecundum formam inuenit, quam quidem formam vocat entelechiam ab ἓν, ꝙ eſt vnum, & τέλειον perfectum, & συνέχειν continere .i. quod vnum perfectum contineat, etenim vnionis, & perfectionis materiæ forma cauſa eſt, quia etiam ſubiecti perfectionis cauſa eſt, & ipſum continet. aſsignat igitur hinc animæ diſſinitionem dicens eſſe eam entelechiam: ſcilicet formam, & perfectione. at cuius? huiuſce corporis naturalis. hoc propterea dicit vt ab arte factis corporibus, & ab accidentibus diſtinguat. Deinde quoniam lapis quoque corpus eſt naturale, & huius forma entelechia, quemadmodum omnia quoq; anima carentia ſe habent, ideo adiecit, potentia vitam habentis, ea; de cauſa, vt ab inanimis, ab mortuis corporibus, & a ſemine ſeparet: neque enim ex inanimatis aliquid potentia vitam habet, neque corpus mortuum, neque ſemē neque etiam in vtero infantulus, ſi nondum vitę inſtrumenta parata ſint: in proceſſu autem literæ in idem deduct vitalibus organis inſtrui: cum potentia vitam habere, adeo

vt quod vna e hac verborum ſerie vtilliceat potentia: ſcilicet vitam habet, & organis inſtructum eſſe, non igitur mortuum potentia vitam habet. nam licet organis inſtructum videatur: nihilominus (vt ipſe ait) eius partes æquiuocæ ſunt. etenim ſic mortui manus dicitur, vt lapidea, quia non manus officium facit, neque ipſum ſemen potentia habet vitam, nãque quia organa nõdum obtinet, id haud eſt idoneum vt ex anima vitam ſuſcipiat. Verũtamen ſemen ipſum, vel infantulus in vtero non organis perfecte inſtructus potentia vitam habere dicetur: habẽs enim vitam potentia fieri poteſt. at ipſum perfectum, quodq; iam vitam ſuſceperit, illud habere vitam potẽtia dicit. quomodo igitur potentia, & non actu? Quoniam quatenus in ſui ipſius natura ſine vita eſt, aptumq; ſolum ad ſuſcipiendam vitam, ſm autem potentia id eſt, ꝙ habet habitum, nãque per ſe habitum tenet vt viuum fieri poſſit: & ſi ſemper ab anima, donec adſit, viuificari põt, vt enim iam diximus, quæ ſecundum habent actu, qđ eſt in contemplatio, ea habitura habent. Quare etſi ſemper corpus viuum ſit, haud abſurdum eſt, quantum in eius natura eſt: id dicere, ꝙ potentia vitam habeat: etenim patet ipſum, cum potentiam habeat, vnde poſſit viuum fieri, ita fieri viuum. nam ſi ex ſe non habere potentiam, non quidem viuum fieret hoc autem, ꝙ de potentia ſignificatum hic eſt, idem dixit in libro de interpretatione, vbi ipſum poſſibile diuidit: poſſibile enim inquit nõ ſimpliciter dicitur: ſed hoc quidem, velut actu exiſtat, vt poſſibile eſt ire, quia vadit, idq; omnino poſſibile eſſe ait, qđ iam in actu eſt. ſm hoc igitur id dictum eſt, & potentia vitam habentis. Dubitauerit autem fortaſſe quiſpiam cũ ſit anima ſecundum formam ſubſtantia, quid ita non eſſe commune aliquod genus animæ dicamus? commune.n. animarum genus eſſe ſubſtantiam, aut quid ita omnino entelechiam eſſe æquiuocam? quid ita inſuper, cum regula recta dicat, in quibus eſt prius & poſterius: horum communiter prædicatum non eſt genus, & cum prius & poſterius in animis ſit, ipſarum tamen communiter pdicatum genus eſt, omnis nãque anima ſecundum formam, q̃ entelechiam vocat. ſubſtantia eſt. quod igitur nõ ſimiliter ois anima ſubiecti ſibi corporis entelechia eſt, id iam abſoluimus, propterea quod, etſi anima rationalis entelechia corporis dicitur, actu tamen ſolum corporis eſt entelechia, non ſubſtantia, quemadmodum ſunt aliæ. Verum ſiquidem genus ipſarum ſubſtantia eſt; & ſubſtantia quidem ſm formam, nonne hoc dubium regula vniuerſalis ſoluiſſe videtur? ad hæc igitur reſpondeo, ꝙ eum in quibus eſt prius, & poſterius, horum non eſſe cõmuniter prędicatum genus dicimus communiter prædicatum, non quoduis accipimus, verum illud, ꝙ continua re circũpiectitur, nãque eſt etiam animal lapideum, velut equus, & æreum, vel ligneum, atque ideo eſt illi animal prædicatum, vel equus non ſili vt genus prædicatur, nihil autem hæc ipſa genera communia prædicata remotiora habere prohibet: corpus igitur & ſubſtantia vt genus equi lapidei & lignei prędicatur, idemq; in omnibus. Sic igitur & in anima, genus quidem ipſarum eſſe ſubſtãtiam nihil prohibet. at ſane ꝙ ipſas continuare complectatur commune quoddam genus non habent, neque.n. anima, velut ipſarũ genus prædicatur, neque entelechia. nam quemadmodum dixi, entelechiæ: partim quidem ſubſtantia ipſa ſunt corporis, partim vero operatione ſola: non igitur ſimiles omnes entelechiæ ſunt, in ipſis igitur eſt prius, & poſterius.

Nunc ut ab initio rurſum redeamus tentantes diffinire quid eſt anima, & quenam ſit eius maxime cõis ratio, Dicimus quidem unum quoddam genus eorum, que ſunt, eſſe ſubſtantiam.

Nam poſtquam, ea, quæ prius ab antiquis dicta ſunt enarrauit, aliud orationis principium facit, ac illa quę ſibi videntur exponit.

Huius autem aliud quidem ut materia, q ſane per ſe non eſt hoc aliquid, aliud uero formam & ſpeciem ſecundum q̃ iam dicitur hoc aliquid, & tertium, q ex his conficitur.

Hoc aliquid hoc in loco Ariſto. formam ſignificat, in prædicamentis enim eſt indiuiduum. ſubſtantia n. inquit, omnis hoc aliquid ſignificare videtur, ꝙ igitur vnicuique eſt eſſe, & dici, velut hominem, equum, ſm formam id eſt, nam cõmuniter omnibus materia ſubſtrata eſt. ideo dicit ſubſtantiam ſm materiam per ſe nullam eſſe formã, quia neque per ſe ſubſiſtit. Verum ſemper quadam cum forma materiam contemplamur, per quam formam deinceps vnumquodq; denominationem habet: nam per quod ab vnoquoque aliorum differt, illud habet a forma. poteſtate autem materia eſt, nihil enim formarũ per ſe materia eſt. Verum poteſtate omnes, neque enim id, nec abſolute quidem, ꝙ eſt alicuius ſuſceptiuum, illius materia eſt, vt in magis proximis materiis videre eſt, nũquam enim (vt ita dicam) fictilium inſtrumentorum lapides materia erunt, qm̃ non id habent a natura tributũ, vt horum formam ſuſcipiant, neque id, quod non amplius poteſt, quia eandem obtinet formam, regula enim non fiet, neque ſui ipſius materia: neque conſimilium formarum, quia iam ſpeciem actu habet, igitur prima poteſtate ſolum conſideratur, vnaquęq; autem proximarum poteſtate ſolum eſt illa forma, cuius eſt.

Eſt aũt materia quidem potentia, forma uero entelechia.

Non dixit entelechia per ablatiuum caſum, ſed per nominatiuum, nam poſtquam materia ipſa formam ſumpſerit. entelechia eſſe dicitur, & hoc vtrũque ſimul eſt. ſed ſane forma per ſe entelechia eſt. oppoſuit autem potentiæ entelechiam, quia imperfecta potentia eſt: entelechia vero ipſa perfectio, nãque in perfectione ſignificat ipſum eſſe, in quo autem vnumquodque habet eſſe, in eo quoque propriam habet perfectionem, ſed vnũquodque ſm formam ſuam habet eſſe, igitur vnuſcuiuſque perfectio ſua ipſius forma eſt. ꝙ ſi perfectionis eſt forma, & perfectio ipſa eſt entelechia decenter quidem formæ nomen in nomen entelechiæ trãſmutat ꝙ ſi vniuerſe forma eſt, forma autem anima, id quidem ſequitur ꝙ anima eſt entelechia, neque vero ſolum vt nunc loquimur, formam dicit entelechiam, ſed etiam pro figura hoc nomine vtitur. etenim de vtriſque in naturali diſſeruit, nam ſtatuę figura, eius pfectio eſt. fortaſſe aũt entelechiæ nomen pro forma aſſumpſit iõ ꝙ formæ nomen in accidentia quoq; fertur, veluti cum dico Socratem forma eſſe ſimum, ventre elato. ſed hæc non ſunt Socr. perfectio, verum ſic illi acciderunt.

Et hæc duobus modis, altera quidem ut ſcientia, altera uero ut contemplatio.

In duas partes entelechiam diuidit, alteram ſm habitum, alteram ſm operationem dicit. hoc autem facit, qđ ſibi entelechiæ diuiſio ad diffinitionis aſſignationem vtilis eſt, cum ſit enim duplex entelechia, altera quæ eſt ſecundum habitum quæ quoque & tempore, & natura prima eſt. altera, quæ eſt ſecundum eam, quæ ab hac eſt, operationem, inueniet animam (veluti iam diximus) eſſe entelechiam primam. ſecunda enim quæ vt contemplatio eſt, a prima vt ſubſtantia ſic habet, nam contemplatio per ſe ſubſtantia non eſt.

Subſtantie autem maxime eſſe uidentur corpora, & horum naturalia, ea enim ſunt aliorum principia.

In tria ſubſtantia diuidens in materiam, in formam, & in vtrũque ſimul, ꝙ eſt naturale corpus, ex hoc (vt iam dixi) velut a magis manifeſto doctrinam tradere incipit, ex hoc.n. rurſus inueniet. qđ aĩa ſubſtantia eſt, & qualis ſubſtantia item ſit, hæc igitur inquit maxime ſubã videntur eſſe, plerique.n. materiamq; & formam non cognouerunt, at ſimul vtrãq; ſolum ſciunt, eo igitur accepto ꝙ corpora ſubſtantia maxime vñr, & horum magis quæ naturalia ſunt, diſtinguens videlicet a mathematicis, & artificioſis corporibus, huius rei cauſam addit, Quia, inqt, naturalia aliorum principia ſunt. nam tum mathematicorum, tum arte factorum corporũ conſtructio ſunt vnũquodque enim illorum naturale corpus habet ſubiectũ, nãque a baculo, quod eſt artificioſum corpus, lignum, quod eſt naturale, ſubiectum eſt.

Sed naturalium alia quidem habent uitam, alia uero non habent.

Poſtquam id accepit, ꝙ naturale corpus maxime ſubſtantia eſt, hoc ipſum in animatum, & in id, ꝙ animam non habet: diuidit, & id oſtendit, ꝙ anima ſubſtanſia eſt, nam ſi naturale corpus ex materia, & forma ſubſtantia eſt. nam ſi naturale corpus ex materia, & forma ſubſtantia conſtans vtrũque ſimul eſt, & naturale animatum eſt, id ſequitur qđ ex forma, & materia eſt. Verũtamen ex prima materia, forma ſimplicia corpora dicimus eſſe, & hæc ex magis proxima, corporis materia, & aïæ forma, ꝙ ſi forma ſubſtantia eſt, igitur & anima. & ſi forma quędam ſubſtantia ſimplex eſt, igitur & anima ſubſtãtia ſimplex, anima inquam ſm̃ formam.

Vitam autem dicimus nutricationem per ſe, & accretionẽ, & decretionem. Quare omne corpus naturale particeps uitæ, ſubſtantia quidem erit, ſubſtantia uero ſicut compoſita.

Diuiſis corporibus naturalibus in vitam habentia, & non habentia, deinceps quidnam ſit vita diffinit. ex hoc enim quæ vitam habent cognoſcenda ſunt. per ſe autem inquit nutricationem, & accretionem, qm̃ additio videt̃ eſſe accretio, vt ſi aquæ addatur aqua, quæ tñ accretio non eſt per ſe, verum per aliud additum, nutriri etiam, atque augeri ignis videri poteſt, cum tamen vitam nõ habeat, quod quidem nequaquam verum eſt, ea enim ꝑ ſe nutriuntur, quæcunque habent inſtrumenta, per quę nutrimentum ſuſcipiunt, quibuſque ex nutricatione additioq́; & incrementũ in omni parte ſit, ignis vero, et aqua, & alia iſtius modi non per inſtrumenta ſuſcipiunt, nec in omni parte accretionem faciunt. præterea in igne gñatio magis, & corruptio conſideratur, cum ꝙ augetur manere oporteat. verum de hiſce in libro de gñatione, & corruptione diligenter dictum eſt. hinc autem colligant in ventre non eſſe aïa, nam ſi vita eſt nutritio per ſe, & incrementum, & decretio, idq́; eſt per inſtrumẽta propria, ꝙ vita eſt, infantulus autem in vtero non per inſtrumẽta propria nutritur, dico autem per os, non eſt igitur cum non viuat, animal, nutritur autem vmbilico per cingulũ, ꝙ a matre recipit. verum hiſce inſtando reſpondere poſſumus, quod & fœtus in vtero per ſe nutritur, nam ſi augeatur, patet quod etiam nutritur, manifeſtumq́; eſt eam nõ eſſe additionem, non enim os oſſi apponitur, neque carni caro, ſed a matre matricatio præparatur, quemadmodum quoque nobis panem piſtores nutritionem parant. at præterea puerulis prætmanſum cibum matres præparant. hoc igitur modo & in embrione accidit. ſecunda n. quædam nutritionis præparatio eſt, quæ ex matris natura procedit. at etiam per inſtr̃a propria nutritur nãque, & ſi nõ per os. ꝙ in eo tñ primuen eſt, venter digerit, tranſmittitq́; ad hepar, hepar vero in vnamquãque partem ꝑ venas & ſic in vnaquaque nutrimentum ſubiectæ ſub̃æ aſsimilatur, ſed hæc in animaibus perfectis accidere ſolẽt. Item aliter. ſi perfectiſsimis aïalibus in ioco motus adeſt, manifeſteq́; in vtero fœtus motu locali mouentur, id ſequitur qđ hi quoque aïalia ſunt. Verum qui hæc omnia confutare quærunt, id contra aſtruunt, dicentes ſi nihil quicquam fruſtra natura facit, neque aliquod imperfectum, ꝙ ſibi nequaquam ſufficere poſsit, quid naen, ſiquidem perfectum erat animal, adhuc ipſum in ventre natura continet? nonne id patet ꝙ adhuc imperfectum eſt? eoq́; tendit vt ſit aïal? nondum autem eſt. ꝙ ſi erat aïal, quid ita non præbuit illi per quæ viueret inſtrumenta perfecta, vt os? Verum nos poſſumus ad hoc contra reſpõdere, ꝙ veluti, cum iam genitum eſt aïal, & adhuc firmitate roboreq́; inſtr̃orum indigeat, operari perfectas aïalis operationes minime poteſt, hoc modo quoque exñs in vtero, ex quo omne corpus cum tempore ſuam ipſius ꝑfectionem conſequitur, maior etiam indiget auxilio, & propterea ꝙ aïalis formam ſuſcepit in vtero conſeruat̃, ꝙ adhuc ſane (vt dixi) magis inſtrumenti, cuſtodia, & cura indigeat: præterea ſi quiſpiam ad operationes perfectiſſimas reſpiciat, nec puerulum quidem dixerit aïal, niſi puber fuerit, & iam deinceps generatiuas operationes operatus fuerit, ſed eum, qui ſe ita habeat, animal ſolum dicere abſurdum eſt. Verum fortaſſe, quę dicta ſunt, minime neceſſaria ſunt, neque.n etſi per ſe nutritur, iam eſt aïal, quia non eſt idem viuens, & aïal, vigere enim, & viuere ipſum dicemus, at aïal nondum. nam plantæ quoq́; ipſæ per ſe nutriuntur. neque tamen aïalia ſunt. at neque ꝙ ſenſus ſit particeps ideo iam eſt aïal, quæ igitur ſolum tactũ participant, ea non ſunt aïalia, quę n. media ſunt inter ſenſibilia, & vegetabilia, ea tactus conſortia ſunt, alioqui aïalium maxime proprium eſt, vt tota per ſe tota de loco ad locum tranſeant, ꝙ infantulis in vtero non adeſt, nãque vtero coniuncti, & colligati ſunt veluti ſint eius pars, mouenturq́; vt plantanimes. quid autem vere, ſiquidem perfecte compoſuerat animal, natura ſic in ventre cõtinuit? item aliter, ſi operationis inſtitutio hac via progreditur, vt ab imperfectioribus ad magis perfecta tendat, neque aliter vitæ ſuperiores adueniunt, niſi quæ ſunt inferiores præextiterint, huiuſce autem rei ordo ſic ſe habet, vt prienum ſit ꝙ aïa caret, deinde plantalis vita ſequatur, tertio loco ſit eorum, quæ cõmode plantanima dicimus, quarto eorum, quæ ſunt extra partem rationis, vltima vero ſit rationalium vita. quõ igitur hoc ordine conſtitutionis natura vtatur conſiderare oportet, nam poſt quam ſemẽ condenſatum eſt, illud ꝙ ſimul ſtat inanimatum quoddã eſt, deinde (vt ita dicam) organizatum primo plantæ ſimile eſt, adhuc tamen extra partem ſenſus, paulopoſt aũt cum proceſſerit, & aſſumpſerit ſenſumq́; & tactũ, & motum, tunc plantanimi ſimile in principio vtero coniunctum eſt, vt circũpoſitis conchis, teſtiſue, aut lapidibus plantanimes hærent, atque hoc donec partu emittatur in lucem. tunc igitur in aïalia perfecta euadunt, motuq́; de loco ad locum mouentur, alũturq́; propriis inſtrumẽtis, ore. ſ. & talibus, & omnibus ſenſibus agunt, tandem aũt (ſi de hominibus dicatur) vitam rationis participem ſuſcipiunt, cum prius extra rationem vitam ducãt. ꝙ ſi primo vitæ tempore non generant, non ideo non ſunt animalia, neque. n. omne animal generat, multa enim ex putrefactione naſcuntur, quæ quidem generandi potẽtiam non habent, & nihilominus animalia ſunt, at etiam muli & quæcunque ex diuerſarum ſpecierum combinatione naſcuntur, animalia quidem ſunt. generandi vero potentiam non habent, non. n. animalium generare proprium eſt, ſed vti motuq́; & ſenſu. quod autem non ſit animal in ventre, hinc illud patet, nam ſi animal eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, videlicet nata vt ſentiat, ſi eſſet animal id oporteret, vt priuſquam vel perfecto, vel immaturo partu ederetur, per ſenſus ageret, quod quidem minime facit, ergo non erat animal.

Quia autem corpus eſt, tale ſcilicet habens uitam, non quidem erit ipſum corpus anima, non enim eſt eorum, quæ ſunt ſuper ſubiecto corpus, uerum magis eſt ut ſubiectum, & materia. neceſſe eſt igitur animam ſubſtantiam eſſe, ut formam corporis naturalis potentia uitam habentis, ſubſtantia autem eſt entelechia, talis igitur corporis eſt entelechia. ipſa autem dicitur bifariam, altera quidem ut ſcientia, altera uero ut contemplatio. patet igitur ꝙ ut ſcientia eſt, cum enim adſit anima, ſomnus, & uigilia eſt, & reſpondet quidem uigilia contemplationi, ſomnus uero habitui ſine operatione.

Quod ait ex his hoc eſt. quia corpus habens vitã corpus eſt, & tale corpus, quod eſt, ac ſi dicat compoſitum ex corpore, & vita, quæ vita anima eſt, neceſſe eſt hoc q̃dem aliquid horum eſſe materiam, aliud vero formam, ꝙ oſtendit hoc modo. quod enim inquit, animatum corpus tale corpus eſt, vt ſi diceret, hoc quidem ſubiectum eſt, illud vero eſt in ſubiecto: corpus enim ſubiicitur, in ſubiecto autem hoc tale eſt, ſubiectum vero non erit anima, ꝙ eſt ac ſi dicatur materia. hoc autem declarauit dicendo non quidem corpus erit, pro ſubiecto. ſ. accepta anima, corpore vero pro materia, nãque hæc ſubiecti, materiæq́; habet ordinem. deinde cauſam ſubiicit, quid ita ſubiectum non ſit anima. non enim inquit ſuper ſubiecto corpus eſt, ſuper ſubiecto dicens, pro in ſubiecto,

ꝙ formam non eſſe ſignificat: nam quod in ſubiecto eſt forma eſt, non ſubiectum. ſubiicitur autem corpus: dicimus enim corpus eſſe tale. Quapropter in ordine ſubiecti corpus eſt. ex hoc autem quod ait, videlicet non erit anima ipſum corpus, pro ſubiecto corpus accepit, vnde ſubintulit: non. n. eorum quę de ſubiecto ſunt corpus eſt, nam ſi ipſum corpus eſſet anima, videlicet ſi anima eſſet ſubiectum, corpus quidem in ſubiecto eſſet. qď ſi ipſum corpus non eſt in ſubiecto, non quidem fuerit anima ſubiectum, ꝙ ipſe dixit, non quidem erit anima ipſum corpus, horum nãque duorum neceſſe eſt alterum quidem ſubiectum, alterum vero formam. ſed hoc in loco quidã quorum vnus eſt Alexander, ſibi perſuaſerunt ipſum dicere, ꝙ anima non eſt corpus, hac de cauſa, inquit Alexander, ꝙ non eſſe corpus oſtendit, ſimul non eſſe ſubiectum declarat, verum res non ita ſe habet, haud enim nunc eſt Ariſto. propoſitum demonſtrare quod anima non eſt corpus, ſed quod incorporea, nãque in iis, quæ deinceps ſequuntur illud explicat, vel nunc quoque demonſtratum id eſt, quibus eam non eſſe magnitudinem declarauit nam ſi magnitudo non eſt, id ſequitur quod neque corpus eſt, nam corpus magnitudo ſuperat. præterea nunc demonſtratum id eſt, ꝙ anima forma eſt, non materia. quodq; corpus ſubiectum eſt, & materia, deinde ex additione articuli id patet, non enim dixit non quidem corpus erit aĩa, ſed ipſum corpus, nam qui adponitur articulus cuiuſdam diffiniti declaratiuus eſt, anima vero omnino incorporea eſt. verum (quemadmodum diximus) corpus ipſum ſubiectum materiamq; declarat. ex his autem patet qď anima forma eſt, quo enim differunt inuicem ea, quę ſunt eiuſdem generis, illud eſt horum formæ: corpora autem cum ſint animato generis eiuſdẽ differunt inter ſe, anima igitur animatorum forma eſt. cum. n. adſit anima ſomnuſq; & vigilia eſt, poſtq̃ diuiſit entelechia in primam, & in ſecundam, videlicet in habitũ, & in operationem ex habitu. dixitq; aĩam ſic eſſe entelechiã, vt ſciam manifeſte ſatis ſuperq; huiuſce rei demonſtrationes extulit, per ſomnum. ſ. & vigiliam, ꝙ idem eſt, ac ſi diceret aĩam operari & non operari, operatio. n. vigilia, contrarium vero operationis ſomnus eſt, cum nihilominus habeamus in vtroq; aĩam. Cauſam autem tranſumptionis de forma in entelechiam Alexander pulcherrime conſiderauit. nãque ait, qm̃ neceſſe erat diffinire verum dicere oporteat aĩal ex operationibus, quę ſm̃ aĩam fiunt, an ex eo, ꝙ operari poſsit, quorum quidem poſſe primũ eſt, operari vero ſecundum. quodq; primo, & ſecundo ad diffinitionem vſurus erat. abſurdũq; eſt in forma primum & ſecundum dicere, nãq; vna eſt vniuſcuiuſq; forma, propterea in entelechiam, & perfectionem formam tranſumpſit neque. n perfectionem aliam primam, aliam ſecundam dicere abſonum ab ratione eſt, hęc igitur inq̃t, cauſa tranſumptionis eſt, formæ aũt & entelechiæ differentia inquit eſt, ꝙ omnis quidem forma entelechia eſt, at non oĩs entelechia eſt forma. nã quæ ab habitu eſt operatio entelechia quidem eſt, non tamen & forma. quapropter entelechia ſe latius habet, q̃ forma, forma aũt videlicet ſubaudiendum ſubſtantialis, non per accidens, non. n. (quemadmodum dixi) ſubiecti perfectio accidens eſt, ꝙ ſi hæc ita ſe habent, non quidem qui diffinit aĩam dicens eam eſſe formam talis corporis, bene addiderit primam, ſed q dixerit entelechiam, ꝙ entelechia latius q̃ forma ſe habet, huic quidem illa additio neceſſaria eſt.

Prior autem generatione in eodem ſcientia eſt. Quapropter anima eſt entelechia prima corporis naturalis uitam habentis poteſtate,

Cautiſsime quidem eſt vſus additione dicens in eodẽ, nãque in alio, atque alio fieri poteſt, vt ſit habitus operatio prior. pręceptor. n. tenet habitus operationem priorẽ, q̃ diſcipulus, quia ſane vnius & eiuſdem præcedit habitus operationis, hoc autem in hiſce quæ ſunt in gñatione & corruptione verum eſt, in quibus naturaliter operatio poteſt ab habitu ſeparari: diuina. n. cum habitu concurrẽtem habent operationem: nam ſemper habitum tenentia operantur, quia ſine potentia ſunt operationes, vt in libro de interpretatione ab eo dictum eſt. quare in mortalibus quidem habitus operatio progredit, et hoc in vno, & eodem, velut in vniuerſo, hæc inuicem concurrunt, in vniuerſo enim habitus actio ſemper eſt, nam ſiue diuina, ſiue vniuerſale, q; eſt in mortalibus reſpiciamus, ſemper habitum cum actione mutuo concurrere videbimus, et enim ſemper in horum totalitate ſemper vtraque ſunt, neque omnino alterum alteri adiunctum eſſe dicimus, qm̃ in vniuerſo perfecta imperfectis præpoſita eſſent, vt enim dixi productiuę cauſæ cum ſini in actione perfecta præcedunt, & penitus vniuerſi opificium ex perfectis, non autem ex imperfectis incipere oportet.

Talis autem corporis, quod quidem ſit inſtrumentale.

Qm̃ dixit potentia vitam habentis, hoc ipſum declarat, hoc. n inquit eſt potentia vitam habens, ꝙ eſt inſtrumentale, non n. prima ignis entelechia anima eſt, videlicet potentia calefactiua: atqui hoc etiam naturale corpus eſt, verum quia non eſt inſtrumentale, non eſt ipſius prima entelechia anima calefactiua ſ. exiccatiua potentia: inſtrumentale autem id eſt. quod habet inſtrumenta, per quæ operationes in vita fiunt, talia autem ſunt ea, quæ diſsimilarium partium ſunt, quorum vnumquodq; diuerſis operationibus incumbit.

Inſtrumenta autem plantarum ſunt partes, at oĩno ſimplicis, ueluti folium thecæ fructus protectio eſt, theca uero ipſius fructus, radices autem pro ore ſunt, utraq;. n. trahunt alimentũ.

Qm̃ plantæ etiam ſunt animæ, anima aũt entelechia eſt inſtrumentalis corporis. ideo plantarũ partes inſtrã eſſe dicit, nãque operationem propriam vnaquæq; habet. Simplicia ſane inquit plantarum ſunt inſtrã, ſimplicia aũt comparatione inſtrumentorum aĩalium, nam ſubiecto, & operationibus inſtrumenta plantarum magis ſimplicia ſunt, in animalibus. n. vnumquodque inſtrm̃ ex multis ſimilaribus conſtat. Plantarum vero, vt ita dicam, truncus ex ligno, & cortice, vel alio quodam conſtat, ac etiam q̃rum ad operationes ſimplicia ſunt, in plantis. n. vna, & ſimplici operatione ſingula quæq; pars operat, in animalibus autem multas, & varias vnaquęq; pars habet operationes, et hoc conſequenter: nam cum facta ſint inſtrumenta, vt appetitionibus animæ ſubſeruiant, conſequens eſt, vt proportionabiliter ad animæ motus parata ſint. animalium autem aĩæ ſunt appetitionibus variæ, cum plantarum virtus ipſa ſit ſimplex. nam nutritiua potentia ſolum nutrit, & augmentatiua auget, & nihil plus operatur. Poſtquam autem demonſtrauit q̃o plantarũ corpus ſit inſtrumentale, ſimul narrat quid inſtrumentale illud ſit, veluti folium thæce fructus protectio eſt, theca vero ipſius fructus, ipſum quidem ſemen fructus dicitur, vt ficus acini, & oliuarum nuclei: thecam vero intelligimus id, ꝙ hiſce humore plenum cum quadam quaſi pelle ipſum complectente circũfuſum eſt. facta igitur inquit folia ſunt, vt thecam protegant, ne quod adhæreat circũ nocumentum ferat, theca vero, vt fructum cuſtodiat, hac enim de cauſa omnia ſunt ab natura excogitata, vt omnium rerum ſucceſsio permaneat.

Quod ſi quiddam cõe de omni anima oporteat dicere, ſit quidem prima entelechia corporis naturalis inſtrumentalis.

Videre potes ꝙ ipſe non vult eſſe cõe genus, vel definitionem cõem animarum, nam (veluti dictum iam eſt) in quibus eſt primum, & ſecundum, non eſt horum cõmuniter prædicatum genus. ex hac autem definitione, q̃ nunc data eſt, id manifeſte patet ꝙ idem eſt inſtrumentale, & potentia vitam habens. etenim cum ſuperius dixerit. naturalis vitam habentis, nunc ait naturalis inſtrumẽtalis, nominibus hiſce altero pro altero vſus.

Quare non oportet quærere an unum ſit anima, & corpus quemadmodum neque ceram neque figuram omnino nec uniuſcuiuſque materiam, nec id cuius eſt materia, nãq; unum, & eſſe, quia multipliciter proprie entelechia eſt.

In ſermone, quem ante hunc fecit iis, qui in partes animam diuidunt, hoc dubiũ propoſuit, quidnam ſit vniſ

eas partes ſi quidem vnius exiſtentis, & eiuſdem animalis vna eſt anima, non enim multæ ſunt animæ, nā ſi vnaquæq; pars eſſet animal illud accideret, quod vnuſquiſque multa eſſent animalia, quibus quidem tale dubium conuenit & omnibus qui de anima quidem dixerunt, ſed nihil circūſcripſerunt de conuenientia corporis ipſam complexi, quid ſcilicet ſit vniens animam corpori, & faciens vnum animal. at hæc quæſtio non habebit apud eos locum, qui entelechiam animam, materiam vero ſubiectum corpus eſſe voluēt. Quemadmodum enim in cera ſphærica nō quæſiuerit aliquis, quidnam ſit vniens figuræ cerā, nāq; figura eſt affectio ceræ, nihilq; opus eſt, quod eas vniat. ipſa enim propria harum rerum natura, & conuenientia ceræ vnionis eſt cauſa. ſic in corpore & anima, nāq; entelechia, & perfectio corporis eſt anima. quemadmodum quoq; ceræ ſphericæ figura entelechia eſt: & ex ſe naturaliter vniuntur, vt enim diximus, quando alterum materia ſit alterum vero forma, ipſa materię conuenientia ſtatim formæ perfectionem ſuſcipit, neq; ad eam rem alicuius medij indiget etenim, inquit, cum vnum, & eſſe multipliciter dicatur, nanq; vnum dicitur vel genere, vel ſpecie, vel numero, vel circulo, vel glutino, vel quæcunque alia in phyſica vnum ſignificātia numerat. Præterea eſſe etiam multipliciter dicitur, cū aliud quidem ſit potentia aliud vero actu ſed vnum proprie & eſſe proprie ſecūdum vniuſcuiuſq; entelechiam rebus ipſis eſt, ſecundum quam omnino eſt & dicitur hoc aliquid Quare ſit vnio, & omnino ipſum eſſe hoc aliquid compoſitis rebus ex forma eſt, non illud quærendū eſt, quid ſit vniens animam corpori, videlicet vt vnum exiſtens & ſuſceptiuum: hoc enim ipſum natura formæ eſt, & materiæ, quod alterum ſit in altero.

Vniuerſaliter igitur eſt dictum quid ſit anima, eſt enim ſubſtantia ſecundum rationem, hoc autem quod quid erat eſſe tali corpori, veluti ſi aliquod inſtrumentum naturale eſſet corpus, vt ſecuris, eſſet enim ſecuri ipſum eſſe ſubſtantia eius, & anima hoc ipſum, ſeparata enim ipſa, non quidem amplius ſecuris eſſet, niſi æquiuoce, nunc autem ſecuris eſt, non enim talis corporis quod quid erat eſſe, & ratio, anima eſt, ſed naturalis talis habentis principium motus, & ſtatus in ſe.

Poſtquam planiorem animæ diffinitionem dedit, per hæc ad eius partes declarandas ſubit, exemplisq; declarat, quam bene ſit vnaquæq; aſsignata, ſimul etiam per hæc oſtendit animam, quatenus entelechia eſt, a corpore non ſeparari, nanq; perfectio non eſt ſeparabilis: quatenus perfectio eſt. Quomodo autem rationalis dicatur inſeparabilis, ordine progredientes enarrabimus diximus igitur, inquit animam ſubſtantiam eſſe ſecundum rationem, videlicet ſecundum formam; formam autem corporis naturalis inſtrumentalis. Quod igitur ſubſtantia ſecundum formam bene ſit aſsignata, id declarat exēplis & artificioſis, & naturalibus, etenim inquit ſecuris eſt artificioſum inſtrumentum. Si igitur naturale corpus velut inſtrumentum eſſet, forma quidem ſecuris eſſet eius anima ſcilicet inciſiua potentia, quæ tali figura facta eſt, materia vero, & tanquam corpus ipſum ferrum, ex quo ſi ſeparetur anima videlicet figura, & inciſiua virtus, non quidem amplius erit ſecuris, nec forma propria, quæ incidendi virtutem habeat. Quod ſi forma ſecuris, figura & eius incidendi virtus eſt, quæ ſi ſeparetur, nō amplius ſecuris eſt, & vt anima ſe habet & corpus, hoc modo ſecuris figura ad ferrum, forma autem ſecuris eſt in hoc ipſo, quod habet eſſe, & dicitur ſecuris talis autem figura eſt, quæ habet incidendi virtutem: corporis igitur naturalis inſtrumentalis forma eſt anima, quapropter habet eſſe in ea, nam ſeparata anima, non amplius inſtrumētale eſt corpus, niſi æquiuoce, ſic enim enim dicitur mortua manus, vt lignea, aut lapidea: etenim vniuſcuiuſq; forma ſecundum cuiuſq; ſubſtantiales operationes deſignatur. Quemadmodum igitur forma ſecuris mortua eſt, cum ſecuris, vt ſecuris operari non poteſt, hoc modo cum animatum perdiderit operationes animati, forma quidē eius animata deſtructa erit, verumque autem ſuas amiſit operationes, alterum quidem figura deſtructa, alterum vero, perdita anima. forma autem ſecuris figura talis eſt, quæ ſcilicet habeat incidendi potentiam, animati igitur forma eſt anima. nanque vt figura ſecuris ad ferrum ſe habet ſic anima ad animatum, perfectio autem, & forma ſecuris eſt figura, & incidendi potentia, corporis igitur perfectio, & forma eſt anima. Quare bene dictum eſt animam perfectionem et formā corporis eſſe. ſimul quoq; patet bene eſſe additum naturale, nam quidem ſecuris corpus eſt, & inſtrumentale verumtamen entelechia eius non eſt anima, nanq; artis, nō naturæ corpus eius eſt opus. poſtquam autem in artificiolo exemplo ſermone verſatus eſt, quod propius exponitur aggreſſus exemplo magis affini vtus eſt, in animatorum partibus ſermonem faciens: ſi enim inqt eſſet oculus animal, anima quidem eius viſus eſſet. Corpus vero tunicula, & ſuppoſitum liquidum. informatur autē natura oculi in ipſo viſu, nam ſi non videret, oculus quidem non eſſet. Quapropter anima quidem eius eſſet ea, quæ ſecundum formam ſubſtantia eſſe nunc igitur, inqt, rationem viſus habet ad oculum, eandem tota anima ad totum corpus habet. ꝙ ſi videndi potentia cum ſit ipſius animæ virtutis ſenſitiuæ pars, eſt oculi forma, hoc etiam conſequens eſt, quod anima tota totius animalis forma erit. & velut in ſecuri ſe habet incidendi virtus quamuis non incidat, & in oculo videndi, & ſi clauſerit, hoc modo in tota anima prima entelechia ſe habet, quæ, quāuis animal dormiat, ineſt tamen: eſt enim nihil minus animatum & dormiens, & velut in ſecuri inciſio eſt, & in oculo viſus, eodem modo in animali vigilantia eſt. Vniuerſaliter igitur quid anima ſit dictum eſt, pro eo quod eſt communius, & planius: in correctione enim de vnaquaque animæ potentia priuatim cum proceſſerit, ſubſtātia enim ſecundum rationem eſt, videlicet ſecundum formam, nāque rationem in diffinitione fert, & per cauſam, & per formam vt hoc in loco, atque etiam in phyſica de principijs eorum quæ ſunt explicans poſtquā de materia & forma diſſeruit, de materia ait. vnū igitur ipſum principium eſt, ſcilicet ſecundum materiam alterum vero ratio eſt, id eſt forma, hoc autem eſt quod quid erat eſſe corpori tali quia vero dixit animam eſſe ſubſtantiā ſecundum formam, ſed non omnem formam animam, propterea ſubintulit, hoc autem eſt quod quid erat eſſe corpori tali, ſcilicet hāc eſſe formam animam. dico ſecundum quam tale corpus, videlicet naturale inſtrumentū eſſe habet, & diffinitionem, hoc enim ſignificat quod qd erat eſſe, ſcilicet quatenus ipſi eſt eſſe, & inquantum eſſe aliquid dicitur: nam ſecundum formas rerum diffinitiones dantur ſic igitur & animatorum eſſe, & diffinitio eſt ſecundum animam, ex anima enim animata informantur: eſſet enim ſecuri ipſum eſſe ſubſtantia eius, & anima hoc ipſum, ſi ſecuris inquit, cum ſit inſtrumentum naturale corpus eſſet, naturale autem ait vt animatum, ac ſi eſſet vtiq; ipſius ſm formam ſubſtantia, quod idem eſt ac ſi diceret animam hoc eſſe ipſi ſecuri, videlicet quatenus habet ſecuris hoc ipſum quod eſt ſecuris eſſe, hoc quidem eſſet eius anima quod ſi ſepararetur eius anima, & fieret inanimatum, non amplius quidem ſecuris eſſet, niſi vt picta, nunc autem dicit inanimata ſecuris cum ſit, ſecuris eſt, quoniam corporis artificioſi entelechia non eſt anima, ſed inſtrumentalis naturalis: hoc autem dixit volens oſtendere. quod bene in diffinitione poſitum eſt, inſtrumentalis. Deinde quia vult oſtendere nobis quale inſtrumentale naturale corpus dicat, appoſuit habentis principium motus & ſtatus in ſe: etenim dixit in naturali naturā eſſe principium motus, & quietis motus autē proprie in animatis eſt, qui in loco, & per incrementum, & per diminutionem ſit, nam motus per alterationem in ijs etiam, quæ carent anima, videtur. Lapis enim multaque alia inanimatorum ex ſe cauſam alterationis habēt. ea igitur dico naturalia, quæ ex ſe principium motus, & quietis habent. ſecuris vero inquantum ſecuris, de ſe motum non habet, ſed extrinſecus ab eo, qui illa vti

tur. artificioſa ſimiliter omnia non in ſe principium motus & quietis habent, at extrinſecus ex operantibus, aut mouentibus.

Speculari autem in partibus quoque oportet, quod dictum eſt. ſi enim eſſet oculus animal, anima quidem illi eſſet uiſus, ipſe enim ſubſtantia oculi eſt, quæ ut ratio ſe habet, oculus autem materia uiſus eſt: quo ſi defecerit, non eſt oculus, niſi æquiuoce quemadmodum lapideus, & pictus. oportet autem accipere hoc de parte in totum uiuens corpus, proportionabile enim eſt, ut pars ad partem, totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum, quatenus quale eſt.

Exemplum ex artificioſo ad naturale, & animatum traducit, nam partes animatorum dicit. ſi nanque eſſet oculus animal, ſcilicet ipſe per ſe ſine corporis totalitate, notandum autem quod oculum quandoque accipit pro vtroque vt & hic, & paulopoſt, vbi ait, verum quemadmodum oculus, pupilla, & viſus, nomine etiam ipſius oculi pro ſolo corpore, quod viſus potentiæ ſubijcitur viſus eſt, igitur ſtatim dicit oculus materia viſus eſt, hic autem pro vtroque oculum capiens ideo, quod ait, ſi nanque eſt oculus animal, manifeſte declarat quod forma vtriuſque ſimul eſt forma non corporis: ſit enim, & eſt in corpore, neque tamen forma eſt corporis. at vtriuſque ſimul, nam ideſt eius forma quod illi cauſa eſt, vt ſic, vtrique autem ſimul forma cauſa eſt. cũ igitur ipſe dixiſſet vtrunque ſimul oculum, quia dixit. ſi enim eſſet animal oculus ſubintulit, anima quidem eius eſſet viſus oculi, videlicet quod eſſet vtrunque ſimul, oportet autem accipere hoc de parte in totum animal. vnumquodque enim ſenſoriũ deſignatur per quandam ſenſitiuam animæ potentiam, præter tactum, tactus enim per totũ corpus tendit. quã rationem vnuſquiſque ſenſus ad ſubiectum ſuum ſenſoriũ habet, eandem tota anima ad totum ſenſitiuum corpus habet: forma autem partis, tota igitur totius ſenſitiui corporis forma erit illud autem quatenus tale eſt, ſignificat inquantum ſenſitiuum eſt. nõ enim quatenus aut graue, aut album, aut aliquod tale. corpus ab anima informatur, verum quatenus ſenſitiuum eſt. qui autem omnem animam immortalem facere volunt, hoc dicto accepto videlicet quod oporteat accipere quod de parte dicitur in animal totum, conantur demonſtrare Ariſtotelẽ hoc idem dicere ſi enim inquiunt vt ſe habet pars, ita quoque totum ſe habet, & in primo ſermone de viſiua potentia dixit oſtendens eam nihil offendi, quãuis ſenſorium patiatur, veluti in eo non habeat eſſe. quod ſi ſenex oculum talem acciperet, vt iuuenis videret, patet inquiunt, quod et anima tota ſeparabilis eſt. dico igitur ad hoc, quod etſi concedemus hanc eſſe ſeparabilem, ſic licet animam ſenſitiuam, & qualicunque ſenſibili præſeparata a corpore ſuſcipietur, non tamen plantalem, nanque de ea nihil quicquam, ne rationem manifeſtam quidem, dedit. deinde, etſi ea, quæ ratione caret, ſeparabilis eſt: non tamen ab hoc ſolo corpore, neque a ſpiritu vt a nobis iam demonſtratum eſt, & adhuc in ijs, quæ deinceps dicturi ſumus demonſtrabitur.

Eſt autem, non quod abiecit animam, potentia exiſtens ut uiuat, ſed quod ipſam habet ſemen uero, & fructus potentia tale corpus eſt. ut igitur inciſio, & uiſio, ſic uigilantia entelechia eſt, ut autem uiſus, & uirtus inſtrumenti, anima, corpus autem, quod potentia eſt, ſed ut oculus, pupilla, & uiſus & ibi anima, & corpus animal.

Ex his declarat quomodo dixerit potentia vitam habentis, vt enim iam vitam habens, non vt quod abiecit, neque vt potentiam habeat propoſuimus autem ſuperius vſus ex libro de interpretatione, quod intelligit tale id eſſe potentia ſignificatum, quod vt iam actu eſt, ſemẽ vero, & fructus potentia tale corpus, fructum dicit arborum plantarumque ſemen, vt ficorum acini, nam cortex cum alio eſculento liquido ab eo pericarpion ideſt inuolucrum vel theca ſeminis dicitur, vt in meteoris. quod autem dicit hoc eſt, quod perfectum iam, & inſtrumentale corpus ideſt, quod potentia vitam habet ſemen vero non eſt habens vitam potentia, ſed quod habere vitam poteſt, videlicet quod inſtrumentale potentia eſt, quamobrem quod eſt potentia in ſemine, id ſecundum aptitudinem eſt, quæ aptitudo eſt, vt inſtrumentale atque animatum fieri poſsit, non enim non eſt, quod vero nũc perfectum eſt, & inſtructum. qualia noſtra hæc corpora id nunc potentia vitam habet, quod ſi quiſpiam dicat, quod actu vitam non habet id rurſus dicimus, quod nunc fere dixi, quod vt oculus ipſe per ſe potentia viſiuus eſt, at non ſine luminis illuminatione, nãque ex lumine datur illi, vt actu videat (& ſi quis actu videntis oculi oculum potentia viſiuũ eſſe dicat, vera narrat, ipſe enim ſecundum ſuam ipſius ſubſtantiam, ſolam aptitudinem ad videndum habet, cum ex alterius lumine actus aduenerit) hoc modo in toto corpore totaque anima dicimus, quod ipſum quidem corpus, quantum in eo, eſt aptitudinem ſolam vitæ habet, & ipſa ſane ſecundum actum vita ex anima illi aduenit. Bene igitur dictum eſt, potentia vitam habentis. vt igitur inciſio, & viſio, ſic vigilantia entelechia eſt proportionem imaginum ad primitiuum demonſtrat, proportionem autem iam diximus, inciſionem vero, & viſionem ſecundam dicit entelechiam ſecuris, & oculi, quæ eſſet vt contemplari, ſed viſum, & virtutem inſtrumenti inciſiuam primam entelechiã quæ eſſet vt ſcientia, ſecúdum quam etiam deſignauit animã, corpus autem potentia exiſtens, videlicet corpus eſt, quod has operationes ſuſcipere poteſt, vt etiam in oculo ſubiectum pupilla eſt, quod autem ſimul vtrunque eſt, in toto quidem animal eſt. quod ex anima, & corpore conſtat, in parte vero, oculus qui ex pupilla, & viſu eſt, pupillã autem totum oculum dicit tuniculas cum liquidis.

Quod igitur non eſt anima ſeparabilis a corpore, aut eius aliquæ partes, ſi partibilis ſit, obſcurum non eſt: aliquarum nanque entelechia partium eſt ipſarum, ueruntamen quod aliquæ ſint, nihil prohibet, quia nullius ſint corporis entelechia.

Data animæ diffinitione, veluti concluſionem quandam ex neceſsitate diffinitionem ſequentem colligit, animam non eſſe ab corpore ſeparabilem, nam ſi forma, & perfectio corporis animati eſt anima, neque fieri id poteſt, vt alicuius perfectio ſit abſque eo, cuius perfectio eſt, id quidem patet: quod anima ab corpore ſeparari non poteſt, nam forma, & perfectio ſunt ex his quæ ad aliquid dicuntur forma enim materiæ forma eſt, atque perfectio; quæ autem ſunt ad aliquid aut ſimul ſunt, aut nõ ſunt. quantum igitur ex aſsignata animæ diffinitione colligimus, omnis quidem inſeparabilis erit a corpore, cuius eſt entelechia, ſiquidem omni diffinitio conuenit, quod ſi non eſt omnis inſeparabilis, at ſaltẽ partes animæ quædam manifeſte ſunt a corpore inſeparabiles, quibus diffinitio conuenit, nanque animali partium ſunt entelechię; etenim corporis ipſius, quod alitur, nutritiua potentiæ perfectio eſt ſimiliter & augendi, & generandi vis, præterea virtus appetitionis eam partẽ, in qua eſt, informat, quod ſi corporum ſunt ipſæ perfectiones, neque fieri poteſt, vt circa corpora eæ animæ partes ſint a corpore ſeparabiles. nam cuius erunt perfectiones, aut circa quod operabuntur, ſi ſint a corporibus ſeparatæ? quid enim nutricatio nutriet? aut incrementum augebit, ſi ſint a corporibus ſeparatæ? Verũtamen ſi eæ, inquit, animæ partes a corpore neceſſario non ſeparantur, aliquas nihil prohibet eẽ ſeparabiles, quia nullius corporis entelechiæ ſint. Manifeſte igitur non vult animam rationalem corporis eſſe entelechiam, propterea que eſſe eam ab corpore ſeparabilem demõſtrat. Deinde quia per hæc animæ aſsignatam diffinitionem particularem facere videbatur, nam dixit aliquas animæ partes a corpore ſeparabiles eſſe quia nullius eſſent corporis entelechiæ: atqui etiam cum dixerit, ſi quiddam commune de omni anima, curãs hoc ſcilicet ut oſtenderet hoc modo nihil minus poſſe communem eſſe omnis animæ, ipſius etiam rationalis aſsignatã diffinitionem ſubiunxit.

Adhuc autem obſcurum eſt, an ſic entelechia corporis animæ eſt, ut gubernator nauis. ſummatim igitur hæc diffinita, & deſcripta ſint de anima.

Quid enim inquit timemus circa omnem animam ſermonem extendere dicentes quod aliquæ animæ partes vllius corporis nō ſunt entelechia, propterea quod ſunt inſeparabiles, vt hac de cauſa ad omnis animæ potentiā diffinitio non faciat. nō enim dum ex his, quę dicta ſunt, id nobis patebit, quomodo diximus animam entelechiā eſſe, vtrum velut inſeparabilem, quemadmodum ſe ad ſecurim forma ſecuris habet, an vt ſeparabilem? an vt veluti ad nauem ſe gubernator habet? perficit enim nauis formam gubernator, cum ſit ſeparabilis, quod ſi fieri poteſt vt ſecundum quid entelechia ſit, ſecundum quid autem ipſum ſeparabile veluti non ſit ſecundum ipſum entelechia, in omni igitur animali potētia fieri poteſt vt diffinitio conueniat. Quare cum dicebamus quaſdam partes animæ ſeparari non poſſe, quod eſſent illarum partium entelechiæ ſic dicebamus veluti ſeparari non poſſet entelechia. nam cuius erit perfectio nutritiua potentia, ſi ſeparata fuerit a corpore? rurſus etiam quando dicebam quod aliquas animæ partes nihil prohibet eſſe ſeparabiles, quia nullius ſint corporis entelechiæ, ita dicebam nō eſſe entelechias, veluti ipſarum ſubſtantia in corpore nō haberet eſſe, nam ſunt ipſæ quoque animalis entelechia, veluti nauis gubernator, poteſt enim quodam modo, vt iam dixi, anima quoque rationalis dici nō ſeparari a corpore, quatenus eſt entelechia, nam varias operationes, in quibus animal perficit, ipſum mouēs hoc vel illo modo eas habet, vt non ſeparentur a corpore, nam poſtquam de corpore exierit, haud ita amplius operabitur, ex habitu enim quem ad corpus habet eas opationes tenet. Quapropter hæc quatenus entelechia eſt, ſecundum ſcilicet operationes inſeparabilis erit a corpore, quemadmodū quoque gubernatoris operationes, dum gubernat, a naue ſunt inſeparabiles, is quidem ſeparatur vt homo, vt vero gubernator ſi ſeparetur a naue ſimul quoque operatio ſeparata eſt, taleſque operationes corruptas habet. ſic igitur & anima rationalis velut ea, quæ ſeparabilem ſubſtantiam habet, non eſt entelechia corporis, vt vero, quæ talem ad corpus, habitum ſuſceperit, ſecundū quē etiam anima dicitur (nanq; anima ad corpus dicitur) & eſt entelechia corporis, neque ab eo ſeparatur, nam ſeparata ab eo dimittit illas operationes quas ex habitu ad illud conſecuta fuerat, veluti viuum facere, & illi naturales omnes motus communicare, & ſi quid aliud tale eſt. qd enim naturaliter mouebit, aut viuificabit, ſi de toto corpore egreſſa fuerit? illud vero ſi partibilis ſit, non eſt intelligendum quod ſit partibilis corporaliter, neque ſecundum locum, ſed ſecundum ſubſtantiam, videlicet ſi diuidatur ſubſtantia, aliæ animæ potentia ſit alterius ſubſtantiæ, nec omnes animæ partes ſint cōſubſtantiales, aliquarum nanque entelechia partium eſt ipſarum. per hæc videtur in partes corporis animam diuidere, aliquarum. n. inquit partium corporis entelechia ſunt animæ partes, quare ſunt ab ipſis inſeparabiles, velut ab oculis viſus, & ab naribus odoratus, & in aliis, alia quædam. Dictio autem hæc, aliquarum enim partium animæ entelechia eſt. id ſignificat, quod aliquæ animę partes, quarū vnamquanque diffiniuimus eſſe entelechiam ipſarum corporis partiū ſunt entelechiæ, ſcilicet formæ perfectiuæ corporis partium, velut eæ, quæ ab ipſis ea de cauſa non ſeparantur. quid igitur Timæum reprehēdit, quod in partes diuidat? de his autem ſuperius dictum eſt. Alexander vero hoc in loco aperte, cum dicat Ariſtoteles quod aliquas eſſe partes ſeparabiles nihil prohibet, quod vllius non ſint corporis entelechiæ. Primum dicit, quod Ariſtoteles dubitare videtur an omnis anima ſint inſeparabilis, atqui cum diffiniuerit hoc ipſum, quia nondum demonſtratum id ſit, an ſit inſeparabilis, deinde procedens dictione ipſa coactus dicit eum videri dicere intellectum eſſe ſeparabilem, hoc vero nihil prohibet, non eſt dubitandis, verum quia definiuit animam omnem eſſe entelechiam, propterea ait, quod & ſic nihil prohibet aliquas animæ partes eſſe ſeparabiles, poſſunt enim eſſe entelechiæ, veluti gubernator nauis, vel aliter quia nondum demonſtrauit hoc ipſum, nihil enim de potentiis rationalibus hactenus diſſeruit.

Quoniam vero ex obſcuris quidem, manifeſtioribus autem fit quod dilucidum eſt per rationem notius tentandum eſt rurſus hoc modo de ipſa percurrere.

Gum communiter dixerit animam eſſe corporis naturalis inſtrumentalis entelechiam, ex his, quod reliquū eſt oſtendere vult, quare ita dictum ſit, & quomodo anima ſit entelechia, quomodo plantalis, quomodo ſenſus, quomodo tandem vnaquæq; aliarū, in omni enim doctrina oportet, vt propter quid precedat quia, nam cum quatuor quærenda ſint, an ſit, quid ſit, quale ſit, & cur ſit hoc, an ſit, in ordine primum eſt, non immerito igitur, quoniam quæritur an ſit communis quædam diffinitio, immo cum diffinitioni proportionabilem dictam rationem aſſignauerit, adeo quod in ea habemus etiam quid ſit, relinquitur vt duo reliqua problemata quærat, quomodo videlicet vnaquæq; animarum potentia dicatur entelechia, & quamobrem ita dicatur. quoniam vero dicit ex obſcuris quidem, nobis autem manifeſtioribus quod per rationem dilucidum eſt, etiam notum fieri, quæ autem nobis manifeſtiora ſint, nequaquam ſubiunxit, hoc ipſum primum quærere neceſſarium eſt, nā quidem hac in re interpretes multum dubitauerunt cum varii vario modo illud manifeſtum dicere Ariſtotelem ſibi perſuaderent. Dicimus igitur quod tribus modis id qđ manifeſtius eſt, contemplamur. etenim hoc qđ aliquid ſit manifeſtius ſit quā cur ſit nobiſque eſt ad cognitionē primum, quod enim habemus animā, quodq; immortalis eſt, multis ad intellectionem magis in promptu eſt, quam vt id perſequamur, & incumbamus orationi, quę id ipſum probet: ſecundo vt in phyſica dictum eſt quod vniuerſale & confuſum eſt, id nobis manifeſtius eſt, quā particulare, & in membris diſtinctum, veluti ſcire quod corpus eſt, notius eſt, quam quale corpus ſit ſcire, vt cœleſte & terrēnum, vel tali aut tali temperatura compoſitum. tertio nobis id manifeſtum magis eſt, quod quidē quo ad nos primum eſt, ſecundum vero quo ad naturā nam quæ magis compoſita ſunt, ea notiora ſunt nobis, quam ſimpliciora, quæ natura prima ſunt. cū nobis igitur pateat quod dilucidius & manifeſtius tribus modis conſtat, omnibus hiſce primis hoc in loco vſum eſſe Ariſtotelem inueniemus, etenim quod eſt ante edocuit quā cur ſit, nam docuit eſſe entelechiam corporis naturalis inſtrumentalis, & entelechiam poſſe eſſe & vt ſeparabilem & vt non ſeparabilem; procedens autem docebit quomodo ſit entelechia, quid faciat, & quomō corpus perficiat, at non quemadmodum ſermone vno quid eſt anima, docuit, id quomodo ſit entelechia vno ſermone docebit, etenim entelechia omnis non ſimiliter ſe habet, verum plantalis aliter, aliter ſenſitiua, & rationalis aliter, & vniuſcuiuſque harum partes alia aliter, ſed ab confuſis, magiſque communibus facto principio ad planiora, magiſq; propria procedit nam cum primum nobis confuſe tradiderit animæ notitiam per aſſignatam rationem, deinceps de vnaquaque animæ parte ordinatim diſſeret, quomodo, & cuius vnaquæq; pars ſit entelechia, tertio ex ultimis natura, nobiſq; magis cognitis facto principio, ad ea, quę prima, & nobiliora naturaliter ſunt, procedet, quo maxime modo in his ait pertranſire, eſt enim natura prius, & poſterius in quod, & in cur, quod econuerſo in nobis, & in natura ſe habet, nā prius natura eſt cur, q̄ quod. omnium enim, quæcunque facit natura, rationes in ſe repoſitas ante habet, nihil enim neque fruſtra neque ex incerto facit, ſed opus vnumquodq; ſuum ad ſcopum quendam dirigit, quod ſi eorum quæ fiunt ab ſe cum rationes habeat in ſe præexiſtentes, naturalia ſic facit, illud eſt manifeſtum, quod apud naturam prius eſt cur, quam quod, hoc autem, vt dixi, cur, confuſum eſt, neque audiuimus aliquod manifeſtum, aut membratim

compoſitū, cum diximus ꝙ anima ſit entelechia, non.n. ſimiliter omnis anima eſt entelechia, verum nec quomodocunq; hoc ipſum eſt entelechia quid alicubi faciens, & aliquo modo ſcienter perficiēs in quod, & cur, duo quoque doctrinæ reliqui modi ſimul venerunt igitur hac de cauſa ex eo, quod eſt, doctrinæ principium fecit: natura enim noſtra ex imperfectis ad perfecta, & ex notioribus ad minus nota procedit. perfectius eſt cur, quam quod, & ea quæ ſunt poſteriora natura & confuſa, nobis manifeſta magis ſunt. nam quemadmodum fieri non poteſt, vt is demonſtratiuum ſyllogiſmum cognoſcat, qui ſimpliciter quid ſit ſyllogiſmus neſciat, neque vt oxyrynchi piſcis figurā pingat. qui ſimpliciter pingere neſciat, hoc enim confuſum eſt, cum dico ſimpliciter ſyllogiſmum, ſunt enim plures eius differentiæ: ſimiliter etiam ſimpliciter pingere, ſed vnaquæq; ſpecies per membra diuiſa eſt, ſic igitur qui ſimpliciter neſcit quid ſit corpus, nō poteſt ille ſcire quid ſit aut ignis, aut aeris, aut cœli corpus: quiq; ſimpliciter ignorat quid anima ſit, haud quidem fieri poteſt, vt ſciat quid rationalis, aut ea, quæ ratione caret, aut plantalis anima ſit. corpus autem ſimpliciter confuſum eſt, atq; anima ſimpliciter, ſed vnaquæq; ſpecies in membra diſpoſita eſt, verum facto ex imperfectis principio, velut in generatione, procedimus in cœleſtium cognitionem, & in eum, qui eſt in illis, ordinem, atque inde ad eū qui ea cuncta regit, atque diſponit. in progreſſu igitur. ꝙ ſit ab quod ad ꝓpter quid. tres illi doctrinæ modi quos diximus continentur. ſimiliter in animalium potentiarū repreſentatione eodem ordine vtitur ab imperfectis, & vltimis principio ſumpto, & ad prima, magiſq; perfecta procedens. prius enim de plantali diſputat, deinceps de ſenſitiua, tertio loco de imaginatiua, interea progrediens ad rationales animæ potentias rurſus a poſterioribus, & imperfectioribus incipit, prius de opinatiua potentia diſſerens, deinceps de cogitatiua, vltimo loco de intellectu, nam ſi vt ad animal prior natura plantalis eſt, nam deſtruit alias, non autem deſtruitur. Secunda autem ſenſitiua, & reliquæ deinceps vt enumerauimus, verum tamē vt ad vniuerſum, ſe habent econuerſo, prior enim natura eſt in vniuerſo ea quæ perfectior, & honorabilior eſt: poſterior vero magis imperfecta. nam quæ magis perfecta ſunt, & efficacia, ea quæ minus perfecta ſunt continent. igitur quantum ad vniuerſum natura prior intellectus eſt, & reliqua deinceps. ſecundum econuerſo procedentium ordinem quod igitur in animali, quantum ad cognitionem noſtram plantalis prima eſt, ideo ab ea doctrinæ principium dedit. hoc igitur ordine diſciplinæ in animarum potentijs vſus eſt, in vnaquaq; autem parte potentiarum animæ diſſerens. ego de plantali, & ſenſitiua dico, eodem modo diſciplinæ non eſt vſus, nō enim ab vltimis, ſed a primis, & nobilioribus incepit. nāq; de plantali diſſerens, prius de generatiua potentia ſermonē fecit, ſecundo loco de augmentatiua, tertio vero de nutritiua atqui melior omnibus, & nobilior eſt generatiua et augmentatiua, quam nutritiua melior eſt, etenim ſeruare ſpeciem nutritiuæ eſt opus, nam eouſq; ſeruamur, donec nutrimur. augmentatiuæ autem intereſt ad perfectam ſecundum naturam menſuræ quātitatem reducere, in quā conuenerint animaliaque, & plantæ in exquiſitiſsimum naturæ finem adueniunt ex generatiua potentia: is enim naturæ perfectiſsimus ſcopus ob deſiderium ſempiternę īmortalitatis animalibus morti obnoxijs ſucceſsiuo apparatu aduenit. vt ipſe in aliis quoq; dixit.

Quare augmentatiua materiæ rationem tenet ad generatiuam, nutritiua vero ad augmētatiuam. in partibus igitur plantalis animę ex perfectioribus incepit, atq; etiā in partibus ſenſitiuę idem facit, nam primo loco de viſu, ſecundo de auditu, tertio de odoratu, quarto de guſtu, vltimo de tactu ſermonem facit, nobilior autem omnibus viſus eſt, & deinceps eo ordine, quem propoſuimus ſenſus alius alio nobilior eſt, primum quidem quod guſtus, & tactus & odoratus ad eſſe conferuntur: auditus vero, & viſus ad bene eſſe: per quos, vt ait Plato, philoſophiæ genus diffiniuimus. Quare etiam Poeta ſoli ſolos hos attribuit ſenſus cum dicit.

Sol qui cuncta vides quiq; auribus omnia ſentis.

Et ex his viſum præpoſuit, & quidem viſus ea, quæ admodum longe ſunt percipit, operationemque habet ſine tempore: ſed auditus, licet ex remotiori loco ſentiat, non tamen vt oculus ex longiſsimo interuallo percipit; ꝓpius vero odoratus olfacit, at guſtus & tactus, niſi tangendo ſenſibilia percipiunt, inde quæcunque aliquem ex nobilioribus ſenſibus habent, omnino reliquos habent omnes. at nō ſane quod habet viliores, id etiam nobiliores habet, nam quædam ſolum tactum habent, vt plantanimalia, ideo contrahuntur, & extendūtur ad ea, quæ proxime accedunt triſtantia aut lætantia. Præterea alia ſolum guſtum tenent, vt oſtrea: videntur enim paſci alia etiam odoratum ſolum participant, ideo quædam conchylia dicunt eſcas inſequi, veluti quæ olfactu hiatulas perſequuntur: alia autem ſine viſu auditum habent, veluti quæ dicuntur talpæ quod ſi viſus ſit animal particeps omnino reliquos quoq; ſenſus habet. quid igitur in alijs potentiis ex vltimis. & indignioribus facto principio, in partibus econuerſo procedit? principiumq; ab nobilioribus, & primis facit? ad hoc igitur aliqui dicunt, quod in doctrina vias vtraſq; commiſcuit in aliis quidē potentiis ab vltimis. & imperfectioribus facto principio in partibus vero a primis & perfectioribus alii autem ſolertius diſputantes dicunt, primarum, magiſq; perfectarum animæ potentiarum effectus inq; ſenſitiua, & plantali nobis eē manifeſtiores generatiuæ igitur effectus manifeſtus magis eſt quam augmentatiuæ, et huius magis, quam nutritiuæ: ſimiliter habet in partibus animæ ſenſitiuæ, nam viſus auditu certior eſt, auditus odoratu, odoratus guſtu, guſtus tactu. nō igitur a tactu incipere oportebat: vt enim ipſe ait, in his quæ ſequūtur dubitatur omnino an ſenſus tactus ſit. videtur autem non eſſe ſenſus: vnus enim quiſque aliorum ſenſuum, circa aliquod vnū ſenſibile oppoſitionem exercet, circaq; ea, quæ inter oppoſita ſunt. vt viſus circa nigrum, & album, & eos, qui ſunt inter hos, colores operatur: auditus circa acutum, grauemq; ſonum et inter hos medios: odoratus circa bonum, malumq; odorem: guſtus circa dulce, & amarum, & ea quæ ſunt horum media. Omnia enim ſub aliquod horum oppoſitorum reducit Ariſtoteles. ego dico dulce, & amarum. tactus vero ſe circa plures oppoſitiones habet, quæ non ſunt alternatim. nam circa calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum, durum & molle: graue, & leue: rarum, & denſum, quæ quidem inter ſe genere ſubalterna eſſe nō poſſunt, verſatur quare, quod ſermo de ſenſu tactus, eſt dubius, neq; ab dubijs incipere oportet, ea de cauſa a tactu principium non fecit. igitur quia id in partibus euenit & plantalis, & ſenſitiuæ animæ, quod quæ prima, & magis perfecta ſunt natura, ea nobis magis patent, ab ijs non immerito doctrinæ principium facit. atqui in rationali anima a poſterioribus inchoauit: nāq; quampluribus opinione imaginatio clarior eſt, & ipſa opinio, quam cogitatio dilucidior: cogitatione vero multo obſcurior intellectus eſt, quod raro, & in paucos eius operationes euadant, poſt omnia tandem de localiter motiuo quærit, quidnam illud ſit. vtrum ſit aliud ab animæ partibus enumeratis, an harum aliqua, an omnes localis motus cauſa ſint. & vidētur omnes eſſe cauſa motus localis: in hominibus enim, qui ſecundum intellectū viuunt, intellectus huiuſce motus cauſa eſt: ipſe enim animal mouet, in his vero qui ratione carent ſenſus, at vere ab iis omnibus aliud eſt localiter motiuum nam nutritiuum motus localis cauſa eſt, veruntamen hoc diuerſum eſt, nāq; in potentiis rationalibus eſt appetitus, qui quoque in irrationalibus eſt, vt in principio diximus.

Quoniam vero ex obſcuris quidem, manifeſtioribus autem ſit, ꝙ dilucidum eſt per rationem notius, tentandum eſt rurſus hoc modo de ipſa percurrere. Quod hoc in loco propter breuitatem ſubobſcuram fecit orationē, quo dictionum ſententiam dilucidam faciamus, ſic legamus cum adiectione videlicet, quoniam vero ex obſcuris, quidem naturæ, manifeſtioribus autem nobis: hoc ſit

quod dilucidum, eſt etiam per rationem notum, æquale autem eſt fieri natura dilucidum, & per doctrinam notius, vt omne quod dicitur tale ſit. quoniam vero ex obſcuris quidem naturæ, nobis autem manifeſtioribus natura (manifeſtum enim primumq; nobis per rationem notius eſt) percurrentes tentare oportet velut ab initio, vt de anima ſermonem tractemus, incipientes ab ijs, quę nobis manifeſta ſunt, obſcuriora autem naturæ, ſic enim quidnam ſit anima inueniemus, quod quidem naturæ manifeſtum eſt, nobis eſt obſcurum. igitur hac de cauſa ab ſermone de anima, rurſus initium capiens exorditur ab animato, quod quidem nobis manifeſtum eſt, et quærit qua nam in re differat ab inanimato, idq; ait eſſe animæ proprium. quæ autem ſunt obſcura naturę, ea ſecunda facit, quæ vero manifeſta, ea prima conſtituit, veluti natura primum facit elementa, deinde ex his ſuccos, deinde ex his ſimilaria, deinde ex his inſtrumentalia. Denique ex ipſis animal. nos autem primũ cognoſcimus animal, deinde quod ex partibus ſimilaribus componitur, & ſic ordine conuerſo procedentes elementa, de quibus animal compoſitum eſt, & tandem cognoſcimus.

Non enim ſolum hoc quod eſt, oportet diffinitiuam rationẽ declarare, ut complures diffinitiones dicunt, ſed etiam cauſam ineſſe & apparere,

Propterea inquit, vt ab initio de anima ſermonem facimus. quod in antedictis de ea minime ſatis dictum eſt, cum id ſolum retulerimus, quod eſt. non enim oportet aliquem volentem cuiuſdam exhibere ſubſtantiam rei, in eius diffinitione aſsignare id ſolum, quod eſt, ſed eius etiam cauſam, propter quam illud eſt: in ſermone autem de anima facto dictum eſt, quod eſt entelechia corporis naturalis inſtrumentalis. illud autem quomodo & propter quid ſit entelechia dictum non eſt, neque enim fieri id poteſt, vt qui vniuerſe de anima ſermonẽ faciat, hoc cur ſit, id dicat, cum neq; ſint animæ omnes eiuſdem ſpeciei, neque eiuſdem generis. Quapropter hinc initio ſumpto a manifeſtis, quæ in vnaquaque animali potẽtia contemplamur, eo modo diſputabit, vt ꝓpter quid, & quomodo ſit vnaquæq; entelechia percipiatur.

Nunc autem ueluti concluſiones rationes diffinitionum ſunt.

Dictum eſt etiam in primo ſermone quod aliæ diffinitiones ex materia, aliæ ex forma, aliæ vero ex vtroque accipiuntur vt ex materia. quod ira eſt feruor ſanguinis circa cor & domus eſt lapidum, lignorumq; cõpoſitio. ex forma autem quod ira vltionis deſiderium impetuoſum eſt. & domus ab imbribus, et caloribus defenſio. ex vtroque vero, quod ira eſt feruor ſanguinis circa cor, ex vltionis impetu & domus protectio, quæ defendit ab imbribus, & caloribus ex tali lapidum, lignorumq; conſtructione cõpoſita harum quidem diffinitionum, atque vniuerſe omnis diffinitio, vt ipſe in demõſtratiua ait, alia quidem principium demonſtrationis eſt, quæ eſt ex forma. alia uero concluſio. quæ eſt ex materia: alia autẽ demonſtratio poſitione differens, quæ eſt ex vtroque, vt qui iram diffinire vult ſyllogiſmo tali vtitur: iratus cupit ſupplicium ſumere de eo, ex quo parcitus ira eſt, eius autem qui cupit vlciſci ſanguis circa cor feruet. deinde concluſionem ſic affert: irati igitur circa cor ſanguis feruet: huius igitur ſyllogiſmi, & demonſtrationis, quæ ex materia iracundiæ diffinitio eſt, ea eſt concluſio. quæ vero eſt ex forma, ideſt principium, nam propoſitio prima eſt, quæ dicit: iratus cupit vltionem, quę vero eſt ex vtroque diffinitio, ſyllogiſmus eſt, ſiue demonſtratio, quæ poſitione ſola differt. Quamobrem in ſyllogiſmo quidẽ prima eſt propoſitio, quæ ſic ait, iratus vltionem cupit. ſecunda autem cupientis vltionem ſanguis circa cor feruet. at ſane in diffinitione, quæ fit ex vtroque e conuerſo incipimus, feruor enim dicimus ſanguinis circa cor eſt, deinde propter vltionis cupiditatẽ. Quid igitur ait? oportere tales diffinitiones aſsignare, quæ cauſam, vnde talis eſt res habeant, non enim multæ, inquit ex aſsignatis diffinitionibus conueniunt ſyllogiſmorum cõcluſionibus, quod in ſe cauſam non habent, vnde ita ſint, quæ cauſa proportionabilis medio termino in ſyllogiſmo, ſcilicet ex materia ſola aſsignantur. ea igitur dictorum ſententia eſt.

Alexander autem dictionem ita conſtituit. nunc autẽ veluti concluſione rationes, pro eo quod eſt, diffinitiones terminorum ſunt, hoc eſt ſyllogiſmorum. nam ſyllogiſmos terminos vocauit, quia ſunt ex terminis ſyllogiſmi. item aliter, veluti concluſiones rationum, ideſt ſyllogiſmorum termini ſunt, vt caſus vice verſa faciamus, & rationi genitiuum demus, & termino nominatiuum. ſed ſimpliciter magis, atq; commodius expoſitores Attici dicunt. rationes terminorum, pro rationes definitionum, videlicet rationes enunciatiuæ, per quas rerum definitiones aſsignamus concluſiones autem ſunt, ſcilicet ſyllogiſmorum, concluſiones enim ſyllogiſmorum ſunt concluſiones.

Vt quid eſt quadratio? æquale ex altera parte longiori figuræ, rectangulum eſſe æqualium laterum. talis autem definitio ratio concluſionis eſt: quæ autem dicit quadrationem eſſe mediæ inuentionem, rei ipſius cauſam dicit. Dicamus igitur, principio conſiderationis rei ſumpto, ſciunctum eſſe animatum ab inanimato viuendi actu.

Poſtquam dixit definitionem perfectam non modo quod eſt, verũ etiam cauſam ipſam docere, plurimaſque definitiones docere ſolum quod eſt, id enim declarat cũ dicit, veluti concluſiones ſunt, ex his exemplum dictorũ ponit, qualis quidem definitio ſit demonſtrationis principium: qualis autem concluſio, nam ſi, inquit, quadrationem ita definias, æquale ex altera parte longiori figuræ rectangulum facere æqualium laterum talis, inquit, definitio ratio concluſionis eſt, ac ſi dicat demonſtrationis concluſio eſt: ex materia enim ſumpta eſt, quod ſi quiſpiam definiens dicat quadrationem eſſe mediæ inuentionem eiuſmodi definitionem eſſe demonſtrationis principium ſignificat, nam formam dixit, & cauſam, quod ſi quiſpiam dicat hoc modo, quadratio eſt æquale ex altera parte longiori figuræ rectangulum facere, is quidem per inuentionem mediæ ex vtroq; definiuit, talisq; hæc definitio demonſtratio eſt poſitione differens, poſſet n. ſic aliquis ſyllogiſmum formare, qui facere quadrationẽ vult proportionabilem mediam quærit, quod ſi media inuenta æquale ex altera parte longiori figuræ æqualiũ laterum, & rectangulum facit, id ſcilicet eſt manifeſtum, quod ex altera parte longioris figuræ quadrationem dicit. eſt autem quadrangulus & æqualium laterum, & rectangulus, ſpatium videlicet eſt habens latera quatuor æqualia, & angulos rectos figura vero altera parte longior rectangula quidem eſt, ſed non æqualium laterum, Qui volunt igitur figuram ex altera parte longiorẽ quadrare, mediam proportionabilem quærunt, vt exempli gratia, ſit ſpatium ex altera parte longius, quod alterum ex lateribus vlnarum octo habeat, alterum vero duarũ, id quidem patet quod totum eſt vlnarum ſedecim, nãq; omne quadrilaterum menſuratur latere in latus multiplicato. cum igitur voluerimus ſpatio huic ex altera parte longiori æqualem quadrangulum facere, vt ſit vlnarum ſedecim, velut etiam erat ſpaciũ ex altera parte longius, debemus duarum vlnarũ ſpatij ex altera parte longioris mediam proportionabilem inuenire, vt hanc habeat rationem ad maius latus quod erat vlnarum octo, quam rationem ad ipſam mediam, videlicet vlnarũ duarum figuræ ex altera parte longioris latus habet: id autẽ ſit vlnarum quatuor, quam enim ad octo rationem quatuor habent, eandem ad quatuor habent duo, vtrunque enim eſt maioris dimidium, ea autem eſt media proportionabilis. ex hac igitur deſignabitur quadrangulare ſpatium vlnarum ſedecim, quod erit æquale figuræ ex altera parte longiori. & hoc modo in omni figura quæ ſit ex altera parte longior, ij facere debent, qui eidem figuræ quadrangulum volunt æqualem deſcribere. rurſus. n. ſit ex altera parte longior figura, quæ latus vnum ſede-

glm vlnarum habeat, alterum vero quatuor, ea videlicet vlnarum quatuor, & ſexaginta ſpatium deſcribit, quod ſi velis huic æqualem quadrangulum facere, mediã pro portionabilem quærere debes, ea autem eſt vlnarũ octo: octies enim octo ſexaginta quatuor faciunt. nam quemadmodum figuræ ex altera parte longioris latus vlnarũ ſedecim duplum eſt ad id, quod vlnarum octo inuentũ eſt, ſic & ipſum latus duplum eſt reliqui lateris figuræ ex altera parte longioris, quod eſt vlnarum quatuor. mediæ igitur inuentio hæc eſt, quam dicit Alexander eſſe in ſecundo Euclidis, quod quidem non eſt, ibi enim nihil tale demonſtratum eſt, id autem verum eſt, quod eo in loco dixit Euclides, videlicet inueniri mediam proportionabilem ſi duæ lineæ rectæ datæ fuerint, & ſi proportionabiles lineæ rectæ tres ſint, quod ab extremis eſt illi, quod eſt a media, æquale eſt. dicamus igitur initio conſiderationis rei ſumpto ſeiunctum eſſe inanimatum ab animato viuendi actu. veluti ſæpius dictum eſt, ex his, quæ natura poſteriora ſunt, & nobis magis manifeſta de primis, & obſcurioribus docendo verba facit, nam cum velit animæ deſignatiuum proprium deprehendere, quid animati deſignatiuũ ſit inquirit, quod animæ natura poſterius eſt, nanq; animatum dicitur eo, quod animæ particeps eſt, ex qua etiam nomen animati conſecutum eſt, hoc autem vnde dicitur, ab eo, vnde eſt, ſecundum eſt. quod ſi animatum ab inanimato differt animæ participatione, differt autem & actu viuendi, id ſequitur quod ipſius animæ deſignatiuum eſſe vita videtur.

Multifariam autem cum uiuere ipſum dicatur, & ſi unum quid horum ſit ſolum, uiuere dicimus ipſum, uelut intellectus, ſenſus, motus, & ſtatus in loco: præterea motus ſecundum nutricationem, & minutionem & accretionem. quapropter & plantæ omnes uidentur uiuere, nanque apparent in ſe habere potentiam, atque principium tale, per quod incrementumq́;, & diminutionem ſuſcipiunt ſecundum contrarios locos. non enim ſurſum quidem creſcunt, deorſum uero non, ſed ſimul ad utrunque, & ſemper nutriuntur, & uiuunt continue donec poſſint accipere nutrimentum.

Poſtquam nobis animam vitæ nota deſignauit, nunc animam in diuerſa ſignificantia diuidit, etenim inquit cũ multifariam viuere ipſum dicatur, hoc eſt cũ multæ ſint animales potentiæ, ſecundum quas, iis vita adeſt, quibus illarum participatio eſt, & quoniam hoc ait, ſubinfert, velut itellectus, ſenſus, & reliqua: deinde facta fide quod in vnoquoq; horum vita eſt, ait: quod etiam ſi vnũ quid horũ ſit alicui, quod eius particeps eſt, viuere id dicitur. Vnde plantæ quoq; cum nutriendi vim habeant, viuũt & ſi aliarum nullam habent, neq; ſenſitiuam, neq; localiter motiuam, neq; ex his, quas ſupradiximus, aliquam: ſequitur autem nutriendi, vel augendi viſnam vt imperfectam ſpeciem habeat nutritio ſit, ideo nutrita augentur donec non magis inualeſcat diminutio, tunc enim nutricatio in qua eſt, eam ſpeciem ſolum conſeruat, illud autẽ ſecundum contraria loca, dictum eſt pro vndiq;, nanq; (vt in libro de generatione dixit) ea nutriri, & augeri dicuntur, quæ in omni parte ſua nutriuntur & augentur. nam quæ per additionem incrementum ſuſcipere videntur, non in omnibus partibus ſuis ea creſcunt, quapropter nec incrementum in illis dicitur, ſed additio. ſi enim in frumenti cumulum frumentum aliud addidero, non per omnes cumuli partes additio fiet, ſed in vna parte ſolum, vbi additio ipſa facta erit. Corpus autem partibus omnibus totum creſcit, hoc igitur modo, plantæ etiam ſe partibus vniuerſis augent. augentur enim ſurſumq; & deorſum, nanque radicem in profundum, inq; dextram, atque ſiniſtram creſcunt, vtrinque enim in latitudinem incrementum diffundunt, atque etiam ante, & retro idẽ faciunt: etenim plana & æqualis in profundum ſit accretio. Quare ſi hæc, quæ nutriendi vim ſolam tenent, viuere dicuntur, id ſequitur, quod vnaquæque animæ vis eſſe ſita videtur.

Separari autem hoc ab alijs poßibile quidem eſt: alia uero ab hoc, impoßibile, in mortalibus. manifeſtum autem hoc eſt in plantis, nulla enim ipſis adeſt potentia.

Quod igitur vnaquæq; animæ potentia vita eſt, et viuere facit ea, quæ participantia ſunt, iam dixi id enim patet, quod ea, quæ ſenſum participant, ſecũdum hoc vnũ viuunt. manifeſtam vero magis vitam habent: ſimiliter etiam quæ intellectus conſortia ſunt, ſecundum hoc ipſum viuunt. Verum tamen, quanquam vnaquęq; harũ potẽtiarum vita eſt, nutritiua inquit ſine alijs eſſe poteſt, cum ſit omnium vltima, aliæ vero ſine hac minime ſunt, & bene quidem addidit in mortalibus, in diuinis enim nutritiua inutilis eſt, quod ibi neque incrementum, neq; diminutio eſt, quę quia ſunt in mortalibus, ꝓpterea mortalia ſunt, impoſsibile eſt meliorem venire animalem potentiam, niſi adſit, inferior, & propter eas, quas iam ſępe numero cauſas diximus. nam qui mortale eſt, influxu indiget, et quoniam effluit, omnino neceſſaria eſt ipſa nutriendi vis, quæ in corpore ſubtexendo ſufficiat pro eo, quod defluxerit, idq; vt ſpecies conſeruetur. Quare ſine virtute nutritiua nihil eſt aĩatũ, quæ vero rõnalia ſunt, ea quidem cupiditatis, et iracundiæ conſortia ſunt, vt ea, quæ ſunt animalis conſeruatiua appetant, quæq; ipſum deſtruunt aufugiant, id autem patet in plantis, quod ab alijs potentia nutritiua ſeparatur, nam cum plantæ hanc ipſam habeant, ex alijs nullam tenent, neq; enim ſentiendi, aut cupiendi vim habent, neque multo magis aliquã ex his, quæ ſuperiorem locum tenent.

Viuere igitur propter hoc ipſum principium ineſt omnibus animalibus.

Cum dixerit in ſuperioribus, quod & ſi vnum quid horum ſit, viuere dicitur, nunc ait vitam eſſe ex nutritiua potentia, ꝙ ſi hoc ait, quod vbi aliarum ſit vna, ibi hanc etiam eſſe neceſſe eſt, quod ſi ſola ſit, ſtatim etiã quę eam participant, viuere dicuntur, atq; inſuper ſi illud eſt, viuere (velut ipſe paulo ante diffiniuit) per ſe nutriri, & augeri, nutricatio autem, & incrementum ex ipſa nutriendi virtute procedit illud quidem merito concludere poſſumus, quod ex hac potentia viuere datũ eſt, quod quanquam vnaquæq; animæ potentia vita quędam eſt, mortalia quidem ſine nutritiua eſſe nequaquam poſſunt, immo maxime per hanc ipſorum vita deſignatur propterea quod eorum natura fluida eſt, nec, niſi pro eo, quod effluxerit, aliud ſufficiatur, eſſe poteſt, hoc autem nutritiua facit, igitur animalibus eſſe vitam per hanc merito dixit.

Animal autem eſt propter ſenſum primo, etenim quæ non mouentur, neque mutant locum, habent autem ſenſuum, ea anĩmalia dicimus, nec uiuere ſolum ſenſuum uero eſt primus omnibus, tactus.

Quemadmodum per nutritiuam potentiam viuentia deſignantur, ſic animalia per ſenſitiuam notantur, adeo quod hanc ſolam participantia, quãuis ex ſuperioribus aliam nullam habeant, animalia dicuntur; primo autem ſenſuum conſortia dicit eſſe ea, quæ tactum participant: nam, licet aliquid ſolius tactus particeps ſit, nõ modo id viuere, verum etiam animal eſſe dicitur, ſenſu enim animal ipſum deſignatur, qualia ſunt ea, quæ plantanimalia vocantur, vt ſpongiæ ſunt, quæ ſolum tangendi ſenſum participant, & plantanimalia nuncupata ſunt, quapropter animalia quidem ſunt eo, quod ſenſus conſortia ſunt. Plantarum vero non eſt mutare locũ de loco, magis autem in hoc ipſo eſt animalium quid. & neque hoc omnino plantarum eſt. nam plantæ loca ſecundum partes mutant, cum contrahantur, & extendantur. quod ſi animalia ex ſenſu deſignantur: ſenſus autem in diuinis non eſt (ſenſum autem dico, quales noſtri quinque ſunt) id quidem ſequitur, quod ea nõ videantur eſſe animalia, veluti cœleſtia Sed ego dico quod de mortalibus nobis ſermo eſt. ꝙ ſi in illis ij ſenſus non ſunt, meliores tamen, atq; diuiniores certe ſunt. Quiſpiam fortaſſe hic dubitauerit, quid ita, cũ ex eo, quod viuis, animal deſignetur,

& plantæ viuant, non plantas animalia dicamus? ipſe autem hoc ſoluens in his, quæ ſequentur, ait, quod quemadmodum curſores dicimus non eos, qui quomodocunque curſus participes ſunt, ſed qui vehementiorem, & magis apertum curſum participant, ſic animalia dicuntur, ea, in quibus vitæ ſpecies manifeſtior eſt, ſenſibus autem manifeſtior eſt vita, quã nutritiua.

Et veluti nutritiuum poteſt ſeparari a tactu, & ab omni ſenſu, ſic & tactus ab aliis ſenſibus. nutritiuam autem dicimus talem partem animæ, cuius & plantæ participes ſunt: animalia vero omnia videntur tangendi ſenſum habere.

Et veluti, pro, vt enim, nanq; coniunctio cauſalis eſt, nam cum dixerit eſſe ſen uum primum tactum, per hæc hoc ipſum confirmat. velut enim quæ alias animales potentias participant, multo etiam magis nutritiuæ conſortia ſunt, nec contra quæ nutritiuam participant, neceſſe eſt ea in alicuius alterius parte eſſe, ſed ea ſecũdum ipſam ſpeculamur, vt in plantis: hoc modo etiam quę aliquem alium ſenſum participãt, neceſſe omnino eſt, vt in tactus participatione ſint, quod nõ ſane ecõuerſo ſe habet. multa igitur, quæ tactum participant, nullum habent aliorũ ſenſuum, vt ſpongiæ, & oſtrea, & quę vocantur cochleę, & omnino cõchylia, quare ſi natura prius eſt, quod vna cum alio infertur, & ablatum tollit id ſequitur quod tangendi vis ſenſuum prima eſt, poteſt autem illud, & veluti, ab alio principio dictum eſſe.

Propter quam autem cauſam utrunque horum acciderit, poſtea dicemus.

Quare & nutriendi vis ab alijs animæ potentiis ſeparatur, & tangendi virtus ab aliis ſenſibus. in his quæ dicentur poſt, ipſe cauſam, quam ego quoque iam dixi, enarrabit, quod, cum ſit ipſum corpus fluidum, neceſſe penitus eſt ea, quæ vitæ conſortia ſunt, vt conſeruandæ ſpeciei cauſa, nutriendi vim participent. hac etiam de cauſa tactus & ab aliis, & cum aliis omnibus ſeparabilis eſt, quia ſenſus ꝓpterea datus eſt, vt quæ domeſtica, quæq; aliena ſunt, & quæ conſeruant, quæque corrumpunt, diſcernat: ea autem nobis maxime domeſtica ſunt, ex quibus conſtamus, ea autem ſunt, aridum, humidum, calidum, & frigidum, quæ ſentire ipſius tactus eſt proprium, quapropter merito tactus inter ſenſus primus & maxime vniuerſalis eſt, nec abſque tactu vllus aliorum ſenſuum eſſe poteſt.

Nunc autem eo uſque dictum ſit ſolum quod anima horum eſt principium dictorum, atque his definita eſt, nutritiuo, ſenſitiuo, cogitatiuo, motu.

Qui volunt omnem animam facere immortalem, dicunt, augendi, & nutriendi vires, & alias eiuſmodi operationes eſſe animæ, quas dicunt Ariſtotelem quoque dicere inſeparabiles eſſe, animam ſcilicet, & potentias, vnde operationes ipſæ procedunt, has eſſe ſeparabiles. animam igitur cauſam, et harum principium operationum dicere ipſum dicunt, videlicet nutritiuæ, ſenſitiuæ & aliarum. quod autem non hoc putet Ariſtoteles, iam ſæpius dictum eſt. ſed commodius atque verius Alexander interpretatur, cum dicat animam ipſam eſſe principium & cauſam nutriendi, augendi, & ſentiendi: quæ vere operationes animæ ſunt. quod autem non dicat animam principium nutritiui & ſenſitiui, id explicuit ex eo, quod ait, his definita eſt, nutritiuo, ſenſitiuo, & reliquis pro eo, quod eſt, in his terminata eſt anima, & in his eſſe eſt animæ, præter omnia illa tandem motiuum inducit eo qđ in omnibus dictis motus videtur, in cogitatiuo etiam de quæſtione in inuentionem, & a propoſitione in concluſiones.

Vtrum autem horum unumquodq; ſit anima, an pars animæ? & utrum partes, ſic ut ſit ſeparabile ratione ſolũ, an etiam loco? de quibuſdam quidem non difficile eſt uidere.

Quod in primo ſermone dubitauit, adhuc dubitat, vtrum per corporis partes animæ potentiæ loco diuidantur, quemadmodum dicere Timæus videbatur, cũ diceret in corde quidem eſſe iraſc bilem, in hepate vero concupiſcibilem, ſentiendiq; vim in cerebro: at nõ loco, neque in partibus corporis, ſed ratione ſolum, ſubſtantia ſcilicet inuicem diuerſa ſunt. nanque potentiæ vniuſcuiuſque diffinitio diuerſa eſt, hoc igitur eodem modo ſoluitur, quemadmodum ab initio, & ex plantis, & ex inſectis, non enim inquit difficile eſt in aliquibus animæ potentiis videre, quod loco ſeparatæ non ſunt, etenim in vnoquoq; plantarum diuiſarum ramo & nutriendi, & augendi, & generandi vim inuenies, quapropter quę in plantis anima eſt, ea quidem actu vna eſt, at potentia multæ, diuiſa enim planta in vnaquaq; parte diuiſa plantalis animę ſpecies perfecta videtur. quare prius quidem, ſcilicet ante, quam divideretur, vna erat numero, poſtquam autem diuiſa eſt, plures quidẽ numero factæ ſunt, vna vero ſpecie eſt, in plantis enim per totum, & vnoquoque in ramo ſemen quoddam medulla eſt, in qua anima eſſe impartibiliter habet, vnde propter eius impartibilitatem, in inciſo etiam ramo, eius potentiæ omnes inueniuntur. ſimiliter quoque ſe habet in inſectis, nã ſi ea diuidantur, vnaquæque diſſecta pars & ſentiẽdi & mouendi vim habere cernitur, quod ſi loco diuiſæ eẽnt animales potentiæ, opus eſſet in hac quidem parte ſenſitiuam, in alia vero motiuam virtutem eſſe. id aũt in plantis magis exempli gratia ſumptum eſt, nãq; eius eſt propoſitum declarare quaſdam animæ potentias inſeparabiles eſſe loco, ſolam autem animalem potentiam plantas habere, ex generatiua enim virtute, illis ẽ vſus incrementi, propter incrementum vero nutriendi vis data eſt. Dicit igitur quod, vt in plantis diuiſis, in vnaquaque parte omnis animalis potentia videtur, ſic in inſectis, quæ plures habent animales potentias, in vnaquaque diuiſorum partes omnes inueniuntur. igitur de tangendi mouẽdiq; ſecundum locum virtute erit ipſi ſeparatim ſermo, de reliquis vero ſcilicet viuendi, audiendi, guſtãdi: odorandi: fortaſſe etiam de cupiendi, & iraſcendi potentiis, haud adhuc declarare habet, non enim loco ſeparatæ ſunt, manifeſte enim ſecundum partes corporis inuicem diuiſæ ſunt, niſi id quiſpiam dicat, impartibiles eas eſſe inuicem, quod ex cerebro procedãt omnes, vnde ſi quid cerebrũ patiatur, inſenſibile penitus, & immobile ſit animal, nã ſi feſtuca cerebro imponatur ſenſus omnis, motuſq; ſine vlla manet operatiõe, inde etiam hoc ipſum manifeſtius oſtenditur, nam ſi fiat in neruo opilatio, vel ſi incidatur, aut ligetur, pars quidem ſuperior corporis ſentitque & mouetur: inferior autem eſt inſenſibilis, atque immobilis. quapropter e cerebro potentiæ ſenſitiuæ omnes procedunt, quod autem inſtrumentis indigent, neq; iiſdem: ſunt enim virtutes diuerſæ, vnaquæq; in proprio inſtrumento apparet. Fortaſſe igitur tale dubium quiſpiã commentus eſt, verumtamen Ariſtoteles non videtur velle ſic eas eſſe impartibiles, vt omnes in quadam parte ſint & ab ea in reliquum corpus veniant, ſed in toto corpore impartibiliter eas eſſe vult, & ideo his exemplis vſus eſt, quæ & de plantis, & de inſectis accepit. Sed eum dicunt velle eas in ſpiritu ſedere: totum enim per totum illum videreq; & audire, reliquiſq; ſenſibus operari, & ſic omnes eſſe in eo ſenſus, quemadmodum in plantis potẽtias plantales, & in inſectis tactumque & motum localem, neque enim eſſe organis inſtructum ſpiritum, ſed veluti in dolio condenſata aqua, aut quoddam aliud tale, vaſis formam accipit, hoc modo ſpiritum de vita, quã in corpore hoc flagitioſe duxit contractis uaporibus condenſari, & inde formas quaſdam phantaſmatũ in ſepulchris uideri, uelut hoc ipſum corpus quia incompoſitum eſt in alias quoque mutari figuras ad imaginationem confictum, quare dicunt eum purgationibus uti, quo raros eos efficiat, quos contraxit uapores, uictuſq; tenuis, qui magis ſtudioſi ſunt, eos ſatagere, abſtinereq; multis a cibis, quicunque ſpirituum denſionem faciunt, etenim uaporibus ipſum nutriri dicunt. Verum ad hoc ego dicerem, quod ſi ſpiritus inſtrumentis inſtructus non eſt anima eidem diffinitioni non ſuccumbit, nam cum dixerit

animam corporis inſtrumentalis eſſe entelechiam, ſic n. a formis inanimatis ip am ſecreuit, etenim illarum forma entelechia eſt, ſed lapis & ſimilia, corpus inſtrumentale nō eſt, quod ſi anima, quæ in ſpiritu eſt, diffinitioni ſuccumbit, illud neceſſe eſt, vt ſpiritus organis inſtitutus ſit. quod ſi ita eſt, neceſſe eſt animæ partes ſimul cum ipſis inſtrumentis diuiſas eſſe, id enim patet. quod vnaquæq; potentia, in vnoquoq; ſedens organo ſic operatur, neq; enim in alio quodam ſedet, nam in ſpiritu primo iacet. quod ſi verbi gratia, viſus inſtrumentum proprium eſt habeat, non in ipſo inſtrumento operatur ſolum, verū etiā in reliquis ſpiritus ipſius partibus, id ſequitur, quod ſuperfluum ſit, & fruſtra illud inſtrumentum. quod ſi in ipſo ſolo operatur, inque ipſo ſolo ſedet. cur in alia ſpiritus parte viſus habet eſſe, & in alia operat̃? niſi quiſpiam id ficte ſupponat, quod in illo in vna quidem parte ſint omnes, ex ea autem in reliquū veniant: quomodo enim hoc ipſum ſe ſic habere oſtenderit? quod autem de viſu dictum eſt, hoc ſcilicet, etiam de reliquis ſenſibus erit, q̄d ſi hoc eſt verum neceſſe eſt per corporis partes animam eſſe diuiſam. igitur ſi organis inſtructus eſt, quod dixi id ſequetur, videlicet animam per corporis partes eſſe diuiſam. Sin autem non organis eſt inſtitutus, animam rationis expertem diffinitio non comprehendet. Verum plantalem, atque rationalem ſolum, in ſpiritu enim habet eſſe irrationalis, niſi quiſpiam fortaſſe hoc dicat, quod in hoc corpore rempublicam gerentem animam diffiniuit, neque enim cœleſtium animas diffinitio complectitur, nā neque illæ ſunt organis inſtructæ.

Nonnulla autem dubitationem habent, quemadmodū enim in plantis quædam diuiſa apparent uiuentia, ſeiũctaq; inuicem ut exiſtente in ipſis anima, actu quidem unius in unaquaq; planta, potentia uero plurium, ſic & circa alias differentias animæ uidemus accidens in inſectis, in his, quæ inciduntur, etenim ſenſum utraque partium habet, & motum localem.

Si non & loco diuiſæ ſunt: de intellectu autem dicit, vt deinceps enarrabit.

Quod ſi ſenſum, & imaginationem, etiam appetitum, ubi.n. ſenſus eſt triſtitiaque, & uoluptas conſequitur, ubi autem ſunt hæc, neceſſario quoque cupid tas eſt.

Poſtquam demonſtrauit ſenſitiuum, motiuumq; ſecundum locum, non eſſe inuicem loco ſeparabilia, ex his ratiocinari vult quod appetitiuum, & imaginatiuū ſunt inſeparabilia, de appetitiuo quidem ratiocinatur, de imaginatiuo vero, nondum: non enim quod ſenſum habeat, id illi ſtatim videtur habere imaginationem, nam quod formicæ, quod muſcæ quod multa huiuſcemodi alia imaginationem habeant, id patet. latebras enim ſuas non ignorant. Vermes autem (vt in his, quæ ſequentur, dicet) imaginationem habere minime videntur, cum quoſdam motus vagos, atque errantes faciāt. quare aut imaginatiuum non habent, aut ſi habent, id quidem maxime hebes, atque obſcurum tenent. & tale vt neque eſſe videatur. quod ſane ſenſum habens ſtatim quoque appetitum habeat, id hic oſtendit, quæ ſenſum habent, ea ſuauis & triſtis apprehenſionem habent. huius enim diſcernendi vim ſenſus habet. & maxime aliorum tactus, horum autem, alterum quidem mœrorem fugit, alterum vero iucunditatem petit: videntur enim cochleæ, quæ ſane ſolius tactus pricipes ſunt, aqua prolata de teſtis ſuis prodire, & inde ferri, quæ ſi durum aut aſperum quoddam tactu offendant, contrahuntur. Spongiæ ſimiliter ſi aliquod moleſtum tengerint contrahuntur, adire vero quod iucundum eſt, & fugere, quod triſtitiam inferat, cupiditatis eſt & appetitus proprium, quod autem hæc imaginationem habeant dicere conſentaneum non eſt.

De intellectu autem, & contemplatiua potentia, nondum manifeſtum eſt.

Cū dixerit haud eſſe difficile videre, quod aliquæ animæ partes inuicem ſunt inſeparabiles loco, cumq; oſtenderit ſenſitiuum, & ſecundum locum motiuum manifeſte inuicem loco inſeparabilia eſſe, deinceps ex his adducta de appetitiuo ratione, quod intellectus ſit pars eius animæ, quæ communius dicitur, propterea dicit, quod ex his quæ dicta ſunt, apertius nihil de intellectu dicere poſſumus, nanque & ipſe ab aliis potentijs loco inſeparabilis eſt. non enim, quemadmodum ratiocinati ſumus de appetitu, ſic de intellectu ex his quæ dicta ſunt, adducere rationes poſſumus, deinde quod ipſis ſeparabilis intellectus eſſe videtur, hoc ſubintulit, idem autem dicit eſſe intellectum & eius contemplatiuam potentiam. nanque ipſius intellectus aliud eſt contemplatiuum, aliud actiuum pars actiua ſit illi ex habitu quem ad corpus habet, vnde poſtquam ſolutus eſt a corpore. ſolus eſt intellectus contemplatiuus, actiuus autem non amplius. Ipſe vero in his quæ ſequentur contemplatiuum intellectū ab actiuo ſolo fine differre dicit, cum tamen ſubiecto non differant, quemadmodum neque ſemen, & fructus differūt: etenim contemplatiuo finis eſt veritatis cognitio, actiuo vero boni comprehenſio. quod igitur ſolus intellectus contemplatiuus ſeparabilis eſt, ideo appoſuit & de contemplatiua eius potentia.

Sed uidetur animæ genus aliud eſſe, & hoc ſolum contingit ſeparari, uelut æternum a corruptibili.

Manifeſte per hoc & eſſe alterius ſubſtantię intellectū, & a corpore ſeparabilem, atq; immortalem demonſtrauit ex eo autem quod ait alterum animæ genus eſſe intellectum, declarauit quod ęquiuocum eſſet animæ nomē. Deinde quod intellectus habet ſubſtātiam ſeparabilem, quæ vero reliqua eſt anima omnis inſeparabilem: ideo ſubintulit, & hoc ſolum contingit ſeparari Deinde quoniam ſeparari æquiuocum eſt: dicuntur enim accidentia quædam ſeparabilia, quæ ſimul & ſeparātur a ſubiecto, & corrumpuntur. propterea ſubinduxit quandam ſeparationis ſpeciē. inquit enim, velut æternum a corruptibili. Sic enim eſt, inquit, ſeparabilis intellectus a corporibus, alijſque potentijs animæ, velut a corruptibili ſeparatur æternum. Quapropter aliæ quidem partes animæ ſunt corruptibiles: intellectus autem ſolus æternus. illud autem, ſed videtur, non dubitando dicit, vt Alexander putauit: ſed aut, quia nondum ſibi de intellectu docere propoſitum eſt, aut quod magis conuenit pro apparet, id dictum eſt, non enim penitus, illud videtur, dubitationem ſignificat. etenim Porphyrius etiam cum dicit videtur autem neque genus, neque ſpecies dici ſimpliciter, id quidem minime dubitando dicit, atque ideo ſtatim differentias ipſorum ſignificantes profert, de qua re multa quidem ſibi in vſum ſeligere, atque proponere quiſpiam poterit quæ autem nunc dicta ſunt ea ad eius opinionem de intellectu oſtendendam ſufficiunt. qualem enim partem, aut quomodo intellectus continebit: difficile eſt etiā fingere. Apte etiam vſui poſſunt eſſe ea, quæ in proœmio propoſuimus. verum quomodo poteſt aliquis omnino ſuſpicari ipſum non de noſtro, ſed de intellectu diuino hæc dicere? nō. de intellectu diuino dixit, quod nondum manifeſtum eſt, quodque etiam ſeparari contingit, aut quomodo omnino dixit intellectum diuinum eſſe partem eius animæ, quæ communiter dicitur? & eo magis, quod eius propoſitum eſt de noſtra & animalium mortalium anima pertractare? id igitur patet, quod non alium intellectum dicit, quam noſtrū. Alia etiam ſcriptura affertur, qua ipſe Alexander vſus eſt, ſed videtur animæ genus alterum eſſe, & hoc ſolum ſeparari contingit. quod ſi ita eſt, ſeparabilem nihilominus denotat nam ſi, cum partes aliæ ſint animæ ſeparabiles, hoc genus animæ alterum, illud eſt, omnino quidem ſeparabile fuerit, & hoc contingit ſeparari, pro neceſſario intelligendum eſt. quod autem dicat hoc, ſcilicet quod intellectus eſt ſeparabilis, id infra declarabit. quod vero reliquæ animæ partes minime ſint ſeparabiles, his patet, vt quidam dicunt, tanquam ſcilicet intellectus ſit ſeparabilis. Conſidera quod, ego dixi eum

non

non de diuino, ſed de intellectu noſtro ſcilicet anima rationali ſermonem habere, atque ideo ſubintuiſſe, reliquę autem partes animæ non enim ſane diuinus intellectus erit animæ particula, vt qui ex ratione, & irrationalitate animam acceperit, atq; inſuper plantalis adiacentis huius particulam vnam intellectum ſeparabilemque, & æternum eſſe dicunt.

Reliquæ autem partes animæ patent, ex his non eſſe ſeparabiles, quemadmodum dicunt aliqui.

Patet igitur inqt ex his, quæ dicta ſunt, quod reliquæ omnes animæ partes præter intellectum, non ſunt ſeparabiles, neq; inuicem altera ab altera. neque a corpore, inuicem quidem, velut in diuiſis inſectis oſtēſum eſt, a corpore autem, quod eius entelechię ſunt, neq; enim aut ſenſitiua, aut nutritiua vis, aut mouēdi, aut cupiēdi virtus abſque corpore poſſunt eſſe, eius quod nutriendi, quod ſentiendi, quod mouendi vim ſuſcipere poteſt, eæ potentiæ ſunt, ipſe autem paulo ante eas non eſſe inuicem loco ſeparabiles manifeſtum eſſe ex his quæ oſtenſa ſunt dicebat. quod autem ait, quemadmodum dicunt aliqui, eiā aduerſus Platonem dicit, qui non ratione ſolum, verum etiam loco potentias ipſas diſcernit, vt dictum eſt.

Ratione autem quod alia eſt patet, ſenſitiuo enim eſſe, & opinatiuo diuerſum eſt, ſiquidem ſentire aliud eſt ab opinari ſimiliter quoque & aliorum vnumquodq; dictorum.

Et ſi enim loco ſeparatæ non ſunt, attamen diffinitione non ſunt eædem, alia enim ſenſitiui ratio eſt, & eius vis, quæ ſecundum locum mouet, & in alijs ſimili modo.

Præterea autem aliquibus quidem animalium omnes inſunt, aliquibus vero pauciores, & quibuſdam una ſola: hoc autem facit animalium differentias.

Aliquibus autem quædam videtur, quod ſcilicet animæ potentiæ ſint diuerſæ inuicem ratione, id autem per hæc declarat. Differentiæ enim animalium ex animarum differentia ſecundum ſpeciem fiunt, inuicem autem differunt animalia, quod alia quidem plures animę potentias habent, alia vero pauciores. quod ſi animæ potentiæ eſſent omnes eædem ratione, nulla quidem inter animalia differentia eſſet, non enim ſecundum materiæ differentiā differunt, veluti Pythagorici dicunt, qui in diuerſa corpora animas aſcendere faciūt, variaſque animarū operationes ex corporum varietate fieri volunt. quod ſi non eſt hoc rationi cōſentaneum. ex forma enim vnūquodq; deſignatur, formæ autem rationem tenet anima, id ſequitur, quod animæ varias eſſe ex diffinitionibus differētias neceſſe eſt, atq; ex hoc animalium fieri differentias. non enim potentias omnes omnia animalia habent, ſed alia omnes, alia aliquas, alia vnam. illud autem, quod ait, aliquibus quidem animalium, & illud hoc autem facit animalium differentiam, animalium dixit, pro viuentium, quæ enim animalem vnam potentiam habent, vt plantalem, ea non ſunt animalia.

Quam autem ob cauſam, conſiderandum poſtea eſt.

Qua cauſa inquit hæ quidem coniunctæ ſunt, & plures in ipſis animæ potentiæ, in aliis vero pauciores, & in alijs vna ſola, id poſtea dicemus. præterea etiam quamobrem aliæ primæ, aliæ ſecundæ ſint: de his enim in his quæ ſequentur dicturus eſt.

Similiter autem & circa ſenſus contingit, alia enim habent omnes, alia autem pauciores, alia vero unum maxime neceſſarium tactum.

Quod, inquit, vniuerſaliter in potentijs animæ contigit, hoc in ſenſitiua quoque ſola factum eſt. animalium nanq; alia ſenſus omnes habent, alia autem plures, alia vero vnum. atque horum cauſam, quod iam prædiximus, in his quæ ſequentur declarabit.

Quoniam autem quod uiuimus, & ſentimus bifariam dicitur, quemadmodum quo ſcimus, horum autem dicimus, alterum quidem ſcientiam, alterum uero animam, utroque enim horum dicimus ſcire, ſimiliter etiam quo ſani ſumus, aliud quidem ſanitate, aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto: horum autem ſcientis, & ſanitas, forma, & ſpecies, quædam eſt, & ratio, & uelut operatio ſuſceptiuorum, altera quidem ſcientis, altera uero ſani.

Hanc ipſam diffinitionem interpretari eius propoſitum eſt, & ab quod in tur tranſire, naturæ enim tur eſt primum, nobis vero primum manifeſtius eſt quod cum igitur dixerit animam eſſe entelechiam, nunc eius voluntatis eſt oſtendere quod ipſam entelechiam bene diffiniuit, hoc eſt ſubſtantiam eſſe ſecundum ſpeciem, quod eſt ipſum tur. nam poſtquam illud acceptum eſt quod animata ab inanimatis actu viuendi differunt, ex eo hoc in loco demonſtrat, ſe bene diffiniuiſſe animam eſſe entelechiam corporis inſtrumentalis naturalis. in hac enim viuere, & ſentire animal ipſum dicit, proprie quidē. & primo anima, ſecundo vero propter illam corpore quemadmodum animata informantur viuendo, et ſentiendo, cuius rei primo anima cauſa eſt, atq; ob id ea forma eſt, & entelechia animatorum. præparatio autem procedit hoc modo, omnia inquit cōpoſita duplici modo dicuntur eſſe, & ſecundum materiam, & ſecundum formā, etenim primo ſecundum formā vnumquodq; eſſe dicitur, quicquid eſt, ſecundo autē ſecundum materiam, quoniā id quod per ſe eſſe dicitur, videlicet forma in materia eſt, fides autem eſt ex inductione. Dicitur enim inquit ſcire duobus modis animaq; & ſcientia, nāq; anima ipſa ſcientes eē dicimur. neq; enim corpore ſcimus, & rurſus ſcientia ſcientes eſſe dicimur, ſed proprie quidem, & primo ſcientia, propter ſciētiam quoque anima, in anima enim ſcientia eſt, et propterea anima ſubiectum quoddam eſt & velut materia: ipſa autem ſcientia vt forma. rurſus ſani dicimur eſſe aut ſanitate, aut corpore, aut oculu: at rurſus hic in vtroque ſimul corpore ſcilicet & ſanitate; primo quidem propter ſanitatem ſani ſumus: ſecundo autē corpore valemus & propter ſanitatem, & propter corpus, qua in re formæ rationem ſanitas habet, materię vero corpus, etenim ſcientia perficit animam veluti ſanitas corpus. primo igitur eſt & valere. & ſcire propter ſcientiam, & ſanitatem, nanq; propter ſanitatem, corpus ipſum valere dicitur, animaq; ipſa propter ſcientiam ſcire. ſimiliter quoq; aut albi aut nigri, aut rubei dicimur, primo quidem propter talem colorem, ſecundo vero propter ſuperficiem, & hæc quidem ſubiectum eſt color vero forma. ſimiliter calidi. aut frigidi dicimur, primo quidem propter caliditatem, aut frigiditatem: ſecundo autē propter corpus, quod quidem ſubiectum eſt, qualitas autem eiuſmodi forma. quemadmodum igitur in hiſce ſe habet, in omnibus eodem modo conſiderare poſſumus, quomodo neceſſe eſt etiam in animatis eſſe, viuere enim dupliciter dicitur, nam viuere dicimur aut anima, aut corpore, ſed primo quidem anima, ſecunda autem ratione & propter ipſam, corpore, nam vita ipſa corpora animata ab inanimatis differunt, velut ipſis ex anima vita adueniat, horum igitur neceſſe eſt, vt in alijs omnibus, eſſe animam formam. Quare primo dictū eſt vnūquodq; eſſe ſecundum formam, quam in ſe habeat, corpus vero materia eſt, et ſubiectum, hoc autem, ſcilicet velut operatio ſuſceptiuorum, dixit, pro perfectio ſuſceptiuorum eſt. enim ſciētis quidem, videlicet animæ, perfectio ſcientia. ſani autem ſcilicet corporis, ſanitas perfectio eſt, nanq; ſciens, & ſanum potentia ſunt, & imperfecta, perficiuntur autem ſcientia & ſanitate. Quamobrem ſi corpus materia eſt, anima vero forma, eſt autem materia quidem potentia, entelechia vero forma, quare ipſum, quod in materia potentia eſt, forma perficit, id ſequitur quod bene entelechiā eſſe animam diffiniuit.

Videtur aūt in patiente, & affecto factiuorū ineſſe operatio.

Quoniam cum dixerit ſciētiam & ſanitatem eſſe ſcientis, et ſani operationem, quod nō cuiuſuis operatio ſcientia & ſanitas eſſe videtur, ſed inducentis in ſanum, & ſcire vt medici, & ſcientis, ideo prædefiniuit quod in

patiente & effecto facientis operatio eſt, hoc enim in naturali etiam demonſtrauit. vnam ſcilicet eſſe in ambobus operationem & in faciente: & in patiẽte, & eſt ipſa in patiente, & non in agente, nãq; agens eſt immobilis, propriamq; perfectionem habet, at patiens mouetur, & ex potentia in actum deducitur quæ igitur ibi dixit in memoriam nobis reducens, hæc ait, hac igitur de cauſa non ſimpliciter, operatio dixit, ſed vt operatio.

Anima autem hoc eſt, quo uiuimus, & ſentimus, & intelligimus, primo: quare ratio quædam fuerit, & forma, ſed non ut materia, & ſubiectum.

Cum demonſtrauerit inductione, id eſſe formam, ſecundum quod, vnumquodq; primo dicitur, materia vero, & ſubiectum, id ſecundum quod, ſecundo, ſermonẽ ad id, quod inquiritur traducit ſcilicet ad animatum. primo enim dicimur anima viuere & ſentire, & intelligere, quare concluditur, animam eſſe formam, corpus autem materiã, & ſubiectum. viuere autẽ & ſentire, & intelligere, plantalem, & rationis expertem animam, atque rationalem ſe dicere demonſtrauit, vt omni animæ ſermo conueniat.

Tripliciter enim cum dicatur ſubſtantia, quemadmodum diximus, quarum alia quidem forma eſt, alia autem materia, alia uero, quod eſt ex utriſque: & harum quidem materia potentia eſt, forma uero entelechia, & quoniam quod ex utriſque eſt, id animatum eſt, non corpus eſt entelechia animæ, ſed ipſa eſt corporis alicuius.

Quod ipſa ſubſtantia trifariam dicatur, paulo ante demonſtrauit, quod autem tertium ſubſtantiam ſignificans illud eſt, quod ex vtriſque conſtat, & animatum eſt, ex vtriſque ſubſtantia ex anima, ſcilicet & corpore, quorũ neceſſe eſt alterum eſſe formam, alterum vero materiam. quod enim eſt ex materia, & forma ideſt quod ex vtriſque eſt oſtenſum eſt autem quod anima, cum ſit ſecundum formam ſubſtantia, corporis naturalis inſtrumentalis forma erit, non autem corpus animæ. q; ſi anima forma eſt, igitur materia corpus eſt, materia autem, inquit, potentia eſt, hoc eſt in eo, quod potẽtia eſt, habet eẽ, corpus igitur potentia eſt, forma vero entelechia eius, quod potentia eſt, at forma eſt anima, igitur anima eſt entelechia. Quare concluditur ab eo bene datam eſſe animæ diffinitionem, cũ dixerit, eam eſſe corporis naturalis inſtrumentalis entelechiam

Et ob hanc rem bene opinantur illi, quibus uidetur neq; ſine corpore eſſe, neq; corpus aliquod aĩã, corpus enim nõ eſt, ſed corporis aliquid, & ꝓpterea in corpore eſt, & in corpore tali.

Poſtquam demonſtrauit bene dictũ eſſe, quod anima ſit corporis entelechia, quod eius erat propoſitũ declarare, nam cum per prima non id ſatis oſtenſum eſſet, neque cauſa, quãobrem entelechia eſſet aſsignata, in huius declarationem progreſſus eſt ex his igiť declaratis eos laudat, qui neq; corpus, neq; ſine corpore animam eſſe dixerũt, nam ſi corporis eſt entelechia, non quidem corpus ipſa erit, non enim perfectio alicuius eſt idem cum eo, cuius perfectio eſt, ſed neq; corpus aliquod eſt anima, nam cuius erit amplius entelechia: & corporis talis, videlicet naturalis inſtrumentalis. Hinc fortaſſe videri poſſet Ariſtoteles omnem animam dicere ab corpore inſeparabilẽ ſed ipſius Philoſophi mentẽ totam reſpicere oportet, & ea, quæ de intellectu ante dicta ſunt, in memoriam reducere. Quod ſi vbiq; intellectum ſeparabilẽ, atq; ĩmortalẽ eſſe demonſtrat, hoc in loco animam plantalemq; & irrationem eum dicere credamus; alioqui intellectus, quatenus entelechia corporis eſt, eatenus inſeparabilis eſt: entelechia autem corporis eſt, non ſubſtantia, neq; ſuis omnibus operationibus, ſed ijs, quas ex reſpectu ad corpus habet, ex quibus maxime ſunt actiuæ, quæ quidem operationes ab corpore ſunt inſeparabiles, ac veluti gubernator, qui nauis, cum ſit entelechia, quatenus gubernator eſt ab naue ſeparari non poteſt: verum quia non ſolũ gubernator eſt, ſed etiam homo, vt homo; quidẽ, non vt entelechia, ab naue ſeparabilis eſt. hoc etiã modo anima noſtra, quæ quatenus entelechia eſt corporis non poteſt eſſe ſine corpore, ſed quoniam quaſdam ab corpore ſeparabiles operationes habet ſcilicet circa intelligibilia, in quas non mõ corpus confert, verũ etiam in illis intellectui impedimento eſt, id patet, quod ſubſtantiã ſeparabilem habebit, cũ eatenus anima ſit, & dicatur intellectus, non ſane amplius anima, niſi potentia, velut etiã cum in corpore eſt, intellectus potentia eſt, vt ipſe etiam dicit, & ſi oĩno naturaliter imaginari poteſt actu, qui de intelligibilibus non ſunt penitus imaginabiles, & hoc nõ fruſtra habeat, ex natura neceſsitas, quod aliquando ſic operetᷣ, & hoc id ſequitur, quod eius ſubſtãtia ſeparabilis eſt: verum de his in ſuperioribus diligentius diximus.

Et non ueluti, qui prius in corpus aptabant ipſam, nihil diffinientes in quo, & in quali, & quidem cum non appareat quoduis ſuſcipere quodcunquẽ contigerit, ſic autem fit, & ſecundum rationem: uniuſcuiuſque enim entelechia in eo, quod eſt potentia, & in propria materia nata eſt fieri. quod igitur entelechia quædam eſt, & ratio eius, quod poteſt huiuſce talis eſſe, manifeſtum eſt ex his.

[3] Prius quidem queſitus eſt, de anima multos quidẽ diſſerere, ſed nullum ſermonẽ facere de corpore aĩam ſuſcipiente, veluti id fieri id poſsit ex Pythagoreorũ verbis, vt anima quæcũq; ſit, in quoduis corpus igrediaᷣ, atqui inquit non videtur quæuis forma in quodcũq; ſubiectũ inuenire, non enim vnquã ſtrepitibus lingua ſubiectum fuerit, neq; odorabilibus auditus, neq; ſaporibus nalus, non cera oſtrei, aut æris formã vnq; ſuſceperit, igitur ſi non quælibet forma in quoduis ſubiectum venit. forma aũt corporis eſt anima non quidem in quoduis corpus ingredietur, quod quidem veteres nõ diffiniuerunt: ipſe aũt diffiniuit, cũ dixerit eſſe formã corporis naturalis inſtrumentalis, nam corpus inſtrumentale ſimpľr q; quidẽ nunc diffiniuit. talis aũt animæ, tale quidẽ corpus inſtrumentale velut, exẽpli gratia, rationalis aĩæ corpus rectũ manibus vtens in rationis ſeruitutem: aliis aũt corpus vnguibus curuis ad rapinam, atq; ſimpliciter ad vniuſcuiuſque animæ & corporis operationẽ corpus præparatum eſſe. Hoc aũt Plato etiam ante ipſum diffiniuit, quemadmodum nos prædiximus, de figura n. corporis humani loquens ait: non n. niſi cognouerit ens, in hanc figuram veniet, ens autem dicit intelligibile, intelligibile autẽ ſola rationalis anima cognoſcit, aĩæ igitur rõnalis ſolius humanum corpus eſt propriũ, ſic autem fit ſm rõnẽ, vniuſcuiuſq; enim entelechia in eo, quod eſt potentia, & propria materia nata eſt fieri, ſic igitur illi, inquit, de aĩa dicebant, de corpore, quod ipſam ſuſciperet nihil definientes neq; eſt ſm rationem, neq; apparentibus conſequens. ſic autem nos diximus, talis cũ dixerimus corporis entelechiam animam quod autem apparentia ſic ſe habeant ipſa ratio teſtatur, etenim, inquit, alicuius entelechia in eo nata fieri ſolet, quod vt ſit tale potentiam naturaliter habet, at vniuſcuiuſque materia proxima tale eſt, nõ enim quælibet formam quæuis mã ſuſcipere põt, neque enim cera domus formam, neq; nauigĳ papyrus ſuſcipere vnquã poſſet, nec cõſequenter cuiuslibet aĩæ quodcũque contigerit corpus erit ſuſceptiuũ. Quare ſimul cũ ſermone de aĩa de corpore eã ſuſcipiente ſermonẽ facere neceſſe eſt, nãq; mã, & forma ſunt ex his, quæ ad aliqd dicuntur, quæ autem ſunt ad aliquid, fieri non poteſt, quatenus talia ſunt qui in inuicem aut ſint, aut cognoſcantur.

Ex potentijs autem animæ, quæ dictæ ſunt, alijs quidem inſunt omnes, ut diximus: alijs autem quædam ipſarum, quibuſdam uero una ſola.

Quod paulo ante de potentiis animæ ſe inuenturum ꝓmiſit, videlicet quibus nã, & quæ, & quot inſint, quaque de cã & quales, quęq; a quibus ſeparari non poſsint & contra quæ ad quibus ſeparentur, id nunc declarat dicens, q; inferiores aĩæ potentiæ, ſequuntur meliores, neq;

ſeparantur ab illis. Sed ſane inferiores abſq; melioribus eſſe poſſunt, aliis enim ſola plantalis ineſt, alijs aũt ſimul cum hac ſenſitiua, quas oĩno appetẽdi vis ſequitur, nãq; omne ſenſum participans, neceſſario appetitionis particeps eſt, vt & paulo ſuperius demõſtrauit, & nunc oſtendet. alijs autem præter eas, quæ dictæ ſunt cogitandi vis ineſt. vt hominibus, vel quibuſdam alijs talibus, vel etiã præſtantioribus potentiis. Simul autem per hæc oſtendit, quod in animis eſt primum, atq; ſecundum.

Potentias autem diximus nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecundum locum, intellectiuum. ineſt autẽ plantis nutritiuum, alijs autem & hoc ipſum, & ſenſitiuum, & appetitiuum, appetitus enim eſt cupiditas, & ira, & uolũtas, animalia autem omnia unum habent ex ſenſibus tactum, cui autem ſenſus ineſt, huic uoluptaſq; & triſtitia, & iucundum, & triſte eſt, quibus autem hæc inſunt, ineſt & cupiditas, iucundi enim appetitus eſt ipſe.

Id notandum eſt, quod in enumeratione animaliũ potentiarum prius appetitiuũ nõ poſuit per ſe, veluti id omnino ſenſitiuo coniunctum ſit tunc dicebat animam hiſce diffinitam eẽ, nutritiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, motiuo: nũc autem cum aliis potentiis ipſum appetitiuum reduxit in numerum dicẽs, aliis autem & hoc ipſum, & ſenſitiuum, & appetitiuum aliis autem dixit pro animalibus, infert. n. aĩalia aũt oĩa vnũ habent ex ſenſibus tactũ, aĩalia igitur, inquit nutriendi, & ſentiendi, & appetẽdi vim participant. Deinde ſatis aperte confirmat hoc, qđ oĩno vbi ſenſus vnus ſit, ibi neceſſario ſit ira, atque cupiditas, hæc igitur de cã ſenſum oĩa aĩalia hñt, in oĩbus. n. oĩno tactus eſt, & ſi nullus ex ſenſibus aliud adſit: ſenſus autẽ triſtis, & iucũdi ſuſcipitur, vbi aũs iucũdũ eſt, ibi oĩno & cupiditas & appetitus ẽ, iucũdi. n. deſiderium cupiditas eſt, vnde quæ ſolũ tactũ participant iucundis adeuntibus diffundere ſe videntur, triſti vero quodã impellente ſe contrahere. Cũ autem dixerit, cui ſenſus ineſt, huic & voluptas, & dolor adeſt, appoſuit & iucundũ, & triſte, bene quidẽ valde, atq; vtiliter tranſitione vſus eſt, appetitus ẽ n. non eſt voluntatis, at iucundi, diffinit aũt appetitum cupiditate, ira, voluntate: nam vnũquodq; horum appetitus quidam eſt: id autem patet. quod ſimpliciter appetitus ſenſitiuo ineſt, at nõ oĩs appetitus: iis enim quæ ſolũ tactũ habent, appetitus eſt ſm cupiditatẽ: q̃ vero ſenſus oẽs, iis eſt appetitus etiam ſm iram, videntur enim talia eſſe ad vltionẽ prona, ſed rõnis ſolius volũtas eſt. Quare cupiditas & appetitus æquiuoca, ſignare videtur, & veluti diſpoſitio, quæ quidem de habitu communiter prædicatur, & rurſum magis proprie ad habitum diſtinguitur ſic etiam dicitur appetitus cõiter de ira, de cupiditate, & de rõne: dicimus enim quædam diuina appetere. & ſcien. etiam appetere, magis quoq; proprie dicitur appetitus ad rõnem diſtinctus, & ſimili mõ cupiditas, eſt enim & cõmunis, & ad iram, & ad rõnem diſtincta

Præterea autem nutrimenti ſenſum habent, nam tactus nutrimenti ſenſus eſt: aridis enim, & liquidis, & calidis, & frigidis nutriuntur animalia omnia, horũ autem ſenſus eſt tactus.

Demonſtrauit quod habentia ſenſum ſunt appetitus conſortia, etiã ſi ſolũ ex ſenſibus tactũ habeant, nunc aũt cõius, & manifeſtius declarat, quod ea, quę ſenſum tenẽt hñt appetitum, ex eo quod ſimul ſentiunt iucundum, & triſte: quæ aũt hæc ſentiunt, iucundũ quidem adeunt, triſte vero refugiunt. hoc aũt cupit aliquid, quod adit, cupiditas vero, appetitus quidam eſt. hac enim de cauſa diuiſionem fecit appetitus quæ quidẽ ſentiunt, quod habẽt ſenſum, ea de cauſa appetitionem participant. nũc autem manifeſtius. & magis ꝓprie id ipſum oſtẽdit, quod omnia tactum habentia, penitus appetitũ quoq; habent. nã ſi inquit, ea tactus ſentit, quibus aĩal nutritur, nutritur autem ex his, quibus conſtat: quatuor aũt qualitatibus conſtat, videlicet arido, humido, calido, frigido: vt in lib. de generatiõe demõſtrauit, ex his igitur nutritur aĩal, nãq; nutrit vnũquodq; eo, quod ſibi ꝓpriũ eſt. deinde quomodo iis nutriantur demonſtrauit. etenim inquit, nutrimentum per calida, atq; arida fit, potus vero per humida, & frigida, quas quidẽ qualitates tactus diſcernit quibus autem nutrientiũ ſenſus eſt, his quidẽ ſitis, & fames eſſe ſolet vtriuſq; aũt cupiditas appetitus eſt: aridis enim & calidis, frigidiſq; atq; humidis viuentia nutriũtur primo. nãq; ſaporum, qui tales non ſunt, cupido per accidẽs ſit, nãq; ſapores, velut ipſe ait, ſunt vt ciborum cõdimenta, necnon medici dicunt per humida, & frigida potum fieri, naſci n. ſitim non modo per ſiccitatem, verũetiam per caliditatem, atq; ideo talem ſitim frigido aere ſolo ſedari. Quare ſi ſitis eſt remediũ potus, Homerus n. dicit. bibebant & ſiti medicabant̃, ſitis aũt per ſiccitatem, vel per caliditatẽ ſit, nam patet in febribus caliditatẽ ſitis eẽ cauſam, atq; ideo ſæpenumero cum ſit humidis venter minime plenus, bibendi tamen eſt deſiderium, quod quidem per ſiccitatem etiam ſit, q. ſi contraria contrariis curantur, ſitis autem vel per ſiccitatem vel per caliditatem ſit: id ſequitur quod frigido, & humido potus ſit. quod ſi calidum ſæpe potum accipimus, hoc quidem per accidens, videlicet (ſi ita contingat) propter ſtomachi imbecillitatem, aut ex cõſuetudine facimus: quemadmodum quoque vina ſtrauiaj, & quas præſumimus potiones, nõ ꝓpter ſitim, ſed voluptatis cauſã potamus. Quare ſi potus frigidis, & humidis ſit, neceſſario cibus ſiet ex ſiccis, & calidis. nam ſi quibus conſtamus, iis quoq; nutrimur, conſtamus autem ſiccíſque, & liquidis, calidiſq; & frigidis: fames autem, & ſitis eſt deſideriũ ſupplentionis eius; quod e noſtra ſubſtantia abſumptum eſt, at ſecundũ eas omnes, quibus compoſiti ſumus qualitates abſumimur, frigidis autem, & humidis ſit potus: id neceſſario ergo ſequitur, vt ſiccis, & calidis ſiat cibus: nam ſi nulla eſt alia ſpecies nutrimenti præter potum, & cibum proprie dictum, potus enim cibus eſt quidam, neceſſe autem eſt eẽ cibum ex his, quibus conſtamus: id quidem neceſſario concluditur, quod cũ potus ex humidis, & frigidis fiat; cibus ſit ex calidis, & ſiccis. q. ſi plantarum nutrimẽtum fimus eſt, & ipſe fimus ẽ calidus, id ſequitur, quod cibus non ſit ex aridis ſolum, verumetiam calidis: & ſi vinum ſæpenumero ſumptum famem ſedauit: id patet, quod non fecit quatenus humidum eſt, nanq; aqua id magis faceret, quod quidem non facit. manifeſtum igitur eſt, qđ ſi calidum nutriuit, e calido cibus ſiat: hoc autem rationabilius probare poſſumus diuiſio illorũ, quæ magis communia ſunt in magis propria, ex oppoſitione quadã ſit oppoſitorum, vt ſubſtantia diuiditur in corpus & incorporeum, & rurſus corpus in animatum & in id quod caret anima, & animal in rationale & irrationale, & rationale in mortale, & in id quod morti non eſt obnoxium. ex quibus patet quod horum oppoſitio eſt, veluti per habitũ, & priuationem, etenim quod de incorporea ſubſtantia non habuimus, quod prædicaremus, eius corpus abnegauimus, & ſimiliter in aliis. animati ſane diuiſio ſit in animal in plantanimal, & in plantam, atq; ipſa quidẽ per quandam talem oppoſitionem accepta eſt. nam qđ animali ineſt proprie, hoc ipſo plãtanimal priuatum eſt, quodq; plantanimali ineſt, hoc planta non habet. Præterea coloris diuiſio primo ſit in album, & nigrũ, alii nãq; colores ſunt ex his, hi autem contrarij ſunt. numerus etiã diuiditur in parem, & imparem. Quemadmodum autẽ diſpoſitio diuiditur & in habitũ, & in eam, quæ proprie diſpoſitio dicitur. ſic etiam cibus, in cibũ proprie, & potum. igitur horum diuiſionem, quæ ſit ex communiore per oppoſitorũ quoddã ſuſcipere debemus. at vero neque ſic vt per habitum, & priuationem poteſt accipi, neque vt per affirmationem & negationem, neque multo magis vt ea quæ ſunt ad aliqđ. ea igitur diuidi ſolum vt contraria intelligendũ eſt. Quod ſi potus eſt ex frigidis, & humidis, aperte quidem ex aridis, et calidis erit cibus. at ne mirũ ſit quod ſæpenumero cõtraria ſimul cupimus dico autem potũ & cibũ quod eſt, ac ſi diceremus, aridũ, & humidũ, calidum, et frigidũ, ex his n. cõſtituti ſumus, quibus cõſumptis in horum ſupplentionem decenter appetitus mouetur, nam ſimilia ſimilibus appetũtur. Quare vnoquoque elementorum deficiente conſequenter

omniū ſit appetitus, ex quo maxime patet ex aridis quidem calidiſq; cibū fieri ex frigidis vero & humidis potū. nam ſi quatuor conſtamus, omniumq; ſit conſumptio, fameſq;, & ſitis eſt appetitus ſupplendi ea, quæ conſumpta ſunt, id ſequitur quod calidorū, ſiccorumq;, frigidorumq;, & liquidorum fames, & ſitis appetitus eſt: ipſæ enim ſolæ conſumptorum eſt appetitus, & famem quidem ſicca, ſitim vero humida appetere manifeſtum eſt. ſed calidi, & frigidi diuiſio quodam modo facienda eſt. nam ſi ſiti calidum tribuamus, abſurdū videtur, in febribus enim (vt dictum eſt) aperte frigidi cupido eſt, nam quę moleſtias affert, ipſa caliditas eſt: id igitur accidet q̃d vna, & eadem contrariorum appetitio erit, & vni appetitioni tres duarum cōtrarietatum partes aſſignabimus, quæ ambo abſurda ſunt, & conſentaneum quidem eſt, cum duæ ſint appetitiones, & oppoſitiones duæ, quarū ſunt appetitus, vt vtriuſque oppoſitionis vnam quandā partē vtriq; appetitioni natura diſtribuat. Quando autē dico frigidi cupido, non omnino tactu frigidi dico, ſed omnino potentia, ſæpenumero etiam alterius horum ſit appetitus, vt aut cibi, aut potus, quando horum alterū deficit, aridū quidem dico, & calidū, aut humidū, et frigidum quod autem cibus ſit non ex aridis modo, ſed ex calidis etiā: Potuſq; nō ex liquidis ſolū; verumetiam ex frigidis, ita Philoſophus probat. etenim, inquit, aridum terræ eſt, ex terra autem fumida exhalatio quædā aſcendit, quæ quidem calida eſt. Similiter inquit ex humidis euaporatio quædam exit, quę quidem frigida eſt, igitur cum ſicco calidum, cum liquido frigidum ſequitur. Veruntamen non eſt hoc argumentum munitum nanq; totum mutat in totum & maxime contraria in contraria, vnde ſic dicendum eſſet quod quæ calida & humida cupiunt, ea contraria cupiant, quod quidem rationi cōſentaneum non eſt. ex his autem quæ dicta ſunt habes qua cauſa ſenſibus omnibus tactus præpoſitus ſit, ſine quo nullus alius ſenſus eſſe poteſt, cum tamen abſque alijs tactus ipſe poſſit eſſe. Quapropter horum nobis eſt apprehenſio de quibus habemus eſſe, quod ſi tangendi ſenſus non adeſſes, nullum conſumptæ nobis ſubſtantiæ ſubſidium haberemus, neque hoc modo nobis vlla deficientis eſſet cupido, quod ſi eſſet, nec vllum quidem deſiderium ſupletionis haberemus, at ex hoc animal ipſum conſeruatur. igitur ſi non hoc eſſet, ex neceſſitate corrumperetur.

Aliorum uero ſenſibilium per accidens, nihil enim in nutrimentū confert ſonus, neq; color, neq; odor. ſapor autem unum quoddā tangibilium eſt, fames uero, & ſitis cupiditas eſt, & fames quidem calidi, & ſicci, ſitis autem liquidi, & frigidi: ſapor uero ueluti condimentum quoddam horum eſt.

In hoc expoſitionem duplicem ferunt, nam ſi tactum dicit alia ſenſibilia per accidens apprehendere, aut per appetitum tactus enim primo, & per ſe calida, ſicca, liquida, frigida apprehendit, nam qualitatum ſunt ipſæ tangendi virtutes. q; ſi alia ſenſibilia ſentire tactus dicatur, id ſcilicet per accidens intelligendum eſt, neq; ſolum de tactu, verū etiam alijs de ſenſibus hoc dicere poſſumus, nanq; viuendi virtus primo quidem colores apprehendit, dulcedinem vero aut amaritudinem, aut fragrantiā per accidens, veluti ſi mel videat per ſe quidem, id eſſe flauum apprehendet, dulce vero per accidens: etenim, quod operati ſunt aliquando ſimul duo ſenſus, videlicet viſus, & guſtus, hac de cauſa cognoſcit; quæ ſit eiuſmodi figura, eam eſſe aut dulcem, aut amaram, quæq; contigerit alio quodam modo, eam eſſe boni odoris, aut mali. Sic etiam tactus primo quidē & per ſe quæ dicta ſunt apprehendit, alia vero per accidens, nam ſi (exempli gratia) clauſis oculis parietem tetigero, id quidem ſcio, q̃d habet & qualitatem, & colorē talem, q; ſi mel tetigero, id, quidem cognoſco, quod eſt & dulce. & flauum. ſimilia quoque in reliquis ſenſibus dicenda ſunt, quarum rerū cauſam diximus eſſe, quod aliquādo ſimul ſenſus operati ſint, etenim ſi quodpiā videamus, in quo ſenſus nunquam ſimul operati ſint, qualis quidem ſit color ſcimus, at non ſane qualitatem ſaporis dijudicare poſſumus, de tactu ſimiliter, & de reliquis dicendum eſt. Si igitur tactū per accidens alia ſenſibilia percipere volumus interpretari, hoc quidem fuerit Alexandri dictum. Siue quod aliqui ſenſus omnes eſſe tactus putauerunt, & omnia ſenſibilia ſub tangendi virtutem venire, nanque tangentibus fieri ſenſibilium ſuſceptio quædam videtur, viſus enim tranſparens, per quod videt, tangit, & olfactus id, per quod odorem dijudicat, (id autem dioſmon dicunt) & auditus ſimiliter. hac igitur facta diſtinctione dixit, alia ſenſibilia a nobis per accidens apprehendi, nō enim quatenus diaphanum tangit, viſibilia viſus apprehendit, neque olfactus ea, quæ ſibi ſenſibilia obijciuntur, neq; auditus quæ ſub auditum veniunt: ſed ijs ita accidit ea tangere, per quæ ſenſibilia propria percipiunt, non enim ſic alij ſenſus apprehendunt, vt tactus, qui ſibi propria ſenſilia tangendo percipit, neq; enim viſus tangendo colores apprehēdit ſed ipſum diaphanū, per quod colorū varietates percipit: aliorum autem ſenſibilium, dicit Alexander tactum per accidens eſſe ſuſceptiuum, quod horum ſuſceptiuus eſt, quibus alia contigerunt nam ſimplicia, & prima corpora, de quibus alia quoque ſunt, ijs definita ſunt, quorum tactus ſuſceptiuus eſt, ſuſcipit autem calidum, & frigidum, & ſiccum, & humidum, quæ quidem primorum corporū ſimplices, & ſpecificæ differentiæ ſunt. Quod igitur alia, quæ ſenſus alii per ſe ſuſcipiūt accidere corporibus ijs, quorum tactus proprie perceptiuus eſt, illa quidem per accidens tactus apprehendit, ſed hoc: videlicet aliorum vero ſenſibilium per accidēs, magis quidem proprie ad cupiditatem aptādum eſt, vt ita ſit ordo, quibus autem hæc ſunt, his etiam cupiditas eſt. nam iucundi quidem eſt appetitus ipſe, aliorum autē ſenſibilium per accidens. Cupiditas enim primo cupit ea per quæ nutritur. (humida, & ſicca, calida, et frigida, per accidens vero ſapores appetit, & colores, & alia ſenſibilia, nanq; (exempli gratia) qui viſum cupit aut album, aut dulce, id quidem ex conſuetudine quadam per accidens cupit. nam primo quidem liquidum cupit. & quod ad hoc magis ſubaudiendum ſit, illud, aliorum autē per accidens, id ea, quæ ſequuntur, declarant: nihil enim inquit in nutrimentū cōfert ſonus neq; color, quare ad appetitum redditio eſt: per quæ enim inquit animal nutritur, ea appetit, alia vero per accidens, vt enim progreſſus dicet, ſapor eſt, veluti nutrimentū condimentū quoddā. Saporum autem dicit quandā guſtabilem qualitatem, quæ nutricibus innaſcitur, frigidū autem potum dixit, nam quāuis aqua calida bibatur, calida inquam, tactu, potentia tamen frigida eſt, vnde eam depellit ſiccitatem, quæ de ſiti orta eſt, & qui valde ſentiūt, frigidum cupiūt adeo, vt neq; vinū, niſi cōpellantur, adeāt. Quid igitur? nōnc ſapores alij animali ad ſalutē conferunt, & alii contra ſalutem lædendo vaſtant? ad hoc ego reſpondeo, q̃d ſic quidē ſimpliciter aridis & humidis, frigidiſq;, & calidis corpora nutriuntur, ſic autem, & tali modo affecta talī indigent in cibis qualitate, alioqui propter hoc non in omnibus eædem ciborū qualitates accipiunt, quod qualitas elmentorum tēperationis ad eas eſt īmoderata. etenim, quod eiuſmodi qualitates ex tali elementorū temperatione in cōpoſitis ſecundū aliquam alicuius ſimplicis continentiam fiunt, ea de cauſa merito iis quidem, in quibus (vt ita dicam) calidum præualet, eos offerimus ſapores, qui frigido cōtinente innaſcuntur. contraria enim contrariis curantur. Quare non, quia talis eſt ſapor, ipſum eius indigentibus proferimus, ſed quod ita vt frigido, aut calido, aut arido, aut humido cōtinente factus eſt. Quamobrem rurſus, hæc quidem primo nutrientia ſunt, per accidens vero ſapores, fames vero, & ſitis cupiditas eſt. cū dixerit ea, quæ tactum habent, ſentire cibum, quæ autē cibum ſentiunt, ea fameſcere, & ſitire. famem vero, & ſitim cupiditatem eſſe, cupiditatem vero appetitum, colligit, & demonſtrauit quod omnia quæ tangendi ſenſum habent omnino ſequitur appetitus.

Verum declarandum de ipſis eſt poſtea, nunc tantum diſſerā

cum

tum ſit, quod animalibus iſs, quæ tactum habent, appetitus ineſt.

Deinceps enim de vnaquaq; animali potentia priuatim dicturus eſt, deq; vniuſcuiuſq; ſenſus proprijs ſenſibilibus, cum de illorum ſenſibus ſermo fiet.

De imaginatione autem, obſcurum eſt, at poſterius conſiderandum.

Prius quidem dicebat vt is, qui diceret appetitum ſequi ea, quæ ſenſum participant, atq; ſic imaginationem, quando orationem de inſectis habebat, nunc autem dicit obſcurum eſſe an ea penitus, quæ ſenſum habent imaginatio ſequatur. nam ſpongiæ quidem triſte, & iucundum ſentiunt, quas tamen habere imaginationem nullus merito crediderit. ſiquidem ſenſibus imaginatio melior eſt, & illæ nullum alium ſenſum habent, præter tactum. quod ſi peiores non adſunt, neq; meliores adeſſe concedendum eſt. de eo autem in hoc ſermone paulo poſt, & perfectius etiam in tertio, quibus animalibus adſit, quæq; eo careant, explicabit.

Aliquibus vero præterea ineſt, & in loco motiuum, alijs autem & cogitatiuumque, & intellectus, ut hominibus, & ſi quid tale eſt aliud, uel etiam præſtabilius.

Potentiarum animæ ordinem tradit pariter declarans in ipſis eſſe prius, & poſterius. in aliquibus enim ſola nutritiua eſt, in aliquibus autem & ſenſitiua, quam cupiendi vis conſequitur præterea in aliquibus eſt etiam imaginatio, in aliis autem et in loco motiuum, in aliis vero etiā cogitatiuum, quod intellectus potentia eſt, vt in hominibus, & in quibus meliora ſunt, in illis quoq; peiora omnino ſunt, quod econuerſo non procedit. hoc autem, qđ ait. & ſi quid tale eſt aliud, vel etiam præſtabilius, aiunt eſſe de quibuſdam dæmonibus dictum, qui quodā modo cū natura humana eiuſdem ſunt ordinis participes, neq; enim (inquiunt) ex his quæ ſemper ſupra ſunt delapſum, & deſcenſum vſq; ad nos eſſe ſine medio oportet, neq; ita ſtatim ſubſtantiæ rationalis in vltimis caſum fieri, ſed eſſe veluti medietatē quandā, quæ neq; ſic, vt nos irrōnalitati cōmiſta eſt, nec tamen ad illam ſine reſpectu ſe habet, animāq; ipſam dicunt haud ita ſtatim huc decidere, ſed prius in aliquod certum tēpus aeriam factam vitam quandam noſtra minus perturbatā viuere, quæ ſane penitus ad ratione carentes potentias nō ſine reſpectu ſe habet, vt fortaſſe per hæc obſcure loquatur.

Patet igitur quod eodem modo una eſt ratio animæque, & figuræ.

Poſt quā demonſtrauit in potentiis aīalibus eſſe prius, & poſterius, reliquum vult hinc oſtendere, quod bene de confuſo ad id quod per membra compoſitum eſt, & ab diffinitione cōius aſſignata ad eam tranſit, quæ vniuſcuiuſq; potentiæ propria eſt, etenim & ſi maxime animarum cōmuniter prædicatum genus fuiſſet, nō tamen ſic oportebat in generum diffinitionibus phyſicū immorari, ſed ad ſpēs ſpecialiſſimas tranſire fuerat opus, vniuſcuiuſq; enim cognitio ex his, quæ vnicuique priuatim adſunt, habetur. nunc vero, quia non eſt animarum cōiter prædicatum genus, ſed vox æquiuoca, vt quæ ab vno, & ad vnum ridiculū quidem id eſt in ſermonibus communibus immorari quemadmodū ſi quiſpiam deffiniens figuram, quæ quidem vox æquiuoca eſt, eam dicat eſſe, quæ termino, vel terminis claudatur, neq; alter ad particulares figuras triangulū, quadrangulū, & reliquas deſcendat. de figuris quidē nihil nos docuerit, neq; .n. figuræ natura quædā ipſa per ſe abſq; particularibus eſt, vt etiā quædā ſpecificās animalis natura eſt, quæ quidem particularibus omnibus conuenit, quæ etiam ſi nō eſſent animal nihilominus eſſe poteſt ſubſtantia animata ſenſitiua: eodē modo qui de anima cōmunem ſermonem fecerit, niſi ad particularia deſcenderit, nihil quidē docuerit, quia neque genus eſt animarū, nihil enim aliud eſt anima, pręter id, quod vnaquęque particularis eſt, quemadmodum neq; figura alia quędā eſt, præter vnāquanq; figurā, veluti triangulum, aut quadrangulum reliquaſq;, ſed vt in figuris triangulus prima eſt, in figuris (inquam) rectilineis, nā circulus habet ordinem primū, vt ea, quæ vna linea cōtinetur, ſecundum autem ſemicirculus, vel ſimpliciter portio circuli, vt, quę lineis duabus cōplectitur tertium vero triangulus, qui tribus lineis terminatur, ſed in rectilineis triangulus prima figura eſt, ſecunda autem quadrangulus, qui duobus triangulis componitur nam ſi lineam binos angulos includentem quadrangulo coniunxeris triangulos duos rectilineos facis, compoſiti vero trianguli tres pentagonum faciunt. videlicet a/c/b. & a/b/e. & e/d/b. quatuor autem hexagonum, & a/f/e. & a/g/c. quinq; vero ſeptangulum, & ſic de reliquis triangulo addito angulum addideris: omnis enim multiangulus, ex triangulis generatur, & in omni multangulo, ſi lineam rectam duo latera prætendentem coniunxeris triangulū facies, et omnis triangulus in triangulos diuiditur. quare deſtructo triangulo, nulla ex his, quæ deinceps oriuntur figuræ, erit, at quidem deſtructis illis triangulus manet, vnde in illis eſt & prius, & poſterius, & hac de cauſa cōmuniter ipſarum prædicatum genus, non eſt figura, ſed horum, de quibus prædicatū ſummaria quædam cōprehenſio eſt. hoc igitur modo ſe res habet in animabus, nam ſi nutritiua interficiatur in mortalibus animalibus, nulla erit alia. etenim cauſam diximus alias ſæpius, quod ſi interficiantur aliæ, ipſa ſola poteſt eſſe, velut in plantis. quod ſi communiter ipſarum prædicatum non eſt ſubſtantia quædam, ridiculum certe eſt in ſermone communi immorari. ex eiuſmodi enim dictis de ſubſtantia animarum nihil ſciemus, quare neceſſarium eſt vt de vnaquaq; priuatim ſermo ꝓgrediatur.

Neque enim ibi figura præter triangulum eſt, & quæ deinceps, neque hic anima præter dictas, fieret autem quoque in figuris ſermo communis, qui conueniret quidem omnibus, ſed proprius nullius eſſet figuræ, ſimiliter autem & in dictis animabus.

Genus enim natura quædam eſt in ſpeciebus quidem exiſtens, propriam ſane diffinitionem præter vnāquāq; ſpeciem habens, vt diffinitio quę quidem ſpeciebus conuenit, at nullius ipſarum propria eſt, ſed cuiuſdam ſubſtantiæ generis eſt propria, figuræ ſane ratio nihil aliud quicquam declarat quā particulares figuras, de quibus prędicatur. Quare non ſolum in his eſt, vt in ſpeciebus genus, ſed harū etiam aliquid eſt, nam quod ab aliquo, vel aliquibus terminis continetur, eſt enumeratio figurarum, non quædam propria natura ſignificata. circulus quidem termino quodam, triangulus vero quibuſdam continetur. Quemadmodum igitur ſermo communis in figuris, non aliquam naturam, præter figuras particulares declarat, hoc modo ſermo communis animam non explicat, cuius rei ſignum eſt, quod vno ablato auferuntur alia, nam ſi triangulus deſtruatur deſtruuntur figurę & ſi quę nutriendi vim habet potentia interficiatur, altæ quoque animę virtutes extinguantur neceſſe eſt. in quibus autem ex vnius ſpeciei deſtructiōe reliqua deſtruuntur, horū cōīter ꝓdicatū nō eſt genus, ſed vox ęquiuoca.

Quamobrem ridiculum eſt quærere communem rationem & in his, & in cæteris, quæ nullius eſt eorum, quæ ſunt propria ratio, neque in propria, & indiuidua ſpecie, relictis ea, quæ propria eſt. ſimiliter autem ſe habent, ut in figuris, ea, quæ ſunt animæ, ſemper enim in eo quod deinceps eſt, potentia prius eſt inq; figuris, & in animatis. uelut in quadrato quidem triangulus, in ſenſitiuo autem nutritiuum, quapropter in unoquoque quærendum eſt, quæ ſit uniuſcuiuſque anima, ut quæ plantæ, quæ hominis aut beſtiæ.

Quō igitur ipſe cōmunem circa omnem animam rationem quę nulli animę propria eſt, aſſignauit, hoc tamē non dicit, communem aſſignare rationem non oportere, ſed neq; opus eſſe hoc ſolum quęrere, neq; putare qđ rationis vniuerſalis aſſignatio ſufficiat ad ſubſtantiā propoſiti declarandam. verum partium quoq;, quas ſpecies

ſpecialiſsimas vocāt, diffinitiones reddere ſiquidē vniuſcuiuſque ſubſtantia ſecundum ea, quæ propria ſunt, eſſe dicitur. hoc igitur omnino dicit eſſe ridiculū, quod aliqui cōi ratione contenti, vniuſcuiuſq; rationem propriam dimiſerint maxime enim & ſi aliqua erat abſtracta, & cōmunis quædam ſubſtantia anima, non tamen in huius definitione phyſicū immorari oportebat, ſed vniuſcuiuſq; ſpecialiſsimum cum materia illi ſuppoſita quærere veluti nec in animalis cōmunis intelligentia periſtere opus eſt, verū de ſpecialiſsimis conſiderationem facere oportet. nunc aūt multo magis. quando anima nō eſt ſimpliciter genus, q̄ ſi genus nō eſt, neq; eam interpretans oratio definitio eſt. at nos rerum ſubſtantias per definitiones declaramus, igitur ridiculū eſt ad vniuerſalem ſolā rationem venire, & ibi manere phyſicum. Sed quēadmodū geometra communiter figuram definiens vniuſcuiuſq; ſpecialiſsimas earum, quæ ſunt in ſubſtantia, figurarum definitiones appoſuit. ſic etiam nos oportet communiter operatione animæ aſsignata de vnaquaq; animę ſubſtantia priuatim ſermonem facere. ſemper enim eorum, quæ deinceps collocata ſunt potētia prius eſt, & in quadrato potentia triangulus eſt, nam ſi (vt dictum eſt) biangulum coniunxeris bina triangulum rectilineam facies. In animalibus quoque vbi eſt in loco motiuum, ibi penitus neceſſe eſt eſſe ſenſitiuum, vbi autem hoc eſt, ibi ſimul nutritiuum vt ſit oportet, an non ſane vbi priora ſunt, ibi poſteriora eſſe neceſſarium eſt. in plantis. n. ſine alijs per ſe ſtat nutriendi vis, & triangulus abſque aliis figuris, quæ poſt illum deinceps componuntur, eſſe poteſt. quare in ipſis prius eſt & poſterius, non igitur ſermo vniuerſalis ſatis erit, ſed vniuſcuiuſq; ratio priuatim quærenda eſt.

Quam autem ob cauſam ſic ſe deinceps habeant, conſiderandum eſt, nam ſine nutritiuo ſenſitiuum non eſt, ab ſenſitiuo autem ſeparatur nutritiuum in plantis. Rurſus uero ſine tactu aliorum ſenſuum nullus eſt. At tactus ſine alijs eſt, multa enim animalium neque uiſum, neque auditum habent, neque odoris omnino ſenſum.

Hinc ordinis potentiarum naturalium cauſam declarare vult, quid ita. ſ. poſteriores abſq; prioribus minime ſunt, cum tñ priores abſq; poſterioribus eſſe poſsint. ſed anteq̄ aſsignet cauſam, prius quē ordinē habeāt percurrit, videlicet quod ſenſitiua nō eſt abſq; nutritiua, nutritiua aūt ſine ſenſitiua eē poteſt Rurſus in ſenſitiua aliæ quidē ſine tactu eſſe non poſſunt, at ipſa ſine illis eſſe poteſt, & ſimpliciter præſtantiores abſq; deterioribus eſſe non poſſunt, cū tamen cōtra ſint abſq; præſtantioribus deteriores, vt ſpongiæ quidē, et vrticæ (vt aiunt) & ſi quid ſimile, ſolius tactus particeps ſunt. hiatulæ vero, & oſtrea præter tactū etiam guſtandi virtutem habent, paſcuntur enim, & in ipſis oris, & ventris rationē tenens quoddam videtur, q̄ ſi os habent, neceſſe eſt etiam vt habeant guſtandi vim, ſed odoratus participes non ſunt, neq; enim eſcarum illecebris attingi videntur. teſtæ vero, & purpuræ præter tactū & guſtatum olfaciendi vim tenēt, eſcas enim ſequi eas aſſuerant, at auditu carēt, quod inde percipitur, quod nullo ſono, aut ſtrepitu pati videntur. alia autem ſunt, quæ præter hos tres ſenſus habent etiam audiendi virtutem, vt talpæ, qui quidem ſunt oculis capti, immo vero dicit hos Ariſtoteles habere oculos, verum ſub cute, quod quidem naturæ ipſius artificio cōfectum eſt, eiuſmodi enim animal ſub terra viuit, ore terrā confodiens, ſibique ita victum quæritans, quare ne terram fodientis oculi lædantur, hos illi cute natura cōtexit: omnibus enim, quæ localiter mouentur, animalibus oculos neceſſario natura dedit, ne ex ipſo motu locali in præcepta malum habeant. in aquatilibus quoque poſſumus inuenire, quæ viſu careant cum talis læſio illis eſſe non poſſit, q̄d in aqua viuant. Quapropter vbi viſus eſt, ibi quoque ſunt reliqui ſenſus, eodē mō vbi eſt auditus, ibi quæ deinceps ordinantur, & in reliquis ſimiliter. at non ſane vicinos primi ſequuntur, ordinata autē continenter eſt inter ſenſus cupiendi vis, quæ quidem ſenſus omnino, quāuis vnus ſenſus duntaxat fuerit, & præter hunc in loco motiuū. quod ſm locum mota non ſequitur, imaginatio eſt. formicæ. n. & apes, & ſimilia, manifeſte ſunt imaginationis participes: vermes aūt, & ſimplr quęcūq; motū incōpoſite faciunt, imaginationē non participant, etſi id quiſpiam concedāt, quia videlicet ea potentia vix apparet, neq; an ſit facile cognoſcere poſſumus. idē in reliquis potētiis rōnalibus ordo ſeruādus eſt. conſentaneū .n. rationi eſt, quod ipſa cœleſtia in ſua ipſorū vita ordinatim cogitatione vtant. quod oīno ſunt illis aſsignata corpora, optione aūt non ſine rōne, ſed cōcluſione cogitationis vtuntur. Plātales vero potētiæ nutriendi quidē, & augendi vis oīno ſimul ſequunt, quanq̄ nō ſemper, nāq; cū tēpore virtus augmentatiua deſinit, nutritiua autē manet, generationis autem potentia nō eſt omnibus, quibus adeſt incrementum, & nutricatio, nāq; multa animalia ea ipſa virtute carent, vt vermes, & omnia, quæcunque ex putrefactione naſcunt. herbæ prętera multę quæ ſponte oriuntur, nullum ſemen ſerūt, & tamen nutriuntur, & amplificantur. oīno ſane (vt ipſe dixit) in animalibus morti obnoxijs deteriores potentiæ ſequuntur præſtantiores: ab æternis. n. hoc ipſo quod æterna ſunt, plātales defecerunt, quæ quod eſfluit in mortalibus non retexunt: ira aūt, & cupiditas abſunt, cū nihil ibi lædatur quod vlciſci oporteat. Quare neq; inſtrumentis, videlicet particulis ijs, quæ eiuſmodi potentijs animæ ſubſeruiūt, inſtructa ſunt. ſed ad animalis vitæ rōnē corpora confecta, irrationaliū quidem curua, et prona terram ſpectantia toto ſuę vitæ tēpore: hominum vero recta, & in parte ſuperiori ſphærica ſunt, & cœlum vident, quemadmodum ſupradictū eſt, id quidem ꝓpter rationis expertem, hoc vero propter rationis participem vitam, recto ipſo demōſtrante quod rōnis expers anima rationali appenſa eſt, & ipſi annuit, ſola autem cœleſtium corpora rotunda ſunt, vitam nanq; ſuam intellectualem ſecundū quam deſignantur, imitatione exprimunt. ſed harū cauſas rerum deinceps Philoſophus explanabit.

Et ex ſenſitiuis alia quidem habent, quod eſt ſecundum locum motiuum: alia autem non habent.

Sicut, quæ ſenſum habent, nutritiuam quoque facultatem omnino habent: ſic & quæ habent id, quod eſt ſecundum locum motiuū, ſenſum quoq; omnino habent: quoniam id eſt ſenſu melius. non itidem autem, & quæ ſenſum habent, id quoque habent, quod eſt ſecundū locum motiuum: cuiuſmodi ſunt plantanimalia. ea. n. in petris radices egerunt, & tota locum non mutant. Si itaque motum acceperimus vniuerſalem: contingit, vt ſenſum quidē aliquem res habeat, motum aūt non habeat. Si autem ſimpliciter omnem ſecundum locum motū, omnino vbi ſenſus, & ſolus tactus, illic & ſecundū locum motus generalis vel particularis. Propterea enim dedit natura hunc ſenſum: vt ad iucunda quidem & vtilia procedat: ea autem, quæ lędunt, declinet, eorum ſimul ſenſum accipiens, id, quod eius eſt particeps. Cernuntur itaque ſpongiæ, & cochleæ, & alia prima, eo quidem, quod eſt durum, & quod reſiſtit, tangente, contrahi: humido vero diffundi & extendi. Sic ergo propterea ſenſus datus eſt, vt ad id quidem, quod eſt ſibi cognatū, & gratum, ſe applicet: declinet autem quod nocet ſe autem applicare, & declinare ſunt motus ſecundum locum.

Poſtremum autem quod & minimum, ratiocinationem, & cogitationem.

Vt homo, & ſiqua eſt alia huiuſmodi ſpēs Ratiocinationis aūt, & cogitationis merito minimum habet. Quo magis autem res vni omnium principio accedunt, quantitate quidē minuuntur, excedunt aūt potentia. Quo fit, vt & ea, cum ſit extra numerū, ſit omnipotens. Quare & quæ ſunt eis propinquiora, quantitatem quidē contrahunt, augent autem potentiam. Propterea ergo, quæ ratiocinationis, & cogitationis partem ceperunt in mortalibus, minima ſunt numero, & ideo ſunt potentia maxima.

In quibus enim ex corruptibilibus ineſt ratiocinatio, ineſt, iis reliqua quoque omnia: Quibus autem eorum unumquodq;, nō omnibus ratiocinatio.

Neceſſario addidit ex corruptibilibus. In corruptibilibus enim omnibus inſunt omnes prædictæ animales facultates, & dictus earū ordo. Diuina autem, & īmortalia ratiocinationē quidē habere videbūtur: aliarū autem facultatum nullā. Ad vſum enim & mortalium ſalutem omnes illæ fuerunt. Ratiocinationem autem dicit cogitationem. Nō eſt autem mirandū diuiniora quoq; animalia, vt cœleſtia, propter corporis cōnexionem, vti quidē cogitatione eorum vitæ conueniente: non ſicut ea, quæ apud nos eſt, quæ ex dubitatione ad eius ſolutionem aſſequendam procedit, & a quæſtione ad inuentionē. Sed quærit, per quædam prima colligens ſecunda, tantū differente eiuſmodi cogitatione a mente, ꝙ hæc quidem ſola applicatione comprehendit, quod cognoſci poteſt: illa vero tranſitu aliquo indiget: non ſine tamen negotio & dubitatio, & quæſtio præceſſerunt.

Sed illa ne imaginatione quidem: hæc uero ea ſola uiuunt.

Eorum enim, quæ rationē non habent, quæ ſunt perfectiſsima, ſecundū imaginationem viuunt. Illud autem, Hac ſola viuunt, dixit, vt ratiocinationi opponaſ, & ab ea diſtinguatur. Nam & ſenſu quoq; viuunt: ſed vnumquodque ſecundum id, quod in eo eſt preciosiſsimum, formam & figuram habet. Nōnulla autem etiam eorū, quæ ſenſu prædita ſunt, imaginationem nō habent. Hoc enim dicere videtur, eſt autem dubia, & anceps oratio. Si enim, quæ ſenſu prædita ſunt, appetitum quoq; habent: eſt autem appetitus abſentium: præſentis enim nō eſt appetitus: quod autem non eſt præſens appetere, fit per eius veluti typo expreſſam repreſentationem: quomodo fieri poteſt vt, quæ appetitū habeant, idem eſt autem dicere ſenſum, imaginationē quoq; nō habeāt? Eorum aūt rationē exactius quæremus: quando de imaginatione tractare aggredietur Philoſophus. De ea enim diſſeret & hic quoq;: maxime autem in tertio lib. Poteſt autem ſimpliciter dicere, quædam imaginationem non habere, quæcunque neq; ſenſum, vt plantæ.

De contemplatiua autem mente alia eſt ratio.

Hic quoq; clarum eſt eum mentē ſeparare, & non cū aliis animæ facultatibus cōnumerare. Hic autem rurſus dicit Alexander eum de diuina mente in æternis dicere. Sed ea nō longe abſunt, quæ de illa ab eo dicta ſunt, vbi dicebat. Sed de mente, & contemplatiua facultate nihil adhuc apertum. Videtur aūt animæ aliud eſſe genus, & hoc ſolū contingere ſeparari. Propemodū autē hic quoque eadē dicit. Illic.n. dicebat, Nondum eſt apertum: Hic vero, alia ratio. Atqui non dixerit quiſpiam ea de diuina mente dici. Neq;.n. ab illis ſeparatur corporibus ſiquidē ſunt æterna. Deinde etiā ſubiunxit. Reliquæ autem partes animæ, ab his videlicet diſtinguens. Si autem illæ non ſunt earum facultatum participes, vt nuper dictum eſt: noſtra mens eſt inſeparabilis a corpore, in quo eſt, & eſt pars totius animæ, quæ eſt in animali, alioqui & ipſe in ſequenti libro, morali nempe tractatu, dicit, ꝙ actiua mens noſtra eſt, & nō diuina noſtræ enim ſunt ſecundū mentem actiones. Hæc aūt eadem eſt cum contemplatiua ſecundum ſubiectū, ſolo fine differens. Non autem dixerit de diuina mente, dicens, De cōtemplatiua aūt mente, ſed de noſtra. Pulchre aūt dixit de ea aliam eſſe rōnem vt enim ſæpe dixi, ipſe inquit, & in lib. de partibus, & in 4. Meta. ꝙ naturalis eſt Philoſophi diſſerere de anima, nō omni, ſed quæcunq; non ſine materia. Quoniam ergo contemplatiua mens eſt, merito ait aliam eſſe de ea rationē. Eſt enim Theologi de formis ſeparabilibus diſſerere. Sed tamen, ſicut cōſueuit, quemadmodum in Phyſica in fine ſeipſum erexit ad ſeparabilem naturalium rerū cauſam & de immobili cauſa diſſerens: ita & hic poſtquam de aliis diſſeruerit, ſeipſum quoq; ad mentē extollet. Neceſſario autem addidit contemplatiua. etſi enim eadem eſt cū actiua ſecundum ſubiectum: ſed vt actiua tamen, habet inſeparabiles corporis operationes. Circa id enim omnis actio: quare mens ſeparata, non vt actiua ſeparatur. ea enim ratione eſt inſeparabilis, ſed vt contemplatiua: propterea de contemplatiua dixit.

Quod itaque de eorū unoquoq; oratio, ipſa quoq; eſt tractatui de anima accōmodatiſſima, & maxime propria, clarū eſt.

Oſtendit enim ꝙ in quibus communis definitiua oratio non eſt propria quædā natura præter ea, de quibus prædicatur, ridiculum in communi definitione inſiſtere: ſed & doctrinam aſſumere oportet de vnoquoq; eorū, quæ ſignificantur a communi definitione. Quoniam ergo eiuſmodi eſt cōmunis animæ definitio neceſſe eſt eū, qui de anima diſſerit, de vnaquaq; animali facultate verba facere. Neceſſe eſt autē, & eum, qui de iis eſt conſideraturus, quid eſt eorū vnumquodq; aſſumere, tradita communi animæ definitione: & poſtquā oſtēderit deinceps, ꝙ non oportet vſq; ad cōmunem definitionem ſiſtere, ſed ſeorſum de vnaquaq; aïali facultate diſſerere: quod enim de eis cōiter prędicatur nō eſt genus: eſt enim in eis prius, & poſterius. In quibus enim ſunt præſtātiores, vt rationalis in iis & reliquæ: non autem viceuerſa. Similiter autem & in partibus: ſicut in ſenſitiua, quæ aliquam ex aliis ſenſitiuis facultatibus habent, tactum quoq; omnino habent: quæ autem tactum, non omnino & aliquā aliam: ſpongiæ enim & vrticæ, & ſiquid eiuſmodi, ſolū tactum habent, cernuntur enim cum aliquid attingūt, vel contrahi vel diffundi. Quoniam ergo de vnaquaq; animali facultate oratio neceſſaria eſt: oportet inquit, eum, qui de his ē tractaturus, quærere quænā ſit vniuſcuiuſq; ſubſtantia. Deinde inquit & de iis, quæ cohærent: id eſt de iis quæ proprie & per ſe accidunt. Per ſe autem accidentia dicit quæ eis facultatibus ineſſe in confeſſo eſt. Ea enim ad aſſumendā definitionem, & ſubſtantiam conferunt. vt ꝙ viuere corpori a vegetatiua ineſt: ꝙ eſt in eis prius, & poſterius: ꝙ ſenſus, qui maiora ſenſilia apprehendunt, minora apprehendere nequeunt. Qui.n. vehemētiores ſuccos, & qui nimis ſeruuni guſtauerit, leniores non ſentiet. & qui maiores ſtrepitus audiuerit, minores non percipiet, vt ſuſurros. Similiter & qui ſolem intentis aſpexit oculis, legere non poteſt, neq; alia exacte viſibilia apprehendere. Similiter & qui in tactu valde frigidū, vel calidū attigerit, tepidum nō ſentiet. Mens aūt contra habet. quo.n maiora intelligibilia apprehēdit, eo exactius circa minorū apprehenſionem verſatur. Et ſenſus quidem ſenſilium exceſſus corrūpunt. luminis enim vel tenebrarū exceſſus viſum corrūpit. Similiter & in aliis. Mentem aūt maiorum intelligibilium apprehenſio perſpicaciorem facit. Hæc ergo quæ per ſe aïalibus facultatibus accidūt, & quæ in cōfeſſo eſt his eſſe ſimilia, ad ſubſtantiam aſſumendam & definitionem conferunt. Dicit autem ipſe, ꝙ poſtq; de ſubſtantia dictum fuerit, de iis quoque quæ ſubſtantiæ cohęrent, dicere oportet, de incertis & obſcuris dico per ſe accidentibus, quæ quidem ex ſubſtantię inuentione apparent; vt an ſeparabilem habeat ſubſtantiam, an inſeparabilem ex tradita enim definitione inueniemus, ꝙ inſeparabilem, et vtrum mortalis an immortalis. Illud autem, de iis, quę cohęrent, ſiue de hiis, quæ per accidens inſunt, vt an mouetur per accidens, & an in loco eſt. Vel cohærentia quidem dixit, quæ propinquius proprie accidunt, vt ſeparabile, vel inſeparabile, alia autem, quę longius, vt mortale an immortale. vel ꝙ aliqua quidem per ſe apprehendunt, aliqua autē per accidens, vt viſus per ſe quidem colores, per accidens autem fortaſſe figuras.

Neceſſe eſt autem eum, qui de iis eſt uerba facturus, accipere quid eſt eorum unumquodque: deinde ſic de cohærentibus.

Hinc doctrinæ formam vult exponere, qua de vnaquaq; vſurus eſt animali facultate. Cum enim prima quidem ſit facultas, ſecunda autem operatio, prius quidem de animalibus operationibus diſſerit: deinde de facultatibus, eo ꝙ ſint manifeſtiores facultatibus operationes. & adhuc ante hęc de iis quæ opponuntur facultatibus. Opponuntur autē vt ad aliquid, nutritioni enim nutrimentum opponitur. nutritio enim nutrimento nutrit, & ma-

trimenti eſt nutritio. Similiter uiſus uiſibilis uiſus: & in alijs ſimiliter. hoc ipſum ergo vult confirmare: quod doctrinam ab oppoſitis: utpote manifeſtioribus, oportet incipere.

Si autem dicere oportet, quid eorum unumquodque, ut intellectiuum, uel ſenſitiuum, uel nutritiuum: prius adhuc dicendum eſt, quid intelligere, & quid ſentire.

Si de animalibus inquit facultatibus tractare oportet, idem eſt autem dicere de ſubſtantijs: qui enim nouit facultatem ſubſtantiam quoque nouit: nouit enim quod ſubſtantia eſt incorporea, in ſubiecto corpore talem habens facultatem. Quoniam ergo inquit de facultatibus tractare oportet: facultatibus autem priores ſunt operationes: neceſſario de operationibus dicere primum oportet.

Facultatibus enim priores ſunt operationes, & actiones ſecundum rationem. Quod ſi ſic, & ijs etiam adhuc priora oppoſita ſeu obiecta conſiderare oportet: de illis primum definiendum fuerit propter hanc ipſam cauſam.

Addidit ꝙ ratione. tempore enim facultates ſunt actionibus priores, operationes vtiq; tempore quidem ſunt ſecundæ: ratione vero priores, id eſt doctrina. nobis enim apertiores ſunt operationes facultatibus, vbiq; autē oportet ab apertioribus initium ſumere. Vel, vt ait Alexan. ratione, id eſt perfectione, perfectio enim eius, quod eſt potentia, ipſa eſt operatio. huius enim cauſa facultas eſt ſeu potentia. Illud autem cuius cauſa, prius eſt eo, propter quod illud. cuiuslibet enim finis tempore quidem eſt poſterior: ratione vero prior. Præpoſito autem rationi fine ſic, quæ ad ipſum ſunt, inquirimus, & præparamus & natura quidem omnia propter aliquid facit. Et ſi enim non nouit, quæ facit, neq; de ijs proponit: ſed naturaliter tamen ad aliquem finem refertur eius operatio. Merito ergo prius quam de facultatibus loquatur, de operationibus prius tractabit: vt quæ noſtræ cognitioni ſunt priores ꝙ ſint apertiores: atq; etiam fini. Quod ſi ſic inquit, id eſt de apertioribus: & primis prius verba facienda ſunt operationibus autem apertiora ſunt, quæ eis ſunt oppoſita: de oppoſitis ergo primum verba facere oportet. Oppoſita autem ſunt ad aliquid. ſenſus enim ſenſilis eſt ſenſus. & intellis intelligibilis eſt: intellis. & nutritio nutrimenti eſt nutritio. Quod aūt facultate opatio prior eſt rōne, & opatione oppoſita, & quæ nā in uniuerſum ſunt ratione prima: in nono Metaphy. dicit In quorū enim definitione aſſumpta quædam ſunt: ea illis priora ratione definimus. Atqui facultatem definientes operatione opus habemus: vt viſum definientes dicimus, facultas, ex qua videre eſt: quod eſt operatio: non itidem autem operationē definientes, facultate vtimur. Videre enim eſt apprehēdere viſibilia, id eſt colores. rurſus operatione ſecūdum eandem rationem priora ſunt oppoſita: circa quæ operationes definientes enim operationem. quę eſt in videndo, viſibili quoq; vtimur. videre enim eſſe dicimus apprehenſionem colorum non ita autem in coloris definitione uidere comprehenditur. Color itaq;, vt viſibilis quidē, eſt ad aliquid Ad aliquid autem ſunt, quibus eſſe idem eſt, eo, ꝙ ad aliquid quodāmodo ſe habeant. In his enim neceſſe eſt in vtriuſq; definitione alterum comprehendi: vt autem color, non eſt ex ijs, quæ ſunt ad aliquid. Quare non neceſſe eſt in eius definitione, videre aſſumi. Hæc ergo priora ſunt illis, quę in definitione aſſumūtur, his aūt adhuc priora oppoſita conſiderare oportet. & in principio libri dicebat. Quærere oportet an de ijs, quæ ſunt oppoſita operationibus, prius tractare oportet. & nunc dicit, ꝙ ab illis doctrina eſt incipienda, vt apertioribus, & naturæ primis. vt enim in prædicamentis oſtendit, cum eſt quidem ſenſus, omnino neceſſe eſt eſſe & ſenſile. & ſi ſit nutritio: omnino neceſſe eſt eſſe nutrimentum, & his ſublatis, neq; ſenſus, neq; nutritio erit. Senſu autem ſublato, & nutritione, ea, quorum eſt ſenſus apprehenſiuus, & ea, quibus nutriuntur, quæ nutriuntur, nihil eſſe prohibet. Et ſi enim non, vt ſenſilia, ſunt ſenſu priora, ſed illi tamen præexiſtunt, vt hæc quædam. Quænam autem animalium facultatum operationibus oppoſita ſint, ut ei quod eſt nutriri, ſentire, & intelligere, ſubiunxi. De nutrimēto enim inquit, & ſenſili & intelligibili. Et in nutritiua quidem facultate primum de nutrimento diſſerit: In generatiua autem, & auctiua quoniam non inuenit oppoſitū quod nutrimento conuenientiam, & proportionem habeat: neq; enim ſicut aliquid eſt extra nutritionem nutrimentum, ſic & in illis. In eo enim, quod augetur, eſt auctiua facultas. Similiter, quod generatur ſimile eſt generāti. Quare quæcunque de generante dicuntur, eadem & de generato: & de eo nihil oportet ſeparatim dicere. Et cuilibet apertum eſt, ꝙ generantis ſimile eſt, quod gignitur: nā & de nutrimento anceps eſt, vt diſcernus, oratio: propterea ergo a finibus de eis doctrinam aggreſſus eſt, de auctiua dico, & generatiua. Generatiuæ autem facultatis finis eſt, rerum diuinarum imitatio. Quoniam enim omnia primum quidem appetunt, & eam, quæ eſt in illo, æternitatem: nō poſſunt aūt corruptibilia, eo qđ ſunt eadem ſecundū numerum, Dei æternitatem imitari, in alijs generandis, quæ ſunt qualia & ipſa ſunt, æternitatē imitantur. Finis aūt auctiuæ eſt, id quod augetur, ad perfectam, & quæ ſecundū naturā eſt, formā reducere: ad quam cū peruenerit, perfectiſſimas naturæ operationes exercet, generatiuas autem dico operationes. A finibus ergo ſuam de ijs doctrinam aggreditur. Si quis autē exacte cōſideret, nutritiuam quoq; a fine docuit: vt eius declarat definitio. Sic enim illam definit. Facultas inquit eſt, quæ ſeruare poteſt, quod illam habet, ſicut eius eſſe eſt: hominem, quatenus eſt homo, & reliqua.

Vt de nutrimento, & ſenſili, & intelligibili.

Ante nutritiuam enim facultatem, quid eſt nutrimentum docebit. & ante ſenſitiuam facultatem, quid eſt ſenſile. Non ita autem & de intellectu docturus, prius diſſeret de intelligibili. Hic enim oppoſitum eſt obſcurius, dico autem, intellectu intelligibile. Sed quoniam hæc nondum dixit, dico autem de doctrina omnium animalium facultatem: propterea adiecit, & de intelligibili, ne perturbet doctrinam: quoniam vt dixi, non eodem in eis ordine vtetur.

Quare primum de nutrimento, & generatione dicendum.

Quoniam primum eſt natura nutritiua facultas, vt ſæpe dixi: dicit autem oportere ante facultates de operationibus dicere. ante operationes autē de oppoſitis: ad quæ operationes eſſe habent: ei autem, quod eſt nutriri, nutrimentum opponitur: quod enim nutritur, nutrimento nutritur. propterea rurſus incipiens ab ea, quæ eſt de nutritiua anima, oratione, de nutrimēto primum ait oportere dicere. Nutritioni autem generationem coniunxit, vtpote cum nutrimentum gignendi quoq; cauſa ſit. Semen enim eſt nutrimenti excrementum. Generationem autē, quod generatur dixit hoc enim ei, quod eſt generare, opponitur. Quod enim generat, quod generatur, generat. De generatiua ergo dicturis primum de oppoſito dicendum eſt. non eſt autem, ſicut dicebam, quod generatur, vt oppoſitum: ſed magis ad finem. Hoc enim ſibi, tanquam ſcopum, proponit natura permāſionis gratia, vt aliud faciat, quale ipſum eſt. Nihil vero prohibebit & ipſum tanquam ſubiectum conſiderare: quando vt quod generatur, ſolū cōſideratur. Neq; enim generationē eſſe contingit ſine eo, quod generatur: neq; qđ generatē, ſine generatione. ſicut ergo ædificatio ædificabilis eſt ædificatio: & ſenſus ſenſilis ſenſus: ſic & generatio generabilis eſt generatio. Et ſicut ædificationis finis eſt perficere ædificabile idest domum facere: ſic & generationis facere aliud, quale eſt generans. Sicut ergo domum nihil prohibet, & vt oppoſitū, & vt finē conſiderare ædificationis: vt hoc ipſum quidem domū. i. tegumentū, quod arcet a pluuijs & æſtibus, finem: vt aūt ędificabile, donec ædificatur, oppoſitum: ſic & generationis, id quod generatur, vt quod adhuc generatur quidem oppoſitum. Vt enim ædificatio ad ædificabile: ſic generatio ad generabile. Vt autem iam generatum, ad finem. Idem & in auctione, & eo quod poteſt augeri, & eo quod auctum eſt.

Nutritiua.n.anima aliis quoq; ineſt: & prima, & maxime communis eſt animæ facultas: per quam uiuere ineſt omnibus. Cuius opera ſunt generare, & uti nutrimento.

Hinc deinceps incipit eam, quæ de vegetatiua eſt aïa, doctrinam aggredi.nutritiuam hic aïam, vegetatiuam dicit. Qm̃ ante facultates de operationibus prius tractare oportet: ante operationes autem de oppoſitis: animaliũ autem facultatum vegetatiua prior eſt: eo quod, q̃ alias habent animales facultates, eam quoq; habẽt; quę autem eam habent, non alias quoq; habent: propterea primum de nutrimento, & generatione neceſſe eſt dicere. Hæc.n. ſunt animæ vegetatiuæ opera; de qua primum tractandum eſt, vt maxime cõmuni. ſm eam enim viuere ineſt omnibus viuentibus; vt animalibus eſſe ſm ſenſum. & prius quidem, vt iam dixi, de generatiua verba facit: cuius ſunt opera generare, & nutrimento vti. Vides, quod illud, Nutritiua.n.anima, dixit pro eo, quod eſt, vegetatiua. Sic n.nutritiuæ inquit ſunt opera generare, & nutrimento vti, pro eo, ꝙ eſt nutrire.

Eſt enim maxime naturale eorum, quæ in uiuentibus ſunt, operum, quæcunque perfecta, & non manca, uel generationẽ non habent ſpontaneam, facere alterum, quale ipſum, animal quidem animal: plantam autem plantam: ut, quod ſemper, & diuinum eſt, aliquo ex parte habeant, quatenus poſſunt. Omnia enim illud appetunt: & propter illud agunt, quæcunque ſecundum naturam agunt.

Ecce generatiuæ facultatis principium a fine cepit, docẽs quidnam eſt eius finis.maxime naturale autem.i.finis, quem ſibi tanquã ſcopum maxime proponit natura, vt aliud faciat, quale ipſum eſt. Quæcũq; ergo vitam habẽt, niſi vel manca fuerint, vt Eunuchi: vel non perfecta, vt recenter nata: vel niſi ſpontaneam habent gñationem, vt quæ ex putredine fiunt, vt vermes, & pulices, & cimices, & eiuſmodi: habent a natura finem quem ſibi maxime proponunt, vt generent alterum, quale ipſum. Muli aũt, et ſi quid eis ſimile, ſunt & ipſi veluti manci. Neutram.n. ſpeciem ſeruant: quare neq; ex ſeipſis inter ſe habent generationem. Narrant aũt, q. cum quandoq; mulæ conceptiſſent.abortum fecerint: cum non poſſet, ꝙ erat conceptum, natura perficere: eo quod neutra ſit pura, & integra natura: neq;.n.equi, neq; aſini, ſed vtraq; eſt mutila. Non oĩa autem concipiunt, quæ ex putredine fiunt. Refert enim Ariſt. in libro de hiſtoria aïalium piſces quoſdam ex putredine gigni, qui etiam concipiunt. atq; apes quidem, quæ ex taurinorum corporum putredine gignuntur, ſimilr̃ generant, ceris ſemen immittentes. Deinde & cauſam adiungit, propter quam maxime naturalis eſt finis viuentibus alterum facere, quale ipſum. Vt.n.inquit id, ꝙ ſemper eſt, & diuinum, aliqua ex parte habeãt, quatenus poſſunt. Videntur.n.omnia, quæ natura conſtant, eius quod rerum eſt primum, & optimum, deſiderio teneri, dico autem diuini. Quare vnũquodq; quatenus poteſt, imitatur eam, quæ eſt in primo, æternitatem. Dubitauerit autem quiſpiam; ſi eſt maxime naturale omnibus viuentibus facere, quale ipſum vnũquodq: eſt aũt ſimilis generatiuum: an etiam in irrationali aïa contingat eſſe generatiuam facultatem: & ſenſum, ſenſum gigneret iram, iram: & in reliquis ſimilr̃: an vegetatiuam eſſe irrationalis generatiuam, vt ſit ex deteriore melius: ꝙ eſt abſurdum. Nunquid autem dici poteſt, ꝙ quẽadmodum abſciſſus ramus ĩ ſeipſo habet indiuiſibiliter naturales oẽs facultates: & quemadmodum inſectorum, partes etiam a totis abſciſſæ, in ſe habent ſenſitiuam facultatem, & ſecũdum locum motum: ſic & in ſemine, ꝙ eſt ex aïalibus, indiuiſibiliter inſunt rationes aïalium facultatum? non.n. vitę expers & mortuum egreditur. Sed ſi hoc datum fuerit, ꝙ irrationalis quoq; aïæ rationes ſunt in ſemine: quæ cum augentur, vel ad perfectionem deducuntur, irrationalis anima tunc in corpus inditur: nec vlla irrationalis animæ ſubſtantia extrinſecus & aliunde in corpus adſciſcitur: multa eorum, quæ ſunt in confeſſo, ſubuertemus. Conſideratur autem, vt in hoĩe, ꝙ dicitur fertur humanę animę ad gñationem deſcendenti, prius quam in hoc corpus deciderit, ei adſcexi ſpiritum, & illas, quæ ſunt in eo, irrationales facultates. Quod ſi hoc verum eſt: neceſſe eſt ante ſemen præexiſtere irrationalem aïam. Si.n.in ſemine generationem habet: falſum eſt. ꝙ dictum eſt. & ſi in ſpiritu eſſe habet, & poſt aïalis diſſolutionem remanet, fieri non poteſt, vt in ſemine ſint eius rõnes. in illo enim quoque habebit. Rationi autem cõſentaneum eſt, vt & poſt corpus manens, ante ipſum quoq; exiſtat. Nunquid aũt, quemadmodum animalium, quæ ſponte naſcuntur, & plantarum gñatio, non ex anima, quæ præexiſtit, ſucceſſione fit: ſed & apta exiſtente materia, ab vniuerſo opificio, herbarum, & aïalium ſpecies in eam immittuntur, & quæ in ipſo ſunt, animales facultates: ſic & in irrationali anima, quæ eſt in omnibus aïalibus, cum ea ex vniuerſo opificio ſubſiſtant? Generatiua ergo facultas non eſt irrationalis animæ: nulla eſt dubitatio. neq;.n.generatiua ei facultate opus eſt, quę ſm numerum habet æternitatẽ. Sed ſi oĩa, ꝙ ſemper eſt, appetũt: & animatis propterea inſita eſt generatiua facultas: quõ in inanimatis procedet oratio? neq;.n.generatiuam habent facultatem. Dico ergo, ꝙ in eis quoque pro modo eorum, talem operationem licet intueri. Quemadmodum n.in animatis non ſimile eſt eiuſmodi deſiderium. ſed in aïalibus quidem, quę electiuum habent motum, appetitus quoq; a natura immittitur gñatiuæ facultatis, qui veluti œſtro perciens, animalia commune, & ad talem operationem cogit: & in his ipſis plurima eſt differentia. Homo.n ſimul etiam, ꝙ fit, inquirit, dico autem, ꝙ ſucceſſionis gratia tales nobis inſunt operationes. In plantis autem, & arboribus, cum electionis expers motus ſit, ſpontanea generatiua operatio procedit: ſic non eſt mirum, ſi etiam in inanimatis appareat remiſſa talis facultas. itaque & elementa, quæ in ſe inuicem agunt, ꝙ dominatur, & eſt potentius, in ſuã ſpeciem mutat, ꝙ eſt imbecilius, & quod vincitur. Frigidũ enim a calido ſuperatum in ipſum mutatur, ſimiliter & ſi calidum a frigido ſuperetur & in ſicco, & humido ſimiliter. Qm̃.n.elementa non ſunt incorruptibilia, eadem cauſa ſi fuerit a calido corruptum frigidum, fit alibi vicaria eius loco repoſitio, ſuperante frigido, vt conſeruetur ſpecies. Et corrupta quoque metalla in alterius locum rurſus reponuntur. Etſi enim ne hic quidem lapis alium ſibi ſimilem generat: ipſa tñ metalli vniuerſitas, ſiue, vt ita dicã, totitas generatiuam habet facultatę. Similis eſt enim hic lapis alicui animalis parti: ipſa vero metalli vniuerſitas toti animali. Etenim & in aïalibus, in totis eſt generatiua facultas, non in partibus. & ſicut in animalibus, carne aliqua ablata, pro ea aliam generat natura: ſic & in metallis pro ablato aliud reponitur.

Illud autem propter quod duplex eſt, hoc quidem cuius gratia, illud uero cui. Quoniam ergo eius, quod ſemper eſt, & diuinum, continentia & perpetuitate particeps eſſe non poteſt, quod nihil corruptibile contingit unum & idem numero permanere: qua ratione particeps eſſe unumquodq; poteſt, ea quoque ratione communicat: hoc quidem magis, illud uero minus. & permanet non ipſum, ſed quale ipſum: numero quidem non unum, ſpecie uero unum. Quare ſemen, animalium, & plantarum eſt inſtrumentum.

Illud autem, cui conſequens eſt eſſe maxime naturale viuentibus, vt quale ipſum generent, fit eo ꝙ omnia primum appetunt, & illius æternitatem: & qm̃ omnino finalis cauſę meminit, propterea inquit, ꝙ illud, propter qđ, id eſt finis, duplex eſt: hoc quidem cuius gratia, illud vero cui: ꝙ & in poetica, & in libro de gñatione dixit. Quemadmodum dico, domus ædificator finem habet, vt faciat tegmentum imbrium & æſtuum prohibitiuum: hic finis cuius gratia eſt. Tegmenti.n.gratia domum facit. habet autem & alium finem, nos videlicet. hoc.n.tegmentum nobis facit: Sumus ergo, & nos domus ędificatoris finis, vt cui ſicut ergo hic, ſic & in oĩbus, quæ natura conſtant, duplex eſt finis. eius.n.ꝙ diuinum eſt, deſiderium, propter quod vnumquodq; animatum facit aliud, quale eſt

ipſum, eſt finis cuius. huius.n. gratia generatio. Qm̃.n. corpora ſunt animis inſtrumenta: animæ ſunt fines, vt cui. Cum artifice autem domus extructore, conuenientiam & proportionem habet natura: cum hoie vero tegmentum fieri iubenti aĩa, cum corpore autem domus non ſolum autem in animalibus duplex eſt finis, cuius, & cui: ſed & in plantis. & in his enim natura inſtrumẽtarium facit corpus: ꝙ refertur ad vſum eius, quæ in eis eſt, animę. Inſtrumentariæ.n. ſunt plantarum quoque partes, radix, cortex, medulla, et ſolia, et eiuſmodi. In animatis ergo duplex eſt finis, vt dictum eſt: in reliquis autem non eſt itidem inuenire duplicem finem. Metalla.n. et lapides, &, vt ſemel dicam, inanimata, quæ a frigiditate quidem & caliditate proxime fiunt, ſed ab vniuerſo opificio, ſeparate, vnum habent finem, cuius gratia propter mundi enim fabricam. non itidem autem, & cui, vt finis eſt in eis, neq; enim ſunt aliquorum inſtrumentorum inſtrumenta; neque ad aliquarum vſum aĩarum comparantur. Magis autem eſt, vt duplex finis, in omnibus cõiter conſideretur. & eſt, vt cuius finis, communiter rerum oĩum naturaliũ, & artificialium, boni deſiderium. Boni.n gratia & natura, & ars omnia agit. finis autem cui, ornandæ materiæ gratia. eſt.n. finis forma quoque ſimpliciter abaci, vel animalis, ꝙ eſt ornare materiam, & boni deſiderium, propter qd' hæc fiunt: vſus fortaſſe, vel diuinitatis imitano. Notant autem hic, ꝙ ſcopum Ariſt. finem dicit. cuius.n. deſiderium, hic ſcopus eſt. & propterea duplicem finem dixit. Appetitum autem communius dixit proprie.n. in ſolis ſenſum habentibus appetitus, vt ſuperius dixit. Plantæ autem appetitum non habent, qm̃ neque ſenſum. Appetitum ergo dicit naturalem ad hoc conſtitutionem. & ſicut. ſ. ignem, ꝙ ſurſum eſt, appetere dicimus. & ſic ad illud tendere. Omnino ergo, quæ naturalem hunc impulſum & appetitum habent, primi æternitatem appetunt. Et quoniam corruptibilia, inquit non poſſunt eadem numero manere. faciendo alia, qualia ipſa ſunt ſpecie, ſucceſſione æternitatem perſequũtur hoc quidem magis: illud vero minus. vel quod hæc quidem ſint vitæ diuturnioris: illa vero breuioris vel propterea, ꝙ deficiunt, & non ſunt perpetuo ſed aliquibus temporibus fiunt: vt locuſtarum genera, & veſpæ, & culices, & ſi qua alia eiuſmodi. Magis autem proprie hoc audit aliquis, non de tẽporis diuturnitate. ſed de qualitatis participatione. ſic n. ꝙ reliquis animalibus longe eſt præſtantius, homo, erit longe deterioribus minus diuinitatis particeps multa n animalia ſunt diuturnioris vitæ q̃ homo, cornices & elephanti, & ſerpentes: & alia plurima. non itaque ſic illud audiendum eſt, hæc quidem magis, illa vero minus: ſed ſecundũ qualitatem participationis Quemadmodum & ſolis illuminationibus non omnia animalia ſimiliter admittunt. Aliter enim Aquila ſolaris luminis eſt particeps: & aliter homo: & aliter veſpertilio, pro modo viſiuæ eorum ſacultatis. ſic & Dei illuminationes alia aliter ſuſcipiunt, ſecundum ſuæ ſubſtantiæ modos.

Eſt autem anima uiuentis corporis cauſa, & principium. Ea autem multipliciter dicuntur. Sed tamen anima, ſecundum diuiſos tres modos, cauſa. Etenim unde illi motus, ea eſt id, propter quod & ut ſubſtantia, animatorum corporum aĩa cauſa. Quod itaque ut ſubſtantia, clarum eſt. Cauſa.n. omnibus, quod ſint, ut ſubſtantia. Viuere autem uiuentibus eſſe eſt.

Poſtquam dixit de fine generatiuæ facultatis, & de nutrimento, & ſenſili, & vt ſemel dicam, de iis quæ ſunt oppoſita animalibus facultatibus, eſſe tractaturus: prius per hæc docet, ꝙ illi, quæ habenda eſt de anima orationi, oppoſitorum eſt neceſſaria tractatio. Animatum enim, quatenus eſt aĩatum, nutritur. Quare, ꝙ ipſum nutriatur, ei anima cauſa eſt. Siſr & vt vita ſentiat cauſa eſt anima: qd' autem nutritur, nutrimento nutritur: & quod ſentit, ſenſile ſentit. Quare ei, qui de nutritiua & ſenſitiua anima eſt tractaturus prius ſciẽdum eſt, quid eſt ſentire. & nutrire: & ei, qui illa noſſe vult, ſcire neceſſarium eſt, quidnam eſt nutrimentum, & ſenſile: Senſus.n. ſenſilis ſenſus eſt: & qd' nutritur, nutrimento nutritur. ea autem ſunt ad aliquid. Eorum aũt quæ ſunt ad aliquid, qui alterum noſſe vult, ei quoq; neceſſe eſt reliquum cognoſcere. Quare neceſſe eſt, vt qui de anima dicturus eſt, de oppoſitis quoque dicat. Frumentum enim, vt frumentum quidem. nõ eſt ad aliquid. Vt nutrimentum autem, eſt ad aliquid. Siſr & lapis, vt ſubſtantia quidem aliqua, non eſt ad aliquid: vt autem viſibilis ad aliquid eſt. Viſibile enim eſt viſu viſibile. Vnde ergo hoc eſt, ꝙ aĩa nutrimenti, & ſenſus corporibus cauſa eſt, vt adeo neceſſario oſtendatur de eis eſſe diſcendum, hoc oſtendit per propoſita. Cum.n. cauſæ, inquit, multis modis dicuntur. Vel n. materialis cauſa eſt: vel formalis: vel finalis: vel effectiua; Cum ergo quatuor modis cauſæ dicantur: ſm tres modos oſtendit cauſam eſſe viuentibus aĩam: & vt formam: & vt finem & vt effectiuam. Quod.n. nõ materialis cauſa anima eſt, clarum eſt. Et quod aĩa quidem vt forma, viuentibus cauſa eſt, duobus argumentis oſtendit. Illud n vt ſubſtantia, ei formam ſigñat. Anima inquit, viuentibus viuendi cauſa eſt. Quæ autem viuunt, quatenus viuunt, eſſe habent. Quicquid autem eſt, quatenus eſſe habet, id eius forma eſt. Anima ergo viuẽtium forma eſt. Vel ſic potius. Anima viuendi viuentibus cauſa eſt: Viuentibus aũt viuere eorum eſſe eſt: Aĩa ergo viuentium eſſe eſt. Cuiuſcunque autem rei ipſum eſſe eius ſubſtantia eſt. Aĩa ergo oĩum viuentium ſubſtantia eſt. Subſtantia autem, vt ſint, omnibus cauſa eſt. Anima ergo, omnibus viuentibus, vt ſint, cauſa eſt. Vt ſubſtantia ergo aĩa, vt ſit, cauſa eſt. Hoc ergo vnum eſt argumentum, ꝙ anima, vt forma, cauſa eſt. Alterum eſt autem, ꝙ iam etiam in pręcedentibus dixit. Cuiuſuis enim, ꝙ eſt potentia, inquit, perfectio, ſeu entelechia, forma eſt Potentia autem vitam habentis corporis anima entelechia eſt. Aĩa ergo potentia vitam habentis corporis forma eſt. Sic ergo cauſa eſt aĩa animati corporis, vt quæ eius forma eſt. Atqui & vt effectiua cauſa, cauſa eſt, & principium aĩa: & vt finalis. Et qd' cauſa eſt, vt finis, anima, ſic oſtendit poteſt. Prius autem accipit, ꝙ natura omnia alicuius gratia facit hoc.n. monſtratur in auſcultatione naturali. Inſtrumentis prædita corpora, animæ gratia. Cuius autem gratia aliquid fit, hoc eſt illius finis. Aĩa ergo inſtrumenti prædictorum corporum finalis cauſa eſt. Quod autem, vt effectiua cauſa, principiũ eſt anima, aperte oſtendit. Effectiua aũt cauſa eſt illa, vnde eſt principium motus. Motus autem ſpecies ſunt quatuor. primus.n. & maxime proprius motus eſt, qui eſt ſecundum locum: Deinde, qui eſt ſm alterationem: Deinde ſm auctionem; Deinde ſm diminutionem: Et, quod motus ſm locum cauſa eſt animalibus, anima, clarum eſt: ſed ſic non omnem comprehendit aĩam: ſed eam, quæ eſt ſecundũ locum motiua. Quare etiam oſtendit, ꝙ alterationis quoque cauſa eſt. Senſuum n. cauſa eſt anima. Senſus autem alterantur, a ſenſibilibus quodãmodo affecti. alteratio n. quædam eſt, diſgregatio, & congregatio viſus. Sed nondum per hęc plantas quoque comprehendit: ſubiungit itaq;, ꝙ auctionis & diminutionis cauſa eſt anima, vt omnia animata comprehendat. Non ſimiliter autem eſt effectiuum principium, et formale Formale n. principium ſimiliter eſt, ac finale: effectiuum autem non amplius ſubſtantiæ, ſed aliquarum operationum, vel affectuum principium, & cauſa eſt. Qño autem dicimus diminutionis quoq; cauſam eſſe aĩam? Nihil.n. neq; ipſum ſibiipſi, neq; ſuo ſubiecto corruptionis cauſa eſt. Omnia enim non ſolum eſſe, ſed & æternitatem pro modo ſuo appetunt, vt iam dictum eſt. Dicimus ergo, ꝙ quemadmodum dicitur, & id quod non eſt, & priuatio cauſa eſſe rerum gñationis: non ꝙ cauſam effectiuam habeat: ſed quod ex iis mutatur, ꝙ fit: & quod ea cedant formæ eorum, quæ fiunt. Omne enim, qd' fit, ex iis quæ non ſunt, et ex propria priuatione fit: vt dictum eſt in naturalibus. Sic et anima diminutionis eſſe cauſa dr̃: non quod faciat diminutionem, ſicut facit auctionem: ſed quod propter imbecillitatem ei deinceps cedat. Alioqui ad oſtendendum, ꝙ effectiua cauſa eſt aĩa, ſatis eſt ſcire, ꝙ auctionis cauſa eſt. Si itaque ſm omnes cauſarum modos animato

corpori anima cauſa eſt, vt ſit, quatenus eſt animatum: Si autem eſt animatum, eo ipſo nutritur, & augetur, & generat. & eorum ergo anima cauſa eſt. ꝙ erat propoſitũ oſtendere. Ea autem multis modis dñr. Cauſam autem dicit & principium multis modis dici. Quatuor. n. modis dicitur: vt forma: vt materia: vt effectiua cauſa: vt finalis. Similiter autẽ anima tribus definitis modis cauſa eſt. Ex quatuor enim modis cauſarum in naturali auſcultatione definitarum, ſm tres ſimiliter corpori anima cauſa eſt. Vnde enim motus, hoc eſt, vt effectiua cauſa: ſic. n. ipſam vocat: & cuius gratia. i. vt finis: & vt ſubſtantia, animatorum corporum anima cauſa eſt, pro eo, quod eſt, vt forma. In propria enim forma vniuſcuiuſq; ſubſtantia characterem & figuram accipit Materia. n. cõmunis eſt omnium. Iam vero animata eſſe habent ſm animam. Quare animatorum corporum aĩa forma eſt. Q, itaque vt ſubſtantia, clarum eſt. cauſa enim, vt fine, omnibus eſt ſubſtã. Quod cauſa eſt anima, vt forma, per hæc oſtendit. eſt autem hoc primum argumentum. Anima enim, inquit; vitæ principium & cauſa eſt viuentibus. Viuere autem viuentibus eſſe eſt. Vniuſcuiuſq; autem eſſe eius forma eſt, & ſubſtantia Anima ergo forma eſe & ſubſtantia viuentium. Vniuſcuiuſque autem ſubſtantia cauſa eſt, vt ſit. Anima ergo viuentibus ſubſtantia, vt fine, cauſa eſt. Nõ hoc autem ordine propoſitiones protulit: ſed a poſterioribus incepit Cauſa enim, inqt, vt fine, omnibus eſt ſubſtantia, vt ſic ſit oratio. Subſtantia, idem eſt autem dicere, forma, vt fine, omnibus cauſa eſt, ſm hanc enim vnumquodque & eſt & dicitur. Quare viuentibus ſubſtantia, & forma, vt fine, cauſa eſt. Viuentia autem eſſe habet ſecundum vitam. hac. n. ratione ab aliis differunt. Vitę aũt anima cauſa eſt Quare ſi omnibus, vt fine, cauſa eſt vniuſcuiuſque ſubſtantia & forma viuentibus autem vitę cauſa eſt anima, quatenus eſſe quoque habent: forma ergo et ſubſtantia viuentium eſt anima. Ariſto. autem, cum propoſitiones dixiſſet, concluſionem non addidit, vt apertũ eſt. Subſtantiam autem, vt iam dixi, formam dicit.

Eſt autem eius, q potentia, ratio entelechia.

Secundum argumẽtum. Ratio autem, inquit, pro eo, quod eſt, ſubſtantia, & forma.

Manifeſtum aũt, q & cuius gratia anima, ſicut mens, alicuius gratia facit: eodem modo & natura. & hoc eſt ei finis. Talem autem in animalibus anima ſecundum naturam. Omnia enim naturalia corpora animæ inſtrumenta: quẽadmodum quæ ſunt animalium, ſic quæ ſunt plantarum, ut quæ ſint gratia aĩæ. Duobus autem modis illud cuius gratia: & cuius, & cui.

Poſtquam oſtendit, ꝙ, vt forma corporis, principium, & cauſa eſt aĩa, nunc oſtendit, ꝙ & vt finis. Quemadmodum enim mens alicuius gratia facit: eodem modo & natura. Mentem dicit actiuam, ſicut mẽs architecti nihil fruſtra aſſumit: ſed omnia, quæ ad aliquem finem ſpectant, nempe domus conſtructionem. Sic ergo nihil fruſtra facit natura, ſed vnumquodque eius opus propter aliquid eſt. Hoc autem aperte oſtendit in naturali auſcultatione. Declarant & de vſu partium medicorum tractatus: ꝙ ne minimum quidem naturæ opus fruſtra eſt, ſed alicuius gratia. Cuius autem gratia facit, hoc eſt, eius finis, inquit. Cuius ergo gratia facit? animæ, inquit, gratia. Animatorum enim, inquit, corpora oĩa, & animalium, & plantarum, inſtrumenta ſunt animarum. Inſtrumentum aũt fit gratia vtentis: & eum habet finem. Quare & quę fiunt a natura. corpora, animata dico, finem habent ipſam eis vſuram animam. Duobus autem modis illud, cuius grã, & id cuius, & id cui. Hoc in loco vel ſic accipiendum eſt, animam quidem finem, vt cuius: animal autem, vt cui, facit enim inſtrumentarum corpus natura animæ quidem gratia, vt eo vtatur, tanquam finis, anima, vt cuius. finis autem vt cui animatum. Vt enim citra impedimentum ſint animali operationes, omnia facit natura. Vel igitur ſic eſt, illud, Cuius, & illud, cui: vel, ſicut paulo ante diximus, Cuius quidem, gratia fabricæ mũdi, & æternitatis: Hoc enim omnia expetunt: Sic & animæ. Ei enim præparat ad vſum inſtrumentum; quod & verius eſt.

Sed & unde primum ſecundum locum motus, anima. non omnibus autem ineſt uiuentibus hec facultas. eſt autem & alteratio & auctio per animam. Senſus enim alteratio quedam eſſe uidetur. nihil autem ſentit, quod nõ habet animam. Similiter autem & de auctione, & diminutione habet. Nihil enim diminuitur, nec augetur naturaliter, q non nutritur. Nihil autem nutritur, quod non uitæ ſit particeps.

Deinceps ad effectiuam tranſit. effectiuam n. cauſam ſic ſemper vocat, vnde principium motus. Cum aũt multis modis dicatur motus, vt dictum eſt: ꝙ motus quidem ſm locum anima cauſa eſt, clarum eſt. Sed non omnibus, inquit ineſt viuentibus hæc facultas. i. ſm locum motiua. Quare nõ ſic videbitur omnis anima eſſe cauſa effectiua. & ideo eam aliorum quoque motuum eſſe cauſam oſtẽdit: alterationis, inquam, & auctionis: & diminutionis. & ſic in omni anima vniuerſalem fecit orõnem. Quod itaq; anima alterationis cauſa eſt, ſic oſtendit. Animalibus aĩa ſenſus cauſa eſe. Omne autem, ꝙ ſentit, alteratur. Anima ergo alterationis cauſa eſt, Quõ autem ſenſum dicit alterationem, nunc quidem non addidit. Deinceps autem adiiciet, ꝙ duplex eſt alteratio: & in vniuerſum pati duplex eſt: hoc quidem, ꝙ ducit ad corruptionem illud vero ad perfectionem. a doctore enim diſcipulus patitur, & alteratur, & non ad corruptionẽ, ſed perfectionem ducitur. Quod enim potentia in eo eſt, ad operationem deducitur, Sic & ſenſus alteratur, & a ſenſibilibus patitur ad perfectionem ductus, & a potentia ad operationem productus. Quod aũt actionis quoque, & diminutionis cauſa eſt anima, ſic oſtendit. Quod augetur, & minuitur, nutritur, nihil. n. augetur, ꝙ non nutritur. Quicquid autem augetur, vitæ eſt particeps, & fieri non poteſt, vt nutriatur, ꝙ non eſt vitæ particeps. Vt ergo nutriatur, viuere cauſa eſt. Totius autem vitæ cauſa eſt aĩa. Iis ergo, quæ augẽtur & minuuntur, huius ipſius auctionis et diminutionis cauſa anima eſt. Si autem nonnulli quoq; lapides augeri videntur: non eſt hæc proprie auctio, ſed potius additio. Hanc. n. auctionem dicit, quæ fit per inſtrumenta naturalia. Inſtrumenta autem non ſunt in inanimatis. non ergo augentur, & alioqui ꝙ augetur, per omnem partem augetur. vt in libro de gñatione oſtenſum eſt. Lapidibus autem exterius fortaſſe addito puluere, quædam fit mutatio: & ſic maius totum fit, non facta auctione, ſed additione: ſicut ſi ignis augeri dicatur, pluribus lignis additis. ſic & metalla augentur, humida ex qua conſtant, materia circũcirca exterius contereta, eaq; in ipſorum ſubſtantiã, ab ea, quæ eſt in terra, naturali facultate, ex vniuerſo mutata. Si. n. proxima, & continens, cauſa eſt aĩa. Continentur autem, & ſunt, & aĩalia, & plantæ, donec nutriuntur. Nutrimentum autem auctionis cauſa eſt. Aĩa ergo auctionis cauſa eſt. Male ergo materialibus principiis, terræ, et reliquis, auctionis cauſa attribuitur. Sed ad hoc fortaſſe dixerit Empedocles, Sicut tu materiales, & effectiuas naturalium cauſas tradis: ſic & ego nunc non effectiuas cauſas, ſed materiales tradidi. Sed locum non habebit rñſio. Neque. n. terreſtres radices magis augentur, quam rami. Vbique autem terrenum ſuperabundat. Quod ergo ad terræ ſubſtantiam attinet, nihil ſurſum augeri deberet.

Empedocles autem non recte hoc dixit, adiiciens plantis augmentum euenire, radices quidem deorſum agentibus: qđ terra ſic feratur ſecundum naturam: ſurſum autem, propter ignem ſimiliter. Neq;. n. illud ſurſum & deorſum recte accipit. Non. n. idem in omnibus ſurſum, & deorſum, & uniuerſo. Sed ſicut caput animalium: ſic radices plantarum: ſi oportet alia inſtrumentum dicere, & eadem, propter opera, & quibus funguntur munera: idem autem inſtrumenta dicere, in quo ſit idem opus. Ad hec autem, quid eſt, quod ea continet, quæ in contraria feruntur, ignem, terram? Diſtrahentur enim, niſi ſit

aliquid prohibiturum. Si autem ita eſt: anima quoque eſt cauſa, quod augetur, & nutritur.

Poſtquam oſtendit augmenti cauſam eſſe animam, reprehendit Empedo. qui non recte dixit auctionem in animatis fieri. Dicebat .n. augeri plantam, eo quidem, qui in ipſa eſt, igne ramos ſurſum augente; terra autem, qua in ipſa eſt, radices infern. agente. Auctionis .n. cauſam terræ, & igni adſcribebat. Hic .n. ſurſum ramos auget, vt q ſurſum ferat; terra vero deorſum radices, vt quæ deorſum ferat. Eum autem primo reprehendit, ꝙ non recte dicat eſſe inferius plantarum radices. non .n. omnibus idem eſt, inquit, ꝙ ſurſum eſt, et deorſum. Deinde cauſam quoque affert. inſtrumenta enim, inquit, operibus diiudicantur. Si .n. operationum gratia ſunt inſtrumenta: quæ eaſdem operationes agũt eadem fuerint. Quemadmodum enim in aliis animatis, id per quod nutritur eſt os: ſic ergo & plantis id, per quod nutriuntur, os fuerit. Nutriuntur autem per radices. ipſæ ergo plãtarum os fuerint, aliorum autem animatorum olum os per quod nutriuntur, ſuper eſt. Omnium .n. caput, in quo os ſuperiorem locũ obtinet. Et plantarum ergo os, & caput conuenienter ſuperius fuerit. Quare plantarum radices ſuperne potius, rami autem inferne, vt ad vniuerſum autem, ſiquidem in vniuerſo ſurſum, & deorſum dicere oportet quod circũcirca quidem eſt, ſurſum eſt. (Dico autem cœlum) ꝙ aũt medium, deorſum, nempe terra. animata itaq; dicuntur ſuperne caput habere non olno, vt quod circũcirca eſt, ſed vt vnde principium motus: quãdoquidem & ex cœlo principium eſt motus eorum, quæ hic ſunt. Et cum irrationalia animalia plurima, fere autem oĩa, prona in terram ſpectẽt, vt ne poſterioribus quidem partibus ad id, quod circũcirca eſt caput altius habeant: ſuperiores tamẽ animalium partes eſſe dicuntur caput, & quæ ſunt circa caput. Quare caput ſuperne dicimus. cum capite autem proportionem & conuenientiam habent radices. illinc .n. eſt plantis motus principium, vt ſuperius quidem ſint radices, & non inferius. Hoc ergo vnum abſurdum ei obiicit: aduerſus quod quiſpiam pro eo reſpondens, & eũ defendens dicit: quod ille ſupra, & infra, vt ad vniuerſum dixit. Radices enim vt ad centrum, augentur; reliquum autem, vt ad cœlum. Alterum rurſus abſurdum ex eius dictis colligit admodum apte, & cohærenter Nõ enim ab igne, inquit, & terra fit auctio. Si enim ignis ſurſum augetur: & terra autem deorſum: diſtrahentur, inquit, & diuellentur plantæ, cum nihil ſit, quod contineat, ſi autem eſt aliquid, quod continet: hoc fuerit anima, nutrimenti, & auctionis cauſa,

Videtur autem quibuſdam ignis natura eſſe ſimpliciter nutrimenti, & auctionis cauſa. Ipſe enim ſolus videtur ex corporibus & elementis, qui nutritur, & augetur. Quare & in plãtis, & in animalibus exiſtimauerit quiſpiam id eſſe, q. operatur. is autem quodammodo concauſa eſt, non autem ſimpliciter cauſa, ſed potius anima. Ignis. n. auctio in infinitum: donec fuerit, q. poſſit comburi. Eorum autem, quæ natura conſtant, finis eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti. ea autẽ animæ, & non ignis. & rationis potius quam materiæ.

Poſtquam oſtendit aĩam auctionis eſſe cauſam: alia perimit, quæ quibuſdam auctionis videntur eſſe cauſæ. Empedocles quidem terram, & ignem cauſam in plantis exiſtimabat, eo quod illorum quidem cõtrarij ſunt motus, ſurſum, & deorſum. Videntur autem & plantæ in contrarias partes augeri ſm radices, & ſm ramos. Alij autẽ ignem ſuſpicabantur ſolam eſſe auctionis cauſam: aduerſus quos nunc inſiſtit. Recte autem illud, Simpliciter addidit in hoc enim errabant, qui vim actiuam igni tribuebant, ꝙ eum ſimplr auctionis cauſam dicerent. Concauſa enim eſſe ignis, vt inſtrm auctionis per quod ei quoq; eſſe videtur. non autem ſimplr auctionis eſſe cauſa, ſed tm abeſſe ait, vt auctionis ſimplr cauſa ſit, vt & deteriorem, q̃ ſm inſtrumenta, concauſam eſſe dicat in libro de generatione, & corrup. Inſtrumenta .n. a ratione adaptata finẽ aſſequuntur. Si autem ab artifice diminuantur, incommodum. Sine artifice enim operari non poſſunt. Ignis autem ipſe per ſe operans, exitij, & corruptioni cauſa fit. Cum enim cibus coquitur, & medicamentum, niſi a medica, vel coquinaria ratione regatur, q coquit ignis, magis corrumpit, & a proprie ſpecie. ſeu forma abducit. Cum ſic dixiſſet, ꝙ videtur quibuſdam ignis eſſe nutrimenti, & auctionis cauſa: vnde nam in hanc adducti ſunt ſniam, ſubiunxit. Solus enim, inquit ex ſimplicibus corporibus cernitur augeri, & nutriri: in hoc enim ſolum conſuetudo nutrimenti noĩe vſa eſt: & propterea auctionis quoque. Quod enim nutritur, hoc & augetur. huius multũ vſum habemus in conſuetudine, & apud antiquos. Oĩa ſimul tecum, inquit Poeta, edax ignis vorat: & rurſus, Omniuoro igne. dictum eſt. Si itaque ex ſimplicibus hic ſolum nutritur, & augetur: hic in compoſitis quoque fuerit nutritionis, & auctionis cauſa dico autem, in animatis. Vbi ergo oſtenderit. Philoſophus, ꝙ non ſimiliter nutriũtur, & augentur animata, vt ignis: ſimul etiam per hoc oſtenderit, ꝙ non in animatis ignẽ nutrimenti & auctionis cã eſt. Sic autem oſtenditur. Quęcunque natura nutriuntur, & augentur (.i. autem: Quæ in ſeipſis nutritiuam, & auctiuam habent facultatem. Quæ .n. non ſic nutriuntur, & augentur, ea non proprie eſſe dicuntur illa, quæ dicũtur) Quæ ergo natura nutriuntur, & per hoc augentur, habent nutritionis terminum: & definita eſt eorum ad certã vſque menſuram auctio. Ignis autem non eſt definita nutritio, & auctio. in infinitum enim augebitur, ſi materia ſuppeditetur. Ignis autem non ſimiliter ac animata, nutritur, & augetur. Si autem non ſimiliter: ne animatis q̃dem auctionis cauſa fuerit. Ignis .n. non eſt finis, nec ratio auctionis. Quæ autem natura augentur aliquem finem habent, & determinatam auctionis rationem. Secundum rationem autem augere. & definire, fuerit animæ & non ignis. Sic ergo oſtendit, ꝙ non ignis animatis auctionis cauſa eſt. Quod autem neque de igne proprie dicitur nutritio & auctio, ſed generatio. oſtendit in libro de generatione & corrup. Is autem exiſtimatus eſt ex elementis nutriri & augeri: ꝙ aperte quidem in aliis ſuperabundãtia, additio eſt: aqua enim aquæ addita, & terra terræ, ſic fit eorum maior excreſcentia. id autem non eſſe nutrimentum, nec auctionem. clarum eſt Ignis autem excreſcit, nõ addito igne ſed diſsimili materia, ſicut lignis, vel eiuſmodi, iiſq; ab ignis facultate .i. eius mutatis ſubãm, ſic fit ignis excreſcentia. Videtur autem tale quid eſſe, & quę eſt proprie. auctio. Mutato enim alimẽto in corporis naturam, ſic fit animatorum auctio. Oſtendit autem, vt dixi, ꝙ id, ꝙ in igne fit, generatio eſt, & non auctio.

Quoniam autem eadem eſt animæ nutritiua, & generatiua facultas: de nutrimento primum definire neceſſe eſt.

Poſtquam dixit de fine generatiuæ facultatis, deinde. oſtendit, ꝙ ei, qui de anima dicturus eſt de iis, quæ ſunt oppoſita animalibus facultatibus, tractare neceſſe eſt, ad: oſtendendum aĩam eſſe cauſam nutritionis, & auctionis, & alterationis, quæ eſt ſm ſenſus, & reliqua: & Empedoclis ſententiæ interea meminit, qui non aĩæ auctionem tribuit, ſed materialibus cauſis: & eos penitus refellit, q eius, quæ fit in animatis, auctionis igneam ſubſtãtiam cauſam exiſtimant: hic deinceps de cohærẽtibus verba facit, dico. autem de nutrimento. vt ſic deinceps de facultatibus quoque tractet. Tanq̃ .n. de vna vegetatiua facultate ſuperius quoque verba fecit, vbi dixit. Nutritiua .n. aliis quoque prima ineſt, & eſt maxime communis facultas animæ, ſecundum q̃ viuere ineſt omnibus: cuius ſunt opere generare, & nutrimento vti: & hic rurſus, qm̃ eadem eſt nutritiua, & generatiua facultas: de nutrimento primum definire neceſſe eſt. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. qm̃ vna eſt, & eadem vegetatiua facultas: cuius ſunt opera generare, & vti nutrimento (per extrema medium quoque comprehendens, ꝙ eſt augere, & ad perfectam menſurã deducere, quæ augentur) diximus autem, inquit, de fine generatiuæ operationis, neceſſe eſt & de eo, ꝙ eſt oppoſitum nutritiuæ facultati, dicere, dico autem, nutrimento;

vt ſic deinde de ipſa quoque facultate loquamur. Vnam autem dicit facultatem nutritiuam, & auctiuam, & generatiuam; nõ ſimpliciter: qm̃ vegetatiua communis de eis prædicatur: ſed quod vnus finis eſt harum oĩum operationum. id autem eſt, generare alterum, quale ipſum, ꝑpter deſiderium æternitatis. Oĩa autem, inquit a fine, ad quem maxime tenditur, denominare par eſt. Quare, qm̃ omni vegetatiuæ facultati finis eſt generare alterum, qua le ipſum: eam, quæ in oĩbus eſt, generatiuam appellare æquum eſt. Nutritiua enim, & auctiua facultas, vt ei ſeruiant, factæ ſunt. Qm̃.n. fieri non poteſt, vt animata generent, quę non ad definitam, & ſm naturam menſuram peruenerint: propterea actiua operatione, & facultate opus eſt. Sed quia rurſus fieri non poteſt, vt augeantur, quæ non nutriuntur: ideo nutritione opus eſt. Quare ꝑpter generationem quidem auctio: propter auctionem autem nutritio. propter gñationem ergo nutritio. Quare qm̃ a fine omnia denominare par eſt: hæc eſt generatiua omnibus appellanda. Nutritiuam autem cum actiua ad idem deducit. propter eam quam, cum in dictionis contextu fuerimus, cauſam dicturi ſumus. Quare neque de auctione ſeorſum verba facit: ſed coniunctim cum eo, ꝙ de nutritione dicit. Vnde neque auctiuam ſeorſum facultatem definit. Qm̃ autem ipſa animæ vegetatiuæ facultas, eadem eſt ac nutritiua, & generatiua facultas; defectiue ſm phraſim dicta eſt ſententia. Sic enim dicere oportebat. Quoniam autem eadem eſt animæ facultas, nutritiua, & generatiua: de generatiuæ autem fine dictum eſt: neceſſe eſt & de nutritiuæ oppoſito dicere: nutritiuæ autem facultati oppoſitum eſt nutrimentum: oportet itaq; primum de nutrimento dicere.

Hoc enim ab aliis facultatibus opere ſecernitur.

Nutritiua, inquit anima ab aliis animalibus facultatibus ſecernitur, quod nutriat. hoc eſt enim eius proprium: Nutrit autem nutrimento. quare de nutrimẽto primum dicere neceſſe eſt.

Videtur autem eſſe nutrimentum contrariorum cõtrarium: non quoduis cuiuis, ſed quæcunque contraria non ex ſe ſolum inuicem habent generationem, ſed & auctionem. Multa enim fiunt ex ſe inuicem: ſed non omnia quantitatem ſuſcipiunt, vt ſanum ex laborante.

Varia ſunt quę de nutrimento dicuntur. Alij.n. dicũt, ꝙ quatenus nutrimentum eſt ſimile eorum, quæ nutriũtur, id auget. eſt autem ſimile ſimilis auctiuum, non contrarium. id enim & contrarij quoque corruptiuum eſt. neque eſſe poteſt, vt a contrario nutriatur, ꝙ nutritur, ſed a ſimili. Alij vero dicunt, ꝙ contrarium nutrit ꝙ nutritur. Si.n nutrimentum patitur ab eo, ꝙ nutritur: & cõtrarium in contrarium mutatur: nutrimentum ergo contrarium eſt eorum, quæ nutriuntur. Hæc ergo ſunt, quæ de nutrimento dicuntur: quæ contraria eſſe videntur, cũ reuera non ſint. Vtrũq;.n. eorum ad partem aliquam reſpexit: & ad hanc vera dicit. Nutrimentum.n. eſt potẽtia quidem ſimile ei quod nutritur: actu autem & operatione contrarium. Panis.n. & oblonia, prius quam conficiãtur, & concoquantur, ei ſunt, ꝙ nutritur, contraria: poſtquam autem mutata, & alterata fuerint, tũc fiunt ſimilia. Mutatur autem non ſimile in ſimile: neque quodlibet in quodlibet: ſed contrarium in contrarium. Neque.n. albũ in calidum: ſed frigidum in calidum. Etenim fuſcum, ꝙ in album mutatur, non quatenus eſt albi particeps, mutať. Quare, ſi nutrimentum mutatur, clarum eſt, ꝙ in contrarium mutatur. Cum itaq; duplex ſit nutrimentum; hoc quidem incoctum: illud vero concoctum: incoctum quidem ei ꝙ nutritur, contrarium eſt concoctum autem, & mutatum, iam ſimile. Cum autem dixiſſet, ꝙ videtur nutrimentum eſſe nutrimento contrarium: ſubiunxit ꝙ nõ quoduis contrarium cuiuis contrario eſt nutrimentum: ſed quæcunque dum mutãtur, in contrarium mutant, ꝙ mutatur. Multa enim, inquit, contraria in ſeinuicem mutantur vt ſanitas & morbus: album & nigrum: ſed ea nihil q̃ntitati mutata adiciunt. Quare non ſunt ſui ipſorum inuicem nutrimentum. neque album nigro nutritur, qñ mutatur nigrum in album: neque ſanitas morbo. Non autem hoc ſimpliciter dicit, ꝙ quę in ſeinuicem contraria mutantur, & q̃ntitati adduntur, ea a ſeinuicem nutriũtur. neque.n. hoc verum eſt, vt & ipſe dicit: ſed quod quæ ex contrariis nutriunt, ea q̃ntitati adiiciunt. Qñ.n. ab anima mutata fuerint eiuſmodi contraria, dico autem quæcunque ei q̃ntitati, in quam mutantur, adiiciunt, tunc fit nutrimentum: Simplicia itaque corpora augentur quidem inuicem inter ſe mutata: a ſe autem inuicem non nutriunt. & quod magis eſt, ne proprie quidem in eis auctio dr̃, ſed additio: vt in lib de gñatione oſtendit. Q; autem primum nutrimentũ & incõcoctum, eſt ei, ꝙ nutritur, contrarium hinc planum eſt. Si n. patitur ab eo, ꝙ nutritur, & mutatur in illius ſubſtantiam; non quodlibet autem a quodlibet patitur: neque.n. quoduis a quouis mutatur, ſed contrarium in contrarium: nutrimentum. ſ. ꝙ patitur ab eo, ꝙ nutritur, vt in illius ſubſtantiam mutetur, contrarium eſt ei ꝙ nutritur. Certe quoniam conſtamus ex frigido, & calido: humido, & ſicco ſm qualitates, quæ eiuſdem ſunt ordinis cum eo, quod nutritur, nutrimentum quoque mutabitur. Vel ergo, cum ſit calidius, in frigidius per concoctionem mutabitur: vel frigidius in calidius: vel ſiccius in humidius: vel humidius in ſiccius. Quare ei, quæ in corpore ſuperabundat, qualitati contrarium nutrimentum afferimus. Si corpus quidem ſit ſiccius, humidius afferẽtes: ſi calidius autem, frigidius: & in reliquis ſimiliter. Clarum eſt enim ꝙ materia opus habet nutritiua facultas quę ſuapte natura apta ſit, vt mutetur in eius, ꝙ nutritur, ſubſtantiam. Poſtquã autem iam paſſum fuerit nutrimentum, & ei quod nutritur, aſsimilatum, nõ eſt amplius contrarium, ſed ſimile. Iuſſum autem vltimum, & in vtraque deinceps parte aſsimilatum, eſt quoque aggregandum, & glutinandum.

Videntur autem neque illa eodem modo ſibi eſſe inuicem nutrimentum. Sed igni quidem aqua nutrimentum: ignis autem aquam non nutrit. In ſimplicibus itaque corporibus, hæc eſſe maxime uiꝫ, hoc quidem nutrimentum: illud uero, q. nutritur.

Poſtquam dixit ex contrariis ea ſui eſſe inuicem nutrimentum, quæ non ſolum ex ſeinuicem fiunt, ſed & ſeinuicem augent: propterea addidit ꝙ non oĩa eiuſmodi ſui eſſe inuicem nutrimentum dicuntur. & hoc per exẽplum oſtendit, ꝙ non quicquid ſm q̃ntitatem auget. nutrimentum eſt contrario, ſed quod ex contrariis formalius eſt, ſeu formæ magis particeps, auctum a magis materialis, & contrarij in ipſium mutatione, nutriri dr̃. non itidem autem, & qđ eſt materialius ab eo, ꝙ eſt magis formale. Sic enim ſe habent inter ſe ignis & aqua. His ergo ſic inuicem mutatis, aqua, inquit igni eſt nutrimentũ. ignis autem aquæ non itidem, nemo enim dixerit aquam ab igne nutriri. Ignis autem nutriri dr̃. Omnes ſimul tecum, inquit Poeta, edax ignis vorat. Vnde etiam quæſiuerit quipiam, ſi quemadmodum aquæ in ignem mutatio, generatio ſolum eſt, & non auctio: ſic & ignis in aquam, vt oſtenſum eſt in lib. de gñatione: cur aqua quidẽ igne nõ nutriri dicitur, ignis autem aqua dr̃? Q;.n. aqua ignis nutritur, clarum eſt Eſt.n. oleum aqua aliquo modo affecta, & cera, & huiuſmodi. & ligna quoq;, & ſimilia. ꝙ aliquid humiditatis habeant, materia ſic ignis fiunt. Vnde omnia exiccata ligna, vt quæ putrefacta ſunt, vel in cinerem redacta, ne vri quidem poſſunt: eo quod ſint vndiq; humiditatis experta. Dicimus ergo, primum, ꝙ conſuetudinem ſecutus eſt Phs. Dicimus.n. nutrimentũ eſſe igni oleum. hoc autem nihil eſt aliud, q̃ aquam igni nutrimentum eſſe dicere. Oleum enim, vt in quarto Meteororum oſtenſum eſt, eſt ex aqua & aere, quæ ambo ſunt humida natura præterea in lib. de gñatione oſtenſum eſt, ꝙ id, ꝙ augetur, forma eſt, & non materia Oportet n. ꝙ augetur, vnum eſſe numero. materia autem, quæ affluit, & effluit, non eſt eadem, in eo, ꝙ augetur Forma autem ipſa magis formalis, vt in elementis, ignis. Aqua aũt magis materialis, vt illis oſtendit. forma autem magis actiua, & incorporea, & comprehenſiua: ſiquidem patitur quidem

materia, agit autem forma. & illa quidem diffundi & diſpergi poteſt, a forma autem continetur, & certis finibus circũſcribitur. Ea vero in igne quoq; cernuntur eſt enim & aliis elementis abilior, & ſubtilior, & magis comprehenſiuus. Ignis enim ſphæra reliqua elementa comprehendit. Et, vt ſemel dicam, in contrariis, ꝙ eſt contrariis melius eſt, formæ rationem obtinet. quatenus dicit, Quare & eam, quę eſt ad id, mutationem generationem dicit. Quod autem deterius, materiæ. Quare corruptionem dicit, quę eſt ad id, mutationem: alioqui, & quod nutritur, nutrimentum per ſeipſum conficiens, in ſeipſum mutat. Hoc ipſum autem videtur ignis quoque facere, infuſo oleo, & lignis ſubiectis. Mutatio quidem certe ignis in aquam nõ ſic fit. Per hoc autem quod dixit. In aliis ergo corporibus, & vt multis videtur, hoc declarauit. Nutrimentum enim proprie in corporibus eſt animatis. Hæc autem ſunt compoſita, quæ & nutriuntur.

Dubitationem autem habet. Aiunt. n. nonnulli ſimile ſimili nutriri, quemadmodum & augeri. Aliis autem, uel diximus, contra uidetur, contrarium contrario. utpote cũ ſimile tale ſit, q pati non poſſit: nutrimentum autem mutetur, & cõcoquatur. Mutatio autem eſt oĩbus in oppoſitum: uel in id, q intercedit.

Poſtquam ſatis dixit nutrimentum eſſe contrariũ contrario: nunc dicit, ꝙ dubitationem habet tractatus de nutrimento. Nonnulli. n. dicunt ſimile a ſimili nutriri alij vero contrarium a contrario De his autem dixit in libro de generatione, nunc quoq; inquit neceſſarium eſt de nutrimento loqui ei, q de nutritiua facultate dicturus eſt. Poſtquam autem dixit, ꝙ dubitationem habet, eo quod alij ſimili quidem nutriri, quæ nutriuntur, dicunt. alij vero, contrario: vtrique opinioni, quæ eas confirment, paucis addidit, illinc quidem iis, qui ſimili nutriri cenſent dicens, ſicut & augeri Si. n. eodem nutrimur, & augemur. augemur autẽ ſimili. carnis. n. adiectione caro augetur: ſimili quoque nutrimur hinc vero iis, qui contrario nutriri volunt, dicens, Vtpote cum ſimile a ſimili pati non poſsit. Quod. n patitur, a contrario patitur, & nutrimentũ mutare & concoquere aliquid pati eſt. Oĩs. n. mutatio, etiam ea, quæ ex eo, ꝙ inter contraria intercedit, fit quodammodo, quatenus fit, contrarij eſt particeps. & non fit mutatio ex ipſo, & in ipſum. Oppoſitum autem hic contrarium accipit: & non omne ſimpliciter oppoſitum: & apertum eſt ex eo, quod addidit. Et quod intercidit. Inter contraria enim aliquid intercedit, & non ſimpliciter omnia oppoſita.

Præterea nutrimentum aliquid patiatur ab eo, quod nutritur: ſed non hoc à nutrimento. ſicut nec faber à materia: ſed illa ab ipſo. Faber autem mutatur tantum ab ocio & ceſſatione ad operationem.

Cum dixiſſet, ꝙ nutrire, & nutriri ſit aliquo agente, & patiente: vtpote cum pati, inquit, non poſsit ſimile a ſimili: per hoc oſtendens, ꝙ agere, & pati oporteat, q. nutrit, & quod nutritur: deinde dixiſſet nutrimentum mutari: nunc oſtendit ꝙ nutrimentum quidem eſt, ꝙ patitur, & alteratur, actiuum autem eſt & a paſsione alienum, ꝙ nutrit. Si n ꝙ nutritur, idem manens ſm formam nutritur, nutrimentum autem non idem manet: ipſum eſt ergo, ꝙ mutatur. Exemplo autem vſus, fabro poſtq̃ oſtendit, ꝙ ab artifice, & forma materia patitur: ſed nõ contra, a materia artifex: qm̃ videtur artifex quoq; in eo, ꝙ materiam operetur mutari: quænam ſit eius mutatio oſtendit. Ab ocio enim & ceſſatione, inquit ad operationem mutatur: ſed non ſm paſsionem, neque enim quicquam patitur, neque alteratur, oſtendens, ꝙ talis quædam eſt nutritiuæ facultatis mutatio in nutriendo, nõ alteratio, ſed perfectio. Perficitur enim facultatis operatio. Tales autem mutatio. non motus, ſed perfectionis potius generatio, vt oſtendit in naturali auſcultatione.

Vtrum autem eſt nutrimentum, q poſtremum aggregatur, & adiungitur, uel primum, intereſt. Si autem utrũque: ſed hoc quidem incoctum: illud uero concoctum: utroque modo contingat nutrimentum dicere. Quatenus enim incoctum eſt, contrarium contrario nutritur: Quatenus autem concoctum, ſimile ſimili. Quare manifeſtum eſt, quod dicunt quodammodo utrique & recte, & non recte.

Quærit vtrum nutrimentum dicere oporteat, id ne, quod a principio afferimus, panem dico, & reliqua tan ꝙ poſtremum corpori aggregatur, cuiuſmodi eſt, qui ex nutrimento ſanguis mutatur, & in partibus fit, & eis aſsimilatur. hoc eſt enim poſtremum. Nutrimentũ. n aiunt Medici, ꝙ nutrit nutrimentum eſt. ex his enim inuenies, quod quæritur, vtrum ſimili nutrimur. an contrario Si enim qđ primum affertur, eſt nutrimentum: contrario nutrimur. Si autem poſtremum, q. corpori aggregatur & vnitur, ſimili Si autem vtraque nutrimentum, ꝙ etiã videtur, & primum & vltimum: & ſimili, & contrario. Primum. n & incoctum, eſt contrarium. Secundum aũt, & concoctum, ſimile. Quare vterque eorum, qui de nutrimento dixerunt, vt ad partem reſpiciẽs, recte quidem dixit: non autem perfecte. Dubitauerit autem quiſpiam, quidnam eſt, q poſtremum aggregatur. Si. n non primum fit caro, deinde carni aggregatur hoc n. eſt additio, non auctio: quicquid ante mutationem poſtremum fuerit, hoc contrarium eſſe neceſſe eſt. Si n. mutatur, ſolum ergo contrarium nutrimẽtum. Si autem poſtremo dicit, ꝙ iam eſt aſsimilatum: non eſt amplius eiuſmodi nutrimentum, ſed pars. Et ſoluens Pħs inquit, ꝙ facta quidem caro eſt ſm nutrimentum, ſm partem autem eius, quod ante aggregationem fuit corporis eſt nutrimentum: illo quidem vt toto conſiderato: dico autem, eo, ꝙ poſt aggregationem pars eſt. De his autem exactius in libro de generatione & corruptione dictum eſt.

Quoniam autem non nutritur, q uitæ non eſt particeps: animatum corpus fuerit, q nutritur, quatenus eſt animatum. Sic & nutrimentum eſt ad animatum: & non ſecundum accidens.

Quare non proprie de igne nutrimentum dicitur. Trãſit autem a nutrimento ad operationem. ea eſt autem nutrire. Nutrire. n. eſt eius, ꝙ nutritur. & nutriri quidem fuerit. per operationem circa nutrimentum eius. ꝙ nutritiuã habet facultatem illius, ꝙ nutritur, ſeruare ſubãm. Nutrire autem, circa nutrimentum operari nutritiuam facultatem. Deinceps ergo ab operatione, quænam ſit nutritiua facultas inuenit, & definiet Si autem nihil nutritur quod non ſit vitę particeps, inquit ab anima autem viuentibus vita: neceſſe eſt animatum corpus eſſe, quod nutritur, ſm hoc ipſum, quatenus eſt animatum: & non ſm accidens: non. n. corpori, q. nutritur, eſſe animatum accidit, ſed quod eſt animatum, propterea nutritur. Si autem qđ nutritur, eſt animatum: nutrimẽtum quoque ſecundum hoc ipſum animati fuerit Quare non proprie ignis nutriri dicitur. Eorum enim quæ ſunt ad aliquid, alia quidem proprie, & ſecundum ſe ad illud ſunt, ad quod referũtur, alia autem per accidens. Vt ſeruus dicitur hominis eſſe ſeruus: & domini ſeruus. Sed domini quidem ſecundum ſe hominis vero per accidens. accidit enim domino eſſe hominem Dicatur autem & grammatici eſſe ſeruus, & rhetoris: per accidens, ſcilicet. Nutrimentum autem per ſe ad animatum dicitur.

Eſt autem aliud nutrimentum, & eſſe auctiuum. Quatenus enim quantum quid eſt id, q eſt animatum, auctiuum: quatenus uero hoc quiſpiam, & ſubſtantia, nutrimentum. Seruat enim ſubſtantiam, & eouſque eſt, donec & nutritur. & generationis effectiuum, non eius, quod nutritur, ſed quale, quod nutritur. Iam enim eſt ipſa ſubſtantia. Nihil autem ipſum ſeipſum generat, ſed ſeruat.

Hoc quoque iis eſt conueniens. quę de nutrimento tractantur Hoc autem in iis quoque dixit libris, qui ſunt de generatione, ꝙ non ſm idem nutrimur, et augemur. Qm̃ enim, ꝙ nutritur, & forma eſt, & quantum quid: Similiter autem & nutrimentum nutrit, ꝙ nutritur: nutrimenti proprium eſt ſeruare formam eouſque dum nutriuntur,

quæ nutriuntur, & ſi non augeantur. Si autem q̄titatem augeat ei, ꝙ nutritur, additum nutrimentum, non auget autem ſemper, ꝙ nutritus: q̄ñ excretio vel fuerit çqualis, vel maior ea, quæ ex nutrimento fit, aggregatione: vt dixit in lib de gñatione: & ſic quidem certe nutrimentum, quod in ſe eſt, quantitati adiicit. Q̄m ergo idem nutrimẽtum & nutrit, & auget. Si.n. idem eſt potentia, ꝙ nutrit: nutrit, & ſeruat formam eius, quod nutritur, Si autem quantitate præditum eſt: ea quoque ratione auget: clarum eſt, quod quæ circa nutrimẽtum operatur, facultas, idq; concoquit, & mutat, & corpori adglutinat, vna, & eadem fuerit nutritiua, & auctiua. Q̄ñ.n ſic habet ꝙ nutritur, vt & eſſe poſsit, & eius quantitati adiicere: non ſolum nutrit, ſed & auget. Q̄ñ vero non poteſt. ꝙ nutritur, eo quod id, ꝙ nutritur, tempore defeſſum ſit & exhauſtum, non amplius quoque auget. Cum.n. partes ſicciores ſeipſis euaſerint, non ſuapte natura amplius extendi poſſunt, vt quantitati adiiciant. Vnde & infantium, ac puerorum velox admodum fit incrementum. & cum in totis ſæpe duobus, aut tribus annis duorũ, aut trium cubitorum additionem ceperint, in aliis plurimis, minimam adiectionem accipiũt: cum iam deinceps partes ad ſiccius mutentur, nec extendi poſsint, & quantitati adiicere. Nam nutritiua facultas, quantum quidem in ſe eſt, quantitati ſemper adderet. Et alioqui, cum deinceps magna facta ſit effluxio, eo quod ad diminutionem tendat animal non ſufficit nutritiua facultas ad reficiendum qd' defecit, & ei qd' a principio fuit, adiiciendum. Q̄m ergo nutritiua facultas eadem eſt cum auctiua: merito de nutritiua, & generatiua ſola meminit, eandem, vt dixi, exiſtimans cum nutritiua auctiuam. Et gñationis effectiuum, non eius, ꝙ nutritur, ſed quale qd' nutritur. Poſtquam dixit, ꝙ nutrimentum ſm aliud & aliud nutrit, & auget, dicit gñationis quoque effectiuum eſſe nutrimentum: ſi quidem ſemen eſt excrementum vltimi nutrimenti, vt oſtendet in libris de gñatione animalium: certe ad qualitatem & q̄titatem nutrimenti, rerum venerearum magis vel minus motus fit. Non eſt autem eius, ꝙ nutritur, generationis effectiuum nutrimentũ: nihil.n. ipſum ſeipſum generat: iam eſt enim eius ſubſtantia: ſed quale ipſum qd' nutritur. Oĩa enim, quæ generant, vt plurimum, & ſecundum naturam, ſibiipſis ſimilia generant. Aeternitatem enim deſiderantia, ſic eam vt ſuperius dictum eſt, aſſequuntur, quod alia, qualia ipſa, generent.

Quare eiuſmodi quidem animæ principium, facultas eſt quæ ſeruare poteſt, q eam habet, quatenus tale. Nutrimentum autem ad operandum præparat. & ideo, quod nutrimento priuatum eſt, eſſe non poteſt. Quoniam autem tria ſunt: quod nutritur: quo nutritur: & quod nutrit: Quod nutrit quidem prima eſt anima: quod nutritur autem, quod eam habet corpus. Quo nutritur uero, nutrimentum.

Poſtquam dixit, ꝙ nutrimentum eſt eius, ꝙ nutrit, ſeruatiuum, quatenus eſt nutrimentum: ex hoc nutritiuam quoque inuenit alam, & eam definit, ꝙ ea eſt facultas, quæ ſeruare poteſt, ꝙ eam habet, quatenus tale. Illud autem, Quatenus tale, pro eo, quod eſt, ſm hanc ipſam formam. i. in eadem forma ſeruans, ꝙ nutritur. Et ipſe quidẽ nutritiuæ ſolius facultatis definitionem tradidit. Ex hac autem etiam tradi poteſt auctiuæ & generatiuæ facultatis definitio. Eſt.n. auctiua facultas aię, quæ ad perfectam formam ducit, ꝙ eam habet: ad quam cum peruenerit, poteſt omnes naturales operationes perficere. Generatiua autem eſt facultas animæ, quæ pręparare poteſt id qd' eam habet, ad faciendum alterum, quale ipſum, ſm deſiderium eius, quæ eſt in primo ęternitatis. Nutrimentum autem inquit, præparat nutritiuæ facultati talem operationem. Niſi.n. ſit nutrimentum, non operatur nutritiua facultas. Eſt autem nutrimentum operationis præparatiuum nutritiuæ facultatis, per quam ſeruatur, ꝙ eam habet Et ideo ꝙ nutrimento priuatum eſt, fieri non poteſt, vt ſit animatum. id.n eſt quod nutritur. Q̄m autem eſt quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit, q̄m de nutrimento dixit: vult, quæ ab eo denominantur, definire, & dicere quid eſt eorum vnumquodq;. Eſt.n. aliquid qd' nutrit, & quod nutritur. & quo nutrit. Quod nutrit autem eſt prima animæ facultas, quæ eſt nutritiua: ſæpe aũt dictum eſt, cur prima. Quod nutritur autem, animatum corpus. quatenus hanc habet facultatem. Quo autem nutritur, nutrimentum.

Quoniam autem à fine omnia par eſt appellare: finis autem eſt generare, quale ipſum: fuerit prima anima, id quod eſt generatiuum, quale ipſum.

Sicut enim ab intelligendo Intellectus appellatur: & a ſentiendo ſenſus: nutritiuæ aũt facultatis, ꝙ primam vocat, vt inferius primam, finis eſt gñare, quale ipſum: corũ enim, quæ nutriuntur, quæ perfecta ſunt, & non manca, generant: ergo eam etiam a fine denominare par eſt, dico autem generatiuam: quia generare ei finis eſt.

Eſt autem, quo nutritur duplex, ſicut, quo gubernat manus, & clauus.

Poſtquam dixit quidnam eſt illud, quo nutritur, qd' nunc additur inſtrumentarium eſt, quo tanq̄ per inſtrumentum, nutritur, Hoc ergo inſtrumentum duplex eſt, inquit, hoc quidem quod mouet, & mouetur, illud v̄o, ꝙ ſolum mouetur, non itidem etiam mouet. Innatum n. calidum, quo quidem nutrit anima, tanq̄ per inſtrumentum, & mouet, & mouetur. A nutritiua quidẽ facultate mouetur: reliquas autem partes mouet, vt dentes, venas, ventrem, & alia, per quæ nutritio: quæ quidem ſolũ mouentur: non ita autem & mouent alia, quia vt inſtrumentum: ſed nutrimentum Oſtendit autem duplicem rõnem eius, quod nutrit, tanq̄ per inſtrumentum, gubernatoris appoſitione. manus enim eſt, quod mouet, & mouetur. mouetur.n. ab aĩa: mouet autem clauum. clauus autem ſolum mouetur. non.n. ipſe aliud mouet inſtrumentum: ſed mare, vel nauem, ſicut illa nutrimentum. Alij autem nutrimentum dicunt, ꝙ mouet quidem & mouetur a calido. mouere autem, quatenus nutrit. Melius autẽ eſt id, quod mouet & mouetur, calidum accipere, quod ab anima quidem mouetur: mouet autem nutrimentum: nutrimentum autem, ꝙ ſolum mouetur. Non enim mouet, ꝙ nutrit in eo, quod nutrit, vt oſtenſum eſt. Dicit autem Alexander aliam quoque expoſitionem. id enim, quo nutrit, duplex, non de nutrimento accipiendum nunc dicit: ſed duplex eſſe, nutritiuam. ſ. facultatem, & innatum calidum. Quorum illud quidem eſt immobile, nutritiua, ſcilicet, facultas: ipſa enim, cum non moueatur, mouet innatum autem calidum, quod mouetur, & mouet. mouet enim nutrimentum, mouetur autem a facultate. Hæc aũt expoſitio conuenerit lecturæ, quæ ſic fertur. Hoc quidẽ quod mouet, & mouetur: illud vero, ꝙ ſolum mouet, videlicet, cum ipſum non moueatur. & huic quidem lecturæ gubernatoris exemplum ad hunc modũ adaptaueris. Clauus quidem, qui mouet, & mouetur, mouet quidẽ mare, vel nauem: mouetur autem a manu. manus autẽ, ꝙ ſolum mouet: mouet.n. clauum, ſed ipſa ab alio non mouetur. Continentium n. partes non mouentur per ſe: q̄m neque in loco per ſe, vt oſtenſum eſt in Phyſica: continens autem eſt manus gubernatoris. & aliter, quod clauus quidem ab aliquo. qd' eſt extra, mouetur, nempe a manu: manus autem nihil habet, quod ad eam extra moueat. Si ergo ſcriptura habet, illud vero ſolum mouens, vltima interpretatio conueniet.

Hoc quidem quod mouet, & mouetur: illud uero, quod ſolum mouet, omne autem nutrimentum neceſſe eſt facultate concoqui: concoctionem autem operatum calidum: & ideo omne animatum habet caliditatem. Typice ergo, quidnam eſt nutrimentum, dictum eſt, poſtea autem de eo clare dicendum eſt in libris conuenientibus.

Poſtquam dixit, ꝙ duplex eſt animę nutrire: eſſe, præter dictum nutrimentum aliud, per quod ſit duplex id, quo nutrit, nunc dicit: Innatum. n. inquit calidum. deinde

& quomodo nutrit, ſubiunxit. Oportet enim inquit, nutrimentum concoqui. Quod autem concoctionem operatur, eſt calidum. quare hac rõne nutrit. Si autem omne animatum nutritur: nutrimentum autem a calido concoquitur: neceſſe eſt ergo omne animatum habere caliditatem. Typice ergo, quid eſt, dictum eſt. Poſtea autem de eo clare dicendum eſt in conuenientibus libris, ꝙ dupliciter eſt nutrimentum, contrarium enim, & ſimile: & qđ eorum, quę augere poſſunt, contrarium, & quod eoneq quitur & mutatur, & quod ſm aliud nutrit, & ſm aliud auget: & quod quatenus nutrit, ſeruat quod nutritur: & quod generationis quoque ipſum eſt principium, non eius quod nutritur, ſed quale, quod nutritur: & quæcunque alia dicta ſunt. poſtea autem de eo clare dicendum eſt in conuenientibus libris. De nutrimento quidem aliquo modo dixit in libris de generatione. dicet autem poſtea & in tractatu de generatione animalium, in quem differt. in quo etiam de ſemine dicet, quod & ipſum eſt nutrimẽti. Excrementum enim, inquit, nutrimenti eſt ſemen. Quare ad ſeminis generationem alia quidem nutrimenta ſunt apta: alia vero contra.

His autem definitis, dicamus communiter de omni ſenſu.

Poſtquam dixit de anima, de plantali dico ſeu vegetatiua: ꝙ eſt facultas aïæ conſeruatrix eius, ꝙ eam habet, ꝑ propriam operationem, quæ fit præſentia alimenti: & ꝑ hoc oſtendit, ꝙ eſt entelechia ſeu perfectio illam habentis corporis, & ab ea inſeparabilis: tranſiit ad ſenſitiuæ animæ definitionem. Et queadmodum prius in anima ſimpliciter communem de omni anima definitionem tradidit: ſic & hic prius communiter de omni ſenſu diſſerit. deinde de vnoquoque ſeorſum. Tradit autem communem ſenſitiuę animæ rationem. Senſum.n. eſſe dicit facultatem animæ, qua per alterationem ſenſibilibus aſsimilatur. hac ratione ſenſitiuam quoque animam dicet. Quæcunque ergo ad ſenſum in vniuerſum definiendum ei ſunt vtilia, ea prius diſtinguit. Primum autem eo vtetur, qđ & ſenſus patiatur, & alteretur. Diſſeret autem et de eo quod eſt potentia, & de eo quod eſt actu. & nonnullas mouebit dubitationes, & de eo quod facit, & de eo quod patitur, & de ſenſu: & eas etiam ſoluet.

Senſus autem in eo, q. eſt moueri, & pati, accidit, quemadmodum dictum eſt. Videtur enim eſſe quædam alteratio.

Primum quod ſenſus in ſenſilium apprehenſione taliter vel taliter affectus alterari videtur. Si autem alteretur, & patitur. paſsio enim, alteratio. Si autem patitur, & mouetur non haec autem dicit, perinde ac ſi ſit ipſe in ea ſnia, ꝙ ſenſus alterentur, & patiantur. Addidit itaque illu ‡, videtur. Oſtendet enim procedens, quomodo vnũquodq; eorum in anima dicitur, ꝙ non proprie neque alterari, neque pati ſenſus dicitur. Hoc autem vt dictum eſt, dicit, quia paulo ante cum oſtenderet, ꝙ anima etiam, vt vnde incipit motus animalium, cauſa eſt, oſtendit quod non ſolum auctionis, & ſecundum locum motus, ſed & alterationis cauſa eſt, argumentatus, ꝙ ſenſus ſit alteratio. Senſus ergo alteratio, alteratio motus. Senſus ergo in eo eſt, quod alteratur & mouetur.

Dicunt autem aliqui & ſimile à ſimili pati. hoc autem quomodo fieri poßit, uel non poßit, diximus quidem etiam in us, quæ in uniuerſum dicta ſunt de faciendo, & patiendo.

Qm̃ autem ſenſum eſſe accidit in eo ꝙ mouetur & patitur: in his vſem dubitationem proponit. quomodo patitur id, quod patitur, ab eo quod agit. Vtrum ſimile a ſimili patitur, vel contrarium a contrario. Vtrumque enim aliqua ratione niti videntur. neq; enim ꝙ oĩno aliud eſt, ab eo patiatur, vt nulla in re communicans. neq; n. albedo a dulcedine patiatur. nihil eſt enim eis commune, neque calor ab albedine. Neq; vero ſimile a ſimili patiatur. Albedo.n. ad ſimilem albedinẽ nihil egerit: neq; n. quodlibet agit in quodlibet, ſed contrarium in contrarium. Albedo.n. a cõtraria nigredine patietur. & frigiditas a caliditate, & contra. Videbitur ergo eſſe quoque rõni conſentaneum, vt a contrario contrarium patiatur, & ſimile a ſimili. Hac ergo dubitatione ſoluta, dixit & quomodo ſenſus a ſenſibilibus patitur: cum partim quidem ſit ſimilis, partim autem diſsimilis. Quia potentia quidem eſt ſimilis iis, quę ſm actum ſunt, ſenſibilibus: ſiquidem ab eis patitur: ꝙ autem patitur: a ſic ſimili patitur: dico autem, quod eſt potentia ſimile, actu vero diſsimile, & contrarium vt oſtendet. Hanc autem dubitationem ſoluit etiã in libris de generatione, & corruptione. cum enim tractatum ſignificauit, cum dixit, Diximus in iis, quæ in vniuerſum dicta ſunt non ſubiunxit autem redditione, quod & nunc quoque dicetur. Alexander quidem certe dicit haberi eiuſmodi quoque, lecturam. Dicendum autem & nunc. Si autem non hoc adſcriptum eſt, nihilominus hoc ipſum ſubaudiendum eſt. ipſum enim prætermiſit, vt quod ſit in confeſſo. Dicet autem de hoc ipſo in iis, quæ deinceps ſequuntur.

Habet autem dubitationem, cur non ipſorum quoq; ſenſuum ſenſus ſit: & cur ſine iis, quæ extra ſunt, ſenſus non agunt.

Poſtquam in vniuerſum dubitauit, vtrum, ꝙ patitur, a ſimili patitur an a diſsimili: priuſquam hanc dubitationem ſolueret, aliam dubitationem adiungit & per ſecundæ ſolutionem, priorem quoq; diſſoluit. eſt.n. hoc in more poſitum Ariſt. Quæ eſt ergo dubitatio? Si ſenſus inqt eſt ſenſilium apprehenſiuus: ſenſilia autem ſunt & ſenſoria, per quæ ſentimus: cur non ea quoq; apprehendit ſenſus, etiam ſi nihil adſit exterius? vt, cur oculus ſeipſum non videt, & ſi ſit compoſitus ex iis, quæ ſunt viſibilia, dico autem elementis? Hanc autem dubitationem mouit, quæ alioqui conuenit iis, quæ de ſenſu tractant: nunc autem, quia eius ſolutio conſtituit, ꝙ ſenſus in patiendo, & alterando accidũt. Quæ eſt ergo dubitationis ſolutio? Ait ergo: ꝙ ſenſus potentia ſolum eſt, quod eſt. Quodcunque autem eſt potentia, in actum producitur ab aliquo. ꝙ actu eſt. Ergo & ſenſus qui eſt potentia, in actum a ſenſili producitur: Senſili autem, ꝙ eſt exterius. Quicquid autem eſt potentia, ꝙ in actum producitur, a ſimili producitur, ꝙ iam actu eſt. Durum.n. a frigido ſit per accidens. Si enim, quod eſt eſſe frigidum durum fuit conſequens, vt in glacie. Senſus ergo, qui eſt potentia, a ſimili producitur in actum, ꝙ iam entelechia & perfectione eſt. Quare & ſenſus potentia eſt, quod ſenſile. Q̃o autem hoc dicitur, hoc in proceſſu articulatim exponet. & ſi a ſenſili in actum producitur: ſenſile autem eſt & ſenſoriũ, in quo ſenſus: cur non ab eo quoq; in actum producit? alioqui ſi non poteſt ſenſus proproprium ſenſorium apprehendere, cum ſit ſenſile: cur, quæ in eo modum excedunt, apprehendit (cum enim, qui eſt ſm naturam calorem, qui eſt in vniuerſo corpore, ſenſitiua facultas nõ apprehendit. Poſtquam autem calor nimius in nobis fuerit, & commoderationem exuperauerit. vt in febribus: tunc enim ſentit. Et viſus ſilr oculum quidem ſm naturã habentem non apprehendit: vt qualis ſit humorum, vel tunicarum color. Poſtquam autem ei præter naturã aliquid acciderit, vt in iis qui albugine laborant, eius, quæ eſt in oculo, albuginis ſenſum habet: & ideo omnia alba eſſe exiſtimant. Silr & ſi quis alius humor cryſtallino incubuerit, & colorem, & eius figuram apprehẽdit. Vnde & in ſuffuſionum principiis, prius quam perfecte impedita fuerit operatio obducta pupilla. in oĩbus videre videntur culices, & eiuſmodi. Dicimus ergo ad hanc dubitationem, dico autem, cur non ſentit ſenſus proprium ſenſorium, cum ſit ipſum quoq; ſenſile. dicimus, inquam, ꝙ non eo modo ſenſilia ſenſus apprehendit, quo intellectus intelligibilia. Intellectus n. qđ cognoſci poteſt, ambiens, & comprehendens, ſuę eſt operationis dominus, & a nullo impeditur, qñ vult propriam applicare operationem, in ſeipſo, vt dixi, habens intelligibilia. Ipſe.n. in ſeipſum conuerſus omnia videt. Senſus autem, q. cognoſci põt, extra habet, & ideo non aliter cognoſcit, qñ ad id, qđ eſt extra, extenſus. Id autem eo fit, qm̃ non ſeparabiles habet operationes. neq;.n. ipſe in ſeipſum conuerti poteſt, vt qui in ſubiecto eſſe habeat proprio ſenſorio, & cũ eo ſenſilia apprehendat. Iure ergo non poteſt ſenſus propriũ

ſenſorium

ſenſorium apprehendere, Si enim cum eo ſenſilia attingat eo quod in ipſo eſſe habet, & ſenſilia attingit, ſic ea apprehendit. Si autem proprium ſenſorium apprehenderet: ipſum vtique tangens, apprehenderet. Tangere autem ſine ipſo non poteſt. Ipſum ergo ſenſorium ſeipſum tangere neceſſe eſſet, & ipſum ad ſeipſum conuertere, Sed fieri nõ poteſt, ut quod ſit corpus, ipſum ſeipſum tangat, neq; ergo ſenſorium, cum ſit corpus, ipſum ſeipſum tanget. Si autem nõ tetigerit nec ſenſitiua, quæ in eo eſt facultas, ipſum apprehẽdet. Sic enim ſenſilium fit apprehenſio, ſecũdum ſenſorij quidem attactum ad ſenſile, iudicium autẽ, & apprehenſionem eius quæ in ſe eſt, ſenſitiuæ facultatis. Hæc ergo vna cauſa eſt. Secunda autem, ꝙ opus habet interiecto aere, & ideo, cum lema eſt in oculo, non apprehendimus: neque eo qui interiectus eſt aere quomodocũque ſe habente, ſed illuminato. Quare ſenſus fuerit potentia, quod ſenſile. Senſile autem, quod aliquid agit in ſenſum, ad propriam operationem deducit. Quod autem agit, in id, quod patitur, agit. Quicquid autem patitur, mouetur: ſenſus ergo a ſenſilibus patitur, & mouetur. Si autem ſenſus quidem eſt potentia: actu autem quod ſenſile: eorum autem hoc quidem agit: illud vero patitur. Quod ergo patitur, ſimile quidem eſt potentia ei quod agit: actu diſsimile. Soluta eſt ergo & prima dubitatio ꝑ ſecundam. Si autem ſenſitiuum, qđ eſt potentia, patitur a ſenſili, & ſit actu ſenſitiuum (patitur autem, quod patitur, a diſsimili nihil autem eſt ipſum ſibiipſi diſsimile: nihil ergo ipſum a ſeipſo patitur. Merito ergo, quod eſt ſenſitiuum, ſeipſum non apprehendit, quoniam neq; ipſum a ſeipſo patitur, dico autem vtrunq; ſimul, ſenſitiuam facultatem cum ſenſorio. Et eſt hæc tertia, & maxime propria cauſa, ꝙ ſenſus propria ſenſoria non apprehendunt. Vtriuſque enim ſimul eſt apprehenſio, q, ſi hoc eſt, ꝙ a ſenſilibus patitur: alterum ergo, quod agit, neceſſario eſſe debet. Quid vero? an nõ ipſi ſentimus nos ipſos calidius vel frigidius affectos, vel eiuſmodi aliquid a mala temperatura eorum quæ ſunt in nobis, elementorum? Et, quando humor cryſtallinus caſu, vel affectu aliquo fuerit coloratus: eodem colore putamus, & aerem, & alia viſibilia eſſe colorata. Ad hoc autem pulcherrime dicunt etiam Medici, ꝙ nobis febricitantibus: vel in morbis refrigeratis, ſentimus non ipſos neruos ſenſitiuos, vel carnes calefactas, ſed ſanguinis & ſpiritus humores. Quoniam ergo ſenſitiua facultas eſt primo in carnibus, & neruis: merito cum humores male temperati fuerint. ſpiritus, inquam, & ſanguis, & ſenſitiuis partibus appoſiti fuerint, eos tactu apprehendimus. quemadmodum aerem calefactum vel frigefactum tactu per appoſitionem apprehẽdimus. Quod ſi febris ipſa etiam ſolida attigerit: quoniam non æqualiter caleſcunt, ſed inæqualiter: ſint omnino quædã partes, quæ ſecundum naturam habent, vt ea apprehendãt quæ ſunt affecta præter naturam. Neq; enim fieri poteſt, vt ſit æqualis mala temperatura, tũc enim ad exitiũ & corruptionem deinceps tendit animal. Hæc eſt ergo cõſenſus cauſa, & quod hoc verum, qui hectica, ideſt in habitum deducta, febre laborant, hoc autem eſt, qui in ipſis ſolidis febricitant, ſi æqualis in iis fuerit mala temperatura per vniuerſa ſolida, nullum conſenſum accipiunt eius, quæ in eis eſt, caliditatis, eo ꝙ æqualis ſit caliditas per vniuerſas partes: & non ſit hoc quidem quod agit, illud vero quod patitur. Quemadmodum ergo neque qui a natura ad calidius temperati ſunt, hoc ipſum conſenſu percipiunt, ꝙ æqualis ſit per vniuerſum caliditas, idq; etiam alioqui propter conſuetudinem: nam cum ij, qui ſunt in ventre & aliis concauitatibus, humores ſecundum naturam commoderationem habent, non ſentimus: quando autem præter naturam plus vel minus proceſſerint: tunc eorum conſenſum accipimus: quod ſm naturam quidẽ habet animal, & voluptate, & dolore priuatum eſt. Quãdo autem id, quod eſt ſecundum naturam, ducitur, eius quidem ipſius ſenſum habens, lætatur; ad id vero, qđ eſt præter naturam, dolore afficitur. De humore autem, qui in oculo conſiſtit, quõ ipſum videmus, & quõ ſenſorio ſm naturam habente eſt non apprehendimus, præter naturam autem habente apprehendimus, nondum eſt per iam dicta ſolutum. Quã enim dictum eſt, ſoli tactiuo ſenſui conuenit. Atqui & guſtus, cum ſm naturam habet guſtatiuum ſenſorium, non apprehẽdit ſuccum, qui ineſt humiditati, quæ eſt in ſenſorio. Cum autem præter naturam habet, apprehendit, ſicut in morbis, verbi gratia, amaritudinem, vel ſalſedinem, vel eiuſmodi.

Cum inſit ignis & terra, & alia elementa, quorum eſt ſenſus per ſe, vel ea quæ illis accidunt.

Elementa enim habent qualitates: has quidem ſubſtantiales, & eorum completiuas: illa vero per accidens. Subſtantialium itaque elementorum qualitatum apprehenſiuus eſt tactus: vt caliditatis, frigiditatis, humiditatis, ſiccitatis. Hæ ſunt enim qualitates, quæ illis formam tribuũt. Earum autem, quæ per accidens illis inſunt, vt colorum, ſonorum, odorum, & aliarum, alij ſunt ſenſus apprehenſiui. Illud autẽ, Per ſe, vel quæ accidunt Græce, καθ' αὑτά, ἢ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς, pro eo qđ eſt, κατ' αὐτῶν ἢ τῶν συμβεβηκότων ταύτοις. i. de ſe & iis, quæ illis accidunt, recto vſus pro genitiuo. Frequens autem eſt huiuſmodi vſus. Iiq; duo ſcopuli, hic ad cœlum peruenit vſque, pro eo quod eſt, horum duorum ſcopulorum.

Eſt ergo manifeſtum, q. ſenſitiuum quidem non eſt actu, ſed potentia tantum: & ideo non ſentit: ſicut quod comburi poteſt, non uritur ipſum per ſe, ſine combuſtiuo. ſeipſum enim ureret: neq; opus haberet igne, qui ſit perfectione, & actu.

Hinc eſt dubitationis ſolutio. Quoniam. n. inquit potentia ſenſus eſt, & non actu: non apprehendet, niſi adſit actiuum, & ad operationem deductiuum. Sicut neq; qđ comburi poteſt, niſi adſit ignis, ipſum ſeipſum vrit, ſicut lignum: vel oleum. Conuenientiam ergo, & proportionem habet ſenſitiuum cum igne: cum eo autem, ꝙ comburi poteſt, ſenſitiua facultas.

Quoniam autem ſentire duobus modis dicimus. Nam & id, q. potentia audit, & uidet, audire, & uidere dicimus, & ſi forte dormiat: & id, quod agit, & operatur: Duobus etiam modis dicatur ſenſus: ille quidem ut potentia: hic uero, ut actu. Similiter & ſentire, & quod potentia eſt, & quod actu.

Qm̃ potentia ſenſum eſſe dixit, niſi adſint ſenſilia: actu autem fieri, ſi adſint: hoc ipſum vult probare. Sicut. n. inquit ꝙ ſentit duplex eſt, illud quidem ſm habitum: ſicut dicimus ſenſitiuum eſſe dormientem hominem: hoc vero ſm actum, vt vigilantem, & iam ſecundum ſenſus operantem: ſic, inquit & ſenſitiua facultas, & eius operatio. Ipſum autem, ſentire dico, duobus modis dicitur, illud quidem potentia: dico autem, quod habet habitum, non autem operatur: hoc vero, quod iam operatur. Hoc ergo primum ſentire, pro eo, quod ſentit accepit: hoc eſt ipſum compoſitum. Illud vero, duobus etiam modis dicatur ſenſus, hoc eſt, ſenſitiua facultas. Illud autem ſimiliter & ſentire, ipſa operatio. Vnde illud, quoniam ſentire, pro eo quod eſt, id quod ſentit, dixit.

Primum ergo, tanq̃ idem ſit pati, & moueri, & agere, dicimus. Et motus. n. eſt quidam actus, ſed imperfectus: ſicut in aliis dictum eſt. Oĩa autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & eo q. eſt actu. Eſt ergo & qđ a ſimili patitur: eſt & qđ a diſsimili: ſicut diximus. Patitur. n. q. eſt diſsimile. Paſſum aũt ſimile eſt.

Poſtquam dixit, & obiter dubitauit, cur non ſeipſos quoque ſenſus ſentiunt: & huius rationem tradidit, ꝙ nõ adeſt actiuum: tranſit ad oſtendendum, quomodo quod patitur, partim quidem, vt a ſimili, patitur: partim, vt a diſsimili. potentia quidem ſecundæ dubitationis ſolutio hoc quoque ſoluerit, vt oſtendimus. Hic autem & hoc quoque ſeorſum oſtendit. Qm̃ ergo id, quod hic dicitur, dictionis contextui conſequens eſſe dicunt, Et ſimile pati a ſimili. id autem quomodo fieri poſsit, vel non poſsit, in iis etiam qua de faciendo vel patiendo in vniuerſum dicta ſunt, dictum eſt. Quibus ſi addiderimus: Nunc aũt diſcendum eſt, in ordine fuerit conſequenter, quod dicitur. Primum ergo perinde ac idem ſit pati, & agere, & mo-

ueri dicimus. Quoniam autem dixit, ꝙ ſenſus in eo, qđ eſt moueri, vel pati, accidit: & de patiendo omnino dubitauit a quo, & quomodo fit. Verum a ſimili, vt quibuſdam videtur vel a diſsimili, vt alus: hoc autem non recte dici videtur, ſenſum pati, & alterari ſimpliciter, non enim agere, & ab alio moueri, & pati eſt ſentire, vt deinceps oſtendet: nunc dicit. Dicimus, perinde ac idem ſit dicere ſenſus pati & ſenſus moueri, vel agere; donec diſtinxerimus, ꝙ non idem ſit ſenſus agere, ꝙ mouere, & pati. Eſt enim motus actus quidam. Actus quidem motu eſt vniuerſalior. Motus autem q̃ pati. Quicquid n. patitur, & mouetur. Quicquid autem mouetur, agit: non ita etiam ꝙ agit, & mouetur. Actus.n.ſeu operatio, eſt, vt ipſe in phyſica definit, coaceruata ab habitu productio. Motus autem eſt imperfecta actio. Hac ratione idem eſſe videbitur motus, et actio ſiue operatio. Quatenus autem actus, ſeu operatio, non eſt ab imperfecto ad perfectum progreſsio: hac ratione non idem fuerit motus, qđ operatio. Quemadmodum.n. diſpoſitio dicitur & communius de habitu, dicitur & vt ab habitu diſtinguatur, & diſcernatur ſpecialius. Sic & actio dicitur communius etiam de omni motu: dicitur & prout a motu diſtinguitur: eo ꝙ motus eſt a primo potentia, ad ſecundum progreſſus alicuius eorum, quæ ſunt circa ſubſtantiam, ipſa ſeruata ſubſtantia. Actio autem eſt perfecta habitus productio, nulla in re habitu magis alterato, & eſt reuera perfecta actio coaceruatus habitus proceſſus, qui non cum motu tẽporis vna concurrit: ſed ſecundum vniuerſam ſui partem æqualiter habet: qualis eſt luminis proceſſus Cum primum enim illuminatiuum apparuerit, coaceruatim quicquid aptum eſt, ſimul repente illuminatur, non concurrente luminis operatione vna cum temporis motu, ſed in omni ſui parte ſimiliter habente Talis eſt & ſenſus actio. Cum primũ enim aſpeximus, ſine tempore ſenſilia apprehẽdimus.

Vnde neq; ſenſus ait moueri, ſed agere. Hoc ergo proprie eſt actio, ſeu operatio. Quare & de diuinis dixit qđ ſine potentia ſunt actus. ſeu operationes. Motus autem, ſicut diſciplina, quæ eſt habitus mutatio ſm partem ad perfectum ab imperfecto. Inter hęc autem ſunt cogitatiui motus, ſeu actus: & ſi quid eſt his ſimile: qui quidem neque proprie motus ſunt. Neq;.n mutatio eſt habitus, vel vlla ex parte actio, neq; n. ſimiliter habet in omni parte temporis: neq; coaceruatus eorum eſt ab habitu progreſſus: ſed alia ante aliam propoſitio, & extremum concſo. Neq; ergo ſimpliciter motus tale quid, neque ſimpliciter actio: niſi actionem proprie quis diuiſerit in coaceruatã, & indiuiſibilem & in diuiſibilem. Vnde & prius cogitationem quoque vtriuſq; ſimul motum eſſe dicebat. Sed & cogitatio ſm vnumquemq; terminum coaceruatam habet applicationem, & eſt vnumquodq;, vt quod cognoſci poſsit accipere quod in motu, naturali dico, non contingit. Et ſi enim ſit coaceruatum vnumquodque eorum, quæ prius tradita ſunt: ſed non omnino finem quoque naturalem talem eſſe contingit, ſicut in iis, quæ ſecundum locum mouentur, id quod intercedit, neque.n. grauium, neque leuium naturalis hic finis. Huius ergo actio eſt quodammodo & cogitatio. Sicut ergo amplior eſt actio motu, ſic motus paſsione. Q̃ n. patitur & mouetur quodammodo, non.n ſine motu paſsio eſt. Q̃ autẽ mouetur non omnino & patitur, non.n. paſsio eſt & ſecundum locum motus. Pati.n. ad agendum habito reſpectu dicitur. Agere autem eſt ſm qualitatem mutare. ex qualitate enim agere. & agere ergo eſt ſm qualitatẽ moueri, & mutari. Quare ſi motus quidem eſt in tribus prædicamentis, quantitate, qualitate, vbi: pati autem ſolum in quantitate: in plus ergo motus extenditur, q̃ paſsio: actio autem q̃ motus. Aliqua etiam ratione eadem ſunt, eo quod quædam eſt actio motus: quidam autem motus paſsio. Non vt genus autem actio de motu prædicatur: neque motus de paſsione: ſed vt vox æquiuoca. Eorum autem paulopoſt, vt dixi, differentiam oñdet Nunc autem perinde ac eadem ſint, dicit quodammodo, & a quo mouetur, & patitur, ꝙ patitur. His autem omnino, vt eiſdem, vſus eſt, & quod aliqua ratione eadem ſint, vt diximus, & ipſe conſuetudinem ſequens, his, vt eiſdem, vſus eſt. Itaq; & ſuperius, vbi dicebat aĩam eſſe cauſam, vt vnde principium motus, dicebat eam eſſe alterationis cauſam: eſſe.n. cauſam ſenſus: cum autem eſſe alterationẽ: alteratio autem paſsio. Tãq; ergo in ſenſu eadem ſint agere & mouere, & pati de patiendo, quomodo fiat, dicit. Q̃.n. patitur inquit ab agente patitur. Ad ſe enim inuicem referuntur agere & pati. In Phyſica autem oſtenſum eſt, quod id, ꝙ alicuius actu actiuum eſt, agit in id, quod patitur, quod potentia eſt id, quod agit. Si autem, ꝙ patitur, cum nõdum actu ſit ſed potentia, hoc fit ab actiuo, ꝙ ipſum actu tale eſt: ſm aliquid quidem a ſimili patitur: potentia enim agenti ſimile eſt patiens: ſm aliquid autem a diſsimili. Eſt enim actu diſsimile. Potentia enim aliquid eſſe, & actu, diſsimile. Poſtquam autem paſſum fuerit, eſt ſimile Finis enim huic quidem eſt agere. Patienti autem, vt aſsimiletur, quod patitur, agenti, eouſque enim calefaciens calefacit, quod potentia quidem eſt calidum, actu vero frigidum donec ac ipſum eſt calidum ſimiliter fecerit. Poſtquam autem ſimile fuerit, ab eo non amplius patitur. Nihil enim a ſimili patitur. Si enim lucernæ lumen a lampade patitur: ab ea enim extinguitur: ſed tamen vt a diſsimili patitur. Tanq̃.n. defectus ab exceſſu patitur. Si enim duæ lampades eiuſdem poteſtatis fuerint: a ſe nihil inuicem patientur.

Diſtinguendum autem & de potentiã, & de entelechia, ſeu perfectione & actu.

Diuiſionem facturus patiendi & agendi, & eorum differentiam oſtenſurus, dixit enim. Nunc interea perinde ac idem ſit pati, & moueri, & agere dicimus. diuiſionem oportere facere dicit potentiæ, & entelechiæ. Potentiæ.n. nomine in ſenſu vſus eſt, & eorum ſoluit dubitationem, q̃ mouit: cur ſenſus non ſeipſum ſentit. Sed & ſenſum diuiſit in eum, qui eſt potentia, & in actum, eodem modo quo & ſentire. & hoc enim dici duobus modis oſtendit. Qm̃ ergo non eſt ſimplex nomen potentiæ: in vniuerſum de potentia, & entelechia, id eſt, actu diſtinguere inſtituit: & quonam a ſeinuicem differant: & quid ſit eorũ vnumquodque: & quot modis eſt, id quod potẽtia. Per quæ ſimul oſtendet, ꝙ ſenſus non eſt, quæ eſt ſm actũ, alteratio, nec motus. Neque enim, ꝙ quomodocunque potentia eſt, in actum mutatum alteratur Quo huculq; tanquam ſic habeat, vſus eſt, ꝙ nõdum diuiſum ſit, quot modis eſt, quod eſt potentia.

Nunc enim de eis ſimpliciter dicimus.

Simplr.i. indiſtincte & indefinite, de potentia, & entelechia ſeu actu dicimus, neſcientes eorum differentiam, et quid vnumquodq; ſignificat, et quot modis dr̃. Nunc autem inquit, qm̃ eo, qđ eſt potentia, in ſenſu paulo ante vſus eſt: eo autem quod actu eſt, & actu, in faciendo, & patiendo. Omnia.n. pati ait, ab eo, ꝙ eſt actiuum, & actu eſt. Vel nunc dixit, vſque ad factam ab eo diuiſionẽ eius, ꝙ eſt potentia, & eius, quod eſt actu.

Eſt enim ſic ſciens aliquid, ut ſi dicamus hominem ſcientem, q. homo eſt ex ſcientibus, & ſcientiam habentibus. Eſt autem, & ut iam dicimus ſcientem, qui habet grammaticam.

Diſtinguit id, ꝙ eſt potentia, & oſtendit eſſe duplex. Quod n. natura aptum eſt, & quod poteſt habitum ſuſcipere potentia tale dicimus: vt hominem potentia ſcientem dicimus: ꝙ ipſius natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua. Iuxta ꝙ ſignificatum materiam quoq; potentia dicimus. & potentia præterea dicimus, ꝙ iam habet habitum, & ſecundum eum non operatur. Muſicus.n. quando nõ operatur, potentia muſicus dicitur. Hæc eſt autem potentia, q̃ prius dixit primam entelechiam, in qua aĩam quoque eſſe oſtendit. Eſt enim in confinio primæ potentiæ, & ſecundæ actionis Quare & vtroque nomine appellatur, & quænam ſit vtriuſque eius, quod eſt potentia, differentia diſtinguit, aperte dicens.

Vterque.n. horum non eodem modo potens eſt, ſed ille quidem, q. tale genus eſt, & materia: Hic uero, quod ſi uelit, potẽs

eſt

eſt e…n emplari, niſi quid externum prohibuerit. Ille autem iam contemplans, & qui eſt entelechia ſeu actu, & qui proprie ſcit hoc, A. Vtrique ergo primi ſecundum potentiam ſcientes.

Homo.n.cõiter ſciens dicitur, qđ hominis natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua Hoc.n.illi ſignificat genus, & materia, pro eo quod eſt, Ipſa hominis natura, & ipſum ſubſtan. Genus.n.dicit, & ſubiectum ſm hoc ſignificatum, & materiam potentia diximus. Omnis n.materia potſuia illud eſt, cuius eſt materia, ꝙ poſsit ipſum ſuſcipere. Aliud aũt ſignificatum eius, quod eſt potentia, dicitur in eo, quod iam habet habitum, & non operatur, ꝙ volens operari, operari poſsit, niſi quid prohibuerit. quare & hic quoq; eſt potentia. Qui vero præter id, quod habitum habet, agit quoque ſecundum habitum, hic iam entelechia eſſe dicitur. Scientiam autem ſm actum oſtendit, eo quod addidit hoc, A. Hic enim eſt qui ſecundum grammaticam operatur, qui dicit, vel ſcribit hoc, A.

Sed ille quidem per diſciplinam alteratus, & ſæpe ex contrario habitu mutatus: hic uero ex eo q. habeat ſenſum uel grammaticam, non operetur autem, ad operandum alio modo.

Exemplo oſtendit, quidnam dicti modi differant eius, ꝙ eſt potentia: ꝙ ille quidem, ſm primum potentiæ ſignificatum qui eſt potentia ſciens, ad hoc, ꝙ habeat, qđ poteſt, per diſciplinam alteratus, & ſic ſæpe per contrariũ habitum mutatus, ſciens fit. Vel.n.ab ignorantia in cognitionem mutatur: vel a falſa opinione in veram. Quorum primum quidem a priuatione in formam eſt mutatio: & eſt generatio, & non alteratio. Alteratio.n eſt mutatio a formato ad formatum, eodem manente ſubiecto. Hæc eſt ergo alteratio Ipſe autem, qui nunc vniuerſalius eam, quæ ex eo, quod potentia, ad id, quod actu eſt, mutationem alterationem dixit, hoc corriget, & definiet, de quonam proprie alteratio dicitur. Eum autem, qui ex eo, quod ſenſum, vel ſcientiam habeat non operetur autem, ad operandum procedit, in quo ſecũdum erat ſignificatum eius quod eſt potentia, non per alterationem, neq; per mutationem fieri dicit: ſed alio modo ex tali potentia actum fieri Similiter & in eo qui habet ſcientiam, ſed non operatur, & in eo qui ſenſum. Alio autem modo, dicens quod non magis alienus fit talis: ſed ſolum operationem aggreditur. Cum ergo duplex ſit, & quod potentia, & quod actu eſt: quicquid potentia quidem eſt, ad alicuius abſentiam potentia eſſe dicitur: qđ autem actu eſt, ad præſentiam actionis. Quod enim potentia primum eſt, ad habitus, & actionis abſentiam dicitur: Secundum autem ad abſentiam actus.

Non eſt autem nec pati quidem ſimplex: ſed hoc quidem quedam à contrario corruptio: illud uero ſalus potius eius, quod eſt potentia, ab eo, quod eſt entelechia ſeu actu, & ſimili, ſic ut potentia habet ad entelechiam & actum, contemplans enim ſit, quod habet ſcientiam: quod non eſt alterari. Fit enim incrementum ad ipſum, & ad entelechiam & actum: uel, alterum genus alterationis.

Poſtquam diuerſa ſignificata diuiſit eius ꝙ eſt potentia, & eius quod actu eſt, nunc vult oſtendere, ꝙ ne pati quidem ſimplex eſt: pro eodem accipiens pati, & alterare, vt ipſe paulopoſt declarauit. Poſtquam n.dixiſſet qđ id, quod ab eo. quod eſt potentia, diſcit & ſcientiam accipit, ab eo qđ actu eſt, & doctrina prædito, vel eiuſmodi, pati dicendum eſt: poſtquam, inquam, hoc dixiſſet, intuit vel non eſſe alterationem, vel eſſe duos alterationis modos, idem dicens, Pati, & Alterari. Duplex ergo pati eſſe dicit, hoc quidem ꝙ ad corruptionem ducit, ꝙ etiã proprie eſt paſsio, & alteratio: illud vero, ꝙ ad perfectionẽ; ꝙ non proprie paſsio dicitur, neq; alteratio ſed potius generatio. Et, vt paucis dicam, cum duplex ſit id, ꝙ eſt potentiæ ſiquidem ex eo, ꝙ eſt ſm potentiam quod erat, id quod ſm habitus in operationem mutatur, nullo modo eſt alteratio. neque paſsio: ſiquidem alterari dicitur cuiuſmodi eſt, qđ albeſcit, vel nigreſcit, ꝙ manens ſm ſubſtantiam & idem ſubiectum ſm paſsiuam qualitatem habet mutationem: ex contraria enim qualitate in contrariam mutatum, corrupto habitu mutatum eſt. Q; autem ex eo, quod habet habitum, ſed non operatur, ad operandum mutatur: non ſm aliquam qualitatem habet mutationẽ, neq;.n alia qualitate corrupta, in aliam mutatum eſt: ſed eodem habitu manente ſolum actum aſſumpſit Neq;.n. domus ædificatorem alterari dixerimus, a non ædificando ad ædificandum mutatum: vel geometram, qñ theoremata aggreditur. Quæ ergo eſt a ſecundo potentia, ad id, ꝙ ſm actu eſt, mutatio, clarum eſt, ꝙ ne mutatio quidem poſsit exiſtimari. vel ſi alicui placeat eam quoq; alterationem vocare, alterum inquit hoc fuerit genus alterationis & noo. ſicut ex cõſuetudine dicitur: hoc autem eſt mutatio, quæ fit ſm paſsiuas qualitates, qñ ex contraria qualitate in qualitatem contrariam mutatur, quod mutatur, eodem manente ſubiecto. Quæ autem ex eo, ꝙ eſt prius potentia, ad id, ꝙ ſm eſt potentia, primus autem actus, mutatur, ſi ex contraria quidem in contrariam mutatur, eſt alteratio. Vt quando quid fit ex calido frigidũ, & ex albo nigrum. Potentia.n.eſt contrarium, quod contrarium. Qñ autem ex priuatione in formam fuerit mutatum: ex hoc generatio, & nõ alteratio. Vt quando ex non homine fit homo, & ex non igne ignis, & in ſimilibus. Vel ergo ne hoc quidẽ proprie eſt alteratio, ſed ſimpliciter generatio: Vel duo fuerint modi alterationis, & quæ ex priuatione eſt in formam mutatio, & quæ ex cõtrario in contrarium. Eſt autem, quæ ex contrario in contrarium eſt mutatio, generatio quædam, & corruptio, & ſimpl'r generatio: vt in lib de gñatione dictum eſt. Corruptio quidem eius ex quo mutatur: Generatio aũt eius, in quod mutatur. Non autem nec pati quidem ſimplex: ſed hoc quidem quędam a contrario corruptio: illud vero potius ſalus eius, qđ eſt potentia, ab eo, ꝙ eſt entelechia ſeu actu. & ſimile. Videtur autem quicquid ex eo, ꝙ potentia eſt, in entelechiã & actum mutatur, pati & alterari. non autem ſic habet. Vnde & ipſe vſus eſt in omni, ꝙ ex potentia in actum mutatur, paſsionis noie, idẽ eſt autem dicere, alterationis. Dixit.n.q. hoc quidem eſt a contrario corruptio: corrumpitur.n.nigrum accidente albo: eſt aũt hoc. ꝙ eſt prius potentia: ſt.n.potentia contrarium, qđ contrarium, qñ in id mutari ſua natura aptum eſt: illud vero perfectio. Eſt.n domus extructoris, & aliorũ ſcientiis præditorum perfectio, ſm habitum operari. Cum hic autem cõiter de omni, ꝙ eſt potentia, pati prædicauerit, hoc autem eſt alterari: eo q. conſuetudinis curam non habuerit, in horum nominum dĩa, de his ſigillatim & articulatim deinceps differet: & dicet quid proprie eſt alteratio, & quid, quę non eſt penitus alteratio. vel vniuerſum hoc, æquiuoca alteratio dicet, & quæ a nobis prius ſunt conſiderata. Poſtquam autem dixit hanc quidem mutationem a contrario fieri contrarium corrumpente: illam vero a ſimili: ſimilitudinis modum declarauit agentis, & patientis, ſubiungens, Q; ſic ſimile, vt potentia habet ad entelechiam & actum. Q; quidem æquale eſt huic, Vt habitus ad propriam operationem Ab habitu.n procedens operatio ſic eſt ei æqualis, vt proprium opus & propria operatio vnicuiq; cuius eſt opus. Sicut ergo ſimilis eſt domus extructiuo, vel geometrico habitui domus extructiua, & geometrica operatio: ſic ſimile ei, ꝙ actu habet, id quod habitum, a quo in actum producitur, hoc quidem agente, illo vero patiente. Qm.n.& intelligere, & ſentire fit ſm imaginum aſſumptionem intelligibiliũ, & ſenſilium: idem fere eſt, ꝙ ſm actum intelligit, & ſentit, quod intelligibilia, & ſenſilia. Sic ergo ſenſus eſt potentia, quod ſenſile: & intellectus, quod intelligibile: vt habitus eſt ſimilis operationi propriæ. Sicut ergo habitus præſenti actu & operatione propriam ſui eſſe perfectionem recipit, non corruptus nec alteratus: ſic & ſenſus, qui eſt potentia idem, quod ſenſile. Potentia autem, quod eſt ſecundum habitum, a ſenſili, quod eſt actu, deducitur in actum, ſic ei aſsimilatus, vt ei natura aſsimilari datum eſt. Sicut enim ceram potentia dicimus, id quod annulum eſt fieri autem ab eo actu expreſſum, quod ille, non quod facta ſit cera, ꝙ annulus ſecundum materiam: ſed qđ ex-

preſſam eius figuram ſm ſuperficiem accepit: ſic & in ſenſibus oportet intelligere, qñ eos fieri dicimus. ꝙ ſenſiles non qđ albus fiat viſus, vel niger: ſed qđ ſenſilium formas, quæ poſſunt ſine materia cognoſci, in ſeipſis ſenſus admittant. Cum aũt dixiſſet ſalutem eſſe talem affectionẽ ſeu paſsionem, & mutationem eius, ꝙ ſic potentia dr̃: declarauit quõ ſalus ſubiungens: Contemplans enim fit, ꝙ habet ſcientiam. Habitus.n. ſalus eſt propria operatio. Hi certe, qui ſm habitus operãtur, eos magis ſeruant. Simul autem per hoc expoſuit, quõ illud dixit, vt potentia habet ad entelechiam & actum: & declarauit, de quali potentia, & entelechia dicit: ꝙ de ſecunda potentia, quæ eſt ſm habitum. & ſecũda operatione ea enim eſt perfectio, & ſalus operationis propriæ. ſicut cõtemplatiui habitus, & ſcientiæ perfectio. & ſalus, eſt ipſa contemplatio. quod quidem vel non eſt alteratio: in ipſum enim fit incrementum: vel alterum alterationis genus. Qui.n. habet ſciam, deinde eius operationes aggreditur, non proprie dici poſſit, eo ipſo, ꝙ illas operationes aggrediatur, pati, & alterari. Neq;.n. vlla in eo facta eſt mutatio: ſed ſolũ perfectio, & habitus manifeſtatio. Vel ergo ea non eſt proprie alteratio: Vel ſi cui placet eam quoq; alterationem vocare, alterum fuerit alterationis genus, & æquiuocum: & non, ꝙ vulgo fertur, & dicitur in ea, quæ eſt ſm locum, mutatione: q̃ quidem motum quoq; dicimus. Illud autem, in ipſum enim eſt incrementum, eſt maxime huius ſuſceptiuum, ꝙ non ſit huiuſmodi alteratio: ſiquidem. alteratio, quidem, manente ſubiecto ſm eius ſubſtantiam, ſm paſſionem eſt mutatio, ex alio in aliud mutato eo, ꝙ præexiſtit: id autem, ꝙ in ſuam ipſius perfectionẽ procedit, in ſeipſum incrementum ſuſcipit, idem manens, & non ex alia forma corrupta in aliam mutatum.

Quare non recte habet ſi dicatur, id, quod prudens eſt, quando prouidet, alterari: ſicut neque domus ædificatorem, quando domum ædificat.

Sicut.n. ædificator, quãdo iam operatur, nullam ſm artem alterationem ſuſtinet: ſic neq;, ꝙ eſt ſcientia præditũ, quando ſm ſcientiam operatur. neque ſentiens quando ſentit. Ab otio enim & ceſſatione ad operationem eſt mutatio: non ex forma in formam: ꝙ facit alteratio.

Quod ergo ducit ad entelechiam & actum ab eo, q; eſt potentia, iuxta id, quod intelligit, & prouidet, non doctrinam, ſed aliam cognominationem habeat, æquum eſt.

Hoc eſt, id, ꝙ iuxta ſecundam potentiam conſideratur, ſicut, quod prouidet, quando ad ſecundam operationem deducitur, non doceri dicatur ab eo, quod in operationem ducit. Nõ enim diſcit ab eo, ꝙ ipſum mutat: hoc autem eſt ſcibile vel ſenſile. Non.n. quicquam ab eo patitur. Quare neque illud agit.

Quod autem ab eo, quod eſt potentia, diſcit, & ſcientiam accipit ab eo quod eſt actu, & quod docere poteſt, uel dicendum eſt non pati, ut dictum eſt, uel duos eſſe alterationis modos: & eam, quæ ad priuatiuas ſit diſpoſitiones, mutationem: & eam, quæ ad habitus, & naturam.

Hoc eſt, ꝙ ſm priorem potentiam, cuiuſmodi eſt ſciæ ſuſceptiuum qualis eſt puellus, q ab eo, qui eſt actu ſciẽs, ad habitum prouehitur. Poſtquam autem dixit, quõ habet, quæ ex ſecundo potentia, in actum ſit, mutatio: nũc dicit de ea, quæ ex priore potentia in prius actu ſit, mutatione: cuiuſmodi eſt puellus, qui in ſcientiam deducitur. Quod itaque ſic mutatur inquit ne pati quidem oĩno dicemus. Proprie.n. pati in his, quę corrumpuntur, dicitur, ſm conſuetum vſum. vel ſi quis hoc quoque pati dicat, duos, inquit, eſſe modos dicendum eſt patiendi, & alterandi: partim quidem, qñ in priuationem mutatur, a ſciẽdo ad neſciendum traductum: qđ eſt & proprie paſſio: qm̃ paſſio corruptio quędam eſt, & in deterius mutatio. Proprie enim patiuntur, quæ fiunt deteriora: et præterea qñ ex contraria forma in contrariam mutatur. & hic.n. corruptio quædam eſt eius, ex quo ſit mutatio. & propterea paſſio eiuſmodi eſt. Partim autem, qñ in perfectionem & naturam. i. ad id, quod natura datum eſt, & qđ ſibi natura proponit, vt ſcientiæ ſuſceptiuum, quando iã ſcientiam ſuſceperit. Qñ.n. ad id, qđ natura inſitum eſt, mutatur, in perfectionem quodammodo eorum quoq; mutatio eſt, & in ipſum incrementum: non ſiĺr autem ad id, ꝙ habet habitum. a priuatione enim in habitum in his fit mutatio: non ab habitu in actum. Prius itaq; paſsionẽ diuidens hanc quidem dixit in his, quæ ex contrario habitu in contrarium mutantur, & ſic potentia dñr: illam vero in iis, quæ ab habitu in operationem procedunt. Nunc autem non ſic. ſed ſecunda quidem ne paſsio quidem oĩno eſt neq; alteratio. Quare neq; motus fuerit, neque doctrina, quæ eſt ſm hoc, mutatio. Q. autem eſt in eo, ꝙ eſt prius potentia, dupliciter diuiſit: & in id, ꝙ eſt in priuationem mutare: qđ quidem dixit proprie pati, & alterare: & in id, ꝙ eſt in habitum a priuatione: q̃ neq; paſſio eſt, neq; alteratio, vel æquiuoce.

Senſitiui autem prima quidem mutatio ſit à generante, quando autem generatum eſt habet iam tanquam ſcientiam, & ſentire. Ac quod ſecundum actum quidem eſt, ſimiliter dicitur ac contemplari.

Cum de ſenſibus dicere cepiſſet, & cõiter de omni ſenſu tractare propoſuiſſet: deinde dixiſſet, ꝙ ſenſus in eo, ꝙ eſt moueri & pati, accidit: videtur.n. ſenſus eſſe quædã alteratio: & cum in vniuerſum dixiſſet de agente, & patiente. vtrum ſimile a ſimili patitur. vel contrarium a contrario: huic dubitationi alteram dubitationem adiunxit, cur non propria ſenſoria apprehendit ſenſus: cum ſint ſenſilia: hãc autem ſoluens dubitationem dixit, ꝙ ſenſus eſt potentia, non actus. Quare quemadmodum, ꝙ vri põt, a ſeipſo non vritur abſque vſtiuo: ſic & ſenſus proprium ſenſorium non apprehẽdit, vtpote, qui extra ipſum operari non poſsit. Qm̃ ergo nihil ipſum a ſeipſo agit, neque a ſeipſo patitur: ſenſus autem ſentit eo qđ patitur: clarum eſt ꝙ ipſe ſeipſum non apprehendat, hoc eſt propriũ ſenſorium, cum quo operationes exercet: quandoquidem neque in ſeipſum põteſt agere. Dupĺr itaq; ſenſus eſt, inquit hic quidem potentia: ille vero actu. ſiĺr & ſentire. Patitur autem, quod patitur, inquit, ab actiuo, & eo qđ actu eſt. lignum enim, quod eſt potentia, q; ignis patitur ab igne, qui actu eſt. & diſcipulus, qui eſt potentia, quod præceptor, patitur a præceptore, qui actu eſt Prius quam ergo paſſum ſit, quod patitur, diſsimile eſt agenti. Paſſum autem ſimile eſt. Eſt itaque vt ſimile a ſimili patiatur: eſt vt & a diſsimili. Si.n. quod potentia paſsiuum eſt theorema eſt agenti diſsimile: Sæpe autem inquit & contrarium. Si autem iam paſſum, ſimile eſt. Hinc ergo qm̃ omnino venit ad mentionem eius, quod eſt potentia, & eius quod actu, & agendi & patiendi: vtriuſque diuiſionem fecit, & dixit duobus modis eſſe, ꝙ eſt potentia, & quod actu eſt: & qđ pati quoque dupliciter: hoc quidem corruptio a contrario: illud vero ſalus potius Deinde dixit, quõ ſe habet ſenſus ſecundum id, ꝙ eſt pati: qđ a ſenſili quidem patitur, non ad corruptionem ductus, ſed perfectionem. Hæc ergo poſt quam dixit, nunc dicit quõ ſe habet, & ſecundum id, quod eſt potentia, & ſecundum id, quod actu eſt. Quoniam n. duplex eſt, quod eſt potentia: hoc quidem primum: illud vero ſecundum: hoc quidem ſm ſolam aptitudinem abſque habitu: illud vero ſecundum habitum citra operationem: dicit ꝙ ſenſitiuum potentia eſt ſecundum aptitudinem ſemen, & omnino animalis materia. Sicut.n. ſe habet nuper natus puellus ad hoc vt ſit grammaticus: ſic ſe habet quoque aĩalis materia ad hoc, vt ſit ſenſitiua. Quid ergo eſt, quod id, ꝙ potentia primum eſt, ad habitum deducit: hoc eſt, ꝙ potentia quidem eſt ſecundum, actu vero primum: Generans, inquit. In cõceptione.n. deducitur aptitudo ad habitum. Sicut ergo puerum ad habitum ducit is qui eſt actu grãmaticus: ſic & ſemen, & oĩno animalis mãm deducit ea, quæ in matre eſt, natura, ad ſenſum, qui eſt ſm habitum. Eſt ergo conceptio alteratio, & mutatio eius, qđ natura ſentire aptum eſt, ad ſenſum, qui eſt ſm habitum. Poſtquam autem natus fuerit, iam habet habitũ. Poſtquam

enim

enim perfecte inſitus fuerit ſentiendi ſm omnem ſenſum habitus, ſtatim paritur. Sic.n.generatur animal cum habitu ſenſitiuo. Quæ ergo a potentia primo in habitum eſt mutatio, fit in conceptione ab ea, quæ eſt in generante natura. Ab habitu autem in actum mutatio fit a ſenſilibus. & ideo, cum primum natus fuerit, ſi adſit ſenſile, id ſtatim apprehendit. Vnde & protinus vagit in non conſuetum & frigidum aerem incidens, & non ſolum cum ambientis aeris contactu cõcertans, ſed & cum viſu luminis. Clarum autem, q ſicut ea ſentit ſic, & ſi reliquorum ſenſuum ſenſilia inciderint, omnino & ea ſentiet ſonos dico, ſuccos, & odores. Sic itaque in ſenſitiua anima, & quod potentia, & quod actu eſt & quæ ſm ea mutatio eſt ab aptitudine in habitum, is eſt qui generauit: ab habitu autem ad operationem, ſenſilia: quando & ipſa adfuerint, & quæcunque alia quibus opus eſt ad eorum apprehenſionem: vt lumen quidem in viſibilibus, & perſpicuus, purus, & non caliginoſus aer: diuiſus autem in ſonis: & redolens in odorabilibus. Qm̃ autem & in rationali animal duplex eſt, & quod potentia eſt, & quod actu: quænam fuerit in ea quoq; cauſa mutationis? Cum eſt ergo extra corpora, ab eo quidem, q potentia primum eſt, omnino ſeparata eſt, vt quæ ſit mens pura, & omnia intelligibilia habens ſm habitum. Poſtquam autem in generationem decidit, ſicut, qui morbo, vel tempore, vel lotione ſcientiam mutauit, ex ſcientia in inſcitiam mutatur: & fit primo potentia ſciens, aptitudinem ſolam habens, non etiam habitum. Ad habitum autem a præceptore deducitur, vel etiam a ſenſilibus, ipſa quærens & inueniens, & per particularia ad vniuerſalia conſcendẽs. Poſtquam autem habitum comparauerit tunc habet voluntatem, q̃ eſt cauſa effectiua vt ab habitu in operationem mutetur. Quando enim eligit, aſſumit, quæ in ſe ſunt, rationes ad operationem: dico autem ſenſilis. Mens autem nullo externo opus habet: ſed ipſa ſeipſam producit. Huius ergo cauſam tradit, q ſenſus quidẽ alicuius particularis habet apprehenſionem, particulare autem aliquod corpus eſt. Merito ergo exterius eſt. Mens autem vniuerſalia apprehendit. Vniuerſalia autem rationes, ſeu definitiones. Hæ autem non exterius, ſed in ipſa ſunt anima. Mens itaque aliquo exteriore non eget, q eam perficiat. Dixit autem eam iam habere, vt ſcientiam, & ſentire: non quod aĩalia, ſtatim ac generata fuerint, ſcientiam habeant: ſed id quod in ſenſu duplex eſt volens oſtendere, & quod eſt ſm habitum, & quod eſt ſm actum, eum qui eſt ſecundum habitum, ſenſum ſcientiæ præſentiæ ſimilem eſſe dixit. Exẽpli ergo gratia ſcientiam addidit habet enim ſenſus ſenſitiuam facultatem, ſicut quandam ſcientiam. Sicut enim, quod diſcit, per diſciplinam mutatum habet ſcientiam: ſic & genitum ſtatim eum, qui eſt ſecundum habitum, ſenſum. Quod enim eſt in illo diſciplina, in hoc eſt generatio. Si autem ſtatim ac fuerit genitum, habet eum, qui eſt ſecundum habitum, ſenſum: non per alterationem ergo fit ſentire ſecundum actum: ſicut neque operari ſecũdum ſcientiam fit per alterationem. Et illud, Secũdum actum, ſimiliter dicitur ac contemplari, ſicut & ſecundum potentiam ſentire, ſimile eſt ei, quod eſt, ſcire. Sic & ſecundum actum ſentire ei, quæ eſt ſecundum ſcientiam, contemplationi ſimile.

Sed hoc quidem ab illo differt: quod illius quidem operationis effectiua foris ſunt, uiſibile & audibile, ſimiliter autem & reliqua ſenſilia. Cauſa autem quod ſingularium eſt, qui eſt, ſecundum actum, ſenſus: Scientia autem uniuerſalium. Hæc uero ſunt in ipſa quodammodo anima. Quamobrem intelligere quidem, in ipſo eſt, quando uelit, ſentire autem non in ipſo. neceſſe eſt enim adeſſe ſenſile.

Poſtquam dixit ſimile eſſe ſm actum ſentire ei, quod eſt contẽplari: nunc dicit quanam ratione differat: q eius quidem, qui eſt ſm actum, ſenſus foris ſunt effectiua: externe enim incidentibus ſenſilibus ſentimus: ea autem, q̃ contemplari poſſumus, non foris ſunt. Deinde & cauſam addit, cur illa quidem exterius incidant: hæc vero non, q ſenſus quidem eſt ſingularium, ea autem per ſe ſeparatim ſubſiſtunt, quibus animal quoq; ad hoc, vt ſit, opus habet. Eo n. q illis opus habeat, ſenſus animali datus eſt. Scientia autem ea, quæ ſunt vniuerſalia, apprehendit. Vniuerſalia autem, inquit, ſunt in ipſa quodammodo anima. Exacte autem illud, Quodammodo, adiecit: vel quia illud. in ipſa, vt in aliquo loco: ſicut & ipſe in iis, quę deinceps ſequuntur, dicit, Et recte qui aĩam locum formarum eſſe dicunt: non proprie autem illud, videlicet, In loco. ſed ſm proportionem, & conuenientiam, vel quod etiam vniuerſalia in ſingularibus ſubſiſtant: qñ autem vt vniuerſalia & cõia accipiuntur, ſunt in anima. Eis.n. communiter ſuum eſſe eſt in intelligendi eorum cõſone. Intelligentiæ autem in aĩa. Intelligere autem in ipſo dixit, ſed non in ipſa, hoc eſt in eo quod habet animam.

Similr autem hoc habet & in ſenſilium ſcientiis, & propter eandem cauſam: q. ſenſilia ſingularium ſunt, & externorum.

Non ſolum, inquit, ſenſus, qui circa particularia, & ſenſilia verſatur, externis præſentibus opus habet, vt agat: ſed & eæ quæ circa ſenſilia verſantur ſciæ, cum in ſeipſis non habeant, vt poſsint operari qñ velint, ſed & iis opus eſt, ſicut & in ſenſu, exterius adeſſe id, circa quod eorum verſetur operatio. Ipſe.n. circa ſingularia, & externa: & quæ ſeparatim ſubſiſtunt, verſantur: vt Politicus: Mechanicus: &, vt ſemel dicam. particulares artifices. Eorum n. ſcientia eſt circa ſingularia vt Politicus conſiderabit, an hic ſit exercitus Imperatoe aſſumendus. & ædificatoe, an ſit hoc lapide vtendum. Horum autem, quæ ſunt particularia, conſideratio ſcientiæ eſt, videlicet, & non ſenſus. Vniuerſalis ergo ſm artes conſideratio in his eſt. Quę autem ab artibus circa ſingularia fit contemplatio, non amplius in his. Materia.n. & inſtrumentis opus eſt.

Sed de his quidem aperte dicendi fuerit quoq; occaſio poſtea. nunc autem tantum definitum ſit, q. cum non ſit ſimplex, q. potentia dicitur, ſed hoc quidem, ut ſi dicamus puerum poſſe exercitus ducem eſſe: illud uero, ut eum, qui eſt in ætate: ſic habet ſenſitiuum.

Qũo vniuerſalia contemplari in nobis, & quomodo actiuus intellectus particularia apprehendit, nunc differt de his conſiderationem. De his.n. in terno libro dicit. Cur autem eius q eſt potentia, & eius q actu eſt, diuiſionem fecerit, nobis in memoriam reducit: nempe vt oſtendat, qũo dicantur animalia quando non ſentiunt, ſenſum hr̃e potentia. iuxta ſm.n. potentiam, quæ de iis, qui actum iam habent, prædicatur: de quibus nec pati, nec alterari proprie dici poſsit. in ipſum enim eſt incrementum & nõ in contrarium mutatio, vt dixit.

Quoniam autem eſt innominata ipſorum differentia: de his autem definitum eſt, q. ſunt alia, & quomodo alia: neceſſe eſt uti eo, q. eſt pati, & eo q. alterari, ut propriis nominibus.

Qm̃ vtitur eo, quod eſt pati, & eo, qď eſt alterari, vt propriis nominibus, in ſenſu, qui eſt ſm actum. dixit autem, qď nec pati, nec alterari ſentire eſt: cauſam, cur his nominibus, in eo, q eſt ſentire, vtitur, dicit Quoniam, inquit, eſt innominata harum facultatum dr̃ia: neq; n. propriis nominibus diſtinctam habemus vtrãq; facultatem: ratione autem didicimus, quænam ſit harum facultatum differentia: neceſſe eſt, vt vtamur in his eo, quod eſt pati, & alterari, vt propriis nominibus: quia vt dicebam, non ſunt in vſu, quæ ſint illis impoſita nomina.

Senſitiuum autem potentia eſt, ut ſenſile iam actu, quemadmodum dictum eſt.

Quia dicturus eſt ſenſitiuum pati a ſenſili: nõ ſine iuſta ratione præſumit, potentia ſenſitiuum eſſe vt ſenſile eſt actu hoc autem prius dixit etiam, qñ quærebat, an ſimile a ſimili patitur, an diſsimili. Potentia autem eſt ſenſitiuum vt ſenſile, iuxta ſecundam potentiam, neque enim paſſum, nec a contrario habitu mutatum, ei aſsimilatur, ſed eius forma ſuſcepta. Neque enim albus fit ſenſus, ſenſilis forma ſuſcepta (quare nec pati, nec alterari proprie dicitur) ſed formæ rationem in ſe cognitiue ſu-

ſcipiens. Sicut.n.ceram dicimus id eſſe potentia, ꝙ annulum: eo ꝙ ab ipſo paſſa id fit, ꝙ ille actu, non ipſius materia ſuſcepta, ſed ſolum forma; ſic & ſenſus a ſenſilibus paſſus ipſorum formas in ſe impreſſas incorporaliter habet. Differt autem, ꝙ cera quidem ipſa fit formę materia, quæ eſt in annulo: Senſus autem non fit ſenſilis materia, ſed ipſi illius forma cognitiue imprimitur. Habet autem ſenſus aliquid plus quam cera. Cera.n.& ſi ſit materia formæ, quæ eſt in annulo, non tamen per totam ipſam formam ſuſcipit, ſed in ſuperficie. Senſitiua vero facultas per totam vitalem formas ſenſilium imprimit.

Patitur itaq;, cum non eſt quidem ſimile: Paſſum autem aſſimilatur, & eſt quale illud.

Poſtquam dixit ſuperius quomodo dicitur pati, ꝙ patitur a ſimili & a contrario: hoc etiam ſenſui quoque accommodat ꝙ antequam quidem paſſus ſit a ſenſili, non eſt ei ſm actum ſimilis, ei autem ſimilis, eo modo, q ſępe dictus eſt. Cum autem propoſuiſſet de omni ſenſu communiter dicere: ſenſitiuæ animæ definitionem tradidit, ꝙ ipſa talis eſt potentia, qualia ſunt ſenſilia actu eius, quæ eſt ſecundum operationem, ſenſitiuæ animæ, tali videlicet exiſtente operatione, qualia ſunt ſenſilia. Si autem eſt eiuſmodi: ſenſitiua fuerit anima ex neceſſitate inſeparabilis; ſiquidem eſt facultas per quam, ꝙ eam habet, ſenſilibus aſſimilatum, eo quod ab eis quodammodo patitur, & alteretur, ea apprehendat.

Dicendum eſt autem ſecundum unumquemque ſenſum de ſenſilibus primum. Dicitur autem ſenſile tribus modis. Quorum duos quidem per ſe ſentiri dicimus: unum autem per accidens. Duorum autem, hoc quidem proprium eſt uniuſcuiuſq; ſenſus: illud uero omnium commune.

Poſtquam rationem tradidit, & ſenſitiuam facultatem definiit, ꝙ eſt potentia, id quod ſenſile, & dixit qđ non paſſa quidem a ſenſili eſt diſſimilis: ab eis autem paſſa, fit illis ſimilis: tranſit ad ſeparatim dicendum de vnoquoq; ſenſu: quoniam, ſicut iam dixit, in quibus, ꝙ cōiter prædicatur, non eſt genus, ſed vox æquiuoca, non eſt ſufficiens cōis definitio ad rei naturam nobis ſignificandam, ſed vniuſcuiuſq;, ꝙ ab æquiuoca voce ſignatur, ſeorſum oportet definitionem tradere: qn̄ neq;, quæ eſt generum definitio ad ſingulas ſpecies cognoſcendas ſatis eſt. Vniuſcuiuſque autem ſenſus definitionem traditurus, prius de vnicuique ſenſui ſenſilibus tractat, propter ſæpe dictam rationem: Deindem de ipſis operationibus: & ſic de facultatibus. Quæſiuerit autem quiſpiam, cur non ante cōem ſenſus definitionem prius de ſimplr ſenſili tractauit. Dico ergo, ꝙ huius ſimul definitionem comprehendit in communi ſenſus definitione: vbi elementorum ſenſum eſſe dicebat per ſe vel per ea, quæ eis accidunt. & rurſus, cum dixit, ꝙ actu ſenſile, hoc eſt potentia ſenſus: & quod ſenſitiui effectiua foris ſunt ſingularia, intellectui autem i ipſo, & vniuerſaliter. Per hæc ergo oīa, quid eſt ſimpliciter ſenſile, ſignificauit: ꝙ ea, quæ elementis accidunt: ꝙ particularia: ꝙ ea, quibus ſenſus ſm actum ab eis patiens aſſimilatur, qui prius erat eis potentia ſimilis. Porro & hic de vnicuique ſenſui ſenſilibus ſeparatim dicturus, prius quādam tradit diuiſionem oīum in vniuerſum ſenſiliū, quot modis dicantur: vt quæ ſunt proprie ſenſilia, a ſenſilibus per accidens, quæ neque propria ſunt ratione ſenſilia, ſeparans, de his verba faciat: ne & illa incidant, & doctrinā perturbent. Tribus ergo modis, inquit, dicuntur ſenſilia. Senſilium.n.alia quidem ſunt per ſe ſenſilia: alia vero per accidens. Et eorum quæ ſunt per ſe, ſenſilium, alia quidē ſunt communia ſenſuū. alia vero vniuſcuiuſque propria. Vniuſcuiuſque ergo ſenſus ſunt propria ſenſilia, quæ illi ſoli ſubſunt vt viſui quidē colores; auditui ſoni: olfactui autem vapores; guſtui vero ſucci ſeu ſapores: tactui, quæ ei ſunt coordinata, caliditas, humiditas, frigiditas, ſiccitas, reſiſtentia ſeu repercuſſio, grauitas, & ſimilia. Propria autem ea dicuntur ſenſilia, ꝙ nulli alij ſenſui ſubſunt. neque enim viſus vaporis, vel ſuccos, vel tangibilia apprehēdit, neque vllus alius ſenſus, quæ ſunt alij ſenſui apprehenſibilia, apprehendit. Hæc ergo ſunt propria ſenſilia. Communia autem ſenſilia dicit eſſe quinque: motum, quietē, numerum, figuram, magnitudinem. Ea autem oīum dicit eſſe cōia: non ꝙ vnumquodq; eorum oībus ſenſibus ſubſit: ſed quod vnumquodq; pluribus, & non vni, quędam autem ſimul oībus. Magnitudo.n.eſt cōe ſenſile viſus, & tactus. Videmus n.magnum eſſe hominem, vel magnum montem. & tangentes quoq; ſentimus, magnū eſſe, vel paruam molem, quæ ſubijcitur, vel interuallum. Si autem ſonum quoque dicimus magnum ſentire, vel paruum hic ſm conuenientiam & proportionem magnitudo accepta eſt, non proprie. Magnitudinem.n nunc dicimus continuam eſſe ex cōibus ſenſilibus. Magnus autē ſonus eſt qualitatis intenſę, vel remiſſę declaratiuus. Quare exile, vel vehemens magis proprie in ſonis dicere conuenit. Figura autem cōe eſt & ipſa ſenſile tactus, & viſus. Figuram autem dico, non qđ hic eſt triangulus, vel circulus: hoc.n.eſt rationis dicere. Figura eſt, quæ ab vna linea comprehenditur, vel tribus, vel quotcuq; illę fuerint, ſed quod ſimplr eſt quidpiam circūſcriptum. Omnis autem circūſcriptio fit ſm aliquam figuram. Itaque & irrationalia, cum in paruam terræ altitudinem, & leniter accliuem inciderint, ad tranſeundum conſcendunt: vt quæ ſciant, ꝙ ſi circūſcripta magnitudo, & qđ tranſire poſſint. cum aūt in valde altum, & arduum, & præcipitem locum caſu venerint, ne tranſire quidem tentant: vt quæ ſimul magnitudinem ſentiant, & figurā. Quare & ipſius formæ & figuræ exilis quædam, & obſcura eſt eis perceptio. Eas itaque vias fugiunt quæ in acutum vel concauū ſunt figuratæ: eligunt autem planam, & quæ in recta eſt. Numerus autem cōe eſt omnium ſenſiliū. Videmus.n. quinque fortaſſe eſſe hoīes. Sed & palpantes hoc ipſum ſcimus. Atque audientes ſcimus, plurium, vel pauciorū, vel vnius vocem eſſe, quæ ad nos peruenit. In his aūt dubitauerit quipiam, qūo Ariſt. dicens numerum eſſe cōe ſenſile, non ſolum alijs aduerſatur Phis, ac ipſi rerum operationi, ſed ſibiipſi. Cum.n.in Phyſica dixiſſet tēpus eſſe numerum motus: numerare dixit ſolius eſſe mentis. Nihil enim inquit, poteſt numerare, præterquam aīa, & aīę mens. Qūo ergo illic ſolam mentem numerum dicit apprehendere, hic aūt ſenſum? Dicimus ergo ipſam quidē numeri formam mentem apprehendere. Senſus aūt non, vt tantum numerum, apprehendit, ſed ſimplr vt eum, q plures contineat: vel vnitatem & vt minorē, vel multitudinem, vel maiorem. Mens eſt autem, quæ p ſenſum numeri quodq; formam cognoſcit. Q, aūt auditus quoq; hunc numerum apprehendit, clarū eſt. Aures pernicum ſtrepitus quoq; pulſat equorum, inquit ille. Scit.n.eas, q̄ acceſſerunt voces, plurium eſſe q̄ vnius. Q, aūt guſtui quoq;, & olfactui ſenſilis eſt numerus clarū eſt. Sentit n. & odoratus differentes odores: vt qn̄ bene olens, et male olens vapor ſimul acceſſerit. Sunt aūt & ſpecie differētes vel bene olentes, vel male olentes. Silr & guſtus ſi miſceatur abſinthium cum melle, vtrūq; ſimul ſentit. Et motus quoque, & ſtatus ſunt oīum ſenſuum cōia ſenſilia præterquam guſtus. Si.n.ex eodem, loco ad nos ſonus peruenerit: ſentit id conſtitiſſe, ꝙ ſonat. Si aūt non ex eodem, ſed & alius ex alio: ſentit moueri. Et in vaporibus ſimiliter. Tactum quoq; manifeſtum eſt ſentire, id qđ mouetur, & quod ſtat. Sentit certe corpus ꝙ eſt in aqua, ea vel conſiſtente, vel diffluente. Nunquid aūt & guſtus, ſi guſtabile pretercurrit ſenſorium, ſentit motum, vel ſtatum? Si qs ergo virgam melle vnxerit: deinde eam p os circūferat: apprehendet ſuccum non ſtantem. Q, ſi quis huius cām tactum eſſe dixerit, non guſtum: non magnopere cōtendimus. Eſt ergo numerus oībus quidem ſenſilis. Status autem, & motus præterq̄ guſtui, reliquis. Figura autem & magnitudo tribus: viſui: auditui: olfactui. Per accn̄s autem ſunt ſenſilia. Per ſeipſum.n.viſus apprehendit colorē, vel figuram: Per accidens autem, ꝙ hoc eſt Socra. Eſt.n. intellectus ſubſtantiarum apprehenſiuus. Vniuſcuiuſque autem propria ſenſilia ſunt reliquis per accidens ſenſilia. Viſo.n.aliquo flauo, vt arbore, quæ ſtyrax dr̄, dicimus, Vidi aliquid bene olens. Per accidens.n.bene olens me

videre

videre dico Et olfacta ſtyrace, dico me flauum olfeciſſe. & ſi ſonuerit argentum dico me argentum audiuiſſe: vel album, audiuiſſe Simil̄r & ſi fuerit lignum, ꝙ ſonat. r t in omnibus ſimiliter. Guſtato n melle, quiſpiam dicit flauū guſtaſſe. Hæc ergo ſunt oīa per accidens ſenſilia: & ſunt vnicuique ex aliis ſenſilia. Quę ſunt itaq; propria ſenſilia, & quæ cōia, & quæ per accidens, dictum eſt Quomodo autem ea a ſe inuicem diſcernantur, & quæ ſint ea, quæ vnicuique figuram & characterem præbeant, ſciemus cō textum perſequentes Sciendum autem, ꝙ quæ viſui, & auditui, & guſtui ſubiecta ſunt, ſenſilia, cōmunibus a conſuetudine nominibus appellata ſunt. Viſus quidem, colores: auditus autem, ſoni. Guſtus vero, ſapores vel ſucci. Quę autem tactui, & olfactui ſubiecta ſunt, non amplius cōmunibus noībus appellata ſunt. Si.n.tāgibilia, vel odorabilia dicas, non eſt eorum denoīatio. ſed eorum habitudinis, quæ eſt ad ſenſum. Sicut & ſi in reliquis viſibilia dicas, vel audibilia, vel guſtabilia. Sed neque vaporum nomine vtemur proprie in odoratu. Vaporis.n.ſunt & qui ex aqua aſcendunt, ſed nō odorabiles. Vni quidem odoratui quædam oppoſitio contrapoſita eſt, quæ eſt ſm bene olens: quæ quidem, vt dixi, proprie impoſitum cōe nomen non habet. Similiter neque, quæ tactui ſubiectæ ſunt, plures oppoſitiones; calidum, frigidum, ſiccum, humidum, durum, mollæ: & reliquæ.

Dico autem proprium, q. non contingit alteri ſenſui ſentire. & circa quod non contingit decipi: ut uiſus, colorem: auditus, ſonum: guſtus, ſuccum.

Propria ſenſilia ab aliis diſcernit, ꝙ non alij ſint ſenſui ſenſilia: ꝙ neque cōia, neq;, quę ſm accidens ſunt ſenſilia, habent. illorum.n plus vno apprehendimus. Ac de communibus quidem ſenſilibus clarum eſt: Deus his autem, quæ ſunt ſm accidens, ꝙ non ſolum, viſo hoc albo, per accidens ſentimus, q. eſt Socr. ſed & audita voce, rurſus per accidens ſubſtantiam cognoſcimus: & nō ſolum viſu cognoſcimus hoc lignum, vel aliquid eorum, quæ bene vel male olent, ſed & odoratu. Poſtquam.n.talem odorē ſenſimus, etſi non conſpexerimus, ſubſtantiam ſcimus, ex qua odor eſt, & colorem. Sil̄r & guſtu cognoſcimus ſubſtantiam: vel tactu. Guſtu quidem, ꝙ eſt mel, vel qd tale. Tactu autem panem, lapidem, carnem: & ſimilia. Hæc eſt ergo vna eorum, quæ ſunt proprie ſenſilium, & communium, & eorum, quę ſunt ſm accidēs diſtinctio. Alia vero, ꝙ circa propria quidem ſenſilia ſm naturam habentibus ſenſibus, & ex quibus locis apprehendi ſua natura apta ſunt ſenſilibus admotis, circa ea non fallunt. At circa ea, quæ ſunt cōiter ſenſilia, & per accidens, fit deceptio Neq;.n.ſi ægri fuerint, nec præter naturam ſe habuerint ſenſus, neq; ſi a ſuis ſpatiis, & interuallis ſeiuncta fuerint ſenſilia apprehendunt: Nec ſi conſulto, & de induſtria ſita ſint Neq; n.a tergo poſitos videt viſus colores, ſed qui ſunt anterius. ſia.n.ei natura datum eſt. Sed neque anteriora a quouis interuallo. ſed quando et ea adfuerint, & præterea lumen. Circa cōia autem ſenſilia fit error & quæ ſunt per accidens. Hoc.n.albo eminus conſpecto, ꝙ album quidem eſt, ſcimus: verum autem lapis eſt, vel lignum, vel quid eiuſmodi, ignoramus, & ſæpe erramus, aliud pro alio exiſtimātes. Et voce quidem audita, eo autem non viſo, ꝙ vocem edit, circa locum erramus, vnde vox eſt Atque locus quidem eſt eorum, quæ ſunt ſecundum accidens, ſenſilium, vt deinceps oſtendemus. Præterea autem & circa figuras fit error. Itaque &, quæ ſunt rectilinea, eminus aſpecta rotunda eſſe videntur: & quæ angulos habent, angulis carere Sed & quæ ſunt rotūda, rectilinea eſſe videntur iis, qui ſm ipſam lineam eminus ſe applicant, quod fit in luna dimidio orbe cæſa. Lineam itaque, q. eſt illuminatum, a non illuminato diſcernētem, rectam exiſtimamus, cum ſit rotunda Sed & quidpiam, ꝙ mouetur, videntes, ſtare putamus, quando procul fuerit: & quod ſtat, moueri: Vt quando nauigantes terram moueri putāt: ſeipſos autem ſtare. Sil̄r & magnitudines, quæ quominus, & eminus apparent, non ſe nobis ſimiliter exhibent, Neq; per aerem, & aquam. Maiora.n.apparent, quæ per aquam. Sed & circa numerum fit error. Pluribus itaque ſimul canentibus auditis, propter ſimilitudinem vnam vocem eſſe putamus: & quæ ſunt procul diſcreta, vnita ſæpe ducimus.

Tactus autem plures habet differentia. Sed unuſquiſq; quidē de his iudicat: & non fallitur, q. color, neq; q. ſonus: ſed quid eſt q. eſt coloratum, uel ubi uel quid eſt, quod ſonat, uel ubi. Talia ergo dicuntur uniuſcuiuſque propria.

Non ſicut guſtus ſuccorum ſolum eſt apprehenſiuus: & viſus colorum: & olfactus odorum: & auditus ſonorum: ſic & ſenſilia tactus licet vno noīe complecti. Vnuſquiſque.n.aliorum ſenſuum circa vnam oppōnem verſatur. Viſus.n.circa album, & nigrum, & quæ intericcta ſunt Guſtus autem circa dulce, & amarum, & qd' intercedit. Odoratus vero circa bene olens & male. Auditus autem circa ſonum grauem, & acutū. Atqui tactus circa plures oppoſitiones verſatur, quæ non poſſunt ſub vnā communem oppoſitionem reduci Leuia.n & aſpera apprehendit: dura, & mollia: grauia & leuia: frigida, & calida: humida, & ſicca: quæ quidem ſub ſe inuicem nō ſunt. Vnde & deinceps dubitabit, nunquid ne ſenſus quidem tactus eſt vel ſi etiam eſt ſenſus, non vnus eſt, ſed plures: ſiquidem alij quidem vnam oppōnem apprehendunt: ipſe aūt plures. Sed & plures habet dr̄ias tactus quarum apprehenſiua cauſa eſt. Non propterea autem huius magis q̄ aliorum, alienum eſt iudiciū. Sed vnuſquiſq; ſenſus ſil̄r iudicat de propriis, nec in eis fallitur. Illud.n Sed vnuſquiſque de his iudicat, de oībus dixit ſenſibus: non de ſolo tactu: ſed eius eſt deceptio circa illa, quibus propria ſenſilia accidunt. Non.n.circa id, in quo color eſt deceptio: ſed circa id, in quo color eſt: neq; circa ſonum, ſed circa id, ꝙ ſonat; quæ ſunt ſenſilia per accidens.

Communia autem, motus, quies numerus, figura, magnitudo, Talia enim nullius ſunt propria: ſed omnibus communia. Etenim & tactui aliquis ſenſilis motus eſt, & uiſui. Per ſe itaque hæc ſunt ſenſilia.

Poſtquam de propriis ſenſilibus dixit, nunc dicit de cōmunibus. Cōia autem hæc dicit, ꝙ nullius proprie, ſed omnium ſunt cōia. Omnium autem dixit, non ꝙ ea quę ſint quinque ſenſibus ſenſilia: non.n.vnumquodque eorum oībus ſenſile eſſe videtur: ſed quod hæc quidem omnibus. illa vero pluribus, vt iā diximus. Poteſt.n.magnitudo ſm conuenientiam, & proportionem in odoratu quoque accipi, & guſtu. Sunt.n.& hi proprie magnitudinis apprehenſiui: ille quidē in odoribus: hic v̄o in ſuccis: etſi nō nouit in his conſuetudo nomen magnitudinis.

Secundum accūs autem dicitur ſenſile, ut ſi album ſit Diares: Per accidens enim hoc ſentit, q. huic albo accidit, q. ſentit.

Poſtquam dixit de proprie ſenſilibus, dixit autem & de communibus: nunc dicit, & de his, quæ ſunt per accidens. In hæc enim tria ſenſilium diuiſionem fecit. Dicitur autem hic Diares fuiſſe amicus Ariſt. Eius itaque ferūtur ad eum epiſtolæ. Album ergo, ꝙ in hoc eſt, per ſe quidem videt viſus: per accidens autem quod eſt Diares nouit. Quædam autem exemplaria habent, Diaris filius.

Quare etiam nihil patitur, quatenus tale, à ſenſili.

Propria quidem ſenſilia a communibus ſenſilibus, & iis quæ ſunt ſm accidens, diſtinxit: ꝙ circa illa quidem error non accidat: circa hæc autem nonunquam accidat. In collo.n.collumbæ, & in eiuſmodi, quęcunque habent variorum colorum mixtionē varietas, & mixtio, & quę eſt ad radium, quædam eorum habitudo. quod ea alias aliter apprehendantur, & decipiamur, cauſa eſt. Nunc autem ab iis, quæ ſunt per ſe, ſenſilibus, ea quæ ſunt per accidens. diſcernit Ab iis enim quæ ſunt per ſe inquit, ſenſilibus patiuntur ſenſus. Non ita autem & ab iis, quæ ſunt ſm accidens. Et quod propria quidem ſenſilia agāt circa ſenſus, clarum eſt. Quod autem & communia, hinc manifeſtum eſt. Quod acutos enim habet angulos aliter agit circa viſum (cum enim moleſtia afficit,) q̄ quod obtuſos habet angulos, & eſt magis planum, & carens angulis.

Iam vero et circa tactum perſpicuum eſt, ꝙ non ſimiliter agunt diuerſæ figuræ, ſed aliter quæ acutos habet angulos, & quæ obtuſos, vel nullos. Silr & in motu & ſtatu. Neque.n. ſimilem affectum ſuſtinet auditus, ſonum, qui mouetur, vel qui ſtat, audiens. Silr & odoratui ſit quidā diuerſus ab iis affectus: eorum proprietates orōne exprimere non poſſumus. Sed & tactus aliquem alium affectuum patitur, cum mouetur tangibile: & alium qñ ſtat. Si n. non ita eſſet, in fluente ſtantes fluuio, cū vna ſit aquę continentia, & eodem modo, quatenus aqua eſt, agit in tactum, non ſimul ſenſu perciperemus qđ mouetur, & ſi ſtat, ꝙ ſtet. Et ex hoc ergo clarum eſt, ꝙ ſit ob hæc ſenſui diuerſus affectus. Neq; vero dicendum eſt, qūo ſe habet & in numero. Diuerſum.n. affectum patimur, cū plures, q̃ cum vnum audimus. Vnde & a vocum multitudine commouemur, & concutimur. Quod quidem non eueniret, niſi a multitudine aliquid pateretur auditus. Sed & duos colores videntes, & ſi ſint ſimiles, viſu aliter afficimur. Et hoc ſit manifeſtum, ſi duabus ſimul lucernis viſus ſe applicet. nā & hic viſus dimouetur, & excutitur in ſenſilium apprehenſione. Atqui hoc non pateretur, ſi vnitum eſſet, ꝙ duarum lucernarum ignitum eſt, ſed & plurium. Vnde autem & multitudinem tactu apprehendimus, vel guſtu, niſi ab ea diuerſum affectum patiamur? Niſi quiſpiam ad hoc contradixerit. ꝙ tactus, qñ ſentit multitudinem, nō alium patitur affectum. Sed quia per vniuerſum corpus tactiua eſt facultas, plures ſunt partes, quæ apprehendunt ea, quæ appropinquarunt: & ſic imaginatio, vel ratio potius colligit, ꝙ ſunt plures, qui tetigerunt, Nunquid autem hoc ipſum contingit & in viſu? Cum.n. alij viſus viſibili aliter ſe applicant, accidit vt eum facultas, q̃ iudicat, ſit circa corpus diuiſibilis, & diuulſe ac diuiſim viſibilia apprehendat, confundatur vis imaginatiua, q̃ plures ſimul typos non poteſt admittere, Quare non alium affectum ſenſus ſuſtinet. Oportet.n. ſi non imaginatio cōfundenda eum, vnum & continuum ſenſus affectum ad eam tranſmitti. Præterea autem & magnitudo aliquid agere videbitur & in viſum, et in tactum. A maiore enim colore, vel maiore calido magis congregantur, vel diſgregantur ſenſoria: Tactus itaque & viſus vel tantam habet magnitudinem, vel in tanta eſt magnitudine: ſi quidem ſub eo, ꝙ eſt in minori ſimiliter magnitudine albo. Atq quatenus album, vel quatenus calidum ſit, magis aget magnum paruo: multum pauco. Sed ad hoc dixerit quiſpiam, ꝙ cum denſæ ſunt facultates, firmiores, & validiores ſiunt, atque adeo ſeipſis potentiores euadūt: vt in grauibus clarum eſt: coeuntes quidem certe grauitates grauiores ſiunt q̃ quando erant diſiunctæ. Qñ ergo in maiore fuerit ſubiecto color: etiam ſi idem qualitate fuerit: magis aget confirmatus, & validior effectus a ſimilium cohærentia, & continuitate. Quod & in igne quoque ſit. Si plus enim fuerit, magis vrit. Sciendum autem, ꝙ cōia ſenſilia a propriis ſeparata ſenſilibus in ſenſus nihil penitꝰ agunt. Neq; ſunt oīno apprehenſibilia: ſicut figuram viſus non apprehenderit, ſi, ꝙ figuratum eſt, coloris expers fuerit. Sed neque tactus, ſi nullam, ex ſimplicibus qualitatibus habeat. Et in reliquis ſimiliter. Quare videri poſſint & ipſa eſſe ex iis, quæ ſunt per accñs, ſenſilibus, per alia enim ſui apprehenſionem præbent. Sed dico, ſi, quæ ſunt per accidens, ſenſilia, propter hoc ipſum in ſenſus nihil agunt: ab his autem ſenſus patiuntur, non fuerint. ſꝑ accidens ſenſilia, ſed ſecundario quidem fortaſſe ſenſilia, verūtamen per ſe. Et ſicut non, qm̄ ſine lumine vel perſpicuo, vel eo, ꝙ intercedit, non agunt propria ſenſilia circa ſenſus, propterea ea eſſe dicimus per accñs ſenſilia: ſic & ſi communia ſine propriis non agant, qm̄ cum illis omnino ſunt, & agūt ſm̄ hoc & eius ſenſilia fuerint, circa quos agunt. Quare ſi quis ſenſus ab his non patitur, ei non fuerint ſenſui ſenſilia, niſi ſm̄ accidens. Quęſiuerit autem quiſpiam, ſi quæ ſunt per accidens ſenſilia, ſunt ſubæ, eas aūt ſola ratio cognoſcit, inſtrumento ſenſu vtens: q̃ ob cām etiam omnino per accidens ſenſilia dñr: qui ſit, ꝙ canis dominum cognoſcit: & aſinus præſepe: & ſi quid aliud eiuſmodi in irrationalibus vr̃? Dico quod non, vt ſubſtantias, hæc cognoſcunt: ſed vt tales figuras, quæ ſenſui amicæ, vel infeſtæ fuerint: eiſq; adhærentia typos in imaginatione cognoſcunt. Si aūt in irrationalibus quoq; eorum ſenſus eſt: figurarum dico: & numerorum: & reliquorum: diſcernunt enim, ꝙ ſibi aptum eſt, & conueniēs ab alieno: & quod mouet appetendum perſequuntur: ſicut & multitudinem ſentimus, & numerum: & hinc quoque quiſpiam. ꝙ ea ſint per ſe ſenſilia confirmabit. Agūt enim circa irrationalia aīalia. Neq;.n. ab eis cognoſcerentur. Illa.n. nihil per accidens ſentiunt: qm̄ neque ratiocinari poſſunt. Quę.n. ſunt ſm̄ accidens ſenſilia, in ſenſus nihil agunt, & ratione opus habent, quæ ex aliis ratiocinādo colligat. Sed & locus eſt, per accidens ſenſilis, ab eo enim nihil patiuntur ſenſus. Neq;.n. formam loci apprehendit ſenſus, niſi vt figuras, idq; non propter ſe, ſed eo loco qđ in loco eſt. Quare & hic quoque eſt ex ſenſilibus quæ ſunt ſm̄ accidens. Quod autem cōia ſenſilia non ſunt per accidens ſenſilia, ſed per ſe, eſt & logice hoc modo oſtendere. Si.n. figura & magnitudo, & numerus, & motus, & ſtatus ſunt ſenſilia. neque.n. ſunt intelligibilia: Quæcunque enim ſunt, vel intelligibilia ſunt, vel ſenſilia. Si ergo non intelligibilia ſunt, quæ dicta ſunt, ſunt ſm̄ ſe ſenſilia, Si autem ſenſilia, oportet eſſe ſenſum, qui ea apprehēdat. Qz.n. eſt ſenſile, ſenſu eſt ſenſile. Si ergo neque vllus alius ſenſus ea per ſe apprehendit: neq; vllius ex quinque, ſunt propria ſenſilia: ꝙ reſtat niſi vt vel omnium, vel plurium ſint communia? Si enim, neque his per ſe, neque aliis ſecundum ſe fuerint apprehenſibilia ne fuerint quidem penitus ſenſilia. Atqui nec ſunt intelligibilia. Neq; ergo ſenſilia fuerint, nec intelligibilia. ꝙ fieri non poteſt. Præterea autem & magnitudo in viſum quoque, & in tactum aliquid agere videbitur, a maiore enim calore, vel maiore calido coguntur ſenſoria, vel diſiunguntur. Tactus & viſus vel tantam habet magnitudinem: vel in tanta magnitudine albo ſimiliter exiſtēte. Atqui quatenus eſt album, vel calidum, magis aget.

Eorum autē, quæ ſunt per ſe, ſenſilium ſunt propria proprie ſenſilia, & ad quæ uniuſcuiuſq; ſenſus ſubſtantia natura eſt.

Quænam ſunt ſm̄ accidens ſenſilia aperte declarauit. Ea nempe, quæ ſua natura non ſunt ſenſilia, inſunt autem iis, quæ ſunt per ſe, ſenſilibus. Albo autem accidere dixit Diaris filium. Non, ꝙ albo Diaris filius accidat: neq; enim ſubſtantia accidennbus accidit: ſed quod fortaſſe accidat hoc viſibile album Diaris eſſe filium. Quod autem nihil patiaꝛ viſus a Diaris filio, quatenus Diaris eſt filius, ſignum eſt ꝙ per accidēs eum viſus ſentiat. Cum autem ſint duplicia ꝑ ſe ſenſilia: hæc quidem communia, illa vero vniuſcuiuſq; ſenſus propria: vniuſcuiuſque propria ea eſſe dicit proprie ſenſilia. cuius cauſam declarauit dicens. Et ad quæ vniuſcuiuſq; ſenſus ſubſtantia natura eſt. Si.n. vniuſcuiuſque ſenſus eſſe eſt ad propria ſenſilia: hæc ſunt maxime ſenſilia. Ad aliquid enim eſt ſenſus. Ad aliquid autem ſunt, quibus eſſe eſt vnicuique ſenſui. Et ea ſunt maxime proprie ſenſilia: viſui quidem ad viſibilia, auditui autem ad audibilia, & in reliquis ſimiliter.

Cuius ergo uiſus eſt, hoc eſt, quod uidetur.

Poſtquam cōiter dixit de ſenſu, & ſenſilibus: & de vnoquoque ſenſu ſeorſum eſt dicere aggreſſurus: prius diſſerit de vnicuiq; ſenſui ſenſibilibus: & ante oīa de viſui ſenſilibus: quandoquidem ante alios quoq; de viſu diſſeret. Deinde dicit qđ id, ꝙ viſui eſt apprehenſibile, color eſt: &, quod oratione quidem explicauit, vſitatum autē nomen nō habet. cuiuſmodi ſunt Lampyres, & ſquamę, & quædam alia. Deinde definit, quidnam eſt color: nempe id, quod eſt motiuum eius, qđ eſt ſecundum actum, perſpicui. Quoniam ergo in coloris definitione meminit perſpicui, docet nos quidnam ſit perſpicuum, ꝙ natura quædam eſt, quæ in pluribus ineſt, in aqua, in aere, in vitro, & in aliis, colorum tranſportatrix. quę non præſente, quidem luce, potentia eſt hoc ipſum perſpicuum, actu autem ſit perſpicuum præſente lumine. Qm̄ ergo lucis meminit, de ea prius verba facit. Cuius ergo viſus eſt, ſubaudiendum apprehenſiuum, hoc videtur.

Viſibile autem eſt & color, & quod licet quidem oratione dicere, eſt autem ſine nomine. Clarum autem erit progreſſis id quod dicimus. Quod enim uiſibile dicimus, color eſt.

Poſtquam dixit, ꝙ, cuius eſt viſus apprehenſiuus, & circa quod ipſa facultas operatur, hoc eſt viſibile, deinceps ſubiungit, quænam ſunt viſibilia: & color, & quædam alia, quæ commune quidem nomen non habent, oratione autem explicantur. De quibus in progreſſu dicet: vt ſunt lampyres: capita piſcium: ſquamæ: oculi echinorum: teſtæ marinorum: quæ in luce quidem non videntur, ſed in tenebris. Neq; enim eis color eſſe videtur, quod in eis igneũ quid apparet in tenebris. Eſt enim coloris proprium in luce videri. Quod autẽ eſt in eis igneũ in luce non videtur. Quod.n. viſibile eſt, color eſt.

Hoc autem eſt, quod in eo eſt, quod eſt per ſe uiſibile. Per ſe autem non ratione, ſed in ſeipſo cauſam habet, ꝙ ſit uiſibile.

Cum dixiſſet in progreſſu nobis apertum fore, quænam ſint ea innominata, quæ viſibilia eſſe dixit. trãſiit ad dicendum de colore, ſed vt de viſibili. id ergo eſt, inquit color, dico autem viſibile, quod in eo ineſt. quod eſt per ſe viſibile. Per ſe autem viſibile, dicit ſuperficiem. Quomodo autẽ per ſe viſibile ſuperficies, ipſe explicauit. Nõ enim inquit, ſic per ſe dictum eſt, vt ratione per ſe. i. definitione. In demonſtratiuo n. dicit. Per ſe eſſe, vel, quod in ſubiecti definitione aſſumitur, vt animal. & rationale in definitione hominis: ea.n per ſe homini inſunt: vel cuius in definitione ſubiectum aſſumitur: vt in ſimitatis definitione, naris. & in definitione paris, & imparis, numerus. Ea enim per ſe numero inſunt. Dicimus enim parem eſſe numerum, qui in duas partes ſcinditur. imparem autem numerum, qui in duas partes diuidi non poteſt. Similiter ſimitatem eſſe concauitatem in nare. Non ſic autem, inquit per ſe viſibile ſuperficiem: ſed vt, quæ in ſe habet cauſam, vt ſit viſibile. Id autem eſt color. Qui enim in ſuperficie color eſt, ideſt viſibile: & eum viſus apprehendunt. Neque enim apprehendunt eũ, qui eſt in profundo, colorem. Perſpicuos enim lapides videmur quidem videre per vniuerſum profundum coloratos, ſed viſu fallimur. Eo enim quod ſunt perſpicui lapides, per profundum tranſeunt viſus, vel colorum operationes. Per ſolũ aũt colorem, qui eſt in ſuperficie, lapides apprehẽdimus: & propterea videmur eum quoq;, qui eſt in profundo, colorem vidiſſe. Huius autem ſignum eſt, ꝙ ſi vitri, vel perſpicui lapidis vna ſuperficies colorata fuerit, totũ corpus nobis videatur per profundum eſſe coloratum. Et ſi ad non coloratam ſuperficiem aſpexerimus, ipſa quoq; eiuſdem nobis coloris eſſe videatur, cuius & colorata, & ſi illo colore colorata non fuerit. Vitreorum itaque ſpeculorum externam ſuperficiem plumbi colorem habere putamus. Et interius colorata pocula toto corpore colorata eſſe videntur, vtpote ꝙ viſus per perſpicuum extremam ſuperficiem videant, & illius colorẽ apprehendant. Quid igitur, dixerit quiſpiam, in perſpicuis lapidibus non videmus, ſi quempiam alienũ colorem interiectum eſſe contigerit, vt quæ in electro intercipiuntur, culices? Porro & in aliis perſpicuis lapidibus, ſi quem alienum colorem in profundo in aliqua eſſe parte cõtigerit, ſit nobis ſenſilis. viſu itaque. ſ. apprehendente colorem, q eſt in profundo, ſic euenit, vt fiat diſtinctio eius qui interiectus eſt, alieni coloris a reliquo. Dico ergo, quod ſi ſit quidem, qui eſt in profundo in aliqua parte perſpicui lapidis, alienus color acrior. & vehementior, quique ſenſum magis feriat, q̃ is, qui eſt in toto lapide, color: apprehendunt eum viſus propter eam, quæ eſt in lapide, perſpicuitatem. Sed ſi ſit imbecillior, non ſit eius apprehenſio. Sunt enim quædam gẽmæ aperte perlucidæ, vt ſardiæ, & quædam aliæ, coloratæ: non per profundũ, ſed quæ in profundo ſunt albæ: quæ quidem ad profundũ vſque eodem colore coloratæ eſſe videntur, nempe, ꝙ viſus profundum non apprehendat. In quibus autem interiectus apparet alienus color, eo ꝙ imbecillior color ẽ, qui eſt in ſuperficie, non impediuntur viſus, quominus apprehendant eum, qui eſt in aliqua profundi parte, profundiorem colorem. Si itaque vitri exiliore, & non ſatis copioſo colore tincti alteram ſuperficiem nigro profundo illiueris, totum tibi nigrum videbitur. Atqui non totum eſt nigro coloratum. Quare & ſi in gemmis trãſlucidis coloratam profunditatem cernere videmur: non re uera quidem profunditatem, & ſi colorata fuerit, ſed ſolam ſuperficiem apprehẽdimus. Quemadmodum enim & ſi viſus per aerem vel aquam permanẽtes, qui interiecti ſunt colores, vident. qui enim in quouis ſunt tranſlucido, colores vides: eorum quidem certe, quæ videntur, non pertingit ad profundum vſque viſus, ſed ſecundum ſolam ſuperficiem ea apprehendit. Sic & tranſlucidis lapidibus contingit propter eam, quæ in illis eſt, perſpicuitatem, quando non totus lapis a vehementi aliquo, & efficaci colore occupatus fuerit, q interiectus incidit color, videtur, propter lapis perſpicuitatem. Ipſe quidem, qui videtur color, ſecundum ſolam partis ſuperficiẽ, in qua eſt, videtur, non autem vniuerſum profundum. Quoniã ergo, qui in ſuperficie color eſt ideſt viſibile: propterea ſecũdum ſe viſibile ſuperficiem dicit, vt quæ ſit ſubiectũ eius, ꝙ eſt per ſe viſibile.

Omnis autem color eſt motiuus eius, quod eſt. ſecundum actum perſpicuum. Et hoc eſt eius natura. Quapropter non eſt uiſibilis ſine luce. Sed omnino unuſquiſque color in luce eſt uiſibilis. Quare de luce primum dicendum eſt, quid eſt.

Hæc fuerit coloris definitio, ab accidente, & proprio ipſum declarans, non a ſubſtantia. In libro.n. qui eſt de ſenſibus, & ſenſilibus, eius definitionẽ, quæ eſt a ſubſtantia, tradidit. Dicit ergo colorem eſſe motiuum eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum. i. illuminatum. Quod enim non eſt illuminatum, eſt potentia perſpicuum. Motiuum autem, pro eo quod eſt perfectiuũ. Eſt enim eius lux quoque perfectiua, quatenus ipſum perficit, & actu perſpicuũ reddit. Perfectiuus vero eſt eius & color, quatenus per traiectitiam eius facultatẽ ad operationem deducit. Apparatur.n. ipſum & quodammodo diſponitur a colore, qui ipſum quodammodo ſubigit & comprimit, vt natura ſubigi citra vllum affectum poteſt, idq; vi ſui tradit. Sed lux quidem eius eſt perfectiua, quod eſt potentia perſpicuum. Ipſum enim perficit, et actu perſpicuum reddit. Colores autem ſunt perfectiui eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum. Ipſum autem perficit, non quatenus eſt perſpicuum, ſed quatenus, quod ſecundum actum eſt, perſpicuum, eſt potentia traiectitium, & colorum annunciatiuum. Poſtquam ergo colores adfuerint, actu ſit tale. Si ergo color eſt motiuus eius, quod eſt ſecundum actum eſt perſpicuum: quod autem ſecũdum actum eſt perſpicuum, eſt illuminatum: & per eius motum videre euenit: propterea ergo ſine lumine nõ videntur colores. Neceſſe eſt itaque ei, qui de viſibilibus dicturus ẽ, vt de luce diſſerat, eo ꝙ ſunt colores viſibiles. Poſtquam autem dixit colorem eſſe motiuum eius quod eſt ſecundum actum perſpicuum: ꝙ actus perſpicui lux eſt, declarauit, ſubiungens. Quapropter non eſt viſibilis ſine luce. Non viſibilis autem. ſ. color, perſpicui enim actus lux eſt. Color autem motiuus eſt eius, quod eſt ſecũdum actum perſpicuum. Quoniam ergo ei, qui de viſibilibus eſt diſputaturus, de lumine neceſſario dicendum eſt, Primum, inquit, dicamus de lumine, ſed quoniam lux perſpicui actus eſt: antequam de luce verba faciat, de perſpicuo diſſerit.

Eſt aliquid perſpicuum. Perſpicuum autem dico, quod eſt quidem uiſibile: non per ſe autem uiſibile, ut ſemel dicam, ſed per alienum colorem.

Cum iam dixiſſet ꝙ ſibi quidem propoſitum eſt de viſibilibus dicere: ad diſſerendum aut de viſibilibus, de luce neceſſario dicendum eſt, ad dicendum vero de luce, de perſpicuo prius agendum eſt: de eo diſſerit. Perſpicui itaque differentiam ab aliis quoque uiſibilibus, dico autẽ coloribus, tradidit, dicens uiſibile eſſe perſpicuum, non propter proprium, ſed propter alienum colorem. Colorem autem dicit lucem. Eſt enim veluti color perſpicui.

Et nunc quidem ipſam colorem dicit. progrediens autē exactius dicit, Veluti colorem Lux enim eſt color. Perſpicuum itaque, inquit, quod per ſe non viſibile, ſed accepta luce, quæ alienus color eſt, ſic ſit viſibile: luce autem vel ignis, vel ea quę eſt ex cœleſtibus ſole, luna, & aſtris. Duoia autem eſſe mihi videtur oratio. Videri enim poſſit eſſe & viſibile perſpicuum, & non viſibile. Si enim in olla, vel aliquo alio eiuſmodi vaſe, lucernam depoſueris, lumine per foramen ſurſum aſcendente: ſi in aerem, qui eſt ſuper foramen, per quem lucem emittit, ſuſpexeris: ipſum illuminatum non videbis niſi forte vel tectum, vel aliquod aliud corpus ſolidū eſſe ſuperius contigerit. Nā quantum in ſe quidem eſt, videri non poſſet. Nunquid ergo, ꝙ, qui in ipſo ſunt colores, appareant, eſt viſibile per accidens? Quod autem in particulari hoc exemplo diximus hoc etiam in lumine ſolari eſt dicere. Nunquid autem, ꝙ ſolari lumini ſolida vndiq; corpora obuia ſiāt, propterea ſit viſibilis, qui eſt circa nos, aer? Clarū enim eſt, ꝙ quocunque reſpexerimus, ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue oblique, & ad latus, vel cœlum, vel terram, vel aquam videmus Quod ſi, vt in prædicto exemplo in ſuperiorem locum reſpicere poſſemus, in quo ſolari lumini corpus ſolidum non occurrat: fortaſsis in ea parte nō videremus illuminatum aerem. Sic ergo videbitur illuminatus aer, quantum in ſe eſt, non eſſe viſibilis. Sed quoniam aperte ſcimus, quando dies eſt, & quando nox, nō alio ſenſorio, ꝙ̄ viſu iudicantes, nec nos ſolū, ſed & quæ ratione carent, animalia: ſpeluncas enim ſubeunt, & ex eis exeūt noctem diſcernentia, & diem: hac. ſ. ratione fuerit viſibilis illuminatus aer: & quemadmodum, quoniā ſine lumine non eſt viſibilis, ꝓpterea nec viſibile ipſum dicemus: quando quidem neque quicquam aliud ſine lumine videri poteſt Et non ſolum ſine lumine, ſed & eo, quod interiectum eſt & perſpicuo opus eſt, ad hoc, vt ſint viſibilia: & ideo ſenſuum ſumptuoſiſsimum eſſe viſum dicebat Timæus, eo quod pluribus, quam alii, ad proprias operationes exercendas opus habeat: Sic etiā illuminatus aer in luce non videtur, niſi in ſolidum corpus lumen incidat, propterea ne viſibilis quidem fuerit. Si enim lux nihil eſt aliud, quam actus, & perfectio eius quod eſt potentia perſpicuum: lux autem nullo alio iudicatur, quam viſu: eſt videlicet illuminatus quoque aer viſibilis, quatenus eſt illuminatus, etſi aliis indiget. Lux autem non eſt aeris ſubſtantialis qualitas Quare nec propter propriam qualitatem eſt viſibilis, ſed propter alienam, dico autem lucem colorem abuſiue appellauit, eo quod maxime viſibilis color eſt

Eiuſmodi autem eſt aer & aqua: & multa ex ſolidis. Non enim, quatenus aqua, neque quatenus aer, eſt perſpicuum: ſed q. eadem eſt in his utriſque natura, & in æterno, quod ſupra eſt, corpore.

Non enim per ſolem aerem, & aquā videmus vt quę perſpicuū habeant. ſed & per multa ſolida corpora, ſunt autem multa eiuſmodi Vt gēmæ, cornua, vitrum, gypſum perſpicuum, & multa alia. Quare ſi in pluribus corporibus eſt perſpicuum, clarum, ꝙ non, quatenus aqua, vel aer, vel aliquid aliud ex perſpicuis, perſpicuū habet. Si enim ſecundum aliquid eorum eſſet perſpicuum, vt, ſi aer eſſet, non eſſet, quod non eſt aer perſpicuum. Nunc autem ſunt perſpicua, & quæ non ſunt aerea. Similiter et in aliis. Quare eſt aliqua perſpicui natura, quæ in pluribus ſubſtantiis, & ſubiectis eſſe habet. Quemadmodum enim eſt humiditatis natura, vel caliditatis, vel omnis, vt paucis abſoluam, qualitatis: ipſæ autem qualitates, cum aliæ ſint præter ſubiecta, pluribus inſunt corporibus: ſic eſt & perſpicui natura, quæ eſt in pluribus ſubiectis, vt quæ ſit alia ab ipſis. In his autem vtriſque dixit, id eſt in aere, & aqua. quoniam eorū aliqui meminerat, vt quæ ſint maxime perſpicua. Perſpicuitatis autem ait eſſe participeps, & quod ſuperiorum corporum æternum eſt. Dicit autem ipſam ſphærarum effuſam latitudinē. Sunt autem omnes ꝑſpicuæ. Videmus enim, quæ in primo mobili ſunt, aſtra per alias. ipſæ ergo ſphæræ ſunt perſpicuę

At non itidem & aſtra. Vnde & per interpoſitionē, ſui inuicem aſpectum auferunt. & hinc enim ſolis eſt defectus, cum ab interpoſita luna eius lumen adimitur. Si autē eēt perſpicua, non ſubiret, eum curris eius lumen obſcuraret & aliæ ſtellæ ſubter currentes interpoſitione, & cōgreſſu aliarum ſtellarum nobis aſpectum adimunt. Vnde clarū eſt, ꝙ non eſt in aſtris natura perſpicui.

Lux autem eſt huius perſpicui actus, quatenus eſt perſpicuum. Potentia autem in quibus hoc eſt, & tenebræ.

Poſtquam dixit quid eſt perſpicuū, ꝙ viſibile quidē, non per proprium autem colorem viſibile, ſed per alienum: confert ſe ad dicendum de luce: & dicit lucem eſſe actum perſpicui, quatenus eſt perſpicuū, pro eo, quod eſt, eius forma, & perfectio. Cum enim potentia perſpicuum, ſi lux acceſſerit, eique formam dederit, & ipſum perfecerit. ipſum actu perſpicuū effecerit. Eſt enim in aere, & aqua, & eiuſmodi perſpicui natura, quæ ſi lumen quidem non adſit, non eſt actu perſpicua, neq; enim eius colorum aliquid viderimus. Si adſit aūt lumen, habet propriam formā, & perfectionē Si lux itaq; adſit per aerem quidem vel aquā videmus. Per terrā autem non vtique, vt quæ in ſe, ſcilicet, potentia non habeat perſpicui naturam. Eorum autem, qui de luce dixerunt, hi quidem eā dixerunt eſſe corpus: illi autem incorporeum. Quod lux non eſt corpus, neque vero ex viſu per aliquorum corporum emiſsionem videre ſit, oportet hoc ipſo probato ꝙ fieri non poſsit vt vel lux, vel viſus corpus ſint, ſic eā, quæ eſt Ariſtotelis, de his exponere ſententiam: & deinceps, quæ ad eam ſpectant, dubitationes conſiderare. Si itaque ſecundum aliquorum corporum emiſsionem ſit videre: quomodo fieri poteſt vt ſimul ac ſuſpexerimus, ſimul & cœlum repente apprehēdamus? Quomodo fieri poteſt, vt abſq; tempore tantum ſpatium moueatur? Oſtenſum enim eſt duorum Zodiaci ſignorū eſſe diſtantiam a terra vſque ad cœlum. Quæ. n. a centro eſt, ſpatio æqualis eſt duorum ſignorum ſexanguli lateri Et triplus eſt ambitus ad diametrum Eſt autem, ꝙ a centro eſt, dimidium diametri. Clarū eſt ergo, ꝙ cum vniuerſus diameter quatuor ſigna habeat, & præterea ambitus duodecim habeat, dimidiū diametri duo habet ſigna. Quomodo ergo fieri poteſt, vt corpus tantum ſpatium moueatur? ipſe quidem motus omnium velociſsimus, dico aūt primi mobilis, duabus horis ſextā vniuerſi ptē dico autem duo ſigna, mouetur. Quomodo ergo non eſt ab omni ratione alienum, vt quæ ex viſu corpora emittuntur. Ipſo quoque primo mobili velocius moueri præſumātur? Rurſus ſi per radios, qui ſunt corpora videmus: quando, cum ſuſpexerimus, quartā cœli partē videmus, omnino neceſſe eſt, ꝙ viſus qui per aerē procedunt, vel tranſeant: & ſic corpus per corpus trāſiuerit (quod nequit fieri) vel ipſum ſecent & ſi ſecant, nō oporteret nos neq; cœlum, neque ea, quæ ſunt viſibilia, ſecundum continuitatem videre: ſi quidem nō per totum aerem procedūt, ſed ipſum ſecant: Clarum eſt, ergo ꝙ partes viſibilium, quæ ſunt ſub partibus ſecti aeris, videri nequeant. Et ſic nihil eorum quæ videntur, continuū videmus, ſed diuiſum per partes Præterea, quoniam ſuſcipiētes quartam cœli partem videmus: ſi per corporeorum quorundam radiorum emiſsionem ſit videre, neceſſe eſt, vt viſus eiuſmodi corpora ſtatuamus, vt a nobis ad cœlū vſq; pertingant, & eius quartam partem cōprehendant: quod quidem abſurdum eſt, ex parua oculi parte, vel potius non toto, ſed ex pupilla, tanta corpora emitti dicere, vt quartam vniuerſi partem comprehendant. Sed ad hæc dicūt, ꝙ viſibilium ſit occurſus ad viſus. Quædam enim lumina ex cœleſtibus emittuntur, & quæ quidem occurrentia viſui, ſui apprehenſionem præbent. Ad hoc dicimus, ꝙ ſi non ipſis cœleſtibus ſe applicat viſus, ſed luminibus, quæ ex ipſis exeunt: vnde ſciunt aſtronomi magnitudines aſtrorum: vnde motus: vnde diſtantias: vnde coitus & receſſus, & quæcunq; alia de cœleſtibus demonſtrāt? Tanquam enim ipſas ſphæras apprehendant, ſic de eis demonſtrationes faciunt. Deinde ipſa quoq; lumina, quę

ex eis exeunt, neceſſe eſt vel corporea eſſe: vel incorporea: Si corpora itaque fuerint: iiſdem refellentur rationibus, quibus eos, qui lucem corpus eſſe dicũt, refellimus. Si autem incorporea, quiſnam vſus eſt viſiuum emiſſionis, & occurſus? Si enim incorporei omnino actus fuerint: etiam ſi nullus fuerit penitus occurſus, ad viſus vſq; venient. Et ſic de viſu & lumine idem dicent, ꝙ Ariſtoteles, vt paulo poſt ſciemus. Vt paucis autem complectar, ſi videre fit ſecundum eam emiſſionem, quæ fit ex oculis: vel corpora eſſe neceſſe eſt, quæ emittuntur, vel lineas vt dicere videntur Mathematici. Sed ſi lineæ quidem fuerint viſus, qui exeunt: ſcilicet ſecundum ſigna viſibilia attingunt. Videre autem fieri dicunt, ꝙ viſus viſibilia attingant: ſecundum ſigna ergo attingunt. Secũdum ſigna ergo & viſibilia apprehendent. Magnitudines ergo non apprehendent, quod eſt abſurdum. Si autem corporei: vel eſſe perforatam circa pupillam corneæ partem neceſſe eſt: quod falſum: eſt enim continua: & poſtquam perforata fuerit, humores quoq; ſtatim effunduntur: vel corpus per corpus tranſire: quod & ipſum fieri non poteſt: vel per quoſdam poros ſeu meatus viſus exire neceſſe eſt. Sed ꝗ corpora quidẽ non ſunt poris ſeu meatibus prædita, in libro de generatione oſtenſum eſt: Et alioqui neceſſe eſt aliquas omnino eſſe magnitudines, & corpora in tunicis, quibus intercipiuntur meatus. Per illa itaq; nequaquam fieri poteſt, vt viſus procedãt. Quare nõ oporteret videre pauimentum, ſeu quiduis aliud, ſecundum continuitatem: ſed aliquas quidem partes videre, aliquas vero non. Viſibilis enim partes, e quarum regione ſitæ ſunt magnitudines, quæ meatus intercipiunt, eæ vt videantur, nequaquam fieri poteſt. Nihil ergo ſecundum continuitatem viſum eſt, quod quidem ſit præter rei veritatem, & id quod aperte fit. Sed neque vt incorporeus actus ex oculis exeat, fieri poteſt. Vel enim cum propria figura exit, vel non. Si cũ propria quidem figura, in alio eſſe ſubiecto omnino neceſſe eſt. Quoniam ergo ſenſitiua facultas vita quædam eſt: neque enim fieri poteſt, vt quod non vitam habet, ſit ſenſus particeps: cui autem vita infuerit, illud facit viuere: & ſenſitiua ergo facultas ex oculis egreſſa: cum in aere fuerit, vel in aqua, vel, vt ſemel dicam, in aliquo eorum, quæ ſunt perſpicua, illud faciet viuere: Erit itaque & animatum: quod eſt ridiculum. Vel ſi ita non eſt: erit vita in non viuenti: quod fieri non poteſt. Maxime autem, ſi viſiua facultas actu exiens ex oculo, fuerit in aere, vel aqua, vel eiuſmodi, ille erit, qui videt, et qui ſenſitiuus factus eſt. Quod itaq; nihil ex oculis procedit, neque corpus, neque incorporeũ, & ex aliis quoque multis probari poteſt: hæc tamen ſufficiunt quę dicta ſunt. Quod autem lux corpus non eſt, hinc clarum eſt. Si enim corpus eſſet, quomodo fieri poſſet, vt corporis tam citus, & tam repentinus eſſet motus? Simul enim ac ſuper horizontem ſeu finitorem ſol euaſit, repente ſine tempore, quod ſuper terram eſt, hemiſphærium illuminatur. Et ſi abſconſam lucernam in domum intulero: deinde extra operculum eduxero: protinus ſimul & ſemel tota domus illuſtratur. Quomodo ergo fieri poſſet, vt ſic corpus ſine tẽpore moueretur? Deinde ſi lux corpus eſt, cum ſit ſimplex: ſcilicet ſimplici motu mouebitur. Simplices autem motus duo ſunt: qui ſecundum rectũ, & qui ſecũdum circulum. Si itaque recta moueatur lux: vel, cum ſurſum moueatur, deorſum non mouebitur. Vel ſi deorſum moueatur, ſurſum non mouebitur: nunc autem & ſurſum, & deorſum: & a dextris & ſiniſtris videtur moueri. Quodcunque autem corpus recta fertur, vel, quo ſurſum eſt, vel, qui deorſum, motu mouetur. Quod autem non mouetur circulo, ex ipſa rei euidentia clarum eſt. Si enim in anguſtam domunculam altera parte longiorem lucernam intulero: in domunculæ principio ſtatim recta totum illuminauerit: & ſi inferne poſita fuerit, quę ſupernæ quoq; ſunt, illuminauerit: & ſi supernæ, ſimiliter quæ infernæ. Oſtendunt autem & qui perſpectiua demõſtrãt, ꝙ ſecundum rectum lux procedit, & non ſecundum circulum. Si enim aſſerem perforaueris, vel in eo inciſionẽ aliquam feceris: & in altera quidem aſſeris parte ſecundũ inciſionem lucernam accenderis: in altera autem parte aſſerem ſtatueris veniet, quod per inciſionem ingreditur lucernæ lumen, in alteram tabulam. Si ergo a luce, quæ eſt in aſſere, rectam extenderis, per id quod eſt inciſum, tranſibit ad lucernam. Fit itaque ſecũdum rectum, videlicet, lucis motus. Quare ſi non ſecundum rectum mouetur: vt corpora, neque eo, qui ſurſum eſt, ſolo, neq; eo, qui deorſum eſt, ſolo motu mouetur, neq; ſecundum circulum: omne autem corpus vno prædictorum motuũ mouetur: videtur lux non eſſe corpus. Rurſus, ſi lux eſt corpus, neceſſe eſt omnino, ſi per totum quidem aerem procedit, eſſe corpus in corpore: ſi autem nõ per totum: ſed vel ipſum ſcindit, vel per eius poros & meatus procedit: neceſſe eſt non in omni parte aeris lucem eſſe: Sed eſſe aliquas quidem eius partes illuſtratas, alias vero obſcuratas. Quare neque omnis aer erit illuminatus: neque vbique erit aer: ſed vbi lux quidem fuerit, nõ eſſe aerem & vbi aer, non eſſe lucem: & ſic continget vt lucem, & aerem reſpiremus: aliquando vero & lucem tantum, nõ etiam aerem: vt quando per ipſum illuminatum nos reſpirare contigerit. Hæc autem ſunt manifeſtæ abſurda, et præter ipſam rei euidentiã. Oporteret autem & ventum, dum ſimul coactus, & continuus mouetur, omnem quoque locum vndique obſcurare, in quem inciderit, extrudentem lucis corpus: vel locum certe obſcuriorem reddere, vtpote qui lucis corpus, vel eius extruſerit, & in eorũ lucis fuerit. Nunc autem hæc nõ eueniunt. Videmus autem, ꝙ & illuminato aere iidem ſunt aeris actus. Spiramus enim ſimiliter, & refrigeramur. Atqui lucis certe naturæ inſitum eſt, vt aerem calefaciat, non refrigeret. Accedit his, ꝙ, quando quidem, qui lucem corpus eſſe dicunt luminis ſphæram quandam ex ſole procedere inquiunt quoniam & ſol ipſe eſt ſphæricus: eſt autem & aer quoque ſphæricus: omnino neceſſe eſt lucis ſphæram ad nos procedentem, vel aeris ſphæram trudere, & ſic eius locũ occupantem, qui circa nos eſt, locum illuminare, vel nõ trudere: vel per ipſam procedere. Si itaque aerem trudit, & eius locum occupauerit: aere vacuum illuminatum hemiſphærium: quod fieri non poteſt. Sicut enim dixi, omnia aeris opera fiunt, etiam vniuerſo, ꝙ circa nos eſt, illuminato. Si autem nõ truſerit: nec illuminauerit, vt, quod ad nos non perueniat. Si autem per ipſam procedat: erit corpus, quod per corpus procedet: quod fieri nõ poteſt. Si autem dixerint corpus immateriale poſſe per corpus procedere, id certe dicunt quod maxime fieri nequit. Sic enim fieri poſſet, vt cœlũ eſſet in milio. Præterea ſi ideo, ꝙ ſit immateriale, poteſt per corpus procedere, procederet non ſolum per aerem, ſed & per aliud quodlibet. Quid enim vetat, ſi, quatenus eſt immateriale, poteſt corpus per corpus procedere, quo minus per omne quoque procedat? Oporteret itaque lucẽ per ſolida corpora trãſire per terram inquam, & aliquid ex ſimilibus. Cur ergo cum ſol eſt ſub terra, non lucem quoque videmus vel per terram procedentem? Deinde, ſi lux, cum ſit corpus, per corpus aere procedit, oporteret totum denſius, & craſſius fieri. Nunc autem contrarium eſt, quod videtur. Subtilior enim fit, & magis tenuis, luce ſuſcepta: quod quidem non vſu veniret, ſi corpus eſſet. Quemadmodum enim, ſi terra aquam continuerit, nec maior ex vtriſque locus factus ſit, quod ex vtriſq; corpus eſt, omnino craſſius fieri neceſſe eſt. Sic & aerem craſſiorem eſſe neceſſe eſſet, ſi lumen ineſſet. Nunc autem cõtra, fit illuminatus ſubtilior. Si quis autem dixerit aduerſus eam, quæ de lucis motu eſt, rationem inſiſtens, ꝙ radii quidam ſunt, qui a ſole dependent, & motus tranſitu illuminãt, eo nõ egentes motu, qui ſuperne eſt, a ſole enim ſemper dependent in terram, hoc quidem eſt maxime præter ea, quæ cernuntur. Similiter enim & ſol illuminat & luna, & ignis: & alia omnia. Non poterit autem hoc dicere & in igne & in aliquo alio. Et quando in tenebris ex ſilicum colliſione ignem accendero in maxima domo, lux totam domum ſine tempore comprehendit. Iam vero & condenſato aere ſol non quidem apparet: totus vero, qui circa nos eſt, locus comprehenditur. Deinde & de ſolaribus ra

dijs ſciſcitabor, vtrũ corpus ſunt, an incorporei: & vtrũ
per totum aerem radij feruntur, vel non totum: & eadẽ
ruſus dubitationes incident. His ergo & talibus adducti
neceſſario cogimur neq; lucem, neque viſus corpus eſſe
dicere. Quid ergo, q̃do ſit videre, & quænã eſt lucis na-
tura? De videndo ergo primum dicimus Ariſtotelem ſe
quentes, ꝙ habet, quod eſt perſpicuum, nempe aer, traie
ctricem colorum facultatem, cum ſit ipſe coloris expers.
Si enim proprium aliquem colorẽ haberet, ad alios traij
ciendos colores ei impedimento eſſet. Certe, ſi vitrum,
quod colorẽ non habet, oẽs traijcit colores: neque enim,
q ſunt obſcura, & vix apparentia, adeo exacte traijciet:
habet itaque & aer per omnem ſui partem traiectricem
colorum facultatem. Eſt enim totus per totũ ſeipſum per
ſpicuus. Quod enim hic ſitũ eſt, & qui ante, & qui retro,
& qui: vt ſemel dicam, in omni parte ſunt, vident. Ope-
rationes ergo quardam ex viſibilibus, citra affectionem
vllam, in aere inſunt, ipſum non colorantes. Neq; enim
ſua natura, vt coloretur, aptus eſt. Vnde per eandẽ aeris
partem diuerſi videntes diuerſos colores videmus. Qđ
quidem non fieret, ſi ipſe coloratus eſſet. Neque enim ſi-
mul poſſet colorari contrarijs. Vt ſi O/aer eſſet; M/autẽ
nigrum: album vero L./videret autẽ A./album. B/autẽ
nigrum procedens, nigri, & albi operationes per aerem.
Si autem per O/procedunt, cum ſint contrariæ: clarum
eſt, ꝙ ipſum non colorant. Neque enim fieri poteſt, vt
eadem pars cõtrarios ſimul colores ſuſcipiat. Quod autẽ
in duobus, idem et in pluribus coloribus licet dicere, Cũ
enim plures ſunt, qui vident: & plura, quæ videntur, ve
nient plures colorum operationes per eundem aerem in
uicem cõcurrentes. Si autem coloratus eſſet aer, hoc nun
quam fieret. Tranſeunt ergo per inuiſibile colorum ope-
rationes, & viſui propria ſubiecta renunciant, ipſos, in-
quam, colores, in ipſum quidem ſenſum agentes, taliter,
vel taliter, in ipſum vero perſpicuum aliquem affectum
non immittentes. Neque quærere oportet q̃do coloris
operatio a proprio ſubiecto progreſſa ad viſum venit.
Fit enim in ſubiecto aere: & ſic per eum agit in viſum. Si
cut fabri operatio procedit per ſecurim in lignum: & in
lignum quidem agit, ei talem vel talem figuram præbẽs:
in ſecurim autem nihil tale agit, quale in lignum. Sicut er
go in his, ſic & in luce, dicimus operationem quandam
incorpoream ex illuminatiuo corpore in perſpicua im-
mitti, quæ eã ſuſcipere ſua natura apta ſunt. Et ſicut ignis
etiam a nobis longe ſitus nos calefacit: nõ, ꝙ ipſe ad nos
veniat: ſed q, ipſe quidem ſibi proximum aerem calefa-
ciat, qui ab igne pati ſua natura aptus eſt: calefactus autẽ
ille talis fit, vt poſſit & ipſe, quæ iuxta ſe ſita ſunt, calefa-
cere: & id ad totum vſque fit: & ſic ea quoque, quæ ab
igne ſunt longiſsime remota, calefacit. Et primo quidem
ab igne: proxime autem, & per ſecundam rationem, ex
ijs, quæ iuxta ſita ſunt. Sic & perſpicuis corporibus per
ordinem ſitis (ſphæræ enim ſe inuicem attingunt. & dein
ceps extremam ſphæram attingit, qui circa nos eſt, aer:
& deinde eam aqua) Sol ergo proxime in id, quod iux-
ta ſe ſitum eſt, corpus, & quod eum attingit, agẽs, ipſum
facit actu perſpicuum. Illud autem ſic factũ habet facul-
tatem: vt & ipſum, in ea, quæ prope ſunt: vt & ea talia
faciat: & ſic ad vltima vſque procedit illuminatiua facul
tas, non ſolis operatione ad vltima citra intermedium ve
niente, ſed propinquis: & primo patientibus, valentibus
& ipſis in ſuſceptiua ſimilem operationem exercere. Si
autem repentina ſit in omnibus operatio: & ſicut ſi quis
funis longi & extenſi ſummum mouerit, totus funis ſine
tempore mouetur, propter partium continentiam, prio
re, quod cohæret, mouente: ſic oportet intelligere in lucis
quoque operatione fieri, eo ꝙ omnia mundi corpora p
ſeriem ſe inuicem attingant. Eſt ergo lux non corpus: ſed
perſpicui operatio, quæ eſt perſpicua. quæ quidem fit ab
effectiuo. Effectiuum autem primo, & maxime proprie
ſol eſt. Secundo autem, quæcunque, ꝙ alicuius ex eo flu
xus partem nacta ſint, fiunt & ipſa illuminatiua, ſicut lu-
na: & aſtra: & ignis. Primum enim lucis fontem Deus in
Sole collocauit. Sic ergo dictas omnes dubitationes effu
giemus. Et neque corpus per corpus procedet: neq; fieri
non poterit: vt repentina & temporis expers ſimul & ſe
mel fiat operatio, cum ſit incorporea. Sed ad hæc, quæ
de luce, & viſibus ſtatuimus, nobis dubium mouent: Si
corpus non eſt lux & viſus: vnde ergo, quæ in ſpeculis
fiunt, reuerberationes ſeu reflexiones? Vnde & quæ in
balnearijs ſolijs? Vnde &. quæ ex radiorum fit refractio
ne, colliſio, et ex eo calefactio? Qui fit, ꝙ promõtoria pla
nitie minus caleſcant? Cur autem, ſi viſibilium operatio
nes ſunt in aere, non &, quæ ſunt poſteriora, videmus?
Si enim per omnem ſui partem aer habet colorum ope-
rationes: vt ſatis declarat, ꝙ qui vndique vident, eundẽ
colorem videant: vt ſi ponatur/a/color: circa eum autem
ſint plures videntes: b/c/d/e/f/g: omnes ipſum videntcla
rum eſt autem hoc ideo fieri, ꝙ aer per omnem ſui par-
tem colorum operationes habere Quod ſi ita eſt, cur nõ
&, quæ a tergo ſunt, videmus? Vnã ergo his omnibus
ſolutionem afferemus, iiſdem ſuppoſitionibus vſi in di-
cendo de operationibus, quibus vſi ſunt, & qui corpo-
ra dicunt viſus & lucem. Sicut ergo illi ſtatuunt viſus, &
radios ſecundum rectas lineas emitti, & a planis, & leui-
bus corporibus per æquales angulos reflecti: & ideo ea
quoque quæ ſunt in ſpeculo, ſimulacra apparent, nõ no
ſtris quidem viſibus ad viſibilia refractis, ſed illis opera-
tionibus ad nos, propterea ergo neque, quæ retro ſunt,
videmus: qm̃ operationes ad viſus ſm rectã feruntur. Nõ ali
ter aũt per rectam e viſibilibus ad viſus operationes defe
rentur: q̃ ſi vultu aduerſo fuerimus. Operationes n. ſem
per ſunt in aere citra vllam affectionem: in nos autem nõ
agũt, niſi quando ſenſilia fuerint directo viſui oppoſita.
Sicut neque viſus per ſe viſibili ſe applicant, niſi ei dire-
cto obiecti ſint. Propterea ergo, q a tergo ſunt, colores,
ne ſi oblique quidem aſpexerimus, nõ videmus: quãuis
in aere ſit colorum operatio: eo ꝙ non recta ad viſus fe-
ratur operatio. Sic ergo lucis repercuſſiones, & operatio
num viſibilium, fieri dicimus a planis, & leuigatis corpo
ribus, per æquales angulos refractis operationibus: &
propterea eadem vituum ratione, quãdo contigerit ſpe
culum talem ſitum habere ad nos: & viſibile, vt, quæ in
ipſum operationes inciderint: inæquales etiam angulos
reflexe ad oculum veniant, ea etiam, quæ nõ ſunt oculo
directe oppoſita, videmus: vt, quæ ſunt retro, vel ſuper-
ne vel inferne: vel oblique. &, quæ illi dicunt ſimpliciter
in viſu, ea nos immutabiliter in operationibus dicentes,
quæ cernunt, ſeruamus. Quid enim refert, an vel ab ocu
lo recte procedentes veniant ad ſpeculum, vel a ſpeculo
ad viſum reflectantur, ſiquidem eadem & illi, & quod
Ariſtoteles dicit, ſupponit? Sed hic quidem in operatio-
nibus, illi vero in egrediente viſu. Innumerabilia autẽ ab
ſurda, & quæ fieri nõ poſſunt. eam, quæ eſt de egredien
te viſu, ſuppoſitionem conſequuntur. Eſt ergo potius eli
genda Ariſtotelis ſuppoſitio. quæ &, quæ cernũtur, ſer-
uat: & abſurda declinat Vnde ergo in aere calor fit, ſi
quidem Sol non eſt calidus, radii autem corpus nõ ſunt?
Si enim corpus non ſunt, attritus non eſt Si autem attri
tus non eſt, quomodo aer caleſcet? Quod enim attritus
ſic calefaciat, vt ignitum etiam reddat, ſi frequentior fiat,
ex rei euidentia clarum eſt. Ex lignis certe, & lapidibus,
& ferro colliſo accenditur ignis. Quin & in ignarijs, niſi
ſic radium ad id, quod accendere volumus, adaptaueri-
mus, vt non obtuſum angulum radiorum refractio effi-
ciat: ſed ſic acutum, vt duplicatus fere in vnam rectam
deſinat, & ſua denſitate aerem, qui eſt interceptus, atterat
accenſio fieri non poteſt, & id ſenſiliter videmus Quare
ab ijs quidem, qui radios corpus ſtatuunt, quæ maniſe-
ſte cernuntur, colliguntur, at non itidem ab ijs, qui ope-
rationes. Quomodo enim calefaceret eius, quod non eſt
calidum, operatio? Quomodo autem attritus fiat ab in-
corporeo? Ad hæc ergo dico, ꝙ, quẽadmodum ab ani-
ma, quæ non eſt calida, viuificatiua quædam operatio
fit in corpore, quæ innatum calidum excitans, animal
viuificat, poſtquam autem receſſerit anima, ſtatim quo-
que calidum innatum extinguitur, ſic & viuificatiuam
quandam operationem ex ſole dico ineſſe in aere, eiq;

quod inſitum eſt aeri calidum, mouentem ipſum calefacere. Et ſicut animoſa ſeu iraſcibilis animæ facultas, & ſi non ſit calida, poſtquam tamen fuerit commota, qui circa cor eſt, ſanguinem calefacit: ſimiliter & cura calefacit, quãuis ſit incorporea animæ operatio: ſic & ſolem ſatis eſt probabile, q̃uis non ſit calidus, viuificatiua ſua operatione, quæ lux eſt, eam, quæ eſt in aere, caliditatem excitantem ipſam calefacere. Si autem calefactiua operatio: vbi plus eſt operationis, illic quoque caliditatis plus eſſe neceſſe eſt. Quare, cum in repercuſsionibus dupletur operatio, & exiguum, qui intus eſt aerem comprehẽdat, vtpote a maiori operatione exiguo aere calefacto, non per attritum: ſed ꝙ dicto iam modo moueat in naturam calorem, iure contingit accenſionem fieri. Quod autem meridies magis calefacit, q̃ aurora, & veſper, rurſus eaſdem cauſas reddemus: quod oriente quidem & occidente ſole reflexæ operationes obtuſos angulos faciunt, & multum aerem intercipiunt, propterea minus calefaciunt. Et alioqui Sol & oriens: & occidens per multam caliginem ad nos accedit: caligo autem aquoſa eſt: vapor enim. & propterea minus calefaciunt operationes, quæ per multam caliginem ad nos accedunt. ꝙ autem plus eſt caliginis verſus orientem, & occidẽtem, q̃ verſus id, quod eſt ſupra verticem, hinc planum eſt. Statuatur enim vnus quidem ſtans circulus, terra: alius autem exterius ex caligine terram ambiens. Quæ itaque ex centro terræ, ſcilicet emittuntur æquales erunt. Quæ enim ex quouis circulo ad circũferentiam rectæ lineæ emittuntur, erunt inter ſe æquales. Si autem a noſtra habitatione rectas emiſeris, ſiquidem in coelum, clarũ eſt, ꝙ quoniam tota terra centri ad vniuerſum rationẽ obtinet, ꝙ ſi ſint inæquales, tamen, eo ꝙ, vt ad vniuerſi magnitudinem, ſit earum differentia ſenſu non perceptibilis, æquales erunt. Si autẽ a noſtra habitatione ad caliginem lineas miſeris, quoniã, vt in Meteoris oſtenſum eſt, non in magnam altitudinẽ fertur a terra vapor: ſunt quidem certe et montes, qui nubes tranſcendunt, neque vero nos in centro habitamus: ex neceſsitate non erunt inter ſeinuicem æquales. Sed minimæ quidem, quæ in vertice: reliquæ vero, eæ quidem, quæ ab eo, quod eſt ſupra verticem, plurimum diſtant, ſunt maximæ. Quæ autem ei, quod eſt ſupra verticem, ſunt propinquiores, minores ſunt. Eſt autem earum quę ex ſuperficie ducuntur, in qua & habitamus, rectarum minima, quæ eſt in vertice: maxima autem, quæ per centrum: reliquarum autem, quæ ad verticem quidem magis accedũt, minores: reliquæ vero maiores in calido autem, & longiori tempore ſuper terram manens, magis calefacit. Lumini enim hoc natura inſitum eſt; vt quãdo in leue aliquod, & ſplendidum corpus inciderit, ſic in illud agat, vt et ipſum ſilem opationẽ remittat: vt in argento, & ſpeculis, & in aqua, & vitris, & alijs plurimis. Q'dcunque ergo corpus luminis operationem admittit, ad eam quoque remittendam ſua natura aptum eſt: præcipue autẽ plana & leuia corpora: vt quæ dicta ſunt. Propterea ergo & luna, ſolis luce accepta, quæ hic ſunt, illuminat. Et hoc eſſe dicimus refractionem ſeu repercuſsionem luminis, quæ fit ab ijs, quæ ſuſceperunt, & exercere ſimiliter operationem poſſunt. Aeſtate itaque, & meridie, cum plures ſimiles operationes in eodem fiant, aerẽ magis caleſcere contingit. Sic ergo quæ aduerſus ea, quæ de operationibus dicuntur, afferuntur, dubitationes ſoluunt. Sed ad hoc dico, quod prius dicebam, ꝙ quemadmodum luna, quæ ſolis operationes ſuſcepit: & per ſui corporis ſplendorem, illuminatur, ipſa quoque ſua natura apta eſt ad operationẽ contra reddendam, & ea, quæ hic ſunt, illuſtrãda: ſic & alia ſunt plurima, quæ lucis operationibus acceptis, ad eas quoque contra reddendas ſua natura apta ſunt: vt aqua, vitrum, argentum, æs: et, vt ſemel dicam, leuia & ſplendida omnia. Quando ergo a leuibus corporibus reflecti dicitur operatio, nihil aliud dicitur quam quod eiuſmodi corpora, quæ lucis & viſibilium operationes ſuſceperunt, non eaſdem numero, quas ſuſceperunt, reflecti, & reuerberaſi faciunt, ſed ꝙ eiuſmodi quoq; operationes contra reddere ſua quoque natura apta ſint. Et propterea diligentiam & ſtudium adhibemus, vt ſic illuminẽtur igniaria, vt, quæ a ſole operatio in ignẽ incidit, & quæ ex eo rurſus fit, a ſeinuicem non diſtent, ſed prope ſint, & ea denſitate calefaciant. Eadem & in viſu. Sit ergo hoc ſic tractatum. De illo nõ citra rationem quiſpiam dubitauerit. Si non per viſuum emiſsionem videre fit: ſed viſibiliũ operationes ad oculum veniunt, vnde nam interualla, quæ inter nos ſunt, & ea: quæ videntur, cognoſcimus? Si enim ad oculum vſque operationes veniunt, & quæ longe ſunt, & quæ prope, eodem modo cerni oporteret. Si autem viſibilium diſtantias cognoſcimus: nõ ad nos ſ. imagines ſeu viſibiliũ operationes veniunt. Quomodo autem imaginari poſsit quiſpiam figurarum: & colorum operationes venientes per aerem? ſed ad hoc dicebat Philoſophus, non operationes venire ad oculum, ſed totum, vt ſemel dicam, aerem omnibus eſſe viſibilibus repletum. Hoc autem eſt & magis dubium, & multo magis abſurdum. Primum enim & hoc ipſum adhuc manet dubiũ. Si enim aer communiter viſibilium ſimulachris & imaginibus plenus eſt: vnde interualla cognoſcimus? Oporteret enim & ꝙ valde longe eſt & quod prope, eodem modo apparere. Sed neq; oporteret, quæ ſunt longiſsime, ſenſum effugere: ſi quidem totus aer omnibus ſimulacris plenus eſt. Sed ad hoc fortaſſe dixerint, ꝙ ſicut, q̃ viſus ſtatuunt, eos longe procedentes imbecillos eſſe dicunt: & propterea, quæ procul ſunt, nõ videre: id ipſum & nos in operationibus ponimus, eas longe procedentes imbecillas fieri. Sed ad illud quid dixerint? Si enim totus aer eſt plenus imaginibus, quis eſt viſus, vt dicentes ſtatuimus ſecundũ rectam opationes procedere? Oporteret enim ea, quæ nõ longe ſunt a nobis, & quæ, vt pauca dicã videre poſſumus, quocq; aſpexerimus, videre, cũ totus aer penitus ſit ſimulacris plenus. Cur ergo coelũ nõ videmus, & vnũquodq; viſibilium, niſi ad ea aciẽ intendamus? Qui autem Ariſtotelis ſententiam defendere voluerit, hanc ipſam operationem in teſtimonium adducere poterit. Videmus enim, ꝙ, quando per ſpeculum flauo, aut alio colore tinctum, ſolis radius tranſierit, nihil affectus, nec quicquam paſſus aer omnes, & ſpeculi colorem quẽdam, & figuram traijcit, donec corpus aliquod ſolidum attigerit, & deinde in illo imprimit, & colorem & figuram. Et ſi operatio lux eſt, & non corpus præterea autem & non ſecundum viſuum aliquorũ, qui ſunt corpora, emiſsionem videre fit: ſed viſibilium operationes ad nos veniunt, cur in Meteoris viſus eſt Ariſtoteles ijſdem ſuppoſitionibus? Dicit ergo, ꝙ, vt apertioribus, vſus eſt ſuppoſitionibus radiorum, & viſuum. Neq; n. cogitatiõe complecti facile eſt operationes refractas, vel per aerem omnino procedentes colorum operationes. Quæcunque autem per illas ſuppoſitiones confirmata ſunt, eadem & per has quoque confirmabuntur. Sicut enim conos illic dicebamus ex oculis ab aliquo centro exire, deinde procedentes latiores fieri: ſic & in operationibus, videlicet, dicetur. Quoniam enim ad aliquod anguſtum cryſtallini humoris centrum operationes viſibilium iudicantur: neceſſe eſt ab ipſo quidem lato viſibili initium ſumere: deſinere autem in anguſtum, nempe oculum. Id autem eſt conus, habens verticem quidem pupillam, vel cryſtallini centrum: baſim autem ipſum viſibile. Quare ex ijs, quæ oſtenſa ſunt, non læditur ſuppoſitionum diuerſitas. Et, quæ de refractionibus quidem dicta ſunt, ſimiliter habebunt in vtriſq; ſuppoſitionibus. Hæc itaque ſint, quantum ad defendendas Ariſtotelis ſuppoſitiones attinet. Imaginatu autem difficile videtur, quod de operationum refractione dicitur: quomodo fieri poteſt, vt operationes, quæ ſunt res incorporeæ, repercutiantur, & angulos faciant. Hi ſit enim obtuſus, & acutus diſtantiæ angulus. Eſt autem diſtantia magnitudinis. Eſt vero magnitudo corporum, & in corporibus. operatio vero eſt incorporea, eſſe non habens in aere: ſed in eo quod operatur. Quomodo ergo ſine proprio ſubiecto repercutitur? Et alioqui, ſi repercutitur, vel cum aere repercutitur, vel per ſe. Si itaq; p ſe, quomodo rurſus res aliqua

incorporea repercutietur, & angulos faciet: Si autem cũ aere: quoniam aer, cum ſit humidus, ſeipſum ex aduerſo circũſiſtit & comprimit: neceſſario refractus aer aliũ trudet aerem in cuius loco eſt; & eius locum alia aeris pars occupabit. Clarum eſt autem, ꝙ, qui refractũ ex aduerſo circũſiſtit cum ea, quæ in eo eſt, operatione luminis, cedet refracto. Non conduplicabitur ergo luminis operatio in vno & eodem aere. Pro ea enim, quæ inter aerẽ repercuſſa eſt, alia cum aere circũſiſtente ſeceſſit. Si autem conduplicata non eſt operatio, non magis calefecit. Eſt ergo ſuperuacaneum, quod de operationum refractionibus dicitur, ad hoc vt maiorem caliditatem faciant, quando ex aduerſo circũſiſtit reuerberatam cum aere, quæ in loco cuius eſt reuerberatio, fuit primus operatio Et eſt re vera viſu mirabile. In aere enim, per quem tranſit ſolis radius, intendens quis oculos, ipſum nec a vitri colore, nec figura affectum videt: in ſolido vero corpore, in quo finitur radius, in illo & color, & figura cernitur. Neq; vero viſiuum reuerberationem illic quoque cauſari licet. Neq; enim in leuibus fit ſimpliciter tale corpus: ſed & in lana, ſi illic radius inciderit: & in veſte: & in arena: & in quolibet: & quomodocunq; fuerit viſus. Quare ne illinc quidem poteſt ad ſpeculum fieri repercuſsio. Hinc ergo manifeſtum eſt, ꝙ viſibilium operationes citra ingeneratam affectionem per aerem procedentes, cum fit in ſenſorio fuerint, vtpote in alio corpore illic & colores & figuras viſibilium imprimũt: & ſic ab eis affecto ſenſorio ad ſenſum iudicium peruenit. Sed dici ad hoc poteſt, ꝙ non id ipſum videmus fieri in viſibilibus, quod fit in imaginis repreſentatione. Neque enim fit aliter, quod dictum eſt, niſi radius per ſpeculum acciderit. Viſibilia autem videntur, etiam ſi non a ſole radius eis ſe per rectam applicauerit: Et alioqui, quod ad ſpeculum quidem attinet quibus radius acciderit, in eis fit imaginatio coloris: ſed nihil eiuſmodi in viſibilibus apparet. Nihil enim agere cernuntur in reliqua corpora, etiam ſi per ea radius ferantur: ſed eſt, quod fit in imaginis repreſentatione, præter viſibilium operationem, vel ſimpliciter aſſumptionem. Et hoc quoque in hoc, quod de operationibus dicitur, dubitãt. Quid vero, inquiunt, quando humor aliquis in oculum inciderit, eum non videmus, cum intus ſit? Si enim non omnino ſenſilium operationes, quæ in ipſo ſunt oculo, agũt, & non viſus noſtri ad eas veniunt, oporteret humorem, qui intra noſtrum oculum coactus eſt, videre: nunc autẽ hoc non fit: ſed ipſum extra apprehendimus, & ſi figura eius fuerit, figuram quoque rurſus extra ſentimus. Neq; dixerit quiſpiam huius operationem foras egreſſam, in aere rurſus ab eo in oculum eſſe refractam. Neque enim viſus ſimpliciter ab aere, idq;, cum ſit ſubtilior, natura reuerberari aptus eſt, etiam ſi operatio. Alioqui ſi ita eſſet; cur non vuæ quoq; color hoc ipſum faceret? Oporteret enim ab hac quoque operationem egreſſam: & ad nos repercuſſam, nobis eſſe apprehenſiuam: nunc autem nõ ita eſt. Non eſt ergo manifeſtum: inquiunt, ꝙ viſiuus ſpiritus ab eo, qui intus ẽ, humore paſſus, deinde extra proceſſit: & tanquam vehiculo illuminato aere viſus, ſic inditam in ſe affectionem ab eo humore, qui intus eſt, apprehendit? Qui in ſeipſo continuus eſt ſpiritus, parte illa, quæ humori applicatur, affecta, eius ſemel mutatæ per continuitatem deinceps alternationem retinet Et quoniã viſibilium non fit aliter apprehenſio, q̃ per illuminatum aerem, veriſimile eſt, ꝙ, cũ extra fuerit affectum apprehendit. Ad hæc ergo illud dicimus, ꝙ viſus ex oculis exire non prius admittemus, quam ea, quæ ad hanc ſuppoſitionem ſequuntur, abſurda diſſoluerint. Si enim viſus ex oculis exire omnino ſublatum eſt: non vtiq;, tanquã ſit vera ſuppoſitio, cõferemus eos, qui illa vtuntur, propoſitorum rationes reddere. Dicimus ergo nos eaſdem ſuppoſitiones ſequentes, hunc humorem in oculo concretum, non alibi habere concretionem, quam circa ipſum vuę foramen extra humores Si enim magis interius concretus fuerit, quam in humoribus, vel in neruo viſiuo, viſum omnino impediet; Viſiuum ergo ſpiritum a cerebro re vera deſcendere dicimus p viſiuos neruos: eũq; ad cryſtallinum vſq; peruenire: & eum in ipſo deſinere. Quare & illic fiunt viſibilium iudicia. Eſt itaque & ipſe perſpicuus. vt viſibilium operationes per ipſum ad viſiuum ſpiritum tranſportentur: & ideo perforata eſt pars vueæ, quæ interiecta eſt. Quia enim colorata eſt vuea: & propterea impeditura erat quominus colorum operationes tranſirent: perforata eſt ea pars, quæ eſt ad cryſtallinum: vt citra impedimentum perueniant operationes viſibilium per corneam: & humores perſpicuos. Per eos ergo deuenit ad viſiuum ſpiritum, vel concreti coloris, vel figuræ operatio. Et quandoquidem, etſi ſunt humores perſpicui, eorum tamen perſpicuitas luminis præſentia perficitur: & fit actu perſpicuũ quod erat prius potentia: propterea clauſis oculis non videmus. Nec nobis obiicietur, cur non vueæ quoque colorem videmus oſtenſa per humores eius operatione. Diximus, ꝙ pars eius, quæ eſt ad cryſtallinum perforata eſt, cum non ſit illius in ea parte ſubſtantia, in qua viſibilium iudicationes fiunt: & propterea illic viſiuus ſpiritus terminatur, merito ergo nec fit eius apprehẽſio. Quid ergo, inquiũt, viſiuus ſpiritus tantum locum ſolum occupat, quantum eſt pupillæ ſpacium? Deinde ſi tantum occupauerit, & in illa parte immobilis permanſerit, non eſt rationi conſentaneum ipſum etiam ad vtraque diffundi: non autem eius auctio & diminutio totum oculum vel concauiorẽ vel eminentiorem reddit? Ad hæc ergo paucis dico, ꝙ etiam ſi ad vtraque euenit ſpiritus diffuſionem fieri: ſed viſibiliũ tamen apprehenſio in ea ſolum parte fit, in qua pupilla conſiſtit. idq; & ex ipſa rei euidentia, & ex ratione clarum eſt. Videmus enim, ꝙ ſi in ipſa quidem pupilla affectus aliquis ſeu vitiũ inſiuerit: vel humoris, inquã, concretio, vel ſordes aliqua, & corneæ condenſatio: ſtatim quominus videamus impedimur. Si ipſa quidem talis ſit, & quæ circa illam ſunt partes, ſecundum naturam ſe habeant, quæ autem vtrinque ſunt partes, omnes affectæ fuerint: & vel ſcirrho, vel humoris ſuffuſione: vel aliquo alio vitio laborauerint: citra vllum impedimentum eſt viſus: perinde ac apertum ſit, ꝙ per illam ſolam fit apprehenſio Et cauſa manifeſta eſt. Si enim ad eam propterea perforata eſt vuea, ne viſibilium apprehenſionẽ ſuo colore impediat, vbi hoc non euenerit, ei, ſcilicet, impedimentum afferet. Quare etſi in toto oculo ſpiritus diffuſus fuerit: fieri non poteſt: vt per totũ apprehendat. Et quemadmodum ſi aliqua domus fuerit, quæ vnum ſolum foramen habeat, in eo autem foramine ſi permultum vitri nigri: ita vt per id lux non poſsit domum illuminare, cũ neque eius, neque alicuius alius rei quæ intus ſit, fiat apprehenſio: ſic & in cornea accidit. Si enim omnia, quæ intra illam ſunt, eſſent perſpicua, cum lux non poſsit propter corneæ colorem, quod in eis eſt, perſpicuum in actũ deducere, nõ apprehendet ea, quæ eſt intra illa, facultas, ne ipſam quidem vueam. Quare ſi omnino per totã corneam non videmus, ſed per ſolam pupillam: ſuperuacaneum eſt quærere, cur non & ipſam viſus vueam apprehendit. Maxime: inquit, & ſi eum, qui eſt intus, humorẽ videmus, cum extra viſus tamen non procedant, cur nõ intus eſſe affectionẽ ſentimus: ſed extra eſſe exiſtimamus affectionem, quæ intus eſt? Ad hoc ergo dico ꝙ omnibus fere, quæ præter naturam ſunt, diſpoſitionibus tale quid naturaliter accidit Qui enim capitis vertigine laborãt ijs quoq;, quæ extra ſunt, affectionẽ ſuam addũt, nõ vtique, ꝙ ſpiritus aliquis foras ex cerebro exierit. Sed &, qui in ore præter naturam ſaporem aliquem habent, eũ & cibis & potibus quoque ineſſe exiſtimant. Vnde &, dictum eſt: & rurſus dicetur, id, quod aliquid ſit apprehenſurum, nulla eorum, qualitate eſſe præditum, quorũ eſt apprehenſionem recepturum. & ſimiliter, quod eſt eorum tranſportatiuum, eorum nulla qualitate præoccupari. Et propterea, quoniam aer eſt & colorum, & ſonorũ, & odorũ trãſportatiuus & coloris & odoris, et ſoni p ſe expers eſt Si. n. colore aliquo eſſet pœoccupatus, hoc reliquorum trãſportationi impedimẽto eſſet & ꝓpterea, vt iam dixi, colorata ſpecula reliquos colores tranſportare nõ poſſunt. Quemadmodum ergo rubro, vel cæruleo

colore tincta ſpecula, quæcunque per ea videntur eiuſdẽ quoque eſſe coloris oſtendunt; ſic & vnumquodq; ſenſorium, quando ab vna aliqua qualitate eorum quorũ iudex eſſe debet, præoccupatũ fuerit ex morbo aliquo, eandem quoque qualitatem omnibus ſenſilibus adijcit. Sic ergo & lingua, quãdo fuerit aliqua qualitate affecta, omnibus quoq; guſtabilibus eandem ineſſe qualitatem exiſtimat, quã ipſa iam prius habebat. Guſtabile enim guſtans, quoniam acriorem, et efficaciorem habet, qui in ſe eſt, ſaporem, ei quoq;, qui accedit, idẽ adeſſe exiſtimat, & ideo qui ita habent, vehemẽtiores, & acriores ſuccos adhibent. vt verbi gratia, acetum, vel quid eiuſmodi, vt cum eo, qui eſt in lingua, præter naturam ſucco potentius fuerit, a ſenſitiua poſſit facultate apprehendi. Quod ipſum in viſu quoque accidit. eo enim colore, qui nobis præter naturam inſuerit, colorata quoq; ea eſſe, quæ extra ſunt, putamus: Vt in ijs, qui regio morbo laborant. Omnia enim eſſe flaua exiſtimant. Quoniam perſpicuæ oculi partes per quas viſibilia apprehendimus; vt humores, & cornea, pallidæ euaſerunt, quæ per ea quoque videntur talia exiſtimamus: ſicut & quæ per ſpecula cernuntur, eundem quoque colorem habere videntur, quẽ ſpecula. ſic & in eo humore, qui in oculo concreſcit, eundem colorem, & figuram in aere apponimus. Et quemadmodum iam dixi, ſi ſicut in reliquis ſenſorijs, quando præter naturam ſe habent, ſenſilibus quoq; eorũ affectio ineſſe videtur & ſi id non fiat per ſenſus emiſſionem, eſt rationi conſentaneum id quoque in viſu euenire. Non ergo propterea ꝙ ſenſorium proprium foris affectionem apprehendat, ex oculo exire ſpiritus admiſimus. Contingit autem & ad figuram eius, q incubuit, humoris, talia etiã exterius videri propter hanc cauſam. Si enim humor qui incubuit, omnem pupillam inuaſerit, tota operatio læditur. Si autem in aliqua pupillæ parte in viſiuam facultatem inciderit, vndiq; ingredientibus viſibilibus & luce: cum in ea quidem parte ſit viſus priuatio propter incurſionem & interpoſitionem humoris, fit quidam error: et videtur pars illa, per quam non videt aliquod corpus extra eſſe clarum, & ſimiliter figuratum: & ideo ſi contigerit vt non ſtet, ſed moueatur humor, extra quoque videtur eſſe aliquod corpus & ſemper moueri: cũ in alia parte viſus fuerit priuatio. Quid mirum autem ſi ſunt ſpecula, quæ imaginum repreſentationẽ extra exhibẽt? At qui ſuſpicari poſſet quiſpiam imaginem, quæ apparet, extra circũferri, & hoc ipſum in ijs, quæ ſunt præter naturam, oculi affectionibus, ſeu diſpoſitionibus, fieri. Cur ergo, inquit, cum nimia pupillæ latitudo fuerit, nõ videmus? Qui enim viſus cauſantur, rationi cõſentaneam cauſam habent, ꝙ viſus exeuntes diſpergantur, & diffundantur. & in emiſſione non ſeruent figuram, quam ſeruarent ſi pupillam ſecundum naturam habeãt. Quid autem dixeris in operationibus? Latiore enim exiſtente pupilla ingredientibus operationibus magis videre oportebat. Rurſus ergo eſt & ad hæc ex eiſdem ſuppoſitionibus occurrere: ꝙ, vt ſæpe dictum eſt, oportet ſenſilia ſenſorio ex directo opponi. Dicet ergo aliquis diffundi operationes, & non in ipſum centrum ferri, vbi eſt iudicium: ſed hoc eſt ridiculum. Si enim eſſent corpora, eſſet probabile, quod dicitur. Nũc autem quomodo fieri poteſt, vt diffundantur operationes incorporeæ? Nam oino quomodocunq; ſita centra fuerint, viſibilia ſenſorio directe opponuntur, in quo eſt iudicium. Quid ergo vetat quominus exacta ſit illorum apprehenſio? Quæ autem cauſa eſt, ꝙ cũ peruerſæ ſunt pupillæ, & non ſub vna & eadem recta ſunt, ſiue ex naturali vitio, ſiue de induſtria. vt quando in inferiore cilio infixo digito alterius oculi ſitũ ſuperius amouemus, in hoc ergo ſtatu cum ſumus; res duplices videmus? Ego itaque huius cauſam aliquando interrogatus, & viſiuum ſuppoſitione viſus, ſic eius quod fit rationem reddidi: ꝙ ſi duos ex oculis conos exire dicimus ab vna & eadem recta, et indeclinabili linea, quæ per cryſtallinorum humorum centra defertur, & ſe viſus viſibilibus applicant, & triangulos faciunt baſim quidem habẽtes ſenſilem: latera autem axis coni, vtrinq; æqualiter diſtantes viſus, per quos & viſibilium iudicationes fiunt: Sunt autem duo axes vniuſcuiuſq; coni, circa quem reliqui ſunt viſus: Clarum eſt vtique, ꝙ ſi non declinauerit quidem recta linea, quæ per centra cryſtallinorum eſt conis deducitur, qui æqualiter ab axibus viſus diſtant, ſe in ijſdem ſignis viſibilium ita applicant, vt viſiuũ inter ſe fines conueniant & angulos æquales faciant, quoniam diſcernuntur quidẽ ſenſilia per angulos, qui fiunt ex viſibus vtrinque æqualiter diſtantibus: Quoniam autem coni non declinant: quæ ab axibus vtriuſque coni æqualiter diſtant merito, vt vnum, vnum apprehendunt. Quemadmodũ ergo & ſi duo ſenſilia fuerint, eo ꝙ alij, & alij eis viſus incidant, qui neque per ſe inuicem conueniunt, & diuerſos angulos faciunt, propterea duo quoque apparent, q̃ videntur, vel plura: ita ſi inuerſus fuerit viſiuum ſitus, euenit, vt in idem ſenſile ex vtroque cono ſe viſus applicent ab axibus non æqualiter diſtantes. Et quoniam ab ijſdẽ ſignis diuerſi ſenſilis anguli fiunt, merito & duo ſunt iudicia, & propterea duo eſſe vnum quoque ſenſile videt. Sic ergo ex ea, quæ eſt ſecundum viſus, ſuppoſitione, eſt eius quod fit cauſam probabiliter aſſignare. Quam autẽ huius cauſam dixerit eſſe quiſpiam, operationum ſuppoſitione vtens? Ad dubitationem autem de interuallis, dico autem eam, quæ dicit, ꝙ ſi ad nos operatiões veniũt, & non ex viſibilibus ad ſenſilia aliquid emittitur: vnde nam interuallorum ſenſum & magnitudinẽ accipimus? Neque enim aliud alio propius vel longius videri poſſit, cũ omnia ſimiliter ſenſilia ad ſenſorium veniant. Quo modo autem maiora vel minora appareant, quæ in vnũ ſignum terminãtur omnia? Hoc ergo ſoluentes dicunt, ꝙ ſi in auditione aperte ſentimus an prope vel longe ſit, quod ſonat: & ſi manifeſte ſenſilia ad ſenſorium non accedant: nec ex ſenſitiua facultate egreditur aliquid: quid mirum ſi in viſu idem quoque accadit, viſibilium operatione in viſus incidente? Quod ipſe enim aer percuſſus et ſonum edens, auditui non appropinquat: ſed per quandam ſuam ſonorum tranſuectricem facultatem aer ſonos traijcit ſicut & operationes colorum: ex eo clarum eſt, ꝙ cum ſumus in aqua, eos, qui in aere ſonitus fiunt, ſentimus, non ipſo vtique ſonante aere per aquam trãſeunte, ſed ea, quæ in aqua eſt, ſoni vectrice facultate. Et in aqua enim eſt, quod tranſuehit renunciatiuam ſonorum facultatem. Quanquam ſi & ipſe ſonans aer ad ſenſoriũ accederet, pro eo quod propoſitum eſt adhuc magis faceret. Vnde enim ſonante aere ad ſenſorium veniẽte, ſentimus, an longe ſit, quod ſonat? Quare etſi huius cauſam tradere quis non poteſt, ſed tamen ꝙ non ex eo refellatur Ariſtotelis de viſibilibus opinio, oſtendit, quod fit in ſonis, & in ijs ſonorum tranſuectrix aeris facultas, quę ſonos ſenſorio renunciat & ſi nihil ex ſenſorio exeat. Et tamen an longe ſit, an procul ante vel retro, ſentimus. Potentia autem propemodum idem eſt lumen, quod & tenebræ. Quoniam enim perſpicuum non eſt ſemper actu perſpicuum: perſpicuum autẽ dico, quod apud nos: cœleſtia enim ſunt ſemper perſpicua: in quibus eſt potentia perſpicuum, in his ſunt neceſſario quoque tenebræ. Priuſquam enim ſit actu perſpicuum, tenebræ ſunt. Quod.n. adhuc eſt potentia, ſecundum huiuſmodi potentiam, dico autem primã, eſt in priuatione eius, quod poteſt. Priuatio autem luminis ſunt tenebræ. Quorum ergo præſentia lucem facit in eo, quod eſt potentia perſpicuum, ei abſentia facit lucis priuationem in eo ipſo. Lucis autẽ priuatio ſunt tenebræ. Sicut viſus quidem eſt aliqua ſpecies: eius autem abſentia non aliquam aliam ſpeciẽ affert, ſed viſus ſolum priuationem. Et hæc eſt cæcitas. & ſicut gubernatoris abſentia nauem ſubmergit, & ſi nulla alia forma in naui inſit, ſed ſolum gubernatoris priuatio, ſic & luminis abſentia neceſſario ſunt tenebræ. Si autem lux tenebris opponitur: ſunt autem tenebræ priuatio: lux eſt forma neceſſario. Forma enim priuationi opponitur ſecundum ea, quæ in Phyſica dicta ſunt. Si autem lux forma eſt: ſunt autem formæ incorporeæ: corpus enim eſt, quod conſtat ex materia, & forma: clarum ergo eſt, q lumen corpus nõ eſt. Si autem nolit quiſpiam lucem tene-

bris opponi, vt habitum & priuationem, ſed vt contraria: eo ꝙ habitus quidem mutatur in priuationem, nō iddem autem & priuatio in habitum mutatur: lux autē & tenebræ in ſe inuicem mutantur, & ipſa propterea volunt eſſe contraria, quoniam contraria in ſe inuicem mutantur, & ſic nihilo ſecius lux eſſe incorporea oſtendetur. Si enim lux contraria tenebris: in compoſitis autem ſubſtantijs nulla eſt ſubſtantia alicui ſubſtantiæ contraria, vt in prædicamentis oſtenſum eſt: ſunt autem corpora compoſitæ ſubſtantiæ: non ergo corpus lux eſt. Nihil enim eſt corpori contrarium: quoniam neq; quicquā eſt compoſitæ ſubſtantiæ contrarium. Si enim ignis eſt aquæ oppoſitus, non quatenus corpus eſt, ſed quatenus ſecundū contrarias qualitates eſt qualitatibus præditus. Quare tenebræ quidem ſecundum quid ſunt contrarium: ſecundum quid autem non contrarium. Similiter ſecundū qd quidem ſunt priuatio: ſecundum quid autem nō. Siquis enim priuationem eſſe dicit, quæ ad formam non reuertitur: non ſunt tenebræ priuatio, ſed contrarium. Si priuationem autem dicit, vt in Phyſicis dictum eſt, ſolam formæ abſentiam, quę ad formam etiam reuertitur, fuerint tenebræ priuatio. Rurſus ſi contraria quidem dicat quiſpiam, quæ forma prædita ſunt, & quæ propriam habēt operationem, non ſunt luci tenebræ contrariæ. Nullam enim formam habet, nec propriam facultatem, vel operationem. Si quis autem omnia dicit ſimpliciter contraria, quæ in ſe inuicem mutantur, ſunt luci tenebræ contrariæ. Quod autem tenebræ forma non ſunt, hinc eſt apertum. Lucis enim cauſa eſt ſol, vel ignis, vel luna, vel tale quid aliud. Tenebrarum autē nullam videmus cauſam, ſed ad hoc, vt ſint tenebræ, ſatis eſt illuminatiui abſentia. Sed neque aeris eſt qualitas, vt quiſpiam exiſtimauerit, tenebræ. Si enim eſt aeris qualitas, cur non in luce videntur? Quomodo autem repente abſq; tēpore luminis ſtatim præſentia euaneſcunt? Nulla enim qualitas abſque tempore a ſuo ſubiecto recedit. Si aūt illuminatiui operationis priuatio ſunt tenebræ: eſt ergo lux operatio. Nulla autem operatio corpus eſt. Lux ergo corpus nō eſt.

Lux autem eſt ueluti color perſpicui, quando actu fuerit perſpicuum, ab igne, uel eiuſmodi: quale eſt corpus quod eſt ſuperius. Ei enim ineſt idem.

Cum ſuperius lucem colorem eſſe dixiſſet: Perſpicuū enim, inquit, dico quod eſt viſibile, nō per ſe autem, ſed per alienum colorem, lucem: cum ergo ſuperius indiſtincte lucem colorem eſſe dixiſſet, hic oratione corrigit, cū dicit, ꝙ veluti perſpicui color lux eſt. Non enim color, ſed veluti color. Quod enim nō ſimpliciter perſpicui color lux eſt, declarauit, cum addidit, quando actu eſt. Eſt enim ſemper perſpicuum: non ſemper autem lucem habet. Quare non in ſua natura eſt, vt color perſpicuū ſed per proportionem & conuenientiam veluti color. Sicut enim viſibilia, ꝙ colorem habeant, ſiunt viſibilia: ſic & viſibile, quando habet lucem, ſit viſibile. Quoniam ergo non habet proprium colorem perſpicuum, ſed alienum: non citra rationem adijcit, a quo eum habet. Ignis enim præſentia, vel, quod eſt ſuperius corporis, ſolis, & lunæ, & aſtrorum. Iis enim ineſt vnū & idem. Igni enim & quod eſt ſuperius ſolis corpori, & lunæ, vnum & idē illuminatiuum ineſt, per quod vtrunque eorum ad operationem deducit, & perficit perſpicuum. Sicut ergo perſpicuum, cum ſit vnum & idem, ineſt pluribus ſubſtantia differentibus: ſic & lux, & differentes menſuræ & perſpicuitatis & luminis. Quæ enim ſunt apud nos perſpicua, aliquando quidem potentia, aliquando vero ſunt actu perſpicua. Cœleſtia vero actu ſemper habent perſpicuū, a ſole enim ſemper illuminantur. Oſtenſum eſt enim, ꝙ terræ vmbra, & ſi ad lunarem vſque ſphæram, vel etiam Mercurij perueniat, ſed tamē valde exiguus eſt locus, qui adumbratur. In ſui enim ipſius vertice conus lunari ſphæræ, vel Mercurij ſe admouens, minimam partem adumbrat.

Quid eſt perſpicuum, & quid lux dictum eſt, q. neque ignis neque omnino corpus, neque ullius corporis effluxus, eſſet enim ſic quoque in corpore: ſed ignis: uel alicuius eiuſmodi præſentia in perſpicuo.

Neque enim perſpicuum corpus eſt, eo ꝙ eſt in corpore. In aqua enim vel in aere, vel in aliquo eiuſmodi, q̄ ſunt corpora. Vt corpus autem ſit in corpore, fieri non poteſt. Sed neque lux corpus eſt, ſiquidem actu perſpicui quoque forma eſt, ſic enim eſſet corpus quoq; in corpore. & ſiquidem perſpicuum eſt in corpore, huius autē perfectio & forma lux eſt. ſi autem non eſt corpus, neq; ignis, neq; ignis effluxio, vt in Timæo videtur Plato dicere, quem in his quoque tacite innuit, ſic enim corpus quoque eſſet, corporis enim effluxio corpus eſt, & alioqui ſi non ſolus ignis illuminatur, ſed & alia, non fuerit ignis effluxio. Effluxionem autem in cœleſtibus luminaribus cogitare ſtultum eſt. In quibus enim eſt effluxio, in ijs affluxu quoque opus eſt, In ijs autem auctio, & diminutio conſideratur, Si autem nihil eſt horum in cœleſtibus, neceſſe eſt nec ſecundum effluxionem corporum ipſa illuminationem facere. Si autem non eſt corporis effluxio lux, non corporum effluxionem dicit, ſed quod ipſe dicit Ariſto emiſsionem, & operationem, hoc ipſe effluxionem dixit. Sed ignis, vel alicuius eiuſmodi præſentia in perſpicuo. Non ꝙ ignis inſit in perſpicuo. Neque enim perſpicuum, igne in ſe ſuſcepto, ſic ſit actu perſpicuum, ſed ſecundum communicationem potētiæ incorporeæ. Cum enim ſit aliquo interuallo ignis diſsitus, qđ ei directo oppoſitum eſt perſpicuum, illuminatur. Præſentiam, habitudinem, quæ eſt ex coitu ignis ad perſpicuum, appellauit, perinde ac ſi diceret dextrum fieri dextrum ſiniſtri præſentia.

Neque enim fieri poteſt, ut duo corpora in eodem ſimul ſint.

Poſtquam dixit lucem non eſſe corpus, addit & demonſtrationem. Neque enim fieri poteſt, vt duo corpora ſint in eodem, ꝙ autē fieri non poteſt, per plura oſtenditur. ſi enim fieri poſſet, vt corpus per corpus procederet, vt ipſe alibi dicit, eſſe poſſet mare in cyatho. & in milio cœlum. Si enim cyathus aquæ in eodem loco alterū cyathum exceperit, & tertium admittet & quartum, & innumerabiles. Si enim duo corpora idem vnius locus omnino caperet cur non & plura, vel infinita, & ſic mare in cyatho eſſe poſſet? Si autem fieri non poſsit, vt corpus per corpus procedat, lux autem procedit per aerem corpus ergo non fuerit. Si quis autem dixerit, ꝙ in aeris poris ſeu meatibus procedit, eſt maxime quidem abſurdum: introducet enim vacuum. Vacuum enim ab aere ſeparatum relinquet locum, in quo erat. Deinde oporteret aerem craſsiorem & denſiorem fieri impletis meatibus, nunc autem lucis ſit præſentia ſubtilior.

Et uidetur lux eſſe tenebris contraria. Sunt autem tenebræ talis habitus priuatio ex perſpicuo. Quare manifeſtum eſt, q. huius præſentia lux eſt.

Argumentum a contrario, ꝙ lux non eſt corpus. Si enim tenebræ luci opponuntur, tenebræ autem nihil ſunt aliud q̄ lucis priuatio (neque enim cum aliquid fuerit in aere, ſiunt tenebræ, ſed lucis tātummodo abſentia) quod autem priuationi opponitur, eſt habitus, lux ergo talis facultatis eſt habitus in perſpicuo, & nō corpus. Vt iam autem diximus, etiam ſi luci contrarium quis dicat eſſe tenebras, omnino neceſſe eſt ipſum non eſſe corpus: quoniam nihil eſt ſubſtantiæ contrarium. Sed & ſi quis lucis priuationem tenebras eſſe dixerit: eis autem oppoſitam eſſe lucem, vt formam ſecundum ea quæ in phyſica dicta ſunt: & ſic quoque non eſt corpus. Eſt enim omnis forma incorporea. Ipſa enim corporis forma, quæ triplicem habet dimenſionem, ſiquidem particularibus omnibus conuenit corporibus, corpus non fuerit. Si enim corpus eſſet, definitam aliquam magnitudinem haberet. ſic autem non conueniret ſimiliter & cubitali, & vnius digiti corpori, & reliquis. Quare neceſſe eſt ipſa p̄ ſe corporis formam incorporeā habere, & ipſum enim corpus eſt compoſitum ex materia, & forma. Quare & ſi lux

ſi lux forma eſt in perſpicuo: ſunt enim tenebræ priuatio neceſſe eſt ipſam non eſſe corpus.

Et non recte Empedocles, nec ſiquis alius ſic dixit, q lux fertur, & eſt aliquando inter terram, & id quod ambit, nos autẽ latet. Hoc enim eſt præter eam, quæ eſt in ratione, ueritatem, & ea, quæ cernuntur: in exiguo enim ſpatio latuerit: ut ab oriente autem ad occidentem lateat, admodum magnum eſt poſtulatum.

Poſtquam oſtendit lucem nõ eſſe corpus, eos, qui in hac fuerunt opinione, reprehendit. quorum eſt & Empedocles, qui dicebat effluentem lucẽ, cum ſit corpus, ex illuminante corpore, eſſe primum in eo loco, qui eſt inter aerem & cœlum: deinde ad nos peruenire; talem autem eius motũ latere propter celeritatem. Hoc autem inquit, eſt & præter rationem, & præter ea, quæ apparẽt Neq; enim videtur, cum ſic mouetur, & ad nos deuenit: & inſenſilem quidem motum dicere in paruo interuallo poſſit aliquis. ab oriente autem ad occidentẽ, inſenſiliter mouet, magnũ re vera eſt poſtulatum. Perſea autem, quæ dicit aduerſus Empedoclem, rurſus oſtendit, lucem corpus non eſſe. Si n. corpus eſſet, ei motu opus eſſet, vt ad nos deueniret. Si aũt motu: & tpe. Omnis enim motus eſt in tpe. Nunc autem ſimul illuminantur, & quę prope ſunt, & quæ longe ab illuminante. Eſt enim præter rationem, vt iam dicebã, dicere, ꝙ tantus motus ſit inſenſilis. Illud autem, Et ſi quis aliud dixit, ſic aduerſus Platonem intenditur. Videtur enim & ipſe in Timæo ipſam quoq; corpus dicere, & ad nos per effluxionem venire.

Eſt autem coloris quidem ſuſceptiuum. quod eſt coloris expers: & ſoni, quod ſine ſono eſt.

Poſtquã oſtendit, lucem corpus non eſſe, ſed tanquã colorem aeris: & tanq̃ alienum colorem eum aerem ſuſcipere. Nunc infert aliquid, quod eſt p̃dictis accõmodatũ, ꝙ id quod debet colorem ſuſcipere, non oportet ipſum proprium colorem habere. is enim immixtus non ſinit purum eſſe, qui adijcitur Oportet ergo aerem, ſi vel colores, vel lucẽ, vel ſonos, vel odores eſt traiecturus, ipſum & coloris, & ſoni, & odoris eſſe expertem. Et hæc cauſa eſt, ꝙ per perſpicuum videantur colores, ꝙ ipſe ſit coloris expers & ſecundum propriam naturam. Vnde & in perſpicuis lapidibus, in quibus acrior fuerit color, vt nigrum vel rubrum, in his impeditã videmus perſpicuitatem: in quibus autem tale quid non eſt minus impeditam, & magis videmus, quæ per eam vidẽtur. Et ideo per album quidem vitrum exacte videmus eo ꝙ propemodum coloris expers eſt eiuſmodi. Per id autem, quod habet alium colorem, ſecundum proportionem coloris, Eſt enim perſpicuitas per quam alij quoq; colores tranſportantur, vel magis, vel minus.

Eſt uero expers coloris & quod eſt perſpicuum, & quod eſt inuiſibile, uel quod uix uidetur, cuiuſmodi uidetur, quod eſt tenebricoſum. Tale autem eſt perſpicuum quidem, ſed nõ quando actu fuerit perſpicuum: ſed quando potentia.

Cum dixiſſet, id quod eſt colores ſuſcepturum, eoſq; traiecturum, coloris expers eſſe oportere: quidnam ſit illud coloris expers intulit. Potentia enim, inquit, perſpicuum. ꝙ vel eſt inuiſibile, vel vix videtur, cum nõ adſit eius color. Id aũt eſt lux, vt cum ſit aer per ſe perſpicuus potentia, & ſic eius veluti color lux, qñ nõ adeſt lux, vel omnino nõ videtur. vt media nocte vel vix & euanide, vt circa diluculum: Tunc enim euanide & illuminatur aer, & videtur, cum nondum ſit perfecte perſpicuus. Vel ſic ergo, quod vix videtur, accipiendum eſt: vel, vt Alexandro videtur, de eodem inuiſibile, & quod vix videtur. Dico autẽ de omnino obſcurato aere: qm̃ videntur quodãmodo & tenebræ a viſu iudicari. Quod ſi ita eſt, & videri. Cognoſcuntur autem a viſu tenebræ, vt ſæpe dictũ eſt, ſecundũ negationem, priuatione lucis, & viſibilium. Vnuſquiſq; enim ſenſus, p accidens etiam proprium ſenſilium priuationem apprehẽdit. Propterea, &, quod vix videtur, dixit, quoniam non per ſe, ſed per accidẽs eſt viſibile. Tenebricoſum enim dicit, quod obſcuratũ eſt.

Eius enim natura aliquando quidem tenebræ, aliquando uero lux eſt.

Eius enim perſpicui natura, hoc eſt ipſum ſubiectum, & lucis eſt ſuſceptiuum et tenebrarum Lucem autem dixit, quod actu eſt perſpicuum, & tenebras, quod potentia. Ea enim ſunt eius veluti colores. Sicut ergo nix alba dicitur, vt quæ habeat albedinem ſic & dicitur. Nam & ſtatua hoc ipſum ſtatua dicitur, & non æs Sic & locum, qui eſt ſolis particeps, ſolem dicere iuxta conſuetudinem ſolemus. Pone enim, dicimus, ad ſolem. Et ipſe quoque ſic dixit.

Non omnia autem uiſibilia ſunt in luce, ſed ſolus proprius color. Nonnulla enim in luce quidem non uidentur, in tenebris autem ſenſum faciunt, ut, quæ ignita apparent & ſplendentia. Hæc autem uno quidem ſunt nomine innominata, ut fungus, cornu, capita piſcium, & ſquammæ, & oculi: ſed nullius horũ uidetur proprius color.

Cum paulo ante dixiſſet viſibile eẽ & colorẽ, & quod definitione quidem dici poteſt, vno autem nomine appellare nõ licet. deinde aũt dixiſſet qũo color ẽ viſibilis, qm̃ eſt motiuus eius quod eſt ſm actum perſpicuum, & ideo de luce dixiſſet, ꝙ in ea & per eã color eſt viſibilis: nunc tranſit ad ea, quæ videntur p̃ter colores, q̃ nõ ſunt in luce viſibilia: hoc eſt. n colorũ proprium, & enumerat qnæñã ea ſint: vt fungus, cornu, capita piſciũ, & reliqua: &, quæ lampyres appellantur: &, vt ſemel dicã, quęcunque ignita ſunt, & ſplendida Et eorũ alia quidem noctu tm̃ videntr, alia vero & noctu, et ĩterdiu. Et vt ſummatim dicã quatuor ſunt viſibiliũ differentiæ. Eorum enim alia quidẽ interdiu ſolũ videntur: alia vero noctu ſolum: alia aũt & noctu, & interdiu: alia vero ne cũ tenebris quidẽ ſimul eſſe ſua natura poſſunt. Quid autem eſt horũ vnũquodq; hinc manifeſtum eſt. viſibilium enim alia quidẽ ſunt colores: alia vero innominata, ꝙ ad ea quidem vno nomine appellandi attinet quæ veluti quendã colorem, ſplendorem habent. Colores itaq; interdiu tantũ videntur: noctu autem nequaquam. Splẽdidorum autem alia quidem noctu ſolum videntur: alia interdiu ſolum: alia & noctu, & interdiu. Eorum enim quædam ſunt valde ſplendida: alia vero obſcure & exigue ſplendida: alia aũt mediocriter. Quæ ergo habent ſplẽdorem exiguum, noctu ſolum videntur: vt lampyres, & ſquammæ, & ſimilia. Eorum enim ſplendor interdiu non apparet, vt quia maiore vincatur. Præterea autem & plures ſtellæ. Quæ autem ſunt media & noctu, & interdiu videntur, vt luna, & quædam aſtra, vt heſperus, ſi terræ ſit ꝓpinquior. Præterea autem & ignis, is enim, quãtum poteſt, aerem perficit, & eius perſpicuum in actum, & operationem deducit, vt & eos, qui in eo ſunt, colores oſtendat: in reliquo autem ſeipſum quidem oſtendit, quod eſt autem illius perſpicuũ, in actum nõ deducit. Vnde ipſum quidẽ videmus, etſi procul in tenebris ſumus, ſed nullũ eorum, qui circa nos ſunt, colorum. interdiu autem rurſus ignis apparet, vt nihil quidem ſplendidum in aerem agens, ꝙ a maiore iam ſplendore affectus ſit: ſic autem quodammodo apparet, vt & reliqui colores, vel potius, quemadmodum lunæ ſplendor, eo quod ſit valde obſcurus & exiguus, interdiu apparet, ſic & ignis quando non procul oſtenditur, dum lux eſt. Quæ autem ſunt valde ſplendida, ſolum interdiu, vt ſol, quandoquidem ipſe & lucis, & diei cauſa eſt. Et autem, quod dicit. Non omnia autem ſunt in luce viſibilia, adijciendum eſt, ſolum. Non enim omne viſibile in luce ſolum eſt viſibile, ſed vniuſcuiuſq;, inquit proprius color. ſunt enim colores in ſola luce uiſibiles addidit autem illud, ſoli, quoniã ignis quoque ſplendor, & ſi non ſit color, in luce videtur, ſed non in ſola luce, ſed etiam in tenebris, ſed nullius horum videtur proprius color. Sex ergo eſſe in vniuerſum dicit viſibilia. quorum quinq; quidem dicit, alterum autẽ, vt apertum, fortaſſe prætermittit. Nam & colores in ſola ſunt luce viſibiles. Quædam autem alia in tenebris ſolum, vt

ſăpyres,& ſimilia. Alia vero & in luce,& in tenebris,vt luna,ignis,& quædam aſtra. Plurima enim ſolum in tenebris videntur,eo ꝙ a ſola ſolis maiori luce vincantur. Præterea autem viſibile dicit , & quod eſt actu perſpicuum,ideſt illuminatum aerem. Vt prius enim oſtendimus,nullo alio diem eſſe iudicamus , præterquam viſu. Ad hæc autem,& quod eſt potentia perſpicuum , ideſt tenebras,viſibiles eẽ dicimus negatione.Eſt autem,quod his accedit ſextum viſibilium,ſol genus . Quod,cum ſit omnium longe lucidiſsimum,neque in tenebris apparere dixeris,is enim eſt,qui tenebras amouet & expellit:neque interdiu,ipſe enim diei effectiua cauſa . Atque omnia quidem præter colorem,& tenebras, ſunt ipſa ſibiipſis cauſæ,vt videantur,vt quæ ſunt luminoſa Noctu.n. lampyrum vel ſquammarum,vel aliorum color non videtur , ſed interdiu , neque enim eorum ſplendor ad eo perſpicuum poteſt aerem efficere vt colorem, qui eſt in alio ab eis corpore,traiiciat,ſed tantas habet vires,quantæ ad ſeipſum manifeſtandum ſatis ſint,non ita autem et colores.

Propter quam.ergo cauſam hæc uidentur,alia eſt oratio.

Propter quam, inquit , cauſam , quę noctu cernuntur , videntur , non eſt præſentis orationis dicere . In lib enim de ſenſibus & ſenſatis dicit, ꝙ aer ſuapte natura a ſplẽdido illuminari aptus eſt , cuiuſmodi ſunt cœleſtia. Quæ ergo huius partem habent ,exiliter & obſcure noctu illuſtrant eum,qui eſt circa illa,aerem, q̃diu nõ a magis ſplendido illuſtratus,eorum penitus lumen euaneſcere fecerit. Tñ autem illuminant,vt ſeipſa oſtendant . Nã & ignis,ſi multus ſit, ideo perſpicuum illuminat , vt & colores quoq; poſsint videri.Si aũt pauca ſit, eouſq; perſpicuum illuſtrat,vt & ipſe videatur, & ſi multum manſerit.Talia aũt aſtra quoq; noctu ſunt interdiu n.lumen ſolis ea apparere nõ ſinit. Atqui ſemp quidẽ lux ſolis cœleſtia illuminat.ſicut enim paulo ante dixi, exigua ẽ aeris pars,quæ obũbratur:ſed ſi noctu,& interdiu ſolarem lucem oĩa cœleſtia ſuſcipiunt.cur nõ noctu cœleſtia illuminata videmus?cur aũt noctu ſtellas videmus? cur enim interdiu potius q̃ noctu earum lucẽ ſol abſcondit,ſiquidem ſemp illuminanẽ a ſole?Dico ergo,ꝙ cono vmbræ circa nos diffuſo nõ.poſſumus eũ , qui eſt ſupra vmbrã, vtrinq; illuminatum aerẽ videre. Aſtra aũt,et quæ ex eis ſunt ſplẽdidiora, ſe ipſa nobis,vt dictum eſt,annunciant. Quod aũt ſatis fieri poteſt vt hoc accidat , hinc clarũ eſt, multo enim igne aerẽ aliquem clare illuminante , vt iam dixi,qui procul ſunt,illuminatũ quidem non vident aerem:ipſum aũt ignem qñq; vident.Quod aũt ſtellæ q̃uis a ſole illuminatæ noctu videantur,cauſa eſt, ꝙ nõ valde diſiungatur a ſolaribus radiis viſiuum ſenſoriũ. Et ꝙ hęc cauſa eſt,hinc didiceris:Qñ enim ſol eſt in meridie , non poſſumus intentis oculis in eius diſcum aſpicere, viſiuo, vt dixi,ſpiritu valde diſgregato,qñ aũt in finitore fuerit, & maxime qñ fuerit caliginoſior,tunc intentis oculis diſcũ aſpicere poſſumus,& exacte eũ videmus,ꝙ per caliginẽ eũ videamus.& non diſgregentur viſus.Hoc ipm et in nocte fit,non venientibus radiis ad eum , qui eſt circa nos ,aerem.propter illam autẽ fit a terra , interpoſitionẽ & obſtaculum.certe ſi quis ſereno quoq; de cœlo in profundum puteum deſcenderit ſtellas videbit,etſi ſupra puteum non videat.Quæ enim in putei profundo vmbra eſt, inſtar noctis viſus cõgregans,& a lumine diſgregari nõ ſinens , viſibilia facit apprehendere. Atq; ex hoc quidem collegerit quiſpiã nõ exire quicquam ex oculis , qđ ſenſilia apprehendat:ſed,vt in aliis ſenſibus,ad ipſum venire ſenſoriũ viſibile. Si enim viſus exirent ,quatenus clarum eſt, ꝙ in longitudinem ꝓcedentes imbecilliores fierent:ſic quoq; luci ſe applicantes magis diſgregarentur. Nunc aũt neq; noctu,cum ad fixarũ ſtellarũ cœlum peruenerint,ab ea quæ illic eſt,luce diſgreganẽ.Et qñ ex puteo quiſpiam aſpexerit,oportebat viſus , q fuerint ſupra puteũ,vbi ſe ad lucem,quæ eſt,adiunxerint , ſtaƚ diſgregari ,& ſic non amplius aſtra videre oporteret. nunc aũt vident,nõ ergo diſcernuntur.clarũ eſt ergo ꝙ diſgregantur tunc viſus,qñ lux ipſi ſe oculo applicarit. Quare & q eſt in puteo,vtpote cum ſit circa eũ vmbra,& lux ſe oculo non applicet,neq; ipſum diſgreget, viſibilium poteſt operationes ſuſcipere:quod noctu quoq; euenit.

Nunc autem couſq; manifeſtum eſt,q id,quod in luce quidẽ uidetur,color.Quare neque ſine luce uidetur.Hoc enim erat ei color eſſe,eſſe motiuum eius,quod eſt ſecundum actum perſpicuum. Perſpicui autem actus,& perfectio lux eſt .

Quod id,quod in luce quidem videtur,color eſt ,clarum eſt:qm̃ noctu nõ videtur color,ſed lucis pñtia Lux enim eſt habitus perſpicui.Color aũt eſt actus,qui eſt ſecundũ habitum perfectiuus Præſente enim colore fit &, quod eſt actu perſpicuũ colorum tranſportatiuum.Quare & ipſa eſt coloris definitio.eſſe motiuum eius, quod ẽ ſm actum perſpicuum,actum videlicet, ſm habitũ. Motiuum aũt pro eo,qđ eſt perfectiuũ,& exhibitiuũ actus.

Huius autem ſignum eſt.Si quis enim id , quod habet colorẽ ſuper ipſum uiſum poſuerit,non uidebit.ſed color quidem mouet perſpicuum,uidelicet aerem.ab eo autem , ut quod eſt continuum,mouetur ſenſorium.Non hoc enim recte dicit Democritus,ſi eſſet uacuum,quod intercederet,uideri poſſe,etiam ſi formica in cœlo eſſet Hoc enim fieri non poteſt:Patiente enim ſenſitiuo fit uidere. Ab ipſo itaq; eius quod uidetur, colore fieri nõ poteſt. Reliquum eſt igitur,ut ab eo,quod intercedit. Quare neceſſe eſt aliquid intercedere. Si autem fuerit uacuum , non ſolũ non exacte,ſed nihil penitus uidebitur.

Signũ dicit,non eius,ꝙ lux ſit actus & perfectio ꝑſpicui:ſed ꝙ colores in luce videanẽ,et ſint ipſi motiui eius, quod eſt ſm actum perſpicuũ,ꝙ ſi in ipſum ſenſorium, oculum dico,poſitum fuerit coloratum,ipſum nõ videmus.neq; enim videmus ſi pupilla inuncta fuerit:neque id propterea ꝙ non ſit viſiuum ſenſorium:eſt enim , ſed ꝙ nõ ſit id quod intercedit ,dico aũt perſpicuum , quod a colore moueri ſuapte natura aptum eſt , & eſt viſibili contiguum.Democrito aũt qui dicebat,ſi eſſet aliquod vacuũ inter vidẽtes & viſibilia,multo exactius viderentur,quæ videntur,adeo vt etſi formica in cœlo eſſet, videretur.nullo,quod impediret,interiecto corpore . Nõ enim ſolũ,inquit,non videremus exactius ſi eſſet id , qđ intercedit,vacuum: ſed nec omnino quidem videremus vtpote cum nõ eſſet quod operationẽ viſibilis in oculũ traiiceret.Deinde & hoc confirmat per ea,quæ deinceps ſequuntur.Patiente enim , inquit , ſenſorio fit videre . Si quid ergo patitur ſenſorium viſibile apprehendens(affectionem aũt ſeu paſsionem perfectiuam eſſe clarum eſt) neceſſe eſt omnino vel ab ipſo colore ipſum pati, vel ab eo pati,quod intercedit hoc eſt ab illuminato ꝓpinquo aere,& ſenſorium attingente . Eo itaq; intermedio indiget,quod moueri poteſt,& mouere.vacuum aũt nõ eſt tale.ſi vacuum itaq; eſſet,nihil videretur. Hic aũt merito dubitant.ſi non videremus aliquo non interiecto , quomodo ſuffuſiones circa corneam coactas extra humores videmus,cũ nullus interiectus ſit aer?Quare n.habet colorem coactus humor.talia videntur videre externa omnia , eum , qui in eis eſt,colorem externis admouentes. Videntur autem ſæpe videre & conopea exterius,cum denſus humor ſit in oculo,quem ſenſus videns,eum eſſe exiſtimat,& nominat.Ad hoc dicendum eſt, ꝙ viſiuus ſpiritus in cryſtallino humore viſibilia diiudicat . Oſtendunt enim medici ex diſſectionibus illic fieri iudiciũ.Cryſtallina aũt eſt magis intima,q̃ humores , videlicet non ſolum tunicarum,corneæ,& vuæ quæ dicitur, ſed & albuginei ſeu aquei humoris,qui eſt & ipſe ꝑſpicuus . Hic ergo albugineus humor cum ſit perſpicuus, ſicut & cryſtallinus,interiectus eſt inter viſiuũ ſpiritum, qui in cryſtallino diiudicat,& ſuffuſionem quæ vueam conſtituit. Quare eſt hic quoque,quod intercedit.Ideo autem colorem,qui intus eſt,quod exterius eſt ſuſcipit,qm̃ & qñ per vitrum quædam colorata videmus,talem quoq; illa colorem habere exiſtimamus , qualem & vitrum . Id autem propterea ſit,ꝙ,vt oſtenſum eſt, qui in ſuperficie

color

color eſt, is eſt viſibilis: qui autem in profundo eſt, eum non videmus. Sed ſi, quod videtur, eſt perſpicuum, eodem colore tinctum profundum exiſtimamus, quo & ſuperficies. & ſi quid aliud appoſuerimus obſcuriore & exilioee colore coloratum, illud quoq; eiuſmodi apparebit. Qm̃ ergo pee coactum humorem, qui eſt coloratus, videmus: exiſtimamus ea quoq;, quæ ſunt exterius, eodem eſſe colorata colore, & peopteeea dicebat, quod eſt colorũ ſuſceptiuum, id colorum expers eſſe oportere: ne ipſo coloee viſibilia impediat ne talia videantue, qualia ſunt. Sed & ad hæc rurſus dubitant. & dicunt, q; ſi ſufficit albugineus humoe ad ſupplẽdũ eius, quod interiectũ eſt, vſum, & ꝑpterea videmus humorẽ coactũ circa corneã, oporteret ſaponẽ oculum attingentem, &, vt ſemel dictũ, quidquid eſt viſibile, viſum nõ impediee, eo ꝙ non intercedit aee: ſed videri Nã et in ijs oporteret albugineũ humorẽ intermedij vſum ſupplere. Dicimus ergo, q; ſicut aer lucẽ ſuſcipiens, fit actu ꝑſpicuus: ſic & oĩa perſpicua. Qñ ergo saponẽ oculo admouerimus, tenebras oſfundit, nec ſinit eos, q̃ ſunt in oculo, perſpicuos humores potentia actu fieri perſpicuos. Humor aũt nõ coactus, cũ ſit ꝑſpicuus, lucem humoees traijcit. Vnde ſi oculos clauſerimus, humorem nõ amplius videbimus eo ꝙ luci ſint impedimento cilia. Iam & ipſe humor, qñ fuerit condenſatus, non amplius videtur: & neq; quicquam videri permittit, lucem interſæpiens. Quando autem condenſatus humor fuerit exiguus: vt non totam pupillam occupet, eã quidem quæ in eo eſt, humorum partem non perſpicuam non amplius vident, qui in illam partem incidunt, viſus. Quare in illis partibus ſunt tenebeæ Iis autem, qui circũcirca ſunt, viſibus, quod exiguum eſt, videntibus, contingit conopeorũ ſeu telarum imaginationem peæbere ſed ſi ſapo ſuperpoſitus, eo ꝙ non ſit res perſpicua, lucẽ impedit: oportet, ſi quidem cogitari poſſet viteeus ſapo, vel ex alia perſpicua materia, cum in oculum impoſitũ ſi lucem nõ impedire: quare & ipſum videri: ſed oporteret, etiam ſi in ipſum oculum eſſet immiſſus, videri, qđ & euenit. ſi enim in ipſo ſpeculo oculum adglutinauerimus, per ipſum videmus. ſed veriti ne tactu oculos lædamus, tactum ſponte non ſuſtinemus, ſed cilia concludimus. Quod ſi ſuſtinuerimus fixos & intentos oculos alicui perſpicuo admouere omnino videbimus. ſicut etiam tangente aere oculus videt: ſed et qui aquas ſubierunt, vident, quæ ſunt in profundo, cum oculi eorum aquam proxime attingant: ſed quando durum quid fuerit, qđ eſt tacturus oculus, noſtra ſponte veriti ne contactu lædamue, cilia claudimus: & propterea euenit, etiam ſi perſpicuus ſit ſapo, per ipſum non videre, non autem eo ꝙ ſenſorio incumbat: ſicut in nõ peeſpicuo. In eo enim etſi intentus ſit oculus, cum non ſit perſpicuus, per ipſum nõ videbimus.

Propter quam ergo cauſam in luce colorem uideri neceſſe eſt, dictum eſt, Ignis autem in utriſque uidetur, & in tenebris, & in luce: idque ex neceſsitate. Perſpicuum enim ab eo fit perſpicuum.

Eo ꝙ eſt motiuus eius, quod eſt ſecundũ actum, perſpicui. Quod eſt ergo ſecundum actum perſpicuum, fit peæſentia lucis. Ignis autem in vtriſq; videtur. Et in luce: propterea ignis non ſolum in luce videtur: ſed & in tenebris, eo ꝙ habeat illuminatiuã operationem, quæ ſuum coloeem renunciare poſsit. Idque ex neceſsitate. Perſpicuum enim ab eo fit perſpicuum, natura enim apta eſt ignis ſubſtantia ad efficiendum actu perſpicuum, quod eſt potentia perſpicuum. Quaee & noctu videmus colores cum ignis eſt ſed nõ hoc dicit, ꝙ propterea videtur, qm̃ factus aer actu perſpicuus, ad viſus ſuam operationem traijcit: nam & cum procul eſt ignis, & in eum, qui eſt circa nos, aerem non agit, videtur tamen, & lampyres, & multæ ſtellæ: ſed ꝙ ſi naturam habet ignis, vt perſpicuum ad operationem deducat, vt per ipſum uiſibilia appareant, quanto magis ipſe etiam noctu videbitur. Hoc ipſum autem dicimus & in ijs omnibus, quæ noctu videmus. Nam lampyres, ſi valde prope fuerint, & in manu poſiti ſint, oſtendunt partis manus colorem, in qua poſiti fueeint. Sed quoniam valde exilis eſt earũ lux videtur nihil penitus in aerem agere.

Eadem autem eſt ratio de ſono, & odore. Nihil enim eorum tangens ſenſorium ſenſum facit, ſed ab odore quidem, & ſono, id quod interiectum eſt, mouetur, ab eo autem utrunque ſenſorium. quando autem ad ipſum quis ſenſorium appoſuerit, quod ſonat, uel quod olet, nullum ſenſum faciet.

Poſtq; de viſibilibus verba fecit, tranſit ad dicendũ de audibilibus: & eodẽ modo de odorabilibus, ordine procedens a perfectioribus ad imꝑfectioea. Quæſiuerit autẽ quiſpiã, qũo, cũ ſuperius dixerit, ab imperfectioribus, et cõioribus incipere oportere, nõ ſuam a tactu doctrinam incipiat: ipſe enim eſt ſenſuum maxime cõis, & ordine vltimus & cæteris ignobilior: ſed a viſu q̃ eſt aliis & ꝑticulacior, & ꝑfectior. Dicimus ergo, ꝙ ſuperius quidẽ dixit a cõioeibus, & impeefectioribus eẽ incipiendũ, vtpote ꝙ ſint manifeſtiora cõioea & imperfectiora. oportet aũt a manifeſtioribus incipere. Eſt aũt manifeſtior negatiua rationali: magis autem & ſenſitiua. Atqui in ſenſibus præter opinionem accidit, vt perfectiores, & particulariores ſenſus, iis ſint quoq; manifeſtioees. Omnibus itaq; viſus eſt manifeſtior. Nã & viſibile, dico autẽ colores ſunt & tangibili, & aijs ſenſilibus manifeſtiores. Propterea ergo hoc ordine vſus eſt doctrinæ: & cũ de viſibilibus dixiſſet tranſit ad audibilia. ea enim erant, quæ auditui erant oppoſita. & ſic dicet odorabilia De ſono ergo, & odore eadem eſt ratio, ſicut & in viſibilibus. Quæ ſit autem ea ratio, aperte intulit: ꝙ & ea ſunt motiua alicuius, quod inter ipſa, & propria ſenſoria intercedit. Quod cũ mouetur, id autem dico quod intercedit, ipſorũ quoque ſenſoria mouentur. Quemadmodum enim viſibilis operatio per id, quod intercedit, ad ſenſorium trãſportatur, nec ipm ab ipſo attingit: ſic et odorabile, & audibile ad eorum ſenſoria tranſportãtur per aerem, vel per aquam. Ambo enim ſicut habent perſpicuam potentiam, ita & ſonorum, & odorum traiectricem. Quod enim in aqua quoq; ſint hæ facultates ſonorũ. ſ. & odorum tranſportatrices, declarant piſces & ſonos fugientes, & odore eſcas peeſequẽtes. Qui itaq; apud nos in lacu piſcãtue, in cymbarum aſſeribus ſtrepitum edere conſueuerũt, vt piſces in retia cogant. Quod autem & odorentue, clarũ eſt quidem ex eo, ꝙ noctu quoq; piſcentur. Deinde ſi viſus & auditus ſunt manifeſte participes, fieri nõ poteſt, vt perfectioea habeat qui nõ ſit imperfectiorum quoq; particeps. eſt autem imperfectioe odoratus, & eius ergo ſunt participes. Eſt itaq; in aqua non ſolum ſonorum, ſed & odorum tranſpoetatrix facultas. Et nos quoq;, cũ aquã ſubierimus, eum qui clamat ſuperius, ſentimus. Odores quidem in aqua non ſentimus, vt piſces. Quæcũq; enim reſpirant, per reſpirationẽ olfaciunt, vt in aqua autem reſpiretur, fieri non poteſt, cum non ſit aer. Piſces autẽ non reſpirant, quoniam nec pulmonem habent. Propter quã autem cauſam quæcunq; reſpirant, non ſine reſpiratione odorentur, dicet in libro de odoratu. ꝙ autem & odores, & ſoni eo, quod illos trãſuehat, opus habeant, clarũ eſt ſiquis enim, inquit, odorabile ipſi ſenſorio admouerit, vt attingat, non olfaciet. Neq; enim naris eſt ſenſoriũ ſed quiddam intus inſtar pelliculæ, quod a cerebro procedit. ſi quis ergo per narem in ſubtiliſsimas partes comminutum odorabile ei admouerit, vt ipſum attingat, nõ ſentiet. Similiter neque auris eſt audituum ſenſorium: ſed vel, quæ intus eſt membranula, vel qui in ea eſt, ſpiritus ad quam ſi audibile admoueris, non ſentiet. Hoc autem in viſu quoq; apertum. ſi ergo hi tres ſenſus eo, quod intercedit, opus habent, & ſine eo non ſentiũtur: reliq̃ quoque, videlicet, vt oſtendet: etſi videantur ipſi, nullo intermedio ſenſile attingentes, ab ipſo pati

De tactu autem & guſtu ſimiliter habet, ſed non apparet. Propter quam autem cauſam, poſtea apertum erit. Quod autem inter ſonos quidem. ſ. aer: quod uero inter odorem, nomẽ nõ habet. Eſt enim communis quędã affectio in aere, & aqua,

Quemadmodum perſpicuum colori, ſic ei, id quod habet odorem, in his utriſque ineſt. Videntur autem & aquatilia animalia habere ſenſum odoris. Sed homo quidem, & pedeſtriũ quæcunque reſpirant, odorari nõ poſſunt, niſi reſpirent. Cauſa autem de his quoque poſterius dicetur, nunc autem prius de ſono, & auditu definiamus.

Similiter, inquit, & tactus, & guſtus per quidpiã, qđ intercedit, guſtabilia & tangibilia apprehendunt. Videntur autem ipſi opus non habere eo, quod intercedit. cur autem videantur non vti eo, qui intercedit, aere, in loco in quo de tactu agitur, dicetur. Quod enim inter eos intercedit, non eſt extra, ſicut aliorum, & ideo non eſt apertum. Quod autem inter ſonos quidem eſt, aer: quod vero inter odorẽ, nomen non habet: nũc quidem aerem ſolum eſſe dicit ſonorũ tranſuectiuum; nã & piſces ſonos exaudiunt, vt diximus. Quod autem terra, neq; ſonorũ, neq; odorũ tranſportatricem facultatẽ habeat, hinc clarũ eſt: ſi quis n. cera, vel luto, vel terreno aliquo aures obturauerit, vel nares: nec audiet, nec olſaciet. Innominatam aũt dicit cõem aeris & aquæ facultatem, per quã odores tranſportantur. Poſteriores aũt, quorum eſt Theophraſtus, ei nomen impoſuerunt Græce [illegible], ideſt odorũ tranſportatiuum, ſicut ſonorũ tranſuectrici facultati, [illegible], ideſt perſonans. Quemadmodũ Ariſtoteles traiectrici colorum facultati, [illegible], ideſt perſpicuum.

Eſt autem duplex ſonus: hic quidem actus quidam: ille uero potentia. Quedam enim ſonum non habere dicimus, ut ſpongiam, lanas. Quedam uero habere, ut es, et quæcunque ſolida, & leuia: quia ſonare poſſunt.

Quemadmodum in viſu duplex eſſe dixit viſibile: hoc quidem actu, illud vero potentia. Color enim luce non pñte eſt potentia viſibilis: ſic & in audibili: Id autem eſt ſonus: hic quidẽ eſt actu: ille vero potentia. Similiter & in alijs ſenſilibus. Quiſnã aũt ſit potentia ſonus, oſtendit: Quæ abſq; ſonantibus penitus ſonare nõ poſſunt, ea autẽ ſunt ſolida & leuia, in ijs eſt potentia ſonus, qñ non agũt, quatenus ſunt ſonatiua. Ipſa. n. aptitudo, vt poſsint ſonare, is eſt ſonus potentia. Qñ aũt potentia agũt, is eſt actu ſonus. Eſt aũt duplex ſonus. De ſono dicere propoſitum eſt, qm̃ & de auditu. Oportet aũt primum dicere de oppoſitis. auditui autẽ opponitur ſonus. Dicit aũt, qđ & in tractatu de cœlo dixerat, ꝙ ſonus ẽ, vt paucis dicã percuſsio aeris, quæ taliter fit. Oportet enim ad hoc, vt fiat ſonus duorũ durorum, & leuium corporũ ſimul inter ſe vehementẽ concurſum fieri. In ijs enim, qui intercipitur aer, cũglobatus & violenter expreſſus, ſonũ facit; neq; enim mollia corpora ſonum edunt: vt ſpongiæ, lanæ. neq; dura quidem, non vehementer aũt colliſa: ſed ſenſim & paulatim: Prius enim per partes aer veluti conſtringitur. Vehementi ergo durorũ corporum concurſu opus eſt, vt multus aer intercipiatur: qui interceptus, & vehementer extruſus ſonum facit. Præueniẽs enim ictus eius exitũ impedit, & aceruatim elidit. Mollia aũt non ſonant, ꝙ non poſsint interceptum aerem aceruatim extrudere. Per poros enim & meatus (nã mollia rara ſunt) fruſtatim cõminutus egreditur. Leuitate autem opus eſt ijs, quæ feriunt, & maxime ad hoc, vt maior ſit ſonus: eo quod oĩs, qui intercipitur, aer aceruatim reprimit̃. in non leuibus aũt fruſtatim cõminuitur in pluribus, quæ ſunt, concauitatibus: & non aceruatim egreditur. Nolæ autẽ, & cymbala percuſſa conſtantẽ & diu permanentẽ ſonũ edunt. id aũt, ꝓpter concauitatẽ. In concauitate n. aer intercipitur, quid diu circa concauũ circũactus, exire non valens, ſonitũ extendit. Et in incuruis ſuis partibus pcuſſum tintinnabulũ, longiori tpe ſonat, qñ a tenui aliquo loro fuit ſuſpenſum, eadem autem eſt cauſa. Percuſſum mouetur: motum aũt mouet, qui eſt in concauitatibus, cõprehẽſum aerem: qui diu rurſus circũactus, & crebro alliſus, ſonitũ extendit. Et ꝙ hoc ita eſt, ſi non ſit tenui loro ſuſpenſum, ſed manu detentum: vt ab ictu non concutiatur, ſonitum non extendit: idq; ideo, ꝙ non motũ tintinnabulũ non mouebit aerem, qui eſt intus: vel ſi ligno pulſauero. Quõ ergo non fit ſonus ſimiliter, qñ æs, vel aliquã eiuſmodi materiã quiſpiam pulſauerit? In confeſſo ergo eſt opus eſſe & materia aptiſsima eorũ, quæ percutiuntur, corporũ. fortaſſe ergo, ꝙ in æris, vel argenti, vel taliũ metallorũ ſubſtantia multus ſit aer diſſeminatus, qui eſt ſonorũ cauſa, ꝓpterea ſunt ſonora eiuſmodi metalla. Eſt enim & in ligni ſubã aer, ſed terra cõmixtus, quare ſoni expers eſt, vel parũ admodum ſonat. Qui eſt aũt in æris ſubſtantia, vel eiuſmodi, aqua eſt cõmixtus, q̃ habet & ipſa perſonantem facultatẽ. Eorum aũt, quæ dicta ſunt, ſignum eſt, & quod in poculis accidit. Si enim humidum digitum circa labrũ circũduxerimus: fit ſonus quidam expreſsi a digito aeris in poculi concauitatem incidentis & ictu ſonũ perficientis. Et q; hoc ita eſt, hic fit ſenſiliter apertum. Si enim aquã in poculum immiſeris, videbis in digiti circũductione inferius motum, & ſubſultationẽ cum in aqua. ſ. in ſit, qui cõpreſsione incidit aer, digito aquæ motum faciente. Si enim fere plenum aqua fuerit poculum, plurimæ quoq; & cõtinuæ aquæ aſpergines ſurſum mittuntur. & ſiquidem ex fundo quis poculum teneat, hæc accidunt. Si aũt non ex fundo, ſed ipſum quis tenet poculũ: ſonus oĩno non fit, idq; ideo, ꝙ oportet id, quod pulſatur, ſenſim moueri; & agitari, ne extrudatur aer, ſed interius continue reuerberatus, & poculi parietes feriens & ad alteram partẽ repulſus per circũferentiã, & concauitatẽ, diu manet & non diſperatur, & ſic manens magnũ ſonum efficit: ſic & ferrum, vel aliquid aliud eiuſmodi, ſi ſubtili fibra, vel chordula appẽderimus. & ære, vel aliquo eiuſmodi, ſenſim pcuſſerimus, diu manet ſonus: ꝓpterea ꝙ, vt dixi, eo qđ moueat̃, & agitet̃ ferrũ, eius, & aeris diu fiat aduerſa protruſio. Vnde ſi interea dum ſonat, ferrũ tenuerimus, ceſſat ei ſonus aeris deinceps diſperſi: & qui nõ amplius reuerberat̃ ad id qđ ſonorũ, qđ in nolis fit, & in tintinnabulis. Quare et ſi nõ a fibra, ſeu chordula ferrũ apprehenderimus vt vibret̃, & agitet̃; ſilr aũt & tintinnabulũ: ſed manu tenẽtes ſemel pcuſſerimus; ſtatim ſonare deſinit, eo ꝙ aeris non fiat repercuſsio: ſed & ſi tenui quidẽ chordula ferrũ appenderimus: non ſenſim aũt: ſed magnũ ictũ dederimus: nõ pmanet ſonus: eo ꝙ nõ ſæpe fiat ferri & aeris reuerberatio, ſed a violẽto ictu aer ſemel truſus non recurrat. Et fortaſſe tintinnabulum græce [illegible] noĩatum eſt [illegible] & [illegible], ꝙ diũ moueat̃, canit. poſtq̃ enim quiſpiã eã tenẽs ſteterit, ceſſabit ſonare pp prædictam cãm, ſtante enim & qui intus, & qui extra eſt agitatus, aere ſiſtit.

Id autem eſt, inter ipſum & auditum ſonitum actu efficere.

Poſtquam dixit, quid eſt, Id, quod habet ſonũ, id autem dicit, q̃ eſt auditui ſenſile, ſubiunxit, Id aũt eſt, &c. Poteſt ſonus eſſe & in eo, quod eſt inter id, quod ſonat, & aliquid aliud, & non auditum, ſed is potentia eſt audibilis, & non actu. Vt ergo, quod actu eſt audibile ſignificet, adiecit, Id quod eſt inter ipſum, id eſt id, quod ſonat & auditum.

Fit autem, qui ſecundum actum ſonus eſt ſemper enim ad aliquid, & in aliquo. Eſt enim ictus, qui facit.

Poſtquã dixit in quibuſnã eſt ſonus, q eſt ẜm potentiã ꝙ in ijs, quæ pñt ẜm actum ſonare, quõ fit, qui ẜm actũ ſonus eſt, per hæc adiungit. Qm̃ enim inquit, ictus eſt, qui ſonũ facit, ictus aũt eſt alicuius, ad aliquid, & in aliquo, alicuius quidẽ percutientis, ad aliquid aũt, quod percutitur, In aliquo aũt, quod intercedit, Ictus enim fit motu, qui ẽ ẜm locum, Ipſe autem eſt alicuius in aliquo, alicuius autem, eius, quod mouet̃, in aliquo autẽ non in quolibet, neq; enim ꝑ inane, neq; per ſolidũ fieri poteſt, vt ſit motus, ſed in aere, vel in aqua. Omnino ergo neceſſe eſt & ſonũ eẽ alicuius ad aliquid, & in aliquo, alicuius quidem, eius quod pcutit, ad aliquid autem, qđ percutitur. in aliquo vero, in aere. Neq; n. fieri poteſt, vt in aqua fiat ſonus. Si. n. in ꝓfundum immerſus, manus in aqua inter ſe percuſſeris, ſonitũ nõ facies, qm̃ vt iam dicebam, qui inter ea, quæ feriuntur, aer exprimitur, ſonum facit. Nam habet quidem aqua trãſuectricẽ ſonorum facultatem, quam [illegible] ſeu perſonantẽ, dicimus; ſed citra aerem

ſonum

ſonum efficere nõ poteſt. Quod quidẽ etiam dubitatiõe dignũ eſt. Si.n. qui in percuſſis ſolidis corporibus aer intercipitur, ꝓpterea ſonat, ꝙ ſonorũ traiectricẽ ipſe facultatẽ habeat: & ideo aere omnino opus eſt, vt ſit ſonus: cur & in aqua percuſſis ſolidis corporibus, quæ intercipiẽ aqua, ſonũ nõ edit, cum & ipſa perſonantẽ habeat facultatẽ? Ad hoc ergo dicimus primũ quidem ꝙ, vt iam diximus, coaceruatũ eorum, quæ feriuntur, concurſum fieri oportet, vt frequens, & denſus exprimatur, & non paulatim aer qui intercipiẽ. Hoc aũt in aqua nequaquã fieri poteſt ꝓpter eius partiũ craſſitudinẽ. cõcurrentibus itaq; iis quæ feriuntur, ante percuſſionẽ aqua prius paulatim exprimitur. Præterea aer, cũ ſit ſuapte natura mobilis, eo ꝙ ſurſum ex principio feratur, ſi impelli contingat, a protrudente impetu fertur, eo, qui illi deinceps eſt proximus, diuiſo. in aqua autem non hoc itidem accidit. Cũ.n. natura grauis ſit aqua multa vi opus habet, vt ꝓtrudatur. Hoc aũt, vt dixi, in aqua fieri nõ poteſt. & cũ alioqui neq; motu ſit facilis aqua quæ protruditur, neq;, quæ ei deinceps proxima eſt, facile diuidatur, nec tranſitum præbeat, contingit aquæ protruſionem fieri, & ſi non ſufficientem. Quare neq; ſonũ fieri contingit. Nam & in aere nõ quilibet motus aeris facit ſonum. & alioqui exiſtimare oportet, etiã ſi perſonatrix facultas ſit in aqua & in aere: nõ tñ ſimiliter, ſed aer magis perſonat. Qm ergo & magis perſonat aer, & eſt magis mobilis: in eo merito quidem fit ſonus: in aqua non itidem. Sed & ſi non ſonet aqua, ſonantis tñ aeris ſonos poteſt aqua trãſuehere. Propterea ergo habet omnino tranſuectricem ſonorum facultatẽ. nõ.n. aquam hic moueri oportet, ſed eius tñ perfici potentiam & ideo: vt dixi, qui in aere fiunt, ſonos ſentiunt vrinatores: & piſces etſi non ſimiliter. Quẽadmodum.n. neq; ſimiliter perſpicua eſt aqua vt aer: ſic neq; odorum, nec ſonorũ tranſportatrix. Quare ſonorũ quidem effectrices cauſæ ſunt ſolida & leuia corpora, & eorũ quæ ſunt cõcaua. Materialis aũt cauſa eſt aer. in eo enim ſubſiſtit: & eius veluti forma ſonus eſt. Nõ ſolum aũt i effectiuis, magnitudine, & ſoliditate et leuitate opus eſt: ſed & qualitate prædita ſubſtãtia. Aliter enim ſonat æs, & aliter ferrũ & plũbum, & argẽtum, & lignũ. Quare lances quoq; ſolent ex diuerſa cõponere materia: vt ſonorum diuerſitate harmoniã perficiant. Eſt.n. harmonia mixtorũ, & eorũ, quæ ſeparatim ſapiunt, vnio.

Quare fieri non poteſt, ut ſi unum ſit, fiat ſonus. Eſt enim alterum, quod percutit, et quod percutitur. Itaque, quod ſonat, ad aliquid ſonat.

Quoniã ictus quidã ſonus & quod aũt percutit, quod percutitur percutit: quid ergo, cũ flagello aerem percutiemus, non ſonũ facimus? ſimiliter & virgis: ſed aer tunc duos vſus ſupplet, & eius, quod ꝑcutitur: & eius, quod intercedit. Qui enim a flagello aer ictu protruditur, exprimitur, cum eo, qui eſt poſt illum, collidens. ille autem eius, qui percutitur, locũ ſuſcipit, & medius expreſſus & a flagello, & ab eo, qui eſt poſt illum aere, ſonat. Sæpe autem triũ quoq; vicem in ſe aer ſuſcipit, & percutientis, & eius quod ꝑcutitur: & eius quod intercedit: vt qñ valde inflauerimus. Hic enim protinus egrediens percutit, ille vero deinceps ab ipſo protruſus alterũ impellit, & ab vtriſq; ſubactus, expreſſus trudit: vel potius hic quoq; ẽ, quod ꝑcutit. labra, enim & palatũ, & ea impellens aer, foras extruditur. Quare & inflantes labra cõtrahere oportet: vt cum anguſtiora fuerint, ea expreſſus aer impellat. Atq; in hiatibus quidem a pulmone truditur: aſperam aũt arteriam, & totum os impellit. Sed & in flagello aer non ab vno protruditur: ſed quodammodo à duobus. Inflexum enim flagellũ duorũ vſum efficit. Itaque vtraque eius pars percuſſum eum, qui intus eſt interceptus, aerem protrudit. Certe ſi ſit lignũ craſſum, vel lapis: vel aliud quidpiam, quod in motu nõ inflectatur, non ſimiliter motũ facit, vel certe admodũ exiliter, vt neq; ſit audibilis. Quare & in flagello, & in virga aerẽ feriente, propter prædictam cauſam fit ſonus, duorũ percutientium vſum perficiente flagello. Vnde &, ꝙ ſæpe multis ea, flexibus inflectatur, plures in vno ictu ſonos ſentimus.

Ictus autem non fit ſine lationis motu.

Poſtquam oſtendit, ꝙ alicuius ad aliquid ſonus eſt, et dixit, quod ictus quidam eſt, per hæc confirmat, ꝙ & in aliquo. Si enim ictus ſonus eſt. Ictus aũt non ſine motu. Id aũt eſt, qui eſt ſecundum locum, motus. motus aũt nõ per vacuum, ſed in aliquo vel aere, vel aqua: & ſonus ergo eſt in aliquo vel aere, vel aqua, vt iam oſtendimus. Hic enim coaceruatim a percutiente interceptus, ad leue, vel concauum, quod percutitur corpus ſonat. Leue igitẽ percuſſum propterea ſonum edit, ꝙ denſus a percutiente ſit ad id aer interceptus. Concauum autem, ꝙ aer qui in iis exire non poteſt, primus percuſſus, propter concauitatem eius, quod ipſum ambit nunc ad has, nunc ad illas concaui partes latus, & repercuſſus. & violenter reuolutus, plus ſonat, quod plures ictus faciat.

Vt autem diximus, non quorũlibet ictus ſonus. nullum enim ſonum faciunt lanæ pulſatæ, uel percuſſæ, ſed æs, & quæcunque leuia & concaua. Aes quidem, q. leue. Concaua autem reuerberatione multos faciũt ictus poſt primum, dum, qui motus eſt, egredi non poteſt.

Quoniam dixit, ꝙ ictus quidã eſt ſonus: nõ omnis autẽ ictus ſonus, neq; a quibuslibet factus: hoc ipſum ꝑ hęc definit, quorum ictus ſonus, & quomodo ſe habẽtium, nẽpe ſolidorum. non enim lanæ percuſſæ ſonant: ſonant autem & aſpera, quæ percutiuntur, ſed illa magis.

Præterea auditur in aere, & aqua, ſed minus.

Id quod ſuperius defectiue dictum eſt, hic corrigit. ſuperius enim dicebat aerem eſſe ſolum ſonorum tranſuectorem: nunc autem dicit aquam quoque talem eſſe, ſed minus aere, Eſt enim aqua craſſior, & quæ meatus auditiuos obturat. Aliud eſt autem in aqua audiri: aliud per aquam, vt procedens oſtendet. ſonus enim per aerem auditur tantum: fit autem & in aqua: & ſubaudi, vt procedens oſtendet, ſonus enim per aerem auditur tantum: fit autem & in aqua, & auditur, ſicut & in aere.

Non eſt autem ſoni proprius auctor aer, neque aqua: ſed ſolidorum ictum in ſeinuicem eſſe oportet, & ad aerem. hoc autẽ fit, quando ſuſtinet & manet ꝑcuſſus aer, & nõ fuerit diffuſus. Quare ſi celeriter, & uehementer percuſſus ſit, ſonat. Oportet.n. motũ pulſantis præuenire fractionẽ aeris, ut ſi quis cumulum arenæ, uel aceruũ uerberet, qui uelociter fertur.

Non quoniam, inquit dicimus ſonorum eſſe tranſuectores aerem, & aquam, hæc iam ſunt ſoni propria. Hæc enim ſua natura ſunt ſoni expertia. Quare ſoni quoque ſunt ſuſceptiua, vt colore carẽtia coloris: ſed ſoni propria ſunt & effectiua, quod pulſat, & quod pulſatur. cũ ſint ſolida. Ex cauſis enim maxime propriæ ſunt effectiuæ. Vel hoc ergo dicit. vel quod magis eſt ꝙ nõ ſufficit aer, & aqua, ad ſonum faciendum, ſed & verberãtibus quoque ſolidis corporibus opus eſt. Et hoc declarans ſubiunxit, ſed ſolidis opus eſt, vt ictus in ſe inuicem, & ad aerẽ fiat. Nam & ipſe ab eum intercipientibus ſolidis corporibus percutitur: & tunc quidem ſonum facit, quando a percutientibus fuerit celeriter protruſus, vt prius ictus fuerit, ꝙ̃ aer ſit confractus, tunc enim aceruatim extruſus ſonum facit. Quemadmodum ergo. ſi ab aliquo infundibulo fluat veluti aceruus arenæ, ſi quis ergo coaceruatum ſubtus verberes, vt prius veniat ictus, quam arena comminuta fuerit, illic quoq; ſonum facit: ſi autẽ ſenſum, non itidem, confringitur enim arena. Idem contingit & in aere. nã & is facile confringi poteſt.

Fit autem Echo, quando ab aere, qui unus fuerit, per uas, quod definiit & terminauit, & confringi impediit, aer abſtruſus fuerit, ut globus.

Poſtquam de ſono cõmuniter diſſeruit, de Echo quoque cõmuniter verba facit. Dicit ergo fieri Echo, per reuerberationem a duris, ac reſiſtentibus, & leuibus corporibus, maxime autem concauis, a voce percuſſo aere. Qui enim loquitur, trudit omnem fere quidem circum-

circa aerem, maxime autem eũ, qui eſt anterius. & ideo magis audiuimus eum, qui ad nos reſpicit, loquentem, quam auerſum. Hic ergo aer, qui anterius eſt, truſus, qñ ad aliquod durum & reſiſtens, quod habet cõcauitatem, cuiuſmodi antra ſunt, delatus fuerit, continuus exiſtens, & ita manens: vt diffundi poſsit, eo quod ab ea concauitate continetur, quam vas nominauit, in illud durum & reſiſtens corpus incurrens, retro impellitur, vt proiectus fortaſſe globus: & ſic procedit ad eum qui percuſsit, operante, videlicet, aere per vtrũque, ſecundum ſuam ſonorum tranſuectricem facultatem. Non ſolum enim, quod non a concauo loco permittatur diſpergi, qualis delata eſt a duri corporis reſiſtentia, in contrarium retruditur: ſed quia in hoc concauum incidit, & non in vacuum: ſed in aere plenum incidit, qui aer eſt & continuus & vnitus propter id quod ambit. Eum igitur, qui ab eo, qui vocẽ edidit, percuſſus eſt aer, & ſonat, motu diuiſum: & ab ipſo, qui eſt continuus, et vnitus, diſpergi prohibitum, duro corpori allidit: & cum anterius progredi nõ poſsit, retro repercutitur cum propria operatione dico autem, ſono: & ſic ſonum contingit recurrere Oportet autem exiſtimare, vt Alexandro videtur, ſic fieri Echo. nõ tanquã omnino ipſe primũ percuſſus aer ad vas vſq; feratur: & idẽ ipſe rurſus ad eũ vſq;, qui percuſsit, reuerberetur: ſed ꝙ primus quidẽ aer percuſſus, propter ictus celeritatem continuus, & indiuiſibilis manens, eum, qui poſt illũ eſt, eodem ictu figurat: vt ipſe ab ictu eſt figuratus: hic vero rurſus eum, qui eſt poſt ipſum, & ſic per continuitatem, proceſſus ad vas vſq; fit Quandiu enim manet traditus ictus aeris fractione validior, eouſq; manet alius ab alio figuratus: Poſtremus autem ad vas percuſſus: & figuratus, & ictum anterius tradere a vaſe prohibitus. rurſus a ſolidi reſiſtentia retruſus, vt globus ab aliquo ſolido, eũ rurſus, qui poſt illum eſt, percutit, & figurat, & ſic rurſus ad eadem tranſmittitur & ictus & ſonitus. Articulata autem fit Echo, quoniam qui a nobis loquentibus primus percuſſus eſt aer, ad nos quoq; reuerberatur, referẽs primæ dictionis ſonum: & ſecundus ſecundæ: & ſic ſeruatur ordo loquelæ: Hinc autem probabiliter ratiocinari licet & de viſibiliũ operationibus. Dubitabatur enim, quomodo fieri poteſt, vt, cum ſint incorporeæ viſibiliũ operationes reuerberationes ſupponantur. Quæ enim incorporei fuerit reuerberatio? Si ergo ſonus ẽ aeris operatio, & trãſportatricis ſonorum facultatis, quę in eo eſt, perfectio: ipſa autẽ operatio aperte reuerberatur, quando in aliquod leue & cõcauum inciderit, vt in Echo (nulla enim hic dubitatio eſt, quin reuerberatio fiat) quidni ergo fieri poteſt: vt hoc ipſum in viſibilium quoq; operationibus accidat? Dico autem ad hoc, ꝙ etiam ſi ſonus reuerberatur, non tamen ipſe per ſeipſum: ſed cum proprio ſubiecto, dico autem aere: hoc enim dicebat, ꝙ propterea maxime a concauis Echo enim eſt, ꝙ non diſperſus, ſed continuitatem ſeruans, propter id, quod ambit, reuerberatur. Nunquid autem ne in ſonis quidem verũ eſt hoc, reuerberari ſonantem aerem? Videmus enim ꝙ nõ ſolum, qui directo ijs, a quibus fit reuerberatio, obiecti ſunt: ſed &, qui ex obliquo ſiti ſunt, vocem exaudiũt. Si itaq; fieri non poteſt: vt coaceruatus aer recedat: confractus autem & diminutus non amplius ſonuerit: nunquid hic quoq; ſolius operationis dico autem ipſius ſoni, fit reuerberatio? Si enim non peruenientẽ ad ſenſoriũ aere, vel aqua, facultatem ſoni ad ſenſoria tranſmittunt: clarum eſt vtiq;, ꝙ ad leue, vel concauum, in quod incidit, nõ cum percuſſo aere aduolauit: ſed ſicut in luce, qualitate quadam prædita materia, luce ſuſcepta, poteſt & ipſa appoſita ſimiliter illuminare: & eiuſmodi operationem reuerberationem appellamus: quid prohibet hoc ipſum in ſonis quoque accidere? Quod autem lux corpus non eſt, aperte oſtenſum eſt.

Videtur autem ſemper fieri Echo, ſed non aperta. Si quidem accidit in ſono, ſicut & in luce. Nam & lux ſemper reuerberatur. Neq; enim undique lux eſſet, ſed tenebræ extra id quod eſt apricum, & ſoli expoſitum, ſed non ſic reuerberatur, ſicut ab aqua, uel ære, uel aliquo alio ex leuibus, ut umbram faciat, qua lucem definimus.

Breuiter confirmat ex operatione omnem locum eſſe illuminatum, non ſolum eum, qui ſoli directo eſt expoſitus: ſed & remotum, & ab aliquo ſolido corpore tectũ: vt, quæ ſunt ſub tecto vel pariete. Si enim nulla in ijs eẽt lucis repercuſsio, vel a terra, vel a pariete: obſcurata futura erant, & non illuminata. Sed non eſt æqualis reuerberatio, quæ a quolibet fit corpore: & q̃ ab aqua, vel ære: vel ære: vel aliquo ex leuibus. Eſt enim manifeſtior quæ a talibus fit corporibus repercuſsio: & quæ eaſdem propemodum vires habet quas prima illa, quæ fit per ſolis acceſſum, illuminatio. Vmbra itaq; circũſcribuntur reliqua, quæ a ſole illuſtrantur. Similiter &, quæ fiunt a talibus reuerberationibus obijciẽte enim ſe corpore ei, quę ab huiuſmodi fit corporibus, lucis repercuſsioni, vmbra fit in ea, quæ obijcitur, parte. Repercuſsionũ aũt diuerſitas hinc aperte clara eſt. Si enim ſint duo loci: hic quidem apricus & ſoli expoſitus: ille vero per aliquẽ muri obiectum obũbratus: ꝙ lucis quidem reuerberatio facta eſt in obũbratum locum, vel a terra, vel ab aliquo alio, clarum eſt ex hoc, ꝙ non ſint in eo tenebræ: ſed lux Breuis quidẽ certe eſt reuerberatio, vt vmbrã non faciant quæ in eo ſunt ſolida corpora. ſtantes enim in obumbratis locis vmbram non facimus Sed ſi in aprico loco & ſoli expoſito æs quis, vel aquam, vel vitrũ, vel ex leuibus aliquid obũbrato loco aduerſum poſuerit, videbis ad obũbratum locum aliã fieri reuerberationẽ vt & obumbratus locus apricus fiat, vt & reliquus: & ſic vt quemadmodũ iam dixi alia vmbra in eo poſsit fieri, ſi qd obiectũ fuerit. Sicut ergo, inquit, in lumine ab omni quidem corpore fit reuerberatio: nõ a quolibet autem ſimilis: ſed aperta quidem, quæ a leuibus: obſcura autem & exilis q̃ a non talibus: ſic, inquit, & in ſono, videtur quidẽ a quolibet, quod repercuſsit, reuerberatio fieri: ſed non ſimilis, neq; ſic aperta, vt in ſono, qui fit a concauis ſimul & leuibus locis, propter prædictas cauſas. Si enim non fuerit concauum, ſed planum: diſpergitur aer, & nõ fluit ad nos: ſed diffunditur, vel exiguus ad nos peruenit. Si autẽ leue non fuerit, quod planum eſt, adhuc exilior fit reuerberatio propter prædictas cauſas: ſed non ſic reuerberatur ſicut ab aqua: vel ære, vel aliquo ex leuibus, vt vmbram faciat, qua lucem definimus. Vbi enim multa lux fuerit, illic ſe aliquo obijciente fit vmbra. In alia ergo parte, vbi neq; a leuibus fit reuerberatio, neque illic ſol reſplendet, fit quidem quædam reuerberatio. nõ tanta autem vt vmbram faciat obijciente ſe aliquo, vt fit in ea, quæ eſt a leuibus, reuerberatione.

Vacuum autem recte dicitur auditionis auctor et princeps. Videtur enim uacuum, aer. is autem eſt, qui facit audire, quando motus fuerit continuus, & unus. ſed quia eſt friabilis, non ſonat, niſi leue ſit, quod percutitur. tunc autem unus eſt ſimul propter ſuperficiem. una eſt enim leuis ſuperficies.

Poſtquã dixit aerem ſoni, & audiendi eſſe cãm, & nõ ſolam: ſed & cõcauſam, vt materiam: dixit enim ſonũ eẽ ictum alicuius ad aliquid, & in aliquo, & eius, quod pcutit: & eius, quod percutitur, & eius, quod intercedit: qđ aũt intercedit, id eſſe aerem: Præterea aũt id rurſus monſtraturus, vult eius teſtes oẽs eos, qui ante ſe fuerũt, phyſicos adducere. Oẽs enim inquit, dicebant aerem eſſe auditionis auctorem & principem. Quatenus ergo aerem vacuum exiſtimantes, vacuum dicunt eſſe ſoni principẽ et auctorem recte dicunt. Quatenus autem aerem vacuũ exiſtimabant, non itidem recte. Hic ergo aer eſt auditionis auctor, vt concauſa, quando continuus exiſtens, a percutiente, & percuſſo motus fuerit. Continuus aũt, & vnus eſt, qñ leue eſt quod percutit totus enim ſimul mouetur. leue enim ineſt, Tanquã ergo ab vno, & eodẽ motus vnus eſt. Aſperum aũt non vnum. Secundũ vnamquãq; n. eminẽtiam & inæqualitatem aliam ſuperficiem emitit. Cum ergo ſit aer friabilis, quando ab aſpero truditur, non vnus manens mouetur, ſed cõminutus.

Sonatiuum

Sonatiuum itaque eſt quod unius eſt aeris continuitate motiuum uſq; ad auditum, eſt autem auditus aerei congenitus.

Quoniam non omne ſimpliciter, quod percutit, & percutitur ſonum facit: definit qui nam eſt ſonatiuum, nempe id, quod poteſt vnum & cõtinuum aerem ſeruatum ad auditum vſq; mouere. eiuſmodi aũt eſt ſolidũ, & leve propter prædictas cauſas. Cum aũt dixiſſet motiuũ vnius aeris addidit continuitate, ſere dicens, numero: vt ſit continuus, & non friabilis ꝓp ictum, & talem reddat figurã ei, qui eſt poſt illũ. & hoc ſm continuitatẽ vſque ad auditum. Hoc autem dictum fuerit non ſimpliciter de ſono: ſed de ſono, qui auditur: & ideo etiã addidit. Vſq; ad auditũ. Poteſt enim & vltra auditũ moueri ſonus, ſed nõ vtiq;, vt audibile. Poſtquã hæc dixit: nequis exiſtimaret eũ dicere, ꝙ ad mẽbranã vſq; exterius motus aer venit & ipſe eſt, qui mouet cohærẽter ſenſorium: ſubiũxit deinceps, Quod auditui eſt cõgenitus aer. Eſt n. cõgenitus quidã aer, in cõcauitatibus aurĩũ inædificatus ad ipſam mẽbranã, qui ab exteriꝰ moto aere primus affectus, & ſonorũ operationes ſuſcipiẽs, ad primũ ſenſitiuũ tranſuehit. i. aũt ſenſitiuus ſpiritus, qui in ipſa eſt mẽbrana collocatus. Senſus. n. ſunt a cerebro incipientes per neruos, vſq; ad aurium radices, quas membranas appellant. Eſt autem neruus a cerebro ꝓcedens, poris & meatibus præditus, in quo longe eſt auditiuus ſpiritus Eſt ergo aer quidam in aurium concauitatibus contentus, qui eſt mẽbranæ, & pelliculæ congenitus. Hic ergo aer ſonos ab externo aere ſuſcipiens, habens & ipſe ſonorum tranſuectricẽ facultatem, per ſeipſum ad membranam ſonos tranſuehit. Procedit autẽ a latiore meatu ad anguſtiorem: dico autem a concauitate auris vſq; ad meatum membranæ. Non oportet autem exiſtimare hunc aerem, & ſi eſt congenitus, iam eſſe & incorruptibilem, vt qui ſit vnus, & idem numero: ſed eſt per partes corruptibilis & generabilis, ſicut & aliud hominis corpus: ſi autem per totum ſeipſum hic aer paſſus & corruptus ſit, perit & auditiua animalis operatio. Propterea enim & a natura ante membranam poſitus eſt, vt exteriores aeris incurſiones excipiat, & non in mẽbranam incurrat exterior aer, ſicut & in viſu. Nam & in eo conſtituit natura aliquod oculo congenitum perſpicuum. dico autem & cryſtallinum humorem: & vt ſemel dicam, humores, et corneam tunicã, quæ cũ ſint perſpicua, & prima exterioris perſpicui operationem admittant, eam per ſe ipſos tranſuehunt ad neruum viſiuum: qui neruus a cerebro deſcendens, terminatur ad finem principij criſtallini. Sicut ergo in viſu, ſi hæc quæ ſunt veluti obiecta propugnacula, aliqua ex parte affecta ſint, vel eorum aliquid, corrumpitur viſus operatio: ſic & in auditu, ſi hoc aereum propugnaculum corruptum ſit, auditiua corrumpitur operatio, affecta membrana: quod nullo intermedio excipiat exterioris aeris incurſiones. Quare & magnis ſonis afficitur auditus, exteriori aere vehementer protruſo, & congenitum in auribus aerem violenter protrudẽte, & eum ſæpe diſpergente: Propterea ergo natura hunc aerem in auribus ædificauit, & propter circunſtantes animalis oꝑationes, & quæ fiunt in aquis, immerſiones erat enim aqua ipſi ſenſorio appropinquatura, & ipſum læſura, niſi aliquod propugnaculum natura excogitaſſet. Quia autem aqua ingreditur, non erat auditurum, quod aqua ob rutum eſt animal, niſi eſſet quid perſonatoriũ, quod ad ſenſoriũ vſq; ſonos tranſuehat. Ad ſenſorij ergo cuſtodiam inædificatus eſt. Propterea ergo & circũuolutos auriũ meatus natura fecit: ne facile ingrediens, vel aer, vel aqua: vel aliqd aliud membranam feriat.

Eo autem q. ſit in aere, exteriore moto, quod intus eſt, mouet. Quare non undique animal audit: neque undique pertranſit aer. neque enim undiq; habet aerem mouenda pars, & animata, ſicut pupilla humorem.

Id eſt eo ꝙ inædificatus auditui congenitus aer ſit externo aeri cõtinuus (hoc enim ei ſignificat, quod ſit in aere) moto externo aere per continuitatem, & qui intus eſt mouetur, cum ſit per ſe immobilis, vt cõgenitus. Fortaſſe autem non dicit eum ſecundum locum moueri. Nam & immobilem eum deinceps dixit: ſed ꝙ ſonos perfert, ſecũdum hoc eum, qui mouetur, perfert, & qui intus eſt vt qui ſit exteriori continuus. Et hoc dicit eſſe cauſam, ꝙ per aures ſolũ audiamus, & non per omnẽ partẽ corporis, ꝙ in ſolis auribus eſt incluſus congenitus aer, externo aeri & auditiuo ſenſorio continuus, vt poſsit per ſe tradere affectionem, quæ in exteriori fit aere Sicut ergo viſiuus ſpiritus non habet vndiq; humorem, qui ad ſe perferat, quæ fiunt in aere, colorem operationes: neq; enim ad eum tendunt cryſtallinus humor, vel aliquid aliud eiuſmodi, quod ſit aeri & neruo viſiuo cõtinuum, ſed aliud craſſum corpus, & quod impedimẽtum afferat: ſic quoniam non eſt vndiq; quidam cõgenitus aer comprehenſus, & externo aeri, & auditiuæ parti continuus, ſed in ſolis auribus: propterea per aliam partem non audimus. Quod autem in aurium cõcauitatibus eſt cõgenitus aer, hinc clarum eſt. Si quis enim digito aures obturauerit, ſentiet ſonum quendam, & motum eius, qui intus eſt, aeris Fit aũt hic affectus externo circa aures aere digito truſo, & in breuiorem locum conſtipato & congenitum aerem conſtipante Vi autem conſtipationis motus corpora, quæ intus ſunt, chartilaginoſa & dura impellit, & ſic facit ſonum. Et dicit magnũ eſſe ſignum ꝙ ſana ſit auris, q. ſonet aer, qui eſt intus. Si enim ſana non eſſet nõ ſentiret ſonum, qui fit ab aere, qui eſt intus. Non enim vndique habet aerem mouenda pars & animata, vt pupilla humorem Sicut ante pupillã humor eſt collocatus, vt ꝑ eum viſibilia apprehendat Pupillam autem dicit, non foramen, quod eſt in vuea tunica: ſunt enim magis interius humores: ſed nerui viſiui ſenſorium, per quem viſiuus ſpiritus egreditur: ſic & ante auditiuum ſenſoriũ aer congenitus poſitus eſt. Quoniam ergo animata, & auditiua pars (dico autem membrana) non habet vndiq; congenitum aerem, qui ſit & ſibi continuus, & externo aeri, tiuum, ſed ſolum in auribus, ideo non vndiq; eſt animal auditiuum, ſed ſolum per aures.

Ipſum quidem certe ſoni expers, aer: q. ſit friabilis & fractu facilis. Quando autem frangi fuerit probibitus, huius motus ſonus.

Et in principio dixit, ꝙ ſicut coloris ſuſceptiuũ eſt expers coloris, ſic expers quoq; ſoni eſt, quod eſt ſoni ſuſceptiuum. Sed non quodlibet ſoni expers eſt ſoni ſuſceptiuũ, ſed tale quale eſt aer, & cauſam cur ſit ſoni expers addidit. Nam quia eſt friabilis & fractu facilis propterea eſt ſoni expers. Quando autem ſecundum propriam naturam frangi fuerit prohibitus ab alicuius leuis, & ſolidi coaceruato ictu, tunc huius motus fit ſonus. In his autem aperte ſonum dixit motum eſſe cõtinui aeris, & qui vnus mãſit, per ictũ certa qualitate ꝑditũ frangi ꝓhibiti.

Is autem in auribus inædificatus eſt, ut ſit immobilis, ut exacte ſentiat omnes motus differentias,

Quemadmodum exterior aer per ſe eſt ſoni expers, q. ſit fractu facilis: ſic & qui eſt intus, quod ſit imobilis. Ait enim talem aeris motum eſſe ſonũ. Propterea ergo, qui eſt in auribus, aer imobilis cõſtitutus eſt, vt cũ ſit ipſe ſoni expers, oẽs tranſuehẽdi ſonos facultatem habeat. Si haberet enim proprium ſonum, eũ, qui exterius aduenit, expelleret. Quare & hæc fuerit cauſa, ꝙ in auribus aer immobilis inædificatus eſt: vt oẽs poſsit ſonos trãſmittere. Si enim moueretur: deinde ab ictu motus ſonaret, præter id ꝙ, vt prius dixi, læderetur ſenſorium, nec omniũ quoq; poſſet eſſe ſonorum tranſuector: nam & qui exterius eſt, aer, poſtquam ſonuerit, non eos, qui ſunt in alio aere, ſonos ſimiliter tranſuehit, ſed confundit.

Propterea autem & in aqua audimus, q. non ingreditur ad ipſum congenitum aerem.

Quod audire fiat non per ingreſſum externi aeris in aurem, ſed per contactum, qui fit ad in auribus inædificatum aerem, eſt argumentum, ꝙ & in aqua audiamus in aquam non ingrediente aere. Si enim ingreſſa fuerit,

corrũpit quidem & extrudit eum, qui inædificatus eſt, aerem, qui auditui ſubſeruit. & membranam nullo intermedio attingens, ictu eam lædit: & præterea in concauitate manens, corrũpitur, & ſic ſenſorium lædit. Multi ergo hinc læſi ſunt. ea autem læſa corrumpitur ſonus. Sicut ergo cum in aqua ſumus, audimus aqua non ingrediente: ſed ſecundũ perſonatricem eius facultatem trãſeunte ſono vſque ad congenitum aerem, & ab illo deinde vſq; ad mẽbranam. Et hoc ipſum eſt maximũ argumẽtũ ꝙ eſt quidam aer membranæ veluti congenitus, ꝙ et eorũ qui ſunt in aqua, in aurẽ aqua nõ ingredit᷑, niſi nimis vehemens & magna vis fuerit, eo ꝙ eius extrudatur ingreſſus ab eo, qui eſt intus aere: & multa vi opus eſt, vt aquam, quæ eſt intus, eiaculetur, vel quempiam eiuſmodi humorem: quæ ſimul etiam confert, ne a fortis ingredientibus extrudatur aer. & tortuoſa quoq; auris conſtitutione opus eſe. Et ipſe itaque cauſam, cur aqua in aurẽ non ingrediatur, ſubiunxit dicens.

Sed neque in aurem propter flexus. Quãdo autem hoc contigerit, non audit, neq; ſi mẽbrana laborauerit, quemadmodũ, quę ſupra pupillam eſt, pellis, quando laborauerit.

Non enim ſolum, inquit, non extrudit inædificatum aerem ingrediens aqua: ſed neq; in ipſam aurem ingreditur, propter eos, qui in ipſa ſunt, flexus: ſimul etiam per hæc cauſam nos docens, cur a natura talis auris facta ſit: ne quicquam facile ingrediens, aerem, qui in ea inædificatus eſt, corrumpat, & lædat. Neq; ſi membrana laborauerit quemadmodum, quę ſupra pupillam eſt, pellis, quando laborauerit. Pupillam vocat, vel quæ ſunt ei ſubiectæ, partes, vel quæ ante eam ſitæ. ea autem ſunt & tunicæ, & humores. Quemadmodum ergo, quando qd eorum laborauerit, non videmus: ſic & quando membrana aliquo morbo laborauerit, nõ audimus. Vel etiã pupillam ſimplicius audiendum eſt, ſecundum conſuetudinem, ipſum vuæ foramen. Quæ ſupra illam, eſt autem pellem, tunicam, quæ dicitur cornea. Quemadmodum ergo, quando hæc tunica laborauerit, vel cõdenſata, vel quibuſdam alioqui cicatricibus ex vulneribus in ſcirrhũ in ea induratis, nõ videre cõtingit, cũ viſibilium operationes per ipſam amplius tranſire non poſsint, quod ipſa perſpicuitatem amiſerit: ſic quando membrana laborauerit, a tẽpore, vel morbo nonnihil affecta, ſonorum operationes non poteſt amplius ſuſcipere.

Sed & audiendi, uel non audiendi ſignum eſt, ꝙ auris ſemper ſonet, ut cornu. Proprio enim motu ſemper mouetur aer, qui eſt in auribus.

Quoniam dixit, ꝙ ſi congenitus aer, vel membrana non nihil affecta ſit non audimus: ſæpe autem accidit, vt quãuis horum nihil ſit nonnulli tamen obſurdeſcant: vt quando ſordes aliqua ante cõgenitum aerem proiecta, prohibet, ne citra impedimẽtũ ab externo aere tradatur ſonus, ꝙ ſonorum tranſuectricem facultatem terra non habeat: vel ſi quid aliud eiuſmodi contigerit. Dicit ergo eſſe iudicandum an ſana ſit auditiua facultas, an non, vel aure digito obturata, vel aure manu operta. Si enim ſana ſit, bõbum quendam ſentimus. Digiti enim vel manus conſtipatio exteriorem quendam aerem extrudit, qui in anguſtum redactus, & congenitus pulſans, bombum facit. Deinde congenitus, vt conſueuit hũc bõbum ad ſenſum tranſmittit. Sicut, inquit, & qui in cõcauis cornibus eſt conceptus aer, ſemper & ipſe ſonum quendã motus facit, quando mouetur ab externo aere: tumeſcẽs enim & motus ferit cornu: ſic ergo & ꝗ eſt in auribus, quando ab externo ſono motus fuerit. Hoc autem dictũ eſt, tanquam eo oſtendi poſsit, ꝙ ſit in auribus aer proprius. Is enim eſt, qui eſt ſoni exterioris ſuſceptiuus, qui quando aliqua ratione affectus eſt, vt qui proprio motu non moueatur, ſonos in ſenſum non traiicit. & hinc fit vt non audiatur. Merito autem quærunt, cur, cum immobilem in auribus inædificatum aerem eſſe dixerit, nunc dicit, ꝙ proprio quodam motu mouetur aer, qui eſt in auribus. Immobilem autem ſuperius accipiendũ eſt, motum ab alio, pro eo quod eſt, eundem ſemper aerem manentem in auribus, neq; alias aliud factum, vt in concauis cornibus, ſed ſemper manentem congenitum. Quod autem ſemper aer proprio quodam motu mouetur, clarum eſt ex hoc, ꝙ ſereno, & tranquillo tempore ramenta moueri videantur in ea, quæ eſt per feneſtras luce. Fieri autem poteſt, vt moueri dicatur congenitus aer, non ſecundum locum, ſed viuifice, motum eo appellante, ſonorum trãſuectionem ad ſenſum. Et hic eſt eius proprius motus, non ſimpliciter tranſuehere (hoc enim exterior quoque aer habet) ſed ad ſenſum tranſuehere. Quando ergo congenitus aer pro more ſonos ſenſui renunciat: ſenſus autem apprehendit: clarum eſt, ꝙ ſana eſt facultas auditiua.

Sed ſonus alienus, & non proprius. & propterea dicunt audire uacuo & ſonante, quod audimus, eo quod habet definitum aerem.

Sonus enim qui factus eſt in auribus non eſt congeniti aeris, nec quando nobis aurem obturantibus ſic bombus, ſed exterioris aeris vel cum ſtrepitu externe ingredientis, vel conſtipatione intus ſonum emittente. Eſt autem congeniti aeris eum, qui in alio fit, ſonum renunciare. nõ enim, quoniam mouetur, etiam ſonat. Neq; enim quodcũq; mouetur ſonat, ſed oportet, quod ſonat, violento ictu moueri. Et propterea inquit, dicunt audire vacuo, & ſonante. Vacuo enim dicebant audire, quoniam vacuum aerem exiſtimabant: audimus autem contento in auribus aere. Sonante autẽ, quod hic eſt definitus aer, & ſemper idem & ſonos tranſmittit, nõ ipſe ſonans, ſed ſolum ſecũdum ſuam perſonatricem facultatẽ operans.

Vtrum autem ſonat, quod uerberatur, uel quod uerberat, an etiam ambo, alio autem modo.

Poſtquam dixit ſonum eſſe alicuius ad aliquid, & in aliquo, dico autem verberãtem, & verberatum, & eum qui intercedit, aerem: hoc merito quærit, quid eſt, quod ſoni eſt effectiuum, vtrum, quod verberat, an, quod verberatur. & dicit quod ambo. Illud enim, An etiam ambo, eſt & perfectam eſſe diuiſionem exponentis ſiquidẽ & verberans eſſe neceſſe eſt, quod ſonat, &, quod verberatur, vel vtrũq;: & præterea iudicantis, ꝙ non alterum, ſed vtraq; faciunt ſonũ. Sed ſi vtraq;, non eodem modo. Sed verberãs quidẽ, vt, quod mouetur, & aerem trudit. Quod verberatur autem, vt manens, & ipſum pertranſire non ſinens, vt ex vtriuſq; expreſsione reſiliens ſonet, & illud quidem agit: hoc vero patitur. Fieri autem poteſt, vt vtraq; intelligant, & quæ verberant, & quæ verberantur: quando non hoc quidem immobile manet: illud vero motum: ſed vtrunq; motum pulſatur.

Eſt enim ſonus motus eius, quod poteſt moueri, eo modo, quo, quæ a leuibus reſiliunt, quando quis pulſauerit.

Quod non alterum eſt, quod ſonat, ſed vtraque, per hæc oſtendit. Quoniã enim ſonus eſt motus conſtipati aeris tanquã reſilientis, vt, quæ a quibuſdam leuibus corporibus repelluntur: hoc autem a ſeipſo aer facere nõ poteſt. Oportet ergo leue aliquid eſſe, a quo ipſum reſilire oportet. ſed quoniam rurſus, vt ipſe reſiliat ab aliquo leui corpore ſi nihil ſit, quod percutiat, & ad leue hoc, & ſolidum, condenſatum aerem intercipiat, fieri nõ poteſt: clarũ eſt, ꝙ non ab vno ſolo reſiliret, ſed vtriſque opus eſt, & eo, quod percutit, & eo, quod ꝑcutitur. Quod. n. vtriſque opus eſt, hinc quoque apertum eſt. Si enim nõ fuerint vtraq; leuia, ſolida, non faciunt ſonum. Vt ſi lana, vel ſpongia æs percuſſeris, ſonus non fiat. Non omnis ergo aeris motus ſonus eſt, ſed talis qualis eſt, qui a leuibus. Si. n. non fuerint leuia, quæ ꝑcutiuntur: non aceruatim reſilit aer, ſed in cõcauitatibus retinetur, vt in murũ proiectus globus. Si leuis quidẽ fuerit murus reſiſtentia, & repercuſsione ab eo reſilit globus. Sin minus ſæpe manet in cõcauitatibus. Sicut ergo talia a leuibus reſiliũt, ſic & aer. Secundum hoc autem ſolum, ꝙ aer a leuibus retorqueatur, accepit ſimilitudinem eorum, quæ a leuibus retorquentur, vt globi: non autem etiam ſecun-

dum

dum cauſam retortionis a ſimilibus quoque: niſi qs hoc dixerit. ꝙ ſicut globum quis violenter emittens: vna cũ eo trudit aerem: qui violenter extruſus, & a globo expreſſus, & a muro excutitur, & retortus, vna ſecum globum quoque contrudit: ſic & in iis quæ ſe illinc inuicem feriunt, reſilit aer, & motu ſonat. Eſt.n.ſonus mutus. poteſt motum non localem dicere. ſed operationem. Illud autem, Eius quod poteſt moueri, localem motum exponere oportet, vt ſit totum, ꝙ ſonus eſt operatio eius, qđ poteſt ſm locum moueri, eo modo, quo, quæ reſiliunt a leuibus, vt globus a muro. Quod ſi etiam in eo, qui eſt ſm locum, motu audiuerimus, vt iam expoſuimus, nihil abſurdi. Non n.ſimpliciter omnem aeris motum ſonum dicemus, ſed eum, qui fit a leuibus.

Neque uero quodlibet, ut dictum eſt ſonat, q uerberat, & qđ uerberatur, ut ſi quis acum acu pulſauerit.

Qm̃ dixit duobus ſolidis ſe inuicem ferientibus opus eſſe ad hoc, vt fiat ſonus: ne quis exiſtimet, cuiuſmodicunque ſolida & leuia corpora ſufficere ad faciendum ſonũ: hæc addidit, ꝙ non ſolum duo eſſe oportet leuia & ſolida, quæ ſonum faciant, ſed & commoderatam magnitudinem ipſa habere oportet, talem figurã. Si.n.valde paruæ fuerint magnitudines, vt acus, minimum aerem intercipiunt, vt ne ſenſilis quidem ſit ſonus. Sed quemadmodum in Phyſica dixit, ꝙ forma a definita magnitudine incipit, vbi aduerſus Democritum contendebat, inſectilia corpuſcula refellens. Magnitudines enim, inquit, natura potentia quidem ſunt in infinitum, vt magnitudines, diuiſibiles. Fieri.n.poteſt, vt, quantum ad propriam nãm, datũ cogitatione & intellectu ſeceretur: & illud in aliud, idq; in infinitum forma autem aliquam habentes vel carnis, vel nerui, eorum nec potentia ad infinitum diuiſionẽ admittere poſſumus, ſed neceſſe eſt vltimas aliquas partes indiuiſibiles accipere, vt deinceps ab illo non amplius diuidatur in aliud tale, quale ipſum. Vt caro quidem diuidi poteſt in partes, quæ ſeruent formam carnis: & illæ rurſus in alias, quæ eandem formam ſeruent. hoc autem in infinitum fieri non poteſt, ſed in aliquam omnino magnitudinem deſinit. q̃ ſi ſecueris, non amplius ſeruas carnis formam, propter multam paruitatem. Sicut.n.dixi, formæ quẽadmodum tali temperatura indigent, vt ſubſiſtant: ſic & tanta magnitudine. & ſicut non contingit hominem vel equum vnius digiti fieri: ſed iis cõmoderatam magnitudinem eſſe oportet: ſic & aĩalis inſtrumentarias partes, & ſimilares, & omnem, vt ſemel dicam, formam in definita aliqua magnitudine eſſe natura ſtatutum eſt. Sicut ergo in iis habet, ſic & in ſonis. Non omnis magnitudo, quæ verberat. & quæ verberatur, ſonum facit, vt acus: ſed cõmoderatam magnitudinẽ eam habere oportet Figura quoque opus eſt. Si globus enim globum attigerit, non faciet ſonum. Oſtenſum eſt enim ꝙ globus globum ſm ſignum attingit. Quoniam ergo ſufficientem aerem non intercipit, ſonum non faciet. Eorum autem, qui ſunt apud nos, artificialium globorum, quoniam fieri non poteſt, vt exacte tornetur ſuperficies, nihil mirum ſi globus globum feriens, breuem ſonum ediderit. Nam, cum non ſit apud nos exacte globus, neque ſe exacte ſecundum ſignum attingunt.

Sed oportet, q uerberatur eſſe æquale, ut aer condenſatus reſiliat, & concutiatur.

Æquale dixit, pro eo quod eſt, latum. Pulchre autem dixit, ꝙ verberatur, latum eſſe oportere: nõ oĩno autem & quod verberat. Etſi.n.quod verberat, non fuerit latũ, ſed cylindricum, fit ſonus. Cauſa autem eſt, ꝙ non ſolus aer ab ea, quæ verberat, parte intercipitur, qui eſt fere indiuiſibilis, ſed & qui a reliquis cylindri partibus aer protruditur: qui ſi in tenue aliquod & acutum corpus aduerſum inciderit, diffunditur, & nõ ſonat. Si autem in latum inciderit: non diffuſus, ſed interceptus a leuitate, & referiente duritie, torquetur: & ſic reſiliens ſonat. Concuti autem enim dicit, non qui ſimplr a quolibet reſilit, ſed qui in concauis, & ſonoris intercipitur. Quemadmodum in nola accidit a calculo percuſſa, ea enim concuſſa, concutitur, &, qui in eius concauitatibus intercipit̃, aer, & nũc in has, nunc in illas concauæ nolæ ſuperficiei partes incidens, ſonum facit certe ſi nolam retinuerimus, ceſſat & ſonus: eo ꝙ nola ceſſante moueri, ſimul etiam aer moueri deſinit. Poteſt itaque, vt dixi, æquale & pro lato accipi. Cum.n.dixiſſet ꝙ non quodcũq; verberat, & verberat̃, ſonat: neq;.n.ſonat acus acum verberans: tanq̃ vt acubus opponeret, et ab eis diſtingueret, ſubiunxit. Sed oportet, ꝙ verberatur, eſſe æquale: non vtique tanquã ſint acus inæquales per partes; ſed clarum eſt, ꝙ earum magnitudini & figuræ æquale oppoſuit, vt ab eis diſtingueret. Poteſt autem æquale, & de æquato, & non aſpero audire. & hoc clarum eſt ex hoc, quod ſubiungit, Vt aer condenſatus reſiliat. Ab aſperis enim & inæqualibus cõminuitur, & non denſus reſilit: ſed ab æqualibus, quod ſit continuus & vnus.

Sonantium autem differentiæ in eo, qui eſt ſecundum actũ, ſono declarantur. Sicut enim ſine luce non uidentur colores: ſic neque ſine ſono, quod eſt acutum, & graue.

Sonantium dixit, pro eo quod eſt, ſonorum. Nam ſecundum ſonorum drĩas diuerſi quoque ſoni fiunt. Sonorum ergo differentias eſſe dicit acutum, & grauem. eas autem cognoſci dicit non in iis, qui ſunt ſm potentiam, ſonis, ſed in iis, qui ſunt ſm actum. Quæ.n.ſunt potentia, propemodum neque ſunt. Sunt quodammodo eorum, quæ non ſunt. Vnumquodque.n.ſm proprium actum & perfectionem iudicatur. Sicut.n.proprios, inquit, colores apprehendimus: non qñ potentia fuerit aer perſpicuus, ſed quando actu: hoc eſt, qñ illuminatus fuerit: ſic neq; qñ eſt potentia ſonorus, ſonorum differentiam ſentimus: ſed quando actu fuerit, hoc eſt, iam ſonum admiſerit Soni.n a coloribus tantum differunt, ꝙ colores ſunt quidem alij a perſpicuo, & cum alij ſint, ipſum mouent: eorum.n.ſolas operationes perſpicuum tranſuehit. Soni autem non ſunt alij ab eo, qui actu perſonat, aere, ſed in eo ſuam habent conſtitutionem.

Ea autem per translationem dicuntur à tangibilibus. Acutum enim ſenſuum mouet exiguo tempore multum: graue autem multo parum.

Acutum & graue, & quædam ſunt ſonorum drĩæ: & per translationem, inquit, quæ eſt a tangibilibus, appellatæ ſunt. In magnitudinibus n.quæ ſunt proprie tangibiles, eſt acutum & graue: per quorum translationem dicũtur, & quæ ſunt in ſonis. Acutum.n.dicitur in tactu, ꝙ celeriter operatur: vt gladiolus acutus, ꝙ celeriter pungit. Obtuſum autem ꝙ tale operatur, & veluti non pungens, ſe trudens, vt piſtillus. Quæcunque.n.ad pungendum apta facere volumus, ea acutis angulis facim⁹. Quæcunque autem ad trudendum, obtuſis angulis. Sic & in ſonis acutum quidem dicimus eum, qui ad ſenſum velociter accedit, & permanet. Grauem autem, qui cum obtuſo habet proportionem, eum, qui ad ſenſum tarde accedit, & celeriter ceſſat: ſicut in vna fidium poſtrema, quæ nete dicitur. cum n.ipſa ſit aliis magis tenſa, dum pulſat̃, propter tenſionem aerem velociter feriens, acutiſſimum facit ſonum: & paruo quidem tempore hoc facit, diu autem ſeruat: ſicut arcus duri, & magis tenſi. Eorum enim chorda a ſagittario tenſa, deinde remiſſa, exiguo tempore propter tenſionem in proprium locũ reuertitur. Quare ſagittam exiguo tempore truſam propter hoc ipſum in longe remotum ſpatium mittit. Eſt.n.maioris virtutis exiguo tempore idem mouere, q̃ longiori. quod & in magis intenſis chordis contingit: in minus autem intenſa viceuerſa: quemadmodum ſuprema longo quidem tempore, qđ eſt aeris perſonatorium, mouet, exiguo autem ſeruat. cauſa autem eſt, qđ ſubtiles quidem ſunt, & non multum habentes occurrentem aerem, celerius eum mouent. Præterea cum ſunt tenſæ, & a multo aere non impeditæ, celerius properant ſuum proprium locum, & rectitudinem recipere, ex qua percuſſæ motæ ſunt, ꝙ a finibus & extremis contenderentur. Propterea ergo paruo tempore mouent id, ꝙ in aere vim habet perſonatiuam.

Diu autem ſonum ſeruant, ꝙ valde extenſæ aerem vehementer feriunt. Vehementius autem percuſſus, repercutit & ipſe chordam, & rurſus ab ipſa repercutitur: idq; lõgiori fit tempore. Agitata autem chorda, ſonus neceſſario diutius extenditur. Craſſæ autem chordæ, & minus intenſæ, vt ſupremæ, omnino contrarium euenit. Multum enim habens occurrẽtem aerem, & neque ſic intenſa, & breuius aerem mouet, & tardius reuertitur. Quare & tardius ſonant, neque diu ſonum extendunt, quod neque aerem vehementer moueant, neque valde repercutiant, & ideo non diu agitantur. Id autem ſi non fiat, celerius perit ſonus.

Et ſic uelox eſt, quod eſt acutum: illud uero, graue. ſed fit quidem illius propter celeritatem motus talis: huius autem propter tarditatem. Et uidetur proportionem habere cum eo, quod eſt circa tactum, acuto, & obtuſo. Acutum enim ueluti pungit. Obtuſum autem ueluti trudit, eo quod illud quidem moueat in paruo: hoc uero in multo. Quare contingat hoc quidem uelox eſſe, illud uero tardum.

Poſtquam dixit, ꝙ ſonus acutus celeriter mouet ſenſum, & ſenſilis factus in longius tempus manet: grauis autem viceuerſa: ne quis exiſtimaret eundem acutum ſonũ celeriter, vel tarde moueri: eſt.n. aeris operatio incorporea: incorporeum autem nõ mouetur ſm locum: ſed acutus dicitur ſonus, acute moueri aerem, cuius eſt operatio: ſilr & tardius: vel hoc ergo ſignificat per hoc qd' dicit, ſed fit quidem illius propter celeritatem motus talis: huius vero propter tarditatem pro eo quod eſt, propter celeritatem eius, ꝙ mouetur, corporis, in quo eſt, talis fit & motus ſenſus a ſono: vel quod, quemadmodum in tangibilibus, per aciem in magnitudinibus fit velox ab eis diuiſio, & eſt aliud quidem eſſe acutum: aliud autem ab eis velociter corpus diuidi. Hoc.n. illud conſequitur: & accidit acuto celeriter diuidere. Acutum.n. erat, etiam nõ operans. Silr & in obtuſo. Sic & in voce acuta aliud quidem eſt acutum: hoc autem contingit, vt auditum moueat celeriter. Similiter autem & tardum in graui. Illud autem, Quare contingit hoc quidem velox eſſe: illud vero tardum, perinde eſt, ac ꝙ hęc ſm accñs habent velox & tardum, & non ſunt eorum ſubſtantia. Accidit autem acuto quidem celeriter, mouere, vt gladiolo: ꝙ ei ab exiguo corpore occurratur: obtuſo autem tarde, vt piſtillo, ꝙ ei a multo corpore occurratur.

De ſono ergo hac ſit ratione definitum.

Dixit quod eſt ſonus. ſ. ꝙ motus eius, ꝙ poteſt moueri eo modo, quo, quæ a leuibus reſiliunt, qñ repercuſſerint: & quomodo fit, nempe ꝙ verberãte aliquo, & verberato: Per quod ſ. ꝙ ictus eſt aliquorum inter ſe ſolidorum in aere, vehementiore in iis aeris diuiſione, & confractione: ſed & qualia eſſe oporteat, quæ feriuntur: ꝑ quod auditur & quomodo ſonus.

Vox autem ſonus quidam eſt animati. Ex inanimatis enim nihil uocem edit: ſed per ſimilitudinem uocem emittere dicuntur, ut tibia, & lyra.

Poſtquam dixit de ſono cõſequenter & de voce diſſerit. Vox.n. ſpecies eſt ſoni. Dicit ergo vocem quandam eſſe ſonum Non.n. omnis ſonus vox eſt, ſicut inanimatorum. neque.n qui ex fluctibus, vel ventis fit, ſtrepitus, neque qui ex alliſis fit lapidibus, fragor, vox eſt: ſed animati aliquis ſonus vox eſt. Sed neque quiuis animati ſonus vox eſt. neq;.n. qui per comploſionem manuum, neque qui fit per ſcreatum, vel tuſsim, vox eſt. Sũt.n. hæc ſoni, & non voces, ſed vox eſt animati ſonus, qui per vocales fit partes. Sunt autem vocales partes, pulmo & oẽs reſpiratiuæ partes: & aſperia arteria: & fauces Sed neque ab iis quomodocũque factus ſonus vox eſt. Tuſsis.n. ab iis fit: nec vocem dicitur emittere, qui tuſsit. Sed quando cũ imaginatiua ſignificatione hoc mouentur, tunc demum factus ab iis ſonus vox dicitur. Qũo autem per hæc inſtrumenta vox fit, & in quo differt vox a tuſsi, eo dicente, progredientes ſciemus. Animati ergo quidam ſonus vox eſt. Etſi.n. quædam ex inanimatis vocem edere dicũtur per tranſlationem, & ſimilitudinem quandam dicuntur, vt quæ voci hominis ſimile quid habeant. Hæc enim tria circa hominis vocem cõſiderantur: numerus: harmonia, & dictio. Verſatur autem numerus circa tempus prolationis longum, & breue. & ideo antiqui, quæ ex vocalibus maiori tempore proferuntur, longas nominauerũt. Quæ autem in minore, breues. Si.n. ſm ipſam naturam protulerimus videbimus eas, quæ dicuntur longæ, vt « & ω maiori tempore proferri: breues autem minore. Ex eorum autem ad ſeinuicem compoſitione numeroſum exiſtit. eſt hoc.n. carminum. Harmonia autem circa acuti, & grauis commoderationem verſatur. Dictio vero verſatur circa ſyllabarum formationem & expreſsionem ex qua eorum, quæ dicuntur, intelligentia ſignificatur. Qm̃ ergo proprie hæc habet vox humana. eam autem quodammodo imitantur & inſtrumenta muſica: propterea dicuntur & ipſa ſm proportionem & conuenientiam vocem edere. Non ſolum enim numerum, & harmoniam imitantur, ſed & dictiones. Sciunt certe & qualis ſi cantilena, quæ dicitur: & cum inſtrumentis concinunt. Imitantur autem non ſimplr vocem hominis, ſed loquelam. Vt dixi.n. in dictionis compoſitione verſatur, quæ fit ꝑ linguam. Quęſiuerit autem quiſpiam, in quo differt numerus a metro. Dicimus ergo numerum eſſe quid gñalius: numeri autem ſpeciem eſſe metrum. Si quid enim eſt metrum i. & numerus: non ita autem & contra. Conſideratur enim numerus in iis, qui pulſant pedibus, & manib⁹. Qñ.n. velox, & tarda pedum eleuatio, & poſitio, inter ſe rationem, & proportionem habent, fit numerus. Et hinc ab horum tranſlatione talis ſyllabarum connexio, quæ ad metrorum gñationem accipitur, pedes appellati ſunt. Secundum eandem conuenientiam & in manuum, & tibiarum, & aliorum eiuſmodi pulſatione numerus appellatus eſt, qui eſt commoderatio temporis, in quo fit motus. Nam & in tibiis numerus quoque cõſideratur. Tibię enim foraminum aliæ quidem longiori tempore obturant: alia vero breuiori. Et ſic reſonantiarum hãc quidem leniorem, illam vero aſperiorem emittũt. Et foraminum alia quidem ſunt maiora: alia vero minora. & hæc quidẽ ſunt linguiæ propinquiora: illa vero remotiora. & quæ ſunt anguſtiora, ſunt latioribus acutiora. in pueris itaque & in mulieribus ſunt voces acutiores: Quæ autem latiora, tardiora. Silr & quæ ſunt propius, ſunt remotioribus acutiora. quorum commemoratione fit harmonia, & melos: numerus autem velocis, & tardi. Qd' in reliquis quoque inſtrumentis numerus conſideratur, omnibus apertum eſt. commoderata n. digitorum eleuatione, & poſitione perficitur. Qui ergo in aliis eſt numerus, ſm tarditatem, & celeritatem figuratur. Qui autem in oratione, quę eſt pronuncianda, ſm longum & breue: qui etiam metrum ſolus dicitur. Cum tardo autem proportionem & conuenientiam habet longum: cum celeri vero breue. nõ ſolum autem in poeticis ſcriptis cõſideratur metrum, ſed & in oratoriis. Dicimus ergo lõgum eſſe membrum vel curtum & mutilum: & ex eo, quod non ſunt commoderata membra, non eſt numeroſa oratio. Qui itaq; de forma orationis ſcripſerunt, tradiderunt, quot, & quales pedes aſſumpti ad oratorium membrum, hoc recte efficiant. Hæc quidem in digreſsione: ſed redeamus ad dictionis contextum.

Et quæcunque alia ex inanimatis extenſionem habent, & concentum, & ſermonem.

Extenſionem dixit pro eo quod eſt, numerum Sicut enim dixi, circa temporis extenſionem, quæ fit plus vel minus, & eorum commoderationem, conſideratur numerus. Melos autem dixit, pro eo quod eſt, harmoniam quæ circa acuti, & grauis commoderationem verſatur: ſermonem autem dictionum compoſitionem.

Videtur enim uox quoque hæc habere.

Similis eſt, inquit, muſicorum inſtrumentorum ſonus voci, quatenus eius habent imitationem, quæ dicta ſunt. clarum eſt autem, ꝙ vocem maxime nunc dicit ſermo-

nem. circa eã enim ſolam conſideratur dictio. In vocibus enim inarticulatis eſt melos quidem, & numerus: dictio autem non ita. nam etſi de Pica, vel Pſitaco dixeris, vel aliis eiuſmodi, non proprie eſt dictio, niſi ſm imitationẽ, & conuenientiam, ſicut & in inanimatis.

Multa autem animalia vocem non habent: ut & quæ ſanguine carent: & ex iis, quæ ſanguinem habent, piſces.

Quoniam dixit vocem eſſe animati ſonum: nõ omne autem animatum vocem habet: ſed ſunt quędam quæ voce carent: hoc ipſum definit. Non enim ſimpliciter animata ſunt voce prædita, ſed animalia & nec omnia animalia, ſed ea ſola, quæ habẽt pulmonem, hoc eſt, quęcũque reſpirant. Vocis enim materia eſt reſpiratus aer, vt ipſe in proceſſu oſtendet. Neq; inſecta, vt muſcæ, apes, & ſimilia, nec quæ ſanguine carent, vocem edunt, vt vermes. Sed neq; omnia ſanguinem habentia, vt quęcũq; ex aquatilibus non ancipitem vitam agunt, vt piſces. neque enim habet pulmonem & propterea vocem nõ emittũt, et ideo ἔλλοπες appellati ſunt, quaſi [illegible], hoc eſt voce deſtituti. Sed neq; quæcunq; ancipitem vitam agũt ea vocem emittunt: nam neq; quæ teſtaceam cutem habent, vt cochleæ: neq; quæ mollioris ſunt teſtæ, vt cãcri, & mures aranei. Ex iis autem, quæ ancipitem vitam agũt vocem edunt & fluuiatilis equus, & crocodilus. Dicitur enim & hic breuem, & exiguam vocem edere. Dubitauerit autem quiſpiam, quomodo dicãtur inſecta vocem nõ edere. Quid eſt enim cicadis vocalius? Quin & muſcæ inter volandum non minimum bõbum edunt. Dico ergo non eſſe vocem eorum vocalem ſonij emiſſionem. neq; enim per vocalia hæc inſtrumenta fiunt. Eſt enim quædã pellicula circa ſuperficiem ſub pectore cicadarum, quam aliis verberantes, & interceptum aerem exprimentes, ſonum emittunt. Similiter & muſcæ aſperis aliis percutientes ſonant: ſtantes certe bombum emittere deſinunt.

Idq; non circa rationem, ſiquidem aeris motus eſt ſonus: ſed qui dicuntur vocẽ edere, ut in Acheloo piſces, branchiis ſonãt, uel aliquo alio eiuſmodi.

Poſtquam dixit piſces non habere vocẽ, huius ipſius cauſam ſubiunxit. Si enim inquit, vt oſtenſum eſt aeris motus ſonus eſt: vox autem eſt ſonus quidam: in aere aũt non degunt piſces, ſed in aqua: merito vocem, non habẽt vt qui non aerem moueãt, ſed aquam. Et ex iis, quæ vtrobiq; indiſcriminatim viuunt; quęcunq; vocem habent, non poſſunt vocem in aqua emittere. Neq; enim nos cũ aquam ſubiecimus, edere vocem poſſumus. Sed & qui dicuntur vocem edere in Acheloo, magni ſunt, quos quidam vocem emittere exiſtimant, quando circa aquæ fuerint ſuperficiem. Dicit ergo non oportere exiſtimare eos vocem emittere. neque enim per vocalia membra ſonũ faciunt, ſed ſecundum aliquem branchiarum motum. Quando enim ij circa aquę ſuperficiem natant, cum magni ſint, & multum aquæ intercipiant, deinde branchias contrahant, aquam emittunt, & emiſſione turbant: eaq; turbata aliquid aeris intercipit, qui ictu aquæ expreſſus ſonat & hoc modo videntur illi vocem emittere, vt de muſcis, & cicadis diximus. Quare extra animal fit ſonus, & non per inſtrumenta vocalia. & in talibus ſimiliter euenit vt in columbis, quæ volantes alis ſonant. Similis ergo eſt is ſonus plauſi, qui fit per manus. Quare ſi & ſcari vocem edere dicũtur, idem de iis exiſtimãdum eſt. Illud aũt; Vel aliquo alio eiuſmodi, adiecit, q contingit non ſolũ branchiarum contractione eos dicto modo ſonare, ſed & ore aquam excipientes, & cum ſtrepitu extrudentes. Certe cum ſunt in profundo, non ſonant. Fieri enim non poteſt, vt in aqua fit ſonus. Propterea ergo, vt iam dixi, ſi in aqua manus ſimul percuſſerimus, non ſonant. Eſt. n. aqua quidem ſonorum tranſportatrix, ſed quæ ſonum non emittit.

Vox autem eſt animalis ſonus, & non quamlibet parte. Sed quoniam quodcunque ſonat, uerberante aliquo, & aliquid, & in aliquo ſonat: id autem eſt aer: ea ſola uocem merito ediderint, quæ aerem ſuſcipiunt.

Poſtquam diſcreuit ea, quæ vocem edunt, ab iis, quæ non edunt, & ex iis ad vocis rationem tradendam ingreſſus eſt: vult deinceps eius, quę eſt proprie, vocis ratione tradere. Eam autẽ ab aliis ſonis dupliciter diſcernit, & ex modo generationis, & ex fine. Ex modo itaque generationis, q vox quidem fit expirato aere expreſſo contractione thoracis, ſecundum eam, quæ illi ineſt, ſonatiuam facultatem, & in aſperam arteriam incidẽte, & in eũ, qui in illa eſt interceptus, aerẽ: qui denio ictu infractus, retortus, & vibratus, cohærentem aerem ad auditum vſq; percutit. Eſt enim oris hiatus, qui eſt ad radicem vſq; linguæ, gula. Illinc autem duo vaſa feruntur, hoc quidẽ ad thoracem, quod aſpera arteria dicitur: alterum autem ſecundum tendinem vſq; ad ventriculum, quod dicitur œſophagus Per œſophagum itaq; fit ciborum additus, per aſperam autem, ſpiritus, qui fit ſecundum inſpirationem. & expirationem. Qui quidem dicto modo expiratus facit ſonũ qui vox dicitur. quando fit cum aliqua imaginatione ſignificatiua. Ex modo igitur generationis hac ratione differt vox ab aliis ſonis. Quicũq; n. ſoni non ſunt aĩalium, vel, qđ magis eſt, aĩalium quidem ſunt, ſed nõ per prædicta vocalia inſtrũa fiunt, non ſunt voces. Ex fine autem, q vox fit p aliquem aĩalis impulſum ad aliquid ſignãdũ. itaque & cum imaginatione. Quare & irrationalium ſoni, voces. Compaſcentẽ inquit, ſuem perſequens vluluat. Nam & canis, quando habet imaginationem alieni, latrat: quando autem familiaris & domeſtici, blandiens mouet caudam. Et, vt ſemel dicam, cum talem, vel talem typum ſecundum imaginationem ſuſceperint, diuerſas voces edunt. Sunt itaq; voces ſignificatiuæ animæ affectuũ. Nam cum cibum appetunt, quadam voce vtuntur, & aliam edunt vocem, cum triſtitia afficiuntur: aliam, cum lætantur. Tuſſis autem quæ fit per exitum ſpiritus per aſperam arteriam, non eſt vox. Differt enim & modo generationis, & fine. Modo quidem generationis, quod in voce, qui extruditur ſpiritus, ſenſim & ſecundum naturam egrediens, percutit ordinate eum, qui eſt in aſpera arteria, & ipſam arteriam. & ille paulatim truſus, & a percutiente, & ab aſpera arteria, ſonat numeroſe. fit enim volẽte animali. In tuſſientibus autem ſpiritus, vt qui præter naturã mouetur, aceruatim & inordinate e thorace egreditur, & ſeipſum quoq; ferit, & in quod eſt in aſpera arteria. Cum enim humidum præter naturam in thorace contractum fuerit, id natura vult per ſpiritum extrudere. Deinde cum non valet ſpiritus id extrudere, ipſe ab eo repercutitur. & ſæpe enixus interrũpitur. Vnde fit etiã corporis concuſſio. Ipſum autem interrumpi & concuti ſignum eſt, q non valet ſpiritus extrudere adiacentia, & qñ laborat aliquis inflammatione: ſpiritus, qui eſt circa thoracem in anguſtias redactus, difficultatis anhelitus, & inordinati per tuſsim motus cauſa eſt. Hac itaq; rõne differt tuſsis a voce, & fine, q non fit cum imaginatione. nõ enim alicuius ſignificandi gratia, ſed fit coacte. niſi ſm aliquam cõuentionem fiat vt ſi excreauero, vel tuſsiuero, hoc ſignificabo. tunc n. & ea voces quædam ſunt. Sic ergo, vt paucis com, lectar, licet dicere vocem eſſe aĩalis ſonum, per vocales partes cum imaginatione factum, imaginatione, alicuius rei ſignificandæ gratia. Quare & in thorace inſpiratum aerem paulatim mouemus, prout elegerimus cũ celeritate, vel tarditate loqui. Hæc itaque ſunt vocis inſtrumenta. Sermonis autem lingua, palatum, dentes. Taliter enim, & taliter vocem edentem ſpiritum per quandam eiuſmodi circũactionem lingua figurans, fit dictiones facit. Quare quibuſcunq; lingua ſupra modũ vel relaxata, vel alligata eſt, ij non loqui, vel non articulate loqui poſſunt; cum lingua nõ amplius poſsit ſm rõnem motus facere, per quos vox figuratur. Sicut n. in tibiis, & in inſtrumentis muſicis, qui per vtres, vel corpus in tibias efflatur, ſpiritum, & taliter, vel taliter ſonat, figurantes digiti, in dictiones adaptant: ſic & lingua eum, qui ex thorace efflatur, & ad arteriã ſonat, in dictiones figurat. Vnde & irrationalia animalia, qm̃ animam rationalem non habent, remiſſam linguam, & labra diducta habent. neq; n. ea opus habebant ad linguæ miniſterium. Vnde

& ex volucribus, quæcũq; linguæ & genarum compoſitionem & ſpeciem habent hoibus perſimilem, nec valde hiantem, poſſunt imitari ſermonem, cuiuſmodi ſunt picæ, & pſitaci, & ſimilia. Sed quoniam quodcũq; ſonat, verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo ſonat: aliquo quidem, ꝙ percutit: aliquid vero, ꝙ percutitur: in quo autem ipſe declarauit dicens. Ideſt autem aer. Si autem ſic ſit ſonus, merito quæcũque pulmonem non habent, &, quæ in aquis degunt, vocem non habent.

Materia enim, eo quod reſpiratur, utitur natura ad duo opera: quemadmodum lingua ad guſtũ, & ad ſermonem. Quorum guſtus quidem eſt neceſſarium, unde & pluribus ineſt: Sermo autem, & interpretatio, ut bene ſit. ſic & ſpiritu, & ad calorẽ, qui eſt intus, ut neceſſarium: cauſa autem in aliis dicet: & ad uocem, ut ſit, q bene eſt. Reſpirationi autem inſtrumẽtum guttur, cuius autem gratia hæc quoque pars eſt, pulmo.

Qm̃ dixit ea aĩalia voce vti, quæ reſpirant: eſt autem reſpirationem præcedens alius quidam vſus in iis, quæ reſpirant: quõ ad vocem quoq; reſpiratio confert, ꝑ hęc addidit. Sicut.n. inquit linguam fecit natura ad duo opera: quorum alterum quidem ad hoc, vt ſint confert iis, quæ habent, guſtus: alterum aũt ad hoc, vt bene ſint, ſermo: Sic & reſpirationis duo fecit opera, quorum vnũ quidẽ ad hoc, vt ſit, alterum vero, vt bene ſit. Compendium.n. ſibi vendicat nã, & ideo iiſdem in pluribus vtitur. Nã ergo lingua vtitur, & ad ſuccorum vſum, & ad ſermonem. Quorum alterum quidem ad hoc, vt ſint, conduci: nam ſine alimento viui non põt. Sermo ãt ad hoc, vt bene ſit. Hinc.n. fit aĩal, ꝙ ſocietate delectatur, & cum aliis cõicat, homo: & per eum docti, & ſciã præditi a præceptoribus reddimur. Propterea guſtus idem eſt in oĩbus aĩalibus: ſermo aũt non in oĩbus: ſed neq; oĩno vox: ſed in perfectioribus. Sicut ergo in lingua habet, ita & in reſpiratiõe. Nam & ad interni caloris refrigerationem confert, ꝙ eſt naturæ opus neceſſarium. Nã ad hoc, vt ſint, reſpirãtibus confert, vt in libris dictum eſt de partibus aĩalium, & in tract. de reſpiratione, et expira. ad quæ etiam differt, vt q ſit in illis dicturus. Opus.n. inquit, habet & pulmo reſpiratione, vt q ſit ſm naturam calidior in pedeſtribus animalibus, eo ꝙ ſit cordi ſuperpoſitus: & multo prius cor. ab eo.n. in pulmone quoq; calidum nimis abundat. Propterea ergo dixit primum refrigeratione opus hr̃e eum, qui eſt circa cor, locum. refrigeratur.n. ipſum ꝑ pulmonẽ reſpiratum aerem recipientẽ, & propria refrigeratione illud quoq; refrigerantem. Hic eſt ergo neceſſarius reſpirationis vſus, q ad hoc, vt ſint, aĩalibus confert. Confert aũt & ad ſermonẽ, q nobis ineſt ad hoc, vt bene ſimus. ſiquidem & vox ad ſermonem. Vox.n. eſt mã ſermonis. Vocis autem materia eſt expiratus aer. Eſt aũt cauſa effectiua natura Inſtrumentaria vero aſpera arteria. Eſt.n veluti tibia. certe iuuenes quidem ſunt vocaliores: vt q eã lenem habeant: ſunt aũt ſenes minus vocales: vt q eam habeant aſperam. Finalis aũt, ſignificatio. Aĩali.n. vocis finis eſt, vt per eam aĩę motus & habitus ſignificet. Sermonis autem materia quidẽ, vt dictum eſt, vox eſt. effectiua autem cã, rationalis aĩa. inſtrumentaria vero, lingua, & palatum, & dentes: Finalis vero, mentis conceptuum ſignificatio. Vocis autem inſtr̃m eſt guttur, ꝙ Græce φάρυγξ. φάρυγξ autem fœminino genere qñq; dr̃, & ſignificat fauces. eæ autem ſunt vaſtus ille hiatus, q eſt poſt linguæ radicem: qñ vero maſculino, ſignãt laryngem, ſeu guttur, ſicut & hic. Eſt aũt larynx ſeu guttur aſperæ arteriæ extremum: ꝙ a tribus chartilaginibus continetur: ab ea quæ dr̃ arytænoeid eſt a clypeiformi: & ab ea, q̃ eſt innoĩata. Quæ quidem extenſæ & contractæ ab iis, q illic ſunt, muſculis vocem componunt. A tali.n. horum contractione, & extenſione, vel magis, vel minus formatur vox ſm acutum, & graue: & ſi qua alia forma circa eam cõſideratur: ſicut a lingua, & palato, & dentibus formatur ſermo. Vocis ergo inſtr̃m, vt paucis totum abſoluam, eſſe dicit aſperã arteriam. Huius.n. principium eſt pharynx, ſeu larynx, ſeu guttur, vt ipſe dixit. Cuius aũt gratia hæc quoq; pars eſt, pulmo. Propter pulmonem.n. ait factam eſſe aſperã arteriam, q̃ pharyngem appellauit: vt ꝑ eam ingrediens ſpiritus eum refrigeret. Quæcunq;.n. habent pulmonem, ea habent quoq; aſperam arteriam. Quæcũq; ergo habẽt pulmonem, aſpera arteria refrigeratur eorũ, ꝙ eſt intus, calidum ingrediente aere. Piſces aũt per branchias refrigerant calidum, qđ eſt intus, eas contrahentes, & aquam admittentes. Quare pulmone non indigent, & alioqui aquatilia non valde opus habent, vt exterius ingrediatur frigidum, vt refrigerentur. Nam cum ea aqua circũſtet, ipſo tactu refrigerationem facit. Si autem & eo, qui eſt in profundo, frigidi aditu opus habeant, per branchias hoc faciunt contractas, & extenſas.

Hac.n. parte plurimum habent calidi pedeſtria animalia. reſpiratione autem opus habet, & qui eſt circa cor, locus primus.

Pedeſtria, inquit, aĩalia, quę pulmones habent, ſuperãt aquatilia in ea, quæ eſt in pulmone, caliditate. Nam cum pulmonem non habeant, neq; eam, quæ in eo eſt, caliditatem habebũt. Pulmonem.n non habent: qm̃, neq; cor. Quæ.n cor habent, pulmonem quoq; habent. Nõ oportet autem exiſtimare eum hoc dicere ꝙ ſunt calidiora pedeſtria aquatilibus: ſed hac parte calidiora: qm̃, vt dixi, non habent illa pulmonẽ. Sunt.n. quædã aquatilia pedeſtribus nã calidiora. concoquunt certe piſces quidam arenam, & limoſa oĩa: quæ pedeſtria non concoquunt.

Quare neceſſe eſt, eo intro reſpirante, ingredi aerem.

Inſpirationis & expirationis cõe genus reſpiratio. Hic itaque reſpirans, dixit, pro eo, qđ eſt, inſpirante aĩali, neceſſe eſt ingredi aerem in eum, quæ eſt circa cor, primum locum. Is.n. eſt primus, qui in frigidatione indiget. Fõs.n. innati calidi eſt cor. Qm̃ autem ei eſt ſuperpoſitus pulmo, & ex eo multum calidi recipit: ipſe quoque infrigidatione indiget. Primo ergo cor refrigeratione indiget: propter ipſum autem & pulmo. Per inſpirationem ergo refrigeratur: per expirationem autem fuliginoſa excrementa excernuntur.

Quare ictus reſpirati aeris ab ea, quæ eſt in illis partibus, anima ad eam, quæ dicitur arteriam, uox eſt. Non enim omnis animalis ſonus uox eſt, ſicut dixit, eſt enim lingua ſonare, ut qui tuſſiunt. Sed oportet & animatum eſſe, quod uerberat, cum imaginatione alia.

Hic vocem definit a modo generationis. Primum.n. vox eſt, inquit, ictus expirati aeris ad aſperam arteriam, ab ea, quæ eſt in ſpiritu, & in thorace, animali facultate. Addet autem etiam deinceps definitioni id, cuius cauſa, dicens: ꝙ verberans eſt animatum, vt hoc cum aliqua imaginatione faciat. Quare talis quoque eſt ſonus ſignificatiuus, dico autem vox.

Significatiuus.n. quidam ſonus eſt uox, & nõ reſpirati aeris, ut tuſſis: ſed illo uerberat eum, qui eſt in arteria, ad ipſam.

Duobus modis, vt iam dixi, ſeparat tuſſim a voce, & a ſine, ꝙ non ſignãtiua, ſed coacta ſm aliquem fit affectũ, & ꝙ non in oĩbus ſimilem habet voci gnationem. In voce.n. qui ex thorace exprimitur ſpiritus, paulatim incidẽs in ſpiritum in aſpera arteria interceptũ, percutit ad ipſam arteriam ipſum cõprimens: & ſic ea percuſſa ab illo, q eſt in ipſo ſpiritu, fit ſonus, q eſt in voce. Fit aũt articulatus, qñ ex arteriæ concauitate truſum aerem circa fauces lingua taliter, vel taliter figurauerit. In tuſſi autem extrudit quidem ex thorace, ſed aceruatim: & non ſolum percutit eum, qui eſt in aſpera arteria, aerem, ſed & ab eo percutitur: & alia fiunt, vt iam prædixi.

Signum autem, q non poſſit edere uocem reſpirans, neque expirans ſed detinens. cum enim mouet retinens.

Reſpirantem inquit, pro eo, qđ eſt, inſpirantem. Generali.n. noie pro ſpeciali vſus eſt. Quid ergo, inquit, ꝙ expiratus aer facit vocem? Signum aũt, ꝙ non poſſit vocẽ edens inſpirare, ꝙ egreditur ſpiritus, & ſi alij ingredienti obuius fuerit, interrupitque. Nõ ſolum autem, inquit, fieri non poteſt, vt inſpiret, q vocem edit, ſed neque vt expiret. Atqui hoc ipſum expirandum fit vox. Et hanc dicit

generationem vocis expiratum aerem. Fortaſſe ergo illud dicit, ꝙ aceruatim expirantes non poſſumus vocem edere. Denſa.n.expiratione conſumitur ſpiritus. & non prius vocem edere poſſumus, q̃ aliud inſpirauerimus; ꝙ expiratum ſubſeruiet ad vocis gñationem: Tragœdos itaq; admiramur, ꝗ carmina ſine interruptione cum vehementia extendunt, ꝙ diu eis ſufficit ſpiritus. Q; aut ſic habet hi ipſi declarant, qñ ſunt cantaturi, multo prius ſpiritum inſpirãtes, & ſic vocem emittere incipientes, vt eis ſufficiat circa expirationem. Quare neq; ſine reſpiratione diu loqui poſſumus, eo ꝙ conſumatur ſpiritus, qui eſt in thorace. Opus ergo habemus prius aliũ inſpirare ad ſubminiſtrationem vocis. Fieri aũt non poteſt, vt ſimul inſpiremus, & loquamur. Nã neq; fieri poteſt, vt ſimul inſpiremus, & expiremus. Ei.n.contraria mouet, qui retinet. Qui n.eſt vocem editurus retinens eum, ꝗ eſt in thorace, ſpiritum, mouet eum, ꝗ eſt in arteria. Conuenientiam aũt & proportionem habet, ꝗ in aſpera arteria intercipitur ſpiritus, cũ eo aere, ꝗ eſt inædificatus in auribus: niſi, ꝙ is quidem, ꝗ eſt in auribus, eſt immobilis, & ſemper idem; Qui eſt autem in aſpera arteria, eſt aliquando alius.

Clarum eſt enim, cur & piſces ſint muti: non.n.habent laryngem, ſeu guttur: quia aerem non ſuſcipiunt, neque reſpirãt. Sed & qui dicunt piſces vocem emittere, errant. Sed propter quam cauſam, eſt alius tractatus,

Ex prædictis clara eſt cauſa propter q̃ piſces ſunt muti: quia vox ex expirato fit ſpiritu, in aſperam arteriam incumbente: qm̃ nec pulmonem habent, cuius gratia hæc pars eſt, merito ſunt muti. Et quicũq; inquit, eos vocem edere exiſtimant, ꝙ in Acheloo ſonent piſces, ij fallunt, ſonum vocem eſſe putantes, ſunt aũt quidem, qui dicunt piſces quoque reſpirare: & propterea nonnulli conantur oſtendere, ꝙ eſt aer in mari. eſt aũt hoc falſum. Si.n.aerem reſpirarent piſces, cum ſunt in aqua: cur non piſces quoq; in aere viuunt? ſicut nec nos in aqua neque.n branchiæ ſufficiunt ad attrahendum intro aerem. Vnde cum breui tempore ſuffecerint, pereunt Propterea ergo quia nec inſpirare, nec reſpirare poſſunt merito vocem non edunt. Et alioqui, quõ fieri poteſt, vt aer ſit in aqua? neq;.n.aeri natura inſitum eſt, vt in aqua ſubſidat. Declarant autem inflati vtres, & amphoræ inanes, quę ſupernatãt, & bullæ, quę fiunt, vbi parua aeris particula intercepta eſt. Propter q̃ autem cauſam, eſt alius tractatus. Vel dicit cauſam propter q̃ falluntur, & adducuntur, vt vocem edere exiſtiment: vel potius propter q̃ cauſam non reſpirant. Huius autem cauſam quoq; dixit in libris de partibus animalium neq;.n.ſufficit eis, quæ fit ex aere, refrigeratio: & iõ non habent reſpiratiuas aeris partes, neq;.n.habent circũſtantem aerem: ſed aqua eis hunc vſum præbet, quæ iuxta rationem reſpirati aeris ab eis per branchias attrahitur, & rurſus expellitur. Neque quæ ſanguine carent refrigeratione indigent, eo quod in eis non ſit tantum calidi. Inſecta autem, vt iam diximus, per ſciſſuras, ſi quid opus ſit, refrigerantur. & ea quidem, vel omnia, vel magna ex parte, ſanguine carent.

De odore autem, & odorabili, prædictis minus definitu facile eſt. Neq;.n.clarum eſt, cuiuſmodi quid ſit odor, ita ut ſonus, vel lux, vel color. Cauſa autem eſt, ꝗ hunc ſenſum nõ habemus exactum, ſed multis animalibus deteriorem. Homo.n.male odoratur: & ex odorabilibus nihil ſentit præter id, quod eſt iucundum, & quod moleſtum: cum non ſit exactum ſenſorium. Rõni autem conſentaneum eſt, & quæ duris ſunt oculis, ſic colores ſentire, nec eis eſſe apertas colorum differentias, præter q̃ eo, ꝗ eſt terribile, & eo, quod eſt tutum, & metum non afferens, Sic autem odores quoq; genus hominum.

De odoratu & odorabilibus doctrinam mediam collocauit. tertiam quidem a viſu & auditu: priorem autem guſtu, & tactuq;. qm̃ mediam ſortitus eſt aliorum naturam. & ſm operationes, & ſm ſubiecta. ſm operationes quidem, ꝙ viſus quæ ſunt longiſſime, apprehendit: auditus autem & ipſe quidem, quę longe ſunt. ſed minus viſu. Neq; n.ex eodem ſpatio, ex quo videmus, ab eodẽ quoque ſonos audimus. Sic itaq; in Meteoris dicebatur, qđ propterea tonitru poſterius audimus: fulgur autem prius videmus: ꝙ citius videre, q̃ audire poſſumus. Spiritu.n.nubes irrumpente fit tonitru: ex irruptione autem ſpiritus accenditur: ſicut in lapidibus, qui alliſione, & confractione ignem accendunt. Cum ergo primam tonitru generationem habeat, primum fulgur videmus: ꝙ viſus ſit acutior, & quæ ſunt remotiora magis apprehendat, q̃ auditus & propterea facto tonitru ſtatim fulgur quoq; audimus. magis n.opus habet auditus, vt propinquius aer a ſono afficiatur, vt ſic eum apprehendat. Et in remigeratione, ſi quis longe fuerit, ſublatum prius remum videbit: deinde ſonum ſentiet. Guſtus autem & tactus poſt eos, ipſa ſenſilia attingentes apprehendunt. Odoratus itaque, neq; quæ ſunt eminus, apprehendit, vt viſus, & auditus; neq; opus habet tam propinquum hr̃e ſenſile, vt guſtus, & tactus. Ad vtrũq; ergo eorum eſt medius. Sic ergo ſm operationes medius eſt odoratus. Scđm ſubiecta vero, ꝙ viſus quidẽ circa colores verſatur, & lucem, quæ ſunt ignea. eſt autem ignis ſubtiliſſimus, vt in corporibus incorporeus. Auditus autem circa ſonos, qui ſunt aeris, qui eſt igne quidem craſsior, reliquis vero ſubtilior. inane itaq; quidam exiſtimat eſſe aerem. Guſtus aũt circa ſuccos, qui ſunt aquæ: ſuccis.n.vehiculum eſt humidum. Tactus vero circa ſolida, & terreſtria. Inter hæc autẽ quatuor olfactus eſt medius, ꝗ circa vapores verſatur, & medij cuiuſdam generis corpus. Qui quidem ſunt medij vel inter terram & ignem, vt ſicca exhalatio: vel inter aerem & aquam, vt humida. Sic autem et Plato, ſm dictum elementorum ordinem, ſenſus vniuſcuiuſq; ſecernit & definit. Iure ergo cum medium locum odoratus habeat, mediam quoque de eo fecit doctrinam. Dicit ergo, ꝙ odoratus ratio eſt reliquis ſenſibus minus definitu facilis. et iõ odorabilium quoq; rõ non eſt aperta, Huius autem, obſcuritatis, & incertitudinis cauſam eſſe dixit: ꝙ hunc ſenſum non habeamus exactum, ſed multis aĩalibus deteriorem. Sicut.n.tactu reliqua oĩa ſuperamus: ſic in hoc inferiores ſumus. Declarant aũt & veſtigantes canes, & quædam volucres quæ a longo interuallo olfaciunt.

Velut, inquit, Lacenę gradũ ſagacis canis. & rurſum.
Non pernix pedibus ſurſum lepus aufugit illum.

Propterea ergo dico, ꝙ obſcurum, & pro aliorum ſenſuum ratione exiguum habeamus odoratum. In aliis quidem ſenſibus, ſolum, ꝙ ſenſilium genus vnicuique ſit ſenſui ſubiectum, cognoſcimus. ſed & quæ ſunt ſpẽs ſub genere. Scimus.n.colorem eſſe genus viſibilium, & huius generis ſpecies exacte diſcernimus; vt album, nigrum, rubrum, fuſcum, & alia. Silr̃ & in auditu. genus quidem ſoni: ſpecies vero, acutus: grauis. Silr̃ in guſtabilibus genus quidem, ſucci: ſpecies autem dulce, & amarum; et reliqua. & in tangibilibus quidem genus non eſt apertum: neque enim habemus vno nomine appellatum. Quamobrem & de eo dubitat an ſit vnus ſenſus, an multi, quia fieri nõ poteſt vt tangibilia vno genere comprehendamus: cum ſint multę ſm ſpecies oppoſitiones: eorum quidem certe ſpecies ſunt valde manifeſtæ: calidum: frigidum: ſiccum: humidum: graue: leue: durum: molle: & reliqua. In odoratu vero non ſolum qđ ſit odorabilium genus ignoramus: ſed neque quæ ſit ſm ſpeciem ipſorum differentia, cognoſcimus Vnde neq; ea nominare poſſumus. Quando enim odorabilia dicimus, ea denominatiue a ſenſu nominamus: ſicut & colores, viſibilia: & ſuccos, guſtabilia: & ſonos, audibilia, Ea.n.nomina non ſunt naturæ ſenſilium, ſed eorum ad ſenſus habitudinis. Coloribus.n.per ſe ineſt, vt ſint colores. Etſi.n.non ſit viſus, qui eos apprehẽdat, ſunt nihilominus colores. Vt ſint autem viſibilia, eis ineſt in habitudine, quæ eſt ad viſus. Sic & quando dicimus odorabilia, & tangibilia, nomina dicimus habitudinis eorum, q̃ habent ad ſenſus; eorum quidem naturæ ſignificatiuum nomen nullum habemus, ſicut in viſibilibus, colorem & in guſtabilibus ſuccos, & audibilibus, ſonos. Sed in tangibilibus quidem, & ſic commune non nominatum eſt, vnaquæque certe ſpecies diſcernitur, vt

frigidum:calidum:molle:durum:& reliqua. in odorabilibus vero, neque cõis eorum natura, quænam ſit, nobis cognita eſt, neque vnaquæque ſpecies. Diſcernere.n. odorabilia ſm ſpeciem non poſſumus: ſolo autem iucundo, & moleſto diſcernimus, neſcientes quænam odorabilis proprietas nos voluptate affecit, vel moleſtia, ſicut in coloribus ſcimus: Quod hic quidem color, verbi gratia, valde albus moleſtus fuit, niger autem non eſt ſenſui moleſtus: & quod dulcis quidem ſuccus delectat: amarus autem moleſtia afficit. Similiter & in ſonis, & aliis. Bene olẽs enim & male olens non ſunt nomina naturæ, quæ ex eis ſenſui ineſt. Sicut & in viſibilibus dicimus formoſum, & deforme: & in audibilibus, bene ſonans, & male ſonans. Quod autem odorabilium ſpecies diſcernere nequeat, cauſa eſt, quod exilem, & exiguum habeat hũc ſenſum. Quoniam ergo imbecillũ hunc ſenſum habemus, ſi cum aliis animalibus conferamur: propterea & eius ratio eſt definitu difficilis. Sic ergo, inquit, habemus nos olfactũ, vt & quę duris ſunt oculis aĩalia, viſum: vt cancri, piſces. Propterea ergo nec tegumenta eis fecit natura, vt in aliis animalibus ſupercilia, ꝙ non facile lædi poſſint propter duritiem. Sicut ergo nos odorabilia exacte non apprehendimus, ꝙ eum ſenſum exactum non habeamus: ſed ea ſolo iucundo, & moleſte diſcernimus: ſic rationi cõſentaneum eſt ea quoq;, quæ duris ſunt oculis, colores apprehendere: non ſic autem, vt album vel nigrum: cum reliqua aĩalia norint, & albi colorem, & ꝙ delectat vel moleſtia afficit. Q; reliqua enim animalia inſiſtant & colorũ, & aliorum ſenſilium drĩę, ex operatione clarum eſt. Sicut enim dñm norunt, tali figuræ inſiſtentia, ꝙ adunco forte eſt naſo, vel ſimo, vel quid aliud eiuſmodi, ita norunt & ꝙ eſt albus, verbi grã, vel æthiops. & panem diſcernunt, vel fœnum, non ſolum odoratu, ſed & tali colore. Vnde & ad id ꝙ eſt eiuſdem coloris, errauerint. Sic itaque reliqua aĩalia. Sed quæ ſunt duris oculis, rationi conſentaneũ eſt, inquit, non eandem colorum drĩam apprehendere: iucũdo autem, & moleſto, ea ſolum diſcernere. Vt ergo, quæ duris ſunt oculis, viſum habent: ſic & nos odoratũ, ꝙ odorabilium ſubĩgñ non inſiſtentes, ea ne nominare quidem poſſumus: ſed per circũlocutionem odores appellamus, croci odorem dicentes, vel acrem, vel amarum, vel quædam alia ex guſtabilibus. Quæ eſt autem conuenientia, & cur ſic appellamus, in dictionis contextu conſiderabimus. De odoratu autẽ, & odorabili: Græce eſt ὀσμὴ, ꝙ & odorem, & odoratum ſignat. Vel ergo idem ὀσμὴ .i. odorem, & odorabile dicit, qđ eſt veluti odorabilium genus: ſicut audibiliũ ſonans. Genus autem non proprie, ſed ſimplr nomen commune, denominatiue ab odoratu deductum: ſicut a viſu viſibile, & auditu audibile. Vel ὀσμὴ .i. odoratum, ſiue ipſam olfactus operationem, odorabile autem id, ꝙ eſt ſenſu apprehenſibile, vt vaporem: vel, vt ſemel dicam, talem affectum, qui eſt odoratu apprehenſibili. Nõ.n. clarum eſt, qui eſt odor, ita vt ſonus, vel lux, vel color. Ecce odorem ſono, & luci, & colori aſſimilauit, vt generalioribus. Rationi autem conſentaneũ ſic. Qm̃ incertum eſt, an ſic vident, quę ſunt duris oculis, pulchre dixit. Rationi conſentaneũ eſt.n. veriſimile, cum dura ſit pellis, colorum operationes non exacte ad ſenſum tranſportari. Illud autem, Præterq̃ eo, qđ eſt terribile, & eo quod eſt tutum & metum non afferens, pro eo quod eſt, iucundo, & moleſto.

Videtur enim habere quandam proportionem & conuenientiam cum guſtu: & ſuccorum ſpecies cum odoribus. ſed exactionem guſtum habemus, q. is ſit tactus quidam: cum autem ſenſum habet homo exactiſſimum. In aliis enim, ab animalibus longo interuallo ſuperatur: ſecundum tactum autem eſt reliquis inſigniter exactior. Quare & eſt prudentiſſimum omnium animalium. Signum autem eſt, quod & in hominum genere, iuxta hoc ſenſorium, ſunt ingenioſi, uel non; ſed ſecundum nullum aliud. Qui.n. ſunt dura carne, ſunt hebetioris ingenij: Qui molles autem carnes habent, ij ſunt ingenioſi.

Conuenientiam inquit, & proportionem quandam habet odoratus cum guſtu: ꝙ per translationem ſecundum quandam conuenientiam ſuccorum noĩbus odorabilia vocamus, dulcem odorẽ dicentes, & acrem, & alios. Sed etſi quædam eſt conuenientia in odoratu, & guſtu: odoratum tñ exiguum & exilem habemus: exactiſſimũ autem guſtum. Deinde & cauſam intulit, ꝙ guſtum exactum habeamus: eo ꝙ, inquit, tactus quidã eſt guſtus: tactum autem exactiſſimum habemus nos hoĩes. In aliis enim ſenſibus a multis aĩalibus ſuperamur: in hoc autem omnibus ſumus ſuperiores. Quare, inquit, oĩum eſt animalium homo prudentiſſimus. Nam cum molles carnes habeat, ex quo ſentiendi quoq; virtute eſt magis præditus ſm tactum: excrementa celerius exudantur &, diffeſuntur: nec vis eius imaginatiua, & ratiocinatiua perturbatur. Sciendum autem, ꝙ vt materialem cauſam cauſificatur carnem. non eſt.n prudentiæ effectiua, niſi vt con cauſa. per colligamentum enim diſponuntur aĩales motus corporis temperaturis, non qui a temperatura quidẽ generentur, ſed non ſine tali tẽperatura, taliter, vel taliter operentur. Si aũt quædam alia fuerint, quæ molliorem hoĩe carnem habeant vt vermes, aliis videlicet carent. Neque.n. perfectam habent imaginatiuam facultatem. Nũc autem de perfectis aĩalibus agitur. Fortaſſe autem ne vermium quidem caro eſt, vt neq; muſcarum. Q; autem, eo ꝙ molliorem carnem habeat, hõ eſt prudentior, ex hoc confirmat: ꝙ & in ipſis hoĩbus, qui mollibus ſunt carnibus, ſint prudentiores, & ingenioſiores. & ideo ſtultos, & q ingenio carent, craſsipelles, & craſſos noĩamus. Clarum eſt. ꝙ aliis eiſdem ſeruatis, vt, eadem educatione, & eodem ſexu, ne virum cum muliere comparaueris ſi vtrique ſint eiuſdem ſexu, & naturæ, qui mollibus ſunt carnibus, ſunt ingenioſiores. eo q. vt dixi, excrementis & ſuperfluitatibus celerius diſperſis, & reſolutis, purior fit ſanguis, in quo eſt imaginatiua facultas. Diximus aũt, ſi alia ſint eadem, quia contingit nonnullos ex pluribus exercitiis, & circa illiberales artes operationibus duriorẽ carnem habere iis, qui vmbratilem vitam agunt, & in ocio verſantur. ratio autem quærit eam, quæ eſt ex natura, cõſtitutionẽ. Oportet ergo alia oĩa eadem eſſe, & tunc eius, ꝙ dr̃ veritatem quærere. Secundum aliud autem nullũ, pro eo qđ eſt. ſm nullum aliud ſenſorium peius ſe habẽs, vel melius, eſſe ingenioſos vel non, ſed ſm ſolum tactũ. Si quis autem, cum ipſe dixerit eſſe tactum aliis exactiorem, dubitet qũo a viſu inceperit, cum ab apertioribus incipere oporteat. Dicimus ergo, ꝙ etſi tactum habemus exactiorem, eſt tñ aliis ſm doctrinam difficilior. De eo.n. dubitabit, nunquid nullus eſt ſenſus tactus, ſed plures. Cum omnis.n. ſenſus circa vnam oppoſitionem verſet: viſus quidem circa album, & nigrum, & quæ intercedũt: auditus autem circa acutos, & graues ſonos: guſtus circa dulce, & amarum, & quod intercedit: tactus circa plures verſatur oppoſitiones: calidum & frigidũ: ſiccum, & humidum: graue, & leue: & alias plures.

Eſt autem ſicut ſuccus, hic quidem dulcis, ille uero amarus: ſic & odores. Sed hæc quidem habent proportione conuenientem odorem, & tactum: illa uero contrarium. Dico autem, ut dulcem odorem, & dulcem ſuccum. Similiter autem & acris, & acerbus, & acutus, & pinguis odor. Sed, ſicut diximus, quia non ſunt ualde manifeſti odores ab eis, nomina accepta ſunt, ſecundum rerum ſimilitudinem. Dulcis.n. à croco, & melle: acris autem à thymo & talibus. Eodem modo & in aliis.

Poſtquam dixit, ꝙ proportionem quandam habent odorabilia ad guſtabilia, & ꝙ non ſiſr odoratus odorabilia apprehẽdit, vt guſtus guſtabilia; & oſtendit cur guſtus ſit odoratu exactior: vult oſtẽdere, ꝙ eſt proportio, & cõuenientia odorabilium ad guſtabilia. Sicut.n. in ſuccis, hi quidem dicũtur ſucci dulces: illi vero acres: illi pingues: ſic & in odorabilibus per translationem hæc noĩa dicimus, exili quadam, & exigua participatione in vtroque conſiderata. Guſtabilium aũt ſimul & odorabilium alia quidem habent ſuccum odori conuenientem, vt crocus, & mel. Dulcis.n. in vtriſque odor dr̃, ſicut & ſuccus.

Similiter thymum, allium, porrum, guſtu ſunt, & odoratu acria. Alia vero non conuenientem: vt aloe guſtum quidem habet amarum: odorem vero dulcem: ſilr et ſtyrax. Clarum eſt autem, ꝙ in guſtabilibus quidem proprie dicuntur hæc nomina: qm̄ & eorum ſubſtantia comprehenſa eſt. In odorabilibus autem ſm̄ conuenientiam, quoniam mordax eſt ſuccus aeris: eſt autem & odorabile eo modo: propterea & id acre appellauimus. Et in aliis eadem eſt conuenientia.

Eſt autem, ſicut auditus, & unuſquiſque ſenſus, hic quidem eius, quod eſt audibile, & eius, qđ eſt inaudibile: ille vero eius, quod eſt uiſibile, & eius, quod non eſt uiſibile: & odoratus quoque eius, quod eſt odorabile, & eius, quod non odorabile. Non odorabile autem, hoc quidem, quod fieri non poßit, ut odorem habeat: illud autem, q̃ paruum, & malum habet. Similiter autem & guſtabile, & inguſtabile dicitur.

Sicut & in aliis ſenſibus dixit, viſu, & auditu, ꝙ non ſolum propria ſenſilia apprehendunt, ſed & priuationes, & exceſſus: tenebræ. n. q̃ non ſunt viſibiles, non alio q̃ viſu: ſic & in odoratu dicit, ꝙ apprehendit non ſolum odorabile, ſed & non odorabile. Q. n. odorem nō habet, quo alio iudicamus, q̃ olfactu? Non quicquid autem ſimplr eſt ſine odore, iudicat: ſicut neque viſua qđ eſt inuiſibile. Neq; n. qm̄ ſoni, & ſucci ſunt & inodorabiles, & inuiſibiles, propterea dicemus vel viſum ea poſſe apprehēdere, vel odoratum. Rō eſt, quæ iudicat ſonum eſſe inuiſibilē, & inodorabilem, non ſenſus: ſed eam apprehendit priuationem, quæ proprio ſenſilium habitui eſt oppoſita, vt qñ, ꝙ eſt aptum videri natura, non vr̄, vt perſpicuum: vel qđ natura olfieri conſueuit, odorem non habet, vt malum putrefactum: Hoc aūt clarum eſt, ꝙ per accñs, & per negationem apprehendit. Non odorabile aūt rurſus duplex eſſe dicit vel quod nullo mō eſt odorabile, & ſecundum priuationem, vt ꝙ eſt abſque odore: vel, qđ eſt quidem odorabile, ſed exiliter admodum odorabile, vt crepuſculum dicebatur inuiſibile. vt ſunt ſoporiferi odores, qui ſunt ſuffocatorij, & alia eiuſmodi: Sic aūt, inquit, & inguſtabile dicitur dupliciter, ſicut & in odorabile. Dicet autem, vbi tractabit de guſtu.

Eſt aūt & odoratus, per id, q̃ intercedit, ut aerem, uel aquā. Nam & quæ ſunt in aquis, uidentur odorem ſentire.

Sicut in viſu & auditu, eo, qđ intercedit, opus erat ad ſenſilium apprehenſionem: ſic & in odoratu, per id. n. qđ intercedit, eſt apprehenſio. Eſt autem, ꝙ odoratui intercedit, aer, et aqua. ea n. odorum perlatrix facultas, eſt cōis aeris, & aquæ. Quod. n. aqua quoque ſit odorum tranſuectrix, aperte ex piſcibus confirmat. Multa. n. ex iis, quę degunt in aquis, olfaciunt, & odore procul ad eſcam accurrunt: ſicut & in multæ volucres, vt vultures. Ij. n. ex valde remotis interuallis cadauerum odorem apprehendunt. Præterea autem & in pedeſtribus, vt venantes canes: ſicut & Sophocles inquit.

Sicut lacenæ ſagacis gradum canis.

Sicut ergo multę volucres, & multa pedeſtria aīalia odores eminus apprehendunt pp odoriferam aeris facultatē: ſic & multa aquatilia: ꝙ ea quoque ſit in aqua facultas. Conchæ certæ, & murices, quæ viſum non habet, eſcam perſequi cernuntur. Silr & crocodili carnes ſuper aquę ſuperficiem eis appenſas perſequuntur. Q. aūt non videtes ſimplr piſces eſcas, perſequunt, & ex muricibus, vt dixi, apertum eſt, quæ cum viſum non habeant, eſcas perſequuntur. Declarant aūt & alij piſces, qui noctu venātur. Dubitauerit aūt quiſpiam, ſi per id, ꝙ intercedit, odoratus apprehendit, ꝙ eſt aer & aqua, quare eſt odor odore potentior? Sæpe n. ſi male olens odor fuerit, accedens, q̃ bene olet, eum ſuperat: vel contra. Qđ quidem fieri non oporteret, ſi odorum tranſuector eſſet aer, non autē ipſi odorabiles vapores ad ſenſorium accederēt: ſicut omnes colores tranſuehit, et nūq̃ ſit validior operatio, v. gr. albi, vel alicuius alterius coloris, vt nigri: eo qđ non ipſi colores ſint i aere, ſed eorum operationes. Sic oportebat & in odoribus fieri, ſiquidem eorum ſolum operationes trāſueheret, & non ipſos vapores, qui ſunt corpora. Pręterea autem hanc dubitationem auget & hoc, dico aūt, ꝙ non per id, qđ intercedit, ſenſus apprehendit odorabilia, ſed ipſum odorabile deuenit ad ſenſorium. Tunc. n. thymiamata apprehendimus, qñ in ignem impoſita in ipſum reſoluuntur. Fumus. n. aperte videtur ad non aſcendens, & ad nos perueniens. Certe & qñ citius odorem apprehendere volumus, manibus fumum ad nares attrudimus. Quare fit quædam aperte corporalis effluxio ex ipſis bene olentibus corporibus: & non aer eorum operationes tranſuehit, vt in coloribus, & ſonis. Atq; dubitationem illam ſic reſoluimus. Dico autem eam, quæ vidētur oſtendere ex pomi bono odore, ꝙ qualitates ſeparantur a ſubiectis: & dicimus, ꝙ non ipſe per ſe ex malo bonus odor procedit, & ex ſimilibus, ſed cum aliqua ſubſtā. & quod dicimus, confirmamus ex eo ꝙ malum tpe corrugetur: & quod panno naribus ſuperpoſito, aerem quidem inſpiremus (non reſpirantes. n. non viueremus) odores autem non apprehendamus: nempe, ꝙ craſsior ſit ſubſtā, in quā collocatum eſt odorabile, nec poſsit ꝑ pānum percolari: aer autem percoletur. Quomodo ergo vtraq; hæc dicta conciliabuntur, & quod nunc dictum eſt, & quod dicit per odoriferam aeris facultatem incorporaliter tranſuehi odores ad ſenſorium? Ad hæc ergo dicimus, ꝙ reuera fiunt fluxiones quædam ſubtiles corporum a bene olentibus, & maxime a ſuffitis. & propterea, cum ſunt in aere, quæ eſt maior, & odorem habet efficaciorem, ſuperat minorem. Nam & in ſonis, vbi non eſt corporum effluxio, maior ſonus vincit minorem, & magis ſplendidum minus ſplendidum. Sed etſi fit quædam effluxio, non ipſa tamen in ſenſorio facta apprehenſionem præbet. ſed opus habet eo, quod intercedit, vel aqua, vel aere, qui odorabilium operationes tranſuehat. Qūo. n. aquatilia, quæ ſunt ſuper aquæ ſuperficiem olfaciūt? Neque enim eſt probabile hanc effluxionem per aquam deorſum ꝓcedere, ſed potius ſurſum; ſiue ſit vaporoſa, ſiue ſumoſa, vt deinceps dicet. Iam vero & crocodili olfaciunt, quæ ſunt ſuper aquæ ſuperficiem appenſæ carnes. & qđ non videntes ad eas accurrunt, ſed odorantes, ex hoc clarum eſt, ꝙ noctu quoque venantur. Et vultures ex infinitis interuallis cadauera ſentiunt: non eouſque autem vtique e corporibus effluxiones perueniunt. Sed videtur noſter odoratus, cum ſit exilis, & imbecillus, vehemētiori egere operatione. Qm̄ ergo, quæ in multo aere tranſuehitur operatio, minor fit, ſicut in viſibilibus habet, & audibilibus: propterea opus habemus, vt ꝓpius narem fiat odorabilis effluxio: vt cum eſt valida effluxio, ab ea facile afficiatur odoratus, in nare alterato aere. Sicut & qui imbecillos oculos, vel nares habent, niſi viſibilia, & audibilia propius admouerint, non apprehendunt. & propterea panno ſuper ſenſorium poſito, contingit odorem nō apprehendere: & maxime, ſi pannus craſſus fuerit, vel non ſit vehemens, & efficax odor. Nam ſi vehemēs odor fuerit, & ſi ſit pannus ſuperpoſitus, ſufficit aeris odorifera facultas, etiam ſi bene olens odor ſenſorio nō admotus fuerit vt agat in ſenſorium. eſt autem olfactiuum ſenſorium in anteriori parte cerebri, eius excreſcentia, mammillæ formam præſe ferens, poſt oſſā, quæ ἰσθμοειδῆ ab Iſthmi forma, Latine autem colatoria appellantur, vt ad id, quod eſt interius.

Similiter autem, & quæ habēt ſanguinem, & quæ ſanguine carent. Nam & eorum nonnulla procul ad cibum accurrunt odore incitata.

Hoc eſt μεταξυλογία. Lōronis interpoſitio. Sic autem habet dictionis contextus ꝯña. Nam & quæ in aquis ſunt, vnr̄ odorem ſentire, vt quæ ſunt in aere. Deinde, ꝙ ſequitur, id confirmat, ꝙ aquatilia olfaciant. Eorum n. nōnulla ad cibum occurrunt, eorum ſ. aquatilium. Illud vero, Similiter autem, & quæ habēt ſanguinem, & quę ſanguine carent, & in aquatilibus, & in iis, quæ ſunt in aere. in vtriſque. n. eadem eſt dr̄ia. Olfaciunt autem & quæ ſanguine carent, vt inſecta. Si vero illud, Autem, ſuperabundet, eius, quod eſt; Silr autem, pura ſit conſtructio.

Quare & dubium uidetur, ſi omnia quidem ſimiliter olfaciant: homo autem reſpirans quidem, non reſpirans uero, ſed expirans, uel ſpiritum continens, non olfacit, nec emittens, nec cominus: nec ſi ſuper narem intus poſitum fuerit. Et quod ſuper ipſum quidem ponitur ſenſorium, eſſe inſenſile, eſt commune omnium. ſed, præter quam reſpirando, non ſentire, eſt proprium in hominibus. Eſt autem manifeſtum iis, qui experiuntur. Quare, quæ ſanguine carent, quoniam non reſpirant, habent alios ſenſus præter eos, qui dicti ſunt.

Poſtquam dixit, ꝙ non ſolum terreſtria, ſed & aquatilia odorantur, &, quæ ſunt in vtriſq; & ſanguinem habentia, & ſanguine carentia: & quod oĩa per id quod intercedit: Qm̃ autem eorum alia quidem reſpirantia olfaciunt, vt homo, & quæcũque habent pulmonem. (Hominem.n. exemplum accipit pro oĩbus reſpirantibus) non reſpirant autem piſces, & ex terreſtribus. quæ carẽt ſanguine: & ab iis, quæ carent ſanguine, fit odorum apprehenſio per odoriferam aeris facultatem in iis dubitat, an omnia quidem, quæ olfaciunt. odores ſiñr apprehendant: homo autem (idem eſt autem dicere, quæcunque reſpirant) inſpirans odoratur: non aũt expirans, nec ſpiritum continens vt operatio declarat: ſed neque. ſi procul fuerit odorabile. neq; ſi adeo prope. vt ad ipſam narem ponatur, quæ eſt intus, conſequẽs fuerit & alia quæ olfaciunt reſpirantia odorari. Nam & alia ſiñr olfaciunt, vt quæ reſpirant, nec, ſi procul fuerit, odorabile apprehendunt, nec ſi intra narem fuerit Per inſpirationem aũt, inquit, odorari eſt proprium hominis. idem eſt autem dicere. omnium reſpirantium. Si aũt hoc ſic habet, & oĩa quidem, quæ odorantur. in aliis inter ſe cõicant: quæ aũt reſpirant non recte odorantur, niſi per inſpirationem: eſt ergo veriſimile aĩalia, quæ non reſpirant, vt quæ ſanguinem non habent, non odoratum, ſed alium hr̃e ſenſum. Si.n odorifera aeris facultas, iis etiam non reſpirantibus, ad eorum ſenſorium odores tranſuehit, cur non hoc etiã in reſpirantibus contingit. ſed inſpiratione opus habent, Hæc eſt ergo dubitatio. Deinceps autem ſolutionẽ quoque adiungit: & primum quidem oſtẽdit, ꝙ etiam, quæ non reſpirant, non alium ſenſum habent. Deinde & cauſam infert, cur, quæ reſpirant, non niſi inſpirãdo olfacere poſſunt, cum alia, ad odorabilium apprehenſionem, reſpiratione oĩno non indigeant. Reſpirationem aũt dixit pro inſpiratione. generale pro ſpeciali. Q. autem odorabile odoratiuo ſenſorio ſuperpoſitum eius apprehenſionem non præbeat, ex operatione argumentum non habemus: neq;.n. nobis in hoc apertum ſenſorium incidit. Eſt autem hoc & ex aliis ſenſibus colligere, qui opus habent eo, quod intercedit: & ex hoc, ꝙ neq; expirantes, neq; aerem continentes olfaciamus: tanq̃ oporteat oĩno aliquid pati aerem ab odorabilibus, & is in nos agat. In iis, qui eo. quod intercidit non habent opus, guſtu dico, & tactu, ſi non ipſum stringat ſenſorium tangibile, & guſtabile, non præbet nobis ſui apprehenſionem: eo quod aer nequaquam a ſuccis afficiatur: idq; merito Succorum enim eſt aqua vehiculum: odorum autem vapores: hi autem magis ex aere. Non eſt autem exiſtimandum, ſicut dixi, oportere ipſos vapores. in quibus ſunt odores, ad ſenſorium accedere: idq; ex eo manifeſtum eſt, ꝙ piſces quoque olfaciunt: ſed, ꝙ hi aquæ, & aeris odoriferam faciant facultatem, non vtiq; aquæ ſubſtantia odorem admittente, ſed eius iam facultate perfecta: ſicut et a coloribus non ipſi aeris ſubſtantiæ qualitas inditur: ſed colorũ eius tranſportatrix facultas perficitur.

Sed fieri non poteſt, ſi quidem odorem ſentiunt. Eius.n. quod eſt odorabile ſenſus, & male olentis & bene olentis eſt odoratus. Deinde & corrumpi cernuntur à uehementibus odoribus, à quibus & homo, ut bitumine, & ſulfure, & huiuſmodi. eſt itaque odorari neceſſarium, ſed non reſpirantia.

Quod quæ non reſpirant, non alio vtuntur ſenſu, q̃ odoratu. per hæc oñdit Si.n. inquit, odoris ſenſum hñt: odor autem nullo eſt alio ſenſu ſenſilis, q̃ ſolo odoratus ergo odoratum, non alium habent ſenſum. Q. aũt odorem ſentiunt. ex hoc cõfirmat, ꝙ eam, quę eſt ſm ipſum, oppoſitionem apprehẽdit bonum, dico, & malum odorem, ꝙ ſuperius dixit, iucundum, & moleſtum Vno ergo hoc argumento probauit, ꝙ odoratum, & nõ alium habent ſenſum, dico autem, ex hoc, ꝙ eaſdem operationes operentur, quas &, quæ olfacere in confeſſo eſt. Quorum autem eædem ſunt operationes, eorum ſunt oĩno quoque facultates non aliæ, Id autem eſt, ꝙ ſicut, quæ reſpirant, ab iis, qui corrumpere poſſunt, odoribus corrũpuntur. vt bitumine. ſulfure: ſic &, quæ non reſpirant. Quod ſi ita eſt, hæc quoque. ſ olfaciunt.

Videtur autem hominibus hic ſenſorium differre ab iis, quæ ſunt aliorum animaliũ: ſicut oculi ab iis, quæ duris ſunt oculis. Illa enim habent ſepe, & ueluti uelamen, ſupercilia: quibus non motis, nec reuulſis, non uident. quæ autem ſunt duris oculis nihil habent eiuſmodi: ſed ea ſtatim uident, quæ ſunt in perſpicuo: ſic & olfactiuum ſenſorium, illis quidem eſſe intectum, ut oculum: ea uero, quæ aerem admittunt, habere tegumentum, q inſpirantibus detegitur, dilatatis uenulis & meatibus.

Hoc in loco tradit cauſam, cur alia quidem non reſpirantia olfaciant: alia vero ſine reſpiratione odorare nequeant. Dicit ergo. Tale quid contingit in odoratu, cuiuſmodi & in viſu. Sicut.n. in hoc, quæ duris quidem ſunt oculis aĩalia, ſupercilia non habent, quæ protegant oculos, & conſeruent: ſed, quæ mollibus ſunt oculis, ſuperciliis tectos habent oculos ad ſenſoriorum cuſtodiam, vtpote quæ facilius pati poſsint. & propterea, quæ ſupercilia quidem habent, iis egent: quę non habent autem, eo non egent: ſic & in odoratu, aĩalia quidem quæ reſpirãt, videntur protegumentum, & velamentum odoratiuæ partis habere, vt quæ ſit, prout eſt veriſimile, imbecillior. Quæ autem non reſpirant ea & hoc ſenſorium intectum habent, neq; ante locato tegumento indigent. Quæcũq; ergo habent ad ſenſorium. veluti tegumentum, ea inſpiratione opus habent, vt venulam dilatent. Venulam aũt dicit neruum ſenſorium, vt pure odorabilium operationes ſuſcipiat. Atq; ipſe quidem hoc tñ dixit: fortaſſe aũt qm̃ intra oſſa ἠθμοειδῆ, ſeu colatoria eſt, odoratiuum ſenſorium: in huius autem oſsis foraminibus contrahuntur & excrementa, quæ ſunt etiam, qđ lenta & viſcoſa ſint, emũctu difficilia: propterea etiam vehementiore inſpiratione opus habemus, tõ fortaſſe, vt iis foraminibus purgatis, odorifero aeri viam patefaciamus. Fortaſſe aũt eſt & quædam caruncula, ſeu pellicula ſuperpoſita. quæ & ipſa inſpiratione leuatur Dubitauerit autem quiſpiam de iis quæ ſunt vitæ ancipitis, vtrum, ſi, quẽadmodum cum ſunt in aqua, inſpiratione non habent opus, vt olfaciant: ſic, neq; cum ſunt in aere, inſpiratione opus hñt vt odorentur. Et non eſt quidem admirabile, ea, cũ ſunt in aqua, contenta eſſe ea, quæ eſt ex aqua, refrigeratione: qn̄ aũt fuerint in aere, vti reſpiratoriis partibus. Qm̃.n. ſunt vitæ ancipitis, ad vtraq; eas inſtrũ præparauit natura.

Et propterea, quæ reſpirant, non odorantur in humido. neceſſe eſt enim odorari ea, quæ reſpirauerint. ut hoc autem in humido fiat, fieri non poteſt.

Tradita cauſa, cur, quæ reſpirant, ſine reſpiratione non olfaciant, merito inquit, eiuſmodi ne in aqua quidẽ odorari, propter prædictam cauſam. In aqua autem, vt reſpiretur, nequaquam fieri poteſt: qm̃ n. ne illic quidem eſt aer: merito in aqua olfacere non poſſunt.

Eſt autem odor ſicci, ſicut ſuccus humidi.

Guſtabilis materiam ait eſſe humidum. Quare & quæ ſunt valde exiccata, etiam ſucco penitus carent. Dicet aũt de iis quoque poſtea. Sicut ergo, inquit, eſt ſuccus humidi, ſic odor ſicci. Siccum autem dicit, non terreſtre, ſed igneum, qualem eſſe dicebamus fumoſam reſpirationẽ, oſtendunt autem thymiamata, quæ talem reddunt, dum euaporantur. Quod autem odor eſt ex maiori parte ex ſicco, dicit in libro de ſenſu. Non eſt autem audiendum ſiccum, ꝙ nullam in ſe habet humiditatẽ, id enim eſt ſine

odore

odore penitus, vt declarãt etiam quæ ſunt valde exiccata thymiamata: ſed quod eſt alicuius quidem humiditatis particeps, eſt autem magis ſiccum, q̃ humidum. In Meteoris quoq; oſtendit fumoſam e terra exhalationem nõ aliter emitti q̃ ſi terra madefacta fuerit.

Odoratiuum autem ſenſorium potentia tale.

Poſtquam dixit de odorabili, dicit & de ſenſitiuo. In vniuerſum autem oẽm ſenſum dixit id eſſe potentia, qđ eſt ſenſile actu. Idem itaq; dicit & de odoratiuo, idem eſſe potentia, ꝙ odorabile. Fit autem ſimile, qñ odorabilium operationes ſuſceperit, & fit actu odorans. Non.n. fit bene, vel male olens, ſed a ſenſili vel diſgregatur, vel congregatur. Dixit autem iam perfectius, quomodo fit ſenſorium, id quod ſenſile. Quod autem nunc dixit de ſenſu, hoc poſtea dicet quoque de viſu, & reliquis. Videtur.n. in præcedentibus, cum de viſibilibus, & audibilibus dixit, de viſu, & auditu nihil dixiſſe. Iure autem quiſpiam dubitauerit, quomodo odorum materiam ſiccum eſſe dicit: ſuccorum autem humidum. Neque enim magis ſicca ſunt odorabilia q̃ humida, vt opobalſamum, & quicunque alij ſucci bene vel male olentes. Sed neque ſuccus magis eſt in humido, quam in ſicco. Eſculenta enim ſunt oĩa ſicca, & nonnulla, quæ eſculentorum vel pharmacalium ſuccorum partem habent, ſunt ſæpe & tactu & potentia adeo ſicca, vt & eos, qui offerunt, exiccent. Et alioqui aqua, quæ maxime ex humidis eſt ſuccis ſubiectum, vel omnino, vel propemodum eſt ſucci & ſaporis expers, qualitatem autem accipit ex ſicco, quo mixta erat. Sic itaque & ipſe in Meteoris mare ex ſubiecta terra amarũ, & ſalſum ſuccum habere dixit. Sed & aqua, quę eſt in terra, diuerſos herbarum & arborum ſuccos retinet. Sic ergo magis ex ſicco ſuccos ſuſcipit. Quare ſi quis eius partes tuens, qui in ſicco odores eſſe dicit, eos, qui ſunt in ſuccis, bonos vel malos odores, ex ſicca terræ vel arborum ſubſtantia, quibus aqua commixta eſt, generatos eſſe dabit: ſic neceſſario eadem ratione ſuccos quoque ex ſicco magis eſſe, ſiquidem & eos ex ſicca immixta ſubſtantia humidum accipere. Sed ad hæc dicunt, humidum quidem, vt materiam, ſuccis eſſe ſubiectũ: ineſſe autem, aqua ſicco immixta. ſed in humido, tunc veluti efficiente ſuccos ſicco: vt ſuccorum efficientem cauſam accipiamus ſiccum: materiam autem humidum. Sed hac primum quidem ratione vt in odoribus quoque vtamur fieri poteſt. Aqua enim odoris expers, quæ eſt in humido innumerabiles odorum ſpecies admittit, quæ prius actu in terra non inerant. Fieri ergo rurſus poteſt, vt dicamus, ꝙ, vt materia quidẽ, humidum odores ſuſcepit: ſiccum autem effectricem habuit. Deinde fieri poteſt, vt etiam orõnem conuertamus, vbi ſunt quædam ſicca vel odorabilia, vel guſtabilia quæ citra temperaturam ſicca manentia, vt terra, neq; odorem habent, neq; ſuccum: humido autem immixta vtrãque habent. Et dici poteſt aquam effectricem eorum habuiſſe cauſam. Non eſt ergo bona oratio, quæ ſicco quidem ſeparatim odores attribuit: humido vero ſuccos. Sed quemadmodum coloribus non ſimpliciter vnum aliquod ſimplex ſubiectum eſt: ſed talis temperatura talibus ſubiecta eſt coloribus: & huic quidem, verbi gratia colori humidius eſt ſubiectum: aliud vero ſiccius: ſic quidem & odoribus, & ſuccis compoſitum eſt ſubiectum. Si autem ad proprietatem reſpicias ſuccorum, & odorum: ſubiectum ſiccum eſt, vel humidius. Si vero oporteat reuera duo in partes diſſecare, & diſtribuere, humidum dico, & ſiccum: humidum ſuccis eſt tribuendum. Cibis enim ſuccus maxime ab humido, & ab ea, quæ in ipſo eſt, qualitate ineſt &, vt iam dixi, quando exiccatus fuerit ne ſucci quidem eſt particeps. Humidum autem, vt aqua, quãuis fuerit ſimpliciſſimum & immixtum, eſt tamen alicuius ſucci particeps: ſic et in ſiccis, quoad odores. Aqua enim, qñ ſimpliciſſima fuerit, eſt penitus odoris expers. At ſiccum nihil prohibet, quo minus ſit odorũ particeps: humido autem opus habet, non vt ſit odoris particeps, ſed vt facilius euaporet, & ſiccam ſimul exhalationem emittat, & ſic affectus aer in nos agat. Sic itaque & terra ab imbre ſæpius madefacta, ea exhalante, & vapores emittente, quidam bonus odor aſcendit.

Guſtabile autem eſt aliquid tangibile. & hæc cauſa eſt, cur non ſit ſenſile per id, quod intercedit, ut quod ſit corpus alienũ. Neque enim tactus.

Conſequenter de guſtu & guſtabilibus tractat. Hunc autem ſenſum a tribus prædictis differre dicit: ꝙ illi quidem per id quod intercedit, propria ſenſilia apprehendant: hic vero non per aliquid, quod intercedit, guſtabilia apprehendit: ſed oportet ſenſile ipſum attingere ſenſorium. & cauſam tradit, cur opus non habeat guſtus, ad guſtabilium apprehenſionem, aliquo, quod intercedit. Tactus enim inquit, quidam eſt guſtus, & guſtabile eſt aliquid tangibile. tactus aũt non fit per aliquid quod intercedit. Ab ipſo enim tangitur ſenſorio ſenſile. Vnde & tactus appellatus eſt. Qm̃ ergo & guſtus quidam eſt tactus, merito eo, quod intercedit, non eget. Tactus autem quendam dicit guſtum, non ꝙ ſub tactus ſenſum reducatur, ſed ꝙ per tactum fiat. Quoniam ergo in vtriſque contactus eſt communis; ſicut in tactu non eſt, quod intercedit: ita nec in guſtu, cauſam autem dicemus, vbi de tactu dicetur. Adiecit autem. Vt quod ſit corpus alienũ, quoniam, vt dicet, vbi de tactu aget eſt vtique & in iis, id, quod intercedit, ſed nõ alienum, ſicut in tribus ſenſibus. In iis enim duplex erat id, quod intercedit: hoc quidem alienum, illud vero proprium. Alienum quidem aer, & aqua. Proprium autem & congenitum, in oculis quidem humores, & tunicæ: In auditu autem inædificatus aer. In odoratu vero, ſeu naribus, vel circa colatoria oſſa, quę ſunt, ἠθμοειδῆ, congenitus aer, vel quid eiuſmodi. habet enim quod aliis conueniat. Sed in guſtu, & tactu nihil alienum intercedit, per quod ſentiunt, ſed ſolum propriũ: carnem.n. vult eſſe, quod intercedit: aliquid autem aliud, quod ſentit, vt illic ſciemus exactius. Sicut autem tribus perſpicuum & perſonans, & odoriferum eſt ſubiectum, per quæ colores, ſoni, & odores ad ſenſus tranſuehũtur: ſic, & ſuccis humidum eſt ſubiectum, ſed illius quidem non ſit materia perſpicuum, vel perſonans, vel odoriferum: ſed eorum ſolum operationes renunciat: ſuccis aũt humidum, vt materia, ſubiectum eſt, vt quod ab eis patiatur, & qualitate ſuſcepta ex contactu ad ſenſorium, eorum apprehenſionem ſuſcipiat.

Atq; corpus quidem, in quo eſt ſuccus, guſtabile in humido, ut materia. id autem eſt, quid tangibile:

Quod tactus quidam eſt guſtus, & propterea non habet opus eo quod intercedit, per hæc probat. Corpus.n. inquit, in quo, vt in materia, eſſe habet ſuccus, qui eſt guſtabile, eſt humidum. Quare ſi guſtabile quidem, ſuccus, in humido eſſe habet: eſt autem humidum tangibile: eſt enim tactus humidi apprehenſiuus: eſt ergo guſtabile tangibile. Succus enim ipſe ſeu ſapor per ſe eſt incorporeus, vt color & aliæ qualitates: ſed in corpore quidem certe, nempe humido, eſſe habet. Quare ſi humidum eſt ſucco ſubiectum: id eſt autem tangibile: eo ergo, quod intercedit, guſtus merito opus non habet. Oportet.n. eum, qui ſuccum eſt apprehenſurus, tangere corpus, in quo eſſe habet, dico autem humidum.

Quare & ſi in aqua eſſemus, eiectum quidem dulce ſentiremus: nobis autem non eſſet ſenſus per id quod intercedit: ſed q eſſet humido commixtum, ſicut & in potu.

Quod humidum eſt ſuccorum materia, & qđ opus non habemus eo, quod intercedit, ad ſuccorum apprehẽſionem, per hæc probat. Si.n. aqua eſſemus, in aliam aliquo dulci iniecto, ipſum ſentiremus non ſic autem vt & colores per aquam videmus, neq; ſicut, quæ per aquam olfacimus. In illis.n. etſi non ſint in aqua colores, neq; ea, quorum eſt odoratus ipſorum fit tñ apprehenſio. Hic autem in ipſam aquam dulce iniectum eſſe oportet, &, vt materiam, aquam dulcedinẽ ſuſcepiſſe, & ab ipſa formã accepiſſe, ipſamq; dulcem factam eſſe. Itaque & in multo motu opus eſt, vel vt in aqua in minimas partes comminuatur, quo ipſa mellis ſubſtantia in aqua immiſceatur.

Non autem odorabilia, nec ſonatoria. eo quod hic quidem, guſtata aqua, dulce apprehendimus: illic autem per ipſam & non ipſam attingentes. Dixit aũt Alex & aliter ſcriptum haberi. Et corpus, ſ quo ſuccus. guſtabile, in humido, vt aqua Hanc aũt lecturam dicit ſignare, ꝙ ſuccus in tali eſt humido, cuiuſmodi eſt aqua. Nõ.n videtur eſſe aer humidorum ſuſceptor, etſi ſit humidus, niſi ſit valde vehemens & efficax ſuccus. Sæpe.n. ſi adſit abſinthium, vna quoq; guſtu amaritudinem ſentimus aere. ſ propinquo qualitate affecto, & appõne paſſo vel aliqua deſium te ſubſtantia, & ei immixta, vt in melle, & aqua. Propter ea id fit maxime. cum eſt recenter collectum, & nõ exiccatum. Sed in pluribus guſtabilibus qualitatibus non fit aer earum ſuſceptiuus Eſt aũt aqua vel ſua natura penitus inſipida. vt medicis vr̃, vel propemodum inſipida. Sentimus.n. dulcem & ſalſam aquam & hmõi ei dicunt acceſſiſſe qualitates, eo ꝙ, quę ſunt aquę ſubtiliores, eæ magis ſunt omnis qualitatis expertes. Signum autem, ꝙ quæ colatur aqua, & euaporatur, & horum aliquid ſæpe ſuſtinet, fit propemodum omnis penitus qualitatis expers. Si autem colare, & euaporare, eſt a craſsiori, & terreſtri ſeparare: ipſa ſ ſm ſuam naturam eſt, qualitatis expers, ſiquidem terreſtris mixtione fiunt ſuculẽta, & ſapida. ſed etſi per ſe eſt omnino ſucci expers, & inſipida vel propemodum: habet tamen facultatem omnium ſuccorum ſuſceptricem Omni itaque ſucco fruitur, ſi ei appropinquauerit: & eius fit materia. In humido ergo ſuccus eſt, vt in aqua. Non enim in humido, vt in aere. non enim eſt guſtabile aer: neque ſuccorum materia. Illud autem, Sicut in potu, eſt exemplum, quomodo, cum ſumus in aqua, dulce ſentimus: quod guſtare, ſicut in potu, & non per aliquid quod intercedit.

Color autem non ſic uidetur, eo quod miſceatur, neque per effluxiones. Vt itaq;, quod intercedit, nihil eſt: ut autem color, uiſibile: ſic guſtabile ſuccus.

Succum.n ſentimus, cum in aqua ſumus, qđ ei immiſceatur dulce corpus. Quare, vt dixi, motu quoq; opus eſt: non ſic autem videmus colores per aerem, vel per aquam. neq;.n. miſcentur colores perſpicuo. neq; n eorũ materia fit perſpicuum, vt ſuccorum humidum. neq; coloratum perſpicuum viſui ſubiicitur, ſed per ipſum colores videntur. ſed neque ſic ſunt colores viſibiles, vt effluxiones in viſum mittant. Hoc n oſtendet in lib. de ſenſibus & ſenſilibus. Si n videre eſſet ſm effluxionem colorum, corpus eſſet effluxio. Si autem eſſet corpus, eam ſuſtinere & pati rationi eſſet conſentaneũ, & admotis paulatim tactibus effluere. Præterea ſi eſſet effluxio, cur non a ventis diſpergitur? Neq; ergo, vt mixto aeri colore, videre fit, neque ſm affluxionem: ſed tanquam per medium perſpicuum: non eſt enim materia coloris, neq; ab eo coloratur. Quare nõ ſimiliter & guſtum, cum in aqua ſumus, & colore ſentimus. vt ergo quod intercedit, nihil eſt: vt color autem viſibile: ſic guſtabile ſuccus. Poſtquã dixit, in quo differat guſtus ab aliis ſenſibus: nunc dicit, in quo guſtus cum omnibus aliis, vt ſemel dicam, ſenſibus conueniat. Guſtus itaq;, inquit, in hoc quidem, qđ non per aliquid, quod intercedit alienum, ſubiecta ſibi ſenſilia apprehendat, cum tribus aliis prædictis nihil habet commune: in hoc autem cum tactu communicat. Habet autem aliquid cõe cum viſu & auditu. Sicut.n. vtrunque eorum habet ſibi ſubiecta, quæ vno nomine appellantur. viſus quidem colores: auditus vero ſonos: ſic & guſtus ſibi ſubiecta ſuccos habet. At odoratus nõ habet ſibi ſubiecta, quæ proprio nomine appellentur. Si quis enim odorabilia dixerit, ea ex ſenſu denominatiue nominat, ſicut & viſibilia, & audibilia, & guſtabilia. Huius aũt cauſa eſt, quoniam nõ exactum homines habemus odoratum In eo enim ab aliis animalibus vincimur: eum.n. nobis habent exactiorem: ſicut & nos tactum aliis perfectionem habemus. Quare neque ſicut ſecundum ſpẽm, & ea quæ intercedũt, acutum ſonum, & graue, & molle, & durum, & graue, & leue, & humidum, & ſiccum, calidum, & frigidum; & verbi gratia, dicimus qđ ceruſa, & lac, & cygnus: vnum etiam habent colorem album: aqua vero & lac, & vinum, humidam ſubſtantiam participant: ſic & in odoratu ſecundum ſpeciem odorabilia diſcernere poſſumus: ſed iucundo & moleſto ea ſolum diſcernimus. Neque.n. ſcimus, cuius ſit hic odor odorabilium ſpeciei. Quid enim eſt, ex quo eſt odor ſæpe cognoſcimus. ipſe autem odor, cuius ſit odorabilium ſpeciei, diſcernere non poſſumus.

Nihil autem ſucci ſenſum facit, ſine humiditate: ſed habens actu uel potentia humiditatem, ut ſalſum. Eſt enim & ipſum liquefactu facile, & linguæ liquefactiuum.

Poſtquam dixit oẽm ſuccum eſſe in humido, vt materia: nunc oſtendit ea quoq; quæ ſicca eſſe videntur, ſucci non nihil habere, ꝗ humiditatem habeant, & ſic ſuccum habent, cuiuſmodi ſunt ſales. Nam & ij, quando guſtus eos appprehenderit ipſiq; liquefiunt, vt qui ſunt potẽtia humidi, & ſunt linguæ præterea colliquefactiui, ex ea humiditatem exhaurientes, & ſic eam humectantes, & ſi quid ex aliis præterea ſiccis fuerit guſtabile, vt panis & ſimilia, non quatenus eſt ſiccus, ea eſt rõne guſtabilis: ſed quatenus eſt humiditatis particeps. certe quæ nimiũ exuruntur propemodum, vel etiam oĩno, fiunt inguſtabilia, vt quæ per ſolum deinceps tactiuum ſenſum operentur: Si aũt cum humiditate ſit ſuccorum ſenſus, merito quendam tactum dixit eſſe guſtum. Si n. in humido quidem eſſet, non autem eius cum eo fieret apprehenſio: nõ eſſet tangibilis. neq;.n. color eſt tangibilis, qm̃ in tangibili eſſe habet, eo qđ non cum ipſo colore eſt apprehenſio. Non videtur autem verum eſſe, ꝙ ſeparatim ſit ſuccis attributum humidum. cur.n. magis humidum ꝙ̃ ſiccum? Piper enim, & gleba Armenia, & pręterea lapis, & infinita alia, quæ natura ſunt ſicca, & neq; actu, neq; potentia quicꝙ̃ humiditatis habent, ſiccum tñ habent. & alioqui, q ſunt in humido ſucci, & pauci ſunt, & qui poſſunt facile circũſcribi: Qui autem in ſiccis ſunt plures, Plures n ſunt cibi, ꝙ̃ potus: maxime, cum & ipſe in Meteoris oſtenderit ꝙ, quæ ſunt in aquis, diuerſæ qualitates, vt quæ nitri guſtũ; & bituminis habeant, & quæ ſunt amaræ, & ſalſæ, ex ſubiecta eis terra tales ſint: & omnino oſtendimus, quod aqua, quod ad ſuam naturam attinet, vel fere, vel oĩno, qualitatis eſt expers. Quare in humido potius videbitur ſuccus ſuam habere conſiſtentiam, nempe terra. Deinde & aqua, cum ſit ſimplex, & in terra inſit innumerabiles ex ea qualitates accipit Eſt ergo ad hæc dicere, ꝙ reuera quidem nullum ſimplex eſt videre, quod ſuccum contineat. Nẽq;.n. ignis, neq; aer, neq; aqua: ſed neque terra. Nam, vt dixi, & quæ ſunt valde exuſta, ea ſunt propemodum inſipida, & ſucci expertia. Sicut.n. diuerſi fiunt colores iuxta qualitate prædicatam ſimplicium contemperaturam: ſic exiſtimandum eſt ſuccos quoq; fieri. Quod enim ne in terra quidem ſunt operationes, ex hoc clarum eſt, quod earum ne ſenſum quidem habemus Deinde videmus, quod qui ſunt in ipſis plantis, ſucci concocti in alteram tranſmutantur ſpeciem. Sæpe.n. eſt primum amarus: deinde acris: deinde dulcis: & rurſus dulcis, deinde acris. In ſimplicibus ſ. non eſt, ſed fit in compoſitis. Cur ergo eis potius humidum ſecreuit & attribuit, Ariſt ꝙ̃ ſiccum? Dico ergo, ꝙ animaduertit humidum quidem omnem poſſe ſuccum ſuſcipere: Quoduis enim ſiccum aqua immixtum, ei poteſt aliquam qualitatem tribuere, ſi vel quis ſolum aquam madefecerit, et non ſubtilem effectam immiſcuerit. Hoc autem fieri non poteſt in ſicco. neque enim quodlibet ſiccum ſuſcipere: neque vllum omnino omnem quoque ſuccum admittit, non ſolum, qui eſt in humidis, ſed & multo magis, qui eſt in ſiccis. Sed in humido quidem certe, & quocunque humido, & eum, qui eſt in ſiccis, & eum, qui eſt in humidis, ſuccum immiſcere contingit. Propterea ergo, vt videtur, aliud ſubiectum eſſe dicit ſuccis humidum.

Sicut autem uiſus eſt & eius, quod eſt uiſibile, & eius, quod inuiſibile: tenebræ enim inuiſibiles: has autem uiſus quoque indicat. Præterea & ualde ſplendidi: hoc eſt enim inuiſibiles

alio

alio autem modo quam tenebrarum. Similiter autem auditus quoque ſoni, & ſilentij: Quorum illud quidem audibile, hoc uero inaudibile, & magni ſoni, ſicut uiſus ſplendidi. Sicut enim exiguus ſonus eſt quodammodo inaudibilis, ſic & magnus, & uiolentus.

Dixi, ꝙ poſtquam dixiſſet, quid guſtus ab aliis differt ſenſibus: vult dicere, quid cum eis habet cõe. Poſtq̃ itaq; dixit, quid cum viſu & auditu habet cõe: nunc dicit quid commune habet cum oĩbus ſenſibus. Sicut ergo alij apprehendunt & propria ſenſilia, & eorum priuationes, & ſenſilium exceſſus & defectus: ſic & guſtus. Vt viſus apprehendit quidem inquit viſibile, & inuiſibile: viſibile quidem vt colores: Inuiſibile autem, vel ſm priuationem inuiſibile, vt tenebras. Vnuſquiſque.n. ſenſus per ſe propria quidem ſenſilia apprehendit: per accidens autem & priuationes: ſicut & viſus tenebras: eo enim ꝙ non a viſibilibus afficiatur, per accidens dicitur apprehendere tenebras. Apprehendit ergo & quod eſt ſm priuationem viſibile, & quod eſt per ſe quidem viſibile, ſed propter nimium exceſſum ſenſum corrumpit, & ea ratione dicitur inuiſibile. Splendidum.n. cum ſit viſibile, qñ nimium excedit, corrumpit ſenſum. Apprehendit et quod eſt valde exile & exiguum, quodq; priuationi eſt propinquius: vt lucem eſſe dulcem dicimus. Ea enim fere etiam dicitur inuiſibilis, ꝙ non poſſit ſenſum exacte mouere. Sicut ergo in viſu habet, ſic in auditu. Eſt enim audibile quidem, ipſi ſoni: inaudibile autem, quod eſt ſm priuationem, vt ſilentium, ꝙ per accidens dicitur ſenſile: vel ingens, & nimius ſonus. Corrumpit.n. & is ſenſum, ſicut & in attonitis, vel exiguus, vt ſuſurrus. Sicut ergo in iis habet, & in aliis ſenſibus: ſic & in guſtu eadem enim in omnibus conuenientia & proportio ſeruatur.

Inuiſibile autem, hoc quidẽ omnino dicitur, ſicut & in aliis, q uideri non poteſt: illud uero, ſi cum natura aptum ſit, non poſſit, uel male, ut graece ἄπουν, id eſt, pedum expers, & ἀπύρηνον, baccis uacuum. Sic quidẽ eſt guſtus eius, q eſt guſtabile, & eius q inguſtabile. id autem eſt, quod paruum, uel malum habet guſtum, uel quod guſtum corrumpere poteſt.

Poſtquam dixit viſum eſſe viſibilis, & inuiſibilis apprehenſiuum: eſt autem multis modis uiſibilis, & inuiſibilis ſignificata diuidit. Dicitur.n. inquit viſibile, vel quod penitus videri non poteſt, vt dicuntur eſſe & incorporea, & quæ ſunt poſt colorem inuiſibilia. Sic itaq; vox eſt inuiſibilis, & odor. & vt ſemel dicam, quæ ſub alios ſenſus cadunt: vel quod natura quidem aptum eſt vt videatur, non autem videtur, vt eſt id quod eſt in priuatione, vt qđ eſt potentia perſpicuum ſi non adſit lumen: vel quod ſic dicitur inuiſibile, vt male viſibile. Eiuſmodi autem eſt, vel quod propter ſplendoris exceſſum viſum poteſt corrumpere: vel quod propter exilitatem & imbecillitatem non agit in ſenſum. Apprehendit ergo inuiſibile viſus, ꝙ eſt inuiſibile, non id quidem, ꝙ videri nõ eſt aptum natura, vt ſonos, & quæ ſunt aliis ſenſibus ſenſilia: ea enim non eſſe viſibilia ratio eſt, quæ iudicat per inſtrumentum ſenſus, non autem ipſe ſenſus: ſed id, ꝙ eſt ſm priuationem viſibile, ſenſus poteſt apprehendere: & alia quoq;. Viſu enim iudicant etiam irrationalia eſſe tenebras per accñs, ꝙ non a viſibilibus patiantur. itaque & in antris quieſcũt. Nunquid autem & quod eſt ſm priuationem viſibile, imaginatio eſt, quæ iudicat, & non viſus? Si quidem ſenſus iudicium habent in eo, ꝙ aliquid patiantur: non patientes autem in tenebris, operatione carent. Quare & ſolum habitum conſiderant: non operantes autem, quõ iudicauerint? Pedum autem expers, & baccis vacuum, nõ ꝙ nonnullos penitus habet pedes, ſed quod paruos, & malos: nam & ſine baccis oleas dicimus, non quæ nullas, ſed quæ paruas baccas habent: Sic & ἄποδα. i. ſine pedibus animalia dicimus, non quæ nullos, ſed quæ paruos habent pedes. Eſt autem quædam huiuſmodi volucris hirundini ſimilis, noctu volans, quæ veſpertilio dicitur. His dictis, dicit. et guſtus guſtabile & inguſtabile apprehendit, non quod non poteſt ſuccum ſuſcipere: ſic enim eſſe poſſet coloris, & ſoni iudex, ſed ea, quæ poſſunt quidem ſuſcipere, non autem ſuſceperunt, vel male ſuſceperunt, aut propter exceſſum, aut defectum.

Videtur alit eſſe principium id, q eſt potabile, & quod impotabile. Guſtus.n. quidam utraq;. ſed hoc quidem malum, & qđ guſtum poſſit corrumpere: illud uero ſecundum naturam.

Qm̃ dixit omnem ſuccum eſſe in humido: nam & ſicca dicit, quatenus humidi partem habet, eſſe guſtabilia: humidum autem maxime & primo eſt potabile: merito potabile eſt guſtus principium: principium.ſ. materiale. Sed & inguſtabilis impotabile humidum principium: ꝙ impotabile factum eſt p ſucci impotabilis mixtionẽ: ſicut & potabile poculentum redditum eſt per boni ſucci admixtionem. Illud autem. Guſtus n. quidam vtraq;, pro eo quod eſt, guſtabilia. Quõ autem impotabile guſtabile, ipſe ſubiunxit, quod non, vt quod perficiat, ſed vt qđ poſſit guſtum corrumpere, propter ſucci malignitatem. Vel ſi ergo audiemus eſſe guſtabilium principium potabile, & impotabile: vel principia guſtabilium potabile, & impotabile, tanq̃ in hæc primo diuiſis guſtabilibus, iis autem rurſus ſubdiuiſis, in ea, quæ ſunt per ſpecies, guſtabilia. Rurſus potabile quidem eſt guſtabile, & conſeruatiuum, & perfectiuum eius, quod eſt ſecundum naturam guſtabile: Impotabile autem, vt præter naturam, & quod poſſit corrumpere.

Eſt autem commune tactus, & guſtus, potabile.

Qm̃ potabile humidum: eſt autem humidum tactu apprehenſibile: vt humidum quidem tangibile: vt talem autem habẽs ſuccum, guſtabile: propterea guſtus & tactus eſt commune: tactus quidem, vt eius proprium ſenſile: guſtus vero, vt materia, & vehiculum guſtabilium.

Quoniam autem humidum eſt guſtabile, neceſſe eſt eius ſenſorium, neq; eſſe actu humidum, neq; tale, q humectari non poſſit. Guſtus.n. à guſtabili patitur, quatenus eſt guſtabile. neceſſe eſt ergo humectatum eſſe, q poteſt humectari ſeruatum: non humidum autem guſtatiuum ſenſorium.

Qm̃ potentia eſt ſenſorium, quale ſenſile ſm actum: eſt autem guſtabile humidũ: oportebit guſtatiuum ſenſum eſſe potentia humidum, non actu: vt humiditate, in qua eſt ſuccus, apprehenſa, illi aſſimilatus: fiat actu humidus. Si.n. eſſet actu humidus, ab ea, quæ eſt in ſuccis, humiditate non amplius pateretur, vt quæ iã ante talis eſſet. Sic autem neq; ſuccos apprehenderet, propriam humiditatem admiſcens, & ſucci vires faciens euaneſcere. Iam y'o & eo ſucco, qui in ipſa eſt in proprio humido, oblatum perturbans, et confundens, eũ non apprehenderet. Q.n. eſt proprius id, ꝙ tangit, attingit. propriam itaq; humiditatem ſentiret: nam & eam primam tangeret. Sicut ergo in aliis ſenſilibus, & ſenſibus habet: potentia.n. erat vnũquodque ſenſorium tale, quale erat actu eius proprium ſenſile: ſic et in guſtu habet. Neceſſe eſt ergo eſſe humectatum, ꝙ humectari quidem põt, ſeruatum, nõ humidum autem guſtatiuum ſenſorium. Si n. ſenſus patitur a ſenſili: humidum aũt guſtabile: neceſſario ergo guſtatiuum ſenſorium ſic natura aptum eſt humectari, vt etiam in humiditate propriam ſeruet nãm. Non eſt.n. corruptiua, quæ ſenſorio immittitur humiditas, ſed contra ſeruatrix, & pefectrix. ꝙ autem non oĩno a ſuccis humectetur guſtatiuũ ſenſorium .ſ. lingua, ſed a nonnullis etiam fiat ſiccior, iam dixi in iis, quæ prius dicta ſunt. Neq; ergo piper, neque ſalſamenta, neq; ſiccus panis, neq; alia innumerabilia huiuſmodi linguam humectant, & ſi ſint guſtabilia: ſed potius exiccant, non vt ſucculenta & ſapida, ſed propter aliquam tangibilem qualitatem, vt ſiccitatem, & caliditatẽ. Neq;.n. ſiccus panis exiccat, vel verbi gratia, cicer frixũ, aut bellaria, & ſimilia: ſed eo quod ſunt ſicca, vel calida, eam, quæ eſt in lingua, humiditatem exhauriunt. Illud autem, ſeruatum dici poteſt, etiam vt ab aliis ſeparet, & diſtinguat, vt niteo, & ſimilibus. Ea enim humectantur nõ ſeruata, vtpote quæ liqueſcant.

Signum autem, ꝙ neque cum eſt exiccata lingua ſentiat, neque ualde humida. Ipſa enim fit tactus primi humidi. ſicut quando præguſtato quis uehementi ſucco, alium guſtet. & quemadmodum ægrotantibus omnia uidentur amara, eo quod lingua tali humiditate plena ſentiat.

Signum, inquit ꝙ oporteat linguam eſſe potentia humidam, non autem actu, ꝙ quicũq; habent linguam immoderate ſiccam, vel humidam, hi nõ apprehendunt guſtabilia. Deinde huius quoq; cauſam adiungit. Ipſa.n.inquit, fit tactus primi humidi.i.propterea non apprehẽdit lingua valde humida ſuccos, ꝙ. quę in ipſa eſt, boni ſucci humiditas, ipſa quoq; prima eſt linguæ accedens tactus, ipſa ſuiipſius apprehenſionem præbens, & ea ratione nõ ſinens exteriorem apprehendere, eius enim, ꝙ eſt appoſitum, & quod primum tangit, fit guſtus. Signum autem huius dicit, ꝙ qui alium ſuccum & maxime paulo vehementiorem præguſtarunt, ſecundos non amplius ſilr ſentiunt. Sed & iis, qui regio morbo laborant, oĩs videtur amarus ſuccus: eo ꝙ humiditas, quæ eſt circa linguam, hunc ſuccum habeat: quem primum guſtans, non apprehendit eos, qui adhibentur. Sed quæſiuerit aliqs. Atqui ſi eſt amarus, q eſt circa linguam, ſuccus, oportebat, q̃n mel adhibetur, videri minus amarum, dulci immixto, & amari immoderationem caſtigante: nunc vero q̃n dulce adhibetur, tunc magis amaritudinem apprehendit. Hoc autem non eſt verum: non.n.tunc magis apprehẽdit: ſed quia iam ante hoc quieſcit ſenſus: cum, q eſt circa illa, ſuccum non apprehendit. nam & ſi nihil adhibitum fuerit, magis amaritudinem ſentiet. Sicut ergo is, qui humidam habet linguam, minus ſentit: ſic & qui nimium ſiccam. Oportet.n.vt dixi, ſenſorium affici a guſtabili, ꝙ eſt humidum: ꝙ eſt autem nimis ſiccum, ab humido minus affici, & longiori tpe. Declarant autem id exiccata coria, q̃ longo tempore ab humido non afficiuntur.

Succorum autem ſpecies, ſicut & in coloribus, ſimplices quidem ſunt contrariæ, dulce, & amarum. Cohærentes autem, illi quidem, pingue. huic uero, ſalſum. Inter hæc autem, acre, & auſterum, & acerbum, & acidum. Fere enim hæ eſſe uidentur ſuccorum differentiæ.

Enumerat ſpecies guſtabilium. ſicut n. in coloribus alia quidem ſunt ſimplicia, quæ & contraria, album, & nigrum. neq; n hæc ex aliis ſunt mixta coloribus, neq; inter ſe. Quæ aũt inter illa interiecta ſunt, non ſunt amplius ſimplicia: ſed quadam eorum inter ſe mixtione perficiuntur. & ſunt nõnulla quidem eorum albo propinquiora, vt flauum: alia vero, quæ ad nigrum propius accedunt, vt cæruleum. reliqua v̾o ſunt intermedia, vt fuſcum, rubrum. ſic & in ſuccis. Nã & in iis ſimplicia quidẽ ſunt rurſus contraria, dulce, & amarũ. Reliqua vero mixta & intermedia. ſed dulci quidem propinquius eſt pingue: amaro vero ſalſum. Reliqua aũt, quæ enumerat, ea ſunt intermedia. non autem & quæ ſunt intermedia, mixta. Quæ enim ſunt mixta, ea ſunt quoq; intermedia: nõ ita autem & contra: Vt in coloribus, fuſcum quidem ꝙ mixtum eſt, eſt & intermedium. Rubrum vero, vel viride ſeu porraceum, non oĩno fiunt ex contrariorum mixtione: ſed intermedia dicuntur, vt quæ neutrius extremi partem habeant Sic aũt & in ſuccis, mixtum quidem eſt ſalſum, vt ſales. ex amara enim aqua marina, & dulci generantur. Acre aũt, & auſterum, & acutum, ꝙ neutrius extremorũ partem habeant, ſic ſunt intermedia. neq; ex extremorũ mixtione oĩno generantur. Octo autem ſpecies ſuccorũ enumerat. & fere hæc quidem ſunt, quæ dicit eſſe. Si quid enim eſt aliud, prope eſt, vt ſit ſucci & ſaporis expers: vt flaccidum, vel quid huiuſmodi.

Quare guſtatiuum quidem eſt, q. eſt potentia tale: guſtabile autem, quod eſt eius actu effectiuum.

Poſtquam dixit de guſtatiuę facultati oppoſitis ſeu obiectis, dico aũt guſtabilibus: deinceps dicit de guſtatiua, ea, inquam, facultate, cuius gratia & de oppoſitis verba fecit, vt et in aliis ſenſibus. Hoc autem declarauit, cum dixit, quare guſtatiuum quidem eſt, q. eſt potentia tale, veluti orõnem concludens. Tale eſt ergo inquit guſtatiuum potẽtia, quale guſtabile actu, vel dulce, vel amarum, vel quid eorum, quæ ſunt intermedia. Quod quidem guſtabile facit guſtatiuum actu tale, quare eſt ipſum.

De tangibili autem & de tactu eadem eſt ratio. Si enim tactus non eſt unus ſenſus, ſed plures: neceſſe eſt & tangibilia eſſe plura ſenſilia. Habet autem dubitationem, utrum ſint plures, an unus: & quidnam eſt ſenſorium tangibilis tactiuum, utrum caro, & quod in aliis habet proportionem, & conuenientiam, uel non. Sed hoc quidem eſt id, quod intercedit: primum autem ſenſorium eſt aliquid aliud intus.

Adhuc ſupereſt, vt de tactu dicat, ex oĩbus ſenſibus, de quibus nunc tractat. Duas autem dubitabiles propoſitiones quæ ſunt præter opinionem, & fidem, in iis confirmat. Vnam quidem, ꝙ tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures. Secundam aũt, ꝙ non eſt caro tactiuum ſenſoriũ: ſed eſt aliud quidem ſenſorium: caro autem intercedit, vt in aliis, vel perſpicuum, vel odoriferum, vel ſonorũ tranſuectiuum, vel vt, ꝙ eſt cõpoſitum, aer, & aqua. Q; itaq; non vnus eſt tactiuus ſenſus, ſed plures, p duo argumenta confirmat. Vnum quidem, ꝙ omnis vnus ſenſus circa vnam contrarietatem verſatur: tactus aũt non circa vnã verſatur contrarietatem, ſed plures. non eſt ergo tactus vnus ſenſus. Viſus.n. verſatur circa album, & nigrum, & ea quæ intercedunt. Silr guſtus circa dulce, & amarum, & quæ ſunt intermedia. Auditus circa acutum, & grauẽ ſonum. Odoratus vero, cum ſit vt diximus, exilis, & exiguus, odorabilia per ſpẽs non diiudicat, præterq̃ iucundo, & moleſto. Sed tactus circa plures verſatur contrarietates, quæ neq; ſub ſe inuicem ſunt collocatæ, neq; vllam inter ſe ſocietatem, & cõicationem habent, vt calidum, & frigidum: ſiccum & humidum: molle et durum: graue & leue: aſperum & lene: viſcoſum, friabile: & ſimilia. quare ſi hæ ſunt plures oppões, quæ non ſunt ſub ſe inuicẽ collocatæ, quid.n. cõe habet graue, & leue cum ſicco & humido, vel reliquis, vel vnumquodq; aliorum cum cæteris? vnuſquiſq; autem vnus ſenſus circa vnam ſenſiliũ oppoſitionem verſatur: vr̃ non vnus eſſe ſenſus tactus. Vnum eſt ergo principium hoc argumentum. Scđm vero, Oĩs quidem vnus ſenſus circa vnum genus: tactus aũt non circa vnum genus. Viſus.n.circa colores: Guſtus circa ſuccos. Auditus circa ſonos. Odoratus vero pp eam ipſam cauſam propter q̃ odorabilium ſpecies non diſcernit, nec ipſorum genus habet noĩatum Tactus autem, & ſi ſit apud nos exactiſſimus, vnum tñ genus non habet, nec noĩatum, nec innominatum, ꝙ propria ſibi ſenſilia poſſit cõprehendere. Hæc ſunt ergo argumẽta, ꝙ tactus non eſt vnus ſenſus. Themiſtius aũt dicit hæc quidẽ eſſe vera: re vera.n.non vnum eſſe ſenſum, ſed plures ſenſus, tactum. Duorum aũt inquit, argumentorum ad ſcđm quidem nihil dicere conatus eſt Ariſt. prius aũt labefacere aggreſſus eſt: ſed nos ſophiſtice feſellit. Dicit.n.ne alios quidem ſenſus circa vnam oppõnem fieri, ſed plures. Vox enim non ſolum circa grauem & acutam verſatur: ſed eſt etiam in vocibus aſpera & lenis: cãdida, & fuſca: magna, & parua: longa, & breuis. Silr autem & in coloribus eſt aſperum, & leue. Leue quidem, ꝙ viſum delectat, vt color luciferi: aſperum vero, ꝙ moleſtiis afficit. Hæc aũt inquit dicens. nos falſa argumentatione decepit. Cum.n.dixiſſet oẽm ſenſum circa vnam ſenſilium oppõnem verſari: clarum eſt, q. propriorum dixit ſenſilium. Deinde hãc orationem labefactare tentas, dicit, ꝙ etiam auditus non ſolum verſatur circa acutum, & graue: ſed & circa magnum, et paruum. Magnum aũt et paruum eſt ex cõibus ſenſilibus. Oportebat autem oſtendere, an alij ſenſus circa plures oppões propriorum ſenſilium verſentur. Hæc quidem Themi. ſeipſum aũt decipi neſciuit. Magnum.n. et paruum, ꝙ de ſonis dr̃, ſolius eſt auditus propriũ. Quare nullus alius ſenſus põt, ꝙ eſt in ſonis, magnũ & paruũ iudicare, præter auditũ. Dicebatur aũt eſſe cõe ſenſile magnum, & paruũ, ꝙ eſt in corporibus continuũ: huius aũt

eſt ta

eſt tactus, & viſus iudex. Clarum eſt autem, ꝙ ſi vocem
candidam & ſuſcam dicimus, ſm conuenientiam, & ſimi
litudinem, quæ eſt a coloribus, dicimus Simir & in aliis.
Sed eſt & ad hoc dicere, ꝙ magnum & paruum, ꝙ eſt in
ſonis, non eſt alia quædam oppoſitio ab acuto & graui
ſono: quemadmodum in tactu a calido & frigido, alia eſt
penitus oppoſitio, graue & leue, vel aſperum, & planũ.
& vnaquæq; aliarum: ſed ſonorum intentionem, vel re-
miſsionem declarat. Id aũt non eſt alius oppoſitionis pro
prium. Tale ergo magnũ & paruum dicis, vt mellis, ver-
bi gratia, magnum: caricæ autem fortaſſe paruum, ꝙ eſt
quidem inteñ in melle dulcedo, in carica autem remiſſa.
ſed & nigrum colorem, q̃ ſatis quidem eſt copioſus, ma-
gnum quiſpiam dixerit, qui aũt non ſic habet, ſed remiſ-
ſior, paruum: qđ eſt, vt ſemel dicam, vehemens, & exi-
guum, magni & parui voce nominãs, ſed etſi fuſcam vo-
cem & candidam dicamus, non aliam oppoſitionis vocũ
ſpeciem dixerimus, neque.n. eorum ab acuto & graui di-
ſtinctionem eſt inuenire, vt durum & molle eſt ab aliis ſe
paratum videre. ſiſr autem et aſperum & leue: ſed ſunt ve
luti quædam proprietates, quæ in acuto & graui conſide
rantur. Non eſt autem quidam a forma receſſus circa acu
tum, & grauem ſonum. Eſt aũt operæpretium quærere,
quãnam ob cauſam, cum magnum & paruum de ſolis
magnitudinibus dicatur, in ſolis vehementibus & exili-
bus ſonis translatione vtimur, dicentes magnum & par-
uum ſonum: non aũt magnum dulce, ꝙ eſt admodum
dulce, neq; paruum dulce, ꝙ habet exiguam, & nõ ſatis
apertam dulcedinem, neq; in vllo alio. Dico ergo, ꝙ ſo-
nus non eſt res aliqua accumulata ſubſiſtens: ſed in eo ꝙ
fiat, ſubſiſtit: fit autem in tpe. eſt autem omne tempus cõ
tinuum: propterea eum, qui fit in multo tpe. ſonum ma-
gnum dicimus: qui autem in paruo tpe, paruum. Valde
dulce autem, & valde nigrum in aliis quoq; propter qua
litatis vehementiam ſunt talia, non autem propter tpis
longitudinem. Non recte itaq; Themiſtius aduerſus ea,
quæ ab Ariſt. dicta ſunt, argumento inſtitit. Illud autem
dici poteſt, qđ in tangibilibus quidem plures aſſumptæ
ſunt oppoſitiones, quæ nihil inter ſe habent cõe, ſed ſunt
penitus ſeparatæ. a calidi enim & frigidi oppoſitione ſepa
rata eſt, quæ fit per humidum, & ſiccum. Vnde ignis qui
dem calidus, & ſiccus: aqua vero frigida & humida. ſimi
liter durum, & molle: aſperum, & leue: viſcoſum, & fria-
bile: hæc oĩa ſunt a ſeinuicem ſeparata. Nihil ergo horum
neq; in igne conſideratur, neq; in aere, nec aqua: neq; oĩa
compoſita, corpora cõſequitur. neq; n. quodlibet eſt vel
viſcoſum, vel friabile. Qui itaq; ſunt rigidi, & fractu diffi-
ciles lapides, neq; viſcoſi ſunt, neq; friabiles. Eſt.n. in hu-
mido viſcoſum. Oppoſitiones autem, quas dixit in ſonis
Ariſtoteles, in omni voce eſt inuenire. Omnis.n. vox ma
gna eſt, vel parua. Nam & acuta, vel magna eſt, vel par-
ua, vel lenis, vel aſpera, & grauis ſimiliter. Omni itaque
voci contingit, ſm enunciationis enim quantitatem ma-
gnum habẽt, & paruum. ſiſr & lene & aſperum ſm qua
litatem: quare non ſunt oppoſitiones diuerſorum audibi
lium, vel ſonorũ. In tactu ſunt a ſeinuicem, vt oſtẽdimus,
ſeparatæ oppoſitiones, & nihil habentes inter ſe cõe, neq;
aliæ cum aliis concurrentes. Vnde nec in omnibus quidẽ
tangibilibus conſiderantur. Cur.n. non ſicut oĩs vox vel
magna eſt vel parua, vel aſpera vel lenis, ſic quodcunq;
tangibile eſt vel viſcoſum, vel friabile, vel aſperum, vel le
ue? ſi autem vnum quod eſt calidum, vel frigidum, vel
ſiccum, vel humidum, i. eam ob cauſam, ꝙ hæ ſint oppo
ſitiones, quæ corporum ſubſtantiam conſtituant. ſi autẽ
graue, & leue omnia ſunt ſortita corpora, ſed non, vt quę
cum aliis qualitatibus concurrant, validitate, inquam, &
frigiditate, vel ſiccitate, & humiditate. Non ſicut quanti-
tatem ſonorum, quorum & qualitatem conſequutũ eſt
magnum, & paruum, & aſperum, & lene: ſic & q̃litatem
calidi, & frigidi, & ſicci, et humidi, intenſionem, inquam,
& remiſſionem, conſequutũ eſt aſperum & lene, vel gra
ue & leue; & reliqua ſimiliter. Neq; qm̃ omne compoſi-
tum eſt vel aſperum, vel lene, propterea qualitates ipſæ
aliarum ſunt qualitatum quædam ſequelę. Potius.n. par-
tium poſitionem conſequũtur. Circa æqualem enim vel
inæqualem partium poſitionem fit aſperum & lene. ſunt
itaque hæ oĩno a ſeinuicem ſeparatæ, & nihil ipſis ſimile
eſt in aliis ſenſilibus videre. Ad ſecundum autem argumẽ
tum exiſtimat quidem, vt dixi, Themiſtius nihil ab Ari-
ſtot. dictum eſſe: dico autem, ꝙ cum oĩs ſenſus circa vnũ
aliquod ſenſile verſetur, tactus non verſatur circa vnum
commune genus ſenſilium. Attici autem interpretes re-
cte intelligentes dicunt, ꝙ admodum compẽdioſe huius
quoque ſolutionem poſuit Ariſt. dicens ipſum quoq; cir
ca vnum aliquod genus verſari: non eſſe autem apertum
vnum genus, ꝙ ſit tactui ſubiectum. Per hoc ergo ſigni-
ficauit, ꝙ eſt quidem, ſed nõ eſt apertum. Quid ergo hoc
eſt? dicimus ꝙ reſiſtens. Reſiſtens autem dico, non quod
eſt molli oppoſitum, & tactui non cedit: ſed omne natu-
rale corpus, quod admouetur, & tactum attingit: ad Ma
thematicorum corporum drĩam, quæ neque attingunt;
neq; tactui reſiſtunt. Q. igitur quomodocunq; tactui re-
ſiſtit, hoc dicimus eſſe reſiſtens, & eſſe cõe genus tangibi-
lium. Non videtur autem hoc caliditatem, frigiditatem
comprehendere. Horum.n. non fit ſm truſionem appre-
henſio: niſi quis dicat, cum corporibus, quæ ſunt his qua
litatibus ſubiecta, fieri apprehenſionẽ. Hæc ergo erit vni-
uerſalis oratio. Sed ſi ita eſt, cur tangibilium genus magis
fuerit reſiſtens, q̃ viſibilium, & audibilium, & reliquorũ?
Eſt.n hoc ſubiectum non ſolũ tangibilibus qualitatibus,
ſed & coloribus, & ſonis, & ſuccis, & odoribus. Si.n. ni-
hil aliud ſignificamus dicendo reſiſtens, q̃ corpus natu-
rale: cur ipſum magis ſubiectum eſſe dicemus tangibiliũ
qualitatum, q̃ aliorum omnium? Et ſi omne vnum ali-
quod genus oĩno vnam primam oppoſitionem diuidi-
tur: vt color quidem in album, & nigrum: ſuccus in dul-
ce, & amarum: odores in bene olens, & male olens: ſonus
in acutum & grauem: dent reſiſtentis quoque drĩam: &
dicant inquam primam oppoſitionem diuidetur: præter
id, ꝙ vt iam dixi, non eſt rationi congruum, vt ad id re-
feratur caliditas, & frigiditas: ſiccitas, & humiditas. Eſt er
go hoc reſiſtens, tangibilium non genus, ſed ſubiectum,
ſicut & aliorum. Nõ ſic autem dictum eſt, illud, oẽm ſen
ſum vnum circa vnum aliquod ſenſilium genus verſari:
.i. circa vnum aliquod ſubiectum ſenſilium. Communi-
ter.n. oĩum vnum eſt aliquod ſubiectum, ſed genus di-
ctum eſt, ꝙ de pluribus, & ſpecie differentibus in eo, qđ
quid eſt, prædicatur: ſicut color de albo, & nigro: vtrun-
que enim color: ſonus de acuto, & graui: vtrunque.n. ſo-
nus: ſuccus de dulci, & amaro vtrũque n. eſt quidam ſuc-
cus, & in reliquis ſimiliter. Quare, ꝙ ad hæc attinet, nul-
lum argumentum ſolutionem habuit. His duobus argu-
mentis poſitis ꝙ non eſt vnus tactiuus ſenſus dehinc ter-
tiam ponit rationem, quæ tuetur non vnum eſſe ſenſum
tactum, ſed plures: non autem ex hoc loco id aſtruit: ſed
eſt inſtãtia aduerſus ſyllm, qui conatur oſtendere, vnum
eſſe tactiuum ſenſum, & non plures. Qui ſyllogiſmus nõ
ponitur quidem: ſed quia Ariſto. confutatio videtur, vt
aduerſus talem ſyllogiſmum, inſtãtiam facere: propterea
interpretes ſyllogiſmum, quem Ariſt. confutationes ſol-
uunt, coniectura aſſecuti, eum eiuſmodi eſſe dicunt. Si ta-
ctus ſenſorium vnum eſt caro: neceſſe eſt, & tactiuũ ſen-
ſum vnum eſſe. Quorum enim ſenſorium vnum eſt, ea
ſunt inter ſe quoque eadem. eorundem autem ſenſilium
& vnus quoque ſenſus eſt. Atqui vnum tangibilium eſt
ſenſorium caro: & tactiuus ergo ſenſus vnus eſt. Huius er
go ſyllogiſmi & connexum, & aſſumptionem oſtendit
eſſe falſam. Et connexum quidem ſic. Non neceſſe eſt in-
quit, ſi vnum eſt ſenſorium, propterea ſenſum quoq; eſſe
vnum. Ecce enim vnum quidem eſt ſenſorium, lingua: di
uerſi autem ſenſus, & ſenſilia: & tactiuus, & guſtatiuus:
& tangibilia & guſtabilia. Et quod diuerſi, clarum eſt,
ꝙ per totum quidem reliquum corpus ſentimus ſm ta-
ctum: non autem guſtamus: ſed tñ in lingua, quæ eſt vnũ
ſenſorium, vtrique ſenſus concurrunt. Eſt ergo falſum di-
cere, quod ſi vnum eſt ſenſorium, eſt vnus quoque ſen-
ſus. Nam ſi, vt dicit, ambo in lingua concurrerint, ſic
contigerit & in toto corpore concurrere, ita vt non ſo-

ſum toto tangamus, ſed etiam guſtemus: neque eos eſſe diuerſos ſenſus diſcreuerimus, ſed vnum eſſe, & eundem exiſtimauerimus. Iam vero quia non conuertuntur, nec quodcunque tactum habet, guſtus quoq; eſt particeps: oſtenditur eſſe alium a guſtu tactum: non ergo, eo ꝙ ſit vnum ſenſorium, vnum quoque eſſe ſenſum neceſſe eſt. Contra autem, ꝙ plura ſint ſenſilia, plures quoq; eſſe ſenſus, eſt rationi conſentaneum: ſicut in lingua. Quare non ſi tactiuum eſt ſenſorium vnum, oĩno eſt & tactiuus ſenſus vnus. ſic ergo connexum ſuſtulit. Tollit autem & aſſumptionem, ꝙ omnino caro non eſt tactus ſenſorium. Qm̄ autem in idem concurrit & ſyllogiſmi aſſumptionis confutatio, & ſecunda propoſitio: vtrũque.n. vult nõ eſſe carnem ſenſorium: confirmat vtrũque cõibus argumentis. Hoc autem oſtendit, dico autem non eſſe carnem ſenſorium. rationes, quibus videbantur, qui carnem volunt eſſe ſenſorium ad probandum eam eſſe ſenſorium, & exponens, & refellens. Hæ aũt ſunt tres numero. Vna quidem ex apprehenſione, quæ fit ſine tp̃e, eo quod ſine tẽpore, ſimul ac carne tangibilia attingimus, ea apprehendimus. Si.n. caro eſſet, ꝙ intercedit, & non ſenſoriũ: aliquo ad apprehenſionem tempore opus eſſet: in quo oporteret carnem affectam, in ſenſorium, ꝙ eſt intus, ſuam affectionem tranſmittere. Eſt.n. rationi conſentaneum: ſicut in auditu, cuius per id, ꝙ intercedit, non abſque tp̃e fit apprehenſio, ſimul ac factus eſt ſonus: maxime qñ fuerit lõge quod ſonat: ſed aliquo tp̃e opus eſt, vt afficiatur aer, deinde eum ad auditum traiiciat. Sic itaque in Meteoris oſtenſum eſt, ꝙ q̃uis prius fiat tonitru, ipſum poſterius apprehendimus. Fulgur autem prius, & ſi poſterius factum ſit: idq; & propter auditus craſsitudinem, & velocem motum luminis. Similr̃ & in remigatione, remum prius ſublatum videmus, deinde ſonum ſentimus. Silr̃ olfactus, qui eſt auditu corporalior, longiori ad apprehenſionem tempore opus habet, etiam ſi valde prope fuerit odorabile: donec affectus aer ad nares tranſierit, vt celerius ad ſenſorium perueniat affectio. ſed et ipſe viſus. q eſt ſenſuum acutiſsimus, non oĩno ſine tempore habet exactam viſibilium apprehenſionem. ſi.n. circulus eminus in oculum inciderit, in eadem ſuperficie ſitus, in qua eſt & oculus: vr̃ eſſe recta. & quæ ſunt triangula, eminus circularia videntur, etſi ea viſus attingat. ſicut ergo in his, quæ per id, ꝙ intercedit, apprehenduntur, qui eſt corporalior ſenſus, longiori ad apprehenſionem tp̃e opus habet: ſic vtique eſt rationi congruum, et tactum, ſiquidem caro non eſt ſenſorium, ſed quod intercedit, non ſine tp̃e, ſimul attigerit, apprehendere: ſed aliquo tp̃e ad apprehẽſionem opus eſſe, donec affecta caro, ad ſenſorium, ꝙ eſt intus, affectum tranſmittat. Ea eſt quidem vna rõ eorum, qui volunt carnem eſſe ſenſorium. Hæc vero eſt alia. ſi inquit ne aliud quidem tactiuum ſenſorium videmus præter carnem: ſuperuacaneum & ineptum fuerit hoc quidẽ prætermittere, aliud vero quærere, ꝙ non apparet. Tertia vero ratio eſt inſtantiæ ſolutio. Qui.n. nolunt carnem eſſe ſenſorium ſed id quod intercedit, quandam eiuſmodi inſtantiam iis, qui volunt eſſe ſenſorium, afferunt. ſi caro eſt ſenſorium: ꝙ in oĩbus ineſt ſenſoriis, neceſſe eſt vtique in ea quoque videri. ſicut ergo in illis, per aliquid, quod intercedit, fit apprehenſio aerem dico, vel aquam: ſic & in hac oportebat, per aliquid, qđ intercedit, carni ſenſilia admouere. In aliis itaque ſenſili ſenſorio ſuperpoſito non fiebat ſenſus: ſi aũt hoc non fiat: ſed ipſum tangibile caro ad eius apprehenſionem attingit: videtur non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit: ſiquidem in oĩbus ſenſibus eandem ſeruare oportet conuenientiam, & tactum ab aliis ſenſibus non differre. Guſtus.n. tactus quidem eſt, & habet eadem dubia. Hanc inſtantiam labefactare conatur, q̃ apertiſsime fieri poteſt, eorum partes defendens. q carnem ſenſorium eſſe volunt. Dicit ergo, ꝙ in tactu quoq; eadem ſenſuum proportio, & conuenientia ſeruatur, et p̱ aliquid, quod intercedit, fit apprehenſio. Quẽadmodum enim ſi digitos in aqua vel ĩ oleo intingamus deinde hoc tangamus, eſt inter digitum, & id, quod tãgit, humidum aliquod corpus: ſeiuncto certe digito adhuc in eo videmus humidam ſubſtantiam: ſed propter exiguitatẽ eius, quod intercedit, videntur citra medium ea, quæ tanguntur, tangi. ſic neceſſario & in aere contingit eſſe inter ea q̃ tanguntur, aerem aliquem, latere autem propter exiguitatem. Quare & in tactu non citra medium carnis eſt apprehenſio, ſed per aliquid, quod intercedit. Q; ſi ita eſt, hic quoque ſeruatur tactus cum aliis concentus & conuenientia. His ergo rationibus, per quas adſtruere videtur, ꝙ caro ſit tactiuum ſenſorium, peremptis, ſatis oſtendit carnem non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit. Quod ſi ita eſt, & hic quoq; ſeruatur tactus cum aliis cõcentus. Has itaque rationes per quas aſtruere videtur carnẽ eſſe tactiuum ſenſorium, & non id, quod intercedit earũ quidem primam, quæ ex tẽpore apprehenſionis, confirmat carnem eſſe ſenſorium, ſic refellit. Non eſt neceſſe inquit ad oſtendendum carnem eſſe ſenſorium, vt ſimul cũ eius tactu fiat apprehenſio tangibilium. Iam.n. ſi quis inquit circa digitum pelliculam extendat, vt oui, vel allij corticem, vel alicuius huiuſmodi, nihilo ſecius ſic quoq; fit cũ tactu apprehenſio. Q; ſi quis digitis quoque congenitũ corticem cogitauerit, multo magis minimum impedimẽtum afferet ſi alieno itaque corpore carni circũpoſito, nullum extitit impedimentum ad apprehendendum ſine tẽpore, multo magis carne ſenſorio cõgenita, impediri non oportere apprehenſionem ſenſilium. Non ergo apprehenſio. quæ fit ſine tp̃e, carnem eſſe ſenſorium oſtendit. Aduerſus ſecundam autem rationem, quæ dicit ne apparere quidem aliquod aliud ſenſorium præter carnem, illud dicit. Quemadmodum inquit ſi congenitus nobis eſſet aer, adeo condenſatus, vt & viſiuum, & auditiuum, & odoratiuum ſenſorium tegeret: exiſtimaremus, eo qđ per vnum & eũdem, dico autem nobis congenitum aerem, & videremus, & audiremus, & olfaceremus, quendam vnum eſſe ſenſum horum oĩum apprehenſiuum: ꝙ non videant diſcretas partes, per quas horum apprehenſionem particulatim fiunt: nunc autem qm̄ videmus diuiſa ſenſoria, quia nõ eſt nobis aer congenitus: vel p̱ vnum diuerſa apprehendimus, dico autem aerem: qui ſua perſpicua, & perſonatrice, & odorum tranſuectrice facultate nobis ſenſilia adducit. ſimiliter & quod diuerſæ ſunt facultates, ſicut & ſenſoria ſic non oportet exiſtimare, quoniam per vnum aliquod, nempe carnem, diuiſa tangibilia nobis fiunt apprehenſibilia, iam & vnum aliquod eſſe ſenſorium. ſed quoniam diuerſæ ſunt tangibilium oppoſitiones, plura quoque ſenſoria eſſe oportet, ea aũt occultari, ꝙ caro ſit nobis congenita, quæ inter ſenſilia & ſenſoria media intercedit. Nam ſi caro nobis non eſſet congenita: ſed ſeparari ſuapte natura poſſet, ſicut aer: apparerent, quæ nunc per eam occultantur, tãgibilium ſenſoria. quemadmodum econtrario, ſi quis in dicto exemplo viſibilium & odorabilium & audibilium differentiam neſciret, ꝙ eſſet, v̄.gr. nobis congenitus aer. exiſtimaret eſſe horum omnium ſenſorium, nobis congenitum aerem. Non ergo propterea ꝙ non aliud videatur tangibilium ſenſorium præter carnem, id ſatis eſt ad probandum carnem eſſe ſenſorium. Ego vero ad hoc dixerim, ꝙ ſi plura eſſent tangibilium ſenſoria, a carne, quæ intercedit, occultata, qm̄ neceſſe eſt in corpore eſſe ſenſoria neceſſe eſt vtique ea eſſe locis diuiſa: ſicut & nunc locis a ſeinuicem diuiſa ſunt ſenſoria quod ſi ea locis diuiſa eſſe neceſſe eſt, oporteret non quodlibet tangibile cuilibet parti carnis admotum eſſe apprehenſibile. quemadmodum, ſi aer eſſet nobis congenitus, & admotum eſſet viſibile, nõ in illa aeris parte, quæ oculo directo obiicit̃, ſed quæ auditiuo meatui, non videretur: ita.ſ. & nunc omnino neceſſe eſſet, ſi plura eſſent tangibilium ſenſoria a carne occultata, quandoquidem ea ſunt locis diuiſa, non qualibet carnis parte quamlibet tangibilem ſpeciem admotam eſſe apprehenſibilem. nunc autem ita eſt. clarum eſt ergo, ꝙ non plura ſunt intus ſenſoria. ſi quis autem dicat plura quidem eſſe: vnumquodque autem omnia apprehendere: ſuperuacaneum. vnum.n. ſufficeret. non ſunt ergo plura tangibilium ſenſoria, ſed vnum. quod ſi vnum eſt, omnino carnem eſſe neceſſe eſt. Cum ſit enim ſimilarium partium, p̱

vniuerſum

vniuerſum animal ſm continuitatem peruadit caro. ſic itaque ſecundam rationem & Ariſt.refellit,& nos aduerſus illam contradiximus. Tertiam aũt rationem hoc modo. Ea autem erat, quæ inſtantiam diſſoluebat,quæ aduerſus eos opponebatur, qui carnem volunt eſſe ſenſorium. Inſtantia aũt erat, ꝙ non ſeruat caro eam, quæ eſt in aliis ſenſoriis, proportionem, & conuenientiam, dico autem apprehenſionem, quæ fit per id quod intercedit. Diſſoluitur autem, ꝙ ſit hic quoq; ſimiliter id, ꝙ intercedit:vt in iis,quæ in aqua attinguntur,eſt adhærens humidum: ſic & in aere eſt rationi conſentaneum eſſe breuem quendam inter ea,quæ tanguntur,aerem. Hanc ergo ſolutionem refellit Ariſt. & ſi enim inquit & in iis, quæ tãguntur, eſt aliquid, ꝙ intercedit,ſed non quod cum aliis ſenſibus proportionem,& conuenientiam habeat:commune tñ eſt id paruum, ꝙ intercedit, in alus quoque. Incumbente enim oculo lema, eſt neceſſario eiuſmodi, qđ intercidit. Tangit n.lema videlicet corneam. Si ergo,quę tanguntur,per aliquid,qđ intercedit tanguntur:eſt.ſ.inter oculum,& lemam,aliquid qđ intercedit: ſed lemam tñ non videmus: quia non oportet ſimpliciter eſſe, qđ intercedit, ſed id quoq; interuallo commoderatum eſſe oportet. Neq;.n ſi oculi,et viſibilium proportionem magnitudine longe ſuperet,eo viſibilia videbimus: neque ſi valde paruum fuerit, vt lema,quæ oculo incũbit Oportet ergo in tactu quoque id, qđ intercedit, cum aliis habere proportionem & conuenientiam:nunc vero nõ habet Clarum eſt ergo, ꝙ & ſi quis eorum ſolutionem admittat,ne ſic quidem ſeruatam inueniet, quæ in aliis eſt ſenſibus, proportionem. Eſt autem & ad hæc, dico aũt, quæ ab Ariſt.dicta ſunt,contradicere. Oculus n.non aliquo ſimpliciter,qđ intercedit,opus habet: ſed & perſpicuo:nec eo ſolum, ſed & illuminato. Dicet ergo quiſpiã, nos non videre per id,ꝙ inter oculum, & lemam intercedit:non ꝙ ſit ipſum exiguum, ſed ꝙ lucem lema interſepiat,& impediat,ne,quod intercedit fiat actu perſpicuũ. Quare niſi lema lucem interſepiret, tam videremus. Eãdem autem oĩno proportionem, ſm eius, quod intercedit,quantitatem,in oĩbus ſenſibus ſeruari, eſt a rõne alienum. Qui.n.ſunt corporaliores ſenſus, minore opus habent eo quod intercedit Neque.n quanto viſus viſibilia apprehendit, tanto auditus quoque audabilia, vt declarat,qđ in remigeratione accidit. Dico autem, ꝙ remum primum ſublatum videamus: deinde ſonum ſentiamus. neq; vero per quãtum auditus,per tantum & odoratus. Eſt itaque rationi conſentaneum tactum quoque, cum ſit oĩbus craſsior,minore ꝙ omnes egere eo,quod intercedit Omnino autem, ꝙ opus habeat tactus eo, qđ intercedit, non neceſſario comprobatum eſt ex ea, quæ eſt cum aliis ſenſibus proportione, & conuenientia Iam.n. maxime neq; guſtus indiget. Neq;.n. quæcunque in viſu accidunt,in alus quoque euenire neceſſe eſt. Neque quæcunque in auditu & odoratu, in aliis quoque. Vt quod viſus quidem per emiſsionem ſenti̇tur, reliqui aũt per immiſsionem, etiam ſi ipſe quoq; per immiſsionem. In aliis itaque ſenſibus oportet ipſum aerem materialiter affici, vt ſic aſſiciatus ſenſus, veluti,redolentem fieri,vel ſonare. Non ſic autem in viſu. Non.n .coloratur aer. Et qđ viſus quidem ſine luce non operatur: reliqui autem maxime. non eſt ergo neceſſe eadem in omnibus ſenſibus euenire. Quare non eſt mirandum, ſi cum alij opus habeant eo quod intercedit:guſtus,& tactus non egent. Et ipſum q;dem nomen hoc ſatis declarat, ꝙ tangendo tactus apprehenſionem habeat. Hæc ſunt ergo per quæ probare viſus eſt Ariſt. & qđ plures tactui ſunt ſenſus,& non vnus, & quod caro non eſt tactiuum ſenſorium, ſed id, qđ intercedit:& qũo nos aduerſus ea, quæ dicta erant, oppoſuimus. Nunquid autem ne duo quidem,quę dicta ſunt, confirmare propoſuit, ſed vnum ſolum, ꝙ plures ſenſus ſunt tactus. ſm autem ad hoc referebatur. Syllogiſmum enim oſtendentem,ꝙ vnus eſt ſenſus, ex eo, ꝙ vnum ſit ſenſorium, refellens, oſtendit, ꝙ neque connexum eius eſt rectum, neque adſumptio. Aſſumptio autem erat,qđ caro,cum ſit vna,eſt ſenſorium tangibilis. Vt ergo oſtẽdat, non vnum eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit, hoc per tria argumenta oſtendit,talibus Ariſt. in duabus quæſtionibus, ſi quidem duæ ſint, argumentationibus nos exercens,vt dixi, & aſſueſaciens,ne ſimpliciter,& temere probabiles orationes admittamus,ſed veras. Eſt autem Ariſt opinio,& ꝙ vnus eſt tactiuus ſenſus,& quod caro ſenſorium. Quod.n. vnum intellexit eſſe tactum,in tertij libri procemio declarauit. Quod enim,inquit,non eſt ſenſus præter quinque,iiſq; enumeratis, vnũ ex quinque tactum quoq; connumerauit. Quare ſi quinque ſunt ſenſus:vnus autem eorum eſt tactus:vnus ergo eſt tactiuus ſenſus. Et carnem quidem ſenſorium eſſe vult,vbi dicit. Tactus autem eſt eo ipſo,ꝙ tangatur,& adhuc magis in iis. Rurſus,inquit, & quæcunque ipſa tangentes ſentimus,tactu ſunt ſenſilia,quem habemus. Si aũt ꝙ tãgatur ſentimus:tangitur autem caro: Senſorium ergo caro eſt. Magis autem ex iis, quæ ſparſim, & diuerſis in locis ab eo dicta ſunt, Philoſophi mentem colligendo dici põt, ꝙ & vnum,& multos ſenſus nouit tactum: & non ſolũ ipſum,ſed & reliquos ſenſus: & carnem eſſe & ſenſoriũ, & quod eſt intermedium. Siſr & reliqua ſenſoria. Nam & noſtra anima & vna eſt,& multiplex. Quẽadmodum enim coloris quidem ratio eſt per ſe indiuiſibilis, & figuræ expers: cum ſubiecto autem corpore ſimul & diuiſionem, & figuram ſuſcipit: Sic autem et irrationalis anima, ſm ſubſtantiam quidem habet, vt ſit carens partibus, & indiuiſibilis: Quomodo n.ſimul ſm idem, & album, & nigrum apprehenderet? Fit autem diuiſibilis circa corpora in eis diuiſa: Qm̃ ergo eſt ſm aliquid indiuiſibilis, & diuiſibilis: merito vna dici poſsit, & multæ. Et propterea itaque etiam vnaquæq; eius facultatum & vna fuerit, & multæ, vt & quæ ſimul cum ſubiecto diuidatur, & alia parte aliud ſenſile apprehendat. In tactu autem hoc merito quæſiuit. Quoniam.n. ipſe eſt longe materialior, & corporalior: partium multiplicitatem iure habet apertiorem. Et alij quidem magis vnum,ꝙ̃ multi. Ipſe autem magis multi, ꝙ̃ vnum. Et quid dico in anima irrationali, cũ & rationalis, vt ad mentem collocata, eſt quodammodo diuiſibilis, vt quæ ipſa vtatur propoſitionibus & confirmationibus, & concluſionibus? Eſt autem rationi conſentaneum ſenſorium quoq; carnem eſſe. Si ea enim eſſet id,quod ĩtercidit: qm̃ & aere, & aqua eſt craſsior:in illis autem, etſi ſint ſubtiliora, eſt aliquod tempus, vt per ea ſenſus ſenſilia apprehendant: Remum.n.prius reuulſum videmus: deinde poſtea ſonum audimus. & cum ſit tonitru,primum nobis fulgur apparet. & nõ ſimul atq; odoriferum appropinquauerit,odorem ſentimus: ſed ad apprehenſionem aliquo tp̃e opus eſt. Si itaque per aerem, qui eſt ſubtilis, tempore tñ opus eſt ad odorem, & ſonũ ſentiendum:multo magis in tactu,ſiquidem caro non eſſet ſenſorium,ſed id,qđ intercedit, nobis tempore opus eſſet ad tangibilium apprehenſionem,propter carnis craſſitudinem: niſi quis in aliis interuallum cauſetur. Sed in odoratu,quãuis prope ſit ſuffitus, tempore tñ aliquo ad apprehenſionem opus habemus. Sed tñ etiam ſi ſenſoriũ eſt caro:ſed & id etiam quod intercedit:ſicut & in aliis ſenſoriis. Senſorium enim proprie eſt ſpiritus. Atque in oculo quidem cryſtallinus,& reliqui humores, & tunicæ, vt ad ſpiritum quidem intercedunt: vt ad aerem autem, & alia,ſunt ſenſorium. Sed hic quidem hæc potius ſenſoriũ, quam id, quod intercedit. In tacto autem caro eſt potius id quod intercedit, quam ſenſorium: propterea ꝙ eſt materialior, & quæ terræ plus continet. Spiritui enim eſt conuenientius viſiuum ſenſorium, quam caro. Et hęc eſt Ariſto.opinio. Sciendum autem, ꝙ Themiſtius aliam quoque probationem ponit, cum oſtendit carnem non eſſe ſenſorium. Senſoria enim, inquit, contraria diiudicant. Viſus.n. album, & nigrũ diiudicat:guſtus dulce, & amarum:auditus grauem, & acutum ſonum. tactus aũt leue, et graue oppoſitũ. Graue quidem, ꝙ eius ſit conſtipatio, & protruſio:leue autem non itidem, quoniam ab eo non afficitur. Dico ergo, ꝙ quemadmodum in aliis diximus, ea apprehendere non ſolum propria ſenſilia, ſed & priuationes; apprehendit n. viſus quidem tenebras: ſilentiũ au-

tem auditus: apprehendere autem ea dicimus non ſecundum affirmationem, ſed negationem, ꝙ nihil patiantur: ſic & leuitatem tactum apprehendere dicimus ſm negationem. Nam eadem rõne dicemus ne alia quidem oppoſita apprehendi poſſe. Non.n. viſus afficitur a tenebris. Neque auditus a ſilentio. Lux autem tenebris opponit. Sono autem ſeu voci ſilentium. Sic & qñ frigidum, & calidum apprehendit: ſiccum, & humidum: aſperum & leue, quæ ſunt contraria. Quod autem & vnum eſt tactiuũ ſenſorium, idq; non aliud q̃ caro, licet hoc modo oñdere. Et quod vnum eſt ſenſorinm: oſtendemus hoc modo.

Quodcunque.n ex tangibilibus, vt calidum, in quacũq; parte corporis admoueris, eius omnino apprehẽſionem retinet. Silr & frigidum, & ſiccum, & humidum, & reliqua omnia. Quare ſi vnumquodq; ſenſile in quacũque parte caro apprehendit: clarum eſt vtique. ꝙ non ſunt plura ſenſoria, eſſent.n. locis ſeparata. Quod ſi ita eſſet, nõ cuilibet parti carnis idem ad motum ſenſile eſſet apprehẽſibile. Clarum eſt enim ꝙ in aliqua carnis parte poſitũ, ſi non eſſet ſubiectum, qđ id apprehenderet, ſenſorium, nullam ſuiipſius apprehenſionem præberet. Sicut ergo viſibile, quod eſt retro, non videmus: Neque.n.ſi, vt ita fingamus, nos circũcirca ambiret aer, & viſiuum, & auditiuum, & odoratiuum ſenſorium tegeret, in qualibet parte ambientis aeris poſitum viſibile videretur: ſi n. ad eam partem poſitum eſſet, quæ eſt directo e regione auditiui meatus, non videretur: Atqui ſi audibile in eodem loco poſitum eſſet, magis auditum eſſet: ſic & odorabile. ſui magis ſenſum præberet, ſi ex odoratiui meatus regione ſitum eſſet. Quare hac quoque ratione etiam diſcreta tunc eſſent diuerſa ſenſoria: & propterea diuerſi ſenſus.

Quare ſi nunc quoq; ambiens caro plura tegit ſenſoria: cur in qualibet parte quoduis tãgibile ſentit? Quãobrem ſi in aliis quoq; ambiente aere oĩa ſentirentur: vt tactu quidem certe hoc euenire non deberet: ꝙ non ea, quæ longe ſunt, ſed quæ prope, tactus apprehẽdit. Quod itaq; non ſunt plura tactiua ſenſoria, hinc clarum eſt. Quod autem neque aliquod aliud eſt præter carnem tacturum ſenſorium, hinc manifeſtũ eſt. Si.n. aer intercederet: in quibus autem ſenſoriis eſt aliquid, ꝙ intercedit. in iis, ſi ſupra ipſum ſenſorium ponatur ſenſile, ſui nullam apprehenſionẽ præbet. clarum eſt, ꝙ hic quoque ipſum eueniret. Nunc autem ſi quis de carne paululum quod detraxerit deinde ſupra reliquum impoſuerit vel calidum, vel durum, vel aliquid eiuſmodi, ſentiet omnino. Et rurſus ſi ab illa aliq̃ aliam partem abſtuleris, idq; vſque ad ipſum os Quare ſi hoc verum eſt clarum, ꝙ caro eſt tactiuum ſenſorium. Si n aliquod aliud intus eſſet, carne paulatim ablata oporteret ad ipſum aliquando peruenire ſenſorium. Quare ſuperpoſito ſenſili conſenſus non amplius fieret. Quod aũt vna quoque eſt ſenſitiua facultas, & non multæ, hinc ratiocinatione colligeris. ſiquidem cuilibet ſenſitiuæ facultati proprium aliquod ſenſorium natura attribuit. Dicere enim linguam eſſe & guſtatiuum, & tactiuum ſenſorium, eſt ridiculum. Tactiuum.n. ſenſum non ſola habet lingua, ſed totum per totum corpus. Et cauſa dicta eſt, ꝙ ex iis conſtamus, calido, frigido, ſicco, & humido. Cur ergo in lingua magis vtrũq; contingit, q̃ in oculo, & auditu, & odoratiuo meatu? Nam & hæc ſimul ſunt & talia, & tactiua. Quod aũt guſtatiuum tangens ſentiat, ſicut tactiuum, eximium quid videtur habere præter alia. Nã, vt dixi, nihil habet, ꝙ ſit proprium præter alia. Et clarum eſt, ꝙ neq; validum eſt, q. dicitur, in tactu oportere eſſe, ꝙ intercedat, vt cum aliis ſenſibus conueniat. Nam cum ſint quinque ſenſus: duo quidem, viſus, & auditus, quæ ſunt longiſſime apprehendunt: Duo autem, tactus, & guſtus, quæ ſunt proxime. Ipſum.n. oportet attingere ſenſorium, ſiquidem oſtenſum eſt, ꝙ caro eſt ſenſorium, reliquus autem odoratus medium locum ſortitus eſt, vt qui neq; quæ valde longæ ſunt, apprehẽdat, neq; ipſum ſenſorium tangunt odorabilia. Quare cum ſic habet tactus & guſtus, magis conſenſus quidam, & ordo ſeruatur in ſenſibus. Si.n. quatuor ſilr externa apprehenderent, probabiliter dici poſſet, cur non reliquus quoq;? Si aũt non ſic habeat: ſed lingua quidem tangens: olfactus autem, quæ valde prope ſunt, & ſere tangunt: quid neceſſe eſt, vt tactus per id, ꝙ intercedit, apprehendat? Dicere.n. qđ guſtus quoq; tactus eſt, non eſt verum. Cur.n. nõ tactus guſtus? Aperte.n. diſtincta ſunt & ſenſoria, & facultates. ſi autem propterea ꝙ tangens guſtat, ideo tactus eſt hac ratione dixerit quiſpiam auditũ quoq; viſum, & viſum auditum: ambo.n. per id, ꝙ intercedit. Tangibilia autem ſentire, vt dixi, totius eſt corporis cõe. Reliquum eſt ergo vt quæramus, nunquid verum eſt illud, qđ dicitur, omnem ſenſum verſari circa vnam oppoſitionem ſenſilium: et circa vnum aliquod & cõe genus propinquum. Viſus quidem circa album, & nigrum, et quæ ſunt intermedia: & cõe genus eorum eſt color. Auditus circa acutum & grauem: & cõe genus, ſonorum. Guſtus circa dulce, & amarum, & quæ intercedunt: & eorum cõe genus, ſucci.

Odoratus autem vt exilis, & euanidus, neque ſpẽs diſcreuit, neq; genus, quia non diſcreuit ſpẽs. Aperte autem in tactu multæ ſunt oppoſitiones, vt dictum eſt, & quæ ſub cõe aliquod, et propinquum genus non reducuntur.

Oſtendimus autem, ꝙ nec in aliis quidem eſt ſimile. Magnum.n. & paruum in ſono, & aſperum & leue in quolibet ſenſili ſm proportionem. Tale eſt enim in viſibilibus quidem, ꝙ eſt vehemens & nimium nigrum, & exilius: in guſtu autem valde & minus dulce ſilr & in odorabilibus. Aſperum autem & lene in auditu quidem id, qđ delectat, & id, q. moleſtia afficit. Idipſum autem eſt in oĩ quoque ſenſu. Clarum autem, ꝙ hæc non recte accepta ſunt apud Ariſt. Ea.n. quoduis ſenſile conſequuntur, nec ſenſilium differentiam conſtituunt Vt ipſe enim in quinto naturalis auſcultationis oſtendit. Quæ quodlibet genus conſequuntur, ea ſpecierum dr̃iam non faciunt. ſic autem habet dictionis contextus in naturali auſcultatione. quare non ſunt ſpecies motus, velocitas & tarditas, quoniam omnes ſm ſpeciem differentes motus conſequunt. quare neque grauitas & leuitas, quæ eſt ad idem, vt terræ ad ipſam, & ignis ad ipſum. Alia.n. dicitur alia terra, vel grauior, vel leuior. ſed hoc non facit terræ differentiam. quælibet.n terra alia quidẽ eſt grauior, alia vero leuior. ſimilr ignis igne grauior, & leuior. quare non hac ratione ignis differt ab igne, vel terra a terra. Terra autẽ ab igne. Neq;.n. quæ in igne eſt leuitas, terram aliquam conſequitur. neq;, quę in terra eſt grauitas, aliquem ignem. Atque omnis motus alio quidem eſt tardior: alio velociter. quare ſi omnia ſenſilia conſequitur, non dico ſola audibilia, ſed omnia ſimplr, vt alia aliis magis intenſam propriam habeant qualitatem, vel remiſſam, ꝙ accepit Ariſto. magnum, & paruum: ſimiliter vt & delectet, vel moleſtia afficiat, ſicut accepit aſperum, & lene in auditu: Non ergo ſenſilium dr̃iam eiuſmodi fecerint. quandoquidem neq; velocitas & tarditas motuum dr̃iam conſtituebat: quando etſi in vno ſolo ſenſu hoc contingeret, ne ſic quidem ſenſuum dr̃iam conſtitueret. Magnum.n. & paruum omnem ſonum conſequitur: ſilr & aſperum & lene. Non ſunt ergo ſonorum differentiæ hmõi. Non omnem autem tangibilem qualitatem conſequitur aſperitas & lenitas: friabilitas, & lentor. ſed neq; eæ, quæ ſunt corporum conſtitutiuæ qualitates, caliditas, frigiditas, ſiccitas, & humiditas ſe inuicem conſequuntur, vt ſonum magnitudo, vel paruitas. Sed cum ſint diuerſæ, & ſm ſpẽm ſeparatæ, ad conſtitutionem corporum connectuntur. Illic autem quantum eſt magnum & paruum in voce, quale autem aſperum, & lene: non aũt q̃titates. Et alioqui fatemur tactum hac rõne differre ab aliis. ſi autem hoc facit vt non vnus ſit ſenſus tactus, ſed plures: quærendum, nunquid, quẽadmodum ſolus quidem viſus ſm emiſſionem viſibilia apprehẽdere viſus eſt, cũ nullus alius hoc facere exiſtimatus fuerit: ſic & tactus hoc habet eximiũ, & ab aliis ſeparatum, ꝙ plures oppõnes apprehendat. Oĩno autem dicẽdo ꝙ plura apprehendit, ſtatuere quidem licet, ꝙ eximium quid habeat præter alios, non vtiq; aũt propterea neceſſe eſt eum non vnum eſſe, ſed plures. ſi.n propterea plures, ꝙ aliquam habeat ab aliis dr̃iam: cur non vna potius, ex eo, ꝙ vnum habeat ſenſorium? De lingua.n. rñdimus,

dimus, ꝙ non, tanq̃ lingua, tactiua eſt: ſed quatenus totum corpus tale eſt itaque & viſorium ſenſorium, & reliquus ſimul etiam ſunt tactiua. Quare nullũ apertum indicium, nec aliqua probabilis ratio oſtendit, tactum non vnum eſſe ſenſum, ſed plures.

De *tangibili autem, & tactu eadem eſt ratio.*

Quænam? Quod ab oppoſitis eſt incipiendum: ꝙ hic quoq; per id, quod intercedit, eſt apprehẽſio q. hic quoque circa vnum genus, & vnam oppoſitionem tactus ẽ operatio, quantum quidem ad eam, quæ eſt ex reliquis, conſequentiam.

Si enim tactus non eſt unus ſenſus, ſed plures: neceſſarium eſſe quoq; plura ſenſilia.

Coniunctio, enim, cauſæ redditionem ſignificans, totum contextus intellectum talem facit Quoniã de tactu & tangili eadem eſt ratio. Vt enim ſe habet tangibile, ſic neceſſe eſt, & tactum habere. & contra, neceſſe eſe vtiq;, ſiue ſint plura tangibilia, multos quoque eſſe tactus: ſiue plures tactus multa quoque eſſe tangibilia, ſi quidem in vtriſq; eadẽ eſt ratio. Poteſt autem & coniunctio, enim, non ad prædicta referri, ſed ad intelligentiam eorũ, quæ ſubiunguntur. Erit aũt apertus intellectus, ſi cõtextus ordinem ſic immutemus. Dubitatio autem eſt vtrum ſint plures, an vnus. Si tangibilia ſenſibilia plura ſunt: neceſſe eſt tactum quoq; nõ vnũ eſſe ſenſum, ſed plures. Fortaſſe aũt & tanquã oratione, quæ conuertitur, indifferenter vſus eſt. Oportebat enim, vt dixi, ita dicere. Si ſenſilia plura, & tactus plures, vt ex confeſsis incerta confirmaret. Nunc autem contrariũ dixit Si plures tactus, & tangibilia Poteſt autem, vt dixi, & dictio tranſiliri. Hic ergo dubitatiue proponitur duas, quæ mihi in præcedente cõtẽplatione dictæ ſunt, q̃ones oſtendere: Vtrũ vnus eſt tactiuus ſenſus, an plures. Et vtrũ caro eſt ſenſoriũ tangibilium, vt viſus viſibilium etiã in alijs animalibus, quę carnem quidem non habent, ſed aliquid, quod cum carne habet proportionem & conuenientiã: ſunt enim quædam animalia, quæ carnem quidem non habent, ſed aliquid, quod cum carne proportionem habeat, vt inſecta, formicæ, & muſcæ, & ſimilia. An non eſt quidem caro ſenſorium, neq; quod cum ea habet proportionem, & conuenientiam: ſed ipſa quidem eſt intermedia, per quã ſenſus: ſicut erat & in alijs ſenſibus, quod inter ſenſilia, & ſenſoria intercedit. Quod autem ꝓprie, & primo tangibilia ſentit, eſt aliquid aliud intra carnem, quod cum alijs ſenſorijs habet proportionem.

Nam et oĩs ſenſus unius contrarietatis eſſe uidetur, ut uiſus albi, & nigri: & auditus acuti, & grauis: & guſtus amari, et dulcis: in tangibili autẽ multæ ſunt contrarietates: calidum, frigidum: ſiccũ, humidũ: dure, molle: & aliorũ quæcũq; eiuſmodi.

Hic eſt primum argumentum, ꝙ non vnus eſt ſenſus tactus. Si quilibet enim ſenſus vnam contrarietatem iudicat: tactus autem plures, neceſſe eſt vtique, quot ſunt, contrarietates, quas tactus apprehendit, tot eſſe tactiuos quoque ſenſus.

Habet autem aliquam ſolutionem ad hanc dubitationem, q. in alijs quoque ſenſibus ſunt plures contrarietates. Vt in uoce non ſolum acumen, & grauitas, ſed & magnitudo, & paruitas, & lenitas, & aſperitas uocis: & eiuſmodi alia. Sunt autem & circa colorem tales aliæ differentiæ.

Labefactat per hæc prius argumentũ: ꝙ nõ ſolum tactus circa plures oppoſitiones verſatur: ſed & reliqui. Iã enim prædiximus, ꝙ aſperũ & lene in voce, & candidũ & fuſcum ſcdm proportionem dicitur: & ꝙ magnũ & paruũ, quod eſt in ſonis, non eſt idem cũ eo, quod eſt in magnitudinibus. Vt dicimus magnã lineã, vel magnũ corpus. In coloribus aũt, magnum quidem, & paruum non dicimus: aſperum aũt & lene, pro vehemens & exile. Similiter neq; odor magnus & paruus dicit̃: ſed dulcis, & amarus, & acris, & grauis. Clarum eſt ergo, ꝙ hic quoq; nõ ſm̃ proportionem magnũ et paruum dicitur: ſed in ſonis tantum, eo ꝙ magnum & paruum eſt quantitatis continuæ, & longum & breue. Sicut ergo lõgum & grauem ſonum dicimus. qui fit in maiore vel minore extenſione temporis: eo ꝙ tempus eſt quantum continuum, ſonũ qui magno, vel paruo motu factus eſt, vel magnum, vel paruũ dicimus. Qm̃ ergo ſonus fit omnino cum motu, dico autem eo, qui eſt ſecundum locũ: ipſe autem eſt quantitatis nullum autem aliorum opus habet ſubiecto motu, qui eſt, ſecundum locum: merito in illis non ſeruatur magni & parui proportio.

Sed quidnam eſt ſubiectum, ſicut auditui ſonus ſic tactui, non eſt clarum.

Secundũ argumẽtum, ꝙ nõ eſt vnus ſenſus. Quilibet enim ſenſus circa vnum aliquod genus verſatur: viſus colores: auditus ſonos. guſtus ſuccos: olfactus odores. Quę aũt tactui ſubiecta ſunt, nõ habent vnum cõe genus. Videatur autem neq; viſus circa vnũ aliquod verſari genus ſi quidem ipſe prius dixit, ꝙ viſibile quidem ẽ & color, & quod oratione quidem licet dicere, caret autem nomine. Dico autem ꝙ hoc quoq; ſub colorem eſt reducendum. Eſt enim hoc totum ſplendidus color.

Vtrum autem eſt ſenſorium intus uel non, ſed ſtatim caro, nullum uidetur eſſe ſignum, q. ſenſus fiat ſimul eorum, quæ tanguntur. Nam & ſiquis, circa carnem ueluti factam pelliculam extenderit, ſimiliter ſenſum, ſimul ac attigerit, ſignificat. Atqui clarum eſt, q. non eſt in ea ſenſorium. Si autem congenitum quoque fuerit, adhuc celerius ſenſus permeauerit.

Eum, qui a nobis in præcedente contemplatione dictus eſt, hypotheticum, ſyllogiſmũ non eſt aperte in verbis cõtextus inuenire: ſed eo ꝙ & eius aſſumptionem, & cõnexum potentia refellit: ſyllogiſmus quoq; in ijs comprehenditur. Quis erat autem ſylls? Si ſenſorium tactus vnũ: id autem eſt caro: neceſſe ẽ ſenſum quoq; vnũ eſſe. Atqui ſenſoriũ caro Et tactus ergo vnus eſt ſenſus. Probat ergo, ꝙ neque ſi ſenſorium vnum ſit, vnum neceſſe eſt eſſe ſenſum: ſicut habet in lingua. Cum enim vnum ſit ſenſorium duo ſenſus: tactus, & guſtus: & quod omnino caro non eſt ſenſorium. Sed nos quidem in præcedente contemplatione priorem connexi confutationem expoſuimus: ſecundam autem aſſumptionẽ, vt continentem redderemus orationẽ, quæ adſtruit, carnẽ non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit. Ipſe autẽ non eſt vſus eo ordine. Sed quoniam, vt dixi, & ſecunda propoſitio, & aſſumptionis hypothetici ſyllogiſmi confutatio erat vnum & idem: prius duo argumenta, per quæ oſtendit non eſſe carnẽ ſenſorium ponit: & deinde ſyllogiſmi connexum redarguit, & aſſumptionem in hac ſecundæ propoſitionis confirmatione. Potentia autem vtiq; & dictũ a nobis hypotheticũ ſyllogiſmũ poſuit. Cum hic enim ſitus non eſſet ſyllogiſmus apud Ariſto. ex dictis collegerunt interpretes, ꝙ quendam eiuſmodi ſyllogiſmũ confutaret. Vtrum autem eſt ſenſorium intus vel nõ, ſed ſtatim caro, nullum videtur ſignum, ꝙ fiat ſimul ſenſus eorum quæ tanguntur. Trium argumentorum, per quæ oſtendit, non eſſe carnem ſenſorium, vnum per hæc ponit id autem eſt, quod refellit argumentum quo oſtendere videbatur carnem eſſe ſenſorium: quando etiam ſi per pelliculam tangibilia attingamus, ſine tempore apprehendimus: etiam ſi non ſit illa pelicula ſenſorium: intercedit autem inter carnem, & ſenſilia. Quid ergo prohibet carnem eiuſmodi quid eſſe?

Quare & talis pars corporis ſic habere uidetur, quemadmodum ſi circulo nos congenitus ambiret aer. Videremur enim uno aliquo ſentire, & ſonum, & colorem, & odorem: & unus eſſe ſenſus, uiſus, & auditus, & odoratus. Nunc autem quia definitum eſt, per quid fiunt motus: manifeſtum eſt dicta ſenſoria eſſe alia. In tactu autem hoc nunc incertum eſt.

Secunda ratio, quæ confirmat carnem ſenſoriũ, ex eo ꝙ nihil aliud præter hanc appareat, per quod tangibilia apprehendimus. Hanc itaque refellit, ꝙ videtur ẽ caro, quale contingeret, ſi nos aer circulo ambiret, & conge-

nitus nobis eſſet, veluti condenſatus. Quemadmodū ergo ſi hoc contingeret, propterea ꝙ tegerentur ſenſoria, per vnum autem, & eundem aerem, & audiremus & videremus, & olfaceremus e, æſtimaremus vnum eſſe ſenſorium omnium dictorum viſibilium, audibiliū, & odorabilium, congenitus nobis aerē: & ne eſſe quidem omnino aliquod aliud ſenſorium præter ipſum: neq; enim apparet nobis aliquod aliud: quod nūc redarguit: quoniam aperte ſenſoria diſcernant: hoc nunc exiſtimandū contingere in carne nobis cōgenita, & ambiente, & tactiua, ſenſoria tegēte Quare nō ideo, ꝙ nō appareat aliqd aliud præter carnem, per quod ſenſilia apprehendimus, hoc iam ſatis eſſe ad probandum exiſtimandum eſt, ꝙ caro ſit ſenſoriū. Poteſt aūt hoc argumentū & connexi ſyllogiſmi eſſe confutatio. Hoc itaq; deinceps, & dictā a nobis cōnexi confutationē ponit Ariſto. & huic noſtro argumento cohærere, & ab eo dependere facit. Vt autē hoc oſtendamus, dico autem, ꝙ per prædicta ſyllogiſmi connexum refellitur, ſuperius propoſitum dictionis contextum & exponemus, & interpretabimur.

Quare & talis pars corporis ſic habere uidetur, quemadmodum ſi circulo nos congenitus ambiret aer, uideremur uno aliquo ſentire & ſonum, & colorem, & odorem: & unus quidam eſſe ſenſus, uiſus, auditus, odoratus.

Poſtquam oſtendit carnem nō eſſe ſenſorium: eo confutato, per quod eſſe probabilis cōiectura videbatur carnem eſſe ſenſorium, dico autem apprehenſionem, quæ fit ſine tēpore. Cum itaq; relinquatur, vt ea quidem ſit, quod intercedit congenitum corpus, et intus eſſe tactiuū ſenſorium: hac opinione vtens hypothetici ſyllogiſmi connexum redarguit, oſtendens non eſſe neceſſe vnam eſſe tactiuam facultatem: quia per vnum & idem, nempe carnem, fit tangibilium apprehenſio. Si enim inquit, circunfuſus nobis aer congenitus eſſet, & condenſatus, vt ſenſoria tegeret: quia per idem videmus, & audimus, & olfacimus: nobis viderentur hi tres ſenſus vnus eē: eo ꝙ per vnum quidem aerem, viſibilia, audibilia, & odorabilia apprehendimus: tecta ſunt autem, quæ illa diiudicant, ſenſoria. Quemadmodum ergo etiam ſi per vnum nobis congenitum fieret apprehēſio, non ꝓpterea vnus eſſet & viſus, & auditus, & olfactus, ſed plures eo ꝙ ſint plura quoq; ſenſilia, colores, ſoni, & odores. Sic neque quoniam nobis congenita caro cohæret, vnaq; eſt, per quam omnes tangibiles, quæ plures ſunt, contrarietates apprehendimus, vnus fuerit tactiuus ſenſus, ſed multi, propter ſenſilium diuerſitatem. In aliis enim ſenſibus ꝙ ſeparatum ſit id, quod intercedit, per quod fit ſenſilium apprehenſio, dico autem aerem, & eorum inſtrumenta ſint a ſe inuicem diſtincta, manifeſta eſt eorū diuerſitas: in carne vero, ꝙ ea nobis cōgenita cohæreat, cum ſit intermedia, incertum eſt an ſint multi tactus. Sed tangibilium diuerſitate diſcernimus ſenſuum tactiuorum multitudinem. Nunquid autem & propoſitum argumentum eſt etiam ſyllogiſmi aſſumptionis refutatorium? quod etiam magis verum eſt. Vult enim etiam per hoc oſtendere, ꝙ non, quoniam per vnum, ſcilicet carnem, ſenſilium eſt apprehenſio, iam & vnum eſt tactiuum ſenſorium. Nunquid enim congenita quidem caro eſt, quæ intercedit, intus autem ſunt plura ſenſoria, vt in exemplo?

Ex aere enim uel aqua, fieri non poteſt, ut couſtet corpus animatum. Oportet enim eſſe aliquid ſolidum. Reſtat ut ſit mixtum ex terra, & his, cuiuſmodi uult eſſe caro, & quod cum ea habet proportionem. Si enim omnis ſenſus per id, quod intercedit: & tactus.

Vult cauſam dicere, quamobrem id, quod per tactus fit, nobis congenitum adhæret, caro inquam: non ita autem & aer, & aqua, per quæ dicti ſenſus apprehendunt, nobis congeniti cohærent, ſed ſunt exterius. Quia enim inquit, fieri non poteſt, vt corpus animatum & in terra victurū ex vno ex ſimplicibus cōſtet, vel aere, vel aqua: oportet enim vnūquodq; iis maxime adſimilari, in quibus eſt verſaturum: per hæc autem prædictorum ſenſiū fit apprehenſio, aerem, dico, & aquam: merito hæc non ſunt nobis congenita, & cohærentia. Nam & qui in auribus incluſus & inædificatus eſt aer, non cohæret quidē congenitus, ſed eſt inſeparabilis. Quoniam autem tactus per carnem habet apprehenſionem: eaq; eſt illi id, quod intercedit: tale autem eſt & animalis corpus ſolidum, & mixtum: iure ergo nobis congenita cohæret. Et propter hanc cauſam, per congenitum nobis cohærens corpus, quod intercedit, tactus fit apprehenſio.

Quare neceſſe eſt corpus quoq; eſſe cougenitum, & cohærens, tactus intermediū, per quod fiunt ſenſus, qui plures ſunt.

Neque enim am. llus prohibeantur, quominus congenita cohærent, vt alia, ꝙ nō poſſit tale eē animalis corpus. Nam ſi poſſent, illa quoq; neceſſe eſſet congenita cohærere. Si enim & ex tali conſtaremus, & per tale ſenſilium fieret apprehenſio: quid vetaret per proprium, & familiare videre, alieno autem non egere? Quoniam ergo tangibilium eſt apprehenſio per carnem. ideſt, vt intermedium, per quod fit ſenſilium apprehenſio: eius.n. quod eſt neceſſarium, & quod fit comprenſio, eſt natura: propterea ergo, ꝙ in partibus animalis carnem inuenit, per quam tangibilia ſunt apprehenſibilia, natura ea vſa eſt, nec aliquo alio opus habuit, quod intercederet exterius.

Declarat autem, ꝙ plures, qui in lingua tactus eſt. Omnia enim tangibilia ſeutit ſecundum eandem partem, & ſuccum. Si itaq; alia caro ſuccum ſentiret: uideretur idem & unus eſſe ſenſus, guſtus & tactus. Nunc aūt duo, quia uon conuertuntur.

Vides, quomodo, vt dicebam, priora quoq; erant refutatio connexi ſyllogiſmi hypothetici. Dico autem ꝙ non neceſſe eſt, ſi per vnum aliquod ſentimus, etiam vnū eſſe ſenſum. Vt qui enim per præcedentia oſtendiſſet, ꝙ contingit, etiam ſi vnum ſit ſenſorium caro, plures eſſe ſenſus, ex eo ꝙ ſupponat hoc circa carnem, contingere, quod contingeret, ſi nobis cōgenitus, & cohærens eſſet aer, per quem videmus, et audimus, et odoramur, ſic ſubiunxit, Declarat autem, ꝙ plures, qui eſt in lingua tactus Quoniam enim non ex ipſis rebus: oſtenſio proceſſit: ſed per ſuppoſitionem collegit contingere per vnum quidem fieri ſenſilium apprehenſionem, non eſſe autem vnam ſenſitiuam facultatem: & ꝙ non eſt eiuſmodi ſuppoſitio, vt fieri non poſſit, in ipſis rebus hoc confirmat, dico autem in tactu, qui eſt in lingua. Ecce ergo lingua, & guſtabilium, & tangibilium eſt ſenſorium. Sed tamen alia eſt guſtatiua facultas quam tactiua. Non eſt ergo vera oratio, quæ dicit ſi vnum ſit ſenſoriū, neceſſe eſt vnū quoq; eſſe ſenſum. Quod enim alius eſt tactus, a guſtu apertū eſt: quoniam in reliquo quidem corpore tactus eſt, guſtus non: lingua autem & omnia tangibilia apprehendit, & præterea ſuccos.

Dubitauerit autem quiſpiam: ſi omne corpus habet profunditatem: id autem eſt tertia magnitudo: quorum autem eſt inter duo corpora corpus aliquod, non contingit ea ſe inuicem attingere. Humidum autem uon eſt ſine corpore, ueque madefactum: ſed neceſſe eſt eſſe aquam uel aquæ cohærere: Quæ autē ſe inuicem in aqua tangunt, ſi non ſint ſicca extrema, neceſſe eſt aquam habere intermediam, qua plena ſunt extrema: Si autem hoc uerum eſt, fieri non poteſt, ut aliud in aqua aliud tangat. Eodem autem modo & in aere. Similiter enim habet aer ad ea, quæ ſuut in ipſa aqua. magis autem nos latet, ut & quæ ſunt in aqua animalia, ſi madefactum attingit madefactum.

Hic eſt tertium argumentum eorū, qui oſtendunt carnem non eſſe ſenſoriū, ſed id, quod intercedit. Eſt autem eiuſmodi. Inſtantiā, vt dixi proponit iis, qui carnem ſenſorium eſſe volunt, & eam ſoluit, & rurſus ſolutionē refellit. Inſtantia autem eſt, ꝙ ſi in aliis ſenſoriis per aliquid quod intercedit, eſt apprehenſio: caro aūt, ꝙ tangat, tangibilia apprehendit: videt nō eſſe ſenſoriū. Oſtēdit ergo quid & quod intercedit. Si.n. omne corpus, inquit, habet profunditatē: ideſt autem tertia magnitudo, pro eo

quod eſt, tertia dimēſio. Prima enim dimenſio eſt longitudo: ſecunda latitudo: tertia profunditas Inter quæ autē intercedit aliquod corpus, neceſſe eſt eorum profunditatem eſſe alienā, q̄ intercedit, quātacunq;, & qualiſcūq; ſit. Quorum aūt eſt profunditas aliena, fieri non poteſt, vt hæc ſeinuicem tangant. Quæcunq; aūt alienam habent humiditatē in ſuperficie, circūfuſum aliquod corpus habent. Quæcūq; ergo in aqua ſe inuicē attingunt, vt quæ ſunt madefacta, habent aliquod corpus qđ intercedit, & ſe inuicem non tangunt. Sicut aūt, quæ ſunt in aqua, ſe inuicem tangunt: ſic & quæ in aere. Et in ijs ergo, quæ in aere tangunt, eſt aliquid, quod intercedit, aer. ſed id nos latet propter paruitatē. Nam & in ijs, quæ in aqua ſe inuicem tangunt, ignoratur eſſe aliquid aquæ, quod intercedit. Sed nō ꝓpterea dixerimus nō eſſe inter ea aliquid. Dubitauerit aūt quiſpiam: ſi omne corpus habet profunditatem. Inordinatus videtur locus. Poſtquā enim dixit. Dubitauerit aūt quiſpiam, non ſubiunxit quid dubitauerit. Eſt aūt eius dubitatio inferius Oportet enim ſubiungere, Madefactū attingit madefactū. Hoc enim, inquit, dubitatur, an madefacta ſe inuicē attingunt, & nō intercedit aliquod alienū corpus. Et oſtendit, ꝙ eſt humidū: id aūt corpus: humidum autē non eſt ſine corpore: neq; quod eſt madefactū. Humidum quidem eſt, quod congenitam habet humiditatem, vt aqua: madefactū autē, quod alienam, vt lutum. Humidum autem in corpore habet eſſe. Eſt ergo neceſſe humidū quidem eſſe aquam: madefactum aūt eſſe, aquæ particeps. Quoniam ergo, q̄ ſe in aqua inuicem tangunt, nō habent ſiccas ſuperficies: omne autem humidum eſt cum corpore: inter ea ergo corpus aliquod intercedit, & ſe non inuicē tangunt. Sic ergo, & quæ in aere, etiā ſi aer, pluſquā aqua, ignoretur intercedere. Qñ & in ijs, quæ ſe in aqua attingunt, neſciatur, an ſit aliquid, quod intercedit. Magis aūt nos latent, quæ ſunt in aere & aqua animalia, ſi madefactum attingit madefactum. Et ad id quod cohæret ꝙ quæ in aqua ſunt animalia, & q̄ in aere, nos latent, an ſe inuicem tangant, cū madefacta ſint, quæ tāgunt, hoc eſt ſuperficies. Propter continuitatem. n quæ eſt ad aerem vel aquam, non eſt apertum. Hoc autē oſtendit ꝙ ſi madefactos in aqua digitos tetigerimus, poſtq̄; ſeparati fuerint, adhuc ſeruant humiditatē. Sed etſi nos latet, ipſa tamē ratio conuincit ex eo, quod cōtingit in madefactā carnem habentibus, & ſic tactis. Videtur enim poſt ſeparationem caro adhuc eſſe humida. Et ſi aqua, cū ſit craſsior, propter humiditatem tñ nō exprimitur, ſed carni inſidet, multo magis fieri nō poteſt, vt aer, qui eſt ſubtilior, omnino exprimatur ab ijs, quæ ſe attingunt. Quid ergo? ſi hæc ita habēt, & vera eſt hæc oratio, eueniet, vt nullum ſolidū corpus tangatur: ſi quidem oīa, quæ ſe inuicem tāgunt, vel in aere, vel in aqua tāgunt: euenit ergo vt ſolida quidem corpora ſola humida tangant. Solidum aūt a ſolido nunquam tangitur. Ad hæc aūt dici poteſt, ꝙ quando madefacto digito, vel aliqua alia parte corporis, aliqđ aliud ſolidū tetigerimus: caro, quæ eſt rara, & mollis, in compreſsione admittit in eos, qui in ipſa ſunt meatus, ſeu concauitates, humidū, & in ſeipſam ꝓꝑ raritatē, & ſic poſtquā ſeparata fuerit, humiditatem rurſus apparere contingit. Contingit ergo totā exacte carnem tangi, ſed in illis concauitatibus, in quas confluxerat humidū, nō aliquid aliud tangere. Poſtquam ergo ſeparata fuerit, diffundit rurſus, quod in illis eſt humidū, & replet ſuperficiē. Contingit autē & in obſcuris meatibus protruſum eſſe humidū, quod rurſus poſt vim factā diffunditur circa ſuperficiem. Nā & ſi valde dura, & leuia corpora acceperis, vt vitrea, vel ærea exacte ſplēdētia, & ſic figurata, vt ſi alia alijs inter ſe admoueant, exacte quadrent ſuperficies, vt ne vllam quidem vacuā regionem, quæ intercedat, relinquant: deinde ea madefacta inter ſe admoueris, et cōpreſſeris, vt ſe exacte tāgant: deinde ſeparaueris: nullā, puto, in eis inueneris humiditatē. Neq; enim aqua ſua natura apta eſt, vt ſolidis corporibus reſiſtat. Eſt ergo ratiōi conſentaneum, illis cōpreſsis, cum aqua ſuapte natura ſolidis corporibus reſiſtere nequeat, neq; vllus itercedat locus, nec apertus, nec obſcurus in quo aquā ſeꝑare oporteat, ipſam elidi, & cedere: & multo magis aerē, qui eſt & motu facilis, & minime reſiſtens, & qui cuilibet corpori cedere ſua natura aptus ſit. Et alioqui non omnino neceſſe eſt, quæ tangunt, per aliquid tāgi quod intercedit. Si.n. neceſſe eſt, quæ tanguntur, per aliquid ſe inuicem tangere, in infinitum neceſſe eſt hoc contingere. Si enim aer, & aqua tangibilia: ipſa vtiq; ſentimus, quę ſunt frigida, vel calida, quando aquam vel aerem tangimus. Vtrum aūt eſt aliquid inter nos, & aerē, vel aquam, vel nō? Si ergo non eſt, de illo rurſus eadem dicēda ſunt: ſiue aliquid eſt inter ipſum, & nos, ſiue non, idq; vſq; ad infinitum. Nō eſt ergo neceſſe, quæ tanguntur per aliquod medium ſe inuicem tangere. Omnino autem quę proprie ſe tangūt, neceſſe eſt vt nō habeant aliquid, quod intercedit: quandoquidem ne ſe inuicem quidem tangere dicantur: quoniam ea ſe tangere dicuntur, vt ipſe in quinto Phyſicæ definijt, quorum ſunt ſimul extrema. Simul autem non ſunt, inter quæ eſt aliquid intermedium, quod prohibet. Quod autem non neceſſe eſt, quæ in aere tanguntur, aliquid habere aeris intermedium, hinc quoque didiceris. Mollia enim corpora, vt caro, vel quid eiuſmodi, ſi quis ea digito violentius protruſerit, cedunt: ita vt a proprio ſitu recedant. & quid dico mollia? contingit vt qui madefactas manus habeat, lapidem trudat, vel quid eiuſmodi. Si ergo non citra medium manus tangens ſic trudit, ſed per corpus intermedium, dico autem humidum: continget ſic per ipſum trudi, vt per baculum ianuā. Quomodo ergo non eſt abſurdum, dicere ſolidum corpus a fluido, & cedente cuilibet protrudi? Dicet aūt fortaſſe quiſpiam. Sic per mediam humiditatem, quæ eſt in manu, trudit, vt ſi quis manui pellicula, vel teſtem obtēdens ſic truſerit. Et quid dico? ipſa caro eſt mollis: ſed tamen quia non ipſa per ſeipſam trudit, ſed cū oſsibus, quæ per ipſam intermediam trudunt, poſt etiam duriſsima protrudere. Ad hæc ergo dico, ꝙ caro, cum ſit ſibi ipſi cohærens, nec diſpergi poſsit, non diffluit: neq; in protruſione decidit: etiam ſi re vera videatur vtrinq; in protruſione cedere Quare & ſiquis multa vi vſus fuerit, diſrūpatur quoq;. At non ſimiliter ꝙ & ipſa diſpergi non poſsit, & ſit circūcirca extenſa, & veluti cohęrens, & congenita eadē, quæ caro, ſuſtinet. Aqua aūt & aer diſpergi poſſunt, & ſunt friabilia, & cuilibet incedunt, & locum dant trudentibus. Hinc autem didiceris. Clarū eſt vtiq;, ꝙ vacua amphora aere plena eſt. Quando ergo eam aqua impleuero, omnis aer recedit, vt ne eius quidem aliquid vel minimum relinquatur. Certe ſi quid relictum ſit, ꝙ aquæ non ceſſerit, bullas facit. iiſq; ruptis, ſe propriæ vniuerſitati, ſeu, vt ita dicam totitati adiungit. Si ergo aquæ, quę eſt adeo mollis, & fluida, et ei propemodum filis ſubeſſe non poteſt, neq; eius compreſsionem ſuſtinere: quanto magis ſolidis quibuſdam, & duris inter ſe occurrentibus corporibus intermedius relinqui non poterit, qui ne culicis quidem vim ſuſtinet, ſed qui omnibus cedit? Quare fieri non poteſt, vt inter ea, quæ ſe tangunt, aliquid aeris vel aquę relinquatur: niſi intercedant loca aliqua aperta, vel obſcura, ſecundum quæ non quadrant inter ſe, quæ ſe attingunt. Neq; enim ſic ſunt corporum figuratæ ſuperficies, vt totæ exacte totis quadrent. Humiditas itaq; in iis locis, quibus defectus eſt, reſidet. Quę poſtq̄ diſiuncta ſunt a ſeinuicem, quæ ſe prius tangebant, rurſus diffuſa implent ſuperficiem: & maxime ſi ſint mollia, quæ ſe attingunt, & trudunt, vel ambo, vel alterum. Cōpreſſa enim carne, quam maxime comprimi poteſt in concauitates confluit humiditas. Poſtquam ergo ſeiuncta fuerint, quæ ſe tangebant. in proprium ſitum caro reuertitur: & ſic, cum in vna planicie fuerit humiditas, ad reliquas quoque partes circunfunditur.

Vtrum ergo omnium ſimiliter eſt ſenſus, uel aliorum aliter, quemadmodum nunc uidetur? Guſtus enim, et tactus, q tangant alij autem procul. Hoc autem non ita eſt. Sed & durum, & molle per alia ſentimus: ſicut & ſonatiuum, & uiſibile, & odorabile. Sed hæc quidem eminus: illa uero cominus. Quare la

lium ſine materia. Vt cera quidem anulli ſine ferro, & auro ſignum ſuſcipit. Accipit autem aureum, uel æreum ſignum, ſed non quatenus æs, uel aurum, Similiter & ſenſus uniuſcuiuſque patitur ab eo, quod habet colorem, uel ſuccum, uel ſonum: Sed non quatenus unumquodq; illorum dicitur: ſed quatenus tale, & ſecundum rationem.

Poſtꝗ ſeorſum dixit de vnoquoq; ſenſu, & proprijs vniuſcuiuſq; ſenſilibus: vult nunc de oĩbus cõiter dicere: & de ijs definire, de quibus obſcure dixit, cũ de vnoquoque ageret. Vt in vnoquoq; dixit, ſenſum, qui eſt potentia quod ſenſile, ab eo in actũ duci, & eſſe id, quod illud. Quõ ergo ſenſus a ſenſilibus patitur, & eis aſsimilatur nũc dicit. Sic enim, inquit, fit id quod ſenſile, nõ albus factus vel dulcis: ſed ſenſilis formam ſine materia ſuſcipiens, id eſt, puras eorum rõnes cognitiue impreſſas & inſculptas habens. Nihil enim, vt ſemel dicã, ab aliquo patiẽs, agentis materiam ſuſcipit, ſed formam, quæ in ipſo eſt: ſicut & cera id, quod in auro eſt, ſignaculum, non aurũ. Non enim quatenus eſt argenteum, vel aureum, ſigillum ei aſſimilatur: ſed quatenus talem formã habet. Si enim quatenus aureum vel argenteum ſigillũ, cera ei aſsimilaretur: generatio eſſet, & corruptio: Generatio quidem auri, vel argenti: ceræ aũt corruptio. Sic ergo ſuſcipit quoque ſenſus eũ, quę in melle eſt, dulcedinis formam, nõ quatenus eſt mel, ſed quatenus habet talẽ formã dulcedinis. Differunt autem, quæ ſentiunt, ab ijs, quæ ſimplr patiuntur: nõ aũt ſentiunt: ꝙ ea quidem quæ ſentiũt, ſic id ſuſcipiũt, ꝙ cognoſcant, & iudicent eã, quæ in ipſis fit, formam, cum altera patiantur quidem, ſed non cognoſcant: Cuiuſmodi ſunt ſpecula & effigies, quæ differunt a ſenſibus, ꝙ nõ poſsint iudicare affectum, qui in ipſis fuerit. Differunt autem hæc ipſa, & reliqua a ſenſibus (nam patiuntur naturalia corpora: patiuntur enim a caliditate, & frigiditate, albedine, & ſimilibus) ꝙ hæc quidem ab agentibus, ſecundum vtrũq; ſimul agentibus, ſic patiũtur. Ignis enim non ſecundum formã tantum agit in aerem, & ipſum calefacit, ſed ſecundũ vtrunque ſimul. Tanquam corpus n. agit in ipſum. Eſt autem apertum ſignũ in bono & malo odore. Cum ſubiecto enim agit in aerem, & veſtes boni odoris, immixta quadam in eis ſubſtantia, quæ exiſtit ex bene olente corpore. Similiter & veſtes, quæ colorantur, patiuntur. Atq; etiã ſucci agunt in corpora. Aliter enim ab aquis dulcibus afficiuntur eorum, quæ lauantur, corpora: & aliter a ſalſis, ſubſtantia quadam vna cũ ſucco immixta. Ac domorũ quidẽ ędificatores, lapides, quos firmos, & validos eſſe volunt, dulcibus aquis diu præmadefactos, ſic ad ædificationẽ aſſumunt. Cernitur aũt maris ſalſugo rupes, & petras excedens. Inanimata ergo, & omne, vt ſemel dicam, corpus, quatenus eſt corpus, a ſenſilibus qualitatibus patitur: & agente ſecundũ vtrunq; ſimul patiente. Senſus aũt neq; ab vtroq; ſimul patitur: ſed a ſola forma: ſicut & cera a ſigillo: nec ipſe, ſecundũ vtrunq; ſimul agente, & patiente ſecundũ vtrunque ſimul, patitur. Neq; n. coloratur ſenſorium, vel fit bene olens, niſi ſecundũ ſolam formam: Dico autem ipſam ſenſitiuam facultatem. Nam & corpus a caliditate patitur: patitur autem & tactiuus ſenſus, ſed non eodem mõ. Sed ſenſus quidem a ſola calidi forma cognitiue patitur: ſenſoriũ vero, caro vt materia ſcdm vtrũq; ſimul, ipſa ſubiectũ caliditati effecta, & a calefaciente toto, vt toto, affecta. Et non eſt certe mirandum, ſi a ſenſilibus quidẽ aliter patitur ſenſus: aliter vero ſenſorium, & omnino corpus aliud. eſt enim eis & colores, vel ſuccos, vel ſonos vel frigida, vel calida: & aliud ſenſilia. Quare color quidem eſt, & ſucci, & ſoni, & reliqua, etiã ſi non ſit ſenſus: ſenſilia autem non ſunt, niſi ſit ſenſus, qui ea apprehẽdit. In ſenſus ergo agunt, vt ſenſilia. in corpora autem non itidẽ, vt ſenſilia: ſed vt colores, vt ſucci. Et ſecundũ vnam quanq; formam habet & ſubſtantiam, & totum in totũ agit, & patiens totum a toto patitur.

Senſorium autem primum, in quo talis facultas, eſt quidem certe idem: eſſe autem alterum. Magnitudo enim quædam fuerit id quod ſentit, non autem eo ꝙ ſit ſenſitiuum. Neq; ſenſus eſt magnitudo, ſed ratio quædam, & facultas illius.

Poſtquam dixit de ſenſu, dicit et de ſenſorio. Primum autem dixit ſenſorium, in quo ſenſitiua facultas, qui eſt irrationali animę ſubiectum, ſpiritum. In eo enim primo ſenſus habet ſuum eſſe. Nam ſenſoria quidem, & oculi, & aures, & nares: ſed non prima. Non eſt enim in ijs ſenſitiua facultas: ſed per ea affectus ad illum tranſmittitur. Eſt ergo idem: eſſe autem alterũ. Senſus, inquit, id eſt ſenſitiua facultas, & ſenſorium, in quo primo facultas collocatur, ſunt eadem numero. Non eſt enim ipſe per ſe ſenſus ſine ſubiecto, hoc eſt ſpiritu, qui eſt primum ſenſorium. Vnum ergo hæc ſubiecto. vt vnum hominem dicimus, & vnam nauem, materiam cum propria forma, totum compoſitum vnum dicentes. Atqui ſubiecta certe duo ſunt. Aliud enim ſenſus & aliud, quod eſt ei ſubiectum. Ille enim eſt incorporeus, & expers magnitudinis. Quod eſt autem ei ſubiectum, corpus & magnitudo. Et ſenſitiuum dicitur, non quatenus habet magnitudinem, ſed quatenus habet ſenſum.

Ex his autem apertum eſt: & quam ob cauſam ſenſilium exceſſus ſenſoria corrumpunt. Si enim ſenſorio fuerit ualidior motus, ſoluitur ratio. Id autem erat ſenſus, ſicut & concentus, & tonus, ualde pulſatis fidibus.

Cum oſtendiſſet ſenſoria, quatenus ſenſoria, in aliqua eſſe ratione & cõmoderatione, quatenus quidem habent ſenſitiuam facultatem, quæ eſt eorum ratio & forma, ꝑ quæ ipſum habet ſenſorium ſuum eſſe: ex ijs claram eſſe dicit cauſam, cur ſenſilium exceſſus corrũpant ſenſoria. Si enim quatenus ſunt ſenſoria, in quadam cõmoderatione ſunt, & mediocritate, vt iam dixit: Taliter enim contemperatum ſenſorium fit aptum ad ſenſus ſuſceptionẽ. Præterea ſenſoriis a ſenſilibus motis, ſic fit ſenſilium ſenſus: merito ergo & immoderatus ſenſoriorum a ſenſilibus motus cõmoderationem corrumpit. Corrupta autẽ cõmoderatione, fiunt inepta, nec ſatis accommodata ad continendam ſenſitiuam facultatem. Duos enim affectus patitur ſenſorium: vnum quidem vt ſimpliciter corpus: aliud vero ſenſorium. Vt corpus ergo, a corpore patitur: vt ſenſorium autem, a ſenſiliũ operatione. ſicut oculus, vt ſenſorium quidem, patitur, cõgregatus, vel diſgregatus a colorum operatione; vt corpus aũt patitur ab igne, verbi gratia calefaciẽte. Et auris ſimiliter, vt ſenſoriũ quidẽ, a ſonis patitur: vt corpus aũt, a vehementi aeris motu. Non eſt enim idem ſonus & aeris motus. Non tamẽ ſine aeris motu ſonus. In magnis ergo ſonis magno facto ſono, compreſsione & conſtipatione lædit motus auditiuum ſenſorium, vt corpus. Quomodo aũt a violentiore ictu ſoluitur ſenſoriorũ ratio a ſenſilibus, oſtendit, collatione eorũ, quæ ad harmoniã cõpoſita & concinnata ſunt. Nã in his, qui eſt in fidibus cõcentus, quæ eſt mediocritas & forma quædam talis chordarum appoſitionis ex qualitate quadam prædita intentione & remiſsione, ſoluitur & corrũpitur, etiã ſi chordæ non corrũpuntur. ſimiliter etſi chordæ vehemẽtius pulſentur. Exceſſus enim ea corrumpunt, quæ in cõmoderatione & mediocritate eſſe habent. Rationem autem non Harmoniam cõpoſitorum dico: ſic enim animam diceret Harmoniã. Hoc autem in primo libro ſuſtulit: ſed formã dicit, quæ accedit tali compoſitioni & commoderationi: qua ſoluta, forma quoq; neceſſario corrumpitur. Differt autem fidium Harmonia, & ſenſitiua facultas in ſenſoriorũ commoderatione, ꝙ harmonia quidem ſit ipſa commoderatione, quæ ab exceſſu, & intentione chordarum ſoluitur: ſenſus autem, ea quæ in tali eſt commoderatione, facultas: illius enim eſt aliquid & illa, eſt enim huius forma.

Et quam nam ob cauſam plantæ non ſentiunt, cum aliquã animalem partem habeant, & a tangibilibus aliquid patiantur. nam & refrigerantur, & calefiunt. Cauſa enim eſt, ꝙ mediocritatem non habeant neq; eiuſmodi principium, quod poſsit ſuſcipere formas ſenſilium: ſed patiuntur cum materia.

Poſtquam dixit, ꝙ ex ijs, quæ dicta ſunt de ſenſu &

ſenſorijs, fit manifeſta cauſa, cur exceſſus corrūpant ſenſoria, ꝙ ſint in mediocritate, mediocritates aūt ab exceſſibus corrūpuntur, ex his ipſis dicit eſſe apertū, & quã nã ob cauſam plantæ non ſentiunt, cū aliquam partem animalem habeant aluntur itaq; & augentur & ſibi ſimilia generant, & a tangibilibus aliquid patiuntur, nam & refrigerantur & caleſiunt. Huius autem cauſa eſt, ꝙ nō habeant ipſa partem, quæ eſt in mediocritate tangibilium, & præterea facultatem & principium in ea ſuſceptiuum formarum, quę ſunt in ſenſilibus, ſine materia. Neque.n. quōcunq; animatum erat ſentiens, ſed quod talem habebat facultatem. Medietatem aūt dicit ſenſoria vel ꝙ ſenſilium medietatē apprehendunt & ab exceſſu & defectu læduntur: vel medietatem, ꝙ ſint in medio ſenſilium, & ſenſuū. ſed patiuntur cū materia. i. etiam ſi a ſenſilibus patiuntur, non ſic patiuntur, vt ſenſitiua ſm formã patientia & non ſm materiam, ſed patiuntur cum materia hoc eſt, materialiter & corporaliter. Quæ eſt enim eis ſubiecta materia a ſenſibilibus patiens, in ſeipſam recipit ſenſilium affectus, ipſorum effecta materia, et tãquã materia, ipſa in ſeipſam, ſuſcipiens, erat veluti inanimata. Illud.n. cum materia, ſignificat, ꝙ ipſa, vt materia, patiuntur. Patitur autem vt materia, quod formam affectus accipit, quem patitur. Nōnulli ergo ſic acceperunt illud, pati cū materia, pro eo, quod eſt, ſecūdum propriam materiam pati, quæ conuertitur, et mutatur. Quid autem pati cum materia ſenſilis, dicit, ꝙ ſenſus quidem, vt iam ante diximus, patiuntur ſolum a formis ſenſilibus, viſus quidem a colore, non autem a ceruſſa vel lana, vel quodcūq; fuerit colori ſubiectum, ſimiliter & in alijs. Inanimata autē a ſenſilibus patientia, non ab ipſis ſolum formis patiunt, ſed ab vtroque ſimul. Quod enim hoc admixtū ſit, verbi gratia, aquæ, ſic ſit dulce. ſimiliter vapor, ſi veſti inſideat, eam bene olentem reddit. ſimiliter & colores agūt in corpora, vt ea, quę tinguntur. Cum propria enim materia veſtibus immiſcentur. ſic & ſonus, qui lignum rumpit, ſubiecti aeris protruſione hoc facit. Videtur autem calido, & frigido ſolum hoc non euenire. ſola enim caliditas appoſito igne alterat ſubiecta, vt aerem. & in frigiditate ſimiliter. Appoſita enim glacies frigefacit, non immixta eius ſubſtantia frigefacto, ſed qualitate tantum alterans. Id autem propterea, ꝙ hæ ſolæ qualitates generationis, & corruptionis effectiuam cauſam habent. Generatio autem, & corruptio ſubiectæ ſubſtantiæ mutatione ex ſua natura fit.

Dubitauerit autem quiſpiam, an ab odore patiatur aliquid quod odorari non poteſt: uel a colore, quod non poteſt uidere. Similiter autem & in alijs.

Poſtquam dixit, ꝙ inanimata, licet ſenſum nō habentia, a tangibilibus patiuntur qualitatibus: patiuntur autem corporaliter, & materialiter: merito poſtea quærit, an fieri poſsit, vt & ab alijs qualitatibus quid patiatur eorum, quæ ſenſu carent.

Si autem odorabile, odor: ſi quid facit odoratui, quatenus odor facit. Quare eorum, quæ olfieri non poſſunt, fieri non poteſt, ut quidquã ab odore patiatur. Eadē aūt ratio in alijs: neq; eorum, quæ poſſunt, niſi quatenus unumquodque ſenſitiuum.

Hinc dubitationem ſoluit: & oſtendit ꝙ nihil eorum, quæ ſenſum habent, patitur a ſenſilibus, ſi enim odorabile, inquit, non eſt aliud, quam odor: & guſtabile nihil eſt aliud, quam ſuccus: ſi quid enim guſtum facit, ſuccus eſt: & ſi quid olfactum, odor: ſimiliter & in alijs: odor autē nulli eſt alij, ꝙ odoratui: ad eum enim & eſt & dicitur: ſimiliter autem & guſtabile ad guſtū & viſibile ad viſum, & in reliquis ſimiliter: a ſenſilibus qualitatibus, vt ſenſilibus, nihil pati poſsit eorū, quæ ſenſum non habent. Neque eorum, quæ poſſunt, niſi quatenus vnumquodque ſenſitiuum, & ipſa, inquit, quæ a ſenſilibus pati poſſunt, non ſecundum aliquid aliud ab eis patiuntur, quam quatenus ſunt ſenſitiua. Vt oculus alio quoq; modo eſt paſſiuus: ſed a viſibili nō aliter patiatur, quam quatenus eſt viſiuus. Quare ſi affectus, qui fit a ſenſilibus qualitatibus non ſecundum aliud fit ab ipſis, quam quatenus ſenſitiua ſunt ea, quæ patiuntur: quod nō eſt itaq; ſenſitiuum, non patietur ab ipſis. Poteſt autem & ſic hoc dictum intelligi, ꝙ ne ea quidem quæ a ſenſilibus aliquid patiuntur, ab eis ſecundum aliquid aliud patiūtur, quam ſecundum illud, ſecundum quod eſt ſenſitiuum. Vt oculus a ſenſili quidem pati poteſt, ſed non ab alio ſenſili, quam ſecundum id, a quo pati ſua natura aptus eſt. Non enim pati poſsit oculus ab audibili, ſed tantum a viſibili. neq; auris ab odorabili, ſed ab audibili tantum. Multo magis quæ ne a ſenſilibus quidem pati ſua natura apta ſunt, ab ipſis quicquam pati non poſſunt.

Simul autem ſic quoque manifeſtum eſt. Neque enim lux, et tenebræ, neque ſonus, neque odor quidquã faciūt corporibus, ſed ea, in quibus ſunt, ut aer, qui eſt cum tonitru, lignū diuidit.

Non ſolum, inquit, hoc eſt ex cōſequenti apertum, ꝙ nihil eorum quæ ſenſum nō habent patitur a ſenſilibus, quatenus ſenſilia: ſenſus.n. ad ſenſile, & ſenſile ad ſenſum, ſed & ex ipſa operatione hoc apertum eſt. Neque enim inquit, lux, & tenebræ. i. viſibile, per quod ſenſilia videmus, quatenus ſunt viſibilia, quicq̃ agit in corpus quod non habet viſum. Neq;.n apprehendit ipſum, vt viſibile, id, quod viſum non habet. ſed neque audibile quicquam agit quatenus talia ſunt in ea, quæ neque auditiua ſunt, neq; olfactiua. Deinde quoniam videntur quædã corpora eorū, quæ non ſunt ſenſitiua, pati a ſonis: a tonitru enim quædã diuiduntur corpora, vt ligna & lapides & eiuſmodi: patiuntur aūt & ab illuminato aere ab ipſo calefacta: ab odoribus quoq; bene olens fit aer: ad hoc dicit, ꝙ non a tonitru, quatenus eſt audibile, patiunt, quæ ab eo rūpūtur corpora, ſed ab aere ſonãte violenter moto percuſſa diuidunt, quatenus pcutiuntur, non a ſono, quatenus ſonus eſt & audibilis. Hoc.n. ſignificat, dum dicit, ſed ea, in quibus ſunt. i. a ſubiectis ſono: eius aūt ſubiectum eſt aer, ab eo patiuntur, quæ a tonitru diuidunt. Similiter habet & in alijs. Caleſiunt.n. inanimata ab illuminato aere, non quatenus eſt illuminatus, neq; a lumine, ſed ab ipſo aere quatenus eſt calidus, ab ipſo diſgregata. Patiuntur autem ab odoribus & aer & reliqua, nō quatenus odorabilia odores, ſed ſecundum id, quod eſt ipſis ſubiectum, vna cum ipſorum vaporum ſubſtantia commixta, in quibus ſunt odores, vt in mulſo.

Sed tangibilia, & ſucci agunt. Sin minus, a quonam patiantur inanimata, & alterentur?

Poſtquam dicit, non pati, quæ ſenſum non habent, a ſenſilibus, idq; oſtendit in colore & ſono & odore: Hic dicit, ꝙ et ſi alia ſenſilia in ea, quæ non ſunt ſenſu prædita, non agunt, tãgibilia quidem certe & guſtabilia agūt. Caleſiunt enim corpora, & frigeſiunt, exiccantur, & humectantur a tangibilibus qualitatibus omnia corpora, ſed nō quatenus ſunt ſenſitiua ſed quatenus corpora ſimpliciter. Si enim, inquit, non patiantur a tangibilibus & guſtabilibus qualitatibus, a quonam patiantur? Eo ergo res deducetur, vt ſint impaſsibilia, & inalterabilia: quod eſt abſurdum. Si enim neq; ab alijs patiuntur, neq; a tangibilibus & guſtabilibus, nō habebunt aliquid aliud, a quo patientur. Erunt ergo impaſsibilia omnino.

Nunquid ergo & illa agent? uel non omne corpus paſſiuū ab odore, & ſono. & quæ patiuntur, indefinita, & non manent, ut aer: olet enim, ut quid paſſus.

Poſtquam dixit, ꝙ tangibilibus qualitatibus patiunt corpa, & a guſtabilibus, quærit an & ab alijs ſenſilibus patiunt corpa, non aūt ſenſitiue, ſicut neq; a tãgibilibus, & guſtabilibus, & dicit qđ non oĩa ſunt paſsiua ab odore vel ſono corpa, pro eo quod eſt, paſsibilia. Quare nō oĩa patiuntur. Sed ſunt, quæ ſub eis ſunt, ſicut, quæ ſub tangibilibus. Neq;.n. omne corpus ab eis pati poteſt, ſed ſunt, quæ ab eis patiunt, humida, vt aer & aqua. Talia .n. ſunt, quæ a coloribus & ſonis, & odoribus patiūtur, & mouentur. Non videntur autem, inquit, pati, ꝙ cum ſint indefinita & humida, affectus ſoni vel odoris, vel coloris non ſeruant. Eſt enim indefinitorum proprium &

ex ijs, quæ ſunt ad aliquid. Sẽſus enim per ſenſorium ſentitur, & ſenſorium ſenſus eſt ſenſorium. Vt autẽ ſe habet vnum eorum quæ ſunt ad aliquid, ſic habet & reliquũ. Eſt ergo clarũ, ꝙ ſi deeſt ſenſus, deeſt quoq; ſenſoriũ, ꝑpter neceſsitatẽ eorũ quæ ſunt ad aliquid. Hæc eſt prima ratio. Sc̃da ratio. Senſus eſt, qđ vtitur. Eſt aũt ſenſorium quo vtitur, ſi nõ eſt fruſtra futurum. Si ergo deeſt ſenſus, deeſt & ſenſoriũ, ſi non fruſtra eſt, quod eſt abſurdũ dictu, naturã fruſtra aliquid facere. Hæc eſt ſc̃da quoq; rõ. Tertia rõ. Senſus nunq; põt citra mediũ ſe ſenſilibus applicare, ſed ſemper per media ſenſoria ſe applicat. Vbi ergo ſenſu opus, oĩno & ſenſorio quoq; ꝑ qđ ſe ſenſilibus ſenſus applicat. Si ergo deeſt ſenſus, v s, ſenſoriũ deeſt, ꝑ qđ ſe ſenſus ſenſilibus applicat. Hæ ſunt ergo rõnes quæ connexũ confirmarunt. Age vero deinceps & q̃ aſſumptionem cõfirmant, adijciamus. Hæ aũt ſunt duæ rõnes inductiuæ, quarum hæc prima eſt. Ex oĩbus, ex quibus oportebat fieri, ſenſoria facta ſunt. Sed ſi ita eſt, nullũ ergo deeſt ſenſoriũ. Cum ſint n. quatuor elem̃ta, & vnũ quintum corpus cœleſte, ex quinto quidem corpore ſenſorium factũ nõ eſt. Quintũ n. corpus eſt æternũ, vt quidã dñt ſenſoria aũt ſunt corruptibilia. Rurſus ex igne nõ poterat fieri ſenſoriũ. Ignis. n. ẽ qui poſsit corrũpere: ex corrũpente aũt quõ poſſet fieri ſenſoriũ? Rurſus ex ipſa terra non poterat per ſe fieri ſenſoriũ. Eſt. n. ipſa ꝑ ſe impreſſu difficilis, nec ſenſilium typos poterat facile ſuſcipe. Cõmixta aũt cum alijs terra poteſt facere ſenſoria. Tactus itaq;, & guſtus ſenſorium eſt magis terræ particeps. Tactus. n. & guſtus ſenſorium eſt caro, quę eſt terræ magis particeps. Ignis aũt, vt ipſe dicit, in totis ẽ ſenſorijs. Quare & ignem, & terram eſt in ſenſorijs inuenire. nec ignis aũt, nec terra per ſe vnquam ſenſoria faciunt, ꝓpter prædictas cauſas. Reſtant ergo aer & aqua, quæ poſſunt facere ſenſoria. aqua itaq; facit cryſtallinum humorẽ, qui eſt viſus ſenſoriũ. ſed & aer eſt ſenſorium auditus, & olfactus. Qui. n. in naribus & in auribus eſt inædificatus & incluſus aer, ipſe eſt auditus & olfactus ſenſorium. Si ergo ex omnibus, ex quibus fieri poterat, factum eſt ſenſorium, nullum deeſt ergo ſenſorium. Hęc eſt prima procedens inductione rõ, quæ confirmat aſſumptionẽ. Aduerſus hanc aũt rõnem Ariſt duæ mouentur dubõnes. Prima quidem, quõ dicit non deeſſe ſenſoriũ? ecce. n. deſunt. Cũ ſint. n. quinq; ſenſus, tria ſunt ſola ſenſoria, aer, aqua, terra. Quare nihil cõfirmauit inductiua oratio: ſed magis dubitationẽ adauxit. Quõ ergo dicit aſſumptio, ſed nullum deeſt ſenſorium? Ecce. n. duo deſunt ſenſoria. Et hæc quidem dubitatio: ad quã dicemus, ꝙ noĩe quidẽ tria ſunt tantum ſenſoria: reuera aũt quinq;. Etſi. n. ad terram pertineat ſenſoriũ tactus, & guſtus: ſed non eſt ipſa terra. ſi. n. eẽt ipſa terra ſenſoriũ tactus, & guſtus: oporteret in oĩ parte, in qua eſt tactus, guſtũ quoq; eſſe, ſiquidẽ irrationalis aĩa eſt in omni animali cum oĩbus ſuis facultatibus, & dicimus, ꝙ ꝓpterea ꝙ nõ eſt inſtr̃m accõmodatum, non operatur ſ m ſuas facultates in toto aĩali. Oporteret. n. ſi eadẽ terra eſt ſenſorium, adeſſe quoq; facultatẽ ne eam argueret. Atqui non eſt in toto corpore guſtus. Quõ. n. manus nõ guſtat, etſi tactum habeat? nõ eſt ergo eadẽ terra. Vides, ꝙ noĩe quidem idẽ, re aũt diuerſa. Rurſus etiã ſi aer eſt in auditu & odoratu: ſed non idem. Aerem aũt dico nõ externum (oĩs. n. externus aer inſeruit & odoribus, & ſonis) ſed eum, qui in auribus, & naribus eſt ſeorſum inædificatus, & incluſus. Hic quoq; non eſt idẽ, ſed diuerſus. non. n. qui in auribus eſt, aer poteſt odoribus inſeruire: neq; qui ẽ in naribus, ſonis inſeruire põt. Quare, etiã ſi ſunt tria noĩe, reuera tñ ſunt q̃nq;. Hæc eſt ſolutio primæ dubõnis. ſc̃da dubitatio ꝓcedit ex eo, qđ eſt contrarium primæ dubitationi. Hæc eſt autẽ. Plura ſenſoria ſenſibus, quod eſt abſurdũ. Si. n. ꝓpter ſenſus facta ſunt ſenſoria, quot ſunt ergo ſenſus, tot eſſe deberent ſenſoria & nõ plura. Nunc aũt videmus eẽ plura ſenſibus. vnius certe ſenſus duo ſunt ſenſoria. Olfactus enim in pedeſtribus & volucribus aer eſt ſenſorium, in aquatilibus vero ſenſoriũ eſt aqua. dicit itaq; piſces humiditatem quandã habere in naribus, quæ ſub ſeruit odoribus. Quare vnius ſenſus duo ſunt ſenſoria. Propter hanc ita dubitationem ſunt qui dicant non in eodem animali duo eſſe ſenſoria: ſed in alio quidem aquam eſſe ſenſoriũ odoratus: in alio vero aerem. Quare non ſunt plura, nec pauciora. Sciendum autem hanc rationẽ inductione procedere, quæ nihil neceſſariũ continet. Primum. n. duplex eſt ignis, hic quidem corruptiuus ille vero viuificatiuus. Quare etſi ex corruptiuo ſenſus fieri nõ poſſit ſed tamẽ poterat ex viuificatiuo fieri. & alioqui, ſicut videmus externũ aerem ſubſeruire & odoribus, & coloribus, & ſonis, ſed tamen in ijs, quę tres habẽt tm̃ ſenſus, tactũ dico, & odoratum, & guſtum, non ſubſeruit coloribus, ſed nihilominus taliũ eſt miniſter: etiã ſi nõ adeſt facultas, cuius eſt miniſter. Quid ergo ẽ abſurdi in nobis quinq; ſenſus habẽtibus dicere, eſſe alia quidem ſenſoria, ſed nõ apprehendere, ꝙ non ſint in eis ſenſus? Quare eſt inductiua & non vera oratio. Eſt autem ſecunda ratio Ariſto. inductiua hoc modo. ſi deeſt ſenſorium, deeſt & ſenſile. Atqui non deeſt ſenſile. Hoc enim eſt cõnexum, quod demonſtratione quoq; indiget. Hoc, inquit, ex inductione clarum eſt. Nã & quæ ſunt longe, apprehendimus, q̃ ſunt ſoni & colores, & odores. Iam vero, & quæ prope ſunt, tangibilia, & ſuccos ſi itaq;, & quæ prope ſunt, & quæ longe apprehendimus: clarum eſt ergo, ꝙ omnia apprehendimus. nullum ergo deeſt ſenſile. ſi autem non deeſt ſenſile, ergo nec ſenſorium. Hoc enim oſtenditur per mutuam oppoſitionem, quæ conuertitur. Hæc eſt ſecunda Ariſto ratio, quæ non eſt neceſſaria. Eſto enim nos quæ longe ſunt, apprehendere, vndenam erit apertum, an oĩa quoq;, quæ prope ſunt, apprehendamus? Eſto enim ꝙ omnia tãgibilia ſentiamus, nũquid & oĩa guſtabilia? vndenam clarum erit, nunquid nonnulla guſtabilia nos lateant? nempe carnem cameli nemo noſtrũ guſtauit. Quare deſunt etiam quædam ſenſilia. Qm̃ ergo Ariſt. rõnes plus ſatis inductione ꝓcedunt: melius eſt vel ratione Themiſtij, quam dicit in commentario. Dicit. n. fieri non potuiſſe, vt anima rõnalis accederet, niſi prius oĩbus irrõnalis animæ facultatibus ornatum eẽt animal. Si enim vbi meliora, illic & deteriora in ijs quæ ſunt ſub luna: clarum ergo eſt, ꝙ ſi habemus rõnales animas, omnes quoque habebimus irrationalis facultates. Si homo ergo habet ſolum quinque ſenſus, clarum eſt ꝙ ſoli quinque ſunt. Quot enim ſunt hominis, tot ſunt ſoli, & nec plures, nec pauciores: eo ꝙ omnes habet homo, vt & q his præſtantiorem habeat, animam dico rationalem. eam autem nõ haberet, niſi omnes inferiores adeſſent. Omnes ergo habet, & qm̃ quinque habet, quinq; quoq; ſolum ſunt. Et hæc eſt quidem Themiſtij ratio, verũenimuero alimentorum gratiam Ariſtotelis reddentes hoc quoque argumentum eius eſſe oſtendemus. Si enim in dictionis contextu quærit, cur talpa, quæ mouetur viſum non habet: abſurdum enim vbi eſt melius, non eſſe quoq; deterius: & ſoluit ꝙ habet quidem, ſed a pellicula occultatur: ita enim oportebat, quia a terra nutritur, & erat excæcãda, niſi occultatus viſus eſſet: Nutrimenti ergo natura maiorem curam, & prouidentiam geſsit. Si ergo in hac, quæ mouetur, oſtendit eſſe quinque ſenſus: ſciebat ergo argumentum, ꝙ neceſſe eſt hos ſolum eſſe quinque. Vbi enim eſt melius, illic & deterius. Eſt autem & hoc platonice ſymbolice explicare. Sicut enim, inquit, ſunt quinq; corpora ſimplicia: quatuor enim elementa, & æthereũ: & ſicut ſolida corpora quinque per ſimplicia corpora: eſt enim pyramis, cubus, octolaterum, duodecimlaterum, vigintilaterum: ſicut ergo per ſimplicia corpora, quæ quinque ſunt, quinque etiam figuræ factæ ſunt, & non plures: ſic ſcilicet & ſenſus quinque. Quoniam ergo non eſt alius ſenſus præter quinque, quia in fine ſecundi libri quærebat, an vnus eſt tactus, an plures: nunc oſtendit quinque eſſe ſolum ſenſus: vt hoc oſtenſo clarum ſit, ꝙ vnus eſt tactus. Merito autem hoc facit: quoniam ex animalibus hęc quidem duos habẽt ſenſus: illa vero tres. & propterea quęrit, quot ſunt ſenſus. Si omnia enim animalia haberent quinque ſenſus, ſuperuacaneum eſſet de eo quærere.

Si enim cuiuſcunq; eſt ſenſus tactus, & nunc ſenſum habemus: omnis enim tangibilis, quatenus eſt tangibile, affectiones tactu ſunt nobis ſenſiles: neceſſe eſt, ſiquidẽ deſit aliquis ſenſus, ſenſorium quoque deeſſe. & quaecunque quidem ipſi tangentes ſentimus, ſunt tactu ſenſilia, quem habemus: Quaecunque uero per ea, quae intercedunt, & non ipſe tangentes, ſimplicibus interuallis, dico autem ueluti aere, & aqua.

Cũ non dixiſſet cõnexũ, neq; aſſumptionem, confirmat aſſumptionem: & animaduerſa eius obſcuritate, dicit in medio cõnexum, & ſic deinde reliquum aſſumptionis cõfirmat. Cum.n. deberet dicere. Si deeſt ſenſus, deeſt & ſenſoriũ: atqui ſenſorium non deeſt: ergo nec ſenſus, deinde deberet confirmare, ꝙ nõ deeſt ſenſorium, quod eſt aſſumptio, idq; ex eo oſtendere, ꝙ oĩs ſenſus vel citra medium, vel per medium apprehendat: vtrũq; autẽ habemus, & quod citra mediũ, & quod per intermedium: oĩbus alijs prætermiſsis ab hoc incipit, & oſtendit ꝙ habemus ſenſum abſq; intermedio. Si enim, inquit, in quibuſcũq; eſt ſenſus tactus, ea citra medium operãtur. Tangibilia enim ſunt affectiones tactus, et ſunt citra medium ſenſilia. Et id oblique dixit. Cum enim confirmare deberet, ꝙ & citra medium ſenſum habemus, hoc prætermiſſo dicit neceſſe eſt vbi deeſt ſenſus, & ſenſorium. agnita enim obſcuritate cõnexum in medio poſuit. Deinde conuertitur & aſſumptionem confirmat, dicens, dictum eſt, ꝗ tangibilia citra medium apprehendimus: Sunt autem & alia, quæ per id, quod intercedit, apprehẽdimus. Quęcunque autem per id, quod intercedit, & non ipſi tãgentes, ſimplicibus interuallis. aſſumptionem confirmat, ꝙ ſunt in nobis quædam, quæ etiam per medium apprehenduntur, vt viſus, auditus, odoratus, ea autem apprehenduntur per ſimplicia, quæ intercedunt. Simplicia autem dicit aerem, & aquam, eo ꝙ ſunt elementa. Per ea ergo apprehenduntur tres ſenſus.

Sic autem habet, ꝗ ſi per unum quidem plura quoq; ſenſilia, quæ ſunt inter ſe genere alia: neceſſe eſt eum, qui habet eiuſmodi ſenſorium, eẽ utriſque ſenſile: ut ſi ex aere eſt ſenſorium, eſt aer & ſoni, & coloris.

Silentio prætermiſſam dubitationem diſſoluit. Quod enim non mouit dubiũ, hoc diſſoluit. & maxima ijs eſt habenda gratia, qui hanc ſententiã antiquitus diuinarũt. Cũ deberet.n. dubitare, an ſint duo ſenſoria, aer. & aqua: tria: vero ſenſilia, color, ſonus, odor, & deinde ſic ſoluere: perinde ac iam dubitaſſet, dixit. Sic aũt habet ſolutio, & per vnum ſenſoriũ plura ſenſilia apprehendunt, quæ ſenſilia genere differre dixit Sonus enim, & odor ſunt diuerſorũ generum. neceſſe eſt.n. inquit, aerẽ, qui eſt in auditu, & odoratu, duo apprehendere, & ſonum, & odorem. & cum deberet dicere odorẽ, colorẽ dixit pro odore, ne ſecuritatẽ fugeret Et nõnulli quidem ſic interpretati ſunt Alij dicunt, ꝗ inſtat potius aduerſus Empe. tanq̃ ille diceret: Si nõ poſſunt, o Ariſto tua quidem ſentẽtia, nec ex igne, nec ex terra per ſe fieri ſenſoria: da ſenſoria, vt ea apprehẽdant, & ſimile a ſimili cognoſcatur. Illi ergo reſpondet Ariſto. Si per aliquod vnum, quod intercedit, ſenſitiuum, & ſenſorium plura ſenſilia cognoſcuntur: ſicut ab aere, verbi gratia, et color cognoſcitur, & ſonus: eo ꝙ eſt perſpicuus, & perſonans: quid eſt abſurdi & per vnum quoque ſenſum multa cognoſci?

Si autem plura eiuſdem, ut coloris, aer, & aqua, ambo enim perſpicua: & qui unum ſolum habet, utrunque ſentiet.

Alterũ dubium mouet. Ait enim deeſſe ſenſoriũ. Plura enim ſunt, quæ vnius participant, Perſpicui.n. quod colorem dixit & aer, & aqua ẽ particeps. Deeſt ergo ſenſoriũ, eo ꝙ duo quidem ſunt, quæ ſubſeruiunt, vnus autem viſus. Et hoc ſoluit, ꝙ per vnũ ſenſorium duo apprehendit. Qui.n. inquit, habet aeris alterum, ideſt humidũ, vt dicat pupillam, nouit vtrunq; perſpicuum.

Simplicium autem, ex his duobus ſunt ſolum ſenſoria, ex aere, & aqua. Pupilla enim ex aqua, auditus, ex aere, odoratus ex utroq; eorum.

Aſſumptionem confirmat, ꝙ neceſſe eſt tria eſſe quæ ſunt citra medium ſenſoria: quoniam ex aere, & aqua ſolum eſſe poſſunt. ea autem viſus, auditus, & odoratus habent. Odoratus autem ex vtroq; græce eſt, θατέρῳ. Nonnulli dicunt eum quidẽ hoc dicere, ꝙ odoratus eſt virtuſque particeps, & aeris, & aquæ: in nobis quidem aeris: in aquatilibus vero aquæ. Nonnulli autem θατέρῳ accipiunt, vt ſignificet alterum, ideſt alterius eſt particeps, vtpote aeris.

Ignis autem uel nullius, uel omnium communis: nihil enim ſine caliditate ſenſitiuum. Terra autem uel nullius, uel in tactu maxime mixta eſt proprie. Relinquatur ergo nullum eſſe ſenſorium præter aerem, & aquam.

Recte dixit, Communis omnium. Omnis enim ſenſus nutritur. ſi autem nutritur, & concoquit. Omnis autem concoctio per calidum. Omnis ergo ſenſus igne, vt calido opus habet. Terra autem vel nullius, vel in tactu. Etiam ſi terrenum tactui recte ſegregatum & attributũ eſt, ſed tamen non recte tactum nunc in medium intulit. De ſenſibus enim, qui per medium fiunt, nunc ab eo agitur.

Hæc autem nunc quoque habent nonnulla animalia. Omnes ergo ſenſus habentur a non imperfectis, nec orbatis. Cernitur enim & talpa habere ſub cute oculos.

Habent, inquit, quædam animalia quinq; ſenſus, quęcũq; ſunt perfecta, & non manca: & ne quis ei diceret, ecce talpa perfectum eſt animal, ſed viſum non habet: dicit eam habere quidem oculos, ſed eos per pelliculã naturam obtexiſſe, ne in fodienda terra facile excæcaretur. Et, vt ſemel dicam quæcunq; habent motum ſecundum locum, ea habẽt quinq; ſenſus. Eſt enim motus ſenſũ melior. & vbi meliora, illic & deteriora Si autem nonnulla motum ſecundum locum habent: Non habent aũt quinque ſenſus, vt lumbrici & vermes: verum alio modo natura ſuppleuit, quod illis deeſt. Ecce ergo aperte eius eſt argumentum, ꝙ vbi eſt melius, illic & deterius: & nõ eſt eorum proprium, qui ſcripſere cõmentaria.

Quare ſi neq; eſt aliquid aliud corpus, nec eſt affectio, quæ nullius ſit eorum, quæ hic ſunt, corporum, nullus deſit ſenſus.

Corpus & affectionem dicit, ideſt corpoream affectionem. Tale quid autem vult concludere: Si enim, inquit, non eſt extra elementa corporea affectio: hoc autem dicit propter quintam eſſentiam: quod autem facit ſenſorium, omnino paſsiuum eſſe oportet: illa autem non eſt affectionibus, & paſsionibus obnoxia: non deeſt ergo ſenſorium.

Atqui neque communium fieri poteſt ut ſit aliquod ſenſorium proprium, quæ unoquoq; ſenſu per accidens ſentimus, ut motum, ſtatum, figuram, magnitudinem, numerum unum.

Poſtq; oſtendit non eſſe ſextum aliũ ſenſum ꝑter eos, qui ſunt q̃nq; in ꝑcedente tractatu: nũc quoq; rurſus hoc ipſum oſtendit. Poſtq; enim dictum eſt in. 2. lib. huius tractatus, ꝙ ſunt cõia ſenſilia, vt magnitudo & figura, numerus, motus, quies: & ſunt magnitudo quidem & figura cõia viſus, & auditus: reliqua autẽ tria, motus, inquã; numerus, quies, ſunt quinq; ſenſuum cõia: fortaſſe ergo quiſpiam exiſtimauerit eſſe quendam alium ſextum ſenſum præter hos quinque, qui hæc cõia ſenſilia iudicet. Nunc autem per præſentem contẽplationẽ oſtendit nõ eſſe aliquem alium ſextum ſenſum particularẽ qui cõia ſenſilia iudicat. Hoc aũt oſtendit hoc modo. Si cõia ſenſilia ſunt propria huius ſpecialis ſenſus: Ergo ſunt horum quinq; per accidens ſenſilia. Si enim duæ res quibuſdam inſunt, & vnius eſt propria: manifeſtum eſt, ꝙ eſt aliorũ per accidens. Si enim eſt & alius propria: non eſt etiam illius propria. Ecce.n. alij quoq; ineſt. Quare ſi cõia ſenſilia ſunt ſexti ſenſus propria: ſunt ergo his quinq; ſenſilia per accidens. Atqui non ſunt his quinq; ſenſilia per accidẽs, vt oſtẽdam. nõ eſt ergo ſextus ſenſus. cuius propria ſunt hæc ſenſilia, quæ dñr cõia ſenſilia. Quod autem nõ ſunt

per

per accidens ſenſilia quinq; ſenſibus cōia ſenſilia, hoc rurſus hypothetico ſyllogiſmo confirmat, ſic dicens. Quæ ſunt per accidens ſenſilia affectionem in ſenſum non efficiunt, vt oſtendam. Hæc aūt circa ſenſum affectionem efficiunt. non ſunt ergo ſenſilia per accñs. Et vndenam ſiet apertum, ꝙ affectum circa ſenſum non agunt, quæ ſunt ſecundum accidens ſenſilia? Sic etiam oſtēdit. Dicit.n.ꝙ, quæ ſunt ſecundū accidens ſenſilia, ſunt duplicia: vel qđ ſub alium ſenſum cadit, vt viſus ex colore dulce iudicat. itaq; ſi viderimus humidum aliquod flauum, dicimus id eſſe mel. Et dicitur hoc per accidens ſenſile, qñ ex colore viſus dulce agnouerit. Vel ergo hoc eſt per accidens ſenſile: vel quod ſub nullum ſenſum cadit, vt ſubſtātia. Subſtantia enim ſub nullum ſenſum cadit: ſed cognoſcitur ex ijs, quæ illi accidunt. Cleonis.n. filium agnoſcimus, non vt Cleonis filium i. non vt ſubſtātiam, ſed ex ijs, quæ in ipſo accidunt: vt ꝙ eſt albus, ꝙ eſt ꝓminente, verbi gratia, ventre, & ſi quid eiuſmodi. Cum aūt ſit duplex, qđ eſt per accidens ſenſile, neutrum horum ſignificatorum effectum efficit. Quod.n. alius eſt ſenſus ſenſile, in alia affectione ſenſum nō facit, etiā ſi ab ipſo cognoſcitur. Dulce itaq; non facit affectionem circa viſum, etiā ſi a viſu cognoſcitur per intermedium flauū colorem, neq; rurſus, quod nullius eſt ſenſus ſenſile, affectionē efficit circa viſum etiam ſi ab eo cognoſcitur. Quare oſtenſum eſt, ꝙ quæ ſunt ſecundum accidens ſenſilia, non efficiunt affectionē illam, cuius ſunt per accidens ſenſilia. Eſt ergo totius orationis cōpēdioſa hæc inductio. Cōia ſenſilia nō ſunt propria ſenſilia alicuius alius ſexti ſenſus præter quinque. Si enim alius ſexti ſunt ꝓpria ſenſilia, ſunt ergo horū qnq; per accidens ſenſilia. Sicut.n. colores, qui ſunt ꝓpria ſenſilia viſus, ſunt guſtus per accñs: ſic & figura, & magnitudo, & reliqua ſunt propria alius ſexti ſenſus. Horū ergo quinq; ſunt per accñs ſenſilia. Atqui nō ſunt per accidēs horū quinq;. Per accidens.n. ſenſilia nō faciunt affectionē circa ſenſum. Cōia aūt ſenſilia efficiūt affectionē circa ſenſus. Hoc oſtendit ex eo, ꝙ dicit eſſe duplicia ſenſilia per accidens: vel, qđ ab aliquo alio ſenſu per ſe cognoſcitur, ab alio aūt per accidens: vel, quod ſub nullū alium per ſe cadit ſenſum, vt ſubſtantia. Neutrū autem eorū facit affectionem circa ſenſum. Cōia autem ſenſilia faciūt affectionem, vt.in.2.lib. oſtenſum eſt huius tractatus, continuus.n. motus, & paruæ literæ faciunt viſum cæcutire. Clarū eſt ergo, ꝙ cōia ſenſilia non ſunt per accidens ſenſilia. Et hic eſt totius orationis apparatus, ex duobus hypotheticis ſyllis cōpoſitus, & vno categorico: in quibus primū caput abſoluit. Secundū caput eſt, in quo talem mouet dubitationē. Cur non ſenſus propriā actionem exercet; & vnuſquiſq; ea, quæ ſua ſunt, nouit, ſed & quandoque alius, quæ alius ſunt, ſcit? certe ſi aliquando viſus, & guſtus circa rem aliquā operati fuerint, vt circa mel: & mel ſimul guſtauerimus. & cōtemplati ſimus: ſi craſtino die mel oculis ſubiectū ſit: viſus non ſolū vult, quod eſt ſibi propriū, & familiare cognoſcere, vt quod eſt flauū, ſed & ante guſtū proſilit, & nouit, quod eſt dulce. Et hæc eſt quidē dubitatio. Huius aūt ſolutionē dicimus eiuſmodi, ꝙ duos ſenſus qñq; cooperari contingit, vt circa ſemel viſum ſimul & guſtum: Hunc quidem, qui guſtauerit, ꝙ eſt dulce: illum vero, qui viderit ꝙ flauū: deinde hos duos ſenſus in ſenſum cōem terminari, & illic typos relinquere: Deinde cum craſtino die mel apparuerit, & color flauus, imaginatio mouet typos, qui in ipſa ſunt, quos pridie ſuſcepit, dulcis ſimul, & flaui: & pronunciat dulce eſſe id quod tale eſt. Hæc eſt ergo talis dubitationis ſolutio, ꝙ cōis ſenſus ambos typos ſuſcepit: hūc quidem ex guſtu; illū vero ex viſu: deinde cum poſtridie ex viſu typus cōmotus ſit, ꝙ mel a nobis viſum eſt deinceps commoueri typū quoq;, qui eſt ex guſtu. & ſic licet dicere alterū typum ab altero cōmoueri, & hac rōne cognoſcere ꝙ dulce eſt, & ſi nō guſtauerimus. Et hinc quidē certæ affectiones quoq; fiunt. Qui.n. flauū picis genus, quod [illegible] dicitur, non guſtauit, ſed eam tm̄ aſpexit, mel eē dixerit, ꝙ ſit colore ſilis. Sic ergo dubitatione ſoluta, alteram deinde dubitationem vehemētiorē mouet, ꝙ quantum ad hoc per ſe cognoſcit cōis ſenſus dulce, & nō per accidens. Si enim vtriuſque habet typos & viſus, ꝙ flauum, & guſtus, ꝙ dulce, clarum eſt ꝙ poſtridie quoq;, etſi nō guſtauerimus, ſed mel ſolū aſpexerimus per ſe, dicimus ꝙ eſt dulce. Cōis enim ſenſus habet typos guſtus: & eos rurſus cōmouens dicit, ꝙ eſt dulce. Si ergo ſecundum typos eius, quod eſt dulce, motus, dicit eſſe dulce: per ſe ergo cōis ſenſus, & non per accidens hoc agit. Et hæc eſt quidem dubitatio. Dicimus aūt ꝙ etiam ſi habet dulcium typos, non tamen a ſeipſis excitati ſunt. neq;.n. fingebatur mel guſtaſſe, ſed tantum aſpexiſſe. Per accñs itaq; pronunciat, ꝙ eſt dulce. Per ſe enim excitati ſunt typi viſus, nempe ꝙ eſt flauum: Per accidens autem typus quoq; guſtus excitatus eſt, ꝙ cōmotus ſit typus viſus. Et hæc ad ſecundam dubitationem, in quibus ſcđm quoque caput adimpletur. Tertiū caput eſt, in quo dubitat, cur vnam & eandem rem duo ſenſus apprehendunt, vel etiam plures. vt figuram viſus & tactus apprehendit, & magnitudinē, & numerū rurſus quinq; ſenſus. Quare ergo hoc ita eſt, & non vnuſquiſq; ſenſus propriū apprehendit? Hæc eſt dubū, ad quā dicit Ariſt. ꝙ ꝓpterea plures ſenſus res eaſdē apprehendunt, vt ſint cōia ſenſilia. Et his quidem dictis Ariſto. dictionis cōtextum finiuit. Si quis autem dubitauerit, & quidnā omnino cōibus ſenſilibus opus erat: illi dicemus ea, quæ Plato in.7. Reip. & in Timæo dicit. Dicimus ergo, ꝙ hæc cōia ſenſilia ſunt ipſa mathematicis ſcientiis ſubiecta. Figuræ.n. & numeri, & motus, & magnitudines, & quies, ſunt cōia ſenſilia, q ſunt mathematicis ſcientijs ſubiecta. Qm̄ ergo mathematica ſubiecta exacte cognoſci oportebat: exacte aūt cognoſcuntur, ꝙ a multis ſenſibus cognoſcantur, & ꝓpterea ſunt cōia ſenſilia. Sed ſi hæc ita habent, Ariſt. ſibijpſi aduerſatur. Ipſe enim i. 2. lib. huius tractatus dicit, ꝙ propria ſenſilia exactius cognoſcuntur. Quō ergo nunc dicit, communia ſenſilia eſſe exactiora? Dicimus ergo eū non eſſe ſibijpſi cōtrarium, ſed propria ſenſilia a proprio ſenſu exactius cognoſcuntur, q̃ communia ſenſilia. Vt proprium viſus album: eius autem commune ſenſile magnitudo. viſus ergo exactius cognoſcit album, q̃ magnitudinem. Quare in vnoquoq; ſenſu ꝓprium ſenſile communi exactius cognoſcitur. Nouit ergo viſus obſcure commune ſenſile. nouit ipſum quoq; tactus obſcure: & vt ſemel dicam, vnuſquiſq; ipſum proprio ſenſili obſcurius, & imbecillius nouit. Sed pluriū ſenſuum ſimul conueniens cognitio facit exactam communis ſenſilis cognitionem. Sic enim dicit Heſiodus,

Addas ſi paruum paruo, id ſaciaſq; frequenter:
Ex paruo magnum id fortaſſe euadere poſsit.

Sciendum autem, ꝙ etſi exactæ ſint ambæ cognitiones, & quæ eſt propriorū ſenſilium, & quæ eſt cōium: ſed tamen propriorum ſenſilium cognitio eſt cōium ſenſilium cognitione exactior. vtraq; enim & communia ſenſilia, & propria per ſe cognoſcit viſus: ſed magis propria cognoſcit viſus. Et in ijs eſt contemplatio.

Atqui neque communium fieri poteſt, ut ſit aliquod proprium ſenſorium, quæ unoquoq; ſenſu ſentimus per accidens, ut motum, ſtatum, figuram, magnitudinem numeri unius.

Rurſus cū connexum non dixit, vel aſſumptionem, ſubuertit aſſumptionem. Cū enim deberet dicere, ſi cōia ſenſilia nullus ſenſus vt propria apprehendit: quæ autē nullus ſenſus ſentit vt propria, ea ſunt alteri ſenſui ſubiecta. Cōia ergo ſenſilia ſunt alteri ſenſui ſubiecta. & erit ſextum ſenſorium, & ſenſus. Cum enim hæc deberet dicere, & ſubuertere, ꝙ non eſt ſextus ſenſus: ab eo incipit, & oſtendit, ꝙ non eſt ſextus ſenſus. Non eſt, inquit, proprium ſenſorium cōium, qm̄ ea per accidens alij ſenſus apprehendunt. Nunc autem ab ipſis patiuntur. Et vide, q̃ obſcure dixit illud, Per accidens. Cum enim deberet dicere, quandoquidē per accidēs alij quoq; ſenſus ea ſentiunt, dicit, quæ vnoquoq; ſenſu ſentimus per accidens. Si enim eēt reuera ſenſorium cōium ſenſilium, per accñs ea ſentirent quinq; ſenſus: Atqui per accidens ea non ſentimus, vt oſtendimus in contēplatione. nō eſt ergo ipſo-

rum propriũ ſenſorium numeri vnius. Vide ꝙ numero vnũ oppoſuerit, & ab eo diſtinxerit neq;.n. vnitas eſt numerus, vt oſtenſum eſt in tractatibus Arithmeticæ.

Hæc enim omnia motu ſentimus, ut magnitudinem, motu. Quare & figuram. magnitudo enim aliqua & figura: quod quieſcit autem, eo q. non mouetur.

Hic eſt dubõnis ſolutio. Quid.n.inq̃t, ꝙ cõia ſenſilia non ſunt per accñs ſenſilia? qm̃ ea motu ſentimus Motũ aũt dico, affectionem, nempe alterationem. Cõia ergo, inquit, ſenſilia affectionẽ efficiunt. nullum aũt ſenſile per accidens facit affectionem. Et fortaſſe quiſpiam dubitauerit, qũo dicit cõia ſenſilia per ſenſum cognoſci.i. motũ facere? ecce.n. quies & ipſa vna eſt cõium ſenſilium: & tñ nõ facit motũ in ſenſu, ſiquidem eſt quies. Et hanc ſoluẽs dubitationẽ Philoſophus Plutarchus inquit, ꝙ quandoquidem ad oppoſitos motus iudicantes, quietẽ cognoſcimus hac rõne dicatur moueri. Omnis aũtẽ motus eſt quædã diſpoſitio: omnis aũt diſpoſitio eſt veluti quædã affectio, & paſsio. Quare merito etiam ſm quietem pati dicimur quodãmodo, & diſponi. Hic quoq; aliam dubitationẽ mouent. Qũo dicimus inquit, quod ꝓpria ſenſilia agunt circa ſenſum i. ꝙ quæ ſunt per ſe ſenſilia, ꝑ motum mouentur: quæ aũt per accidens, non per motum? Atqui ecce, verbi gra. flauũ aliquod, & hic flaui typus alium typum excitauit, qui in me eſt, dulcis.ſ. & dixi hoc eſſe mel. ecce ergo & hoc quoque noui per aliquem motum. Dicit aũt ad hoc quoq; Plutarchus, ꝙ, quando dicimus nos cõia ſenſilia motu ſentire, oportet cum quadã diſtinctione id dicere, quam in præſenti quidem dictione prætermiſit Ariſtot. eam autem videtur alibi dicere: Quod cõia ſenſilia per motum ſentimus, non ſecundum ſenſitiuam proprietatem. neque enim in me per linguam excitata eſt dulcedo propria autem ſenſilia per ipſam ſenſitiuam proprietatem cognoſco. Video enim album, & guſto dulcia. Similiter & in alijs. Vide autem, ꝙ cõia ſenſilia dedit eſſe quinque ſenſuum communia: non ſunt autem niſi tria, vt dictum eſt. niſi forte dicas eum dicere magnitudinem. quæ eſt in vnoquoq; ſenſu, & non in quantitate: vt magnum ſonum: vel magnum album: tunc.n. eſt rõe omnium. Porro ſi & figuram acceperis ſecundũ leuitatem, & aſperitatem: & lene quidem iucundũ, aſperum autem moleſtum dixeris, id etiam inuenietur commune ſenſile omnis ſenſus. Magnitudo enim aliqua & figura. Dicunt nonnulli, ecce ipſe dicit figuram eſſe magnitudinem: & quomodo in prædicamentis dicebatur, magnitudinem eſſe quãtitatis ſpeciem: figuram autem qualitatis? ecce enim hic idem eſſe intellexit magnitudinem, & figuram. & dicimus. non dixit Ariſtote. idem eſſe magnitudinem, & figuram: ſed quoniam figuram omnino conſequitur magnitudo: & figura ſine magnitudine ne cogitari quidem poteſt: propterea dixit, ꝙ magnitudo quædam eſt figura. i. ꝙ magnitudo eſt, quod figuratum eſt, non figura Quod quieſcit autem, eo ꝙ non mouetur, apprehendunt. Dic ad hoc, ꝙ ſuperius affectionem dixit motum: nunc autẽ, quoniam, quæ ſtant, videmus, affectione nec aucta, nec diminuta, eo quod ſtant: quæ autem mouentur, aliter & aliter mouentur, ad eorũ motum aucta, vel diminuta affectione: propterea dixit, qđ quieſcit ſentimus, ideſt ſimiliter.

Numerus aũt negatione cõtinui, & proprijs cognoſcitur.

Numerus, inquit, ex negatione, ꝙ nõ eſt continuus, ſiquidem diſcretorum eſt numerus. Quid aũt dicis continuũ? Vnitatem, quod ſuperius dixit, Vnius numeri. Sic autem eam vocat, ꝙ ſit indiuiſibile. Multos ergo numeros, inquit, ꝙ non ſint vnũ cognoſcimus. & recte dictũ eſt. Non ſolum autem in cõibus ſenſilibus hoc eſt, vt negatione cognoſcamus: ſed & in proprijs ſenſilibus. Propria enim ſenſilia per ſe cognoſcuntur, & primo: cõmunia autem ſenſilia per ſe quidem, ſed ſecundo: vt decem non ſolum cognoſcuntur, ſed & eorum propria, decem alba, decem fulua, decẽ rubra. Quare oportet cõmunia ſenſilia habere etiam quędam propria ſenſilia. Numerus ergo dupliciter cognoſcitur, vel negatione continui, vel ꝙ cognoſcantur propria ſenſilia.

Vnuſquiſque enim unum ſentit ſenſus.

Vnuſquiſq;, inquit. ſenſus aliquod vnũ apprehendit: & cur dicit vnum ſenſile, ideſt vnitatem? Ex hoc volens oſtendere ꝙ quinq; ſenſibus ſubijcitur numerus. Quod ſi ita eſt, & alia ergo communia ſenſilia? ꝙ enim hoc dicit, declarat ipſe hoc in contextu dicens.

Quare clarũ eſt, q. fieri nõ poteſt, ut cuiuſuis horũ ſit ꝓprius ſenſus, ut motus: ſic enim erit, ſicut nunc uiſu dulce ſentimus.

Perinde ac ſi diceret, clarum eſſe fieri non poſſe, vt ſit ſenſus, qui communia ſenſilia apprehendat. & motũ poſuit exemplum communium ſenſilium. Si enim, inquit, eſt alius ſenſus particularis ſextus, qui vt propria apprehendet communia ſenſilia: erunt hæc communia ſenſilia ab alijs quinq; ſenſibus per accidẽs cognita & exẽplum dicit ipſe, q; dulce a viſu cognoſcitur hoc autem ab eo cognoſcitur per accidens: hic autem dicit duo ſignificata eius, quod eſt ſenſile per accidens.

Hoc autem, q. amborum ſenſum habemus, uel quando ſimul inciderint, cognoſcimus. Sin minus, nullo modo niſi per accidens ſentimus.

Quam conceperat ſententiam dicit, quomodo ex flauo dulce põt cognoſci, eo q; amborum ſenſum prius habemus (deeſt n. in cõtextu illud, prius vt ait Plutarchus) dulcis, verbi gratia, & flaui. Amborũ autem dicit cõem ſenſum. Quia, inquit, habemus ſenſum et dulcis, & flaui, viſum & guſtum: ea ratione quando inciderit color flauus, dulcis typo cõmoto, cognoſcimus ꝙ eſt mel, ex typo accepto quando viſus & guſtus ſimul operabãtur, ſin minus nullo modo niſi per accidens ſentimus. Id ſpectat ad hoc. quod eſt ſuperius. Si dixeris inquit, communia ſenſilia eſſe alteri ſenſui ſubiecta nihil aliud dicis, quã ꝙ alij ſenſus ea per accidens ſentiunt: quod non eſt.

Vt Cleonis filium, non Cleonis filium ſed q. albus. Et autẽ accidit eſſe Cleonis filium. q.

Exẽplum dicit vnius, quod per accidẽs a ſenſu apprehenditur, ſubſtantiam. ea enim nulli eſt ſenſui ſubiecta. Cleonis enim, inquit, filius, nõ vt ſubſtantia, videtur, ſed quatenus eſt albus. Album aũt accidit Cleonis filio.

Communium autem communem iam ſenſum habemus, non per accidens.

Communia, inquit ſenſilia habent communem ſenſum. Communem autem ſenſum dico, non de communi illo ſenſu, de quo deinceps diſputat: ſed communem ſenſum vocat quinq; ſenſus. Eſt ergo hoc, quod dicit: Communia ſenſilia habent ſenſum communem alium, ſed qui nõ ea per accidens apprehendit hoc enim oſtẽdit, vt & nos in contemplatione oſtendimus.

Non ergo ſunt propria. nequaquam enim ſentiremus, ſed ſic ut dictum eſt, Cleonis filium nos uidere. Quæ ſunt autem inter ſe inuicem propria, per accidens ſentiunt ſenſus.

Hic orationis dicit concluſionem, & ait: non eſt ergo proprius ſenſus communium ſenſilium: ſed vel ſic, vt dicebamus Cleonis filium ideſt per accidens Oſtenſum eſt autem, quod quinque ſenſus non per accidens communia ſenſilia apprehendunt. Ea enim per motum apprehendunt. Hoc autem non ineſt ſenſilibus per accidens. Quæ ſunt autem inter ſe inuicem propria, per accidens. ſentiunt ſenſus.

Non quatenus ijdem, ſed quatenus unus, quando ſimul ſenſus in eodem fuerit, ut q. bilis amara, & flaua.

Dicit aliud ſubiectũ eius, quod eſt ꝑ accñs, ꝙ eſt, videlicet, alteri ſenſui ſubiectum, vt ex flauo dulce cognoſcere. Superius enim dixit aliud accidens, quod eſt nulli ſenſui ſubiectũ Quid autem nunc dicit, q. inter ſe inuicem ſenſilia apprehendunt ſenſus per accidens, non ijdem, ſed quatenus vnum habent communem ſenſum? Ipſe enim ex colore colligit per accidens de dulci. Recte dixit, In eodem, vt eiuſdem rei colorẽ, & guſtum iudices per duos ſenſus communis. Tunc enim iudicas commu-

nis ſenſus id, quod eſt per accidens, quādo prius p duos ſenſus habuit eiuſdem rei typos. Vide aūt, quid dicit, ꝙ communis ſenſus per accidens nouit diſcretionem albi & dulcis. Nos autem dicebamus in contemplatione, ꝙ hoc per ſe ei ineſt: ex colore autem de dulci colligere, per accidens: quoniam alterum ex altero colligit.

Non eſt enim aliur dicere, q̃ ambo unum. Quare & fallitur. & ſi ſit flauum, bilem eſſe exiſtimat. Quæſiuerit autem quiſpiam, quam ob cauſam habemus plures ſenſus, ſed non unū ſolum: an ne lateant conſequentia, & communia?

Communis, inquit, ſenſus eſt, & nō vnius ſenſus particularis dicere, ꝙ mel res vna eſt, etiam ſi & guſtabile dulce, & color flauus. Fallitur. n. particularis ſenſus: & quicquid flauum viderit, mel eſſe exiſtimat. Quæſiuerit autē quiſpiam, quam ob cauſam plures habemus ſenſus, quā vnum? Sed cur, plures habentes ſenſus, communia ſenſilia non vno ſenſu apprehendimus? & diſſoluit, vt non minus ſenſilia apprehendamus. Conſequentia autem vocauit communia, & ſenſilia, non vt quædam ocioſa & ſuperuacanea, ſed ꝙ propria ſenſilia vniuſcuiuſque ſenſus conſequuntur perfectiora quædam, & intellectu magis prædita, quæ concurrunt. Ipſe autem non dicit, vt diximus, ꝙ magnis ſcientijs hæc communia ſenſilia ſubiecta ſunt. Motus enim & quies aſtronomiæ ſubijcitur. Si enim & immobilia ſunt aſtra, atqui & quomodo ea fixa & firmata ſint, ſcire vult. In imaginatione enim ea affigit & firmat, vt quæ ſint in aliquo loco. Figura autem, & magnitudo geometriæ ſubijcitur. Numerus autem, vt immaterialis quidem, Arithmeticæ: vt materialis vero, & in ſonis, Muſicæ.

Vt motus, magnitudo, & numerus.

Hæc dixit, per hæc alia quoq; cōprehendens. Per motum enim quietem comprehēdit. Per magnitudinem autem figuram. in magnitudine enim figura.

Si enim eſſet uiſus ſolus, & ipſe albi, magis lateret: etiam ſi hoc uideretur eſſe omnia: q̃ inter ſe inuicem conſequerentur ſimul color, & magnitudo. Nunc autem, quoniam in altero ſenſili communia inſunt, apertum fit, q̃ eſt quid aliud unumquodq; eorum.

Plutarchus Philoſophus quam diximus dubitationē in tertio contēplationis capite ſic dicit: Cur natura communia ſenſilia non vni ſenſui ſepoſita attribuit? ſiquidem videmus & in ipſis quinq; multas oppōnes ſenſilium: & hoc magis dicit Ariſtoteles. conuenit enim ſolutio, & ſoluit dubitationem per præſens dictum, dicens, ꝙ ſi ſub vnum ſolum ſenſum caderent cōia ſenſilia, vt, verbi gratia, viſum, ſub eundem autem viſum caderent & ꝓpria ſenſilia, vt album, ſiue color: laterent communia ſenſilia, & idem putaretur, quod color, numerus, & figura, & motus, & reliqua. Nunc autem non ſolum in colore conſideramus numerum, ſed & in ſonis, & ſuccis, & hac ratione a ſe inuicem diſcernuntur. Si autem vnus ex quinq; ſenſibus hæc iudicaret, multo magis nos fallerēt: quando & nunc ſunt apprehenſu nobis difficilia, cū per quinque ſenſus cognoſcuntur. Si autem vnus quidem e quinque ſenſibus deeſſet, adhuc eſſent cognitu difficilia. Et quid hæc dico? ſi vnus hæc iudicaret, ne cognoſcerentur quidem. Nunc autem quoniā, inquit, diuerſis ſenſibus inſunt communia ſenſilia, & in multis cōſiderantur: propterea clarum eſt, & quænam in re differunt, & a ſe inuicem, & a proprijs ſenſilibus. Et in his eſt praxis, praxis, inquam, Dei gratia, ſecunda.

Quoniam autem ſentimus, quod uidemus, & audimus: neceſſe eſt uel uiſu ſentire, quod uidet, uel alio. ſed & ipſe erit, & uiſus, & ſubiecti coloris.

Quoniam ſuperius oſtendit non eſſe ſextum ſenſum, qui cōia ſenſilia propria habet ſenſilia: nunc vult per hęc aliam quæſtionem proponere. Quærit enim nūquid nō ſint quinq; ſenſus, ſed decem. Quoniam enim, inquit, videmus, & ſentimus, quod videmus: rurſus audimus, & ſentimus, quod audimus: quærit vtrum eodem ſenſu & videmus, & ſentimus, quod videmus, an alius quidē eſt ſenſus, qui videt ſubiectos colores: alius aūt, qui ſentit viſiuam operationē. i. qui ſentit ꝙ videmus. Duo ergo ſunt quærenda: vnum quidem, vtrum eodem ſenſu, dico autem viſiuo, & videmus colores, & ſentimus operationē, quæ videt colores? Secundū, an alius quidem eſt ſenſus, qui videt colores: alius autem, qui ſentit, ꝙ videmus idē eſt autem dicere, qui ſentit viſiuam operationem? nam quoniam nullum erit proprium ſenſile, alia omnia erūt cōia ſenſilia: Nā ſi colores dixeris, erunt cōes facultatis, quæ videt, & eius quæ ſentit, ꝙ videmus, & ſi ſonus dixeris, erunt cōes auditiuæ facultatis, & eius, quæ apprehendit auditiuam operationem. i. quę ſentit, ꝙ audimus. Similiter & in reliquis ſenſibus. ſed nullum eſſe propriū ſenſile, ſed omnia cōmunia, nondum abſurdum eſſe videtur. Atqui aliud abſurdum colligit. Ait enim, ſi alio ſenſu, verbi gratia videmus, alio aūt ſenſu nouimus, ꝙ videmus: ſenſus ille, qui ſentit viſiuam operationē, nunquid & ipſe ſentit operationem: an rurſus alius ē ſenſus, qui apprehendit ipſam operationem? Si enim dixeris, ꝙ ipſe quidem apprehendit propriam operationem: alius autem ſenſus apprehendit viſiuā operationem: qm̄ ergo eſt abſurda & reijcienda oratio, nō eſt igitur alius, qui colores apprehendit, & alius qui ſentit operationem. Sed neq; huius, qui ſentit, ꝙ audimus, vel videmus, fieri pōt, vt alius ſit ſenſus, qui operationem apprehendat. Erit. n. & huius alius, idq; in infinitum. Si autem, quod eſt in infinitum, falſum eſt, falſa ergo ē oratio, quæ dicit alios quidem eſſe ſenſus, qui ſenſilia apprehendunt, alios vero, q̃ apprehendunt ipſas operationes. Deinde & ad aliam ſe confert orationem, quæ dicit, quod ijdem ſenſus et ſubiecta apprehendunt, & proprias operationes, & affert dubitationem, eamq; ſoluit: vt ex hoc coniiciamus, in hac eſſe ſententia Ariſtotelem, vt exiſtimet, ꝙ ijdem ſenſus, & ſubiecta ſenſilia, & operationes apprehendant. Eſt autem hæc dubitatio, quæ dicit, ꝙ non idem ſenſus & ſibi ſubiecta apprehendit, & ipſam operationē ſentit: et rationem adducit, vt in viſu. & dicit, videre nihil eſſe aliud, q̃ colores apprehendere. ſenſuum autem operationes non ſunt colores, ſunt enim incorporeæ opationes. Ergo operationes viſus non apprehendit. Soluit autem dubitationem dicens, ꝙ non ſemper videre eſt colorum apprehenſio. nam & tenebras apprehendimus. Atqui tenebræ nō ſunt color. Quare falſa eſt oratio. & alioqui qn̄ etiā conceſſero, videre eſſe colorū apprehēſionem: & ſic nihil abſurdum. Nā & operationes ſunt quodāmodo coloratę, etſi nō proprie: incorporea n. qūo proprie colorata eſſe dicatur? atqui ſi colorata eſſe dicaſ, ex ſplendoribus, qui quodāmodo apparent etiā poſt abſentiam viſibilis. manent n. veluti lampades circa viſum. etiā poſt abſceſſum ſplendidi ſenſilis, quo, ſcilicet colorata eſt operatio. et hoc in animatis fit facultatibus, vt poſt ſenſilis abſentiam typos contineant: in inanimatis autem hoc non fit, vt in ſpeculo. poſt abſentiam enim ſenſilis nihil manet: non eſt. n. quod contineat. Nos autem ad hoc dicimus. Male dicis Ariſtote. neq; enim ſunt viſus operationes coloratæ, ſed perſpicuum ſplendorum cauſa eſt. ipſum enim perſpicuū poſt abſentiam viſibilis ſplēdores quoſdam ante viſum imprimit & præfigurat. Et hæc quidem ſunt, quę per dictionis contextum apparent. & eſt, vt cōpendio abſoluā mens Ariſtote. aperta. Vult. n. particulares ſenſus & ſibi ſubiecta apprehendere, & proprias quoq; operationes. Alexander autem in cōmentario vult quinque ſenſus ſibi ſubiectorum ſenſilium eſſe apprehenſiuos, cōem autē ſenſum eē vult & ſubiectorum, & ipſarum operationū apprehenſiuum. Plutarchus vero ait eſſe opus rationalis animæ cognoſcere operationes ſenſuum. ait enim, ꝙ circa ignobilem rationalis animæ partem, quæ eſt opinio, hoc fit. opinio. n quæ eſt maxime cōis, & ignobilis pars animæ, rationalē irrationali cōnectit, ſemper enim vt ſæpe cognouimus, per ignobiles ſui partes prima ſecundis cōiunguntur: vt nunc quoq; eſſe dicit. Opinionis ergo eſt hoc facere, & ſenſorium operationes apprehendere. Recentiores autē interpretes neq; Alexādri ſupercilium

reueriti, neq; Plutarchum audientes, ſed & ipſo extruſo Ariſtotele, recentiorē interpretationē inuenerunt. Dicūt .n. eſſe attentiuæ rationalis aīæ partis, quam προσεκτικὸν vocant, ſenſuum operationes apprehendere. Rationalis .n. anima non ſolū habet in poteſtate intellectum, cogitationē, voluntatem, & electiones ſecundū eos: ſed & aliā quandam facultatem rōnali aīæ adtrudunt, quam attentiuam appellant. Quæ quidē attentiua, inquiunt, ea quæ rit, & aīaduertit, quæ fiunt in homine. & dicit, ego intellexi, ego cogitaui, ego opinatus ſum: ego iratus ſum, ego deſideraui. Et, vt ſemel dicam, hæc attentiua pars rationalis animæ tranſit per omnes facultates rōnales, & irrationales, & vegetatiuas ſeu naturales. Si ergo oportet, inquiunt, attentiuā per oēs tranſire: per ſenſus quoq; procedet, et dicet, ego vidi: ego audiui. Eius enim, quod operationes apprehendit, propriū eſt hæc dicere. Si ergo attentiua eſt, quæ hæc dicit, ipſa eſt, quæ operationes ſenſuum apprehendit. Oportet enim vnum eē quod omnia apprehendat, quandoquidem vnus quoq; homo eſt. Si enim aliud quidem hæc apprehendat: aliud vero illa perinde eſt, vt ipſe alibi dicit, vt ſi tu quidem hoc ſentias, illud vero ego. Vnum ergo eſſe oportet, quod eſt pars attentiua. Hæc enim pars attentiua per omnes peruadit facultates, & cognitiuas, & vitales. Vnde quando ſecundum cognitiuas operationes aliquem animo diuagantē, & ſtertentem volumus increpare, ei dicimus. Attende ei bi ipſi. ſi autem per vitales procedit, dicitur Græce συνοῖδε, Vnde & tragœdia dicit σύνοιδα. Cognoui, inquit, qd me facere oportuerit. Eſt ergo attētiua pars quę ſenſuum operationes apprehendit, & male, inquiunt, Plutarchus opinionē huius eſſe cauſam exiſtimauit. Oportet .n. vnū eſſe, quod omnium facultatum operationes apprehēdit. opinio aūt non apprehendit operationes intellectus non dicit .n. Ego intellexi ego cogitaui. etſi enim dicat, ego opinatus ſum: ego iratus ſum: ſed tn̄ meliorum operationes contemplari non poteſt. Hæc autem cum dicūt, Plutarchum nō reprehendunt: eum enim nuſquam dicentē inuenerunt, ꝙ facultas, quæ ſentit ſenſuum operationes, eſt opīonis: ſed in hoc eis cū Alexandro conuenit ꝙ ſenſum cōem cauſatur & ipſe. Et vterq; male dicere conuincitur, cū dicunt cōem ſenſum operationes vniuſcuiuſq; ſenſus apprehendere. Cōis enim ſenſus nihil apprehendit, ꝙ nō ſit ſenſile. Quicquid autem eſt ſenſile, eſt in corpore. non eſt autem operatio in corpore, nō eſt ergo ſenſilis. Si non eſt autem ſenſilis, nec in cōmunem ſenſum cadit. Et nos ijs aſſentimur, ꝙ neq; eſt ſextus ſenſus, qui, ꝙ ſentiatur, cognoſcat, neque ꝙ idem & videt, & ſcit, ꝙ videt: ſed ꝙ hoc eſt rationalis animæ, huiuſque facultatis attentiuæ: ꝙ enim non eſt ſextus ſenſus, qui, ꝙ ſentiatur, videat, admittimus ſecundū ea, quæ ſunt dicta ab Ariſtotele. ꝙ autem idem ſit, qui ſentit, & cognoſcit, ꝙ ſenſu perceptū eſt, eum dicentem nō admittimus. Mihi enim non colligitur coloratam eſſe operationem, etiā ſi ipſa nouit, ꝙ ſentiatur, eo ꝙ non ſolum colorem videt viſus, ſed & lucem, & tenebras. Si enim dicemus, ꝙ ſolū per ſe colorem videt viſus, alia aūt, ꝙ non ſint color, nouit ſecundum negationem: nec ab ipſis patitur. nullius autem propriam operationem ſimiliter nouit, vt ea, quæ ſunt ſecundum negationem. Quare quando colorem apprehendit, coloratur operatio. Quod autem abſurdum eſt hoc dicere, ꝙ quodāmodo coloratur operatio, apertum eſt. ipſa enim eſt incorporea. incorporeū autem coloratum eſſe qui poteſt? eſt autem nigri ſimul & albi particeps: quoniam hæc ſimul videt: quod eſt abſurdū eſſet ergo melius dicere coloratum eſſe ſenſorium, non operationem, Si aūt & hoc ex lampadibus probatur, dicimus hoc non eſſe colorationē opationis, ſed vehementē ſēſū ſenſilis. q affectum in ſenſorio effecit: cuius affectus typū cū accepit imaginatio, retinet, & ꝓpterea vidētur ab ea lampades. Et ꝙ non eſt coloratio, apertū eſt. nā & nobis oculos claudentibus videtur. ſcire enim oportet nihil eſſe aliud imaginationē, quam paruum ſenſum, ſicut ſenſus eſt vehemens imaginatio, & eſt alioqui abſurdū eūdem ſenſum ſcire, ꝙ videt. Omnino enim poſtq̄ vidit colorē, ad ſeipſum cōuerſus ſe videre cognoſcit. Si aūt ad ſeipſum conuertitur, eſt & ſeparabilis operationis. Quod aūt eſt ſeparabilis opationis, eſt & ſeparabilis ſubſtantiæ. & propterea & æternum & incorporeum. Qui ergo dubitabiliter animam rationalem immortalem eſſe dicit, is aperte clamat irrationalem eſſe imortalem. quod eſt abſurdum. neq; .n. ſunt ſenſus æterni: & ideo ad ſeipſos nō cōuertuntur, ſi aūt ad ſeipſos non cōuertuntur, non apprehendūt proprias opationes, nihil eſt .n. aliud ad ſeipſum conuerti, quā proprias operationes apprehendere. Quare non recte dicit Ariſtote. ſed, vt diximus, eſt attentiuæ aīæ partis ſenſuū opationes cognoſcere: et ꝙ hoc ſic habet. ex rebus eſt videre. occupata .n. circa quidpiā rōne, etiāſi videt viſus, neſcimus quid viderit, eo ꝙ occupata fuit ratio, & poſtea vbi ad ſe rediit rō, licet amicū nō videat, nunc, inquit, ipſum vidi, vt quæ veluti paruū viſi typum receperit. & ſi ergo occupata fuerit, cum ad ſe redierit, ſe vidiſſe dicit. eſt ergo rationis dicere, vidi. Si quis aūt dubitauerit, quō dictū eſt rōnem circa vlia verſari, nunc aūt dicimus eā cū particularibus ſenſibus opari: dic ad hoc, ꝙ, qn̄ corpore quidē inſtr̄o, vtitur, circa pticularia operaſ: qn̄ aūt eo, vt inſtr̄o, non vtitur circa vlia īmoratur. nūc aūt corpore vtitur. Et hæc quidē hoc modo, alimentorū aūt gratiam Ariſto. non referimus, ſed quod ab eo dictū eſt, falſum eſſe aſſerimus? Dicimus ergo eum nobiſcum cōuenire. Qn̄ n. dicit, ſenſum noſſe ꝙ operatur, dicimus hoc dicere, ipſum ſcire, non vt ſenſum, ſed vt qui ſit rationis inſtr̄m. Sicut enim ſuperius dixit viſum noſſe dulce, non vt viſum, ſed vt cōem ſenſum: ita et nunc hoc dixit. & non ipſe ſolū hoc facit, ſed & cōis cōſuetudo hunc habet morē, qn̄ dicit: ſecuris thronum fecit, & ecce opus inſtrumento honoratur: non ꝙ hoc ipſum fecit, ſed is, qui illo vſus eſt, operarius. Et in his cōtemplatio, deo eſt gratia, adimpletur. Qm̄ autem ſentimus, inquit, ꝙ videmus & nō dixit, qm̄ autem videmus: non enim in viſu tantū id, quod dicit comparat & exercet, ſed et in omni ſenſu. Quare id, quod cōe eſt, dicit a ſentiendo. Sed ipſe erit & viſus & ſubiecti coloris. Qm̄ autem ſecūdum diuiſionē dixit, inquiens, vel eodē ſenſu ſubiectum & operationē nouimus, vel alio quidem ſubiectum, alio autem operationem, per reliqua alterum diuiſionis membrum refellit, quod dicit: ꝙ alius eſt qui viſum apprehendit, i. operationē, & alius qui ſubiectum. Ipſe aūt non dixit, & alius qui ſubiectum, & propterea obſcuram rationem reddidit. Deinde declarare volens quid eſt ſubiectum, ſubiunxit, colorē. Viſus enim ſubiectum eſt color.

Quare uel duo eiuſdem erunt, uel ipſe ſuipſius.

Hinc infert abſurdum. Ait enim. ꝙ ſi hæc ſic habent, & alius quidem ſubiectum ſentit: alius autem operationem, cōtinget duos eſſe eiuſdem ſenſus, vt coloris viſum & alium ſenſum, qui ſentit operationem viſus: & duo inuenientur idem ſentientia per ſe, & non per accidens, qd eſt abſurdum. Si autem rurſus idem eſt, & colorem ſentiens, & propriam operationem, ſequetur rurſus aliud abſurdum, ꝙ idem ſit ſuipſius ſenſus.

Præterea autem, ſi & alius fuerit ſenſus uiſus, uel procedit in infinitum: uel idem ipſe erit ſuipſius. Quare hoc eſt in primo faciendum.

Hinc alterum abſurdum inducit in hāc ſuppoſitionē, quæ dicit, ꝙ alia eſt facultas, quæ ſentit opationē. Quare hoc eſt in primo faciendum. quaſi diceret, ꝙ in prima ſtare oportet, & dicere ꝙ ipſe ſeipſum apprehendit: & cognoſcit viſus, ꝙ ſentit colorem, & auditus, audibile: ſimiliter & reliqui. Si enim propterea ꝙ alius ſenſus ſentiat ꝙ quid ſentitur, ideo, quod dicitur, in dubium venit: neceſſe eſt, inquit, ad primum venire, & dicere, ꝙ ipſe nouit propriam operationem. & oportebat magis dicere, recta. vt ſic diceret: quare hoc eſt recta in primo faciendum. Nonnulli autem & præſens dictum ſic interpretati ſunt. ſi ſenſus, qui apprehēdit propriam operationem alius ſenſus, apprehendit propriam operationem: cur nō & primus, qui apprehendit ſubiectum, apprehēdit propriam operationem? abſurdum enim tale eſt.

Habet

Habet autem dubitationem. Si enim uiſu ſentire eſt uidere, uidetur aūt color, uel quod cū habet: ſi uiderit quis id quod uidet, & colorem habebit id, quod primum uidet.

Hinc dubitationē aduerſus aliā ſuppōnem affert, quæ dicit ſi idem ſenſus & ſubiecta, & operationes apprehendit, etiā colorem habebit id, quod primū videt. Recte adducur. Primū, quādoquidem ſenſiliū ſpecies viſus in operando exterius accipit. Dicit autem, ꝙ & ipſe prius per ſe colorem habebit, ſi quidem eſt ab alio viſibilis.

Eſt itaq; apertum, ꝙ non unum uiſu ſentire. etenim quando non uidemus, uiſu iudicamus & tenebras, & lucem.

Hic eſt ſolutio dictæ dubitationis, & conſidera, ꝙ hāc quidem ſoluit dubitationem: vel, ſi velis, leniit. vt qui in hac magis eſſet opinione: prætermiſit autē reliquam dubitationem inſolubilem, quæ aduerſus hanc ſertur opinionem. ea autem ſic dicit: ſi vna eſt facultas, & quæ videt, & quæ operationem cognoſcit, idem erit ſenſile, & ſentiens. Sed quia oppoſitam perimit opinionem, videtur hanc quoque diſſoluere. Hæc autem faciunt ad mitigandas, & leniendas dubitationes.

Præterea aūt, eſt ut ſit coloratum id quod uidet: ſenſorium n. ſenſilis eſt ſuſceptiuū ſine materia unūquodq;. Quare & cū receſſerunt ſenſilia, inſunt ſenſus, & imaginationes in ſenſorijs,

Illud eſt vt, pro eo quod eſt, vtcunq;, inquit, colorata eſt operatio. Et in his praxis dei gratia impletur, praxis dei gratia tertia

Eius aūt quod eſt ſenſile, operatio, & ſenſus, eſt quidem eadem & una: eſſe aūt ipſum non idem. Dico aūt, ut ſonus, qui eſt ſcdm actum, & auditus, qui eſt ſecundum actum.

Poſtquā dixit ſuperius, ꝙ operatio eſt vtcunq; colorata, hoc aūt oſtendit ex lampadibus quæ apparent etiā poſt abſentiā ſenſilis, & ꝙ ſenſus, qui eſt ſm actum, operatur recipiendo ſpecies ſenſilium, & hucuſque aduerſus priorem oppoſuit, in hoc loco vult hoc ipſum extendere, perinde ac ſi diceret: Atqui dico, ꝙ ſpecies ſenſiliū procedūt ad ſenſum, ſm actum, per id quod eſt actu ſenſile. Eſt.n. duplex ſenſile, hoc quidē potētia, illud vero actu, & duplex ſenſus, hic quidem potentia, ille vero actu. Si ergo ſenſus actu idem eſt, quod actu ſenſile, ſiquidē ſenſus eſt actu coloratus, ſenſile autem eſt color. idem eſt ergo ſenſus, qui eſt ſecundū actum, quod id, quod eſt ſm actum ſenſile. Senſile aūt dicit.ſ. cōmoderatum. īmoderatum enim corrumpit viſum. Si autem idem eſſet, quod immoderatum, ſenſile, futurū eſſet vt idem ſeipſum corrumperet, quod eſt abſurdum. Ne exiſtima aūt, qm̄ idē eſſe dicit ſenſum ſm actū, quod id, quod eſt ſecundum actum ſenſile, eum ſenſilium rationes dicere eſſe in ſenſu, quando nec animam quidem rationalem rerum rationes habere dicit, ſed non ſcriptæ eſſe tabulæ ſimilem. ꝙ ea enim rationes habeat, eſt Empedoclis, cum dicit, Nā terram terra conſpeximus. Ariſtote autem hoc non dicit, niſi propterea ꝙ eſt impreſſu facilis. Qui enim actu ſenſus eſt, ad ſuſcipiendas formas rerum ſecundum actū ſenſilium facile imprimi & fingi poteſt, & ꝓpterea eundem eſſe dicit cum eo, quod eſt actu ſenſile, ſenſum ſcdm actū. & hoc ſic probat. Primū quidem, ſi nihil aliud eſt, inquit, actus ſecundum actum, quā habere ea, quæ ſunt ſenſilia ſecundū actum, ſenſilia autem ſecundum actum ſunt quæ a ſenſu habentur, quod habetur autem, & habet, idem eſt: ſenſus ergo ſm actum idem ē, quod ſecundum actum ſenſile. Porro & ex alio acriorem, & magis naturalem rationem demonſtrat. ſic enim dicit. Oſtēſum eſt in tertio lib naturalis auſcultationis, ꝙ quicquid agit, & patitur, ſubiecto quidē idē eſt, habitudine diuerſum, nos itaq; dicere meminimus ꝙ diſciplina & doctrina eſt eadem ſubiecto, habitudine diuerſa. idem enim theorema, ſi diſcipulum quidem reſpicias, diſciplina: ſi autē doctorem, doctrina. Quare quicquid agit ꝙ patitur, eſt idē quidem ſubiecto. habitudine autem diuerſum. Si ergo & ſenſus ſecundum actum eſt aliquid patiens, & ſenſile ſecundum actum eſt aliquid agens: clarum eſt, ꝙ colligitur & ea eſſe quidem eadem ſubiecto, habitudine autem diuerſa. Sic ergo & naturaliter rationē demonſtrat. ſciendum autem, ꝙ cum ſint duæ habitudines ſeu relationes, hæc quidem ad ſenſum, qui eſt ſecūdum actum quæ eſt habere, illa vero ad actu ſenſile, quæ eſt haberi, duplicē eſſe habitudinem, & relationem nos latet, ꝙ in nonnullis vtraque habitudo non nominatur. Cū enim ſint quinque ſenſus, in vno ſolo, dico autem auditu, ambæ ſunt relationes nominatæ: & ſecundum actum ſenſilis, & ſenſus, ſecundum actum. In ſenſu enim ſecundum actum habitudo, auditio dicitur. Senſilis autē ſecundum actum habitudo, ſonitus. In reliquis autem ſenſibus non eſt inuenire nomen. Viſus enim ſecundum actum habitudinem, viſionem dicimus. viſibilis autem ſecundum actum habitudinē, debebamus quidem colorationem dicere. non dicimus autem. & quare, in cōtextu dictionis diſcemus. Quoniam ergo nō in omnibus ſenſibus duplex habitudo nominata eſt, ꝓpterea ſæpe latet: nec duplicem videmus habitudinem. Hæc cum dixerit Ariſt. hinc Alexander colligere videtur corollarium ijs, quæ ab ipſo Ariſt. in priore dicta ſunt, ꝙ quinq; ſenſus proprias operationes apprehendunt. Dicit enim Alexander, ſi idem eſt ꝙ eſt ſecūdum actum, ſenſus, quod ſenſile ſecundū actum: clarum eſt, ꝙ ſeipſum cōprehendit ſenſus, qui eſt ſecundum actum. Ipſe enim nihil eſt aliud, ꝙ actus ſeu operatio ſenſus. tunc enim dicitur ſecundū actum, quādo agit. Quare manifeſtū eſt, ꝙ ſenſus ſecundū actū ſeipſum apprehendit. Clarū eſt ergo, ꝙ ſenſus ſuam operationē apprehendit. quod videtur Ariſtoteli. Et hæc quidem Alexander. Nos aūt dicimus, ꝙ non vera dicit: neq; hoc corollarium hinc colligitur. Primum enim verū eſt dicere, ꝙ idem eſt, qui eſt ſecundum actum ſenſus, quod ſcdm actum ſenſile, ſcdm ſubiectum: & ꝙ apprehendit ſcdm actum ſenſus, ſcdm actum ſenſile. ſcdm autem non itidē verū eſt, ꝙ dicit, ꝙ ſi ſentit ſecundum actum ſenſile, iam & ipſum apprehendit. Et alioqui non ſcdm id, quod eſt cōe, cognoſcit, qui eſt ſecundū actū ſenſus, ſed ſm id, qđ eſt diuerſum. Quatenus enim patitur, cognoſcit. Eſt autē diuerſum ſcdm hoc: ſenſus enim patitur, ſenſile aūt agit. Quare hoc non admitto o Alexander, ꝙ quatenus idē eſt ſenſus, qui eſt ſcdm actum, ꝙ id, quod eſt ſcdm actū ſenſile, ſcdm hoc cognoſcat. Si aūt hoc quoq; tibi cōceſſero. Sentit.n. qui eſt ſcdm actum, ſenſus, non habitum, ſed id, per quod idē eſt quod ſenſile ſcdm actū. Quid eſt hoc aūt? videlicet ſubiectum. ſubiecto.n. idem eſt, ſed habitudine diuerſum. quid eſt autem ſubiectum? ſpecies.ſ. has ergo ſolum ſentit. Colligitur ergo ꝙ, qui eſt ſecundū actum ſenſus, ſuum ſubiectū apprehendit. non aūt ſuam operationē. Eius aūt ſubiecta ſunt colorū ſpecies & hæc quidem in his. Ariſto. vero ex his, quę dicta ſunt vnum quidem colligit, ꝙ ſi ſenſus, qui eſt ſcdm actū, idem eſt quod ſm actum ſenſile, videlicet ſi eſt ſenſus, qui eſt ſm actum: eſt & id, quod eſt ſecundum actum ſenſile. & rurſus corrupto eo, qui eſt ſcdm actum, ſenſu corrumpitꝰ et quod eſt ſecundum actum ſenſile vt viſum, nō vt ſubſiſtens. Id autem non eſt in ſenſu, qui eſt potentia, & in eo, quod eſt potentia ſenſile non ꝙ non ſint ſimul: ſimul.n. ſunt ſm legem eorū, quæ ſunt ad aliquid. & ſi eſt potentia ſenſus, eſt & potentia ſenſile & ſi ille non eſt, nec hoc erit. Quare quoad eſſe quidē cōuenit, quod eſt potentia ſenſile, cū eo, quod eſt ſenſile actu: & ſenſus, ꝗ eſt potentia, cum ſenſu, qui actu eſt. Differt autē, quatenus ſenſus quidē, qui actu eſt, idem eſt, quod id, quod eſt actu ſenſile. Senſus aūt potentia, non eſt idē quod potentia ſenſile, idq; merito. Neq; n. hic eſt, quod ea vniat, & ſimul coaleſcere faciat. In ijs.n quæ actu ſunt, ſpecies ſenſilium exiſtentes in operatione ſenſus, hinc quandā habitudinē faciunt, & quodāmodo cōgenerantur, & ſimul coaleſcūt. Ipſa n. operatio cōiuncta eſt, & facit ſenſum idem, qđ ſenſile. In ijs autē, ꝗ ſunt potentia, nōdum tranſierunt ſpēs ſenſilium ad operationē ſenſus, & ꝓpterea nōdum facta eſt cōio aliqua, & vnio. Propterea ergo, qui actu quidē ſenſus eſt, idem eſt, quod actu ſenſile. Senſus autem qui ē potentia, nō eſt idem quod id, quod eſt potentia ſenſile.

Protagorei vero non diſtinguebant quidē, ſed dicebant ſenſus idē eſſe quod ſenſile, nō diſtinguentes, & dicentes, ꝙ, qui actu quidē eſt, idem eſt: qui vero potentia, nō eſt idem. idq; merito. Protagorei. n. non dicebant omnino eſſe, q̄d eſt potentia, neq; ſubſtantiam ſenſilibus ꝑbebant, ſed ſenſilia eſſe dicebant, q̄diu in ſenſum cadunt, quodq; tunc ſolum ſunt. nā neq; quod eſt potentia dicebant, ſed, q̄d eſt actu tantū. & id ſenſus ꝑcreare affirmabant ſi. n. videmus, inquit, eſt color: ſin minus, nō eſt. Eadem lege dulce, & eadē lege albū. Propterea ergo recte dicerent, ſi quis indiſtincte diceret, q̄d ſenſus idem eſt, quod ſenſile. ſi vtcunq; dicerent, q̄d actu eſt. Introduxit & hoc primū corollarium, ſcdm corollarium, in quo quærit, cur extremitates ſenſilium corrūpunt ſenſum, qui eſt ſm actum. et hoc ſic oſtēdit Qui ſcdm actum ſenſus eſt, eſt concentus. Concentus aūt ratio ſeu ꝓportio. Proportio aūt ex diminutione & exceſſu corrūpitur. Vt ſex ad tria habet proportionē duplam, & vnum ad duo. ſi duobus ergo vnū addideris, nō ſeruatur duplū. & ſi ex ſex ad duo vnū abſtuleris, non ſeruatur duplum. Proportio. n. non patitur vnius termini additionē, vel defectū. Recte autem dixit, Vnius termini. ſi. n. vtriſq; addideris, vt tribus quidem vnum, ſex autem duo, rurſus ſeruatur dupli proportio, q̄ eſt ad quatuor. Quāobrem dictum eſt, Vnius. Si ergo proportio vnius termini, additionem, vel defectū nō patitur, q̄m corrūpit, nec ergo ſenſus admittit defectū, vel additionē ſenſilis. q̄m corrumpitur. Sed exceſſus quidem coaceruate & extemplo corrumpit: eū primum. n. apprehenderit. patitur, vel cōgregatus, vel diſgregatus, & corrūpitur: defectus aūt tpe lædit. eo. n. ꝙ nō operetur, lędit. qui. n. ſunt in ſpelunca, ſi longo tpe nō viderint. excæcantur. Sicut & qui nō audiunt, idipſum patiunt: ob eam ſolū cauſam, ꝙ nō operetur, ꝓpter Hippocratē, qui dixit: Motus firmum, & validū reddit: ociū autem liquefacit. Et nos quidem in vniuerſum in ſenſu, & ſenſili id, de quo agebatur, tractauimus: ipſe aūt in auditu orationem inſtituit, & exercet, & merito, q̄m in eo eſt & a ſubiecto nomen, vt ſonitus vel ſonatio, & a ſenſu auditio. in viſu aūt & guſtu dictū eſt non eſſe nomen a ſubiecto. Et propter aliud etiā id, ꝙ ab eo dicitur, in auditu verſatur. Concentus. n. meminit. Cōcētus aūt ꝓprie in voce dicit vt oſtendemus Vox. n. auditui ſubijcitur. Propterea ergo in auditu eius verſat oro ſic aūt orationē producit. ſi ſm actū auditus idē eſt q̄d vox: vox aūt eſt cōcentus, nō ſui ad ſe, ſed ad auditū: hoc. n. vult ꝓportio: concentus aūt cōionē dicit: ſi ergo vox eſt cōcentus: cōcentus aūt ꝓportio. i. vocis ad auditū ꝓportio (Proportionē aūt non dicit temperaturā: non eſt. n. in hac opinione: ſed quēadmodum dicimus onus habere ꝓportionē ad humerū, vt feratur: nō aūt & tēperaturam, ſic & vox habet ꝓportionē ad auditū, ꝙ ſit eadē cum ſubiecto, non aūt ſm tēperaturā) ſi ergo cōcentus eſt ꝓportio: Proportio aūt nō patitur vnius termini additionē, &c. vt ſuperius dictū eſt. Viſum ē aūt Syriano dicere, ꝙ etſi in cōtextu vocis non meminiſſet, non tñ manca fuiſſet oratio ſi. n. dixiſſet, qui eſt ſm actū auditus, eſt cōcentus, cōcentus eſt. ſ. auditus illius, cuius ē auditus. Cuius autē eſt, niſi vocis? quare ſimul cōprehenſa eſſet: ꝙ ſi vocem quoq; ſolum dixiſſet, auditum cōprehendiſſet Cuius. n. eſt vox cōcentus, ſi nō eſt vox? auditus aūt eſt vox. Cur ergo meminit vocis? ꝓpter concentū: vt oſtendat in voce eſſe ꝓprie cōcentum. vel etiā propterea voluit vtrūq; dicere, vt dicat quænā ſunt ea, quæ habent cōionē. Philoſophus aūt Ammonius dubitauit, cur per mediū ſenſile ſcdm actū, collegit ſenſum, qui eſt ſm actum ſenſus eſt, eſt cōcentus quēadmodū ꝙ ſecūdū actū ſenſile eſt cōcentus? Si ergo vtrunque propter eam, quæ eſt ad alterum, harmoniam eſt concentus, cur non ſenſui cōcentum attribuit, ſed ſenſili ſecundū actū? Cum ſic ergo dubitaſſet, diſſoluit, dicens, ꝙ συμφωνία, quod eſt latine concentus, a voce, quæ græce eſt φωνὴ, accepta eſt, vt ipſa dictio declarat. vox autem eſt ſenſile. Propterea ergo concentum ei, quod eſt ſecundum actum ſenſile attribuit, & non ſenſui ſecundum actum, Et in his abſoluta eſt, Deo eſt gratia, contemplatio.

Eſt enim ut & que auditum habent, nō audiāt: & q̄d ſonū hēt, non ſemꝑ ſonat. Quādo aūt operatur, q̄d pōt audire, & ſonat, quod pōt ſonare: tunc ſimul fit & qui eſt ſcdm actū, auditus, & qui eſt ſcdm actū ſonus. Quare quiſpiā etiā dixerit illud quidē eſſe auditionē, hoc uero ſonationem, ſeu ſonitum.

Poſtq; dixit, ꝙ qui eſt ſecundū actū, ſenſus, & quod eſt ſm actum ſenſile, ſubiecto quidē idem ſunt, quod autē ad eſſe attinet. i. ſecundum rationē, differūt, ſicut aſcenſus & deſcenſus idem ſunt ſubiecto (vtraq;. n ſunt in ſcala) ſunt aūt ratione diuerſa. eſt enim aliud aſcenſus, aliud deſcenſus, Dicit, hoc ſolum quadrare in ijs, quæ ſunt ſm actum: ſed non in ijs, quæ ſunt potētia. Fieri. n. poteſt, vt potentia ſenſum, & ſenſile potentia habens, nō audiat. ſi enim eſt auditus potentia, non audit: & rurſus, ſi eſt audibile potentia, nō audit ipſum.

Si autem & motus, & affectio, & actio, ſeu paßio ineſt in eo, quod mouetur: neceſſe eſt & ſonum, & auditum, qui eſt ſecundum actum, eſſe in eo, qui eſt ſecundum potentiam. Actiui enim, & motiui actus ineſt in patiente.

Oſtendit hinc theorema quod eſt ex naturali auſcultatione, ꝙ qui eſt ſm actum, ſenſus, ſubiecto, quidē idem eſt, quod ſenſile ſm actum: eſt autē habitudine diuerſus. Differt autē motus ab actione, ꝙ vbi eſt motus, illic & actio: nō aūt vbi actio, illic & motus Artifex. n. agit quidem, ſed agit exiſtens immobilis. Porro & affectio, ſiue paſſio & actio ſunt motus. Sed ipſe quidē motus, ſi ad id, quod eſt agens. cōfertur, actio dicitur: ſi autem ad id, quod patitur, affectio ſeu paſſio. In eo autem, quod mouetur. pro eo quod eſt, in patiente. Vult ergo colligere; ꝙ idem eſt affectio ſeu paſſio & actio, ſubiecto. vtraque enim motus. Motus aūt in eo, quod mouetur. i. in patiente: neceſſe eſt, inquit. & eum qui eſt ſm actū, ſenſum, & ſenſile ſm actum, eſſe idē. Quid eſt enim, quod patitur? ſenſus. Quid eſt quod agit? ſenſile. Quod autem motus eſt in patiente, clarum. Si enim in agente, quodcūq; mouet mouebitur: erit & prima cauſa, quod eſt abſurdum. Et auditum, qui eſt ſm actum, eſſe in eo, qui eſt ſecundū potentiam. Deeſt contextui dictio eſt in eo, Auditu, vt ſit; quod dicitur, in eo auditu, qui eſt ſm potentiam.

Quare non neceſſe eſt, quod mouet, moueri. Sonatiui itaq; operatio eſt ſonus, uel ſonatio ſeu ſonitus. auditiui autem auditus, uel auditio. Duplex eſt enim auditus, & duplex ſonus, eadem autem ratio & in alijs ſenſibus, & ſenſilibus. Sicut enim actio, & paßio in patiente, & non in agente: ſic & ſenſilis operatio in ſenſitiuo. Sed in nonnullis quidem etiam nominata eſt, ut ſonitus, & auditio: in nonnullis autem alterum caret nomine. Viſio. n. dicitur uiſus operatio. coloris autem nomen non habet: & guſtatio, guſtatiui. Succi autem, caret nomine.

Accepta occaſione, deinceps interpoſita oratione vtitur, & ait ꝙ motus non eſt in eo, quod mouet, ſed in eo quod mouetur Si enim eēt in eo, quod mouet & ipſum moueretur. Auditiui aūt auditus, vel auditio. Aliud eſt auditus, aliud auditio. Auditus enim eſt ipſe actus ſiue operatio. Auditio vero eſt apprehēſio. Quēadmodū & ſonus dicitur quidem ipſe ſtrepitus. Quę autem in nobis ex ſtrepitu fit affectio, dicitur ſonitus. Cū ergo ſciret hęc differre, diſtīxit dicēs, Duplex auditus, & duplex ſonus. Hæc ſunt. n. potentia, illa vero actu: ſic & eius quod eſt ſenſile, actus, & ſenſitiui in ſenſitiuo. Vt aūt apertum reddamus, quod dicitur, ſubiecto exēplo id, quod dr̄, excutiamus, & agitemus. Quēadmodū cum faber facit portam, actio eius eſt in lignis: & affectio ſeu paſſio lignorū in ipſis lignis: ſic & q̄n videmus, ſenſilis quidē actio, fortaſſe coloris, eſt in viſu: & ſenſitiui motus (ſenſitiuum autem dicit ſenſum ex ſubiecto) rurſus eſt in ipſo viſu, & non in ſenſili, ideſt colore: ſicut nec in fabro. Sed in nonnullis quidem etiam nominata eſt, vt ſonitus, et auditio. Quare autem, ſicut in auditu dicimus & a ſenſu auditionem, & a ſubiecto ſenſili ſonitum, non & in viſu quoq;

ſic

ſic dicimus? ſed a ſenſu quidem dicimus viſionem, a ſubiecto autem non dicimus colorationem? & dicimus, q̄m coloratio non aliud ſignificat, quam coloratum corpus ex eo, ꝙ habent alium colorem. Quare non eſt ex ipſo ſubiecto. Sonitus autem ex ipſo ſubiecto. Deinde rurſus quærimus, cur non dicimus Græce χύμωσιν, a ſucco, qui eſt ſubiectum guſtus, ſicut dicimus guſtationem ex ſenſu? Dic ad hoc, ꝙ hoc nomen ἕψησις ad coquos pertinet. & ideo Phyſicis non dicitur.

Quoniam autem una quidem eſt actio eius, quod eſt ſenſile, & ſenſitiui, eſſe autem alterum: neceſſe eſt ſimul corrumpi, & ſeruari eum, qui ſic dicitur, auditum, & ſonum: ſuccum quoque, & guſtum, & reliqua ſimiliter.

Hinc infert primum corollarium, ꝙ qui eſt ſm actum ſenſus idem eſt, quod ſenſile ſm actum .i. ſubiecto, habitudine autem diuerſus. non enim eo, ꝙ ſint definitione diuerſa, ſequitur, ꝙ ſimul corrumpuntur, & ſeruantur: ſed quod ea ſit ad aliquid. Quare oportet hoc dicere alteram quæſtionem, & non corollarium.

Quæ aūt ſecundum potentiam dicuntur, non neceſſario. Sed priores phyſicorum ſcriptores hoc non recte dicebant, nihil eſſe putantes nec album, nec nigrum ſine uiſu, nec ſuccum ſine guſtu.

Quæ autem potentia, inquit, non neceſſario Quid? nō neceſſe eſt ea ſimul eſſe? Lege enim eorum, quæ ſunt ad aliquid, ea ſimul eſſe neceſſe eſt. Quod eſt enim potentia ſenſile, ſimul eſt cum ſenſu, qui eſt potentia: ſicut & quod eſt actu ſenſile, cum ſenſu qui eſt actu. Quid ergo dicit illud, Non neceſſario? an videlicet primum, ꝙ non neceſſe eſt ſenſum, qui eſt potentia, idem eſſe, ꝙ potentia ſenſile, vt in contemplatione dictum eſt.

Partim enim recte dicebant, partim autem non recte. Cum enim dupliciter dicatur ſenſus, & ſenſile: hæc quidem ſecundum potentiam: illa uero ſecundum actum: in his quidem euenit quod dictum eſt, in aliis uero non euenit. Sed illi ſimpliciter dicebant de iis, quæ dicuntur non ſimpliciter.

Protagoreos innuit. Dicit autem eos recte dicere in eo, ꝙ dicant ſenſum, qui eſt ſm actum, idem eſſe qđ ſenſile ſm actum. non recte autem dicebant, q̄m & quæ ſunt eadem potentia, eadem quoq; ſimpl'r dicebant omnia, quę non oportet eadem dicere ſimpliciter. Refellit autem & Plato hanc opinionem in Protagora dialogo.

Siquidem concentus uox quædam eſt: uox autem, & auditus, eſt ut unum, & non unum idem.

Græce eſt, ᾗ δὲ συμφωνία. Illud autem η, quod eſt in ſecunda ſyllaba eius quod eſt ᾗ δὲ, non eſt articulus, ſed pars coniunctionis, perinde ac ſi diceret. q̄m vox quædā eſt concentus. Quæ eſt autem ea vox? ea .ſ. quæ ſe habet commoderate ad eum, qui eſt ſcđm actum, auditum. nō poteſt autem eſſe articulus, q̄m cum prædicato coniungitur. articuli .n. diſtinctionibus, quæ adiiciuntur propoſitionibus, quas circunſtantias appellant, æquiualent. Diſtinctiones autem huiuſmodi ſemper ſubiecto coniūguntur. nunc autem accipit concentum, vt prædicatum auditus, & vocis. & propterea non oportet illud, η, vt articulum accipere, ne inueniatur cum prædicato coniunctum. Dic itaq; ᾗ δὲ vnam parte orationis. Hic autem eſt ſm contemplationis corollarium, in quo vult dicere cur extremitates ſenſilium corrumpunt ſenſus. hoc oſtendit p concentum & proportionem, vt dictum eſt. Vox aūt & auditus eſt vt vnum, & eſt vt non vnum. Hoc recte dixit: ſubiecto .n. vna eſt vox & auditus: rōne autem, et habitudine non vna, ſed diuerſa. quare et vnum eſt, & non vnū.

Proportio autem concentus: neceſſe eſt & auditum eſſe quādam proportionem.

Hoc dixit, vt oſtenderet non eſſe tēperaturam, auditus cum voce concentū, ſed cum quadam proportione fieri. & dictum eſt quomodo in contemplatione.

Et propterea etiam unūquodq; excedens et acutum, & graue, auditum quoque corrumpere. Similiter & in ſuccis guſtum, & in colore uiſum, quod eſt ualde ſplēdidum, uel tenebricoſum; & in odoratu uehemens odor & dulcis, & amarus.

Oportet communiter accipere illud, Excedens corrūpit, vt in auditu, guſtu, viſu, odoratu. Exceſſus .n. ſenſus corrumpunt. Vnuſquiſque .n. ſenſus habet ea, quæ ſe poſſint corrumpere. Viſus quidem, quod eſt nimis ſplendidum, vt lucem ſolis. Auditus autem, ſonum, qui eſt ex tonitru. Odoratus graues, & tetros flatus. Guſtus venena. Tactus ignem, niuem. & ideo excogitatæ ſunt artes, quæ ſenſus voluptate afficiāt: viſui quidem pictura: auditui muſica: olfactui vnguentaria: guſtui coquinaria: tactui lauacra, & ars texendi.

Vtpote quod ſenſus ſit quædam proportio.

Volens exempla dicere ſenſilium, quæ corrumpunt ſenſus, poſuit & dulce. & numquid, eo quo ſenſum diſſoluat, eum corrumpit, vt pingue? Illud autem, Vtpote qđ ſenſus ſit quædam proportio: Q̄m inquit, proportio, eſt ſenſus; proportio aūt exceſſum non patitur, propterea eſt ſenſus, vt proportio, & quædam commoderatio.

Quare & dulcia quidem, quando deducuntur, cum pura & immixta ſunt, ducuntur ad proportionem, ut acutum, uel dulce, uel ſalſum. tunc .n. dulcia. omnino autem magis, quod mixtum eſt, contentus, quam acutum, & graue.

Hic vult dicere qualenam eſt dulce ſenſile: & dicit qđ illud eſt dulce ſenſile, quod cum nuper eſſet purum, & immixtum, non manſerit purum, ſed ad proportionem ductum ſit .i. ad mixtionē. mixta .n. dulcia. Quare extrema pura, vt acutum & graue, non ſunt dulcia, niſi ea miſcueris. Mixtionem .n. ſequitur, & dulcedo, vt immediate.

Tactui autem, quod calefieri poteſt, uel quod frigefieri. ſenſus autem proportio. Excedentia autem uel moleſtia afficiunt, uel corrumpunt.

Tactui, inquit, dulce eſt, ꝙ calefieri poteſt, vel quod frigefieri. & vide quō Græce dixerit θερμαντὸν, calefacibile .i. quod poteſt calefieri, & ψυκτὸν refrigerabile, ꝙ poteſt frigefieri. tunc .n. eſt dulce, q̄n poteſt intentionem admittere: Immoderatum enim frigidum, & calidum eſt moleſtum. Recte ergo dixit tactui dulce eſſe, quod calefieri poteſt, vel quod frigefieri. & non dixit calidum, vel frigidum. ſi enim hoc dixiſſet, extremum intellexiſſet calidum & frigidum; quod tactum voluptate non afficit, ſed & ipſum corrumpit. Et in his quidem eſt peaxis, praxis, Deo eſt gratia, quarta.

Vnuſquiſque ergo ſenſus eſt ſubiecti ſenſilis: & eſt in ſenſorio, quatenus eſt ſenſorium: & ſubiecti ſenſilis iudicat differentias. ut album quidem & nigrum uiſus: dulce autem, & amarum guſtus. Similiter autem ſe habet hoc & in aliis.

Poſtquam diſſeruit de quinque ſenſibus: & docuit, nō eſſe alium ſextum ſenſum, qui ab his quinque ſeiungatur: ne quis exiſtimaret, ꝙ hac ratione ne communis quidem ſenſus eſt: per hæc vult oſtendere, ꝙ eſt communis ſenſus. & non hoc ſolum, ſed & quod incorporeus eſt hic cōmunis ſenſus. Ad hæc autem. & tertium, ꝙ ſine tempore operatur, neq; .n. in alio tempore nouit dulce: in alio vero album: ſed in eodem inſtanti & eo quod nunc eſt, cognoſcit hoc quidem eſſe dulce, illud vero album. quarto aūt dubitationem ponit aduerſus communem ſenſum, & dubitationem falſo ſoluit Deinde falſam ſolutionem euertit: & ſic deinceps dicit veram ſolutionem. & talis quidē eſt contemplationis apparatus. Age vero & vnumquodq; eorum explicemus. Primum ergo oſtendendum eſt eſſe communem ſenſum, hoc modo. Q̄m non ſolum ſcimus differentiam eorum, quæ ſunt eiuſdem generis, vt albi & nigri & fuſci & flaui, & eiuſmodi, ſed & eorum, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt albi & dulcis: quærendum eſt, quænam eſt pars aīæ, quæ has nouit differentias. Etſi .n. mens cognoſcat talem differentiam & dicat differētiam albi ad dulce: ſed non per ſe mens dicit talem dr̄iam, ſed ſenſu vtens præterea inſtrumento. ſine ſenſu enim nō eſſet ſenſilia cognoſcere. ſi ergo album & dulce ſunt ſenſi-

ſia, quomodo mens horum poſſet differētiam noſſe, niſi ſenſu, inſtrumento, vſa eſſet? Quare non, circa medium, neque per ſe, mens potuiſſet dicere horum drīam. nec ſolum, quæ ſunt intellectu prædita, ſciunt horum drīam, ſed & canis. cum tantum viderit, non etiam guſtauerit, nouit guſtabilia ſcit itaq; eſſe carnem guſtabilem, & ſi nō guſtauerit, ſed eam ſolum aſpexerit. & lapidem nouit nō eſſe guſtabilem etiam prius quam guſtauerit. quare non eſt intellectus dicere drīam dulcis ad album, ſed ſenſus. Et cuius igitur ſenſus? Vtrum vnius ex quinque. vel duorum, vt viſus & guſtus? Dicimus ergo, non eſſe vnius ſenſus noſſe talem drīam, ſi.n. vnus ſenſus nouit talem diſferentiam, ſciet ergo non ſolum proprium ſenſile, ſed & alienum. ſenſus ergo qui nouit drīam albi ad dulce, cognoſcet non ſolum album, ſed & dulce. Atqui hoc eſt abſurdum confundere ſenſilia, & dicere viſum noſſe qualitates guſtabiles. eſt ergo abſurdum vnum ex quinque ſenſibus noſſe drīas eorum, quæ ſunt diſſimilis generis. Et ne quis dicat non eſſe neceſſarium noſſe aliena ſenſilia. ſemel.n. nouit propria, q eſt album: deinde ex negatione nouit, q non eſt album: & ſic nouit drīam, eo q ſcit non eſſe album. Ne quis ergo hæc dicat. Non.n. diximus qd eſt, q cognoſcit drīam albi ad non album, ſed ad dulce. Quod.n. non eſt album poteſt ſic eſſe, & non eſſe calidū. nos autē diximus determinate dulce. Oportet ergo omnino noſſe dulce, & ex affirmatione, vt eius drīam ad album cognoſcamus. Quare non eſt vnus ſenſus qui talem nouit drīam. ſed neque duo ſenſus, vt viſus & guſtus. Vnum.n. eſſe oportet, q dicat eorum drīam. ſi.n. non eſt vnum, q formas vtriuſque ſuſcipiat, quō poſsit eorum diuerſitatem noſſe, ſiquidem alius quidem album, alius vero dulce ſuſcipiat, ſpēm? Nam & iudices volunt vtraſque partes audire, vt cognoſcant eorum controuerſiam, ſi ergo vnum eſt, q dicit drīam albi ad dulce: vnum erit, & quod eam iudicat. Quare nec duorum quidem eſt ſenſuum propriū horum noſſe drīam, nec alicuius alius particularis. Eſt ergo alius ſenſus præter quinque noſſe differentiam albi & dulcis, & is eſt ergo a quinque ſenſibus ſeparatus, an non? Dicimus non eſſe ſeparatum, Diximus enim non eſſe alium a quinque ſeparatum. eſt ergo cōis. Oſtenſum eſt ergo eſſe communem ſenſum. & hic primū caput finitur. Scdm caput eſt, in quo oſtendit ſenſum communem non eſſe corpus. ſi.n. eſſet corpus, operaretur per partes. Omne.n corpus per partes operatur. ſi eſſet ergo corpus, nunq̄ in eodem & dulce, & album ſuſciperet: ſed in hac quidem ſui parte dulce, in alia vero album. & non eſſet omnino, q iudicaret. Id.n. perinde eſſet, inquit, vt ſi tu hoc quidem ſentires. ergo vero illud. Totius ergo, vt totus, communis ſenſus ſentit dulce & album, ſi aūt non totus, vt totus apprehenderet. quō poſſet ea iudicare, ſi non vtrūq; cognoſceret? ſi.n etiam conceſſero, q poteſt album & dulce in eadem parte ſuſcipere: ſed non itidem vtique & contrarias qualitates, vt albi & nigri, calidi & frigidi. Et alioqui ſi eſſet corpus, oporteret ipſum tangentem ſenſilia operari. Omne.n corpus tangens agit. Atqui communis ſenſus non tangens ſenſilia agit. non eſt ergo corpus. & hoc eſt ſcdm caput. Tertium eſt caput, in quo oſtendit, q ſine tpe agit. Hoc autem ſic oſtendit. vt dicit communis ſenſus, ſic & cognoſcit. ſi ergo in vno inſtanti dicit drīam dulcis & albi, & non in alio quidem inſtanti differentiam albi, in alio vero drīam dulcis: clarum eſt ergo, q in vno inſtanti nouit drīam dulcis, & albi. Qn.n. dicit cōis ſenſus in vno inſtanti, non dicit per accñs, ſed p ſe, vt conſidera in exemplo, quod dico. Nunc audiui, q Plato, poſtquam fuiſſet in Sicilia, verſatus eſt cum Socr. Ecce hic quidem illud, Nunc, ad meum quidem auditū: per ſe eſt, ad Platonis autem aduentum, illud, Nunc, eſt per accidens. etſi.n ergo nunc audiui, non eſt abſurdum diu abhinc illic fuiſſe. ſi autem contingat p̄lium nunc nauale fieri, & in eo inſtanti, in quo factum eſt p̄lium nauale, in eo dixero, nunc audiui factum p̄lium nauale: tunc illud, Nunc, & ad me eſt, nunc.n. audiui & ad p̄lium nauale, per ſe eſt nunc.n. & illud factum eſt. Communis ergo ſenſus, in quo inſtanti drīam albi ad dulce dicit, in eo ipſo ſentit & drīam inſtantis, quod eſt per ſe & ad dicendum & ad cognoſcendum. Quare ſine tpe agit cōis ſenſus. & hoc eſt caput tertium. Quartum caput eſt, in quo dubitationem proponit. Qūo, inquit, communis ſenſus contraria iudicat, vt album & nigrum, calidum vel frigidum? neq; enim ſolum, quæ ſunt diuerſorum generum, ſed & quæ ſunt eiuſdem generis. Eſt ergo æquum dubitare, qūo fiant contrariæ ſpecies circa cōem ſenſum. ſi.n. eſſet corpus, non eſſet qd' dubitaretur. Dici.n. poſſet, q ſm aliam & aliam partem fiunt contraria: ſed qm̄, cum ſit incorporeus, eſt quoq; indiuiſibilis: dubitamus, qūo in eodem fiant cōtrariæ ſpecies etſi cum ſit incorporeus, in tēpore operaretur, rurſus dici poſſet, q in alio, & alio tempore fiunt contraria: vt in hoc quidem tempore calidum, in illo vero frigidum. Sed quoniam ſine tempore operatur, & in ipſo inſtanti: propterea merito dubitatur. Ex duobus itaq; præcedentibus capitibus fit grauior dubitatio. Siue.n. eſſet corpus, non eſſet dubium: ſm aliam enim, & aliam partem poſſet ſuſcipere contraria: ſiue, cū ſit incorporeus, in tempore operaretur, rurſus poſſet in alio, & alio tempore ſuſcipere contraria. ſed quoniam eſt incorporeus, & ſine tempore operatur propterea dubitamus, quomodo ſuſcipit contraria: ſi quidem ſimul ſuſcipit. Hæc eſt dubitatio, quā in communi quidem ſenſu exercet, & agitat: cōuenit autem & in aliis particularibus ſenſibus. hi.n. magis contraria apprehendunt, q̄ communis ſenſus ſed quoniam, quæ apprehendunt quidem particulares ſenſus, communis quoque apprehendit: quæ autem communis, non omnino & particulares: propterea, vt in cōmuni dubitationem commouet, & agitat: & ſic quidem dubitauit. Deinde eam ſic ſoluit, q communis ſenſus & vnus eſt, & multi: vnus quidem ſubiecto. multi autem, habitudine: idem autem dicere, ratione, ſeu definitione. Nam a communi fonte, nempe communi ſenſu, procedunt alij ſenſus. Quare ipſe vnus quidem eſt ſubiecto: rōne autem multi. Quatenus ergo vnus eſt, ſm hoc iudicat differentiam. Quatenus autem multi ratione, ſecundum hoc ſuſcipit contraria. Hæc eſt quidem falſa ſolutio: eam autem ſubuertit Ariſt. dicens, q quæ ſunt ſubiecto eadem, ratione autem diuerſa, cum ſunt quidem potētia, poſſunt contraria ſuſcipere: cum autem fuerint actu, non poſſunt ſuſcipere contraria: vt calidum, verbi grā, & frigidum ſunt eadem quidem ſubiecto. in vno enim ſubiecto ſiunt: ratione autem diuerſa, & tm̄ non poſſunt eſſe ſimul actu. Quare nec communis ſenſus: qm̄ ſubiecto quidem vnus eſt: ratione autem multi ſiquidem præter hoc poteſt contrarias ſenſilium formas ſuſcipere. ſic falſa ſubuerſa ſolutione deinceps aliam dicit veram ſolutionem. Dicit.n. q communis ſenſus & vnus eſt ſubiecto, & multi rurſus ſubiecto. ſm hoc enim differt hæc ſolutio a priore ſolutione, q illa quidem vnum dicit communem ſenſum ſubiecto, multos autem ratione: hæc autem & vnū, & multos ipſum dicit ſubiecto. Quemadmodum, vt in exēplo orationem diſcutiamus, cōſidera mihi centrum, & ex eo quinque rectas emiſſas, & poſtea a ſe inuicem diuiſas. hoc quidem centrum vnum eſt ad propriam naturam: atqui eſt etiam multa. Vniuſcuiuſque n. finis eſt, qui in illo eſt, etiam poſtquam fuerint a ſe inuicem diuiſæ. Et ne dixeris, quomodo, quod eſt indiuiſibile, vnicuiq; attribuitur? Talis.n. eſt incorporeum natura. Sicut ergo aīal et vnum eſt ad naturam, & multa: totum.n vt totum eſt in vniuſcuiuſque indiuidui natura. Si ergo & vnum eſt cōis ſenſus, & multa: etiam ſi hæc ſint contraria. Et hæc quidem dicuntur per dictionis contextum. Sed quoniam hæc eſt paulo magis logica traditio: age paulo magis naturalem excogitemus. hæc eſt autem. Communis ſenſus & ipſe quidem eſt incorporeus: eſt autem in ſubiecto corporei.n. ſubiectum eſt corpus ſpiritale: ſpecies itaque ſenſiliū, etiam ſi ſint contrariæ, in ipſo ſpiritali fiunt, ſm aliam, & aliam eius partem. Deinceps hęc facultas affectiones, quę ſunt in ſpiritu, iudicat & ſic obiectum diſſoluimus. nec dicimus in indiuiſibili fieri contrarias ſpecies, ſed in diuiſibili. i. in ſpiritali, ſm aliam & aliam eius partē Dic autem & aliud, q materialiter quidem contraria ſimul non ap-

prehendit, ſed iudicatiue, ſimul: quoniam ſimul iudicat contraria. Sed ſi animaduerteris, ne iudicatiue quidem. In libro enim peri herm. dictum eſt, ꝙ contrariæ ſunt opiniones, non quæ dicunt contraria de contrariis, vt quod album quidem diſgregat, nigrum vero congregat: ſed q̃ de eodem contraria dicunt, vt quod album & diſgregat, & congregat. Hæ ſunt ergo contrariæ opiniones. Si ergo communis ſenſus dicit, ꝙ album quidem diſgregat, nigrum vero congregat: nihil patietur, eo ꝙ ipſe contraria iudicauit: & ambo vere, & nō de eodem contraria enunciauit. Quare nec iudicatiue contraria apprehendit. Quæ eſt ergo ante hãc ſolutio, recte habet. Vide autem, quod qui Platonem reprehendit, propterea ꝙ naturam mathematice tractauit, ipſe per mathematica naturalia diſſoluit. ecce.n. dixit puncti ſolutionem. Ad quod dicimus, ꝙ nō propterea, ꝙ ex mathematicis diſſoluantur naturalia, ipſum reprehendit: ſed quod naturales magnitudines ex mathematicis conſtituit. His dictis, q̃m idem dicit imaginationem, & communem ſenſum, de imaginatione tractat, & ad doctrinam de rationali aīa ſe conuertit, vt oſtẽdat, quod hæc eſt, quæ primum mouet, & non irrationalis. Et in his eſt contemplatio.

Vnuſquiſque ergo ſenſus eſt ſubiecti ſenſilis, qui eſt in ſenſorio, quatenus eſt ſenſorium, & iudicat differentias ſubiecti ſenſilis: ut album quidem, & nigrum uiſus: dulce autem & amarũ guſtus. Similiter autem habet hoc & in aliis.

Vnuſquiſque inquit ſenſus propria ſenſilia apprehendit, in ſuo ſenſorio exiſtens, quando habet ſm naturam ſenſorium. Senſorium autem dicit, vel ſpiritum, vel teſtaceum. Senſus ergo, qui eſt in ſenſorio, ipſe nouit, quæ ſunt eiuſdem generis. Hinc apte & ingenioſe ad ſenſum communem ingreditur. Si.n. vnuſquiſque ſenſus nouit propria, quę ſunt eiuſdem generis, contraria: ſunt autem contraria diuerſi generis, quę communis ſenſus nouit, eſt ergo communis ſenſus. & Plato etiam ante Ariſt. appellat communem ſenſum, vbi dicit: Si.n non eſt, ſumus ſimiles iis, qui ſunt in durio equo, in quibus non eſt communis ſenſus, qui eſt in durio equo.

Quoniam autem & album, & dulce, & unumquodq; ſenſile; ad unumquodq; indicamus, & ſentimus quod differt; neceſſe eſt utique ſenſu: ſunt enim ſenſilia.

Neceſſe eſt, inquit, quæ ſunt diuerſi generis, ſenſu aliquo cognoſcere: quandoquidẽ ſenſilia apprehendit. Senſilia autem ad ſenſuum relationem dñr: vtpote quia ratio non apprehendit ſenſilia. Quare ex hoc nihil oſtendit. ſed nos hoc pulchre ex irrationalibus oſtendimus nō eſſe rationalis. nam & canis iudicat differentiam dulcis & albi: ſiquidem nō quoduis album aggreditur. neq;.n. lapidẽ, ſed id tantum, quod eſt ſucculentum.

Quo fit ut apertum quoque ſit, carnem non eſſe ultimum ſenſorium. Neceſſe enim eſſet ipſum tãgens iudicare, quod iudicat. neque uero ſeparatim contingit iudicare id, quod iudicat, quod dulce eſt aliud ab albo: ſed oportet uno aliquo eſſe utraque manifeſta. Sic enim habet, ut ſi hoc quidem ego, tu uero illud ſenſeris, apertum fuerit, q ſunt à ſe inuicem alia.

His eſt ſecundum caput, & nota, ꝙ corpus carnem vocauit, & ſenſum ſenſorium. Cum oporteret autem eum dicere, vltimum ſenſum non eſſe corpus, dixit ipſe, vltimum ſenſorium non eſſe carnem. Vltimum autem ſenſum audire oportet communem ſenſum, eo ꝙ ſenſus in eum terminantur. & qui ſunt in ipſis typi, poſtquam oīa tranſierint ad ipſum veniunt. Si autem eſſet corpus, inq̃t, communis ſenſus: neceſſe eſſet, inquit, ipſum tangentem, ſenſilia ea iudicare. non ſepatim in alia, & alia parte ſentire corporis, cuius eſt. Erit enim, vt ſi hoc quidem ego, tu vero illud ſenſeris. Si enim non vna eſt facultas, quæ iudicat album & dulce, perinde eſt, vt ſi duo diuerſa ſentientes, diuerſa ea dicerent: quorum vterque non nouit aliquid, quod alter ſenſit.

Oportet autem unum dicere, q alterum: alterum.n. dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare ut dicit, ſic intelligit, & ſentit. Quod itaque ſeparata iudicari nequeant, apertum.

Vnum, inquit, ſenſum dicere oportet, ꝙ aliud eſt dulce ab albo, & album a dulci. Idẽ enim dicit, & non oportet corpus eſſe ſeparatum, quod dicit. Quare vt dicit, ſic & intelligit, & ſentit. Intelligit dicit, pro eo quod eſt, imaginatur.

Quod autem nihil ſeparato eſt tempore, hinc. Sicut.n. idem dicit, alterum eſſe id, quod bonum & quod malum: ſic & quãdo alterum dicit alterum, & alterum: non ſecundum accidens illud, quando. Dico autem, ut nunc. dico alterum: non autem, nunc alterum: Sed ſic dicit & nunc, & quod nunc. ergo ſimul.

Hoc tertium caput contemplationis dicitur. ſ. quod ſine tempore communis ſenſus operatur. Sicut.n. inquit, vnus eſt incorporeus ſenſus, qui dicit, bonum differre a malo: ergo quando malum dicit differre a bono, in eodẽ tempore, quod primum, dicit. nunc.n. dicit vtrunque, & nunc, prout proprie eſt, nunc, & non ſcdm accidens, vt quando. quod olim factum eſt, nunc dicit fieri vt quoniã nunc audiui, nunc Troiana facta ſunt. Dicitur etiam proprie, nunc, quando, quod nunc fit, nũc video. Sicut, inquit, & communis ſenſus nunc dicit diſcrimen, prout ꝓprie, nunc eſt. quando enim ſentit, diſcernit. nam circa id, quod abeſt, operari eſt imaginationis.

Quare inſeparabile, & in inſeparabili tempore.

Hæc eſt duorum capitum communis concluſio. Dicit enim, quod ſi ſimul in eodem inſtanti diſcernit & dulce ab albo, & alterum, ideſt, album a dulci: ſcilicet & a corpore eſt inſeparabile, & in inſeparabili tempore operatur, ideſt ſine tempore.

Atqui fieri non poteſt, ut contrariis motibus idem ſimul moueatur, quatenus eſt indiuiſibile, & in indiuiſibili tempore. Si enim dulce ſic mouet ſenſum, uel intelligentiam: amarum autem contrario modo: & album altero.

Hic eſt quartum caput contemplationis, in quo a dubitatione incipit, & dicit: ſi eſt incorporeus cõmunis ſenſus, & ſine tempore operatur: quomodo ſimul poteſt cõtraria apprehendere? Si eſſet enim corpus, poſſet ſecundum aliud, & aliud, & album, & nigrum apprehendere. Intelligentiam autem vel imaginationem, vel intellectus operationem dicit.

Nunquid ergo ſimul quidem & numero indiuiſibile, & tempore inſeparabile, quod iudicat: eo autem, q eſt ſeparatum? Eſt quidem utique, ut diuiſibile diuiſa ſentiat: & eſt, ut quatenus indiuiſibile. in eo enim, quod eſt quidem, diuiſibile: loco uero, & tempore, & numero indiuiſibile.

Hic eſt falſa dubitationis ſolutio. numero autem vnũ, & tempore inſeparabilem dicit. i. vnum quidẽ ſubiecto, ratione autem ſeu definitione multos. Pro eo autem, qđ eſt, definitione, dixit, in eo, quod eſt, multos. Quatenus ergo eſt multa, contraria ſuſcipit: quatenus aũt eſt vnum, ea iudicat. Ratione.n. eſt diuiſibile. i. multa, quod enim diuiditur, fit multa. quod ſubiecto autem eſt indiuiſibile, & vnum eſt. quod ſubiectum declarare volens dixit, Numero autem, & loco indiuiſibile.

An fieri non poteſt? potentia.n. idem diuiſibile & indiuiſibile, & contraria: eo autem quod ſit non: ſed quod agat, diuiſibile. nec fieri poteſt, ut ſit ſimul album, & nigrum. Quare nec eorum formæ patiantur, ſi tale eſt ſenſus, & intelligentia.

Hic eſt ſubuerſio falſæ ſolutionis dubitationis. Potẽtia enim, inquit, idem poteſt ſuſcipere contra indiuiſibilia. Eo autem, quod ſit, non: pro eo quod eſt, actu autem nõ poteſt ſuſcipere contraria. inter agendum enim diuiditur. Agente enim, verbi gratia, albo & nigro diuiditur ſubiectum, & diuellitur, & non manet indiuiſibile.

Sed ſicut, quem punctum quidam uocant, quatenus unus, & quatenus duo, ea eſt etiam ratione diuiſibilis. Quatenus ergo indiuiſibile, unum eſt, qđ iudicat, & ſimul. Quatenus autem eſt

diuiſibile, non unum. bis.n. eodem ſimul ſigno utitur. Quatenus ergo duobus utitur, ſiue duo iudicat, & ſunt ſeparata, ut ſeparatorum. Quatenus autem unum, uno & ſimul.

Hic eſt ſecunda ſolutio, quod ſicut pūctus & vnus eſt; vt punctus: & duo, & multi, quatenus in rectas terminatur: & vt multa, ſeparatus eſt: ſic & ſenſus, quatenus eſt vt punctus id quod ſentit, & ſimul quatenus cum ſenſibus congreditur, vt punctus cum rectis, & duo, & multa iudicat: quatenus autem eſt vnum, ſimul, & ſine tempore apprehendit.

De principio ergo, quatenus eſſe dicimus animal ſenſitiuū, hoc ſit modo definitum.

Non quod multa habeat principia animal, propterea dixit Ariſt de illo dico principio, de quo dicimus animal ſentire: ſed quod vnum eſt & multa, vt ait Plutarchus. & in his praxis, & prima ſectio, Dei gratia, impletur: praxis, Dei gratia, quinta.

Quoniam autem duabus differentiis animam maxime definiunt, & motu ſecundum locum, & eo, quod eſt intelligere, iudicare, & ſentire.

Qm̄ repentina & ſubita mutatio, & in oratione, & in re agenda mala eſt, propterea non ſtatim ab irrationali ad rationem procedit, ſed prius quandam dicit dr̄iam cognitiuarum, irrationalis, & rationalis. Deinde & imaginationem diſcernit a cognitione rationis, & in medio diſcernit imaginationem a particularibus ſenſibus, ipſam irrationalem a ſeipſa diſcernens: quod quidem eius non erat inſtitutum, & dicit, qđ imaginatione nec ſenſus eſt, nec opinio, nec ex vtriſque conſtat. Priuſquam autem ea diſcernat, volens augere diſcrimen, ea in quibus inter ſe cōueniant, dicit. Hoc enim inquit, commune habent cognitiones irrationalis, & rationalis, quod ambarum ſunt iudicia. & in hoc quidem conueniunt. Porro & in eo rīā, quod antiqui confuderint cognitiuas facultates rationalis, & irrationalis. Senſuum enim operationes intelligentiam appellarunt, & nomen irrationalis operationis nomine rationalis operationis vocarunt, ſenſum, & imaginationem appellantes intelligentiam. Hoc autem fecit Empedocles cum dicit,

Nāque homini certe ad præſens prudentia creſcit.

Ex hac enim ſententia ratiocinatione colligimus, eū prudentiam & intelligētiam dicere ex ſenſibus. Talis eſt autem ſyllogiſmus. Senſus ſenſilia apprehendit: quod ſenſilia apprehendit, præſentia apprehendit: Senſus ergo ſenſilia apprehendit. ſic vna figura collectum eſt, ſenſum eſſe, qui præſentia apprehendit, quem ipſe græce μῆτιν.i prudentiam ſeu conſilium appellauit. Confundit itaque nomina, ſenſum intellectum appellans. Aliqui vero dicunt, eum intellectum non appellaſſe μῆτιν, quod eſt, prudentiam ſeu conſilium. ſed διάνοιαν.i. cogitationem, quæ eſt media inter intellectum, & ſenſum. Ad præſens enim inquit, cogitatio operatur. illud enim ἀέξεται, græce i. augetur, vel creſcit, pro operatur accepit. Et recte dicit, auget. Actus enim & operatio auget potentiam, ſicut & cōtra quies lædit. Motus.n. firmum & validum reddit. Si ergo circa præſentia dicit cogitationē operari, præſens autem ſenſus nouit: idem eſt ergo ſenſus, & cogitatio. Male aūt hoc accipit. neque.n. circa præſens ſenſus ſolum operatur, ſed & cogitatio. Immo & ipſa magis, ſiquidem ſenſus quidem habet extra ſenſile: cogitatio autem intus proprium negotium, & quando vult ipſum aggreditur. Sic etiam ſi dixerit cogitationem circa præſens agere, ipſam ſenſum non fecit. Idem eſt autem dicere, etſi ſenſum dicat intellectum. Et hæc eſt prima ſententia ab Empedocle ſumpta, quam nunc ad rem non facere oſtendimus. Affert & aliā Empedoclis ſnīam, quæ re vera ad rem pertinet. Empedocles.n. ſomniorum dr̄ias dicens, ait ex diurnis actibus fieri nocturnas imaginationes. Hanc aūt imaginationem, φρόνησιν.i prudentiam, appellat, cum dicit.

Vnde iis perpetuo quoq; adeſt aliena videre.

Videre autem græce eſt φρονεῖν, quod ſapere, prouidere, & animo concipere ſignificat. Sic ergo aperte inquit, irrationalis cognitionem, imaginationem dico, prudentiam appellat, & non ſolum Empedocles, ſed & Homerus ipſe inquit.

Terrenorum hominum intellectus talis habetur.
Ad qualem ipſe diem deducit Iuppiter almus.

Intellectum.n. nunc dicit ſenſum: Diem autem ſenſile Talis eſt ergo ſenſus quale eſt ſenſile. Ecce ergo inquit, et Homerus ſenſum mentem appellat. et hinc nominum turba, & confuſio facta eſt. Nos autem pro Homero dicimus. O Ariſtoteles male intellexiſti diſtichon. Intellectum.n. mentem dicit: Diem autem non ſenſile, ſed fortunam, ſeu fatum. Hæc eſt ergo horum verſuum ſententia. Talis eſt mens hominum, qualis & eorum fortuna. Et eſt hoc diſtichon ſimile illi tragico, quod dicit:

Fortuna nobis prout eſt, eſt & ingenium.
Nam quiſpiam cum pauper eſt, morbus eſt modeſtus:
Sed poſtquam diues euaſerit: fit flagitioſus, & nequam.

Hoc autem non in quolibet hoīe conuenit, vt prout fortuna eſt, ſit mens, & ingenium: ſed in ſolis ſocordibus, & intemperantibus, & qui vitam materialem habēt. Vnde Poeta non ſolum dixit, Hominum, & tacuit, ſed addidit, Terrenorum, craſſam, et materialem vitam ex hoc nobis demōſtrans. Qui autem non materialiter viuunt: non ita conuertuntur. Quare Homeri ſententia non confudit nomina. Nonnulli autem & Empedoclem defendentes pro eo reſponderunt ꝙ non ſolum ex reliquiis ſenſuum ſiunt ſomnia, ſed ex aliis. Tres enim horum ſunt cauſæ, & qđ dictum eſt, quando imaginatio ex ſenſibus facit ſomnia: Atqui & rationalis anima eſt ſomniorum cauſa, quando quærens inuenerit, & diuina illuminatio, quando futura prædicimus. Si ergo dicit:

Vnde iis perpetuo quoq; adeſt aliena videre:

Tanq̄ ad ſomnia reſpexit, quæ ſiunt ex rationali anima. Fit aūt mens aliena in ſomnis: eo quod noctu quidē apertiores, & viuidiores ſunt naturales facultates: rationalis autem hebes & obtuſa redditur: ipſa autem magis interdiu operatur. Reprehendit rurſus Ariſt. Empedoclem nō ſolum ꝙ noīa confuderit, ſed etiam, ꝙ cum dixerit, ſimile ſimili cognoſci, de cognitione quidem dixit, de deceptione vero non dixit. Atqui de deceptione magis q̄ de ſcientia dicere oportebat: eo ꝙ plus decipimur, q̄ cognoſcimus. Huius autem cauſa eſt generatio, & quę eſt in materia, animæ hebetudo. Sicut.n. eorum, qui in loco peſtilenti habitant, plures ægrotant, q̄ ſani ſunt: ſic & in animalibus, quæ ſunt in generatione, plus valet auctoritate ignorantia, q̄ cognitio. Qm̄ ergo magis decipimur: oportebat eum amplius de deceptione differere. Neq; n. Empedocles exiſtimat nō eſſe deceptionem. ea enim opinio, quæ dicit non eſſe deceptionem, eſt a Platone confutata. Si ergo non opinatur eſſe deceptionem: confutetur rationibus, quę ſunt in Protagora. Si autem opinatur, cur eius cauſam non dixit? niſi forte colligemus, ꝙ ſi cognitio eſt eius, quod eſt ſimile, cognitio: deceptio ergo eſt eius, qđ diſſimile, attactus, & per oppoſitum voluit oppoſitum ſubaudiri. Et hoc quidem ipſi colligitur. nos autem non concedimus ſcientiam eſſe ſimilis cognitionem, per ſylloſ hoc euertentes. Si contraria vna ſcientia nouit: Contraria autem ſunt diſſimilia: Non ergo ſimile ſimili cognoſcit. Ecce n. ſcientia vna eſt: & duo cōtraria nouit. Si ergo vni contrariorum eſt ſimilis ſcientia, alij ergo non eſt ſimilis, etſi ipſum cognoſcat. Quare non ſimile ſimili cognoſcit o Empedocles. Si ergo cognitio non eſt eius, quod eſt ſimile, attactus, nec deceptio eius, quod eſt diſſimile, attactus eſt. Et hæc quidem aduerſus Empedoclē. Deinceps autem differētiam cognitiuarum facultatum irrationalis, quod eſt ſenſus, & imaginationis, ad cognitiuas animæ rationalis tradit. & primum quidem dicit dr̄iam ſenſus ad intellectum: qm̄ multa habent inter ſe communia, Hæ n. ſolæ ex irrationalis, & rationalis animæ facultatibus ſe rebus indiuiſibiliter applicant. Nam & ſenſus ſine tēpore apprehendit propria ſenſilia, vt paulo ſuperius oſtenſum eſt, & intellectus ſimiliter ſine tēpore operatur. Qm̄ ergo multa habent inter ſe cōia: eorum itaq; primum differentiam dicit. Differt ergo intellectus a ſenſu, ꝙ ſenſus quidē

eſt in omnibus animalibus. Intellectus autem non in omnibus, ſed in ſolo eſt homine. ſic ergo differt intellectus a ſenſu. Deinde dicit dr̄iam ſenſus, & cogitationis, quę græce διάνοια, quaſi permens dicitur. Dicit.n. ſenſum quidem non cito decipi: cogitatio autem celeriter decipitur. Cito autem decipitur cogitatio propter duas cauſas, vel quod ſenſus quidem circa res apertas, & manifeſtas verſatur: cogitatio autem circa occultas. Vel quod ſenſus quidem ſine tempore, & vt ſemel dicam, prima applicatione, & primo impetu ſe rebus applicat. Cogitatio autem per intermedias propoſitiones, & cõcluſiones, ex quibus ſolet deceptio fieri. Sola eſt enim cogitatio, quæ ratiocinatur, vnde & decipitur. Et hæ ſunt duæ rationes per quas cogitatio decipitur. Vel ſenſus ergo a cogitatiõe differt hac ratione, vel quod ſenſus quidem ineſt oĩbus animalibus: cogitatio autem iis, quæ habent rationem. Deinde poſt hoc dicit differentiam imaginationis a ſenſu, & cogitatione, & dicit, ꝙ ab iis, differt imaginatio, quatenus eſt media inter ſenſum & cogitationem. incipit enim a ſenſu. Principium.n. dat ſenſus imaginationi: illa autem dat rurſus cogitationi principium. Sine imaginatione enim non poteſt cogitatio operari. Et in hoc quidem differt imaginatio a ſenſu & cogitatione. Deinde poſt hæc dicit opinionis, et imaginationis differentiam, ꝙ imaginari quidẽ, quod volumus, poſſumus: nam & trium cubitorum & viginti cubitorum, hoĩem imaginamur, et poſſumus etiã fingere hircocervum, & hippocentaurum: opinari autem quæ volumus, non poſſumus. Q.n. bis duo decem, dicere quidem poſſumus: opinari nõ poſſumus. & de igne quidem dicere, ꝙ non calefacit, poſſumus: hoc aũt opinari nõ poſſumus. Quare in nobis quidem eſt imaginatio: opinio autem non eſt in nobis. Si aũt verum dicere oportet, nec oĩs quidem imaginatio eſt in nobis. Quæ.n. fit inter dormiendum, non eſt in nobis. non n. quæ volumus in ſomnis imaginamur. & quid dico eam, q̃ fit inter dormiendum? Sed nec oĩs quidem, quæ fit inter vigilandũ. Qm̃.n. quæ ſunt, vt quæ ſint imaginor, non poſſum, niſi vt ſe habent, imaginari. vt ſi Socra. imaginari proponamus; non poſſum eum imaginari vrbanum, & album, & comatum: ſed caluum, & nigrũ, & ventre prominẽte. Quare hęc eſt exacta omnino dr̄ia, ꝙ opinio quidem eſt in nobis: imaginatio aũt eſt in nobis quodãmodo. Hæc eſt quidem prima dr̄ia. Dico aũt & talem ſecundam huiuſmodi dr̄iam. Bellum n. imaginantes nunq̃ timemus, ſed ſic ſumus, vt ſi ipſum in pictura contẽplemur: bellum autem opinantes ſtatim quoq; timemus. Et hæc eſt ſecunda dr̄ia: ad quam ſic eſt dubitationem mouere. Quid ais? terribilia imaginantes non pertimeſcimus? Atqui etiam equus, qui non habet opinionẽ, ſi erectum flagellum viderit, oſtendet ſe formidabilium imaginatione terreri. Hæc eſt quidem dubitatio, ad q̃ dicemus, eſſe aſſenſionẽ quæ per ſe quidem ineſt opinioni, & eſt opinionis ſub̃a, ſed ea quoque imaginationi accidere. Qm̃ ergo terribilia opinatus aſſenſero, formido: & rurſus qm̃ terribilia imaginatus aſſenſero, pertimeſco. Ergo & equus ab imaginatione terretur, propter aſſenſionem. niſi.n. facta fuerit aſſenſio, non formidat. Qm̃ ergo hæc dicta ſunt in iis, Deo eſt gratia, contemplatio impletur. Qm̃ autem duabus differentiis animam maxime definiunt, & motu ſm̃ locum, & eo quod eſt intelligere, iudicare, & ſentire. Alexander exiſtimat fruſtra eſſe, illud, quoniam. Neq; n habet redditionem. Plutarchus vero ait inferius eſſe redditionem, quando dicit, Quod ergo non eſt idem ſentire, & ſapere ſeu intelligere. Et hæc eſt totius huius contextus ſentẽtia. Quoniam duabus differentiis animam definiunt antiqui; & motu ſecundum locum: & eo, quod eſt intelligere, ſapere, & iudicare, & intelligere, & ſentire vnum & idem exiſtimant. quod autem non eſt idem ſapere, ſeu intelligere, & ſentire, ex hoc eſt apertum. Hoc autem fecit Ariſtoteles, vt errorem hominum refelleret Homeri & Empedoclis. Sciendum autem, quod illud, iudicare, vt communius accepit, vt quod de rationali, & irrationali dicatur. intelligere autem de ſola dixit rationali. Sentire vero de ſola irrationali.

Videtur autem intelligere & ſapere, ſicut ſentire, aliquid eſſe. in vtriſque enim his anima & iudicat, & diſcernit ea, quæ ſunt. Et antiqui quidem ſapere, ſeu intelligere, & ſentire idem eſſe dicunt. ſicut & Empedocles dixit,

Nãque homini certe ad præſens ſapientia creſcit.

Et alibi.

Vnde iis perpetuo quoque adeſt aliena uidere.

Græce φρονεῖν, *ideſt ſapere, ſeu mente agitare. Idem quod hæc uult & illud Homeri.*

Terrenorum hominum intellectus talis habetur,

Ad qualem ipſe diem deducit Iuppiter almus.

Omnes enim hi intelligere corporeum, ſicut & ſentire, exiſtimabant; & ſentire, & mente concipere ſimile ſimili: ſicut & in iis, quæ a principio diximus, definiuimus. Atqui oportebat & eos ſimul dicere de eo, quod eſt deceptum eſſe. eſt enim a̓alibus magis proprium, & plus temporis in his anima perſeuerat: Quare neceſſe eſt, uel ſicut nonnulli dicunt, omnia, quæ apparẽt, eſſe uera: uel diſſimilis contactum eſſe deceptionem. hoc eſt enim contrarium ei, quod eſt, ſimili ſimile cognoſcere. Videtur autem & deceptio, & ſcientia contrariorum eſſe eadem.

Per hæc, quæ in præſentia dixit, cauſam erroris antiquorum perſequitur Ariſt. videlicet qua ratione factum eſt, vt aberrauerint. Ait.n. quod quoniam cõe eſt ſenſui cum reliqua omni cognitione iudicium, propterea omnia idem exiſtimabant. & hoc fuit eis erroris cauſa, vt in principio definimus. Dictum eſt enim ꝙ ſimili fit cognitio, vbi diximus Nam terram terra conſpeximus, & cætera Empedoclis verba Hic autem aliud Empedocles reprehendit. Ait.n eum idem facere tactum, ꝙ cogitationem. ſimilis.n. contactu dicit fieri intelligentiam. Cõtactũ autem ſolus tactus apprehendit. itaque tactum intelligentiam appellauit. Ariſtoteli autem dici poteſt, contactum eſſe, æquiuocum etiam in ipſis ſenſibus. Alius n. eſt contactus tactus, & alius viſus. Eſto ergo eſſe etiam alium intelligentiæ contactu & non colligi idem eſſe intelligentiã quod tactum; vel diſſimilis attactum eſſe deceptionem: ſicut inquit ſimilis cõtactus eſt cognitio, ſic diſſimilis contactus eſt deceptio. vt contactum accipiat non oĩno pro eo, quod eſt tangere: eſt.n. æquiuocus, vt diximus. ſi ergo ita eſt inquit, & ſcis quid eſt cognitio: habes etiam, quid eſt deceptio. Vna eſt enim contrariorum cognitio. Non vulgaris autem quædam dubitatio nos excipit ſi enim contactu eſt eius, quod eſt ſimile, cognitio, vna eſt autem contrariorum cognitio, erit ergo ſimul ſenſus oppoſitis aſsimilatus, quod eſt abſurdum. nam aſsimilatus operatur. ſimul autem contraria apprehendit. ſed non eſt abſurdum, aſsimilari contrariis ſecundum iudicium. ſi enim aer, cum ſit animatus, ſimul contraria diſcernit: quomodo non eſt abſurdum animatum ſenſum non ſimul contraria diſcernere?

Quod itaq; non eſt idem ſentire, & ſapere, ſeu prudentẽ eſſe, patet. illud enim adeſt omnibus, hoc uero paucis animalibus.

Ecce redditionem eius, quod eſt ſuperius. Qm̃ autem duabus differentiis definitur anima, & motu, & in intelligendo. Quod itaque non eſt idem cognitio aĩæ, & ſenſus, hinc apertum. illud autem, Itaq; propter multa, quæ interiecta ſunt, poſitum eſt. ſolebant.n. antiqui in longis redditionibus addere illud, itaq;. Vide autem ꝙ contentim plariuam mentem hoc in loco abuſiue φρονεῖν. i. ſapere ſeu prudentem eſſe, dixit. hoc eſt enim eius, qui eſt potentia, intellectus. Qm̃ ergo quibuſdam dictionibus vtitur, alicubi quidem proprie, alibi vero abuſiue: age per diuiſionem dictionis aſperitatem explanemus. Cognitio ergo vel circa ea, quæ extra ſunt, verſatur, & facit ſenſum, vel circa ea, quæ intus ſunt, & facit cõlorem intelligentiam. Recte autem dixit cõlorem, nam & imaginatio circa ea, quæ ſunt intus, operatur, quæ mens etiam paſsiua appellatur. ſed operatio, quæ fit circa ea, quæ intus ſunt, vel circa vl̄e quid verſatur, vel circa particulare. Et ſi quidẽ circa

particulare, facit imaginationem: ſi autem circa vſe, facit eum, qui eſt proprie intellectum ſed ea, quæ eſt circa vniuerſalia, cognitio; vel melior eſt, q̃ vt fiat per ratiocinationem, & facit intellectum contemplatiuum, qui eſt ſm habitum, & operationem: Vel ſecundum ratiocinationem operatur, & facit eam, quæ græce proprie διάνοια. Latine cogitatio dicitur, et cõiorem exiſtimationem. exiſtimatio enim & de cogitatione, & de opinione dicitur. ſi autem deterius operabitur, q̃ ſm ratiocinationẽ, facit opinionẽ proprie. & exiſtimationem. Diancea autem, ſeu cogitatio vel circa contemplabilia verſatur, & facit ſciam, vel circa agenda, & ſi conſilio quidem agenda indigeãt, facit φρόνησιν.i.ſapientiam, vel potius prudentiam, ſi vero conſilio agenda non indigent, facit artes. Artifex.n. quatenus quidem artifex, non conſultat, ſed quatenus homo. Ex diuiſſione ergo apertum eſt, ꝙ hic abuſiue contemplatiuum intellectum, φρονεῖν.i.ſapere, vel potius prudentem eſſe, appellauit. In hoc autem loco diſcernit intellectum, qui eſt actu, a ſenſu, ꝙ ſenſus quidem ineſt omni animali. eſt enim ſubſtantia animata ſenſilis omne animal. Intellectus vero non omni animali ineſt ſed, & quibus ineſt, nõ ſemper ſm actum ineſt, etiamſi inſit ſecundum habitum. Cuilibet.n. valde expetendum fuerit; ſi vel in ſenectute illi ſapientia acceſſerit.

Sed neque intelligere, in quo eſt, quod recte, & quod non recte. Quod enim recte, prudentia, & ſcientia, & uera opinio. Quod autem non recte, horum contraria. nec hoc quidem idem eſt quod ſentire. Senſus enim propriorum ſemper uerus, & omnibus ineſt animalibus. Cogitare autem contingit etiam falſo; & nulli ineſt, cui non eſt ratio.

Ne intellectus quidem potentia inquit idem eſt quod ſenſus. Volens autem dicere quis eſt potentia intellectus, in quo eſt inquit quod recte, & quod non recte. Hic aũt dicit differentiam cogitationis, & ſenſus. Intellectum.n. potentia cogitationem appellat In ea enim conſideratur, quod eſt rectum. & non rectum Qui enim actu eſt intellectus, ſemper recte intelligit. Vel enim attigit, vel non attigit. Quare aberrare non poteſt. Qui autem eſt potentia intellectus.i.cogitatio, aliquãdo quidem recte, aliquando vero non recte. aliquando.n. verum dicit, aliquando vero falſum. Diſcernit autem intellectum, qui eſt potẽtia, ſeu cogitationem a ſenſu, ꝙ ſenſus quidẽ omnino verus ſit propriis eius ſeruatis circunſtantiis, vt ſi ſit commoderatum interuallum, & a vitio & perturbatione ſit remota affectio. Cogitatio autem, vt in vniuerſum quidem, fallitur, qm̃ eſt in regione deceptionis. Nec exiſtima ex eo, ꝙ ſenſus ſit cogitatione veracior, eum quoq; iam eſſe præſtantiorem. Per ſenſus enim cogitatio eis connexa fallit, certe quando a pannis ſeiuncta & ſeparata fuerit, ſyllogiſmum facit demonſtratiuum, & fit, juxta Poetam, Prudens, & multi conſilii, qui ſic dicit,

Sed poſtquam eſt pannis prudens exutus Vlyſſes.

Hoc autem eſſe anceps & dubium ne exiſtimaueris, ꝙ ſi ſenſus quidem per ſe eſt, eſt verax: cogitationi autem coniunctus, vt ipſa fallatur, cauſa eſt: hoc enim fit, qm̃ quando per ſe quidem operatur, circa particularia verſatur, & eſt verax. Qñ autem fuerit cogitationi connexus, quę circa vniuerſalia operatur, facit, vt ea ex vniuerſalibus reddat indiuidua. Vnde fit deceptio. Semper n. meliora deteriorum præſentia adulterantur. Deteriora autem non adulterantur a melioribus. Q; recte quidem, prudentia, & ſcientia, & vera opinio. Q; autem non recte, his contraria. Qm̃ dixit, quod qui eſt potentia intellectus, & recte ſapit, & non recte: dicit recti eſſe propria, prudentiã, ſcientiam, veram opinionem: non recti autem imprudentiam ſeu ſtultitiam: inſcitiam: falſam opinionem. Et ꝑ prudentiam quidem, quod intellectus rectum eſt, abuſiue declarauit, vt dictum eſt: per ſcientiam autem quod cogitationis dictum eſt. alterum autem, ſ. de opinione dictũ eſt. Neq; hoc quidem idem eſt, quod ſentire. Quoniam cogitationem diuiſit in id, quod eſt recte cogitare, & non recte, dicit deinceps ſenſus differentiam ad vtrunque.

imaginatio enim aliud & à ſenſu, & cogitatione: & ipſa fit ſine ſenſu: & ſine ea non eſt exiſtimatio.

Quid ſibi vult coniunctio, enim? Eſt vt ad dubitationem, vt ſi quis dubitet, ſi ſenſus differt ab intellectu, idem eſt ergo, quod imaginatio: & iõ ſoluens dicit, ꝙ imaginatio eſt alia, q̃ ſenſus & cogitatio. Hic autem dicit dr̃iam imaginationis a ſenſu, & cogitatione, quæ & ipſa non fit ſine ſenſu, & ſine ea inquit cognitione nõ eſt exiſtimatio. Dictum eſt enim ꝙ exiſtimatio de ſcientia, & prudentia, & opinione dicitur. Quidam autem interpretes dicunt neutrum eſſe verum: eſt.n. & ſine ſenſu imaginatio hircoceruí ſed dixi, ꝙ ſi circa ſenſilia eſt imaginatio, nõ eſt ſine ſenſu. Atqui eſt & opinio, q̃ dixit ſine imaginatione exiſtimare poſſe, vt eſt de diuinis opinio. Adde ergo, ꝙ opinio, quæ eſt circa ea, quæ ſunt ex ſenſilibus, vel particularibus, imaginatione opus habet. Et vide, ꝙ hinc habet imaginationem non eſſe idem, quod eſt opinio, et ſenſus, ſed eſt media, a ſenſu ſuſcipiens, & tradens opinioni: medium autem differt ab extremis: non quod idem ſit imaginatio, & opinio, & ſenſus.

Quod autem non eſt eadem imaginatio, & exiſtimatio, apertum. hæc enim affectio eſt in nobis, quando uolumus. eſt enim ante oculos id facere.

Opinionem exiſtimationem appellat: intelligentiam autem imaginationem. Dicit ergo dr̃iam opinionis, & imaginationis, ꝙ imaginari quidem eſt in noſtra poteſtate: opinari autem non eſt. Vnde falſa quidem imaginari poſſumus: opinari nõ poſſumus. Bis enim duo quinque imaginari quidem licet: opinari autem non licet, niſi per diſſimulationem, vbi licet dicere.

Lingua iurauit mente iniurata tamen.

Quæ enim citra diſſimulationem quis opinatur, vt vera tenet: & non niſi ratione ſubuertitur. Quo quidem in loco apte dicitur.

Me ratio ſuaſit pharmacum quod optimum eſt.

Dubitant aũt nonnulli dicentes, Quid igitur, an non ſępe in viſa, & in phantaſmata, vel nolentes incidimus? non dicit, ꝙ imaginari eſt in noſtra poteſtate: ſed, ꝙ in noſtra eſt poteſtate imaginari, qñ volumus: & alioqui eſt in nobis imaginari, qñ volumus: non eſt autem in nobis, & quando non volumus. ſi ergo non eſt in nobis, qñ non volumus, imaginamur ergo & quando volumus.

Sicut ij, qui inter bona memoria præditos collocantur, & qui memoriæ gratia faciunt imagines.

Bona memoria præditos dicit, qui ex ſenſilibus typos accipiunt qui etiam ſunt veraces: imaginum autem factores, qui aliquid effingunt, qui etiam mentiuntur. Imaginatio ergo habet proportionem & conuenientiam cum imaginum factoribus: opinio vero cum bona memoria præditis. Ante oculos autem dicit, pro eo quod eſt, in promptu, vel ad manum.

Opinari autem non in nobis. neceſſe eſt enim eſſe falſum uel uerum.

In opinione, inquit, vel falſum oſtenditur, vel verum. Imaginatio autem etiam falſum habet, vt verum.

Præterea autem qñ opinati quidem fuerimus graue quidpiã, uel terribile, una protinus afficimur. Similiter & ſi quid ſit, quod audaciam, & confidentiam excitet. Secundum imaginationem autem ſimiliter non habemus, ut qui contemplantur in pictura horrenda, & quæ audaciam excitant.

Hic eſt differentia opinionis & imaginationis. ꝙ in opinione quidem protinus timemus, ſi quid terribile opinati fuerimus. In imaginationem autem inquit, ſimiliter habemus.i. nec timemus, nec perturbamur: ſed ſicut nuper, ſic & nunc nos habemus, nihil immutati.

Sunt autem & ipſius exiſtimationis differentiæ, ſcientia, & opinio, & prudentia, & horum contraria. de quorum differentia alia erit oratio.

Exiſtimationem nunc cõius rationalem aĩam dicit. Habet autem ea, inquit, dr̃ias, quas poſtea dicemus: non qd'

tas in alio velit tractatu dicere: ſed, ꝙ talem differentiam inferius eſt dicturus. Nunc autem, inquit, oportet diſcernere imaginationem ab opinione, & ſenſu. & iam quidẽ ab opinione diſcreta eſt oportet autem eam a ſenſu quoque diſcernere. Hoc autem tractat ea, quæ deinceps ſequitur, cõtemplatio, ſi Deo placuerit. & in his eſt praxis: praxis, inquam, ſexta.

De eo autem, quod eſt intelligere, quoniam aliud eſt quam ſentire. eius autem hoc quidem imaginatio eſſe uidetur: illud uero exiſtimatio: poſtquam de imaginatione definimus, iam de altero dicendum eſt.

Qm̃ per ea, quæ præceſſerunt, diſcreuit Ariſt. imaginationem ab opinione: vult nũc ipſam imaginationem etiã a ſenſu diſcernere. Vnde & dubitare eſt operæprecium; ſi.n. tertij libri ſcopos erat, de rationali anima diſſerere: & ſi irrationalis aĩæ facultatum omnino meminit: earum propterea meminit, vt eas a rationalibus diſcerneret: quõo nunc eas non a rationalibus diſcernit, ſed ipſas diſcernit a ſeipſis? Imaginationem.n. nunc a ſenſu diſcernit, cum ambæ ſint irrationalis facultates, & hæc eſt quidem dubitatio. Dicimus autem, ꝙ hoc fecit, vt ſit perfecta or̃o, ne quid intactum dimittat: vel quia deinceps eſt diſcreturus imaginationem ab opinione ſimul, & ſenſu. Qm̃ ergo nõ erat futura aperta diſtinctio imaginationis ab opinione, & ſenſu, ſimul facta, niſi ea prius ſeorſum diſcreuiſſet: propterea cum prius ſola opinione imaginationẽ diſcreuiſſet, vult nunc eam quoq; a ſenſibus diſcernere: vt deinceps ſit aperta imaginationis diſcretio, qñ eam ab opinione, & ſenſu cõiter diſcernit. ſex ergo rationibus diſcernit imaginationem a ſenſu: quarum hęc eſt prima ſi idem eſſet imaginatio, & ſenſus: quoniã, qñ ſomniamus, imaginamur, oporteret nos tunc quoq; ſentire. Atqui non ſentimus, non eſt ergo idem imaginatio, & ſenſus. Quid.n. dicis, ꝙ ſenſus, qui eſt potentia, ſunt ſomnia? ſed actus quidã ſunt ſomnia. Qñ autem potentia eſt ſenſus quieſcit, & nõ agit. ſed neq; ſunt eius ſenſus qui eſt actu. In ſomnis enim oĩs ſenſus quieſcit. Hoc eſt primum diſcrimen. Scd̃m autem diſcrimen a recenter natis infantibus aſſumptum eſt. Videmus enim, ꝙ in lucem nuper editi infantes ſm ſenſum quidem agunt: ſenſus.n. nobis ineſt: ſm imaginationem autem non agunt. ſi ergo in lucem nuper editi infantes, ſm ſenſum quidem agunt: ſm imaginationem autem nõ agunt: Differt ergo ſenſus ab imaginatione. Et vndenam clarum erit, ꝙ nuper nati infantes non operantur ſm imaginationem? Eo qđ in principio cuiuſuis vbera ſugunt, etiamſi ſint bouis, vel cuiuſuis alius: poſtea autem matris tantum. hoc autem non fieret, niſi ꝙ typos materni vberis a principio non reponunt, ſed poſtea. Et nõ ſolum ex hoc oſtenditur propoſitum: ſed & ꝙ, cũ iampridem igni aſſueuerint, & vſti ſint, ad ignem rurſus accedunt. Hoc autem fit, eo, ꝙ non agat imaginatio. ſi.n. ageret, combuſtionis, quæ iãpridem fuit, typum ſuſciperet, & non ſe ſecundo admoueret. Ex hoc ergo ꝙ igni ſe admoueant, & cuiuſuis vbera ſugant, clarum eſt, ꝙ ſm imaginationem nõ agunt. Tertiũ diſcrimen eſt a vermibus, & muſcis, & formicis. ecce.n. hęc ſenſum quidem habent: imaginationem autem non habẽt, vt declarant eorum inceſſus errores. errant enim, vtpote ꝙ imaginatio viæ ab eis pridem confectæ typos non ſuſceperit. hoc eſt tertium argumentum. Videtur autem & hoc ipſum, & ſecunda ratio iis eſſe cõtraria, quæ in ſecundo libro dicta ſunt. Illic.n. dicebatur, ꝙ vbi eſt ſenſus, illic eſt & appetitus, & vbi appetitus, illic & imaginatio, vtpote ꝑ medium appetitum imaginatione ſenſum nĩo ſequente. quõo ergo dicit vermes ſenſum quidem habere, imaginationem autem non habere? Vel forte etiam vermes habent imaginationem, ſed confuſam, & exilem: & eo ꝙ eſt exilis, non operatur. nõ ſunt autem vera, & quæ hic, & quæ, illic ſunt: quæ illic quidẽ, ꝙ vbi ſenſus, omnino & imaginatio: quæ hic autem, ꝙ non vbi ſenſus, iam & imaginatio. eſt.n. exilis & confuſa. Eſt aliud quoq; eiuſmodi dubiũ operæprecium mouere. Eſto vermes non habere imaginationem: cur & muſcas, & formicas dicit non habere imaginationẽ? In hoc enim fallitur. habent enim & formicæ imaginationem, vt declarat, ꝙ ſciant ſuas cauernulas, quas ſubeunt. Atqui & apes habent imaginationem. ſciunt.n. ſuos alueos, & in iis mellificant. Si ergo operatio ipſa dicit ea habere imaginationem: quõo dicit ipſe ea imaginationem non habere? Hæc eſt dubitatio, ad quam dicemus eſſe duplicem imaginationem: Hanc quidem recordatiuam: illam vero quæ doceri poteſt, per quã docemur: quã Pſitacus quoque habet: Per eam enim humanum ſermonem docet. Quã ergo imaginationem ab his aĩalibus aufert Ariſtoteles? & dico, ꝙ non recordatiuam, ſed eam quę doceri põt. Hoc eſt tertium diſcrimen. Quartum diſcrimen eſt, quod a modo cognitionis procedit. Senſus.n. circa res, quæ ſunt, operatur. Imaginatio vero etiã circa ea, quæ non ſunt. & propterea accidit quidem ſenſui ſm naturam habenti ſemper eſſe verum: imaginationi autem aliquando falli, finguntur.n. & quę non ſunt, perinde ac ſi eſſent. & hæc eſt quarta differentia. Quinta eſt differentia, quæ dubitationi veluti ſe opponit. Hanc.n. dubitationem quiſpiam fortaſſe moueri, ꝙ idem eſt ſenſus, & imaginatio: qm̃ exilem ſenſum, & qui in alia non cadit, imaginationem vocamus. Cum itaq; quiſpiam aliquem procul videt, dicit, vel imaginor, vel hoc procul aſpicio. Vnde ſi ipſum non videãt, qui aſtant, ei dicunt: imaginaris amice: pro eo, ꝙ eſt exiliter aſpicis. Vides ergo, quõo exilis ſenſus imaginatio dr̃. Ad hanc ergo dubitationem veluti occurrit Ariſtot. in quinta differentia, & dicit. Non quoniam exilis ſenſus imaginatio ex conſuetudine dicitur, idem eſſe exiſtimandum eſt imaginationem, & ſenſum. Si.n. idem eſſet, non ſolum exilis ſenſus deberet dici imaginatio, ſed & exact⁹. Nunc autem nemo dicit exactum ſenſum imaginationẽ. non eſt ergo idem ſenſus & imaginatio. Sexta deinceps, & vltima differentia: Si clauſis oculis aliquem accipiam⁹, hic colores quidem non videt. Quõo enim poteſt videre clauſis oculis? & tamen imaginatur colores. Si ergo non cooperantur, non eſt idem ſenſus, & imaginatio. Recte autem accepit Ariſt. aliquem, qui oculos clauſit: & non accepit cæcum. Si.n. cæcum ſuppoſuiſſet, fortaſſe & cæcos a natiuitate intellexiſſet: qui quidem omnino de coloribus non imaginantur: eo ꝙ ipſos typos non habeant. ſex ſunt ergo differentiæ: a ſomnis: a recenter natis infantibus: a vermibus: & muſcis: & formicis: a modo cognitionis: a dubitatione: a claudentibus oculos. Et in his primum caput adimpletur. Secundum caput eſt, in quo diſcernit imaginationem ab oĩbus facultatibus animæ rationalis. Earum.n. aliæ quidem ſunt ſemper veræ, vt intellectus, & ſcĩa: aliæ vero aliquãdo quidem veræ, aliquando vero falſæ, vt cogitatio, & opinio. Imaginatio ergo a ſemper veris quidem differt, quatenus ipſa, aliquando etiam fallitur: illæ autem ſunt veræ. Ab iis autem, quæ aliquando quidem veræ ſunt, aliquando vero falluntur, differt: quatenus illæ quidem ſunt in rationalibus aĩalibus, hæc vero nõ ſolum in rationalibus, ſed in irrationalibus. Et vndenam clarum fiet, dicet quiſpiam, ꝙ & cogitatio, & opinio non ſunt irrationalibus animalibus? Hinc deinceps nectuntur ſyllogiſmi, ꝙ opinio non eſt irrationalibus. & eſt hic primus ſyll̃s in ſecunda figura nexus. Quę habent opinionem, habent & fidem. irrationalia aĩalia non habẽt fidem. Irrationalia ergo aĩalia non habent opinionem. Vnde autem fit apertum, ꝙ irrationalia nõ credunt? Deinde nectitur alius talis ſyll̃s. Irrationalia non perſuadentur. Quæ autem perſuadentur, ipſa ſunt quæ credunt. Fidei.n. effectiua cauſa eſt perſuaſio: & finis perſuaſionis eſt fides. Eſt hic ergo ſyllogiſmus, vt eum reſumam, in prima figura. Irrationalia non perſuadentur. Quæ non perſuadentur, fidem non habent. Irrationalia ergo fidem non habent. Sed & ad hoc quoque dubium mouemus. Quonã modo oñdetur irrationalia non perſuaderi? Atqui videmus ſerpentem adiurationis parentem ſeipſum in ignem iniicere. Rurſus leo cicur, & manſuetus efficitur parens venatori, & equus domitori. Ad hæc autem dicimus, ꝙ ſerpens non perſuadetur: ſed a ſacramentorum neceſſitate vel inuitus ducitur. Nec leo, nec equus, nec quodcũq; manſuefcit, perſuadetur: ſed aſſue-

ſcit. Non eſt autem idem perſuaderi, & aſſuefieri. Aſſenſus.n. eſt genus cōe perſuaſionis, & aſſuefactionis. ſed aſſuefactio quidem fit quadam aīali inclinatione: Perſuaſio autem fit cognitione. Quæ aũt maniueſcunt non perſuadentur, ſed aſſuefiunt, eo ꝙ aſſentiuntur. Perſuaderi n. vt dictum eſt, fit per rationem: & eſt rationalis aīæ. Aſſueſcere autem non eſt ſolum rationalis aīæ, ſed & irrationalis. Et in his eſt contemplatio. De eo autem, ꝙ eſt intelligere, qm̃ aliud eſt, quã ſentire, dictum eſt iam ſuperius, ꝙ eius, quod eſt intelligere, nomine indifferentes vtitur. nunc autem intelligere dicit imaginationem, & exiſtimationem. Vnde & ipſum in hæc diuidit, & ait quod de prima imaginatione, quæ proprie dr̃, & non ex metaphora in ſenſibus, & de exiſtimatione diximus.

Si utique eſt imaginatio, ſecundum quam diximus, uiſu aliquod nobis fieri, uel non: ſi quid ſecundum translationem dicimus: una eſt horum potẽtia habitus, ſecundum quem iudicamus, & ueraces ſumus, uel fallimur: Hæc ſunt ſenſus, opinio, intellectus, ſcientia.

Qm̃ ſuperius dixit, in nobis eſſe imaginari quicqd volumus: idq; in ſpontanea imaginatione quadrabat: eſt autem & imaginatio, quæ nobis fit inuitis: ex viſis autem aſſumitur. i. ex ſenſilibus: & non ſolum eſt ſpontanea, q̃ merito dixit ex translatione, qm̃ ex iis, quæ ſunt, transfert figmentum eius, ꝙ non eſt, ex equo, ℣ gra. & tauro hippocentaurum: ſi ergo eſt imaginatio, quæ nobis fit inuitis: non ergo, ꝙ volo, imaginor: ſed vna quadam iudicatiua facultate falſum, vt falſum. imaginor, & vera, vt vera. Hac.n ratione diſcernitur falſum a veritate: & opinio etiã & ſenſus ſic diſcernit falſum a veritate, ꝙ cognoſcat, ꝙ res ſunt. Tales aũt ſunt ſenſus opinio, intellectus, ſcientia. ſed dicet quiſpiam, qũo dixit ſuperius intellectum ſemper eſſe verum: nunc autem dicit, eum etiam qñq; falli? ait.n ſm quem iudicamus, ſi veri ſumus, vel fallimur: vẽ ſcientia, & intellectus, & cum iis, quæ aliqñ falluntur, enumerauit intellectum, & ſciam. Et dicimus, ꝙ non oĩbus quæ dicta ſunt, conuenit verum, & falſum: ſed his quidẽ verum vt intellectui, & ſciæ (hæc.n verum iudicant) illis vero vtrunq;, & verum, & falſum, vt opinioni & ſenſui. Aliam quoq; drĩam aſſequi poſſumus intellectus, & ſenſus. primum quidem hanc: Nam, quæ operatur ſenſus, operã, & intellectus, etiam ſenſu melius. neq;.n. abſurdũ exiſtimes, vt intellectus qñq; circa particularia verſetur, circa ea autem, quæ operatur intellectus, ſenſus non operatur. Nempe ſubſtantiam quidem nouit intellectus: ſed ſenſus ſubſtantiam non aſſequitur. ſecundo autem, ꝙ ſenſus propriam operationem non nouit Intellectus autem nouit & propriam, & aliorum. Intellectus quidem circa vniuerſale operatur, & habet intus ſenſile: ſenſus autem circa particularia, & eſt, videlicet, extra.

Quod itaq; non eſt ſenſus imaginatio, ex his eſt manifeſtum. ſenſus.n. eſt facultas, uel operatio: ut uiſus & uiſio. Apparet aũt aliquid, & ſi neutrum eorum adſit, ut quæ uidentur in ſomnis.

Hic eſt primum diſcrimen ſenſus & imaginationis. Diuidit autem ſenſum in id, ꝙ eſt potentia, & id, ꝙ eſt actu: & dicit imaginationem non eſſe idem, ꝙ ſenſus potentia, neque quod actu ſenſus. Potentia quidem, qm̃ in ſomnis manifeſte agimus: tunc autem ſenſus eſt potentia, & non agit ſed neq; actu, qm̃ nunquam imaginaremur in ſomnis. nunc autem imaginamur, qm̃ ſunt potentia in ſomnis, & non actu. Quare non eſt idem imaginatio, quod ſenſus ſecundum actum. Si itaque oſtenſum eſt non eſſe eandem cum ſenſu potentia, neq; cum ſenſu, qui actu eſt: differt ergo ſenſus ab imaginatione.

Deinde ſenſus quidem ſemper adeſt, non aũt imaginatio.

Hic eſt ſecunda differentia ſenſus, & imaginationis.

Si autem actu idem, omnibus contingeret animalibus ineſſe imaginationem. uidetur aũt non ut formicæ, uel api, uel uermi.

Hic eſt tertia differentia. Quidam autem exiſtimarunt, ꝙ qm̃ ſenſum diuiſit id id, quod eſt potentia, & id, quod eſt actu, imaginationem a ſenſu; qui actu eſt, hic diſcernit. Sic.n habet eorum diſcretio: Si idem eſſet imaginatio, quod ſenſus: oporteret quicquid habet actu ſenſum, imaginationem quoque habere: quod quidem non videtur. Imaginationem enim habere dicimus, quæ eam habent articulatam, & perfectam, vt poſsint aliquid etiam diſcere. Vermis autem, & formica, etſi habent imaginationẽ, ſed exilem tamen eam habent, & inarticulatam. Si ergo hæc non habent imaginationem, non eſt idem, videlicet, ſenſus, & imaginatio. Quidem autem dixerunt eum recte dixiſſe: Si autem actu idem: potentia enim poteſt imaginatio, & ſenſus idem eſſe. a ſenſu enim aliquando imaginatio ſuſcipit.

Deinde hi quidem ſunt ueri. plures autem ſiunt imaginationes falſæ.

Hic quartam dicit drĩam ſenſus & imaginationis.

Deinde nec dicimus, quando exacte circa ſenſile agimus: hoc uidetur nobis homo: ſed magis, quando nõ aperte ſentimus, tunc uel falſa uel uera.

Hic eſt quinta differentia.

Et quod prius dicebamus, apparent uiſa uel oculos claudentibus.

Hic eſt ſexta differentia. Nonnulli autem dicunt, eum velle imaginationem a ſenſu, qui eſt potentia, diſcernere. Eſt autem hoc diſcrimen, ꝙ clauſis quiſpiam oculis colores imaginatur, Si enim, interim dum clauduntur oculi, eſt viſus potẽtia, imaginatur autem: & rurſus, poſtquam aperti ſunt oculi, imaginatur: non eſt idem imaginatio, .ſ. & ſenſus qui eſt potentia. Propterea autem dixit, Qđ prius dicebamus, qm̃ ſuperius lucernarum quoq; meminit ſuper præ oculis manentium, quæ quidem & ſunt ſenſiles, vt quæ videntur: & non ſenſilea, quoniam abeſt ſenſile: & imaginatio; qm̃ eas clauſis oculis videmus: & non imaginatio, quoniam ſenſilis frequens ictus ſunt lucernæ. Vbi autem adeſt ictus, imaginatio non operetur. Si ergo quando ipſa lucerna non eſt ſenſus, eſt imaginationis, & quando eſt ſenſus, non eſt imaginationis: non ergo idem imaginatio & ſenſus.

Atqui neque eorum, quæ ſemper uera ſunt erit, ut ſcientia, uel intellectus. Eſt enim imaginatio etiam falſa. Reſtat ergo uidere, an opinio.

Hic eſt ſecundum caput, In quo diſcernit imaginationem ab intellectu, & ſcientia. Nunc autem intellectum cogitationem audiendum. Vide autem quomodo eius expoſitionem, tanq̃ argumentum, appoſuit. ex eo enim, quod ſemper verus ſit intellectus, & ſcientia imaginatio autem aliquando fallatur, diſcernuntur. Reſtat ergo videre, an ſit opinio.

Eſt.n. opinio & uera & falſa. Sed opinionẽ quidem ſequitur fides Non contingit enim ea aliquem opinari, quibus non uidetur credere. Nulli aũt brutorum ineſt fides: ſed multis imaginatio:

Hic vult oſtendere, ꝙ non eſt idem imaginatio, quod opinio. Et eſt operæpretium dubitare, quomodo, cum hoc ſuperius oſtenderit hoc etiam rurſus oſtẽdit. & num dicere poſſumus, ꝙ quoniam magnam inter ſe habent ſocietatem, propterea ſæpe eorum dicit differentiã? Hoc enim inter ſe commune habent, ꝙ extremitates primorum eædem ſunt cum primis poſteriorum, vt nullum ſit vacuum. Extremitas autem rationis opinio. Irrationalis vero prima eſt imaginatio. Quare ſunt propemodum eædem Dico autem & aliud, ꝙ ambæ, & opinio, & imaginatio, circa verum, & falſum verſantur. Quare & hac in re ſocietatem habent: & propterea earum dicit differentiam. Hæc autem ſic ſyllogiſtice diſcernit: imaginatio vel omnibus ineſt irrationalibus ſecundum ea, quæ iam pridem dixit Ariſtoteles, dum omnibus irrationalibus obſcuram, & exilem imaginationem inſerit: vel nonnullis, prout nunc Ariſtoteles non in quouis irrationali exactam ponit imaginationem. Si ergo imaginatio vel ineſt aliquibus irrationalibus, vel omnibus: Opinio autem

nulli ineſt irrationali:non eſt ergo idẽ imaginatio,& opinio, Eſt in tertia figura connexio. Sed opinionem quidẽ ſequitur fides. Hoc quoque eſt differentia ab imaginatione,& demonſtratio vnius propoſitionis ſyllogiſmi, quæ dicit ꝙ opinio nulli ineſt irrationali. Vbi enim opinio & perſuaſio,& fides, & perſuaſum eſſe.non enim contingit opinantem aliquem ijs, quæ opinatur, non credere. Vbi autem perſuaſio, & fides,ratio. Ratio autem non ineſt in irrationalibus,non ergo in irrationalibus opinio. Perſuaſio autem eſt operatio eius,quod perſuadet , ad id quod perſuadetur. Fides autẽ eſt effectus,& cognitio eius , qđ perſuadetur. Perſuaſum autem eſſe exilis,& imbecilla cognitio,& via ad opinionem. Opinio autẽ , quæ poſt hæc confirmata eſt mentis conceptio. Nulli autem brutorum ineſt fides. Dubitarunt de equo,quomodo timet flagellũ & equorum domitori ſubijcitur? nonne perſuaſione? & diximus, ꝙ non per perſuaſionem, ſed per quandam aſſuefactionem. Quoniam ſemper verberari conſueuerat, ex eo & aſſentitur. Diximus enim aſſenſum eſſe cõmune genus perſuaſionis,& aſſuefactionis. Rurſus aũt dubitatũ eſt,& quomodo ſerpens adiurationi paret, ſi perſuaſionẽ non habent irrationalia? Diximus autem, ꝙ ne ſic quidẽ perſuadetur. non enim ſermonem audit , ſed vocem. In ignem autem ſecedit iureiurando adactus , quoniam a quibuſdam dæmonibus concenditur, qui iuſiurandum pertimeſcunt. Et vt ſemel dicam , quod perſuadetur, perſuaſione trãſmutatur. Perſuaſione autem tranſmutari eſt cognitionis. Cognitio enim circa idem non ſemper eodem modo ſe habet. Qui autem aſſueuit , ſemper eodẽ modo ſe habet circa idem. Equus enim ſemper timet flagellum. Cognitionis ergo non eſt aſſuefactio, neq; idem , quod perſuaſio. Quod autem cognitio non ſemper eodem modo ſe habet circa idem, clarum eſt. Araneam enim propterea non dicimus ex præmeditatione, ſeu præcedente conſultatione,& cogitatione telam facere , quia ſemper eodẽ modo facit. Similiter & apes fauum. Si enim ex præcedẽte eſſet conſultatione, hoc ipſum aliter , & aliter faceret.

Præterea omnem quidem opinionem conſequitur fides : fidẽ autem perſuaſum eſſe: Perſuaſionem autem ratio. nonnullis autem brutis imaginatio quidem ineſt, ratio non.

Illud, Præterea , videtur quidem inducere aliud argumentum, ꝙ imaginatio differat ab opinione, non eſt autem; ſed eſt confirmatio primi argumenti, & in his praxis Dei gratia impletur, praxis Dei gratia ſeptima.

Manifeſtum igitur, ꝗ neq; opinio cum ſenſu , neq; per ſenſum, neq; connexio opinionis & ſenſus , fuerit imaginatio. Per hæc autem eſt etiam manifeſtum, ꝗ nõ, eſt alia quædam opinio, ſed illius eſt, cuius eſt & ſenſus, Dico autem, ex albi opinione, & ſenſu connexio, eſt imaginatio. Non enim ex opinione quidem boni, ſenſu uero albi.

Quoniam per præcedentia ab opinione & ſenſu imaginationem diſcreuit , & ſeorſum aduerſus vtrunq; eorũ inſtitit: nũc vult oſtendere non eſſe imaginationem ſenſus & opinionis cõnexionem, neq; opinionem ſimul & ſenſum: nec opinionem per ſenſum. Hæc enim tria vult Ariſto. oſtendere non eſſe imaginationem. Oſtendit aũt imaginationem nihil horum eſſe per vnam rationem. Ne qs autem exiſtimet hæc tria eſſe inter ſe eadem, habent enim inter ſe differentiam. Si enim dixero, imaginationem nõ eſſe opinionem, ſimul & ſenſum dico non eſſe ex opinione & ſenſu connexionem, imaginationem , vt eius materijs Si autem dixero . opinionem eſſe imaginationem cũ ſenſu, vtraque effectiua accipio imaginationis , vt ſi duo ſint medici ſanitatis effectiui. Quare hoc primum quidẽ dicit non eſſe imaginationis effectricẽ opinionem , & ſenſum ſimul Si aũt dixero, nõ eſſe imaginationẽ, opinionẽ ſenſum, hoc dico, nõ eſſe imaginationis effectiuã cauſam per opinionem, quæ effectiua cauſa facit imaginationem per inſtrumentariam cauſam ſenſus, vt ſit opinio quidẽ effectiua cauſa imaginationis , ſenſus autem inſtrumentaria vt medicus phlebotomo ideſt ſcalpello , quo vena ſcinditur, ſanitatem facere dicitur. Si ergo dixero, non eſſe imaginationem opinionem, hoc dico, non eſſe opinionem effectiuam cauſam imaginationis per inſtrumentariam cauſam ſenſus. Sed neque eſt connexio opinionis & ſenſus imaginatio ideſt materialis cauſa imaginationis , opinio, & ſenſus. Sicut enim materia mulſi eſt connexio vini & mellis, ſic & imaginationis materia eſt connexio opinionis, & ſenſus. Non eſt autem connexio, quoniam non vtrique ſeruata opinio,& ſenſus facit imaginationem, ſed commixta. In duobus autem primis membris & opinio & ſenſus ſeruabatur, & quando erant vtraque effectiua, & quando erat vnum quidem effectiuum, alterum vero inſtrumẽtarium. Imaginatio ergo neq; eſt opinio & ſenſus ſimul, vt ſint ambo effectiua: neq; opinio per ſenſum, vt hoc quidem ſit effectiuum, illud vero inſtrumentariũ. Sed nec connexio opinionis,& ſenſus, vt ſint ambo materialia. Quod nihil horum eſt imaginatio oſtendit Ariſtoteles per vnam huiuſmodi rationem. Opinio, inquit, cum ſenſu pugnat. nulla res autem ex duobus inter ſe pugnantibus,& in pugna operantibus conſiſtit. Non conſiſtit ergo imaginatio ex opinione,& ſenſu. Quod autem pugnat opinio & ſenſus , hinc clarum eſt. ſenſus remum in aqua confractum videt Opinio autem in eo ipſo inſtãti illum ſaluum eſſe credidit. Opinio ergo pugnat cũ ſenſu. Rurſus , ſolem quidem viſus vnius pedis videt , & in eodem inſtanti oſtendit opinio eum eſſe tota terra multis partibus maiorem. Nihil autem ex pugnantibus in eodem inſtanti conſiſtit Nec imaginatio ergo componitur ex opinione,& ſenſu. Si enim circa idem opinio quidem vera eſt, ſenſus autem fallitur, ex ijs autem imaginatio cõſiſtit, erit ergo circa idem & vera,& falſa. quod quidem ẽ abſurdũ. Sed dicit quiſpiam , nunquid etſi opinio ſic ſolẽ exiſtimat per ſe operans. ſed tamen quando ſenſui connexa fuerit, cũ eo commutatur, & fallitur? ſenſus enim habet dominationẽ, ſiquidẽ circa ſenſilia illi ſemper ſunt cõfœderati, & iureiurando aſtricti Quando enim inuenta fuerit opinio cum ſenſu conſentire , & non amplius pugnat, vno ſcilicet ex pugnantibus corrupto , non eſt abſurdum aliquid ex ipſis componi. Ad hoc ergo dicimus quod opinio quatuor modis corrumpitur, vel opinante corrupto, vt moriente homine , vel re opinabili mutata, vt ſi nunc opinor Socratem ſedere, & ſurgat Socrates, corrupta eſt ſcilicet ꝙ ipſe ſedeat, opinio. vt vera. Vel ergo opinãte corrupto, vel re opinabili mutata, corrumpitur vera opinio. Corrumpitur autem opinio etiam ſubſequente obliuione, vel contraria opinione primam deijciẽte Nunc autem nihil horum quatuor conſecutum eſt neq; enim homo opinatus interijt, neq; opinabile mutatũ eſt. Sol enim manſit , vt eſt terra multis partibus maior. neque obliuio inceſſit Quando enim vult aſtronomia, cogit te ſolẽ terra maiorem dicere. Neque contraria opinio primam deiecit. Manſit.n. eadẽ & cogens, Si ergo manent quatuor regulæ quæ opinionẽ nõ corrumpunt: mãſit ergo,& nihil ex pugnatibus corrũpitur, Et ſi hæc ergo ratio Ariſt. Oſtendit autẽ imaginationẽ ex opinione & ſenſu non componi, ꝙ nihil expugnantibus cõponatur. pugnãt autẽ opinio & ſenſus , nõ componitur ergo imaginatio ex opinione & ſenſu. Et hæc quidem eſt ratio Ariſto. Poſſumus autem & alias tres rationes extra aſſequi, quæ Ariſtotelis ſententiam vtentur. Quarum hæc eſt prima. Si imaginatio componitur ex opinione, & ſenſu, oporteret irrationalia animalia nõ habere imaginationẽ, eo q. opinionẽ nõ habẽt , ex qua ſm nos imaginatio cõponitur. Qđ aũt non habent opinionẽ irrationalia, in præcedentibus iã fuit manifeſtum, qñ dicebamus opinionem eſſe rationalis animæ partẽ. Irrationalia autem animam rationalem non habent. ergo nec opinionem. Hæc eſt prima rõ. Secunda ratio. Opinio, vt res continet, ſic & opinaẽ. Sed ſenſus vt plurimum ẽ verus . Imaginatio aũt admodũ ſæpe fallitur. Imaginatio ergo nõ cõponitur ex opinione & ſenſu. Hæc aũt oratio falſa ẽ ut arbitror Cõtingit.n. aliqd eſſe i cõpoſito, ꝙ nõ ẽ in ſimplicibus ſicut in animaliũ corporibus ẽ color, uerbi gratia, ruber, ꝗ nõ erat in elementis. nõ eſt ergo abſurdũ, & imaginationẽ cõponi ex ſenſu & opinione, ꝗ non fallantur, ipſam aũt fal

li.eo ꝙ ſit aliquid in compoſito, qđ non eſt ī ſimplicibus.
Quare hæc rō non eſt valde neceſſaria. Tertia ratio his ac
cedit hæc. Nihil ex ĳs, quæ non ſunt in noſtra poteſtate,
compoſitum, eſt in noſtra poteſtate. Si itaque opinio nō
eſt noſtra poteſtate. Sed neq; ſenſus ĩ noſtra poteſtate eſt,
neq;.n. fieri poteſt, vt ſi adſint colores, & ſit illuminatus
aer, nec ſint clauſa cilia, vt non videamus, & rurſus fieri
non poteſt, vt qui albū videt colorē, nigrū videat, vel fu
ſcum, vel quid eiuſmodi. Si ergo ſimplicia, quæ ſunt opi
nio, & ſenſus, non ſunt in noſtra poteſtate. Nec ergo ima
ginatio, quæ ex his cōponitur in noſtra eſt poteſtate. At
qui imaginatio eſt in noſtra poteſtate. effingo enim homi
nem, qui vertice cœlum attingat, & hircoceruū. Si ergo
imaginatio eſt in noſtra poteſtate, non ergo cōponitur ex
opinione, & ſenſu. Nihil.n. eorum quæ ſunt in noſtra po
teſtate, cōponitur ex ĳs, quæ in noſtra poteſtate nō ſunt.
Hæc eſt & tertia ratio. Nos aūt oñdimus, ꝙ neq; opinio
nis, & ſenſus commixtio eſt imaginatio. Si.n. eſſet horum
cōmixtio, oporteret duorum mediū cognoſcere imagina
tionē & qm̄ opinio quidē ſolē cētū ſeptuaginta partibus
eſſe terra maiorem dicit: ſenſus aūt ſolē vnius pedis nouit,
deberet imaginatio, vt quæ ſit horum vtrorumq; extre-
morum media, cognitionē effugere, & dicere ſolē centū
partibus eē terra maiorē. At qui hoc non dicit Non eſt
ergo imaginatio cōmixtio opinionis & ſenſus. Et hæc q
dem in his. Videtur aūt Ariſtoteles aduerſus Platonem
hæc dicere, ꝙ imaginatio nō ē ex cōmixtione opinionis,
& ſenſus. Videtur.n Plato in ſophiſta dicere, imaginatio
nem eſſe ex opinione & ſenſu. Sed nunquid hoc nō dicit
Plato? ſed qm̄ imaginatio media eſt inter opinionē, & ſen
ſum, ſolēt aūt media ab extremis dici fieri, propterea hoc
ſic dixit. Nam & Timæo aīam dicit ex indiuiſibili ſubſtā
tia fieri, & diuiſibili. Atqui indiuiſibilis non miſcetur, ſed
quia inter hæc media eſt aīa, ꝓpterea dicit eā eſſe ex his
cōpoſitā. Vel dic, ꝙ nec dicit eam quæ eſt proprie, ima-
ginationē, nēpe facultatē, ſed falſa viſa, quæ vera eſſe vidē
tur, illic dicit viſa. Hic eſt.n. euentus ſermonis, qui in ſophi
ſta habetur. Cum diceret Socrates ſophiſtæ, Es præſtigia-
tor, verſaris.n. circa id. quod non eſt, reſpondens ſophiſta
dicit. Secūdū te ergo, eſt, id, quod non eſt, ſiquidē circa il
lud verſor. Quicquid.n. eſt. circa quod quis verſatur, & il
lud eſt. Si ergo verſor circa id, quod non eſt. eſt ergo id
ꝙ non eſt. Hæc cū dixiſſet ſophiſta, Socrates reſpondit, ꝙ
multis modis eſt non ens, ſeu id, quod non eſt, Vel indi-
cibile, quod non vllo modo: nec vlla ē ratione, vel quod
ſecundum diuerſitatē, & alteritatem, vel quod eſt ſubſtā-
tia maius, quod ſuper ſubſtantiale dicitur, vel ꝙ eſt ſub-
ſtantia deterius, quod dicitur particeps ſubſtantiæ. Dicit
aūt & non ens ſeu ꝙ nō eſt, quod falſum eſt. Et multas il
lic falſi differētias dicēs, dicit & vnā ſpēm falſi quæ eſt cir-
ca ea, quæ apparēt vera, vt in remo fracto, quod quidē
falſum dixit imaginationē ab opinione & ſenſu, quæ eſt
horum media Nam & opinio & ſenſus eſt verus, vt plu
rimum aūt ſenſus. Hæc pro Platone. pōt aūt dici Ariſto.
reprehendis Platonē, qui hæc dicit, cū ipſe dixeris exilem
& obſcurum ſenſum, imaginationem, & opinionē a ſen
ſu & imaginatione differre dicas, eo quod hæc præcedāt
opinionem. Hæc ergo cū dicas quomodo alios carpis?
Et In his cōtemplatio Dei gratia impletur. Per hæc autē.
Quid ſibi vult hoc verbum, quod nunc dixit. per hæc?
an per ea quæ ſunt dicenda, vel per preterita? Si.n. oſten
ſum eſt opinionē & ſenſum, & nō eſſe in noſtra poteſta-
te; nō eſt ergo ex his imaginatio ſic.n. fiet, vt ipſa non ſit
in noſtra poteſtate, cur dicit, ꝙ ſi omnino eſſet imagina-
tio ab opinione & ſenſu, oporteret eas circa idē verſari?
Opinionem dico & ſenſum? Non .n. opinio, ꝙ Socrates
eſt iuſtus; & ſenſus, ꝙ ipſe ē albus, facit imaginationem,
ſed oportet opinionē & ſenſum exiſtimare. Socratē eſſe
iuſtum, & quando ambo circa idem fuerint, nō oportet
hoc quidem per ſe eſſe, illud vero per accidens. vt opinio
quidē Socratē rationalē opinatur, ſenſus vero per accidēs
vt exiſtimet eſſe albū, ſed oportet vt & ipſe rationalē pu-
tet, & per ſe. Quare opinio, & ſenſus ſi circa idē verſentur
& ambo per ſe, ſi oīno fieri poſſet, facerēt imaginationē.

Apparere itaq; eſt opinari, id quod ſentit non per accidens.

Apparere, pro eo quod eſt, imaginari, accepit, quaſi
diceret. Imaginari ergo ſecundum eos qui dicunt eſſe ex
connexione, eſt ex opinione, & ſenſu, & recte adiectū eſt
illud: Non per accidens, vt per ſe ſentiat ipſum ſenſus, vt
paulo ante dictum eſt.

*Atqui apparent & falſa de quibus ſimul ueram habet exi-
ſtimationē. ut apparet quidem ſol unius pedis, creditur autem
eſſe maior terra habitabili.*

Hic redarguit eos q dicunt imaginationem eſſe ex con
nexione opinionis, & ſenſus. Ait.n. ſi ita eſſet, quoniā ſen
ſus ſolem vnius pedis videt: opinio autem eum terra mul
tis partibus maiorem eſſe putat, eueniet imaginationē ve
rum & falſum dicere, quod eſt abſurdum. Exiſtimationē
autem vocauit opinionem.

*Euenit ergo, ut uel ſuā uerā opinionē, quā habebat, amiſerit
re ſeruata, nō obliuiſcens, neque alia perſuaſione trāſmutatus.*

Hic incipit enumerare, quot modis poteſt quis amitte
re opinionem. Sunt aūt quatuor, quos nos in cōtēplatio
ne diximꝰ. Dixit aūt re ſeruata, vt oñdat, opinionē, & ſen
ſum operantem non lædi. Et oportebat dicere, ſeruantem
& ſeruato, & ſeruata, vt ſeruantem quidem, ſit ad opinan
tem, ſeruato autem ad opinabile: ſeruata vero ad opera-
tionem. Si enim hæc ita ſint, non læditur opinio.

Vel quia habet, neceſſe eſt eam eſſe ueram, & falſam.

Abſurdum hic dicit Ait enim quod ſi quidem habet
eandem opinionem, & non periit ex vna earum regula-
rum, quæ poſſunt eam perimere ſcilicet ſecundum nos q
ea dicimus imaginatio conponitur ex veris ſimul, & fal-
ſis, quod eſt abſurdum, falſo quidem ſenſu ſolem uidēte,
vera autem opinione, quæ illum multis partibus terra
maiorem cognoſcit.

Sed falſa fuit, quando res, quæ incidit, obliuioni data eſt.

Hic dicit, ꝙ cōtingit ſimul opinionem & ſenſum falli,
ſi obliuio inciderit, & fiat veluti mutatio rei opinabilis.

Non eſt ergo unum horum quidpiā, nec ex his imaginatio.

Non ergo, inquit, per ſe ſenſus, nec opinio eſt imagina
tio, nec ex his, hoc eſt, nec ex connexione opinionis, &
ſenſus, & in his praxis, Deo fauente, impletur praxis,
Deo eſt gratia, octaua.

*Sed quoniam eſt hoc moto, ab hoc moueri, imaginatio quidā
motus eſſe uidetur, & non ſine ſenſu fieri.*

Hæc præſens quarta cōtemplatio docet, primum qui-
dē qd eſt imaginatio, & merito. Nam cum ſupius dixerit
quid nō eſt, nunc dixit quid eſt, & propter aliud hoc fa-
cit, quia eius inſtitutū eſt ea, quæ in anima irrationali ra-
tionis ſpeciem præ ſe ferunt docere. Quoniam ergo ſupe
rius de imaginatione nō docuit, nunc docet. Quod enim
imaginatio rationis ſpeciē præ ſe ferat, declarat eo quod
ea mens paſſiua dicatur. Propterea ergo docet, quid eſt
imaginatio, Deinde in quibus conueniant imaginatio, &
ſenſus. Et vt veriſimile, dubitauerit quiſpiam, dicens ma-
gis oportere dicere, quid cōmune habeant quæ longe di
ſtāt opinio & imaginatio. Eſt enim dialectica ratio, quod
oportet dicere, quid cōmune hēant, q̄ ſunt valde remota.
Eſt aūt valde remota opinio ab imaginatione, ſiqdē hæc
qdē irrōnalis ē animæ, illa vero rationalis. Senſus vero nō
multum diſtat ab imaginatiōe. Sunt enim vnius animæ,
dico aūt irrationalis: cur ergo dicit, in quibus hæc cōmu-
nione habeant? Dic ad hoc, ꝙ hoc merito fecit. Quoniā
.n. ſuperius dubitabatur, cur cū propoſuiſſet irrationales
a rationalibus diſcernere, nūc irrationalē a ſeipſa diſcernit.
Vt ergo oſtendat bonā eſſe, quæ ſupius facta eſt, diſcre-
tionē. propterea dicit horum inter ſe, cōmunionē: & hoc
eſt ſecūdū caput. Tertiū eſt caput, in quo q̄rit, cur imagi-
natio dicitur. In quarto aūt capite quærit, cur ipſa nobis
ab opifice data eſt. Incipiemus a primo, & dicemus, qd ē
imaginatio. Sed antea aliqd prius præſumamus, q. nob
ad definitionem conferat. Scire ergo oportet, ꝙ ſicut in
ĳs, quæ ſunt, hoc quidem ſolum mouet, illud vero ſolū
mouetur, alia aūt mouet; & mouentur, ſic eſt etiam in no
bis.

bis. Solum enim mouens eſt ſenſile quod mouet & mo-
uetur, ſenſit. mouetur enim a ſenſili, mouet aūt imagina-
tionem. Quod aūt ſolum mouetur in irrationalibus, ima
ginatio: ī nob̄ autē a ſenſu mota mouet opinionē. His pri-
us aſſumptis ſcire oportet, imaginationem eſſe facultatē
ſuſceptricem per medium ſenſum ſenſilium formarum,
& hec eſt definitio imaginationis Statim autem aduerſus
eam ex ipſo limine dubium mouent, quod hac ratione
imaginatio nihil differt a cōi ſenſu. Nam & cōis ſenſus eſt
facultas ſuſceptiua ſenſilium formarum per medium ſen-
ſum. Si quis autem dicat hanc definitionem cōi ſenſui nō
conuenire. Ipſe enim abſq; medio nouit differentiam al-
bi, & dulcis ſimul ſenſibus operans, & non per medium
ſenſum: Dicimus illi cōtra, ꝙ etiam ſi ſimul ſenſibus ope
ratur, ſed tamen non ea citra medium apprehendit: ſed a
uiſu quidē albi typū ſuſcipiens, a guſtu aūt typū dulcis &
iudicans dicit differentiam. Quare non conuenit ei præ-
ſens definitio. Dicimus aūt ꝙ imaginatio quidem eſt ſu-
ſceptiua formarum per omnem ſenſum intermedium, &
cōem & particularē: Cōis aūt ſenſus per ſolū intermediū
particularem ſenſum eſt formarū ſuſceptor. Hæc eſt itaq;
differentia cōis ſenſus & imaginationis. & hæc eſt ſolutio.
Quod aūt vera eſt hæc definito, & per intermedium ſen
ſum imaginatio operatur, ex cæcis apertū eſt Qui enim
ſunt a natiuitate cæci, de coloribus nihil penitus imaginā
tur. Similiter, & qui ſunt a natiuitate ſurdi, de coloribus
quidnam imaginētur? Clarū eſt ergo, quod imaginatio
ſemper per ſenſus intermedios operatur. Vnde & dubi-
tare eſt operæpreciū. Quid igitur? nōne quædā effingit
imaginatio, quæ ſenſus non nouit? hircoceruū videlicet,
& hominem vertice ad cœlum pertingentem ſenſus qui-
dem nō nouit, & tamen imaginatio hæc effingit. Quare
& effingit, quę ſenſus non nouit imaginatio, & ſine ſenſu
operatur. Hæc eſt dubitatio, ad quam dicimus, quod etiā
quando effingit, principiū ſumit a ſenſu. Qm̄ enim ſeor-
ſum vidit hircū, & ſeorſum ceruū, accepit hæc principia,
quæ ſunt ſimplicia, & compoſitū effinxit. ſi aūt ēt homi-
nem effingit vel cœlū attingentē, ſed prius nouit hominē
qui eſt in ſingularibus. Hæc ergo ita ſoluenda dubitatio
eſt. Et alioqui etiam recte dixit, per medium ſenſum, pro
pter id, qđ intercedit. Nam & ipſum eſt ſuſceptiuū ſenſi-
liū formarum, ſed non per mediū ſenſum. Ne putes autē
ſenſum propterea eſſe meliorem imaginatione, quoniam
per ipſum imaginatio operatur. Nō enim vt imaginatio-
nis effectiuus, ſenſus ei conducit, ſed ſolū vt ſeruiēs, vt id,
quod intercedit. Quare non eſt melior. Eadem ratione
dicit imaginationem eſſe meliorē opinione, quandoqui-
dem ea ſeruit opinioni. Atqui inconfeſſo eſt opinionem
eſſe meliorem, vt quæ ſit rationalis animæ, cum imagina
tio ſit irrationalis. Quando autem dico imaginationem
eſſe ſuſceptricem ſenſilium formarum, ne putes ei typos a
ſenſilibus imprimi, a ſecundis enim delerentur primi typi
ſed tantum rōnes ſuſcipit. Ex eo aūt ꝙ dictum eſt imagi
nationē per ſenſum īntermedium operari, colligit Themi-
ſtius, oſtendi imaginationem nō ſolū per ſenſus operari,
ſed vna cum illis. Si enim inquit, operantibus ſenſibus ex
eis typos ſuſcipit, non ſimiliter ac vias inanimatum, ſed
ſimul ac ſuſceperit, ea cognoſcit: imaginatio. ſ. ſimul cum
ſenſu operatur, quid, idq; in contextu Ariſto. dicere oſtē
demus. Male aūt dicit. Non enim quando imaginatio a
ſenſibus formas ſuſcipit, tunc & operatur, ſed poſtquam
ceſſarunt ſenſus, tūc imaginatio operatur. Etenim ſi ſimul
cum ſenſu operaretur, quid a cōmuni ſenſu differret ima
ginatio? communis enim ſenſus eſt, qui ſimul cum ſenſi-
bus particularibus operatur. Quamobrem imaginatio
poſt ſenſus operatur Oportet enim eum formas a ſenſu
ſuſcipere, & ſic operari. Si itaq; ſenſus non miſerint, non
operatur imaginatio. Oportet ergo eam operari, poſtq̄
ceſſarint ſenſus. Et dubitari merito poteſt, ecce fixis oculis
ſolem aſpicio & typū ad imaginationē tranſmitto, & ꝑ
maneo vna alia hora ſolem contemplans, & imaginatio
interea operatur, dum fixis oculis ſolem intueor, Verum
enimuero cōtemplatio, ſecundum quam formā miſi ad
imaginationem ceſſauit. Quare poſt ſenſum oꝑatur ima
ginatio, & cōfirmatū eſt, quod dicit Ariſto. Et in his pri
mū caput completur. Scđm eſt caput, ī quo dicit, qđ cōe
inter ſe habeant imaginatio & ſenſus. Nūc aūt ſcire opor
tet, eadem hēre ſenſilia imaginationē & ſenſum, & ſimili
ter vtraq; circa eadē verſantur. Sicut. n. hēt ſenſus: & cōia,
& ꝓpria ſenſilia, & per ſe, & ꝑ accidens, vt iam dictū eſt,
ſic & imaginatio circa ea verſatur. hæc eſt prima ſocie-
tas. Secunda eſt ſocietas, ꝙ ſenſus ſemꝑ quidem eſt verus
circa ꝓpria ſenſilia: minus aūt circa ea, quæ ſunt per acci-
dens, & adhuc minus circa cōia ſic & imaginatio, & hæ
ſunt duæ ſocietates ſenſus, & imaginationis. Atq; hæc q-
dē Ariſt. Duæ aūt dubitationes iure moueri poſſunt, qua
rū hæc eſt prima. Quomodo nūc dicit Ariſt. imaginatio-
nē circa ꝓpria ſenſilia ſemper eſſe veram. cū ipſe ſuperius
dixerit, imaginationē nō eſſe ſemꝑ verā, ſed aliqñ ēt falli?
Et hæc eſt quidē dubitatio, ad quā dicere poſſumus eſſe
duplicē imaginationē, hāc quidē, quæ formas tantū ſuſci
pit, & eſt veluti receptaculū, illa vero, quæ effingit, & de
pingit, quod vult. Quare ergo formas ſuſcipit, ſemꝑ ve-
ra eſt, & de ea verū eſt, ꝙ hic dicitur, imaginationē ſemꝑ
eſſe verā circa ꝓpria ſenſilia. Quæ aūt quitquid vult effin
git, ea eſt quæ fallitur. Qñ. n. ea quæ nō ſunt, effingit fal
litur. Et hac rōne ſuperius dicta vera ſunt, ꝙ imaginatio
fallitur. Hæc eſt prima dubitatio, & eius ſolutio Secunda
dubitatio Qūo ſuperius dixit circa cōia ſenſilia magis ve
rum eſſe ſenſum, q̄ circa ea, quæ ſunt ſecundum accidens.
nunc aūt cōtrariū dicit. ꝙ circa ea, quæ ſunt per accidens,
magis eſt verus, quā circa cōia? Et hæc eſt quidē dubita
tio? Vt aūt ipm̄ Ariſtotelē, nec ſecū, nec cū rebus ipſis pu
gnantem ſtatuamus, dubitationē ſic diſſoluemus, ꝙ ſunt
vt ſuperius etiam dictum eſt, duplicia ſenſilia per accidēs,
& indiuiduæ ſubſtantiæ, quæ nulli ſenſui penitus ſunt
ſubiectæ. ſed ex ījs, quæ ſunt in ipſis, accidētibus intelligun
tur: Vel eſt per accidens ſenſile, quod alīj ſenſui ſubījcitur
vt viſui dulce. Eſt enim per ſe guſtui ſenſile. Cum ergo ſit
duplex ſenſile per accidens, poteſt & quod hic dicitur, eſ
ſe verum, & quod ſuperius dictum ē. Si enim per accidēs
ſenſile acceperit indiuiduas ſubſtantias, verum eſt. quod
ſuperius dictum eſt. Magis enim verus ē ſenſus circa cōia
ſenſilia, q̄ circa indiuiduas ſubſtantias. Quod autem ma-
gis verus eſt ſenſus circa cōia ſenſilia, quam circa indiuidu
as ſubſtantias, liquet ex hoc, quod magis afficitur ſenſus
a cōibus ſenſilibus. A cōibus enim ſubſtantījs nihil om-
nino patitur, a ſubſtantia enim quatenus ſubſtantia, nihil
patitur ſenſus, a cōibus aūt ſenſilibus patitur, vt iam oſtē
ſum eſt. Diſgregatur enim a magna, & cōgregatur a par-
ua magnitudine, Similiter & ab alījs patitur: A quo au-
tem afficitur ſenſus, hoc magis cognoſcit. Quod autē ma
gis cognoſcit, circa illud verus eſt. Circa communia ergo
ſenſilia magis verus eſt ſenſus quam circa indiuiduas ſub
ſtantias, & hac ratione verum eſt, quod ſuperius dicitur.
Si autem ſenſile per accidens acceperis aliud ſignificatum
eius, quod eſt per accidens, quod eſt alio ſenſu ſenſile, ma
gis verus eſt, quam circa cōmunia ſenſilia. Hoc autem ſic
oſtēditur. Quod ei quod eſt ſemper verum, eſt propin-
quum. eſt verius eo, quod nō eſt propinquū. Semper au
tem vera ſunt propria ſenſilia Quod autem eſt alio ſenſu
ſenſile, eſt magis propinquū. vt oſtendam, proprījs ſenſi
libus, quam communia ſenſilia. Magis ergo verum eſt,
quod eſt alio ſenſu ſenſile, quam communia ſenſilia. Qđ
autem hoc eſt magis propinquum, non eſt difficile vide
re Sciendū. n. ꝙ neq; ꝓpria ſenſilia, neq; q̄ ſunt alio ſen-
ſu ſenſilia, ſunt a materia ſeparabilia. quare ſunt inter ſe ꝓ
pinqua, eo ꝙ a materia nequeāt ſeparari. Neq;. n. albedo
q̄ eſt ꝓpriū ſenſile viſus, nec dulcedo, q̄ ē ꝓpriū ſenſile gu
ſtus, pōt ſine materia ītelligi. Cōia aūt ſenſilia pōt ſine ma
teria intelligi. Is. n. materia ſeparata Philoſophi mathema
ticas diſciplinas conſtituerunt ex cōibus. n ſunt ſenſibus
mathematicæ diſciplinæ. Si ergo quæ ſunt alio ſenſu ſen-
ſilia, ſunt magis ꝓpinqua proprījs ſenſilibus quam cōia
ſenſilia, Quæ aūt ſūt magis ꝓpinqua ꝓprījs ſenſilib', ma
gis vera ſunt. Quæ ſunt ergo alio ſenſu ſenſilia, qđ ē vnū
ſignificatū eius, qđ eſt ꝑ accidēs, magis vera ſunt cōibus
ſenſilibus. Quare verū eſt hoc quod dicit, circa ea, q̄ ſunt

per accidens, veriorẽ eſſe ſenſum, quã circa cõia ſenſilia. Et rurſus verum eſt, ꝙ ſuperius dictũ eſt circa cõia veriorem eſſe ſenſum quam circa ea, que ſunt per accidẽs. Sciẽdũ aũt, cõia ſenſilia eſſe & craſſa & exacta. Vt.n. ab vno ſenſu cõprehenſa, ſunt craſſa, vt aũt ab oĩbus exacta. Qđ autem vno ſenſu non exacte cognoſcuntur cõia ſenſilia, declarant preter nauigantes, qui terrã moueri putant, nauigium autem ſtare. Ecce enim circa id, quod quieſcit, errabant, hoc eſt terram: & circa id, quod mouetur, hoc eſt nauigium, eo ꝙ hæc ſolo viſu voluerunt cognoſcere. Et eſt alioqui videre nos circa quietẽ errantes. Quæ.n. ſunt ſemper mobilia, aſtra ſtare putamus. Et circa numerũ ẽt errat viſus, exiſtimans quæ ĩ diuerſis ſunt ſphæris: in vna eſſe. Ecce.n. dicimus lunam eſſe in ariete, vel in tauro, in alia aũt ſphæra nẽpe in primo mobili, eſt taurus: & in alia luna. Porro & circa figurã, & magnitudinẽ erram⁹. Quę enim ſunt procul quadrangula, & magna, parua exiſtimamus. & rotunda, eo quod anguli non appareant. ſed dicet quiſpiam quod quantum quidem ab hoc attinet, nec ea, quæ ſunt per accidens, cognoſci poſſunt ſi enim dicis ꝓpter lõginquitatem cõia cognoſci non poſſe, nec quæ ſunt per accidens, propter longinquitatem videbuntur. quod enim qui procul accedit, albus eſt: ſcimus autẽ, quod Thæetetus, vel Socrates, neſcimus. Ad quod dicere poſſumus. quod quæ ſunt per accidens. ſolum propter longĩquitatem non videntur, cõia aũt ne ex propinquo quidem, ut ſunt, videntur Ecce enim dictum rudentem, qui eſt rotundus, perpendiculariter contemplati, eum exiſtimamus eſſe recta extenſum. Iam & in pictura videmus alba quidem eminentia nigra vero, vt inſculpta, & ideo mãmas quoq; albas faciũt. Huius aũt figura cã eſt ſolutũ ẽ ergo & hoc, & in his ſecũdum caput completur. Tertiũ caput eſt, in quo quærimus, cur imaginatio dicitur, & ea quidã Græce φαντασία appellatur, quia ſtatus eſt ſenſiliũ n maginatione, qa ea ergo eſt τῶν φανέντων στάσις .i. eorũ ĩquæ apparuerunt ſtatus, propterea Græce dicitur φαντασία φανέντα autem i. quæ apparuerunt, dicit oĩa manifeſtata ſenſilia. Omnium.n. ſenſuum typos ſuſcipit, ſed q̃a viſus eſt oĩbus melior, propterea ab ei ſubiecta luce nominata eſt ἀπὸ τοῦ φάους .i. a luce.n. denominata eſt imaginatio, & in his tertium caput completur. quartum eſt & vltimum contemplationis caput in quo quærimus, cur nobis data eſt imaginatio, & quis eſt eius finis ſciendum eſt ergo, quod irrationalibus quidẽ data eſt. vel, ꝙ ea habeant, quod cum ratione proportionem, & cõuenientiã habet, vel quod per eam ſibi alimentum parant. ſecundũ imaginationẽ.n. operantes formicæ, prius parata hordei grana ſibi ad alimentum recondunt. Rationalibus autem data eſt imaginatio, vel vt ſit efficacius & accommodatius corpus ad melioris ſuſceptionem. Niſi.n. eſſe aptũ ad ſuſcipiendam imaginationẽ, quomodo etiam rationalem animam admitteret? Et propter aliud data eſt nobis imaginatio, vt quando delirat ratio a quibuſdam affectibus obruta, habeamus eã adminiſtrãtem: vt ĩ morbis. in ebrietatibus, quia non poſſunt fere ſecundum rationalẽ aĩam operari, eo ꝙ non ſit aptũ inſtrumentũ. Et in his & quartum caput & contemplatio, & ſecunda ſectio Deo fauente completur, in qua rationalem animam ab irrationali ſecreuit. In prima.n. ſectione irrationalis aĩe diſcrimen ad ſe ipſam conſtituit. In hac autem preſenti ſectione, vt diximus, aĩam rationalem ab irrationali ſecreuit. in ſequenti aũt ſectione aĩam rationalem cõgregat ad ſeipſam, & cogit ſed qm̃ eſt hoc moto alterum ab hoc moueri, ab eo, quod preſumitur, incipit, & dicit, quod quoniam in his, quæ ſunt, eſt aliquid quod mouetur ab aliquo, & ab eo, quod motum eſt alterum mouetur, id quoque eſt in anima. ſicut.n. videmus non rebus, quod vectem quidẽ manus mouet, vectis autẽ lapidem, ſic ſenſus quidem a ſenſili mouetur ipſe aũt mouet imaginationem. Poſtquam.n. ſenſus ſe ſenſili applicarit, & ſenſilis ipſe formam ſuſceperit, ipſam continet, & ei formæ ſe applicat imaginatio, & hac ratione ſit imaginatio, vt inquit Plutarchus. Vnde & eã definit aĩe motũ, qui ab eo ſenſu, qui eſt ſecũdum actũ proxime excitatur. Ne dubitaueris autem, quomodo non actu forte imaginamur hunc hominem, tunc non operante ſenſu. Manet.n. imaginatio habens typos a ſpectaculo, quod iam fuit, & ꝓpterea, ẽt nõ operante noctu ſenſu: imaginor. Illud autẽ, ſed qm̃ eſt ad ſuperiora Quoniã.n. ſuperius dixit. nõ eſſe opinionẽ, ſenſum, nunc dicit: ſed qm̃ mouetur a ſenſu imaginatio, ea fuerit facultas ſuſceptrix ſenſilium formarum per medium ſenſum.

Sed ſentientibus, & quorum ſunt ſenſus. fieri autem poteſt motus ab operatione ſenſus.

Oportet, inquit, ſentire, & ſic imaginari. Qui.n ſunt a principio manci, nõ imaginantur, & ideo dixit ſentientibus. Quare aũt dixit: Et quorũ ſunt ſenſus? ꝓpter eos, q̃ nõ ſunt ex natiuitate quidẽ cæci, ſed viſum amiſerunt circiter ſecũdum annũ priuſq̃ imaginari ſint. Ii enim nõ poſſunt de coloribus imaginari. Et ij ergo, quibus eſt ſenſus, ſi eum a principio amiſerint, non imaginatur. Quãobrẽ de ijs, quæ in nos nõ cadunt per ſenſus, nõ eſt imagĩari.

Et hanc eſſe ſenſui ſimilem neceſſe eſt, nec ſine ſenſu hunc motum eſſe contingat, neque non ſentientibus in eſſe, & multa per eam & facere & pati quod eam habet, & eſſe & uera & falſa, Hoc autem propter hæc euenit.

Hic eſt ſecundum caput in quo dicit, quid cõe habeãt imaginatio & ſenſus, cũ nõdum definierit, quid eſt imaginatio. Vnde rurſus recurrit, & eam definit, & ſic rurſus latius, in quonam ſocietate habeant, dicit. Nunc ita dicit neceſſe eſſe, vt imaginatio ſit ſimilis ſenſui, eo quod fieri non poteſt, vt ſit ſine ſenſu imaginatio, quæ eſt circa ſenſilia. Recte autem additur, Contingat, ne quis putet, quod non contingat ſine ſenſu imaginari hoc enim neceſſario ſequitur. Et multa per eam & facere & pati quod eam habet. Recte dixit. Multa: non enim oĩa faciunt ſecundum imaginationem, ſed quæ eam habent, ſine ratione, ſecundum eam agunt. Vt formicæ per eam impelluntur, vt nutrimentum cogant. ſed neq; ſemper patimur ſecundum imaginationem. Quando.n. coeuntes ſemen emittimus nihil prius imaginati, vt aliquando nobis in ſomnis accidit, tunc non ab imaginatione patimur. Recte ergo dixit, quod neque facimus, neque patimur omnia per imaginationem, & vide quod priuſquam cõpleuerit, in quibuſnam inter ſe conueniant, quis eſt finis imaginationis, percurrit. Et eſſe vera & falſa. Ad ſocietatem rurſus reuertitur. Dicit ergo, ꝙ ſocietatem habent ſenſus, & imaginatio in eo, quod eſt verum eſſe, & falli. Qđ aũt, hanc habẽt ſocietatem, id illis euenit quod habeant eadem ſenſilia, & ea ſimiliter apprehendant.

Senſus propriorũ quidem uerus eſt, uel quã minimũ falſi hñs.

Nunc rutius dixit quam ſuperius dixerat, ſuperius.n. dixit ſenſum non omnino falli circa propria ſenſilia. Hic autem dicit eum aliquando etiam falli. Cur autem dicit ſenſum parum habere falſi circa propria ſenſilia? Propter eorum paruitatem. nigri enim guttam multo albo commixtam non poteſt diſcernere.

Secundũ autem eſt eius, cui hæc quoque accidunt, & hic falli contingit.

Secunda ſenſilia, inquit, quæ ſunt per accidens. Et dubitamus, ſi per accidens ſenſilia ſubſtantias eſſe dicimus, quomodo dicimus eas accidiſſe, cum ſint ſubſtantiæ? Dicimus nihil eſſe abſurdi. Quo enim mõ dicimus, Accidit domino eſſe hominem, eodem modo & nunc dicimus ſubſtantiam accidere coloribus. Ecce.n. illic hominem, q̃ eſt ſubſtã, dicimus accidiſſe domino, quod eſt accidẽs p̃ter naturam prædicantes. Et hic aũt dixit, ꝓ eo quod eſt, in imaginatione. Nam & in ea ſunt ſenſilia per accidens.

Quod enim album, non fallitur, ſi autem hoc album, uel aliquid aliud, fallitur.

Hic rurſus de ſenſu differit. Quod enim eſt album, nouit viſus. Eſt enim album uiſus proprium ſenſile circa propria enim ſenſilia eſt omnino uerus, cuius aũt eſt hoc albũ vtpote cuius indiuiduæ ſubſtantiæ, nunquid Cleonis, vel Alcibiadis, fallitur, neque enim nouit hoc album an ſit Cleonis, etiam ſi nouit, quod eſt ſimpliciter album.

Tertiũ

Tertium autẽ communium, & eorum quæſequuntur accidentia, quibus inſunt ꝓpria. Dico aũt, ut motus, & magnitudo, q̃ ſenſilibus accidunt, circa q̃ eſt maxime decipi ſecũdum ſenſum.

Tertium, inq̃t ſenſile cõia ſunt ſenſilia. Deinde volens declarare q̃nam dicit, inq̃t ea quã ſequuntur ſenſilia per accñs, in q̃bus & ꝓpria inſunt. Per accñs.n.ſenſilia eſſe dicebamus indiuiduas ſubãs. In indiuidua aũt ſubã eſt motus, magnitudo, & alia communia ſenſilia, ſicut & propria. Color enim in indiuidua ſubſtantia.

Motus autem, qui fit ab operatione, differet a ſenſu, qui eſt ab his tribus ſenſibus.

Hic dicit ſecundum quod eſt cõe ſenſus, & imaginationis Legendum eſt autem, quod hic dicitur, in hyperbato. Motus inquit, qui fit a ſenſu, q̃ eſt ſecundum ↄpationem hoc eſt imaginatio quæ ab his tribus dictis ſenſibus excitatur, ſenſu priorum, & ſenſu per accñs, & ſenſu communium, Hæc ergo, inq̃t, imaginatio differt ab oĩbus ſenſibus. ex quibus facta eſt, ſi q̃dem manifeſtũ eſt aliud eſſe id, ꝙ omnino fit pñti ſenſili, ab eo, quod aliquando & ab ſente. Habet autẽ, inquit, verum & falſum iuxta ſenſuum proportionẽ, & cõuenientiam. Sicut .n. in illis: qui dictus eſt primus propriorum ſenſilium, verus eſt, ſic & imaginatio tali maxime ſenſu preſente vera fuerit, ſicut duo, q̃ reſtant, ſenſus, & ſenſus per accidens, & ſenſus communium, ſunt aliquando quidem veri, aliquando vero falſi, ſic itaque habeant & quæ ſunt ex illis, imaginationes, ſiue ſint præſentes ſenſus, ſiue non.

Et primus quidem præſente ſenſu uerus. alij autem, & præſente, & abſente, ſenſu, falſi fuerint: & maxime, quando ſenſorium procul fuerit. Si ergo nihil quidem aliud habẽt, quæ dicta ſunt, quã imaginationem: hoc eſt autem, quod dictum eſt: imaginatio fuerit motus a ſenſu, qui eſt ſecundum actum.

Ex hoc dicto colligens Themiſtius dixit, ꝙ ſimul cum ſenſu imaginatio operatur, quia dicit præſente ſenſu veram eſſe imaginationem. Si ergo nihil aliud habent, quæ dicta ſunt, quam imaginationem, Imaginatio autem eſt quæ habet quæ dicta ſunt, quæ quidem eius complent ſubſtantiam. dico autem definitionem, Imaginatio.ẽ eſt motus, qui fit a ſenſu ſecundum actum, & conſidera, vbi imaginationẽ definierit, cum tot & tanta interea dixiſſet.

Quoniam autem uiſus eſt maxime ſenſus: nomen quoque ἀπὸ τῆ φάους idest imaginatio, φαντασία idest à luce accepit: quia ſine luce non eſt uidere, & quoniam permanet, & eſt ſimiliter ac ſenſus.

Hic vult imaginationis dicere etymologiam.

Multa ſecundum eã agunt animalia. Hæc quidem, quod nõ habeant intellectum, ut bruta.

Poſtquã dixit, cur imaginatio dicatur φαντασία: vult etiam dicere, cur data ſit nobis. Hæc quidem, ꝙ non habeat intellectum, vt bruta. Sciẽdum, ꝙ id, quod eſt in nobis intellectus, hoc in irrationalibus eſt imaginatio. Nos enim a ſenſilibus abducti, ꝑ intellectũ operamur. Irrationalia aũt per imaginationẽ; ſenſilia.n. celeriter ſeparãtur. Intellectus autem, & imaginatio ſemper eſt in ĳs, quæ habent. Imaginationem aũt duplicẽ arbitratur. Plutarchus & eius q̃dem, finis qui eſt ad ſuperiora, ſed eius principiũ eſt finis cogitatiuæ facultatis. Alius autẽ eius finis eſt vertex, ſeu cacumen ſenſuum. Imaginatio ergo intellectui, & cogitationi nihil confert, ſed etiam cõtra ab intellectu, & cogitatione expurgatur, & quod eſt eius imperfectũ, ab illis perficitur, ſed & ab illis ad veritatẽ deducitur, quatenus natura aptum eſt habere veritatem. Vnde imaginatio & vbique ſequi vult, & vna commoueri, rationis, & veritatis volens eſſe particeps. Admirabilis autem Plutarchus pulchrum ipſius exemplum quoque dixit. Vnde id etiam eſt operæpreciũ referre. Dicit enim quod ſi cut ſunt duæ lineæ, quæ in vno puncto ſe inuicem attingunt, ſic eſt ſuperior pars imaginationis, quæ cogitatiuæ facultati connectitur. Sicut enim ille punctus & idem eſt, & alius, idem quidem, vt vnus, alius autem, eo quod & cũ ſuperiori recta accipi poteſt & cum inferiori, ſic imaginatio poteſt vt vnum, & vt duo accipi, eo ꝙ ſenſilium q̃dem, quod eſt diuiſum, in vnum cogit, quod aũt diuinorum eſt ſimplex, & vt dixerit quiſpiam, ſingulariũ, in typos quoſdam, & diuerſas formas effingit & exprimit.

Illa uero, q̃ nonnunq̃ intellectus obtegatur & obruatur affectu, uel morbis, uel ſomno, ut homines. De imaginatione ergo quid ſit, & quam ob cauſam ſit, huc uſq; dictum ſit.

Recte dixit, Obtegatur, in nobis.n. ſemper eſt intellectus & operatur. Occultatur autem nonnunquam propter morbum, vel iram, vel ebrietatem, ea enim ipſum obſæpiunt, & intercludunt, vt cognoſci non poſſit eius operatio. Si autem hæc ita habent, ſatis clarum eſt eum opinari eſſe immortalem aĩam rõnalem. Non enim dixit eam in delirio pati, ſed obtegi. Et in his, Dei gratia, ſecunda ſectio, & praxis completur.

De particula autem animæ, qua & cognoſcit anima, & eſt ſapiens, & prudens, ſiue ſit ſeparabilis, ſiue non ſeparabilis ſecundum magnitudinem, ſed ſecundum rationem conſiderandũ quam habet differentiam, & quoniam modo ſit intelligere.

Poſtquam animam irrationalem a rationali diſcreuit, nũc aggreditur ipſam animam rationalem a ſeipſa diſcernere. Itaque in rationali tria quærit. Primum quidem, an ſit corruptibilis, vel incorruptibilis. Secundo aũt rationalẽ aĩam diſcernit a ſenſu. Nec dubites, quomodo cum ſuperius diſcreuerit ſenſum ab anima rationali, nunc hoc rurſus facit. Quoniam enim ei confert hæc diſcretio, ad oñdendũ, quod eſt æterna rationalis anima eã, propterea dicit. Deinde tertiũ caput quærit quomodo ſit itelligere. Præſens autem conſideratio duo prima capita quærit. Incipit autem a ſecundo capite ideſt a differentia rõnis, & ſenſus eo ꝙ ipſa confert, & argumẽti rõnem obtinet ad oſtẽdendum, ꝙ eſt immortalis aĩa rõnalis. Volens autem vrgentem facere d'riam, primũ dicit, in quo conueniant rõ, & ſenſus. Nec dubites ꝙ cũ ſupius dixerit, quid rõne habeãt, hoc quoque nunc dicit. Scias enim ꝙ eorum et cõio, & ſocietas confert ad oſtendendum immortalẽ animam. Incipit ergo a communione rõnis, & ſenſus. Et primã quidẽ cõmunionẽ dicit, ꝙ ſint ambo potentia, & rõ & ſenſus, & quod nec aĩa habet rõnes intelligibilium, nõ pictæ.n. tabulæ ſimilis eſt ſecũdũ Ariſt. nec ſenſus habet rationes ſenſilium, ſed typos tantum, & formas ſuſcipit. Senſus n. ſenſile non apprehendit, ſed typũ aliquẽ ſenſilis. Subſtãtiã n. nõ aſſequitur ſenſus. Rõnalis vero aĩa, & ſi itelligat ſubſtantiã, ipſa tamen non hẽt typos intelligibiliũ & hæc eſt prima cõio. Secunda cõio. Si eſt potentia & rõnalis aĩa, & ſenſus, ſed rõnalis quidẽ ſecũdum aptitudinẽ ſenſus vero ſecundum habitum, ſed ambo tñ potẽtia. Si ergo ſunt oĩno potentia, ꝑ affectionem veniunt ad operationẽ. eſt ergo in eis cõe, ꝙ afficiuntur, ſeu patiuntur. Sed qm̃ affici, corruptibilẽ oſtenderet rõnalem aĩam, propterea dicit, ꝙ afficiũtur affectione, quæ ea perficiat, nõ corrũpat. Non n. ſecundũ ſubſtantiã afficitur, ſed ſecundũ operationẽ. Cognitio n. eſt mentis operatio, quæ mutatur ab eo, quod eſt potentia, in id, quod eſt actu. Et hæc eſt tertia cõio, ꝙ ambo habeant perfectiuos affectus. ſed vt ex cõione intelligas æternitatẽ aĩæ, ſciendum eſt aĩam ꝓprie magis affici perfectiua affectione, quã ſenſum. Senſus.n. corrumpitur ab exceſſibus, aĩa aũt magis ab exceſſibus exercetur, quod eam declarat immortalẽ. Neq;.n. vnquam corrumpitur. Hæ ſunt quidem communiones. Differt autem ſenſus ab anima rationali, quod ſenſus quidem circa magis ſenſilia operans, circa minora hebetatur. Rationalis aũt aĩa circa ea quæ magis ſunt, operãs, circa minora plus operatur. Vt ſi viſus immoderatũ viderit albũ, vel labyrinthi ſpẽm præ ſe ferentẽ figurã, ex ĳs afficitur, & minus album non apprehendit. intellectus vero, et ſi circa magna operetur, in ĳs exercetur. & circa minora magis operatur. Et quæ eſt huius cauſa? Quoniam ſenſus quidẽ eget corpore, nec ſine eo operatur. Et quoniã id ab exceſſibus vel cõgregatur, vel diſgregatur, & afficitur, ꝓpterea circa minora operari non poteſt. Intellus aũt cor-

pore non indiget, vt illo affecto, afficiatur: ſed circa præ-
ſtantiora exercetur: & minora facile apprehendit. Porro
id quoq; animæ æternitatē proclamat. Ex ſenſus itaq;, &
animæ differentia oſtenſa eſt æternitas. Oſtendemus aūt
proprio quoq; argumento eſſe animā æternam, quod
erat primum caput. Si omnia intelligit aĩa, eſt æterna,
Neq;.n. ſi ſit corpus, pōt omnia intelligere: nec ſi forma
materialis. Si eſt.n corpus: eſt.n omnino tēperatura quæ-
dam calida vel frigida. Temperatura aūt non intelligit ſi-
miles temperaturas. Ergo ſimiles tēperaturas non intelli-
get. & nō erit oĩa intelligens. Nam & tactus dicebatur nō
apprehendere, quod eſt ſimiliter frigidum, vel calidum.
Atqui eam dicis formā materialem, eamq; vti inſtrumen
to corpore. Sed ſi ipſo vtitur inſtrumēto, inſtrumentū nō
intelliget, & rurſus fiet, vt non oĩa intelligat. Si aūt & ip-
ſum intelligit, alio opus erit inſtrumento, idq; in infinitū.
Et alioqui inſtrumentū confert illi, cuius eſt inſtrumentū.
Corpus autem animam impedit ad operandum. Nō eſt
ergo eius inſtrumentū. Qm̄ ergo hoc quoq; dictū eſt, in
his contemplatio, Deo adiuuante cōpletur. De parte aūt
aĩæ, qua aĩa & cognoſcit nō pōt ex hoc colligi id, quod
dicit Plutarchus, oēs aĩas eſſe vnā ſubſtantia multis facul-
tatibus præditā. & hoc eſſe verum declarat, ꝙ ipſe dicit
vnā partem aĩæ rationalem. Partem.n. nūc dicit hoc mo
do. Qm̄.n. multa ſunt, quæ conferunt ad conſtitutionem
corporis, dicit, ꝙ hæc quoq; vna eſt eorum quæ corpo-
ri conferunt pars animæ i. anima cōnalis. Qui.n. poſſet di
cere vnā ſubſtantiā multis facultatibus præditā, cum ani
mā poſuerit corruptilē, & incorruptilē? Eiuſdem autem
ſubſtātiæ nō pōt hoc quidem eſſe corruptile Sic ergo ad
uerſus eū dicere poſſumus. Ita ēt aduerſus Alexandrum,
qui intellectum partē dixit animæ. Quando ergo dicit
intellectum æternū, ne dicas eum dicere intellectum, qui
exterius aduenit, eum enim dicit: qui eſt in nobis. Scien
dum autē ꝙ intellectus tria quædam ſignificat apud Ari
ſtotelem. Hæc autem tria aliter quidem dicit Alexander
Aphrodiſieus, aliter vero Plutarchus. Sed Alexāder qui
dem primum dicit ſignificatū intellectus, intellectū, qui
eſt potentia, qui quidem eſt in pueris. In pueris enim eſt
intellectus potentia. Secundum intellectus ſignificatum,
eſt intellectus ſecundum habitum, qui eſt in perfectis ho-
minibus. Perfecti enim homines, rerum deinceps cogni-
tionem habentes, intellectum ſecūdum habitū habere di
cuntur. Tertium eſt ſignificatū intellectus, qui eſt actu in-
tellectus, qui exterius accedit, qui eſt omni ex parte ꝑfe-
ctus, qui non eſt ſecundum habitum, vel ſecundum id,
quod eſt potentia, vt etiam ſi ſimplex vt qui ſemper eſt.
actu, qui omnia gubernat. Hæc ſunt tria intellectus ſigni
ficata ſecundū Alexandrū. Plutarchus autē hæc non ad-
mittit. ſed aliter dicit ſignificata intellectus. Dicit enim, pri
mum quidē ſignificatū intellectus, eſſe intellectū ſecundū
habitū, qualis eſt in pueris. Vult enim Plutarchus ſecun-
dum Ariſtotelem pueros rerū habere rationes, & ratio-
nalē aĩam omnia ſcire, & diſciplinas non eſſe proprie di-
ſciplinas, ſed reminiſcentias, & propterea dat in pueris in-
tellectum ſecundum habitū & rerum habentē rationes.
Sed res, inquit, ignorāt, ꝙ diſciplina egeant, quæ diſcipli
na eſt reminiſcentia. Scd̄m intellectus ſignatum eſt intelle-
ctus, q eſt ſecūdū habitū, & ſecūdū actū, vt eſt intellus in
ꝑfectis hoībus. In ijs.n. eſt & ſecundū habitū: & ſm opa
tionē. Res.n. iā didicit, & cognouit, & eas ꝑ diſciplinā ve
luti in memoriā redegit. Tertiū ſignificatū, eſt intellectus
qui eſt ſecundū actū tantū, cuiuſmodi eſt intellectus exte
rius adueniens, qui eſt ꝑfectus. Hæc ſunt tria intellectus ſi
gnata ſecundū Plutarchū. Hāmonius aūt vtrūq; reꝑhen
dit Alexā. & Plutarchū, dicēs vtrūq; admiſiſſe & ꝓpriū
& cōmune erratū, commune quidē, ꝙ tertiū intellectus
ſignificatum dixerunt intellectum ſecundū operationē, q
eſt exterius, qui eſt vt verbo dicā Deus. Neq; enim Ari
ſtoteles nunc loquitur de intellectu, qui eſt exterius, cum
nō Theologicum tractatum inſtituerit. & alioqui nūc de
intellectu verba facit, qui intellectus eſt pars animæ. Inci
piens ergo dicit de parte animæ. qua intelligit, & cogno
ſcit. Si ergo nunc dicit de intellectu, qui eſt pars animæ,

quomodo hic ſignificat eum qui eſt exterius intellectū?
Qui autem eſt exterius is non eſt pars animæ. Et quod
hunc intellectum, qui actu eſt, ex intellectu: qui eſt in no-
bis potentia, dicit fieri, inferius oſtendit. Qui autem ex-
terius accedit intellectus, non eſt ex intellectu, qui eſt in-
nobis potentia. Si autem dicant, quod quando dicit intel
lectum omnia intelligere, de intellectu, qui exterius eſt
diſſerit: in hoc quoque falluntur. Qui enim eſt in nobis
potentia. intellectus, habet omnium intelligentiā, ſicut &
adumbratio in imagine habet omnium typos, licet non
apertos, omnium, quæ ſuceeptura eſt. Et intellectus ergo
habet omnium intelligentias, etiam ſi non apertas. Quā
do autem intellexerit, tunc apertæ fiunt. Quod autem,
& quam dixit partem animæ, eam dicit æternam, infe-
rius declarat, cum dicit. Hæc autem ſola pars animæ, ra
tionalis ſcilicet eſt æterna, & non aliæ. Vterque ergo cō-
mune hoc erratum admiſit. Seorſum autem vnuſque
ſic errat. Alexander quidem, quod nihil dictionis conte
xtui vult addere: ſed eum ſemper ſequens, in contradi-
ctiones quoque nunc incidit. Accepta enim ex contextu
occaſione, putat ipſum intellectum, & eius ſubſtantiam
eſſe potentia: & non dicit, quod ſecundum eius operatio
nes eſt potentia, quemadmodum, qui eſt in pueris, intel
lectus, eſt ſecundum nos potentia eo, quod rerum for-
mas nondum nouit: habet autem aptitudinem ad eas co
gnoſcendas, & ſic eſt potentia, eo quod eius actus non-
dum nouit ea, quæ ſunt. Alexander autem ipſam intel-
lectus ſubſtantiam dicit eſſe in pueris potentia, & hoc
confirmat dicens, quod intellectus eſt potentia: Si autem
eſt potentia, ſecundū aptitudinem ſcilicet non habet for-
mam, ſed eſt tantū materia Quicquid enim eſt primū po
tentia, eſt in materia. Intellectus ergo ē materia: & formā
non habet, ne a forma perturbata, ad propriæ formæ co
gnitionem tendat, & formas ſibi contrarias non cogno-
ſcat. Sicut enim perſpicuum eſt coloris expers, vt nullo
penitus retento, & circa omnem uarietatis notam, colores
ſubminiſtret: ſic & intellectus, inquit, eſt formæ expers,
vt omnes formas cognoſcat. Hæc quidem Alexander:
valde autem errat. Si enim propterea eſt formæ expers,
vt omnia, quæ ſunt, cognoſcat, certe ſi eam rationē opor
tet extendere, neq; vſquam vlla ratione eſſe deberet. ſcit
enim & id quod nullo modo eſt. Et non ſolum ex hoc
Alexandrum ſubuertimus, ſed & ex ipſo Ariſtotele. Ipſe
enim Ariſto. animam formam formarum dicit, & hoc
eſt proprium Alexandri erratum, quod intellectum for
mæ expertem dixit, Dicit enim, potentia eſſe eius ſubſtan
tiam in pueris. Quod eſt autem potentia, eſt formæ ex-
pers. Plutarchi autem proprium eſt erratum, quod,
quæ ſunt Platonis, Ariſtoteli tribuit. Eſt enim Plato,
qui exiſtimat, puerorum mentem eſſe ſecundum habitū,
& rerum habere rationes, non autem Ariſtoteles. Plu-
tarchus autem exiſtimat ipſum quoque Ariſtotelem
hæc dicere. Qui fieri autem poteſt, vt non fallatur cum id
Ariſtoteles refellat? Puerorum enim intellectum dicit
nondum pictæ tabulæ eſſe ſimilem, eo quod ſit aptus
ad certas rationes ſuſcipiendas, non adhuc autem ſu-
ſcepit. Quare & communiter, & ſeparatim errant Ale-
xander, & Plutarchus. Age ergo nos veritatem dica-
mus. Sciendum ergo, nos opinari intellectum eſſe for-
mam eſt enim intellectus puerorum, forma, qui poten-
tia formarum eſt ſuſceptor. Et quatenus quidem forma
eſt, non eſt potentia, vt videtur Alexandro. Quatenus
autem eſt potentia formarum ſuſceptor, non habet re
rum rationes, vt Plutarcho videtur. Dicamus ergo de-
inceps ſignificata intellectus. Primum quidem ſignifica-
tum, eſt intellectus potentia ad res, ſicut eſt in pueris.
Eſt & intellectus ſecundum habitum. qui res ſcit, vt in
perfectis, qui res ſciunt, quieſcunt autem & ſecundū eas
non operantur. Tertium ſignificatum eſt, intellectus, non
qui exterius quidē venit, vt illi arbitrātur, ſed eſt ſimul ſe
cundum habitum, & operationem, ſicut eſt intellectus ꝑ
fectorum, qui res ſciunt, & cognitionem tractant, & ſecū
dum eā operatur. Sic nos ergo dicimus ſignificata intelle
ctus De particula autem animæ: qua anima cognoſcit, &

eſt ſapiens, & prudens. Intellectum appellat particulā animæ, non quod ſit minima pars animæ. Sed vt ſi quis vniuerſum mundum enumerauerit, & cum ijs ſolem quoq; ſtatuerit. deinde poſtremo dicat ſolem eſſe vniuerſi particulam Recte autē dixit, quia anima cognoſcit, & eſt ſapiens & prudens. Anima enim & cōtemplatiuā habet partem, & actiuam, & per id quidem quoq; dixit, quia eſt ſapiens, & prudens, actiuam eius partem declarauit. per id vero quod dixit, qua cognoſcit, contemplatiuā. Quid autē vult dicere, ꝙ de ea parte animæ, qua cognoſcit, & eſt ſapiēs & prudēs, quærere oportet an ſit æterna vel nō, ſiue ea ſit ſeparabilis, vel non ſeparabilis ſm̄ magnitudinem ſed ſm̄ rationē? Quidā autē pñtem cōtextū ſic ſunt interp̄tati, ſiue ſit intellectus a corpore ſeparabilis ſiue nō a corpore ſeparabilis, ſed ſolo ſit mentis ꝯceptu ſeparabilis, nō autem etiam actu. Hoc eſt ergo primū problema, ſeu diſputabilis quæſtio: An ſit intellectus ſeparabilis, & æternus. Plutarcho autem nequaquā placet præſens interpretatio, ſed eam quoq; valde damnat. Ipſe autem interpretans inquit, ꝙ Ariſtoteles volens dicere, ſiue ſit intellectus ſeparabilis ab imaginatione & ſenſu, ſiue eſt vna ſubſtantia, quæ ante intellectum quidem ſtatuit imaginationem & ſenſum, ſola autem ratione multa ſunt, hæc dicit, Quod enim ad ea reſpexit, ſex hoc clarū eſt, quod & ipſe nuper de his ceſſauit diſſerere. Neq; enim an ſit a corpore ſeparabilis, an nō quærit. Qui enim imaginationem a corpore ſeparatam eſſe dedit, quomodo de intellectu, qui omnes tranſcendit facultates, dubitare poſſet an ſit a corpore ſeparabilis, an nō? Magnitudinē autē accepit ſubſtantiam. Quare hæc eſt quoq; prima quæſtio an ſit intellectus ſubſtantia ſeparabilis ab imaginatione & ſenſu, an ſit vna omniū ſubſtantia, & ſola ratione differunt. Quoniam autem meminit Ariſto. immixti, & impaſſibilis, & ſeparabilis, ad oſtendēdum, quod eſt aīa immortalis: Alexander hæc tria corrumpit. Primū quidem Immixtum. Dicit enim eum immixtā dicere aīam, quoniam lex eſt in ijs, quæ miſcentur, vt primum quidem p̄ ſe ſint, & ſic cōmiſceantur. Ecce enim in mulſo primum q̄dem erat mel per ſe & vinum, & ſic deinde cōiuncta ſunt. Quoniam ergo non prius quidem per ſe exiſtens anima corpori cōmixta eſt, ſed ſimul cum generatione corpori cōmixta eſt, propterea immixtam dicit animam. Impaſſibilem autem, inquit, dicit, quoniam non ipſa animæ aptitudo paſſa eſt, ſed corpus ſecundum aptitudinem. Quoniam autē affectionem, ſeu paſſionē dicimus, ꝙ patiatur aptitudo, nunc autem non paſſa eſt, propterea ipſam dicit impaſſibilē. Separabilem autem, inquit, eam dicit ſecundum alteritatem, qua ratione omnino differt a corpore, vocans eam ſeparabilem. Hic autem male dicit. Qua enim ratione oſtendit animam rationalem, immixtā, impaſſibilem, ſeparabilem, eadē ratione in ſenſu quoq; oſtēdi poteſt. Nunc autem a ſenſu rationem diſcernēs, hæc dixis ineſſe rationali animæ. Non ergo ſenſui quoq; inerūt. Tu aūt hæc, tanquam animæ æternitatē ſignificent, & nō vt Alexā. Si enim eſt æterna, omnino eſt & a materia immixta, & ab ea iſeparabilis, & impaſſibilis, & hæc quidē obiter. Præſens aūt dictionis contextus, vt diximus, dicit obiter primum caput in enumeratione, ſiue eſt incorruptibilis anima, vel non, conſiderandum quā habet differentiā, & quomodo ſit intelligere. Ex hoc quidē quod dicit, quam habet differentiā, ſecūdum caput enumerat: in quo vult dicere differētiā rationis, & ſenſus. Ex eo aūt, quod dicit, quomodo ſit intelligere, tertium dicit caput.

Si quidem intelligere eſt ſicut ſentire, vel aliquid pati fuerit a ſenſili, vel aliud tale. Oportet ergo id affectione uacare.

Hic incipit a cōmunionibus rationis, & ſenſus. & videtur quidē a ſecunda cōmunione incipere, etſi inordinate. Oportebat enim eam, quæ eſt ex illo, quod eſt potentia, præcedere ex ea enim ſit ſecunda communio. Si enim ambo potentia, Quod autem eſt potentia vt actu ſit, paſſione, ſeu affectione opus habet: propterea & pati quoq; cōmune habent: Sed dici poteſt, ꝙ a prima communione incepit. Poſtquā enim dixit, ꝙ intelligere eſt vt ſentire, ſentire autem potentia: & intelligere ergo potentia. Inferius autem aperte dicit hanc communionem. Eſt autē, vt ſummatim dicam, eius quod hic dicitur, ſententia Si eſt ſicut ſenſus intellectus, pro eo, quod eſt, ſi ſuppoſueris intellectum eſſe ſimilem ſenſui: omnino intellectus aliquid fuerit patiens ab intelligibili, vt ſenſus patitur a ſenſili. Si aūt non patitur ab intelligibili, aliud quid tale eſt, pro eo ꝙ eſt impaſſibilis. Quoniam enim durum eſſe videbatur dicere, pati aut affici rationalem animam: propterea dixit, vel tale aliud ideſt affectio & paſſio, quæ perficiat, & nō quæ corrumpat. Deinde tanq; de ratione ſuum iudicium afferens, infert. Oportet ergo eſſe impaſſibile. Quare autē additur illud, Ergo? non ꝙ formarum eſt ſuſceptiua rationalis anima, propterea colligitur, eam eſſe impaſſibilem, & affectionibus non obnoxiam, hoc enim non ſequitur ſed quia dixit, Vel aliquid tale patitur, perfectiuam.ſ. & paſſionem, & affectionem, propterea collegit, quod quo ad hoc, eſt impaſſibile.

Suſceptiuum aūt eſſe formæ, & potentia tale, ſed nō hoc. & ſimiliter habet, ut ſenſitiuum ad ſenſilia, ſic intelligens ad intelligibilia.

Hic falſus eſt Alexander, & exiſtimauit eum eſſe formarum ſuſceptiuū: Dico autem intellectum, & eſſe potentia, ſed non hoc, id eſt, non formam. Male autem accepit illud: ſed non hoc Oportet autem illud, ſed non hoc, intelligere, ſed non actu hoc, quod intelligit, vt ſuperius diximus. Habet enim formam, vel potius forma eſt intellectus. ſed formam, quam cognoſcit. non habet actu, ſed potentia Potentia enim eſt intellectus intelligibilia, & ſenſus ſenſilia, & non actu.

Neceſſe eſt ergo, quoniam omnia intelligit, eſſe impermixtū ſicut dixit Anaxagoras, ut contineat, id eſt, ut cognoſcat.

Si vis, inquit intellectum omnia intelligere, eum a materia impermixtum præſupponere oportet. Si enim dixeris eum ex materia, ipſam non intelliget Certe & ob eam cauſam tactus, quod eſt ſibi ſimile, calidum non apprehēdit. Propterea autem & Anaxagoras, cum omnia eſſe ex ſimilaribus diceret, intellectum ex ijs non ſuppoſuit, vt omnia contineat ideſt vt omnia cognoſcat. Apud Anaxagoram enim κρατῶν, ideſt continere, eſt apud Ariſtotelem cognoſcere. & merito ea ex quibus eſt aliquid, ipſum nō cognoſcit. Alterū.n. eſſe vult id, qđ cognoſcit, ab eo, qđ cognoſcit. Alexāder aūt rurſus aliter intelligit. Ait .n. ꝙ ſi oīa intelligit: eſſe formis impermixtus, & formā non habet. Nos autem cum adiecta circūſtantia dicimus, eum eſſe formis impermixtum, quas cognoſcit. Nam & ipſe ex ſeipſo quoque forma eſt. Ad hæc autem dixerit Alexander. Si ſecundum vos intellectus eſt impermixtus ijs formis, quas cognoſcit, quoniam & ſeipſum cognoſcit: dicitur autem ipſe eſſe forma: ergo & ſeipſo eſt impermixtus intellectus: quod eſt abſurdum. Nos autem ei dicimus, quod vt intelligens, ab eo, quod intelligitur eſt impermixtus & alius.

Quod enim intus apparet, alienum arcet. & intercludit. Quare fieri non poteſt, ut eius ſit alia natura, quam hæc.

Quid dicit? Quod ſi eſſet intellectus ex materia ipſa materia intus apparens, & intercludens, prohiberet ipſum intelligere non ſolum ſeipſum, ſed & aliena intelligibilia, id eſt alia, Non eſt ergo ex materia. Potes autem & aliter ipſum interpretari, & dicere. Si aliquas formas eorum, quæ cognoſcuntur, haberet actu intellectus, ſed nō omnes potentia, perturbaretur, & non exacte cognoſceret. Sicut nec viſus, ſi ſit coloratum perſpicuum omnes colores exacte cognoſcet. Ac nos quidem ſic. Alexander vero dicit, quod hic etiam vult intellectum non habere formam ex ijs quoq; quæ infert. Ait enim non eſſe eius naturam, ſed tantum, quod eſt potentia. Nos autem dicimus, quod per hoc dicit non eſſe eius naturam Ariſtoteles, quatenus non eſt eius naturalis, vt actu habeat formas intelligibilium, vt Platoni videtur, ſed tantum potentia. Ipſe enim eſt forma, & actu eſt eius ſubſtantia.

Qui ergo dicitur intellectus animæ (Dico autem intellectum, quo cogitat, & exiſtimat anima) nihil eſt actu eorum, quæ ſunt priuſquam intelligat. Quare nec eum corpori eſſe mixtum rationi conſentaneum, Qualitate enim præditus eſſet, calidus: uel frigidus: uel etiam inſtrumentum aliquod eſſet, ſicut ſenſitiuo. Nunc uero nullum eſt.

Quoniam imaginatio quoq; dicitur mens paſſiua, dicit, ꝙ de ea nunc verba non facimus, ſed de intellectu, per quem cogitamus, & exiſtimamus. Intellectum autem hic communius dixit. per id enim quod eſt cogitare, cogitationem introduxit: per id autem, quod eſt exiſtimare, opinionem. Dicit, ꝙ intellectus nihil eſt actu, priuſquam intellexerit, ſed potentia, & potentia non eius ſubſtantia, ſed actus. & propterea intellectus, non eſt corpus. eſſet enim qualitate præditus, calidus, vel frigidus. Neq; vero vtitur inſtrumento corpore. Poteſt enim magna, & parua ſimiliter intelligere: quod ſenſus vtens inſtrumento, corpore, facere non poteſt.

Et recte quidem ii, qui dicunt animam eſſe locum formarum niſi ꝙ non tota, ſed intellectiua, neque actu ſed potentia formæ. Quod autem non eſt ſimilis affectionum uacuitas ſenſitiui, & intellectiui, manifeſtum in ſenſorijs, & ſenſu. Senſus enim ſentire non poteſt ex uehementi ſenſili, ut ſono, & magnis ſonis: nec ex uehementibus coloribus, & odoribus, uidere, & odorari. Sed intellectus, quando aliquid intellexerit ualde intelligibile, non minus intelligit, quæ ſunt minora, ſed etiam magis. Quod eſt enim ſenſitiuum, non ſine corpore: intellectus autem ſeparabilis. Quando autem ſic unaquæq; fiunt, ut ſciens dicitur, qui eſt ſecundum actum.

Laudat Platonem. Quoniam enim ſuperius dixit, ꝙ ſuſcipit anima formas intelligibilium, & ſic operatur, propterea laudat Platonem qui dixit animã eſſe locum formarum. Sed cum in duobus reprehendit: primum quidẽ ꝙ omnem animam dicit locum formarum, & non ſolũ rationalem, etiam ſi pro Platone dici poteſt, ꝙ ſolum rationalem animam dicit, alias autem animationes. & ideo dicit, Omnis anima immortalis etſi ergo animam formarum locum dicit, ſolam tamen dicit rationalem. Eum autem etiam in alio reprehendit, ꝙ actu dicit in anima formas, & non potentia. Ariſtotelis enim non pictæ tabulæ eam aſſimilat, & proprie dicit eſſe diſciplinam, Plato vero pictæ tabulæ, & diſciplinam dicit reminiſcentiam.

Hoc autem euenit: quando poteſt per ſe operari.

Quid dicit? Quod intellectus, qui eſt potentia, tunc eſt actu, quando ex ſcientia poteſt, & contemplatiue operari. Euenit autem intellectum ex ſcientia operari, quando per ſe poteſt anima operari. hoc autem non ſemper, vix enim in ſenectute.

Eſt quidem ſimiliter & tunc potentia quodãmodo, non autem ſimiliter ac priuſquam didicerit, uel inuenerit. & ipſe quidem ſeipſum tunc non poteſt intelligere

Et poſtquam res, inquit, didicerit, & quieſcit, eſt potentia intellectu. Non eſt autem ſimiliter potentia, ac erat, priuſquam didicerit, vel inuenerit. Priuſquam enim didicerit, vel inuenerit, eſt potentia intellectus ſecundum priorem ſignificationem eius quod eſt potentia, id eſt, ſecundum aptitudinem Poſtquam autem didicerit, eſt potentia ſecundum habitum, ꝙ erat ſecundum ſignificatũ eius quod eſt potentia, quod ipſe dixit, potentia quodammodo. Recte autem meminit diſciplinæ, & inuentionis, quia omnis ſcientia diſciplina, vel inuentione comprehenditur & in his finitur praxis, Dei benignitate, decima.

Quoniam autem aliud eſt eſſe magnitudinem, & eſſe magnitudine, & aquam, & eſſe aqua, ſic autem & in multis alijs, ſed non in omnibus. In nonnullis enim idem eſt eſſe carne, & eſſe carnem.

Cum tria de intellectu querere propoſuiſſet, vnũ quidem an æternus, vel corruptibilis, ſecundum autem, eius communionem, & differentiam ad ſenſum, ex quo eius rurſus apprehendebatur æternitas, & tertium, quomodo fit intelligere, prima quidem duo ſatis per præcedẽtia demonſtrauit, nunc autem reliquum ei demonſtrandum proponitur, & nunc examinat quomodo fit intelligere. Dubitat itaq; in principio Ariſto. Cum enim ſit duplex in nobis cognitio, hæc quidem irrationalis, vt ſenſus, illa vero rationalis vt intellectus, ſunt duplicia & ea, quæ cognoſcuntur, hæc quidem materialia & ſenſilia, illa vero immaterialia. Querit ergo per hæc Ariſtoteles, vtrum vnaquæq; cognitio proprium cognoſcit, vt irrationalis quidem materialia tãtum nouit, Rationalis vero, vt quæ ſit preſtantior, non ſolum nouit, quæ ſunt immaterialia, ſed & quæ materialia Et cum hæc eſſet dubitatio, fert ſententiam Ariſtoteles dicens, ꝙ rationalis nõ ſolum nouit immaterialia, ſed & materialia Qui enim nouit potiora, multo magis nouit, & deteriora. Si itaq; nouit immaterialia, conſiderabit omnino & immaterialibus deteriora, quod eſt, materialia Si enim intellectus, quod eſt rationalis cognitio, immaterialia ſolum nouit, materialia autem non cognoſcit, erit aliqua ex parte mens amens, & intellectus aliqua ex parte non intelligens. Cum materialia enim non intelligat, erit ex ea parte non intelligens. Atq; abſurdum eſt intellectum in aliquibus eſſe non intelligentem. Non ſolum ergo nouit immaterialia, ſed & materialia. Et hæc quidem Ariſtoteles. Poſſumus autem & nos exterius oſtendere, ꝙ materialia quoq; nouit intellectus. Si materialia enim nõ intelligeret, quomodo ſenſum corrigeret? Senſus enim remum in aqua confractum videt, & ſolum vnius pedis magnitudine. Intellectus autem corrigit, oſtendens, ꝙ neq; remus fractus eſt: & ꝙ ſol eſt maior terra. Quomodo ergo poſſet ſenſum intellectus corrigere, niſi materialia cognoſceret, hoc eſt ſenſilia? Et alio qui habemus regulam, ꝙ id quod ſcit rerum differentiã multo magis & res ipſas differentes nouit. Si ergo intellectus nouit differentiam immaterialium a materialibus, nouit ergo & materialia. Sed dices fortaſſis, eſt abſurdũ intellectum noſſe ea: quæ extra ſunt. Hæc enim ſcit ſenſus eo ꝙ materialia, & particularia cognoſcat. Intellectus enim quod eſt uniuerſale, tantum nouit. Eſt autem ſenſus ſcire particularia, quæ quidem ſunt materialia. Tibi autẽ ad hæc dicam, quod intellectus ſubiecto quidem vnus eſt, ratione autem diuerſus. Intellectus enim uel ſecundũ ſe ſolum operatur, & tunc vniuerſalia ſolum nouit. uel cũ ſenſu operatur, eo vtens inſtrumento, & tunc materialia nouit, & particularia, ſicut eadem recta ſubiecto quidem eadem, ratione autem diuerſa. Si enim quæ nunc recta eſt confringi poteſt, & inflecti, ſic & intellectus ſubiecto idẽ exiſtens, aliquando quidem cum recta habet conuenientiam, quando per ſeipſum operatur, & nouit immaterialia, aliquando vero cum recta confracta, quando ad ſenſum inflectitur. & eo inſtrumento vtitur, quando nouit materialia. Hoc eſt quidem primum dubium, & eius ſolutio. Secundum eſt dubium. pro quo tale quid prius preſumendum eſt, quod id, quod ab eo, quod eſt potentia in id, quod eſt actu, agitur, omnino alteratur. Alteratio autem eſt affectio, ſeu paſſio. Hoc preſumpto procedit deinceps dubium, Si materialia intellectus cognoſcit, ſcilicet ab eis patitur. Ab eis enim ducitur a cognitione quæ eſt potentia, ad cognitionem, quæ eſt actu. Quod autem ab eo, quod potentia, ad id quod eſt actu, ducitur, alteratur. Qđ aũt alteratur, patitur, Intellectus ergo a materialibus patitur. Et quoniam nihil patitur ab eo, quod eſt diſsimilis materiæ, clarum eſt ergo, ꝙ intellectus eſt eiuſdem materiæ cum materialibus. & eſt ipſe materialis, & corruptibilis, materialia enim corruptibilia. Quomodo ergo erit incorruptibilis, vel ſecundum Ariſtote. vel ſecũdum Anaxagoram, qui eum eſſe dicunt materiam impermixtum? Hæc eſt dubitatio, quam diſſoluentes dicimus. Male accepiſtis. ꝙ quicquid agit, etiam patitur. Hæc eſt enim falſa oratio. Tunc enim quod agit viciſſim patitur, quando eſt eiuſdem materiæ cum eo, quod patitur. Quoniam ergo intelľs non eſt eiuſdem materiæ cum materialibus, nõ eſt neceſſe ĩpm a mãlibus pati, qñ ipſa cognoſcit. Agit.n. & opifex nos bñficio afficiẽs, & tñ a nobis non ꝯ patitur.

patit. Quare ex agentibus ea ſola viciſſim patiūtur, quæ ſunt eiuſdem materiæ cum patientibus. Et hæc quidē ſolutio exterius aſſumpta, dicta eſt. Ariſtoteles autem aliā dicit ſolutionem, quam etiam alibi dixit, ꝙ duplex eſt paſſio, ſeu affectio, hæc quidem perfectiua, illa vero corruptiua. In corruptiua ergo validum eſt, quod dicit quod ſimile ſit agenti, quod patitur: Intellectus autem ſenſilia cognoſcens, perfectiua affectione afficitur: quæ impaſſibilitas potius dicitur quam paſſio. Quare rurſus non patitur intellectus. Quæ enim ab aliquo perficiuntur, non ſunt omnino eiuſdem cum eo materiæ, Ecce enim mundus perficitur ab opifice, & tamen non eſt eiuſdem cum ipſo materiæ. Rurſus quæ hic ſunt, reguntur a cœleſtibus & perficiuntur, & non ſunt eiuſdem cum illis materiæ. Rurſus aer perficitur a lumine, & non eſt eiuſdem cū ipſo materiæ. Quare & intellectus patitur quidem a ſenſilibus perfectiuam affectionem, ab eis autem perfectus, non eſt eiuſdem cum ipſis materiæ. Notandum autem, ꝙ etiam ſi dicimus eum perfectiuam pati affectionem, non ſubſtātiam intellectus attingit affectio, ſed eius operationem. Hæc eſt ſecūda dubitatio, & eius ſolutio. Quoniam autem hæc duæ dubitationes a materialibus occaſionem ſumpſere, æquum eſt & de materialibus hoc modo dubitare. Quoniam intellectus ſeipſum nouit, & ad ſe conuertitur, quomodo ergo nouit? Vtrum quatenus eſt intellectus, vel ſecundum aliud quidem eſt intellectus, ſecundum aliud vero intelligibilis? Si itaq; ſecundum aliud quidem eſt intellectus, ſecundum aliud autem intelligitur, clarum eſt ergo intellectum non eſſe ſimplicem, ſed compoſitum. Eſt enim compoſitus, quatenus intelligit, & quatenus intelligitur. Si autem, vt hoc abſurdum euites, dicas ꝙ quatenus eſt intellectus, itelligitur, in aliud abſurdum incidit. in tractatu enim de demōſtratiuo oſtēſum eſt, ꝙ illud, ſecundum quod, conuertitur. Si ergo quatenus eſt intellectus intelligitur, ergo & quatenus intelligitur, eſt intellectus, vt conuertatur. Si ergo quatenus intelligitur, eſt intellectus, colligitur, ꝙ id quod intelligitur, eſt intellectus. Et quoniam diſciplinæ intelliguntur, erunt & illæ intellectus: quod eſt abſurdum. Si autem dicis eum ſeipſum non intelligere, falſum dicis. Si enim ſeipſum non intelligit, quomodo nouit, ꝙ ſeparatur a corpore? Talis quidem eſt omnis dubitatio. ſed quia eſt obſcurior, eam in compendium redactam repetamus. Quoniam intellectus ſeipſum intelligit, vel quatenus, id eſt intellectus, intelligit ſeipſum, & quoniam illud, quatenus conuertitur: erit & quatenus eſt intelligibilis intellectus, vt colligatur omnia intelligibilia, & omnes diſciplinas eſſe intellectus. Vel ſecundum aliud quidem intelligitur, ſecundum aliud autem intelligit, & erit intellectus compoſitus, quod eſt abſurdum. Soluit autem dubitationē vno membro dicens, ꝙ quicquid eſt proprie intelligibile, eſt intellectus. Diſciplinæ enim non ſunt proprie intelligibiles, & propterea non ſunt intellectus. Sunt enim a nobis excogitatæ, & nos eas a materia ſeparauimus, quoniam ſunt materiales. Quæcunq; ergo non ex nobis, ſed ex ſe habent, vt ſint intelligibilia, ea ſunt intellectus. Nam & ſi angelos dixeris, ſunt & ij, ſecundum Ariſto. intellectus, & ſi eum dicas, qui in primo mobili circumagitur, quem opificē dicit, hic quoq;, ſecundum Ariſto. eſt intellectus. Sed quoniam nec Platoni videtur Deum eſſe intellectū, nec pijs dogmatibus, Deus enim eſt ſuper mentem ſeu intellectum: Vnde & πρόνοια quod eſt prouidentia, nominatus eſt, vt qui ſit πρὸ τοῦ νοῦ. i. ante mentem ſeu intellectum, age nos aliter dubitationem ſoluamus. Dicimus. n. ꝙ non colligitur, quicquid eſt intelligibile eſſe intellectū. Primum enim intelligibilia, vel ſunt proprie intelligibilia, vt quæ ſunt penitus immaterialia, vel non proprie, ſed quatenus ſenſilia, ſunt intelligibilia, vt lapis. Nunc autem de proprie intelligibilibus agitur. ſi autē ita eſt, erūt, quæ ſunt proprie intelligibilia, intellectus. & nihil abſurdum ſequetur. Secundo autem, ꝙ non colligitur, quicqd eſt intelligibile, eſſe intellectum: ſed quicquid ſeipſum intelligit eſſe intellectum. quid enim dicit dubitatio? Quatenus eſt intellectus, intelligitur ab aliquo, videlicet a ſeipſo. ſi vis ergo, cōuerte, per illud, quatenus, propōnem illam, & dic quatenus a ſeipſo intelligitur, eſt intellectus. Hæc eſt enim vera & recta conuerſio Si ergo ex conuerſione collectum eſt. ꝙ non vtiq; intelligibile, intellectus ſed quicquid a ſeipſo eſt intelligibile, intellectus, nō vtiq; quicquid eſt intelligibile, eſt intellectus. & non ſolum propter Deum Ariſtotelis ſolutione non contenti ſumus, ſed ꝙ etiam vniuerſalia ſunt intelligibilia, & non intellectus. Dicere autem ꝙ nō quatenus intellectus, ſeipſum cognoſcit abſurdum. Primum enim, vt diximus, erit duplex, eiuſdem formæ, & ipſe intelligens, & intellectus, & non totum ſeipſum cognoſcens. Quatenus enim intelligitur ſeipſum intelligit, & non quatenus intelligit, quare. quatenus intellectus, ſeipſum cognoſcit intellectus. Et hæc eſt tertia quæſtio. Quarta eſt quæſtio. ſi intellectus, ſeipſum intelligit, ſibi autem ſemper adeſt intellectus, cur non ſeipſum intelligit? Videmus enim, raro nos homines ad nos ipſos conuerti, ſed vel de Deo mente aliquid agitamus, vel de mundo: raro autem de nobis ipſis. Atqui oportebat ſeipſos ſemper intelligere, eo ꝙ ſemper ſibi adeſt intellectus, hæc quidem dubitatio. Dicimus autem ꝙ propter commixtionem. & conſiderationē eorum quæ ſunt hoc fit. ſicut enim, ſi duo adſint, & vnus quidem ſis amicus, alius autem illuſtris, & ſplendidus quiſpiam, amicum ne ſalutamus quidem, vt qui ſit familiaris, alteri autem dextram iungimus, ſic & intellectus cognoſcens, qđ ſibi ſemper adeſt, raro ſeipſum intelligit: ſed res mundanas, vel ſupermundanas ſepæ. Non quatenus ergo intellectus, intellectus nō ſeipſum ſemper cognoſcit, ſed hoc fit, propter eius operationem. ſicut enim in furore intellectus oīno non intelligit, eo ꝙ a ſe diuertitur, ſic & quando circa corpus ſtudens, res alienas agit, non ſeipſum cognoſcit, quo tempore non eſt actu intellectus, ſed potentia. Plotinus vero dicit, eſſe intellectum, qui ſeipſum ſemper cognoſcit: qui ſemper non ſeipſum cognoſcit. Vt rurſum accipias hunc quidem actu, qui ſeipſum ſemper cognoſcit, illum autem qui & potentia, non ſemper. Illud autem, ſemper cognoſcere, dicebat propter Platonē, qui dicit animam ſemper mobilem. Illud autem, ſemper mobilem, in hoc. q. ſemper viuum corpus faciat, accepit, ſed & in hoc, ꝙ ipſum ſemper cognitiuum reddat. Et ſemper quidem inquit, cognoſcit intellectus. Si autem non ſentimus etiam eum ſemper cognoſcere: hoc fit propter turbam & tumultū corporis. & in his cōtemplatio, Dei gratia, completur. Quoniam autem aliud eſt eſſe magnitudinem, & eſſe magnitudine: & aquam, & eſſe aqua. Dictum eſt & in predicamentis, & in Phyſica. ꝙ aliud eſt verbi gratia, hoc, & aliud, quod per hoc. Illud nempe, hoc, vtrunq; ſimul ſignificat, quod eſt formam cum materia, vt aqua, & magnitudo, Illud autem, per hoc, formā tantum ſine materia ſignificat, vt eſſe aqua, & magnitudine. Et in materialibus quidem rebus ſic eſt ſignificatio: In rebus vero immaterialibus idem eſt illud, hoc. & per hoc vt in Deo & ſigno, & talibus. Idē enim ſignificat in duobus caſibus. Hæc eſt ergo tota Ariſtotelis ſententia. Nunquid intellectus nouit in quibus aliud eſt eſſe hoc, & per hoc, id eſt materialia. an intellectus illa ſolum nouit, in ꝗbus idem eſt hoc, & per hoc. ideſt immaterialia. Magnitudinem ergo dicit vtrunque ſimul: magnitudine aūt eſſe, formam tantum & aquā: dicit vtrunq; ſimul: aqua autē eſſe: formam tantum. In nonnullis enim idem eſſe carnē: & eſſe carne non apto exemplo uſus eſt. In carne enim nō idem ſignificat hoc & per hoc. Hoc eſt enim in ſolis intelligibilibus alioqui diximus quod in materialibus quidē aliud ſignificat accuſatiuus & aliud ablatiuus. Hoc autem fecit propter ingenij magnitudinem contemptis exemplis vt ſæpe mos eſt.

Et alio, uel aliter habente, iudicat intellectus.

Adhuc quidem dubitat. ſunt hæc autem ſuperioribus coniungenda. ſuperius enim dubitabat an intellectus intelligit materialia. Nunc autem tanquam tacite conceſſerit eum materialia intelligere dubitat nunquid alia quidē ſui parte intellectus materialia intelligit, alia vero imma-

terialia. Hoc eſt ergo quod dicit. Vel alio, & alio iudicat, pro eo quod eſt, alia quidem ſui parte intelligibilia, alia vero materialia. Plutarchus itaq; & Alexander vult immateriali quidẽ immaterialia cognoſci, materiali autẽ materialia. Ariſtoteles autem dicit, ꝙ eodem intellectu ambo cognoſcuntur, & materialia, & immaterialia, ſed aliter & aliter habente, aliquando quidem vtens inſtrumento, corpore, in materialibus, aliquando autem non, vt in materialibus, & intelligibilibus.

Caro enim non ſine materia, ſed ſicut hoc ſimum, in hoc.

Hoc dictũ eſt defenſio oppoſiti dogmatis, vel nuper dictæ dubitationis. quoniam enim dubitauit dicens, nunquid intellectus alia quidẽ ſui parte materialia intelligit, alia vero immaterialia, per hæc defendit dubitationem, & dicit. Caro enim non eſt ſine materia, ſed res eſt materialis. ſicut enim hæc ſimitas in hoc eſt, pro eo quod eſt, forma immateria, ſic & caro forma eſt in materia. quare eſt rationi conſentaneum intellectum non eadem ſui parte intelligere materialia, & immaterialia.

Senſitiuo ergo calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quædam caro.

Hinc Plutarchus, & Alexander ſui dicti fidem faciunt. Ecce, inquiunt, dicit ipſe materiali materialia cognoſci, ſenſitiuo enim dixit calidum cognoſci. Quid nos ergo dicimus? quod non hoc dicit, ſed defendens dubitationem, deinde ab hoc loco veram ſolutionẽ adducit. Dicit enim intellectum ſenſitiuo vtentem inſtrumento, iudicare materialia, id eſt calidum, & frigidum. Deinde quoniam frigidi, & calidi meminit, non ſolum autem hæc caro iudicat, ſed & ex quibuſcunqu aliis eſt eius commoderatio, vt ſiccum, humidum, & huiuſmodi alia, non poterat autem in dictionis contextu omnium meminiſſe, ne nimis eam produceret, propterea breuiter reliqua ſignificauit ſubiungens. Et quorum ratio quædam eſt caro, hoc eſt, ex quibus conſtat ratio carnis, vel eius definitio. Intellectus ergo vtens ſenſitiuo inſtrumento, iudicat frigidũ, & calidum, & alia ex quibus conſtat carnis definitio. Et huius eſt opinionis Ariſtoteles, primum quidem ex hoc ꝙ ſoluit dubitationem, quæ dicit, ꝙ ſi intelligibile intellectus, erit, & lapis, qui eſt intelligibilis, intellectus. Illic enim dicit, ꝙ intelligibilia vel ſunt proprie intelligibilia, vel nõ ꝓprie, vt ſenſilia. ſenſilia ergo intelligibilia dixit, & nõ proprie. Qđ ſi ita eſt, ſic videlicet, ab intellectu ea intelligi exiſtimat. Et ex alio etiam probari poteſt, Ipſe eſt .n. qui dicit, ꝙ ſicut diſciplinæ ratione ſeparãtur, ſic & intellectus ratione a ſeipſo differt. ſi autem differt a ſeipſo ratione ſcilicet, ideo differt, vt cognoſcat materialia, & immaterialia. ſi ſola enim immaterialia cognoſceret quid opus eſſet differentia.

Alio autem, ſiue ſeparabili, uel ut obliqua, & inflexa habet ad ipſam, quãdo extẽſa fuerit. Carne enim eſſe etiã iudicat.

Hoc dictum rurſus interrogatiue procedit ex diuiſione interrogans. Eſt autem hæc ſententia, quoniam alio quidem intellectus materialia iudicat, alia vero immaterialia, nunquid hæ partes intellectus, per quas materialia iudicat, & immaterialia, ſunt a ſeinuicem ſeparatæ, vel ſicut recta eſt ſubiecto quidem eadem ratione autem diuerſa? Aliud eſt enim eſſe rectam, & aliud obliquam, & inflexam Et hic eſt quidẽ ſcopus interrogatiue autẽ oportet & ſic dictionẽ circumloqui. quæ in hyperbato dicta eſt. Aliud enim iudicat carne eſſe, pro eo quod eſt, alia parte iudicat immaterialia, ſic in hyperbato. Alio autem ſiue ſeparato, ab alia parte quæ materialia iudicat, vel vt recta inflexa ſubiecto quidem vnus eſt intellectus, ratione autem diuerſus.

Rurſus autem, in iis, quæ ſunt in abſtractione quod eſt rectum, ut quod eſt ſimum cum continuo enim.

Ad aliud venit exemplum diſciplinarum, & quid dicit? Quod ſicut ſimum, & rectum eſt omnino in ſubiecto continuitate. ſunt enim in aliquo corpore, continuo, & tamen ea continuitatis ratione ſeparamus, & dicimus, ꝙ quid eſt in his, ꝙ quid eſt eſſe, id eſt forma ſeparata, & aliud materia ipſa cõtinuitas. Declarauit id per hoc quod dixit, rectum eſſe. ſicut ergo in his formam a materia ratione ſeparamus, ſic & intellectus a ſeipſo differt ratione. Nunc autem pro hoc facit, quod ſunt materiales diſciplinæ. Materia enim eſt, vt dicit, figurarum continuitas Forma autem ipſæ figuræ. ſunt itaq; materiales diſciplinæ.

Quod quid eſt autẽ eſſe, ſi aliud eſt eſſe recto, & rectũ alio.

Si inquit, quod quid eſt eſſe, id eſt forma diſciplinarũ (quod quid eſt enim eſſe formam ſignificat) aliud habet eſſe rectũ id eſt aliud eſt hoc ab eo quod eſt per hoc; tunc aliquid aliud eſt quod alio, pro eo quod eſt, tunc alia ſui parte diſciplinas iudicat intellectus, & non ea, qua immaterialia iudicat ſi enim aliud eſt hoc ab eo. quod per hoc, ſunt. ſ. immaterialia. Et notandum eſt, vt Plutarchus in cõmentario ſignificat, ꝙ diſciplinas habere ſubiectum dicit Ariſtoteles, Eſt autem hoc, quod dicit, videlicet, ſi quod quid eſt eſſe. i. ſi forma aliud habet eſſe recto, quod eſt, ꝑ hoc, & alterum rectum. quod eſt hoc; ſunt materialia, ſi autem materialia, alia ſui parte intellectus hæc iudicat, & non, qua immaterialia iudicat.

Si enim dualitas alio ergo, uel aliter habente; iudicat, & omnino ergo, ut res a materia ſeparabiles. Sic & quæ ſunt circa intellectum.

Hoc vt ad aliquid, vt ad format, quæ ſunt in continuitate. quæ enim ſunt in abſtractione, vnam tantum formam ſignificant, quæ autem nõ ſunt in abſtractione, duo declarant formam ſimul cum materia. Et hæc merito dicuntur, vt materialia, & quę diuiſionem recipiũt vt duo. q̃ enim ſunt in abſtractione, vt q̃ ſunt indiuiſibilia ſunt vnitati ſimilia. Certe & inflexa recta, vt quæ ſit duo, materiale aliquid ſignificabat. Sunt ergo & diſciplinæ duplices, hæ quidem ſecundum ipſarum formam, ꝙ ſignificauit, cum dixit, Eſſe recto, vel ſecundum formam, & materiam, quod ſignificauit, cũ dixit, Rectum, Alio ergo, vel aliter habente, iudicat. Cõcluſio ꝙ neceſſe eſt vel alio & alio iudicare materialia: & immaterialia, vel eodem aliter habente, Deinde totius dicens dubij ſolutionẽ inquit: Omnino ergo, vt res a materia ſeparabiles, ſic & quæ ſunt circa intellectuum idest vt compendio dici poteſt, ſicut formæ ſolo mentis conceptu. & ratione a materia ſeparantur, non autem ipſa ſubſtantia, ſic & intellectus inſeparabilis, quod ad ſe quidem attinet, ſemper eſt vt q ſit ſubiecto ſemper idem, mentis autem conceptu, & ratione ſeparatur ad ea quæ cognoſcuntur.

Dubitauerit autem quiſpiam, ſi intellectus eſt ſimplex quid & affectione uacat, nec cum ullo quid quam commune, habet, ut dicit Anaxagoras: quomodo intelliget, ſi intelligere eſt aliquid pati? Si aliquid enim eſt ambobus commune, hoc quidem uidetur facere, illud pati.

Hic eſt ſecũda dubitatio, quæ dicit, ꝙ ſi intellectus ſenſilia cognoſcit patietur ab ipſis. Nihil autem ab eis patitur, quod non ſit eiuſdem cum eis ſubſtantiæ. Hoc enim ſignificauit, in cõtextu ſubiungens, ſi enim aliquid eſt cõmune ambobus, hoc quidem facit, illud vero patitur, pro eo quod eſt, ſecundum commune, id eſt, ſecundum materiam patitur. ſi ergo ea cognoſcit intellectus, & ab eis patitur, ſi autem ab eis patitur, eſt eiuſdem cũ eis materiæ. ſi autem eiuſdem cum ſenſilibus materiæ, non eſt intellectus ſimplex, ſed compoſitus. Hoc autem dictum eſt ſecundum reſolutionem.

Præterea, ſi intelligibilis & ipſe, uel enim etiam aliis intellectus inerit, ſi non ſecundum aliud ſit ipſe intelligibilis, unum aũt: aliquod ſpecie intelligibile, uel mixtum quid habebit, quod faci ipſum intelligibilem, ſicut alia.

Antequam ſecundi dubij ſolutionem dicat, tertium hic dubium proponit, & dicit, ſi ipſe intellectus eſt intelligibilis, quomodo ergo ſeipſum intelligit? Et primum dicit, ꝙ ſi quatenus intellectus, ſeipſum cognoſcit, erit in oĩbus intelligibilibus intellectus, ergo & in lapide, & erit lapis intellectus. Conuertitur enim. Hoc autem innuit contextu, cum dicit, Vel enim etiam aliis intellectus in

erit, pro eo ꝙ eſt, alijs intelligibilibus inerit, hoc eſt eſſe intellectus, vt omnia intelligibilia ſint intellectus, deinde priuſquam diceret aliud abſurdum, vtpote, ſi autem nō, quatenus eſt intellectus, cognoſcit, erit duplex & intelligens, & intellectus & non vndique ſeipſum cognoſcens: neq; enim intelligens, ante hoc infert ſecundi dubij ſolutionem, ꝙ intelligibile non eſt vnum numero, ſed ſpecie. eſt enim proprie intelligibile, & non ſpecie. Quod autem eſt ꝓprie intelligibile eſt & intellectus. Deinde infert aliud abſurdum a ſecundo: ꝙ ſi non quatenus eſt intellectus, cognoſcit, erit duplex, vt ſit diuiſibilis, & intelligēs. Hoc autem ſignificauit cum dixit, Aliquid habebit mixtum, quod facit ipſum intelligibilem, vt alia pro eo quod eſt, habebit aliquam compoſitionem. quæ cōpoſitio ſecundum aliud quidem facit ipſum intellectū, ſecūdum aliud vero intelligibilem, ſicut & alia intelligibilia. Non hoc autem dico, ꝙ alia intelligibilia ſunt compoſita: ſunt enim ſimplicia omnia intelligibilia: ſed habebit, inquit, aliquid intellectus, quod facit ipſum intelligibilem, vt faciebat alia immaterialia, intelligibilia.

Vel pati quidem eſt ſecundum aliquid commune.

Hic ſoluit duas dubitationes. & primū quidem ſecundam, quæ collegit, intellectum eſſe eiuſdem materiæ cum ſenſilibus, & dicit, eſſe nomen commune paſſionis ſeu affectionis. Hic eſt enim perfectiua: illa vero corruptiua. Affectio ergo, q̄ patitur intellectus, eſt perfectiua. quod autem eſt perfectiuum, non dicitur proprie affectio, vel paſſio.

Quare prius dictum eſt, quod potentia quodammodo eſt intelligibilia intellectus, ſed nullum actu, priusquam intelligat. Sic autem oportet, ut in tabula, in qua nihil actu depictum eſt, quod euenit in intellectu. Ac ipſe quidem eſt intelligibilis, ut intelligibilia. In iis enim, quæ ſunt ſine materia, idem eſt quod intelligit et q intelligitur. Scīa. n. contēplatiua, & ſcibile idē eſt.

Cum paulo ſuperius dixiſſet eſſe duplex intelligibile, & quod proprie, & quod non proprie, nunc dicit, quod intellectus potentia proprie eſt intelligibilia, quando autem ea intelligit, actu. Neq; enim habet, inquit, intelligibilia intellectus, niſi ea intelligat. Non pictæ enim tabulæ ſimilis eſt Et vide inquit, Iamblicus, ꝙ γραμματείῳ græce dixit, & non charte. γραμματεῖον autem non diceret, niſi γράμματα hoc eſt literas haberet. Hoc autem dixit, volēs animam puerorum, quod eſt intellectus potentia, habere rerum rationes. Quare ſi eam γραμματείῳ aſſimilauit, habet rerū vt rōnes, ſicut γραμματεῖον habet γράμματα, hoc eſt literas. Si aūt ἀγράφῳ dixit, i. nō ſcriptæ: itelligit male ſcriptę eo ꝙ, hēat exiles, & obſcuras literas Nā & ἄφωνον dicimus tragœdū ideſt mutum, eum qui eſt κακόφωνος. i. qui malam habet uocem. Quare & Ariſto. inquit, exiſtimat eſſe in anima intelligibilia, vt Plato. & omnium rationes, & eſſe reminiſcentiam, non diſciplinam. Hæc autem dixit, vt oſtenderet Ariſto. quoq; eſſe in eadē opinione.

At ipſe quidem eſt intelligibilis, ſicut intelligibilia.

Hic eſt tertij dubij ſolutio: ꝙ quidquid eſt proprie intelligibile, eſt intellectus. ſcientia enim contemplatiua, qđ eſt autem ſic ſcibile, idem eſt. quid dicit? Quod nihil abſurdum idem eſſe intellectum, & quod intelligitur. Quod eſt enim proprie intelligibile, quod dicit ſcibile, & qui eſt proprie intellectus, quod dixit ſcientiam, idem eſt. Illud autem, Proprie, additum eſt, ꝙ diſciplinæ non ſunt proprie intelligibiles, a nobis autem omnino intelligibiles dicuntur, quod a nobis effectæ ſint, & in noſtræ mentis agitatione verſentur.

Cur autem non ſemper intelligat, cauſa eſt conſideranda. in iis autem, quæ habent materiam, potentia ſolum eſt unumquodque intelligibile. Quare illic quidem non erit intellectus, ſine materia enim potentia eſt intellectus talium: Illi autem erit intelligibile.

Hic eſt quartum dubium, cur non ſemper intelligit intellectus & dubitat quidem, ipſum autem non ſoluit, nos autem iam ſoluimus. Sed poſt hoc rurſus euenit ad ſolutionem dubij dicentis, quod erūt intelligibilia intellectus, Cum enim dixiſſet, quod in proprie intelligibilibus verum eſt, nunc dicit, quod in materialibus, quæ ſunt intelligibilia potentia, & non proprie, non eſt idem intelligibile, quod intellectus. Intellectus enim res eſt materialia. Et in his praxis, Deo eſt gratia completur.

Quoniam autem, ſicut in omni natura eſt aliquid, hoc quidē materia unicuique generi, id uero eſt, quod eſt, quod omnia illa potentia, alterum autem quod eſt cauſa, & effectiuum, quod omnia faciat, quomodo ars ad materiam affecta eſt, neceſſe eſt & in anima has eſſe differentias. & eſt hic quidem intellectus talis, quod omnia fiat, ille uero, quod omnia faciat, ut quidam habitus, ut lux. quodammodo enim etiam lux facit eos, qui ſunt potentia, colores actu.

Poſtquam quatuor quæſiuit in intellectu, qui eſt potētia, venit deinceps & ad intellectum, qui eſt actu, & in eo decem quærit Primum quidem, quod omnia facit intellectus. Secundum autem, ꝙ ſubſtantia operatur. Neq; n. vt aliæ ſubſtātiæ operationes proponunt, ſic eſt & ī intellectu, qui actu eſt. Neq; enim ſubſtantia intellectus, qui actu eſt, proponit operationem, ſed ex ſeipſa, ipſa ſubſtātia ipſius eſt operatio, & non eſt ſubſtantia intellectus, q actu eſt, aliud ab eius operatione. Tertium, inquit, ineſt intellectui, qui actu eſt, quod ſemper intelligat & operetur, & ab operando nunquam deſiſtat. Quartum, quod eſt animalis. Quintum, quod immortalis, & quod ſeparabilis. Sextum, quod cum habitu, & luce habet proportionem. Sicut enim lux non ipſa facit colores, ſed quæ ſunt, formas apertas reddit, ſic & intellectus. qui actu eſt, res non facit, ſed formas imprimit & inſculpit in eo, quod poteſt. Octauum, quod qui eſt potentia intellectus, ab eo qui actu eſt, differt tempore, & ipſo ſubiecto. Nonum, obliuiſcitur intellectus. Decimum, quod ſemper cum imaginatione operatur. Hæc ſunt capita dictionis cōtextus, quæ dicit ineſſe intellectui, qui actu eſt. Et cum nihil aliud dixiſſet, interpretes ad multas, & varias vias verſi ſunt, alijs aliter accipientibus intellectum, qui actu eſt. Alexander quidem actu intellectum appellauit vnum omnium principium, ſiue intellectum, qui eſt foris. Marinus autē intellectum actu dixit, non vnum omnium principium, ſed quēdam dæmonis intellectum: vel Angelicum. Vt ſemel itaq; dicam, nec noſtrū dicit intellectum, qui actu eſt, nec eum, qui eſt vnius omnium principij. Plotinus autem actu intellectum intellexit humanum intellectum, hunc quidem ſemper operantem, illum vero aliquando. Errauit autem Plotinus ex Platone. Cum enim ex illo audiuiſſet, eſſe ſemper mobilem aīam, exiſtimauit eum illā ſemper mobilem dicere, quod ſemper intelligat, & propterea eſſe exiſtimat intellectum ſemper intelligētem. Plutarchus autem, quod & nos ponimus, non exiſtimat eſſe apud nos duplicem intellectum: ſed ſimplicem. & hunc ſimplicem dicit non ſemper intelligentem, ſed aliquando intelligentem Exiſtimat ergo Plutarchus intellectum: q actu eſt, eum dicere humanum, quem putat etiam quandoque intelligere. Tot fuerunt opiniones de intellectu, q actu eſt, quatuor numero, Alexandri, Marini, Plotini, Plutarchi. Eſt vnaquæque earum probabilibus ad ſui defenſionem rationibus vtitur. æquum eſt ergo exponere, quid vnaquæque pro ſe afferat. Alexander quidē dicebat eſſe actu intellectum, primam cauſam. Errabat autem ex eo, ꝙ audiret, eum omnia facere. Quis eſt enim, q omnia facit, niſi prima cauſa? Si ergo dicit Ariſtoteles, ꝙ. qui ſecundum actum eſt, intellectus omnia facit: videlicet intellectum ſecundum actum, primam cauſam dicit, & quod rurſus dicit cum ſubſtantia concurrentem habere operationem intellectum, qui actu eſt: quod eſt ſoli Deo proprium. Neque enim noſter videtur intellectus per potentiam facere operationem. Et rurſus quod ſemper operatur Hinc ergo fallebatur Alexāder, & dicebat hæc nulli, niſi ſoli Deo, conuenire. Eſt enim ſolius Dei proprium cum ſubſtantia concurrentem habere operationem, & ſemper operari, & agere, Plotinus autem fallebatur, ex

eo quod eſt ſemper operari, & ſupponebat eſſe in nobis intellectum ſemper operantem, & eum dicebat eſſe actu itellectum. Marinus autem vtriuſq; rationibus vtens, Dęmonis intellectum dicebat Ariſtotelem diceret. Humanus enim non eſt, eo quod dicit eum omnia facere, & per ſubſtātiam operatur, & ſemper intelligit. Sed neque, qui exterius eſt, intellectus, Si enim dicit, Cum luce & habitu habet proportionem, & ꝙ cum imaginatione operatur & obliuiſcitur, non ſunt autem hæc itellectus, qui exterius aduenit. Dicere ergo, quod cum luce, & habitu habet proportionem, oſtendit hæc eſſe propria alicuius intellectus, qui eſt medius inter exterius accedentem, & humanum, nempe angelici intellectus. Nam & lumē eſt medium inter id, quod illuminat, & quod illuminatur. & habitus eſt medius inter aptitudinem, & propenſionē, his autem intellectum aſſimilauit. Quare intellectum ſcilicet dicit medium quendam inter eum, qui exterius intercedit, & humanum. Plutarchus autem ſe iuſtis rationibus defendit, dicens, ꝙ eſt hic de anima tractatus, nec fuit quod Ariſtoteles de intellectu, qui exterius aduenit, diſſereret, ſed actu intellectum appellat humanum. Deinde aduerſus ea, quæ a tribus, Alexandro, inquam, Marino, & Plotino dicuntur, communis fit incurſio. Inuenimus n. Ariſtotelem dicentem, quod actu intellectus ſubiecto quidem idem eſt, tēpore autem diuerſus ab eo, quod eſt potentia, & quod actu. Nam cum prius ſit potentia, actu poſtea factus eſt. Si hæc ergo in contextu dicit Ariſtoteles, videlicet nec Deum nunc dicit intellectum, qui eſt ſecundum actum, vt Alexandro videtur. Deus enim non erat prius potentia, ſed eſt actu, vt qui ſit fons bonitatis. Neque dęmonius, vel angelicus prius eſſet potentia. Nā & nos vult Ariſtoteles eſſe actu intellectus. Quare male quoq; dicit Marinus. Sed & Plotino aduerſatur. Si enim ſecundum eum, ſemper agit, non erat prius potentia. Ariſtoteles autem dicit, quod erat prius potentia. Per hæc ergo clarum factum eſt, ꝙ nec Deum dicit, nec dæmoniū ſiue angelicum intellectum, nec intellectum, qui ſemper operatur. ſed de eo intellectu agit, qui eſt i nobis. Hæc eſt prima oppugnatio. Secunda autem hæc eſt. Quomodo dicit Ariſtoteles, quod intellectus ſolus eſt immortalis, & æternus? Ait enim. Et hoc ſolum eſt immortale, & æternum: Siue enim primam cauſam intellexerimus, non eſt ſola immortalis, Sunt enim & alia immortalia. nec ſi angelicum, vel dæmonium intellexerimus, is eſt rurſus ſolus immortalis. nam & prima cauſa eſt immortalis. Nec rurſus ſi, ſecundum Plotinum, intellexerimus intellectū qui ſemper intelligit is eſt ſolus immortalis. Sunt enim & alia immortalia, vt qui aliquando intelligunt. intellectus, neque enim ſoli intellectus qui ſemper intelligūt ſunt immortales, ſed & qui quandoq; intelligunt ſecundum Plotinum. Quare & hæc eſt communius aduerſus eos incurſio, quod ipſi non inueniant, de quonam intellectu dicit Ariſtoteles, cum dicit eſſe ſolum immortalem. Qui autē dicunt intellectū humanū aliqñ intelligere, & hoc ſolū eē, & nos non habere alium intellectum: poſſunt reſpōdere, & ſic dicere, ꝙ cum multa ſint, quæ hominem perfectum & abſolutum conſtituant, ſolus intellectus eſt immortalis & æternus. Illud ergo ſolus ad ea, quæ hominem perficiunt, & complent, referendum eſt. Plotinus autem hāc reſponſionem pro ſe afferre non poteſt. Duos enim ſupponit intellectus, eum, qui ſemper intelligit: & eum, qui quandoque. Quem ergo poteſt ſolū dicere immortalē? Siue enim, eū ꝗ ſemp intelligit, fallitur: Nā & iis ꝗ aliquādo intelligit, eſt immortalis. Siue eum, qui quandoque intelligit, dicat immortalem, ſed & qui ſemper intelligit, ſecundum eum. Quare nec Plotinus dicere poteſt, quomodo nos dicimus, ſolummodo immortalem intellectum. Pulchre aūt adiectū eſt, imortalē, & æternū eſſe intellectum. Nam & irrationalis, & vegetatiua ſunt quidem immortales, non autem æternæ. Si enim vitam ſuppeditant, nihil autem ſuſcipit contrarium eius, quod ſuppeditat: Si ergo vitam habent: & ſunt immortales, nō autem æternæ. Æternum enim dicitur, ſecundum id, quod ſemper eſt. Immortale autem, ſecundum id, quod eſt ſemper viuere. Quare intellectus ſolum ex iis, quæ ſunt in nobis, & ſemper eſt, & ſemper viuit. Irrationalis autem, & vegetatiua ſemper quidem viuere dicitur, nō autē ſemper eſſe. Quare & hoc humano intellectui ineſt. Hæ ſunt communes incurſiones aduerſus tres. Aduerſus Alexandrum autē, & Marinum hoc poſſumus dicere, quod eum, qui eſt ſecundum actum, intellectum ſeparabilem dicit, non ſeparatum. Prima autem cauſa, quā dicit Alexander eſſe actu intellectum, vel dæmonius, ſeu angelicus, quē dicit Marinus ſunt ſeparati, non autem ſeparabiles. Separabile quidem ſignificat, quod nondum quidem eſt ſeparatum, ſed poteſt ſeparari: Illi autem ſunt iam ſeparati, & prima cauſa, & dæmonius ſeu angelicus intellectus, nō ſolum ratione, ſed & ſubſtantia quod eſt, ſubiecto. Quare & ex ipſis verbis textus incurſio eſt, ꝙ dixerit eum, qui eſt ſecundū actum, intellectum eſſe ſeparabilem, & non ſeparatum. Sed & alia eſt incurſio, ꝙ hunc, qui eſt ſecundum actum intellectum animalem appellat. Non autem prima cauſa eſt animalis, o Alexander, nec dæmon, ſiue angelicus, o Marine. Quare nec eum, qui eſt ſecundum actum, intellectum, nec angelum, poſſumus intelligere, nec primā cauſam: ſed eum ſolum, qui in nobis quandoq; operatur, humanum. Et, quod in contextu dicit intellectum, qui eſt ſecundum actum, cum imaginatione operari. Non autem prima cauſa cū imaginatione operatur, nec dæmon, nec angelus: ſed ſolus, qui ē in nobis, intellectus. Et hæc ergo communis eſt aduerſus Alexandrum, & Marinum incurſio. Aduerſus Alexandrum autem ſeorſum, hæc poſſumus dicere: Quomodo poſſumus mente comprehendere, ꝙ intellectum, qui eſt ſecundum actum, primam cauſam dicat? ſi quidem luci & habitui eum comparat. Prima enim cauſa ſubſtantia eſt, & non habitus, & ſubſtantias producit. & nullam cum luce habet proportionem, ſed cum ipſo ſole. Quare & hoc ei, qui in nobis ineſt, intellectui cōuenit. Et rurſus dicit Ariſtoteles quod ſicut lux non facit colores, ſed eos eſſe manifeſtat, ſic & intellectus omnia facere videtur, quod omnia manifeſtet. Eſt autem abſurdum hoc de prima cauſa dicere. Prima enim cauſa ipſam ſubſtantiam producit eorum, quæ ſunt, & nihil eſt quod ipſa non fecerit. Et rurſus o Alexander, ipſum habitum appellauit. habitus autem eſt, ꝙ eſt ſm potentiā. Prima autem cauſa nullo modo eſt potentia Et rurſus de eo dicit Ariſtoteles, quod ſubiecto quidem idem eſt, tempore autem diuerſus ab eo, quod eſt potentia, & actu. Prima autem cauſa nullo modo ſe prius quid habet vel potentia, vel actu. Et alioqui obliuiſci quoque dicit intellectum, hoc autē qui inerit ei, qui eſt exterius? Qui enim ineſt in nobis, intellectus, is eſt qui obliuiſcitur, per eam, quæ eſt corpus, habitudinem impeditus. Quæcunque ergo dicit Ariſtoteles conuenire ei intellectui, qui eſt ſecundum actum, ea dicit de humano intellectu, qui a potentia fertur in actum. Hoc autem demonſtratur, ſi ea, quæ illi non ineſſe videntur, dico autem omnia facere, & ſubſtantia operari, & ſemper intelligere, oſtendemus ei ineſſē. Scire ergo oportet, ꝙ omnia facere dicitur intellectus, ꝗ actu eſt, quod omnium typos deſcribat in intellectu, qui eſt potentia. Quare & eum Plato ſtylo quo ſcribitur, aſſimilat. Ariſtoteles autem ex ſeipſo ipſum ſcriptorem ſupponit. Si enim qui potentia eſt intellectus, ſit omnia qui ergo actu eſt omnia facit. Quare hoc in intellectu humano ineſſe poteſt. Qui enim exterius aduenit, non deſcribit omnia, quæ ſunt in intellectu potentia, ſed is qui in nobis actu eſt. Ei autem conuenit & aliud, quod dicit, quod per ſubſtantiam operatur. Et ut hoc intelligamus, paulo altius præſumamus. Sciens neque anima eſt ſolum, neq; ſcientia ſolum, ſed eſt quid ex vtriuſque commixtū. Cōponitur enim ſciens ex anima, & ſcientia, & proportionem quidem habet anima cum materia, ſcientia cum forma. Et quoniam cuiuſuis rei, vt in Phyſica nouimus, magis ſubſtantia eſt forma, quam materia, ſubſtantia ergo ſcientis eſt ſcientia, & ſciens ſecundum ſciētiam operatur. Oſtenſum eſt autem ipſam eſſe ſcientis ſubſtantiam. Neque enim ſecundum aliam illam, & ſublimem contemplationem, quod ſicut in Deo ipſa eſt actu ſubſtantia, Nam

in animis: & alijs ſubſtantijs, ſeorſum a prima cauſa, & ſubſtantia eſt, & potẽtia, & actus. Subſtantia ergo operari dicitur, ꝗ ſcientia dicatur veluti ſubſtantia animæ. Ex meliori ergo intellectum nominauit. Quoniã enim actu agit, & operatur intellectus, & actu exiſtens operatur. in omnibus autem actu melior eſt ſubſtantia, propterea ergo volens dicere eum actu operari, dixit, ſubſtantia, vt ab vno precioſiore totum ſæpe ſignificamus. O mihi dilectum Teucer caput. Et hoc ergo conuenit intellectui hominis qui actu eſt. Actu enim exiſtens intelligit. Qui autem eſt exterius, ex ſeipſo actus eſt. Quod autem, quatenus precioſum quid eſt, ſubſtantiam accepit, declarat dicens, Quod enim hoc ſic eſt, clarum. Agens enim eſt patiente precioſus, & principiũ materiæ. Qua de cauſa ſubſtantiam, vt precioſiorem accepit. Porro & tertium ei conuenit, ꝗ intellectus ſemper intelligit non, vt Plotinus putat, ꝗ ſemper ipſe per totum intelligit, non enim vnũ numero intellectum ſemper intelligere dicimus, ſed ꝗ in toto mundo humanus intellectus ſemper intelligit. Quod ſi ego non intelligo, alius quid certe intelligit. Et ſucceſſione illud ſemper fit, ne apud nos deficiat Dei illuminatio. Si enim non ſemper intelligimus, quando non intelligimus, deficeret. Si autem ſic dicimus illud, ſemper intelligere, hoc ineſt in humano intellectu. Semper enim intelligere dicimus non in vno ſecundum numerum, ſed in omnibus, ſicut & hominem ſemper viuere dicimus, non propter Socratem, ſed ꝗ homo quiſpiam ſemper viuit. Vel quod ſemper dicitur intelligere, quoniam poteſt ſemper intelligere. Qui enim habet intellectum, in quacunq; hora vult, intelligit. Quare hoc humano ĩtellectui ineſt. Qui enim exterius accedit intellectus, qui vnus eſt numero, omnia intelligit. Et hæc qdem dicta ſunt ad exprimendã contemplationem. plurimũ aũt a nobis laboris ſuſcipitur vt hæc decem capita in dictionis contextu oſtendamus, eaq; dilatemus. & in his finitur contemplatio. Quoniam ſicut in omni natura eſt aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, illud vero, ꝗ omnia illa potẽtia. Ex his gdẽ vult oſtẽdere, ꝗ oĩa facit intellectus, & eſt animalis. Orationẽ aũt ſic producit, ꝗ ſicut in naturalibus, & artificialibus eſt, quod eſt potentis & quod efficiricẽ cãm dixit, ſic & in aĩa, inquit, eſt intellectus potentis, & intellectus actu. Et p̃ hoc gdẽ ꝗ dixit, In aĩa oſtẽdit eſſe aĩalem. actu ergo oĩa facit, ex quo habes, ꝗ oĩa facit. Ecce ergo duo capita quare aũt. poſtq̃ dixit in vnaquaq; natura, dixit & in vnoquoq; gñe. Dic, ꝗ illud, In natura, vniuerſalius dixit, Hoc vero vnicuiq; gñi, particularius, vt ſit eiuſmodi, ꝗ ſicut in vnoquoq; aĩali, quod, naturam, dixit, eſt, ꝗ eſt potẽtia, & quod actu, ſic & in vnoquoq; genere ſunt hæc, vt humano, vel equino, vel hoc, vel illo. Vt habitus quidã, ſicut lux. Lux enim quodãmodo facit colores, q ſunt potentia, eẽ actu colores. Ecce aliud propriũ intellꝰ. ꝗ cum habitu, & luce proportionẽ habeat, & merito. Queadmodum. n. lux facit colores viſibiles, non. n facit ipſos colores, ſed ipſorum operationem profert, & ſicut habitus opationẽ producit, non ſubãm, ſic & q eſt in nobis, intellectus operationem profert, non ſubãm. & ideo cum his habet proportionem. Si autẽ hæc ita ſunt. non de diuino intellũ agitur. ille enim ſubãs producit. Porro & ſm aliud habet noſter intellꝰ proportionẽ cum habitu non ꝗ ſit qualitas, ſed quemadmodum ſe habet habitus ad id, q. eſt primum potẽtia. ipſum enim pficit, ſic & qui eſt ſm actum, intellectus, ea quæ ſunt potẽtia intellectus, perficit. Eo autẽ, ꝗ illum luci aſſimilauit, falſus eſt Alexãder, propterea quod dixit Ariſtoteles ipſum omnia facere ſicut lux, ſed falli non debuit. adiecit enim Ariſtoteles, quodammodo, Deus autem non quodammodo omnia facit, ſed per omnem modum omnia facit.

Et ſic intellectus ſeparabilis, & immixtus, & affectione uacuus, cum ſubſtantia ſit actu, Semper enim precioſius eſt quod agit eo, quod patitur, & principium materia.

Ecce aliud proprium dicit, ꝗ eſt ſeparabilis, & cur nõ diximus in contemplatione id, quod immixtum eſt, & impaſſibile, cum intellectum diceret? Quoniam hæc comprehendũtur inſeparabili, ꝗ. n. eſt ſeparabile, eſt imixtũ, & impaſſibile. Per hoc autẽ quod dicit, Cum ſubſtantia ſit actu, aliud dicit proprium, ꝗ ſubſtantia operatur. Et ꝗ hoc ſecundum id, quod eſt precioſum, accepit, ſignificat. dum dicit, ſemper enim quod agit melius ẽ eo, quod patitur, id eſt quod actu eſt, eo, quod ẽ potentia. Quod enim agit, actu eſt, quod patitur autem potentia. Et principium materia eſt precioſius. Principiũ dico formam. Et ſubſtantia ergo vt precioſior nunc dicta eſt, non quod intellectus habeat ſubſtantiam ſine potentia, hoc enim eſt in intellectu, qui eſt extra, non in eo, qui in nobis eſt. Hic enim habet potentia.

Idem eſt autem ſcientia ſecundum actu, quod res.

Hoc in medio tmerieiectt, quod qui ſecundum actum eſt, intellectus ſit res ipſæ, ſicut intellectus, qui eſt potentia, potentia res ipſæ eſt.

Quæ autem ſecundum potentiam, tempore prior eſt, in uno omnino autem nec tempore, ſed non quandoque quidem intelligit, quandoque uero non intelligit.

Aliud dicit proprium intellectus, ꝗ qui eſt potentia, intellectus, tempore prior eſt eo, qui eſt actu. & ne quis dicat ꝗ hoc falſum eſt in vniuerſo mũdo, hoc ſcilicet alio actu, alio potentia, prius eſt, inquit. Non enim quandoq; operatur intellectus, quandoq; vero nõ, in vniuerſo mũdo, ſed ſemper. Alio actu non potẽtia, prius eſt. Et ex hoc habes aliud proprium, ꝗ ſemper intelligit. Propterea ergo dixit. ꝗ in eodem homine, quod potẽtia eſt, prius eſt eo, quod actu eſt, non in vniuerſo mũdo. In vniuerſo. n. mundo, dicunt nonnulli, nihil alio prius eſt, nec quod potentia eſt, eo quod actu eſt: neque quod actu eſt, eo quod eſt potentia. Si enim æternus eſt mundus ſecundum Ari. neutrum altero prius eſt, ſed ſunt contemporanea. Et hoc ſimile eſt ei, quod vulgo apud idiotas quæritur, vtrum ſit prius ouum, an gallina. Hoc autem innuit cum dicit, Omnino autem nec tempore, pro eo quod eſt, in toto mundo. & omnino, pro eo quod eſt, in vniuerſum ſeu ĩ totum, & mundane, tempore autem præcedit id, quod actu eſt, id, quod eſt potentia.

Separatus autem, eſt tantum id, quod eſt.

Et hoc rurſus interiectum eſt, quod quando intellectus fuerit ſeparatus, & ſit ſecundũ actu, tunc ſit id quod eſt, id eſt proprie intellectus. Qui enim eſt potentia, non eſt proprie intellectus.

Et hoc ſolum immortale, & æternum,

Ecce rurſus aliud dicit propriũ, ꝗ immortalis, & æternus eſt intellectus. Hoc autem ſolum dixit eorum, quæ hominem conſtituunt. Solus enim hic eſt æternus. & immortalis. Irrationalis enim, & vegetatiua anima, vt dictũ eſt, immortalis quidem eſt, non autẽ æterna. Immortalis autem dicitur, etiam ſi corruptibilis putetur, quoniam nõ quatenus eſt anima, corrumpitur, ſed quatenus eſt in corpore, quamobrem Plato quoque dicit omnem animam immortalem, hoc dicẽs de vegetatiua, & irrationali. Materia autem viceuerſa æterna quidem eſt, ſed non immortalis, quamobrem intellectus exitij expers dicitur, vt qui ſit & æternus, & immortalis. Vide autem, ꝗ hoc non dicit de intellectu, qui eſt exterius, Illud enim. ſolum, in neutero poſitum, ad id, quod ſuperius dictum eſt, conſtruitur quod μόριον ἐστι ψυχῆς .i. pars eſt animæ, vt ſit ſenſus. Hæc autem pars animæ eſt & immortalis, & æterna, qui autẽ eſt exterius, non eſt pars.

Non meminimus autem, quod hoc quidem eſt affectione uacuum paſſiuus autem intellectus, corruptibilis.

Vide, ꝗ aliud proprium dicit, ꝗ intellectus obliuiſcitur. Plutarchus quidem dicit, q. hoc tãquam aduerſus dubitationem dictum eſt, quæ dicit, Cur intellectus nõ ſemper intelligit, ſiquidem intus habet cognitiuam facultatẽ? & ſoluens dicit, quod hæc cauſa eſt, quod ipſe cum imaginatione operatur, illa autem corrupta, non amplius per illam operatur, & non per ſeipſum. Dubitane autem hoc modo. Certe obliuiſcitur intellectus particularium, quæ in alia vita egit, in quibus imaginatio coopata eſt, quod

ca corrupta ſit cur ergo eorum non meminit intellectus, quorũ typos ab imaginatione retinuit, & q̃ ipſe per ſeipſum operatus eſt? Scimus enim ꝙ ipſi etiam Ariſtoteli videtur, eſſe quædam quæ intellectus agit ſine imaginatione, vt ad ſeipſum conuerſionẽ, incorporeorum cogitationem, ad diuina conuerſionem vniuerſalium cognitionẽ & vt ſemel dicam, quæcunq; ſine ſenſu intelligit, ea etiam ſine imaginatione intelligit. Ad quod dici poteſt, ꝙ ſi in morbo particulari diuertuntur. & eorum, quæ nuper acta ſunt, obliuiſcũtur, vt etiam Thucydides ſcribit, dicens, eos ſuipſorum eſſe oblitos, quanto magis in totius vitæ mutatiõe obliuiſcũtur eorum, quæ paulo ante facta ſunt. Ex hoc autem tria habet placita, ꝙ imaginationẽ corruptibilem exiſtimat, ecce enim dicit intellectum paſſiuum eſſe corruptibilẽ, & aliud placitum, quod quẽ dicit intellectum non recordari, eũ impaſſibilem & affectibus nõ obnoxiũ dixit. qui enim eſt exterius, nõ dicitur obliuiſci.

Et ſine hoc nihil intelligit.

Aliud proprium dicit, quod ſine imaginatione intellectus nõ agit. Vide autẽ, ꝙ hoc dictũ opus habet aliquo, quod ipſum parumper recreet & leniat. Non enim ſemp agit cum imaginatione, niſi forte dixeris, quod quando circa particularia verſatur. Vel dic etiam aliud. quod ſine imaginatione paucæ ſunt operationes. Nam & quando circa diuina operatur, præter currit imaginatio, ĳs, quæ figuris, & typis carent, typos & figuras imponens. Et ꝓpterea eam Plato dicit extremum malum. ſi ergo fere in vniuerſum cum imaginatione operatur, quod fit vt plurimum pro eo quod ſemper accepit. Vel dic etiam aliud ꝙ intellectus ſemper cum imaginatione operatur. Si enim omnis ſciæ principium eſt, ſenſus & ſi defecerit ſenſus, & imaginatio deficit. ſi autẽ imaginatio deficit, & intelligibilia. Quam ob cauſam & ĳ qui ſunt a natiuitate cæci, nec de coloribus imaginantur, nec intelligunt. Clarum eſt ergo quod ſine imaginatione intellectus non agit. & his finitur, Deo eſt gratia, praxis, praxis, deo annuente quartadecima

Indiuiſibilium itaque intelligentia in ĩs eſt, circa quæ non eſt falſum, in quibus autem falſum eſt, & uerum, iam quædam eſt compoſitio mentis conceptuum.

Poſt intellectum potentia, qui habuit quatuor capita, & intellectum actu, qui decem, quæ dicta ſunt, habuit capita, venit deinceps ad intelligbilia. Sciendum autem. ꝙ in rationali quidem anima ab intellectu incipere oportet, vt qui ſit intelligibilibus manifeſtior, in irrationali autem a ſenſilibus, vt manifeſtioribus. Vbiq; enim a manifeſtioribus doctrinæ initium capiendum eſt. Poſtquam ergo de intellectu docuit, venit ad intelligibile. Dicit ergo, intelligibile eẽ indiuiſibile. Ex hoc autem ne exiſtimaueris, quod intellectum dicat ſola indiuiſibilia noſſe. Nouit .n. & indiuiſibilia, & ea quæ diuiduntur, ſed indiuiſibiliter, & centrice nouit, quæ diuiduntur. Nam & centrum circulum, ſeminis inſtar, continet. Omnia ergo intellectus indiuiſibiliter intelligit Hoc eſt enim proprium intellectus, quod diuiſibilia colligat, & vniat, & ea indiuiſibiliter intelligat. Quod autẽ etiam diuiſibilia indiuiſibiliter nouit aperte oſtendit quod ipſe dixit, vt agitur de demonſtratiuo ſyllogiſmo, non ſolum eſſe ſcientiam, ſed & ſcientiæ principium, quo terminos nouit, principium ſcientiæ, intellectum appellans, ſcientiam autem cogitationem, & ecce intellectum determinare, & indiuiſibiliter dicit res cognoſcere. Q̃m ergo de indiuiſibili agitur, ſcire oportet ꝙ quinque modis accipit indiuiſibile. Dicitur enim indiuiſibile, terminus. Scimus enim propoſitionem duos habere terminos ſubiectum, & p̄dicatum. Quemadmodũ Propoſitio eſt, Plato ambulat. Et Plato, eſt terminus, & ambulat, terminus, & vt ſemel dicam, terminus eſt, vt in libro Peri hermenias didicimus, vox ſimplex. Hoc eſt ergo primum ſignificatum indiuiſibilis, terminus Secundũ eſt ſignificatum, continua magnitudo. Hæc.n. eſt potentia quidem diuiſibile, actu autem indiuiſibile. Tertiũ aũt eſt ſignificatum, quod eſt in quantitate indiuiſibile, vt pũctus, vnitas, nunc. Hæc enim ſunt quæ in quantitate ſunt indiuiſibilia. Quartum ſignificatum indiuiſibilis, eſt materialis forma. Ipſa enim non diuiditur, ſed quod ei ſubiectum eſt. Quintum ſignificatum eſt forma immaterialis. Hæc ſunt indiuiſibilis quinque ſignificata. Vnde & dubitatiões duas mouere poſſumus, vnam quidem, quomodo a termino alia quatuor indiuiſibilia diſtinxit, ſiquidẽ & alia quatuor ſunt termini? Vnumquodq; enim eorũ eſt vox ſimplex, & propterea terminus: Namq; enim ꝓpoſitio eſt, ſi dicas, continua magnitudo, nec rurſus propoſitio eſt, ſi dicas, forma immaterialis. Vnus enim terminus eſt ſolum vnumquodque eorum. Ex vno autem termino ſolum non fit ꝓpoſitio. Si hæc ergo ita hñt, q̃o ea a termino diſtinxit, ſiquidem ipſa quoq; ſunt termini? Hæc eſt prima dubitatio. Ad quã dicemus, quod aliud eſt dicere terminum ſimpliciter, & aliud eſt dicere, talem terminum. Primum ergo indiuiſibilis ſignificatũ terminum ſimpliciter ſignificat, alia vero quatuor talem terminum. Non ergo preter rõnem, ſed cum magna rõne id, quod eſt ſimpliciter terminus, a tali termino diſtinxit, & hæc eſt ſolutio. Secundum hoc dubium mouent, cur formam materialem a magnitudine ſecreuit? Atqui ipſa magnitudo eſt forma materialis. Informi enim materiæ prima forma, ante omnes alias formas, hæc accedit magnitudo. primum enim quantitatẽ, deinde ſic qualitatẽ ſuſcipit. Si ergo magnitudo immaterialis forma eſt, cur ipſam a forma materiali ſeiunxit, ſiquidem magnitudo ſub formam materialem educitur? Hæc eſt dubitatio, ad quam dicemus, ꝙ non quãuis materialem formam a magnitudine diſtinxit, ſed illam, que accedit poſtquã magnitudinem materia ſuſcepit. Materia enim formæ magnitudine ſuſcepta, manet in mentis conceptu, reliquis autem formis ſuſceptis, fit ſenſilis. Seiunxit ergo formã quę eſt actu, a forma quæ eſt in intellectu i. a forma magnitudinis. Ea enim etiam ſi materiæ acceſſerit, ipſam intellectu ſ edinget: neque enim videri poteſt materia magnitudine prædita per ſe ſine alia forma, niſi intellectu tantũ. Quare etſi materialis forma eſt magnitudo, ipſam tñ a forma materiali ſecreuit, non quauis, vt iam dixi, ſed ab ea, quæ actu eſt, & quæ ſenſilem oñdit materiam. Quare ſub diuiſionem aliquam cadunt hæc quinque indiuiſibilis ſignificata. Eſt aũt hæc diuiſio. Terminus vel ſimplr eſt terminus, vel talis. Si itaque eſt ſimplr terminus, facit vnũ ſignificatum indiuiſibilis terminũ Si vero eſt talis terminus, vel eſt potentia quidem diuiſibilis, actu autem indiuiſibilis. Si ergo potentia quidem eſt diuiſibilis, actu autem indiuiſibilis, vel per ſe eſt diuiſibilis, vel per accidens. Si ergo fuerit per ſe diuiſibilis, facit continuam magnitudinem, ſi aũt per accidens fuerit diuiſibilis, facit formam materialem, & ſic quidem eſt, ſi potentia quidem fuerit diuiſibilis, actu autem indiuiſibilis. ſi autem & potentia, & actu eſt indiuiſibilis vel cum materia quidem eſt, & facit indiuiſibile, quod ẽ in quantitate, vt vnitatem, punctum, nunc. Vel eſt ĩmateriale, & facit formam materialem. Q̃m ergo ex diuiſione didicimus, ꝙ quinque ſunt ſignificata indiuiſibilis, videamus deinceps, quomodo intellectus vnumquodq; eorũ intelligit. ſciendum ergo, ꝙ intelligit terminum, qui eſt indiuiſibilis, cum ſit ipſe indiuiſibilis, vt vocem ſimplicem. Quare neque vt vera, neque vt falſa. Circa enim ſimplices voces non conſideratur nec verum, nec falſum, ſed circa compoſitas. Et quamnam ob cauſam in contextu falſum tantum meminit, & non itidem veritatis? Dicit.n. In indiuiſibilibus quidem intelligentia, circa quæ non ẽ falſum, & non ſubiunxit, & circa quæ non eſt veritas? Nouit enim in libro Peri Hermenias, non ſolum falſum, ſed & verum non eſſe in ſimplicibus vocibus Quomodo ergo ipſe in contextu ſolius falſi meminit? Et dicimus ꝙ in libro, qui eſt poſt naturalia, quem Metaphyſica vocant, incõtraria eſt opinione ei, ꝙ in libro Peri hermenias dixerat In libro enim Peri hermenias, nec verum, nec falſum dixit conſiderari circa ſimplices voces, ſeu in terminis, ſed in propoſitionibus verum, & falſum apparere dixit. In Metaphyſicis autem ait in ſimplicibus vocibus, ſeu in terminis, falſu quidem non conſiderari, ſed conſiderari veritatem. Intellectus enim quãdo ſimplici aggreſſio

ne ſe applicans ad vnamquamq; ſimplicem vocem, idem eſt autem dicere, terminum, ſeorſum, & per ſe intellexerit vere intellexit nullo alio adiecta, vt dum dicitur, Ambulat, intellectus quidem protinus inceſſum intellexit. nullo alio adito, ſed per hoc tantum. Rurſus in comedendo. mãducationẽ, & cibi comminutionem protinus intelligit, hoc eſt dentem conuerſione circumagentem, ſine alia additione. Hoc itaque dicit in Metaphyſicis, nunc autẽ eum tractatum ſequitur, & propterea a ſimplicibus vocibus veritatem non arcet, ſed ſolũ falſum, eo ꝙ intellectus nunquam fallitur, ſed eſt ſemper verus, ſecundum Plotinum dicentem: Intellectus vel attigit vel non attigit. Quare errare nõ poteſt. ſciendũ autẽ ꝙ duplex eſt veritas, vel ſubſtantiua, vel falſo oppoſita. ſubſtantiua quidem, vt ſi ita dicam. Hic homo eſt proprie Hoc autem dico, vt ad eũ qui eſt ĩ pictura. Ille enim non eſt homo proprie: Illud ergo, eum eſſe, vel ſubſiſtere, de ſolo homine vere dicitur. Hæc cum de intellectu dixiſſet, ꝙ terminum vere cognoſcit, conuertitur ad cogitationem, & dicit ipſam non ſolũ eſſe veram, ſed etiam falli. Iam vero & aliud eſt, ꝙ intellectus quidem omnia vniformiter nouit, cogitatio autem, vt in compoſitione, & non idem eſt. Intellectus enim, vt continuum, & vnum nouit, quod nouit. cogitatio autem vt compoſitum ex multis, ipſum nouit: quemadmodũ in porta, ipſa enim ex multis lignis eſt compoſita. Et ſimilis eſt cogitatio Empedoclis amicitiæ, que ea compoſuit, quæ ſunt ex contentione diuiſa. Certe & ab Empedocle dictum eſt, quod niſi eſſet amicitia, multorũ vertices collo carentes germinaſſent, hoc eſt, fuiſſent capita ſine collo niſi eſſet, quæ ea connectit, amicitia. Tertium ad hæc dicit eſſe cogitationis propriũ, ꝙ ipſa fallatur, vel propter prędicatum, vel propter tp̄s ſi enim dixero, Homo allatus vel eſt, vel erit, vel fuit, falſa eſt propoſitio, propter p̄dicatum terminum, dico autem allatum. ſi autem dixero, Heri Troiana fuerunt, hic propter tempus fuit falſa propoſitio. in æternis autem circa id tantum, quod prędicatur, fit falſum: non ita autẽ & circa tẽpus. ſi enim dixero, erat, vel eſt, vel fuit Deus, ſemper verum dico. Quod.n. ſemper eſt, dico. In non æternis autem, & ſecundum tempus, falſa fit propoſitio, & ſecundum prędicatum. ſecundum prædicatũ quidẽ, vt ſi dixero. Hircoceruus eſt nũc, falſum enim extitit, nõ ſecundum tp̄s nunc, ſed ſecũdum prędicatũ eſt, & rurſus ſi dixero. Vmbra nũc eſt corpus, falſum extitit, non ſecundum, nunc, non ſolum enim nũc non eſt corpus, ſed neque erat, neq; erit, ſed ſecundum id, qd' dixit, corpus eſt. Quare ĩ generabilibus falſum fit dupliciter in cogitatione, vel ſecundum prædicatum, vel ſecundum tempus in æternis autem ſecundum prædicatũ tantum, Intellectus autem nihil habet horum. Semper.n. omnia intelligit, & non habet falſum, nec ſecundum prædicatum, neq; ſecundum tempus. Quartum autem in his dicit cogitationis propriũ, quod ipſa quidem circa propoſitiones verſatur, intellectus autem circa terminos. Qñ autem dico circa propoſitiones, ne exiſtima me hoc dicere iuxta modum dictum in logica, ꝙ circa affirmationẽ verſatur, tanquam compoſitionem, quoniam ipſa componit prędicatum cum ſubiecto, circa negationẽ autem, vt diuiſionem, quoniam ipſa negat, & diuidit prędicatũ a ſubiecto, nõ albus enim, inquit, homo: nunc enim dicimus quod cogitatio & circa affirmationẽ verſatur, vt diuiſio, & compoſitio Si enim affirmatio, quatenus quidẽ coniungit, compoſitio dicitur, quatenus autem eſt in duobus quæ poſſunt diuidi, diuiſio eſt Negatio autem, etiãſi dicit, non albus Socrates, ei nigrum coniungit, & rurſus eſt compoſitio, eſt & diuiſio: quatenus album ab eo ſeiũgit, & ſic nunc cogitatio dicitur circa propoſitiones verſari Hæc cum dixiſſet: tanquam per digreſſionem, quoniam dixit, quomodo intellectus intelligit terminũ: quærit deinceps, quomodo intelligit indiuiſibilẽ magnitudinem, quod erat ſecundum indiuiſibilis ſignificatum. hoc autem eſt & tertium. Magnitudo enim eſt tertium, & totum enim eſt, & partes habet, & eſt compoſitum. Et vt totum quidem, ipſam intellectus ſine tempore intelligit, & in inſtanti. Neque enim poteſt intellectus ipſam in tempore intelligere. Omne enim tempus eſt diuiſibile, Si enim indiuiſibili intelligere. & quod intelligitur quod eſt magnitudo, eſſet diuiſibile. Sicut enim habet tẽpus, ita & magnitudo. Atqui eſt indiuiſibile actu, vt totum enim ipſum intelligit, totum autem eſt indiuiſibile. non ergo ipſum in tempore intelligit, ſed in inſtanti. ſiue nũc. Quod niſi ſine tempore. & ĩ inſtanti ea intellectus ſciret, non amplius totum intelligeret in ipſo tempore & inueniretur aliquando non cognoſcens. Cogitatio autem in tempore ipſam cognoſcit. Atqui & vt partes habentem ipſam intelligit magnitudinem intellectus diuerſas partes in diuerſis inſtantibus intelligens, vnamquamq; partem actu nunc intelligens, vt compoſitum autem, ipſas non amplius intelligit intellectus, ſed cogitatio. Cum ergo magnitudo tribus modis intelligatur, vt totũ, vt partes habens, vt compoſitum. duo quidem intellectus intelligit, vt totum, & vt partes habentem. Vt compoſitum autem, cogitatio. Materialem vero formam nouit intellectus, non vtiq; per ſe, ſed per mediam imaginationem. Senſilia enim nõ poteſt per ſe intelligere intellectus, opus enim habet imaginatione. Hæc ergo nouit per intermediam imaginationem Non autem, quia per intermediã imaginationem intellectus intelligit, iam propterea diuiſibiliter intelligit. Ineſt enim & ĩ imaginatione aliqd ĩdiuiſibile, & quod hoc verum ſit, manifeſtum eſt, eo ꝙ primi typi a ſecundis non delentur: nempe, ꝙ in ea, videlicet, ſiquid indiuiſibile. Et ſecundum hoc indiuiſibile eam intelligit intellectus, vt ipſam rurſus indiuiſibilem intelligat Rurſus, quod in quantitate eſt indiuiſibile, intelligit intellectus ſecundum negationem. Sicut enim lucis negatione tenebras intelligimus, ſic numeri negatione intelligimus vnitatem, & tẽporis negatione, inſtans, & quod nunc eſt & magnitudinis negatione, punctum Quare ſecundum negationem intelligimus, quod eſt in quantitate indiuiſibile. Si quis autem dicat, & nigrum ſecundum albi negationẽ cognoſci, fallitur. Ambo enim formã ſortita ſunt, & ambo agunt: hoc quidem congregans, illud vero diſgregãs, & ambo per ſe affirmatiue cognoſcũtur. Niſi forte nigrum pro tenebris acceperis, vt illud, Nigræ mortis. & hæc quidẽ noſter intellectus negatiue cognouit. Diuinus autem intellectus omnia affirmatiue, & applicatiue cognouit, præter malum. Hoc enim non nouit, vt id nõ faciat Quod enim nouit, id & facit. Eſt eius enim ſubſtantialis cognitio. & ideo dictũ eſt. Dixit & facta ſunt. Hoc autẽ ſacræ ſcripturę verbum poteſt duobus modis exponi. Quoniam ꝙ cognoſcit, & dicit, hoc etiam fit: vel qm̄ eſt repentina, & q̃ momento tẽporis perficit, eius operatio, ꝓpterea dictum eſt, Dixit & facta ſunt. Ex hoc autẽ habes quoddam corollarium, quod ſequitur. Si enim negatiue dicit intellectum operari, non vtiq; de intellectu diuino verba facit. & ſic qui in nobis ẽ intellectus, cognoſcit id quod in quantitate eſt indiuiſibile. Immaterialem autem formam cognoſcit ſecundum hæc quinque. Vel enim vt cauſam, idq; vel effectiuam, vel perfectiuam. Neque enim vt finalem tantum, vt quidam putant, ipſam cognoſcit, & vt non habẽtem contrarium, ipſam cognoſcit. Noſtro enim lumini, & bono eſt aliquid contrariũ, Apud ipſum autem non eſt, cognoſcit autem ipſum, vt & quod intelligit, & quod intelligitur. Intus enim habens Deus cognoſcendi facultatem, etiam ſeipſum intelligit. Quoniam ergo hæc dicta ſunt, in his finitur contemplatio, Deo eſt gratia.

Vt qui unum ſint, ut ait Empedocles, certe multorum quidẽ uertices colli expertes germinarunt, deinde amicitia componit ſic & hec ſeparata cõponuntur.

Vide quid dicit, quod intellectus quidem vera ſolum nouit, in ijs autem, in quibus eſt falſum, & verum, hoc ẽ cogitationis, & in ijs, in quibus eſt compoſitio, rurſus eſt hoc cogitationis. Et ecce duo interea dixit cogitationis propria. Hanc autem, inquit, compoſitionem, tanquam vnum, diuidit cogitatio. & recte dixit illud tanquam. Neque enim, vt vnum proprie nouit ipſa. vt vnum enim noſſe proprie eſt intellectus, ſed vt in appoſitione vnũ

ipſam nouit intellectus. Quare & cum Empedocles amicitia ſocietatem habet, quatenus illa quoque in appoſitionem vnit, & non peoprie.

Vt incommenſurabile, ſiue diſcrepans, & diameter.

Quid vult dicere? Quod etiam iuxta prædicatum vel vera eſt, vel falſa cogitatio. Si enim dixerit diametrum cōmenſueabile, fallitur propter prædicatum, cōmēſueabile: Eſt enim ſemper incommenſurabilis, & diſcrepans lateee. Si aūt dicat, Incommenſurabilis, & diſcrepans eſt diameter, vera eſt propter peædicatum.

Si autem eorum, quæ fiunt, uel futura ſunt, tempus, ad unum mente agitās, & compones. Falſum enim ſemper in compoſitione. Nam & album non album, quod non album, compoſuit. Contingit autem & diuiſionem omnia dicere: Eſt ergo non ſolum *uerum uel falſum, q; Cleon eſt albus, ſed & quod erat, uel erit.*

Quid per hæc dicere proponit? Quod ſecundum tempus recte, vel male compoſitum, fit falſum, vel verum in rebus Si enim dicis, Erunt Troiana, falſum dicis peopter futurum tempus. Si autem dicas, Fuerunt, verum dicis ꝓptee tempus præteritum. Semper enim, inquit, in compoſitione eſt verum, vel falſum, non in eebus ſimplicibus. Si enim album Socratē dixeris non album, falſum dicis. Et ſi non album dixeris album, falſum dicis propter compoſitionem non congruam. Et quia vtrunq; dixit affirmationē & negationem eſſe compoſitionem: dici aūt, inquit, poteſt ambo quoq; eſſe diuiſionē, quia ſunt ex rebus diuerſis: & fieri poteſt, ut diuidantur in terminos, ex quibus ſunt compoſiti. Recte autē dixit illud Contingit: certe dici quidem poteſt affirmatio, diuiſio, vt quæ aperte diuidat in ſubiectum, & peædicatum negatio autem quędam compoſitio, vt quæ ex ſubiecto, & p̄dicato cōponatur. Et hic quidem ſic dicit: in logica autem affirmationem quidem dicit compoſitionem, negationem autem diuiſionē. Sed & ꝙ erat, vel erit qd dicit? ꝙ ſi ſit p̄dicatus falſus, q in vnoquoq; tempore dicitur, falſa eſt. Vt ſi dixeris Cleonē album, qui nō eſt albus, & ſi dixeris, ꝙ eſt albus, vel erat, vel fuit, falſum dicis propter prædicatum? Tempus enim in hoc differentiam nō inducit & vide, ꝙ alia quoq; duo ꝓpria cogitationis adiecit, ꝙ eſt circa negationē, & affirmationē verſari, quā cōpoſitionē appellauit, & eā eſſe falſam, vel propter prædicatum, vel propter tempus dixit.

Quod autem unum facit, hoc intellectus unumquodq;.

Hoc eſt quod & ſuperius dictum eſt in hyperbato aūt orationem ſic lege. Quod autem facit vnumquodq; horum vnum, intellectus. Diximus enim ꝙ īntellectus etiam diuiſibilia indiuiſibiliter intelligit. Et vide ꝙ pro eo, qđ eſt intelligere, facere dixit valde admirabiliter. Sicut enim id, quod eſt, omnibus eſſe impertit & pulchrum pulchris vt pulchea ſint ſic & intellectus ſecūdum ſuam ipſius ſimplicitatem, & vnitatem, quæ ſunt compoſita, facit ſimplicia. Tanquā enim ſimplicia, ea intelligit intellectus, & non vt compoſita.

Indiuiſibile autem quoniam duobus modis, uel potentia, uel actu, nihil prohibet intelligere indiuiſibile, quando intelligit lōgitudinem. Indiuiſibile enim actu, & in tempore indiuiſibili.

Ad ſecundum indiuiſibilis venit ſignificatum, quod ē magnitudo, ſiue continuum. Vel potentia quidē eſt diuiſibile, actu autem indiuiſibile, vt magnitudo, vel actu quidem diuiſibile, potentia autem indiuiſibile vt aqua. Intellectus ergo, inquit, & quod eſt potētia diuiſibile, vt actu, indiuiſibile nouit, & quod eſt actu diuiſibile, vt potentia indiuiſibile. Nouit autem hæc, inquit, & in tempore indiuiſibili, ne in dimidio ſit dimidium. Vocat autem tempus indiuiſibile, inſtans & quod nunc eſt, male dicens. Inſtans enim, & illud, nunc, non eſt tempus, ſed principium temporis Nunc autem dico momentum. Si autē acceperis illud nunc, quod eſt in latitudine, hoc & principium habet & finem & tempus eſt. Nunc autem de momento temporis, quod nunc eſt, a nobis ſermo habetur. Non quia autē duobus modis eſt indiuiſibile, dixit, ꝙ ſolum eſt indiuiſibile duobus modis, ſed ꝙ ſecundū ipſam magnitudinis ſectionem in duo tantum diuiditur. Magnitudo enim vel potentia eſt indiuiſibilis, vel actu. Longitudo autem actu quidem eſt continua, potentia autem diuiſa. Longitudinem autem nunc audi, pro eo quod eſt cōtinuum. Dicit ergo, nihil eſſe, quod prohibeat intellectū longitudinem, non quatenus eſt diuiſa, īntelligere, ſed quatenus continua. Eſt enim actu continua. Hoc autem vt cōfirmatorium accepit eius, quod ſuperius dictum eſt, qđ compoſita intellectus. vt ſimplicia, apprehendit.

Similiter enim tēpus diuiſibile, & indiuiſibile, ut lōgitudo.

Quoniā dixit, ꝙ in indiuiſibili tempore intelligit, ne quis dicat, ꝙ tēpus eſt indiuiſibile, dicit tempus eſſe & diuiſibile, & indiuiſibile, male dicens. Ipſum enim, Nunc, accipit pro tempoee indiuiſibili, neſciens, ꝙ eius, qđ ē quantū, peincipia non ſunt quantitate prædita Principium ergo temporis non eſt tempus.

Dici ergo poteſt, quod in utroque dimidio cogitet. non poteſt autem, niſi fuerit diuiſa, præter quam potentia.

Hoc rurſus eſt confirmatorium eius, quod ſuperius dictum eſt, ꝙ quatenus tempus eſt indiuiſibile, id mente cōprehendimus, & non quatenus eſt indiuiſibile. Decem pedum lignum in dimidio fortaſſe temporis dimidiū ligni mente concipimus, quod eſt quinque pedes, & in alio rurſus dimidio temporis, alios quinque pedes Quod quidem non ſic videtur. magnitudo enim, inquit, nō ē actu indiuiſibilis, vt dicas, quod dimidium in dimidio temporis intellexit, ſed eſt potentia tantum diuiſibilis. Intellectus autem ipſum, vt actu indiuiſibilem, nouit.

Seorſum autem utrunq; dimidiorum intelligens, tempus etiā ſimul diuidit, tunc autem ueluti magnitudines. Si autem, ut ex utriuſq;, & in tempore. quod eſt in utriuſque.

Illud autem intelligens, pro eo quod eſt, cogitans, dixit, abuſiue loquens. Nunc enim ab eo de cogitatione agitur. Quoniam enim dixit, intellectum indiuiſibiliter intelligere, dicit, ꝙ cogitatio diuiſim, & ſeorſum vnūquodq; nouit Porro & quādo ipſa vnita nouit, & ſimul: ſic ipſa nouit, vt magnitudines ex duobus quibuſdam compoſitas, quod dixit, ex ambobus, & in tempore ea nouit, quod eſt, in vtriſq;, ideſt diuiſa: & non amplius, vt magnitudinem, ſed vt diuerſas magnitudines Hoc eſt enim quod dicit, veluti magnitudines. & recte additur illud, Velut magnitudines. Vna enim ſubijcitur magnitudo, quam ſi ſecundum diuerſa tempora intelligit intellectus, erūt magnitudines, quod actu vna eſt magnitudo, quod eſt abſurdum.

Quod autem eſt, non ſecundum quantitatem, indiuiſibile, ſed forma, id in indiuiſibili tempore intelligit, & indiuiſibili intelligentia animæ.

Tertium eſt ſignificatum indiuiſibilis. Quaſi diceret. ꝙ continuū quidem nihil prohibet intelligere, vt indiuiſibile. Quod autem eſt forma vnum, & indiuiſibile, circa cōtrouerſiam ī indiuiſibili tempore, & in indiuiſibili animæ facultate cognoſcitur Quæ eſt autē indiuiſibilis animæ facultas, niſi ſcilicet intellectus?

Per accidens autem, & non quatenus illa diuiſibilia, id quo intelligit, & in quo tempore, ſed quatenus indiuiſibilia. Ineſt enim & in his qui ī indiuiſibile, ſed fortaſſe nō ſeparabile, quod facit unum tempus & magnitudinem.

Materialem inquit, formam intellectus indiuiſibilem intelligit per accidens. Per ſe enim materialis forma eſt in diuiſibilis, quatenus etiam cum extenſione aliqua conſideramus in infinitum factam continui diuiſionem. Per accidens autē dicuntur habere indiuiſibile, eo ꝙ ex eis exterius, & aliunde acceſſerit vnio: Hoc eſt ergo, quod dicit, non quatenus pro eo quod eſt, non ſicut formæ illæ materiales ſunt diuiſibiles, ſic eas intelligit intellectus, ſed etiā ſi ſint diuiſibiles, ipſas indiuiſibiliter intellectus intelligit, quia eas indiuiſibili ſui parte anima intelligit. Eſt autem indiuiſibilis animæ pars intellectus, & in tempore indiuiſibili. Expone autem & ſic, ꝙ foemas, & ſpecies intellectus cognoſcit in tempore indiuiſibili, & ī indiuiſibili animæ facultate per accidēs: eo ꝙ ne illæ quidem per ſe ſunt

indiuiſibiles: ſed habent vnicum per accidens. Quid eſt ergo, quod intellectus intelligit per accidens? & dicimus ꝙ ipſe quidem a natura habet, vt indiuiſibiliter intelligat. Per accidẽs autem indiuiſibile intelligit, qm̄ ipſis intelligibilibus accidit, vt ſint indiuiſibilia per accidens. Quidam autem dicunt ipſum dicere animam imaginationem. & quid vult dicere, ꝙ vtens imaginatione intellectus formam materialem intelligit? Vtitur autem inquit. Indiuiſibili parte imaginationis. Habet enim partem indiuiſibilẽ vt oſtenditur ex hoc, ꝙ ꝗ ſunt in ea primi typi, a ſecundis non delentur Per accidẽs autem, inquit diuiditur & imaginatio, ꝙ ſit in ſubiecto diuiſibili. Nam & forma ea eſt ratione diuiſibilis Quo ergo inquit inſtrumẽto vtens intellectus intelligit. vtpote imaginatione. Eſt autem ipſa diuiſibilis per accidens, & non quatenus eſt imaginatio. Itã & in tempore, in quo intelligit, intellectus eſt idiuiſibilis, rurſus autem tempus, inſtans, ſeu quod nunc. appellauit. Eſt autem & ipſum. nunc diuiſibile per accidens, ꝙ ſit in tempore diuiſibili Quantũ ergo colligi poteſt, hoc dicit, ꝙ etiã ſi per accidens imaginatio diuiditur, & quod nũc tempus: ſed tamen hæc vt indiuiſibile, & vnum, accipiẽs, intellectus, formam materialem intelligit. Nunquid aũt dici poteſt, ꝙ ſocietatem quoq; voluit dicere, q̃ inter ſe habet imaginatio. & forma materialis, ꝙ ambo ſunt diuiſibilia per accidens. Ineſt enim & in his aliquid indiuiſibile, ſed fortaſſe, non ſeparabile. Eſt, inquit, & in tempore, quod nunc, indiuiſibile: rurſus autem abutitur: ſed & in imaginatione eſt indiuiſibile, quo vtitur intellectus Cur autem dixit fortaſſe, & dubitauit? Nondum in confeſſo ẽ imaginationem non eſſe ſeparabilem ſed corruptipilem, Nunquid ergo dici poteſt, qm̄ eam intellectũ paſſiuum appellauit, & eam cum intellectu cooperari dixit, ꝓpterea non potuit eam dicere inſeparabilem, vt intellectum: & ideo dubitauit. Deinde qm̄ dixit non eſſe ſeparabilẽ, ait, ꝙ non eſt ſeparabilis. Quo quidem ſeparabili oĩa vt vnũ intelliguntur, & magnitudo, & tẽpus: Hoc enim ſeparabile in omni magnitudine, vel tempore vel continuo, vt in vno eſt, & ideo intellectus, vt qui ſit ſeparabilis, omnia, vt vnum, nouit.

Et hoc eſt ſimiliter in omni continuo, & tempore, & magnitudine.

Hoc eſt pro eo quod eſt, forma indiuiſibilis, & inſeparabilis in toto eſt tempore, & magnitudine.

Punctus autem, & omnis diuiſio.

Hic eſt aliud ſignificatum indiuiſibilis, quod in quantitate eſt indiuiſibile, idem eſt autem dicere dr oĩbus diuiſibilibus. Sed qm̄ eorum, quæ ſunt oĩno diuiſibilia, hæc ꝗdem per priuationem cognoſcunt, illa vero per ſe primũ dicit de ĳs quæ per priuationem, vt quæ ſunt notiora, vt punctus, inquit Ipſe enim in contemplatione dictum eſt, continui negatione cognoſcitur, & poſt punctum inducit, quod ſic quoq; eſt indiuiſibile, vt verbi gratia, linea, & ſuperficies. Hæc enim ſunt aliorum fines & fortaſſe dixerit aliquis Quid ergo linea, & ſuperficies ſunt indiuiſibilia? & dicimus, ꝙ quatenus quidem ſunt aliorum fines, ſunt indiuiſibilia. Horũ aũt oĩno meminit, ꝙ non ſolum punctus eſt diuiſio lineæ, ſed ꝙ linea eſt diuiſio ſupficiei, & ſuperficies ſolidi.

Et quod ſic eſt indiuiſibile, declaratur. ut priuatio. & ſimilis eſt ratio ut in aliis.

Et quod ſic eſt, inquit, indiuiſibile. Sicut autem punctus ſic & ipſum, declaratur ſecũdum priuationem. Hoc autem dixit propter incorporea, & diuina, quæ priuatione non cognoſcuntur, Priuatione enim profundi ſuperficies cognoſcitur. Linea autem cognoſcitur priuatione profunditatis: & latitudinis. Punctus autem priuatione profunditatis latitudinis, longitudinis. Hæc autem diuiſiones merito appellauit Punctus enim lineam diuidit: & linea ſuperficiem, & ſuperficies corpus, per ſe autem ſunt indiuiſibilia.

Quemadmodum quomodo cognoſcit malum, uel nigrum: contrario enim quodammodo cognoſcit.

Quod malum honeſti eſt priuatio in confeſſo eſt. Qđ autem nigrum albi priuatio eſt, falſum eſt. Eſt enim nigrũ forma preditũ, vt diximus. Nunquid ergo pro tenebris dixit nigrum, vt albi priuatio ſint tenebræ, album autem vt intelligas lucem? eius enim priuatio ſunt tenebræ.

Oportet autem potentia eſſe, quod cognoſcit, & ineſſe in ipſo. Si autem non eſt alicui ex cauſis cõtrarium, ipſum ſeipſum cognoſcit, & eſt actu, & ſeparabile.

Ineſſe dicitur pro eo quod eſt, intus eſſe, nunc autem quærit, quomodo oportet Deum intelligere, & duo quidem præſumit. Primum quidem, ꝙ oportet id, quod intelligit, eſſe potentia, vt quod intelligitur. Potentia autem dicit ſecundum aptitudinem, non vult enim Ariſtoteles eſſe rerum rationes in anima. Sicut ergo, inquit, potentia eſt, quod intelligitur, ſic oportet eſſe, & quod intelligit. Oportet enim, quod cognoſcit ei ſic aſſimilari, quod cognoſcitur, & ſimile ei reddi, & idẽ eſſe potẽtia, & rurſus, quod cognoſcitur. Ineſſe in ipſo, quod cognoſcit, quod ẽ ſecundum. Et quia hæc ſic habet, quod intelligit, Deum cognoſcit ſecundum quinque quæ dicta ſunt, & ea dicit, præterquam illud, vt cauſam. Dicit autem ipſum nihil habere contrarium, vtpote qui nullam cum alio coniunctionem, vel omnino oppoſitionem habeat, quoniam ipſe tranſcenderit. Quod autẽ actu quoq; eſt ſcilicet & ipſum ſeipſum cognoſcit. Illud autem ſeparabile, vt Plutarchus inquit, non ſolum intellige a materia corporum, ſed etiã ab animalibus facultatibus. Quod quidem dicere volens ſeparatum, dixit ſeparabile. Diuina enim ſunt ſeparata. Quare ſecundum rationem Ariſtotelis, Cuicunq; rei cauſæ exiſtendi non eſt cõtrarium, illa res ipſa ſeipſam cognoſcit, & actu eſt, & eſt ſeparabilis, & non ſolum intellectus ſed & aliud tale fuerit.

Eſt autem propoſitio enuntians aliquid de aliquo, ut affirmatio, & uera & falſa omnis. intellectus autem non omnis.

Poſtquam oſtendit Ariſtoteles, ꝙ eſt æternus intellectus, & ꝙ a ſenſu differt, & quomodo intelligere ſit ſecundum differentiam intelligibilium, non prius ab intellectu recedit, quam abſolute dicat, quomodo diſcernatur, & diſtinguatur. Et tribus quidem modis diſcernit intellectũ eum qui circa ſimplicia verſatur, ab eo, qui verſatur circa compoſita, quod eſt cogitationis, intellectum, qui eſt potentia ab eo, qui eſt actu actiuum intellectum a contemplatiuo. Et primum quidem vna differentia diſcernit, ſecũdum autem duabus, & tertium tribus. Differt ergo, inquit, ꝗ circa ſimplicia verſatur intellectus, ab eo ꝗ circa compoſita verſatur, id eſt, a cogitatione ipſa enim circa compoſita verſatur, quod intellectus quidem ſemper eſt verus, cogitatio autem & vera ẽ, & fallitur, & neq; ſimile eſt verum cogitationis vero intellectus Eſt enim intellectus verum ſubſtantiale. cognitionis. autem eſt in compoſitione alicuius ſecundum aliquid, & eſt intellectus quidem ſenſui ſimilis, qui verſatur circa propria ſenſilia, qui eſt ſemper verus, Cogitatio autẽ eſt ſimilis ſenſui, qui verſatur circa ſenſilia per accidens. Ipſe enim aliquando quidem fallitur, aliquando vero non eſt verus, & in compoſitione, aliud enim ex alio cognoſcit, vt ex albo, quod homo eſt. Simplices ergo mentis conceptus, vt qui habeant proportionem, & conuenientiam, cum ſenſu: qui propria gerit negotia, & eſt ſemper verus: veri ſemper ſunt. Mentis autem compoſiti conceptus, vt qui proportionẽ habeant cum ſenſu aliena gerente negotia, & qui aliquando quidem eſt verus, aliquando vero fallitur, propterea & ipſi aliquando quidem ſunt veri, aliquando vero fallũtur. Sic ergo diſcernit eũ, qui circa ſimplicia verſatur intellectum, ab eo, qui circa compoſita verſatur. Deinde diſcernit intellectũ qui eſt potẽtia, ab eo, ꝗ eſt actu. Primũ quidem ꝙ intellectus actu res ipſe eſt. Qui eſt autẽ potẽtia, non eſt res ipſæ, niſi ipſas intellexerit. Secundo autẽ

ꝙ intellectus quidem potentia, in particulari tempore, eo qui eſt actu prior eſt, in vniuerſo autem non eſt prior, eſt enim ſemper & actu & potentia. Oportet. n. ſemper eſſe quod actu eſt, vt id, quod eſt potētia, in id quod eſt actu reducat. Poſtquam ergo hoc ſic diſtinxit, diſcernit & intellectum cōtemplatiuum ab actiuo & hanc dicit primā differentiam ꝙ actiuus quidem intellectus ſemper circa particularia verſatur, contemplatiuus autem etiam circa vniuerſalia. Secundam dicit differentiam. Actiuus quidē ſemper imaginatione vtitur, contemplatiuus autem non ſemper Tertia eſt differentia, ꝙ ſit in contemplatiuo quidem verum: & falſum: in actiuo autem bonum, & malū: atq; adeo hæc eſt melior differentia. Secunda enim non eſt valde neceſſaria: nam & intellectus ſemper contemplatione vtitur. Sciendum eſt autem, ꝙ non eſt alius ab actiuo contemplatiuus intellectus, ſubiecto. Sicut enim non eſt alius, q̄ eſt potētia, intellectus, ab eo, qui eſt actu ſubiecto: idem enim eſt: ſed ſolum tempore differt ſic & habet intellectus actiuus ad contemplatiuum. Subiecto enim idem eſt, ſed eſt habitudine diuerſus. Contemplatiuus. n. habet proportionem cum viſu, qui colorum ſpecies tantum videt, & cognoſcit, ꝙ hoc quidem hoc eſt album, illud vero nigrū. Actiuus autem intellectus habet proportionem cum viſu non ſolum colorum ſpecies cognoſcente, ſed & quod delectat, ſibi aſciſcente, quod autem moleſtia afficit auerſante. Sicut enim viſus qui præter nigrum & albū, quod eſt iucundum, & moleſtum, cognoſcit: ſic & actiuus intellectus non ſolū verū, & falſum cognoſcit, ſed & bonum, & malū, & proportionē quidem habet, qd' in viſu eſt iucundum cum bono: quod autem in viſu eſt moleſtum, cum malo. Sæpe aūt intellectus qd' moleſtum eſt, pro iucundo elegit: eo quod ſit, quod moleſtū eſt. bonum, quod autem iucundum eſt, aliquando ē malū Quare hæc eſt differentia, ꝙ cōtemplatiuus quidē intellectus operatur ſine appetitu, veritatem ſolum & falſum cognoſcens. Actiuus intellectus cū appetitu operatˀ, ꝙ ſciat quidnam bonum quidē ē, quidnam vero malū. Poſtquam hucuſq; produxit differentiam inter actiuum & contemplatiuum, aliam quoque tradit differentiam intellectus a ſenſu. Quoniam enim & in diſcernendo intellectu a cogitatione, & rurſus in tradenda differentia contēplatiui ab actiuo, intellectū ſenſui aſſimilauit, ne quis exiſtimaret, ꝙ in omnibus ſimilis eſt intellectus ſenſui, propterea nunc tradit differentiam inter intellectum, & ſenſum, & dicit ꝙ particularis ſenſus, vt viſus nouit albū, & nigrum, & eſt commune vehiculum albi, & nigri, viſus, albi autem, & dulcis communis ſenſus commune eſt vehiculum Differentiam, quam habet album ad dulce, nō nouit viſus, ſed communis ſenſus, Sicut ergo particularium ſenſuum terminatio eſt communis ſenſus, ſic & contemplatiuorum intelligibilium cōmune eſt vehiculum, intellectiua cognitio, & actiuorum, quemadmodum boni & mali, intellectiua actio. Vtrorumq; autem, & contemplatiuorum, & actiuorum intellectus eſt vehiculum. Et intellectiuam quidē cognitionē Plato πρακτικὴν id eſt actiuum appellat, intellectiuam autem actionē συνειδὸς id eſt conſcium. Hæc autem dicebat eſſe ſubiecto eadem. Nam & cognoſcens agit, cum cognitione enim vita cōiuncta eſt, & vnum eſt quod dicit, ego intellexi, & conuerſus ſum, Si hoc enim non ſic habet, eſt rationi conſentaneū dicere, ꝙ tu quidem hoc, ego vero illud ſenſerim, Hæc autē ratione, differunt, ꝙ hic quidem agat. ille vero cognoſcat, & in hac quidē eſt opinione Ariſtoteles. Porro & ſecundum ipſa ſubiecta communionem habent, & ſocietatem. Quod enim bonum, etiam verum eſt, quod autem malum, falſum. Sed differunt, quoniam bonum ad aliquid dicitur. quod enim ad animam bonum eſt in virtutibus hoc eſt malū corpori. Verum autem non dicitur ad aliquid. ſed ſemper idem eſt verum & honeſtum. Neq; enim Plato eſt admittendus dicens, ꝙ furenti enſis depoſitum confiteri verum quidē, malum autem. Verū enim ſecundum Ariſtotelem, quatenus verum, ſemp honeſtū. Sciendum autem, ꝙ etiamſi diximus ſimilem eſſe communem ſenſum intellectu quoniam, ſicut cōmunis ſenſus eſt terminatio omnium particularium ſenſuum, ſic & omnium intelligibilium terminatio eſt intellectus, & cogitabilium, & opinabilium, verūtamen eſt quædā differentia. In ſenſibus enim eſt alius communis ſenſus præter quinq;, in intelligibilibus autem non eſt aliud, quod cognoſcit præter tria, ſed vnū ē ex tribus, quod cognoſcit differētiam. Intellectus enim, cū ſit pars triū, & opinionis dico, & cogitationis, & intellectus, ipſe nouit differentiā intelligibilium ad cogitabilia, & cogitabilium ad opinabilia. Hæc eſt ergo differentia intellectus a cōmuni ſenſu. Sciendum autē, ꝙ ſicut cōmunis ſenſus non ſolū ea nouit, quæ cognoſcunt ſenſus particulares, ſed & aliam præter hæc, nouit enim communis ſenſus differētiam ſenſiliū quæ cadunt ſub ſenſum, hoc ſenſibus, vt iam diximus, neſcientibus Particulares enim ſenſus dulce & albū tātū cognoſcunt. Communis autem ſenſus nō hæc tantū, ſed & ipſorum nouit differentiam, ſic ergo & intellectus nō ſolum intelligibilia, & cogitabilia, & opinabilia nouit, ſed & eorum differentiam. quæ enim deteriora cognoſcit, & meliora ſcit, quæ autem meliora nouit, deteriora neſcit. Differentiam ergo cogitabiliū, & intelligibilium, vel cogitabiliū, & opinabiliū non nouit, nec cogitatio, nec opinio, eam autē intellectus cognoſcit, vtriſq; ergo melior ē, & cogitatione, & opiniōe. Eſt ergo eiuſmodi proportio. Sicut nigrū ad propriū mentis conceptū, ſic & albū ad proprium mentis conceptū, & econuerſo, ſicut nigrum ad album, ſic mētis cōceptus albus ad mētis conceptum nigrum. Et in his, Deo eſt gratia, finitur cōtemplatio. Eſt autem propoſitio enuncians aliquid de aliquo, ſicut affirmatio, quid vult dicere? ꝙ differt quidē, qui circa ſimplicia verſatur intellectus, ab eo, qui circa compoſita verſatur, circa mente enim conceptam, & internam propoſitione, inquit, verſatur affirmatio, ipſa enim veluti ſimplex eſt, dum in animi adhuc diſpoſitione ſita eſt, & ſemper vera eſt qui autem circa cōpoſita verſatur intellectus in affirmatione, quæ eſt ſm probationem, verſatur, quæ habet verū, & falſum. Dicere ergo ipſum vera, vel falſa, in omni accepit affirmatione, quæ eſt ſm prolationem, non autem de interna. Non enim omnis intellectus, pro eo quod eſt, verus eſt, vel fallitur. Simplicium enim mentis conceptuum & intelligentiarum intellectus verus eſt tantum, non etiam fallitur. quare non omnis verus eſt intellectus. vel falſus, propter actiuum ait dictum eſſe. Contemplatiuus enim ſimplices, & puros mentis conceptus, & intelligentias apprehendens, non fallitur. Actiuus autē quoniam & ſecum, & inter ſe formas materiales componit, in eo, inquit, cogitat, & propterea fallitur. quare propter cogitationem rurſus falſum ſequitur.

Sed, qui eſt eius, quod quid eſt, & ſecundum quod quid eſt eſſe, uerus, & non aliquid de aliquo.

Quaſi diceret, illum ſolum verum eſſe intellectum, qui eſt ſecundum quod quid eſt, & ſecundum quod quid eſt eſſe. illud ergo, quid eſt, ſubſtantiam declarat, quid eſt autem eſſe, formam, tanq; tale ſit, quod dicitur, Hic ſolus verus eſt intellectus, qui ſubſtantiam, quæ eſt ſecundū formam, apprehendit ideſt qui ipſam formam per ſe apprehendit, is eſt autem contemplatiuus, qui & ſemper verus eſt, & non eſt aliquid de aliquo, id eſt non circa compoſita verſatur. Circa compoſita enim verſari non eſt intellectus proprie ſed cogitationis. Ne exiſtima autem ꝙ intellectus quidem idem eſt ſubiecto, quod cogitatio, eſt autem diuerſis, nam & intellectus a cogitatione eſt ſubiecto diuerſus.

Sed ſicut uidere proprium, uerum: ſi autem homo, quod eſt album, uel non, non ſemper uerum.

Quid eſt illud, uidere proprium? pro eo quod eſt, qd' eſt ſibi proprium videre, & propriū negotium gerere, vt videre, quod eſt album, & ſolum, nō itidē autem & ſubſtantiam, cui quidem hoc album ineſt, hoc enim nō ſemp verum.

verum. Fallitur enim quandoq; ſenſus circa ſenſilia per accidens, ſicut ſuperius dictum eſt.

Sic autem habent quæcunq; ſine materia.

Quid dicit? φ ſicut ſe habet ſenſus ad propria ſenſilia & non propria, ſic & quæ ſunt ſine materia, ad intelligibilia. ſine materia autem dicit cogitationem, & intellectum Immateriales enim ſunt hæ facultates, & cogitabilia, & intelligibilia ſunt rurſus res immateriales, & intelligibilia quidẽ quæ quidem etiam ſimplicia dicit, ait cũ viſu habere proportionem, qui proprium videt, cogitabilia autem quæ etiam cõpoſita appellat, dicũtur cũ viſu hẽe proportionem, qui gerit alienum negotium, & qui non vult ſolum cognoſcere, quod album, ſed etiam quod albus homo, vel equus.

Idem eſt autem ſcientia quæ eſt ſecundum actum, quod res. Quæ eſt autem ſecundum potentiam, tempore prior in uno.

Rem dicit ſcibile. Dicit ergo ſcientiã, quæ actu eſt, idẽ eſſe, quod ſcibile. Non cognoſcit. n. ſcientia ſcibile, niſi ei aſſimiletur, & fiat quale ipſum. Hoc aũt non temere interiectum eſt, ſed qm̃ de intelligibilibus agitur, intelligibilia autem per mediam ſcientiam fiunt intelligibilia, & intellectu cognoſcuntur, propter ea ſcientiæ mentionem fecit, dicens, ſcientiam, quæ actu eſt ſimilem eſſe ſcibili. quæ autem eſt ſecundum potentia ſcientia, eſt prior ſcientia, quæ eſt ſecundum actum in vno indiuiduo.

Omnino autem & ſimpliciter, nec tempore quidem. Sunt enim ex eo, quod perfectione & actu eſt, omnia, quæ fiunt.

Quidam libri habent græce ὅλως .i. omnino quidam vero ἁπλῶς .i. ſimpliciter, hoc eſt autem, quod dicit, φ vt in vniuerſum, & ſemel dicatur, in vniuerſo mundo non eſt prius, quod eſt potẽtia, eo quod actu eſt, quia omnia ex aliquo, quod perfectione, & actu eſt, producuntur in actum, per id quod poteſt producere. Illud autẽ, Ex eo, quod perfectione, & actu eſt, quidnam dicunt non debere ad opificem referri, ſed φ quicquid eſt potentia, eſt in alio, quod eſt actu aliquid aliud, vt ſemẽ potentia quidẽ eſt foetus: actu autem ſemẽ; & panis potentia quidem eſt ſanguis, actu autem panis. Exiſtimo autem eos non recte dicere, nihil enim ſolum ſemper actu eſt, ex quo omnia producuntur, niſi ſolus opifex. Cum hic autem eſſet Alexander, dixit perturbatã eſſe orationem, ſiquidem ſuperius quoq; diſcreuit intellectum, qui eſt potentia, ab eo q eſt actu. Porro & nũc hoc ipſum facit. Ad quod dicimus φ duobus quidem modis loquitur, non eſt autẽ perturbata oratio, hoc. n. nũc fecit, vt eorum ſimul dñiam dicat.

Videtur autem ſenſile quidem, ex eo, quod eſt potentia, ſenſitiuo actu faciens. Non enim patitur, neq; alteratur. Quare hæc eſt alia ſpecies motus. Motus enim imperfecti actus eſt. Actus autem ſimpliciter alius eſt, qui eſt perfecti.

Quid ſibi vult hic contextus? Vult diſcernere intellectum actiuum a contemplatiuo. Priuſquam autem ad tradendam dñiam accedat, vult aliquid de ſenſu dicere propter duas cauſas, uel φ hoc habet commune intellectus cum ſenſu, q. circa medium operatur, vel quia ĩ hac diſtinctione in afferendis ſenſus exemplis magnopere delectatur, propterea dicit aliquid de ſenſu iã dictum, quod potentia ſenſus eſt ſecundum habitum, & non ſecundũ aptitudinem, vt cogitatio, quando nõ operatur. Quando autem ſenſile adſuerit, & ſenſus operatus ſit, tũc a præſentia ſenſilis deducitur in actũ, venit autem ad id, quod actu ẽ, non per motum, nihil enim patitur, nec alteratur ſenſus, qui deducitur ab eo, quod eſt ſecundum potentiam, ad id, quod eſt actu. Vult enim Ariſtoteles id quod a ſecundo potentia ad id, quod ſecundum actu eſt, deducitur, non alterari, nec pati. Vnde vel nõ eſt motus, vel eſt alia ſpecies motus. Siquis enim vult hunc motum dicere, aliã ſpeciem motus dixerit præter eas, quæ in Phyſica dictæ ſunt, & naturam innouauerit. Deinde confirmat etiam, φ non eſt motus, a ſecundo potentia, ad ſecundum actu progeſſus. Dicit. n. motũ eſſe imperfecti actum: motus enim ab imperfecto ad perfectum fertur, & patitur, & alteratur. Quod eſt autem ſecundum potentia, perfectum eſt. Perfectorum autem actus non eſt motus, ſed aliquid aliud præter motum. Non eſt ergo motus a ſecundo potentia deducto ad ſecundum actu, ſed mutatio.

Sentire ergo ſimile eſt ei, quod eſt dicere ſolum intrinſecus, & intelligere, Quando autem iucundum, uel moleſtum, ueluti, affirmans, uel negans, perſequitur, uel fugit, & eſt delectari, uel moleſtia, affici, operari ſenſitiua medietate ad bonum, uel malum, quatenus talia.

Diſcernit intellectũ cõtẽplatiuũ ab actiuo, & quid dicit? φ ſicut ſenſus qui habet tantum dicere intrinſecus. i. cognoſcere, & intellectu comprehendere, dicitur cõtemplatiuus. qui autem habet, vt moleſtia afficiatur & delectetur, affirmare ait, & perſequi, quoniã ipſum ſuſcipimus, & ad ipſum venimus. Suſcipere ergo ipſum dixit & affirmare Moleſtũ aũt negamus ipſum enim non ſuſcipimus, ſed & fugimus. Tanquam aũt inquit, iudicatiua facultate actiui intellectus iudicatur bonum & malũ. Ne ergo oĩa de eodem accipe. Deinde quoniã oſtenſum eſt ſuperius, idem eſſe ſubiecto ſenſum, quod appetitum, cum oporteret aũt dicere, φ actiuus intellectus cum appetitu operatur, dixit, φ cũ ſenſu, eo φ ſubiecto idem ſit ſenſus, & appetitus. Ad bonum, vel malum, quatenus talia. Recte aũt adiectũ eſt illud, quatenus talia, neq; enim ipſa per ſe ſunt bona, vel mala ſed vt ad animal, vt quod ſeruat quidem, dicatur bonũ, quod autem corrũpit, dicatur malũ.

Porro & fuga, & appetitus idem, qui eſt ſecundum actum & non eſt aliud appetitiuum, & fugiendum, nec a ſe inuicem, nec a ſenſitiuo, ſed quod quid eſt eſſe, aliud eſt.

Quid dixit? Quod actu moleſtum eſt, voluptate, quæ eſt actu comparans, ait ratione differre. vocauit autem fugiendũ quidẽ, quod moleſtũ: appetitum autem, iucundũ. Deinde, ne quis exiſtimaret, q. alia quidẽ facultate aliqd iucundum appetimus, alia autẽ, quæ moleſta ſunt, fugimus, nunc dicit, φ non differt voluptas a moleſtia, niſi ratione ſeu definitione, non enim ſubiecto: ambo. n. ſunt ſub anima irrationali. & quid hoc dico, cũ nec ſentire quidem ab eo, quod eſt voluptate affici, ſubiecto differat? nã & hæc ambo ſunt ſub irrationali, ſin eo autem, quod qd eſt eſſe, differunt, id eſt, in ratione, ſeu definitione. Hoc autem dixit vt oſtendat, contemplatiuum etiam intellectũ ab actiuo ratione tantum differre.

Cogitatiuæ autem animæ uiſa, ut ſenſa inſunt. Quando autẽ bonum, uel malum affirmarit, uel negarit, fugit, uel perſequitur. Quare nunquam ſine uiſo intelligit anima.

Cogitatiuam animam dixit, abuſiue loquens, contẽplatiuum intellectum, & quid dicit? φ ipſe quoq; imaginatione vtitur, vt & actiuus intellectus. Sed ſi vtitur, inquit imaginatione, huic viſa inſunt inquit, vt ſenſa: hoc eſt ſenſus ſolum ſine dolore, & voluptate Actiuo autem intellectui, qui habet bonum & malũ, ſubiecta inquit ſunt veluti affirmationes, & negationes: & ſic voluptate vtitur, & triſtitia, & iucundum quidem perſequitur, fugit autẽ, quod moleſtum. Hæc autem ſemper quoq; imaginatione vtitur, eo φ ſemper delectetur, vel moleſtia afficiatur, quod quidem nõ ẽ ſine imaginatione. Primus autem nõ ſemper: nihil enim particulare ſine imaginatione intelligit. Vniuerſalia autem etiam ſine imaginatione intelligit. Ne exiſtimes autem idem eſſe bonum & iucundum, & malũ & moleſtũ. Eſt enim iucundum malum rebus vti venereis, & eſt moleſtiam exhibens bonum, eſſe circa omnia cõtinentem: Ne ergo putaueris actiui iucundum idem eſſe, quod eius bonum.

Sicut autem aer pupillã talem fecit, ipſa autem aliud, & auditus ſimiliter, extremum autem unum, & una medietas, ei autem eſſe plura tribuunt. Quoniam autem diiudicat, qua ratione differat dulce & calidum, eſt quidem & prius, dicendum autem & ſic, eſt enim unum quidpiam. ſic autem ut & terminus.

De cõmuni vehiculo nũc agitur, & quid dicit? φ ſicut aer pupillam alterat, & pupilla ſpiritũ, & ille facultatem cryſtallinã, & ipſa excitatur, & videt, cũ ſit vna, In eo au-

tem, quod eſt eſſe, hoc eſt, rōne, ab alijs iudicātibus diuerſa eſt. Nam & auditus ſimiliter habet vnū, quod iudicat, ſicut ergo in his, ſic in intellectu eſt commune vehiculum qđ quidē eſt extremū diſcretiuū mediū, & primū quidē dicit cōiexius de viſu, & auditu, illud autē, ſic habet intellectus vehiculum, non dicit: ſed cū prima dixiſſet Philoſophus: reliqua ſubaudiri permanſit, quę ſunt de intellectu, & ad alia cōuertitur, dicens, ꝙ ſic quidem particularis ſenſus iudicat albū, & dulce non ipſe iudicat, ſed quiſnam ſit ſuperius diximus, & nunc quoq; dicemus, nēpe communis ſenſus, ipſe. n. inquit horum eſt commune vehiculum exiſtens, inquit, vt terminus. Terminum autem nunc vocat centrum circuli, a quo multę lineæ peocedunt.

Et hæc quidem in proportione & numero, quem habent ad utrunq;, ut illa ad ſeinuicem.

Quid dicit? Quod, ſicut terminus, hoc centrum, ſic habet & communis ſenſus, & proportione, & numero Proportione quidem, ꝙ ſicut cētrum ſe hsbet ad vtranq; ex his lineis. quæ a centro proecedūt, ſic habet & communis ſenlus ad vtrunq; ex ſitis ſenſibus, & ſicut rectæ le habent inter ſe, ſic & particulares ſenſus, inquit, habent aliquam proportionem. Sic quidem proportione, numero autē quomodo? ꝙ ſicut centrum cū ſit vnum, ad mulras habet lineas habitudinem, ſic & communis ſenſus, cum ſit vnus habet ad multos ſenſus habitudinem.

Quid enim refert hoc dubitare, quomodo, quæ ſunt eiuſdem generis, iudicat, uel contraria, ut album, & nigrum? Sit autem ut A, quidem album, ad B, nigrum G, ad D, ut illa ad ſemuicē. Quare & econuerſo ſi, G. D, uni inſint, ita habebunt ſicut & A, B, idem autem & unum. eſſe autem non idem. & illud ſimiliter. eadem autem ratio & ſi, A, dulce quidem ſit, B, uero albū.

Quoniam dixit, ꝙ ſicut communis ſenſus ſe habet ad propria, & ne dubita, inquit, quomodo, quæ ſunt eiuſdē generis, nouit ſenſus particulacis, ſiquidem non dubitas, quomodo: quæ ſunt diuerſorum generū, nouit communi ſenſus idem eſt enim Eiuſdem aūt generis vocauit album, & nigrū, ambo n. ſub coloee. Diuerſoeum autem generum albū, & dulce: hæc n. vt quæ ſub diuerſos ſenſus cadunt, ſunt diueeſorū generū. Si aūt, vt aliquod quartum album ad ſecundū nigrū, tertiū ad quartū, vt illa ad ſeinuicem. Nunc accepit elementa, primum quidem ſignificans albū, ſecundū autem nigeū: aliquando aūt & dulce: tertiū autem & quartum pro intelligibilibus accipit, vt ſit tertium quidem ratio albi, quartum aūt ratio nigri, & quid dicit? Quod ſicut cōmunis ſenſus nouit primum & lecundū, vt accipias primum quidē ſimiliter ſignificās album, ſecundū autē dulce, ſic & intellectus nouit tertiū & quartum i. eorum eationes. Nouit autē & econuerſo, inquit, intellectus primum tertium, & lecundum quartū, hoc eſt, etiā ſenſilia. Idem autem & vnū, eſſe autē nō idē: & illud, ſimilitee, ſubiecto quidē, inquit, idem eſt, formā dico albi, vel nigri. vel nigrū, vel album: ratione autē ſunt diuerſa, aliter enim videt album, & nigrum, & aliter intelligit.

Formas ergo intellectiuum in uiſis intelligit, & ſicut in illis ipſo definitum eſt, id quod eſt perſequendum, & fugiendum: & intra ſenſum, quando in ipſis uiſis fuerit, mouetur, ut ſentiens facem, quia eſt ignis, communi cognoſcit, dum uidet moueri, eſſe hoſtem.

Quid dicit? ꝙ actiuus intellectus foemas rerum intelligit vtens imaginatione, & ſicut in ipſis inquit, eſt perleq, & fugeee, cū ſit appetitus: ſic & i intellectu Hæc ſunt qm̄ delectatue, & moleſtia afficitue. Vel hoc ergo dixit, vel aliud, quod viſa, quæ ſuperius ſenſilia, appellat, inſerius autem imaginationem. & quid dicit? ꝙ intellectus quidē ſimul cum ſenſibus aliquando operans, & lætatur: & dolet. Aliquando autem ſine ſenſu imaginatione vtitur, & operatur. Quādo enim face viſa intellexerit: eſſe hoſtē: cum ſenſu coopertatus eſt. Quando autē conſultans vbi bellū geeere oporteat: tunc imaginatione vtitur, vt ſentiens facē, ꝙ ignis communi cognoſcit? Quid eſt, cōmuni cognoſcit? nōnulli quidam dicunt? motu ignis. Motus. n. eſt commune ſenſile. eſt autem abiurdum in cognoſcente dicere de communi ſenſili. cognoſcens enim dixit. Dic ergo eū dicere: ꝙ ignem communi ſenſu cognoſcimus: hoc autem dixit, vt ſciens, ꝙ quæ particulari ſenſui ſubijciuntur, ſubijciuntur quoq; communi.

Quando autē in iis, quæ ſunt in anima, uiſis, uel mentis conceptibus. ſicut uidens, ratiocinatur, & conſultat, futura ad præſentia comparans, & quando dixerit, quod illic iucundum, uel moleſtum hic fugit, uel perſequitur, & omnino in actione, & quod ſine actione eſt uerum, & falſum, in eodem eſt genere bono, & malo, ſed differt quidā eo, quod ſimpliciter, & qđ alicui.

Quid dicit? ꝙ quando imaginatus conſultauerit: vbi bellum gerere oporteat, & accommodatum quidem locum, & iucundum elegerit, moleſtum aūt fugerit, tunc imaginatione vtitur. Scire aūt oportet, ꝙ iucundum quidem, & moleſtū ſemper eſt in actiuo intellectu, in quo eſt & bonum. Differt autem eo, quod eſt ſimpliciter, & alicui: quia verum quidē ſemper ſimpliciter dicitur, & ſemper eodem modo ſe habet: Bonum autē ad aliquid quidem malum eſt, & inutile. Quod enim ad aliquid bonū eſt, vt ad animam: hoc ad corpus bonum non eſt. Et in his praxis, Deo eſt gratia, completur.

Quæ autem ſunt in ablatione ſeu abſtractione intelligit. Quemadmodum ſi ſimum, quatenus quidem ſimum, non ſeparate. Quatenus autem eſt concauum, ſi quid quidē actu cogitaret, ſine carne cogitaret, quatenus concauum, ſic mathematica ſeparata, ut ſeparata, intelligit, quando illa intelligit.

Poſtquam ſimplicem intellectum a compoſito diſcreuit: & actiuum a contemplatiuo: & eum qui eſt potentia ab eo, qui actu: rurſus venit ad itelligibile. & hoc nūc docet. Et quoniam intelligibile forma eſt: Foema autem triplex: vel omnino materialis: vt res naturalis: vel formæ penitus expers vel partim quidem materialis, partim aūt materiæ expers, vt mathematica, ſuperius autem examinauit & materialem formam quando dixit hoc. illud qđ piam eſſe, ſed & immateriale, vbi quærebat hoc per hoc quod quid eſt eſſe, nunc venit ad mathemata, & quærit quomodo ea nouit itellectus? & dixit ꝙ non vt materialia ipſa nouit, ſed vt immaterialia. Non nouit enim ipſa, vt ſimum, quod omnino in materia, nempe naſo, intelligitur, ſed nouit ea, vt incuruum, hoc. n. ſine materia intelligitur. Mathemata aūt intelligit intellectus inſtrumento vtens indiuiſibili, imaginatione. Imaginatio. n. eſt īdiuiſibilis. Quando enim currentem Socratem mente agitarit imaginatio, vt vnum ipſum intelligit, & nō qui ſit diuerſus quatenus currit. Si enim imaginatio ē a ſenſu, qui trāſmigrare non poteſt. ſ. & ipſa eſt diuiſibilis, & ab alio in aliud nō deſcendit, ſed ſimul imaginatur. Ex hoc autem colligitue imaginationem ſolum eſſe veram, ſicut & intellectus & ſenſus, nō aūt etiam ſalſam eſſe, eo ꝙ non imaginatur in compoſitione. Ex hoc autem oſtenditur etiam animam eſſe ſeparabilem, ſiquidem ea, quæ ſeparari non poſſunt. dico autem mathemata, intellectu ſeparat, eo ꝙ ſubſtantiale habeat ſepaeabile. Hæc poſtq; dixit, quærit, ſi intellectus ſecundum actum res ipſæ eſt, & ſi eſe in generatione, an res immateriales poteſt cognoſcere. an nō. Et id dubium quidē mouet, in præſentia aūt non ſoluit. Ad hoc aūt dicit Plato, ꝙ pōt intellectus quidem, qui ē in generatione, eſſe ciuis cœleſtis, & circa immaterialia operari, & corpus negligere. Si enim, quæ extra ſunt animæ, quæ corporis ſunt animantes, cum corpore ſunt ſemper, & in ſepulchris, quid abſurdum etiam eas quæ ſunt in generatione, animas circa immaterialia operari? Et ſic quidem Plato. Ariſtoteles autem inſerius dicit triplicia eſſe intelligibilia. Sunt enim immaterialia intelligibilia prima. Secunda intelligibilia media, & tertia materialia. Et in materialibus quidem dicit non eſſe opus imaginatione: imaginationis enim expertes ſunt, intelligentiæ. Quando autem inquit, mathemata intelligit ſubiecto imaginatione vtitur. Etſi autē, ea vt ſubiecto, vtitur

tur

tur cognoſcendo mathematica, nō ob id eadem ſunt viſa & mathemata. Viſa enim ſoli ſubijciuntur imaginationi, Mathemata autem animæ, quæ ſubiecto vtitur, imaginatione. Materialia aūt cognoſcit anima inſtrumento vtens ſenſu, & imaginatione. Si ergo actus ē imaginationis expers, fieri non poteſt, vt intellectus, qui eſt in generatione hunc actum intelligat. Nullo enim indiget ad eum cognoſcendum. Hoc autem facit pro opinione quæ dicit, intellectum non cognoſcere formas, quæ ſunt oīno immateriales. Hæ aūt ſunt a materia ſeparabiles. Deberet ergo & ipſe eſſe a materia ſeparabilis vt ipſas intelligeret. Siquidē aſſimilari oportet in omnibus id, quod cognoſcit, ei, qđ cognoſcit. Atqui in animali non ſeparatus eſt: ipſas ergo non cognoſcit. Hæc eſt autem prima illius opinionis defenſio. Falſa eſt autem o Ariſtoteles. Si enim intellectus q eſt in animali, non intelligit ea, quæ ſunt oīno immaterialia, quomodo in tuo tractatu qui ē poſt naturalia, & formas oīno immateriales quæſiuiſti, & inueniſti, & nobis renunciaſti? Quare clarum eſt, eum etiā. qui eſt in animali, intellectum cognoſcere formas oīno materię expertes. Hæc eſt prima defenſio, & ad eam oppoſitio. Secūda defenſio. Intellectus nō intelligit formas immateriales: qm̄ nec omnino quidē ſunt formæ materiæ expertes, & qm̄ non ſunt, propterea nec intelligit. Hæc eſt ſecunda defenſio: ad quam dicimus, q̄uo hæc dicis Ariſto. qui in alijs tractatibus aperte clamas eſſe diuinas formas, quæ ſunt materiæ expertes? Tertia defenſio. Intellectus ſemper cū imaginatione operatur. ſi autē nūquam per ſeipſum operatur, ſed ſemper cum imaginatione, etiam quando circa diuina operatur: nam tunc quoq; cū imaginatione operatur. ſi autem imaginatio ſemper materialia cognoſcit, ex eo enim, ꝙ intellectus cognoſcit pulchrum mundi ordinem, & rerum virtutē, erigitur ad cognoſcendam, quæ illa exornauit, & adminiſtrauit, prouidentiam, quare neq; quando diuina intelligit, ſine imaginatione agit. Imaginatio autem, vt dictum eſt, ſemper materialia cognoſcit. Sola n. illa nouit imaginatio, quæ ſenſus nouit. ſi ergo intellectus, quæ nouit tantū imaginatio, nouit, q. ſine ea non agat: imaginatio autē illa nouit, quæ nouit ſenſus: ſenſus autem ſola materialia nouit. In intellectus ergo ſola nouit materialia, nequam autem, & immaterialia. Et hæc eſt tertia defenſio, & aduerſus eam contradicimus, & dicimus, ꝙ intellectus, quando circa particularia ſenſilia operatur, tunc cum imaginatione operatur, & ab ea recedit a principio ad finem vſq;, ſed cū ea eſt in ſenſilibus. Quando autem diuina intelligit, tunc per imaginationem quidē operatur, dicimus enim, nos ex pulchro ordine, & ornatu, q a nobis conſideratur, ad diuina traduci. Quare per imaginationem quidem, ſed non vtiq; cū illa, neq; enim ea amplius indiget. Incorporea enim etiam ſine imaginatione intelliguntur, & hæc eſt defenſionis ſolutio. Quarta defenſio. Non poteſt intellectus materialia intelligere, eo quod intellectus idem eſt cū imaginatione. ſicut enim imaginatio, nec eſt vera, nec falſa. ſi ergo intellectus idem eſt cum imaginatione, imaginatio aūt nō intelligit formas immateriales, nec ergo intelliget intellectus formas materiæ expertes. Hæc eſt quarta defenſio, ad quā dicimus non idē eſſe intellectum, quod eſt imaginatio. Imaginatio enim qualitates ſolum cognoſcit, quas etiā ſenſus cognoſcunt. Nihil enim nouit imaginatio, quod non ſenſus nouit. Intellectus autem nouit ſubſtantias. ſi ergo imaginatio non nouit ſubſtantias Intellectus aūt nouit ſubſtātias, non eſt ergo intellectus imaginatio. Vnde & Plato inq̄t in Theæteto, Imaginatio aūt ſubſtantiā nō aſſequitur, pro eo qđ eſt, nō eſt illi cognitio ſubſtātiæ: nō ē ergo idē intellectus, & imaginatio. Hæc poſtq; dixit Ariſto. & de cognitiuis operationibus huc vſque diſſeruit, vult de cōibus operationibus cōem oratione concluſionem colligere. Dicit ergo, ꝙ propter ſui cognitiuas facultates, & operationes, oīa eſt aīa quæ ſunt Quæcūq; enim ſunt, vel ſunt ſenſilia vel intelligibilia, quæ etiam ſcibilia vocat Et eorum vnū quodq; eſt duplex. Quicquid enim eſt, vel potentia, vel actu eſt. Quicquid enim potentia eſt, ſit actu Quatuor itaq; ſunt omnia, potentia ſenſilia, actu ſenſilia, potentia ſcibilia, actu ſcibilia, & in ijs quæ ſunt, nō ſunt præter hęc quatuor. Atqui ſunt & hæc quatuor in anima, habet. n. anima ſenſus potentia & potentia ſcientiam, & actu ſenſus. & actu ſcientiam. Non aūt, quia diximus omnia eſſe aīam, iam ſecundum id dicimus lapidem ineſſe in anima vel lignū, ſed q. rebus aſſimilatur, & ad earum imaginē reducitur, ſiquidem ſimile ſimili cognoſcitur. Et rurſus ne ne quis exiſtimet iuxta ea, quæ a Platone ſupponuntur, eſſe rationes in anima, neq;. n. hoc dicit Ariſto ſed quādo ſunt potentia quidam ſenſus, potentia vero ſcientiæ, tūc habent ſolum rerum aptitudinem, quādo vero actu fuerint ſenſus, & ſcientiæ, tunc ſenſilium rationes cognoſcit, & vt ſemel dicam, tunc fit actu cognitio. Hæc vbi dixiſſet, eo ꝙ veluti ſummatim totam orationem dixit, poſt intellectum ad id conuertitur, quod ſecundum locū mouetur. Ac oportebat quidem poſt ſenſum ad ipſum venire, ab ijs enim quæ pluribus inſunt, oportebat conuerti etiam ad ea, quæ paucis inſunt, ſed de eo tractatū collocauit poſt ea, quæ de omni anima rationali, & irrationali dixit, quoniam his opus habemus. & in docēdo, quid ē, qđ, ſecundū locū eſt, & quid nō eſt. Dicimus enim ꝙ nō eſt imaginatio, nec ſenſus, nec nutritiua facultas, nec quid aliud eiuſmodi. ſi ergo hæc non prænoſceremus, q̄uo id hæc nō eſſe cognoſceremus? Hoc aūt eſt id, quod ſecūdū locum mouet, appetitus commixtus ab irrationali, & rationali. Appetitus enim irrationalis animæ nos mouet, qñ affectus ſequimur, appetitus aūt rōnalis nos mouet, quando rationem ſequimur. ſi ergo non cognoſceremus quid eſt irrationalis, & quid eſt rationalis, quomodo cognoſceremus, quod ex eis commixtum eſt? & ideo poſterius venit ad id quod ſecundum locum mouet, & qđ de eo dicturus eſt. Platonem aūt in tribus quibuſdam reprehendit. primū quidē, ꝙ animam diuidit, vt totum in partes, cū deberet eam diuidere, vt ſubſtantiam in facultates. Pro Platone autem reſpondemus, ꝙ vniuerſalem quidem animam diuidit, vt totum in partes, in vegetatiuam Irrationalem, rationalem. Particulares autem animas, vt ſubſtantiam in facultates diuidit, Nouit ergo & hanc differētiam. ſi autē dubitas, quomodo, quod eſt animoſum ſeu iraſcibile, & deſideratiuum, quod cōcupiſcibile dicūt, partes eſſe diximus, cū ſint ſub vna irrationali anima? dic & tu o Ariſt. cur partē animæ eſſe dicis intellectum? Secūdo Platonem reprehendit, ꝙ multa prætermiſerit. In tria enim animam diuidit, in animum ſeu iram; in cupiditatē, & rationem. & rationem quidem in cerebro collocat: irā in corde, cupiditatem vero in iecore. Prætermiſit ergo & vim imaginatiuam, & ſenſitiuam, & ſecundū locū mouentem, & appetitiuam Dicimus aūt, ꝙ & hæc nouit, & horum in Timæo meminit, de natura diſſerens. In republica aūt harū trium meminit, qm̄ his opus eſt ad oēs reſpublicas. Ratio enim dominatum obtinens facit Ariſtocratiam, & regnum. Ira aūt Democratiam, ſeu populi imperiū. Cupiditas vero, quæ eſt bellua varijs formis p̄dita, ſm pecuniæ quidē cupiditatē, facit Oligarchiam i. paucorū dominatū, ſecūdū aūt voluptatis amorē, & libidinem, ſi iure quidē, & legibus conſtitutam, facit Ariſtodemocratiam, quæ ex optimatū, & populi dominatū cōpoſita eſt, ſi autem nullis legum vinculis conſtricta facit Tyrānidē. Eorū ergo tantū quæ ſibi conducebant, meminit. Quia tota nouit tria Reprehendit Platonem, ꝙ cū dicat, inquit, in cerebro eſſe rationem, in corde irā. in iecore cōcupiſcentiā, appetitū a ſeipſo diuellit Appetitus. n inq̄t eſt comixtio rōnalis ad irrationalē, hæc autē in diuerſis locis. Appetitus ergo diuiſius, & diſtractus eſt. Ad quod dic, ꝙ in vnaquaq; parte dicit oēm ineſſe animā, ſm aptā autē & accommodatā partē, magis apparere rationē, vel iram, & non diuellit appetitum. & in his contemplatio.

Quæ aūt in ablatione, ſeu abſtractione dicuntur, intellegit, ſicut quod eſt ſemper ſimum.

Illud, q̄ aūt in ablatione ſeu abſtractione, eſt veluti inſcriptio, ſeu titulus eius, quod ē dicturus: quēadmodū & libris Hyppocratis īuenimus, ſicut ī mulieribus prologū quæ aūt de mulieribus, ſic ergo & hic dicit. Quæ autē in

ablatione, ſeu abſtractione, volēs oſtēdere, quō intelligūtur, quæ in ablatione, infert, itelligit, Inquit, vt ſimū. Qđ enim eſt ſimū, cū materia intelligitur. Quod aūt eſt incuruum, ſine materia. Mathemata ergo, quæ dicit in ablatione, cum incuruo habent proportionem. Incuruū enim vt immateriale eſt, cū ſit in abſtractione, ſic mathematica, q̄ ſunt non ſeparata, vt ſeparata intelligit, Vult per hæc naturam mathematum dicere, ꝙ hæc ſeparata intelligūtur, ſed nō vt ſeparata actu, ſed tantū intellectu Hinc autem corollariū collegimus. animam eſſe ſeparabilem, ꝙ inſeparabilia ſeparet, nam ſi non eſſet ſeparabilis, nequaquā ea ſeparet.

Omnino autem intellectus eſt q̄ ſecundum actū res intelligit.

Quoniam dixit intellectū ſeparare formas mathematicas, & ſic eas intelligere, propterea addidit eundem eſſe intellectum cum rebus, vt & eius ſubſtantia ſic ſeparata, quando ſeparabilia cognoſcit, & ſit ipſe ſeparabilis, eo quod ſimile ſimili cognoſcimus.

Nunquid autem contingit ſeparatorum aliquid intelligere, cū ſit ipſe nō ſeparatus a magnitudine, an nō cōſiderādū poſtea.

Hic dubitationem, quam diximus, in contemplatione proponit, ꝙ ſi intellectus, qui eſt ſecundū actum, res ipſæ eſt, res autem, vtpote intelligibiles, materiæ expertes, materiæ ergo expers ē intellectus. Et quomodo eſt materiæ expers, ſiquidē in generatione cōtinetur? Quomodo aūt immaterialia cognoſcet, cum in generatione cōtineatur? ſolutionem aūt in ijs quæ ſequuntur, dicere pollicitus eſt. Oſtenſum eſt autem etiam ſuperius, ꝙ poteſt etiam, quæ ſunt omnino immaterialia, cogitare, ſiquidem nō vtitur inſtrumento, corpore ſed ab omnibus eſt immixtus.

Nunc autem quæ de anima dicta ſunt, ſummatim colligentes rurſus dicamus, animam quidē eſſe quodammodo oīa, quæ ſunt. Vel enim ſunt ſenſilia, quæ ſunt, uel itelligibilia. Eſt aūt ſcientia quidem ſcibilia quoddammodo: ſenſus uero ſenſilia. Quomodo autem hoc, quærere oportet. Diuiditur autē ſcientia, & ſenſus in res. Quę potētia quidem, in ea, quæ ſunt potentia: Quæ uero actu, in ea, quæ ſunt actu. Animæ autem ſenſitiuum, & ſcientiæ perceptiuum potentia ſunt: hoc quidem ſcibile: illud uero ſenſile, neceſſe eſt autem uel ipſa, uel formas eſſe. Ipſa quidem certe non, non enim lapis in anima, ſed forma.

Hic communem infert cōcluſionem cognitiuarū operationū. Eſt aūt cōcluſio, ꝙ omnia, quæ ſunt, vel ſunt ſenſilia, vel intelligibilia. Vocat aūt, vt diximus, intelligibilia ſcibilia. & hęc diuidit in id, quod ē potētia, & quod actu. & oſtendit hæc omnia ineſſe in anima, & quod eſt potentia quidem, ſcire ea, quæ potentia, & quod actu. ea quæ actu ſunt. Dubitant aūt nonnulli, ſi quæcunq; ſunt, vel ſunt ſenſilia, vel intelligibilia, Senſile aūt, & intelligibile ſunt ad aliquid, ergo & quæcunq; ſunt, erunt ad aliquid, & ipſe quoq; deus, quod eſt abſurdum Dicimus autem ꝙ quæcunq; ſunt, quatenus quidem ſunt, vel intelligibilia, vel ſenſilia, ſunt ad aliquid, quatenus autem ſubſiſtunt & ſubſtantiam habent per ſe ſunt. Nam & ipſum quoq; nigrum, quatenus quidem habet per ſe ſubſtantiā, nō eſt ad aliquid quatenus aūt eſt ſenſile, eſt ad aliquid Quod anima quidem eſt quodāmodo omnia quæ ſunt. Recte additur illud, quodāmodo, quoniā formæ ſunt materiales. & eas nouit anima immaterialiter, nō materialiter nō .n. lapis eſt in anima, ſed eius forma ſine materia, ſimiliter & in alijs propterea ergo dixit illud, quodāmodo. Quomodo aūt hoc quærere oportet, ꝙ ſm id, quod eſt potentia, & quod actu eſt, ſenſus, & ſenſilia. & ſcientia, & ſcibilia. Neceſſe eſt autē ipſa, vel formas eſſe. ipſa quidem certe non. Qm̄ ſuperius dixit, ꝙ quærere oportet, quō ſenſus ſenſilia apprehendit, nunc dicit, ꝙ neceſſe eſt, vel ipſas compoſitas formas eſſe in anima, ideſt cū materia & forma, vel ipſam per ſe formam. Atqui inquit, ipſæ cōpoſitæ non ſunt in anima, neq; enim ipſa eſt lapis. neceſſe eſt ergo formas ſolas eſſe in anima.

Quare anima eſt ſicut manus. manus enim eſt inſtrumentū inſtrumentorum. eſt autem & intellectus forma formarum, & ſenſus forma ſenſilium.

Quod dicit eſt eiuſmodi Sicut manus, quæ eſt inſtrumentum corporis, inſtrumentis vtitur, vt ſecuri, verbi gratia, ſaber, vel arundine. ſic & anima, quæ eſt ipſa formaaliarum eſt formarum ſuſceptrix, quia formarum rationes apud ſe habet Similiter & itellectus, & ſenſus ſunt formæ. & formarum ſuſceptrices, eo ꝙ formarum rationes habeant. Sed intellectus quidem omnium formarum forma eſt. omnes enim formæ inſunt in ipſo, dum actu eſt. Senſus autem eſt forma ſenſilium tantum, eo quod in ſenſu, quam eſt ſecundum actum, ſint ſenſilia.

Quoniam autem nulla res eſt præter magnitudines, ut uidetur, ſenſiles ſeparata, in ſenſilibus formis ſunt intelligibilia, & quæ in ablatione ſeu abſtractione dicuntur, & quæcunq; ſenſilium habitus, & affectus.

Hic ſunt primæ defenſiones, quarum primam dicit eſſe. quæ dicit, quod nec i vniuerſum quidem ſunt penitus formę immateriales. Eſt ergo hoc quod dicit, lectum in hyperbato Nulla res eſt præter ſenſiles magnitudines, vt videtur omnibus, ſed omnia, quæ ſunt, ſunt magnitudines ſenſiles. Vult aūt dicere ꝙ mentis cōceptus ſeu intelligentiæ, vel ſunt primæ, vel ſecundæ, vel tertiæ, & primas quidē citra imaginationem nouit, ſecundas aūt & tertias cū imaginatione. etiamſi partim quidem vt inſtrumento partim autē, vt ſubiecto, ea vtitur. Quid ergo dicit? Quoniam nulla res eſt præter magnitudines ſeparabilis ideſt ſine materia, vt videntur nonnulla ſenſilia, vt mathematica. hæc enim videntur eſſe ſeparabilia, ſed non ſunt. Propterea, inquit, in formis ſenſilium ſunt intelligibilia, vt mathemata, etiāſi videntur eſſe ſeparabilia. quod eſt ſecūda. Porro & tertia ſunt inſeparabilia, vt ſenſile. Et ſecunda quidem dixit per hoc, quod dixit, quæ autem dicuntur in ablatione. Tertia autem per hoc quod dixit. Et quæcūq; ſenſilium habitus, vel affectus. hæc enim ſunt formæ materiales, & affectus, vt qualitates materiales viuæ, quarum magnitudo ſolum ratione ſeparatur.

Et ppea, qui nihil ſentit, nec didicerit, nec comprehenderit.

Quoniam hæc tria ſunt ſenſilia, & hic obſcure dixit, ꝙ in libro de demonſtratione dulcide dictum eſt. Illic enim dixit, omnis ſcientiæ principium eſſe ſenſum, quoniam vt nunc dicit, intelligibilia omnino ſunt in formis materialibus. In quibus ergo deficit ſenſus, in ijs etiam eiuſmodi ſcientia deficit. Deinde poſtquam dixit, Nihil didicerit ſubiungit, Nec comprehenderit, id eſt nec inuenerit. Duę enim ſunt viæ cognitionis, diſciplina, & inuentio.

Et quando contemplatur, neceſſe eſt ſimul cum uiſo conſiderare. Viſa enim ſicut ſenſa ſunt.

Quoniam dixit, formas intelligibilium eſſe in ſenſilibus, propterea dixit, Neceſſe eſſe intellectum ſimul cum viſo contemplari, hoc eſt, cum inſtrumento, imaginatione, ſiquidem eius eſt effector ſenſus. Quare ſiue dicamus quod imaginatione, ſiue, quod ſenſu vtitur, idem eſt. Per hæc autem ſecundam dicit defenſionem, quod itellectus ſimul cum imaginatione operatur. Imaginatio autem nō nouit immateriales formas, nec ergo intellectus.

Sed ſine materia.

Quoniam dixit viſa eſſe veluti ſenſa, dicit, ꝙ ſine materia. Senſus enim operātur circa immaterialia. Imaginatio autem circa formas tantum. Quidam autem dicunt, ꝙ illud. Sine materia, intellectui coniungit. Poſtquam enim dixit, quod etiamſi imaginatione, & ſenſu dicas vti intellectum, idem eſt, dicit. Sed intellectus, quod eſt ſine materia, cognoſcit.

Eſt autē imaginatio aliud ab affirmatione, & negatione. ē. n. connexio mentis conceptuum, ſeu intelligentiarum, uerum, & falſum. Primæ aūt intelligētiæ in quonā differēt, ut uiſa nō ſunt.

Nam circa ſimplicia verſatur, vnde & eſt indiuiſibilis, vt quæ circa terminos verſetur. Quare ſubſtantialis eſt in ea veritas, & non in compoſitione. Si ergo neque vera ē, neq; falſa, vt quæ nec affirmet, nec neget, ſimiliter autem

& intellectus nec verus eſt, nec falſus ſecundum defenſionem, quid ergo different primæ intelligentiæ, id eſt ſimplices, vt viſa nõ ſint, quemadmodum & intellectus, ne ne ſit imaginatio? Sciendum autem, ꝙ intellectus, & imaginatio ſubſtantialem habent veritatem, & determinate ſeu finite cognoſcunt.

An ne hæ quidem viſa ſunt, ſed non ſine viſis?

Hæc quidem verba ſunt tertiæ defenſionis euerſio. Cũ enim tres defenſiões dixiſſet, tertiam ſolam euertit, dicẽs. Nunqd ne alia quidem viſa ſunt intelligentiæ? Quaſnã dicit intelligentias? eas quas nõ ſimplices dicimus, & propterea eſſe imaginationi ſimiles, ſed non ſine viſis, inquit, id eſt, ſed ſunt nõ ſine imaginatione Quare per imaginationem ſiunt mentis conceptus, & intelligentiæ non tamen idem eſt imaginatio, & intellectus, ſed tamẽ, inquit, quando primas intelligentias intelligit, non vtitur inſtrumento imaginationem, in ſecũdis autem, & tertijs vtitur. nõ eſt ergo idem viſum, & intelligentia. Viſum enim quodammodo materiale eſt. intelligentia autem materiæ penitus expers. Sciendum autem, ꝙ in contemplatione etiam alia quædam mouimus & quoniam ea in ſuperficie tantum ſpeculati ſumus, viſum eſt ab alto orationem repetere. Recurrere enim melius eſt, quam aliquid præterire. & in his, Deo eſt gratia; finitur praxis.

Quoniam autẽ anima, quę eſt animaliũ, ſecundum duas facultates definita eſt, & iudicatiuo, (quod eſt opus cogitationis) & ſenſu, & praeterea, q moueat, motu, qui eſt ſecundum locũ. De ſenſu ergo, & intellectu hæc definita ſint De eo autem, quod mouet, quidnam eſt animæ, conſiderandum eſt.

In huius tractus principio dictũ eſt, ꝙ omnes Philoſophi naturales his duobus animam definiũt, & cognitiuo, & ſecundum locum motiuo, ad hæc enim reſpexerunt. Et eos quidem recipiebat, ꝙ ab operationibus animę ſubſtantiam indagarent, ſicut & oportebat, & ipſe quoq; ſic facit, eos autem reijciebat primum quidem quod vegetatiuam animam prætermiſerint. ipſa enim nec quicquam mouet ſecundum locum, neq; cognoſcit, & quod hinc quoque ad falſa cogitata conuerſi ſunt. exiſtimabant .n. animam moueri. Quoniam enim aperte videbãt corpus ab anima moueri, animam motam moueri exiſtimabãt & propterea quicquid mouet, etiam moueri dicebant. & in alio etiam errabant ſecũdum cognitiuum. exiſtimabãt .n. animam ex omnibus, quæ ſunt cõpoſitam, vt ex principijs compoſita, eorum veluti obſides habens, ea cognoſcat. Sic etenim eſt verſus Empedoclis. Nam terram terra conſpeximus &c. Naturalium ergo rerum ſcriptoribus condemnatis. & propterea naturalis animæ definitione adiecta, cum etiam de cognitiua animæ facultate diſſeruiſſet, hic motiuo ſecundum locum diſſerit, quod oportebat quidem ante rationale collocare, quoniam vbiq; , q̃ ſunt magis vniuerſalia. priora collocauit, ſed quoniã tres animas percurriſſe oportebat in docendo eo, quod eſt ſecundum locum motiuum, eius propterea nũc meminit. Vt enim doceat, nõ eſſe vegetatiuam animam, non irrationalem, nõ intellectum, vel ſimplicia cogitantem, vel compoſita, vel imaginatione vtentem, vel ſine imaginatione, horum propterea prius meminit. Sed & ad id, qd' quid eſt, ei prædicta conferunt. Vult enim oſtendere, ꝙ id, quod mouet. in rationalibus quidem eſt commune irrationalis, & rationalis, in irrationalibus autem irrationalis ſolum. Quando autem dicit Ariſtoteles appetitiuum mouere, non vt finalem ipſam cauſam dicit, ſed vt effectiuam. idq; clarum eſt Quærens enim quid eſt, quod mouet, dicit, ꝙ vel eſt intellectus, vel appetitus. intellectus autem ẽ actiuus, & nõ finalis, & nec ſine motu quidem eſſe poteſt finalis. contra enim, quando ſecundum intellectũ operamur, a motu diuertimur. Et ideo Thales cum aſtra contemplaretur, in puteum incidit. Quare, vt effectiuam cauſam, dixit appetitum mouere, aliam enim effectiuam eſſe coniunxit, & ꝙ appetitiuum non eſt finis, ſed appetendum. Quærit ergo Ariſtoteles de eo, ꝙ ſecundum locum mouet, an per partes mouet anima: vel tota ipſa mouet? hoc infert ꝙ vt ſubſtantia, in facultates diuiditur. facultas enim per totam ſubſtantiam procedit. Mali enim redolentia, quę eſt eius facultas, ex toto, vt toto, progreditur. & non hic quidem mali eſt redolentia, hic vero non eſt, ſed in toto, vt toto eſt. Et in hoc quidem facultas differt a parte, quod facultas, vt diximus, per totam ſubſtantiam permeat, pars autem non eſt in tota ſubſtantia, ſed eſt in aliqua ſubſtãtiæ portione. ſiquidem pars eſt ipſius, & ꝙ facultas quidem non eſt ſubſtantia, pars autem eſt ſubſtantia, ſiquidem ſubſtantiarum partes ſunt ſubſtantiæ, vt in prædicamentis cognouimus. Vtrum igitur parte mouet anima, vel facultate? & ſi parte, nunquid aliqua earum, quæ dici conſueuerunt? dici autem conſuetas dicit tres, quæ ſunt apud Platonem, partes, rationem, iram, cupiditatem, vel aliquam præter has, & ſi alia, an ea, quæ ſit ab ijs alia, ſolo intellectu, an & intellectu, & ſubiecto? Platoni enim eſt conſequens dicere, ꝙ parte mouet anima. Vult enim eam eſſe multiplicem, & quod ſecundum locum mouet, aliud eſſe præter rationem, iram, cupiditatẽ. Cum nullo enim horum idem eſſe dicit, quod ſecundum locum mouet. ſed aliud. aliud autem nõ ſolum intellectu, ſed etiam ſubiecto. neq; enim vult eſſe eaſdẽ ſubiecto partes animæ, cũ eas locis diſiũgat. Et propterea in his tribus Platonem reprehendit. Vnum quidem, ꝙ animam, vt totum, in partes diuidat. neq; enim fieri poteſt. vt ipſa ĩ partes diuidatur. in incorporeis enim idem eſt eſſe diuiſibile, & eſſe diuiſum. neq; enim ſuſtinẽt incorporea tempus aliquod, vel diſſectionem eius, quod peruadit. Si ergo diuiſibilis eſt anima, & diuiſa erit, & totum peribit. corrumpetur enim & ipſum commune eſſe totum actu partium a ſe inuicem diuiſarum. In corporibus autem aliud eſt eſſe diuiſibile, & diuiſum. Hoc ergo in loco cũ eſſent Alexander & Plutarchus, dicebant, Platonem reprehẽdi ab Ariſtotele, vtpote, qui animam, vt totum, in partẽ diuiſerit, tanquam ipſe, vt vnam ſubſtãtiam, in facultates diuidat Vult .n. ipſe aĩam vnam eſſe ſubſtãtiã multis facultatibus præditã Ii autem falluntur. Ipſe .n. nuſquã alibi dixit facultatẽ eiuſdẽ ſubſtãtiæ has quidẽ eſſe corruptibiles, illas vero incorruptiles, ſed ſimiliter oẽs eſſe vel corruptiles, vel incorruptiles. Dicit autem intellectum quidem æternum, irrationalem vero corruptilem. Non eſt itaq; vna. In alio autem Platonem reprehendit, vt qui duas animas, rationalem dico. & irrationalem, vt vnam fecerit, & hanc vnã in tria diuiſerit, in rationem, animũ, cupiditatem. Ariſtoteles autem vult tres animas. Nunquid autem pro Platone dici poteſt, quod propterea partes hæc tria dicit, ꝙ vnam animationem faciãt. vnum enim eſt animatum, & non tria. Deinde & ſecundo reprehendit Platonem, eo ꝙ multas partes prætermiſerit. & pro eo reſponſum eſt, ꝙ in republica hoc fecit, non in Timæo. hic enim ſolis illic tribus indigebat. Deinde & tertio eum reprehendit, qd' has partes diuiſit a ſe inuicẽ. Nempe quod ad has attinet, non eſt facile dictu quidnam mouet. neq; enim communis ipſe nexus animarum dici poteſt, cum ſint partes ſeparatæ ſecundum Platonem. Diſtrahit ergo appetitiuum: Dicta eſt autem & huius reſponſio. & hic quidem eſt cõtextus. ſi verum autem dicere oportet, inter ſe non conueniunt hæ Platonis, & Ariſtote. opiniones de eo, quod eſt ſecundum locum motiuum. Plato enim vult id, quod in nobis eſt optimum, & maxime dominatur, illud eſſe qd' mouet. Melius autem eſt in irrationalibus quidem animalibus, imaginatio, & ideo paſſiuus intellectus dicitur, in rationalibus vero intellectus. Propterea ergo iuxta eum irrationalia quidem animalia imaginatio mouet, rationalia vero intellectus. Quod enim agit, & fert animal, in eo oportet auctoritatem, & dominatum obtinere & propter ea melius eſſe oportet, quod mouet. Deinde quoniã Platonicis aduerſatur, ꝙ affectus rationẽ ſuperat & nos ad turpem voluptatem abducit, nõ enim intellectus hoc fecit, ſed affectus, dicunt, ꝙ tunc quidem ratio eſt, quæ mouet, ſed mancipata, & in ſeruitutem redacta, affectui viam preparat, & excogitat. Ex hoc aũt a Platone colligitur, ꝙ id quod ſecundum eos imperat eſt, quod mouet. ecce enim ſuperatum dixi intellectũ mouere, & quomo-

do ſuperius, quod dominatur, dixi mouere. Ariſtoteli autẽ videtur, quod ſecundum locum mouet, non eſſe cognitiuam proprietatem: ſed animalem. vult enim appetitiuum eſſe, quod mouet. magis enim conuenire, quod mouet, vitæ, quam cognitioni. Et in irrationalibus quidẽ animalibus appetitiuum ſolum irrationalis mouet: in rationalibus autem animalibus aliquando quidem rationalis appetitiuum: aliquando autem irrationalis. In ijs enim quæ ſecundum rationem viuunt, appetitiuum rationalis mouet. in multis autem hominibus, & ſecundum ſenſum viuentibus, appetitiuum irrationalis mouet. quare animalis proprietas magis eſt, quod ſecundum locum mouet, quam cognitiua. Eſt enim intellectus propriũ ſolũ cognoſcere, nõ mouere. Motui autem aduerſatur intellectus. Neq; enim motum ſentiunt, quandoquidẽ nec ſtatum, qui circa intelligibilia occupantur. Et ideo Socrates, cum in Deliaca pugna noctu diuq; ſteriſſet, ſe ſteriſſe non ſenſit: eo ꝙ mẽte aliquid agitaret. Et quod ſi intellectus animal moueret, ipſum non ad malum moueret. Dicimus enim Thaletem aſtra contemplantem in puteum incidiſſe. Fortaſſe autem etiam ſecundum Ariſtotelem Platonica ordinatio obtinet, ꝙ id, quod melius eſt, mouet. omnibus n. facultatibus melior eſt appetitus, ſiquidem boni eſt. Et in his eſt contemplatio. Quoniam autem anima ſecundum duas facultates definita. Duas dicit facultates, vel vt ad animal (hoc enim irrationale, & rationale conſtituunt) vel duas dicit facultates, vt ad antiquos. Illi enim ſolum cognitiuum dicebant, quod dixit iudicatiuum, & motiuũ. Quoniam ergo, inquit, duæ ſunt facultates, & iam de cognitiuo diximus, & de cogitatione, & ſenſu, veniamus & ad motiuum.

Vtrum una aliqua eius pars, quæ ſit ſeparabilis, uel magnitudine, uel ratione: an tota anima? & ſi ſit pars aliqua: utrum ꝓpria aliqua præter eas, quæ dici conſueuerunt, & dictæ ſunt? an horum unum aliquid? habet autem ſtatim dubitationem.

Quærendum eſt inquit, ſi pars animæ eſt id quod eſt motiuum, vtrum ſubiecto eſt, & ſubſtantia ſeparabilis? quod dixit, magnitudine. & ne turberis, ſi animæ ſubſtãtiam magnitudinẽ appellat, abuſus eſt enim, & loco ſubiecti magnitudinem dixit. Si autem non eſt ſubiecto, & ſubſtantia ſeparabilis, nunquid eſt potentia ſeparabilis, quod dixit ratione. quærendum autem inquit, nunquid & tota anima eſt motiuum. Præter ea, quæ conſueuerũt, & quæ dictæ ſunt. quæ conſuerunt dici, illas tres dicit, quæ ſunt apud Platonem, rationem, iram, cupiditatem, quæ dictæ ſunt autẽ dicit, quæ nunc ab eo dictæ ſunt: Dico autem intellectum, cogitationem, imaginationem, ſenſum communem, & proprium.

Et quomodo dicere oportet partes animæ, & quot. Quodã modo enim infinitæ apparent: & nõ ſolum eæ, quas quidã dicũt definientes: rationalis: animoſa, ſeu iraſcibilis, & deſideratiua.

In duobus per hæc Platonem refellit, & ꝙ partes, & ꝙ quot ſint partes dicit, nempe tres. Quodammodo infinitas dixit, vt ad tres non ſunt autem, ſi cum tribus Platonis coniunxeri, etiam quinque quas nunc dicit Ariſt.

Hi uero id, quod habet rationem, & irrationale.

Nonnulli quidem dicunt tres eſſe partes animæ, vt Plato, rationem, iram, cupiditatem, Quidnam autem duas, rationalem, & irrationalem, vt Ariſtoteles. Vt ad animalia enim duas dixit animas, eſt enim alia plantarum.

Secundum differentias enim, per quas has ſeparant, apparẽt & aliæ quæ maiorem his diſtantiam habent: de quibus etiam nunc dictum eſt: & nutritiuum, quod & omnibus plantis ineſt, & omnibus animalibus.

Rurſus Platonem redarguit. Si enim eo ꝙ natura valde diſtant, dicit partes animæ, rationem, iram, cupiditatẽ, oporteba nutritiuam facultatẽ partẽ animæ dicere. His enim magis diſtat, & magis quam ira & cupiditatæ. Hæ enim ambæ ſunt irrationalis animæ, nutritiua autem facultas vegetatiuæ. Plus autem diſtat ab irrationali, vegetatiua, quam vegetatiua ipſa a ſeipſa.

Et ſenſitiuum, quod neq; ut rationale, neque ut rationem habens quiſpiam facile poſuerit.

Senſitiuum, inquit, ſiue ſenſum, nec irrationali ſolius quiſpiam poſuerit, nec rationalis, ſed vtriuſq; Quia enim foris habet cognoſcibile ſenſus, per obiectam diſtantiam ipſum nouit, & per formam, & typum, nec audit rationẽ dum putat vnius pedis eſſe ſolem, ſecundum hoc eſt irrationalis. Quatenus autẽ per ſe res videt, ut intellectus, videtur ſenſus ſub rationem reduci. Eæ autẽ & aliter interpretari, ꝙ quatenus quidem cognoſcit, eſt rationalis animæ, quatenus autem patiens cognoſcit, non poteſt eſſe rationalis. rationalis. n. nõ patitur, ſed ẽ irrationalis pati.

Præterea autem imaginatiuũ, quod in eo quidem, q. eſt, ẽ ab omnibus aliud, cuinam autem horum eſt idem, uel a quo aliud, multã habet dubitationem, ſi quis ſeparatas partes animæ poſuerit. Ad hæc autem appetitiuum, quod & ratione & potentia aliud uideatur eſſe ab oĩbus, & abſurdũ eſt hoc ſeiungere & diſtrahere. In rationatiuo enim fit uoluntas, & in irrationali cupiditas & ira. Si autem tria anima, in unoquoque erit appetitus, Atqui & de quo nunc inſtat oratio, quid eſt, quod mouet ſecundum locum animal?

Tanquam ad rationem, iram: cupiditatem, partes Platonis, comparat imaginationem. & appetitum. Et appetitum quidẽ omnino ab ijs alium dicit, quia eſt appetitus etiam vegetatiuæ Platonis autẽ partes ſunt, irrationalis, & irrationalis. Quare appetitus eſt omnino ab ijs aliud. Imaginatiuum autem: quoniam eſt irrationalis, ratione quidem differt ab his tribus partibus, rationali, animoſa ſeu iraſcibili, & deſideratiua, cuinam autem eſt ſubiecto eadẽ vel alia harum trium partium, dubium eſt. Nunquid. n. eſt, quod ira. & cupiditas, quia & ipſæ ſunt irrationalis? Recte ergo ſic dixit, ꝙ ſi omnino partes habet anima ſeparatas, & vis imaginatiua, & appetitiua poteſtas ẽ pars animæ. Quam quidem appetitiuam poteſtatem, vel prætermiſiſti o Plato. vel de ipſa dicens, ipſam diſtrahis & diuelis. Si autẽ tria aĩa, ĩ vnoquoq; erit appetitus, Nota quod dicit, ꝙ ſi ſint tres aĩę, ĩ vnaquaq; earũ erit appetitus ergo & ĩ vegetatiua ẽ appetit'. Sciẽdũ aũt, ꝙ gratia diſputationis, & repugnans, hoc dicit Ariſt. Nam in principio argumenti futuri tractatus ſi recte conſideraueris, inuenies eũ non noſſe in plantis appetitum. Sed nec Plutarchus commentariũ, ſcribens dicit eſſe appetitum in plantis, ſed contrarium non eſſe. Si autem verum dicere oportet, non dicit in plantis appetitum, ſed tres dicit appetitus, vnum quidem, qui eſt cum intellectu actiuo, alium autẽ animoſum, ſeu iraſcibilem, & alium deſideratiuum.

Motum enim ſecundum augumentum, & diminutionem, quæ omnibus, inſunt, id quod omnibus ineſt uideatur mouere, generatiuum, & nutritiuum.

Quia de motu ab eo agitur, eſt autem motus æquiuocus, deſtinguit æquiuocationem. & dicit, Motum nunc quæro, non qui eſt ſecũdum auctionem, & diminutionẽ. hæ enim a natura fiunt, nunc autem quæro animalem, q fit ſecundum locum, & animalem, non alicuius partis. vt eſt reſpiratio, ſed eam, quæ eſt totius animalis, ambulatoriam. Nam & alibi videtur dicere duplex eſſe id, quod ẽ ſecundum locum, vel ambulatorium, vel motiuum, motiuum dicens, quod eſt a parte, vt eſt reſpiratio: non de eo autem nunc agitur. iam enim & alibi de reſpiratione quæſitum eſt. Et dubitabatur an ſit naturalis, an animalis nam naturalis quidem eſſe videbitur, vt quæ electioni noſtræ, & voluntati non ſeruiat, animalis autem, vt quæ fiat a maſculis, & quod in mea eſt poteſtate, eam intendere. De ea ergo non agitur: ſed de ambulatiuo ſecundum locum: quod eſt motus ſignificatum.

De reſpiratione autem, & expiratione, de ſomno & uigilia poſtea conſiderandum. Habent enim & hæc multam dubitationem. Sed de motu ſecundum locum, quid eſt, quod mouet animal ambultorio motu, conſiderandum.

Cum de motu ſecundum locum tractetur vel quia re-

ſpiratio eſt magis in ſomno, quam in vigilia, horum peopter ea meminit. Reſpirationis enim vt particularis motus, meminit, vel ꝙ & ſomnus, & vigilia ſunt particulares motus ſupercilij ſecundum locum. Dicit ergo, ꝙ nec de ijs a nobis ſermo habetue, ij enim ſunt particulares motus, nunc autem in vniuerſum quærimus ambulatorium motum, & quia eſt ab eo ſcriptus liber de ſomno, & vigilia. in quo de his diſſerit. Et in his praxis, Deo eſt gratia, finitur, praxis, Deo annuente, ſexta decima.

Quod itaq; non eſt nutritiua quidem facultas, apertum. Semper enim alicuius gratia eſt motus ipſe: & uel cum imaginatione eſt uel cum appetitu. nihil enim non appetens, uel fugiens, mouetur præter quam ui.

Præſens contemplatio oſtendit, & quid non eſt, quod ſecundum locum mouet, & quid eſt. Primũ autem oſtendit, quid non eſt. Dicit enim ꝙ neq; eſt nutritiua facultas nec ſenſus, nec Intellectus, & intellectus, non contemplatiuus, quia inſtrumento non vtitur, non, qui vtitur, contemplatiuus, non actiuus intellectus, non appetitus. hæc non ſunt id, quod ſecundum locum mouet. Et quod nõ eſt quidem nutritiua facultas, probat per quatuor argumenta, quorum hoc primum eſt, Nutritiua vnum habet finem, nutrire Motus autem habet finem & affectum, & rationem. Vbi enim ad honeſta mouemur, ratio finis eſt. Vbi autem ad res venereas affectus eſt finis. Quare non eſt nutritiua facultas, quod ſecundum locum mouet. hoc autem oſtenditur per duo argumẽta Si neceſſe eſt id, qđ mouetur, primum Imaginari, & appetere ſenſiliter, & ſic deinde ab appetitu moueri, hæc autem non ſunt in nutritiua, neq; enim eſt imaginatio, nec appetitus ſenſitiuus. in mouendo enim ſenſitiuo appetitu opus eſt. Nõ ẽ ergo nutritiuum, id quod ſecundum locum mouet. Tertium argumentum. Si nutritiuum mouet, oporteret & plantas moueri, vt quæ habeant motiuam facultatem ſecundum locum. Atqui ſecundum locum nunquã mouentur plantæ. non eſt ergo vegetatiua anima, quæ ſecundum locũ mouet. Quartum argumentum, Si nutritiuum mouet, oporteret & plãtas ambulatoria habere inſtrumenta, vt moueantur. Atqui non habent inſtrumẽta ambulatoria, ſed ẽt cõtra, hærent fixæ radicibus. Ergo nutritiuũ nõ mouet. Hæc quidem ex contextu. Oportet autem & aliud præterea argumentum comparare. Si quãdo magis operatur nutritiua, noctu dico, non mouemur per appetitionem, vel impetum mouemur. De motu autem, qui fit p appetitionem, & impetum, loquitur Philoſophus. Sed fortaſſis dicet aliquis vegetatiuam eſſe animam, quæ mouet ſecundum locum, non mouentur autem plantæ, quãuis motiuam habeant facultatem, eo ꝙ nõ habeant apta inſtrumenta ad motum Dicimus autem ad hanc dubitationem, ꝙ primum quidem continget in tota ſpecie fruſtra eſſe facultatem. Si eſt enim in totis plãtis motiua facultas: non mouet autem, ꝙ inſtrumenta non habet accommodata, fruſtra ergo erit in vniuerſis plantarũ ſpeciebus quod quidẽ eſt abſurdum, dicere fruſtra aliquid a natura fieri. Secundo autem. Si habent plantæ motiuam facultatem, non mouentur autem propter inſtrumentorũ inopiam, cur non eis inſtrumenta accommodauit, & adaptauit natura? neq; enim ex neceſſarijs quid prætermittit, nec ſuperuacanea fabricat clarum ergo vndequaq; euaſit, ꝙ nutritiuum non eſt cauſa motus ſecundum locum, ſed neq; ſenſus eſt, qui mouet ſecũdum locum, & quoniam ſenſus eſt irrationalis animæ, etiam vniuerſalius oſtendit, ꝙ nec omnino motus cauſa eſt irrationali anima. Si enim irrationalis anima eſſet cauſa motus ſecundum locũ, oporteret, quæcunq; habent animam irrationalem, moueri. Atqui Zoophita, ſeu plantanima, irrationalem animam habentia, non mouentur. Non ergo irrationalis animæ ẽ ſecundum locum motus. Neq; enim hic eſt cauſari inſtrumentorum ineptitudinem. Ex ijs enim quæ animam habent irrationalem, illa aptis inſtrumentis carent, quæ ſunt vel imperfecta, vel mãca. Quemadmodum infantes ſunt imperfecti, neque enim habent dentes. Rurſus quæ quatuor habet digitos, manca ſunt Plantamina itaq; nõ ſunt imperfecta. habent enim aſcenſum, ſeu progreſſum, ſummum vigoris, & perfectionis incrementum, & eiuſdem remiſſionem, & diminutionem, & quodammodo ſenectutem. Infantes autem & pueri nihil habent horum Rurſus plantamina ſibi ſimilia generant Pueri autem non generant quandiu ſunt pueri, ꝙ ipſi ſint imperfecti. Neq; vero manca ſunt plantanima. Sic enim vniuerſa plantanimorũ ſpecies manca eſſet. Si ergo nec mutila ſunt, neq; imperfecta, quæ enim aliquid non habent, eo ꝙ ſint imperfecta, ipſum poſtea aſſumunt, ſicut infantes dẽtes Plãtanima autem, neq; cum augentue, motoria inſtrumenta aſſumũt, neq; cum ad ſummum incremẽtũ peruenerint, clarum ergo, ꝙ neq; facultatem habent ambulatoriam. Si enim eam haberent, & partes habeẽt accommodatas. illæ enim habent facultatem Inſtrumenta autem non habent. quæcunq; ſint vel imperfecta, vel manca. Si ergo plantanima irrationalem quidem habent animam, non mouentur autem ſecundum locum, non eſt ergo irrationalis animæ motus ſecundum locum. Et nos quidem ſic. Contextus autem per vnum exemplum declarauit id, quod eſt impeeſectum, & mancum. Dicit enim plantanima non eſſe imperfecta, vel manca, quia & creſcunt, & ad ſummum incrementum perueniunt, & decreſcunt, & ſimilia generant. Per hoc quidem, quod generãt, innuens non eſſe manca. Eunuchi enim cum ſint manci, non gignunt Per hoc autem ꝙ creſcunt, & ad ſummũ incrementum perueniunt, & decreſcunt, ſignificauit non eſſe imperfecta. Aſſumerent enim tempore ea, quæ deſunt videmus autem, ꝙ nihil aſſumunt. Quare oſtenſum eſt non eſſe irrationalem animam cauſam motus ſecundum locum Sed neq; ſenſus cauſa eſt motus ſecundum locũ. Oporteret enim quando ſecundũ locum mouemur ſenſum operari. Sed hoc falſum eſt nam & clauſis oculis mouemur, & nec audientes, nec olfacientes, nec contrectantes, vel palpantes. non eſt ergo ſenſus, qui mouet ſecundũ locum, eo ꝙ nos ſecundum locum mouemur, licet ſenſus non opeeetue, & quia ſæpe ſentientes motum interrumpimus, & in quiete magis ſentimus. Hæc cum dixiſſet cõtextus, fertur ad intellectum, non quærens de imaginatione, an moueat, an non. & merito eius nullam fecit mẽtionem, quia nihil habet proprium, ſed quicquid habet, ex ſenſu habet. Sed nos oſtendemus, ꝙ nec imaginatio quidem mouet. Si enim moueret ipſa, oporteret in ſomnis, quando imaginamue, moueri ſecũdum appetitionẽ, & impetum. Atqui non mouemur, ergo imaginatio non mouet. Hæc quidem extra textum. Oſtendemus autem deinceps, ꝙ neq; eſt intellectus, qui mouet. Scire .n. oportet, ꝙ triplex eſt intellectus, vel contemplatiuus, qui inſtrumento non vtitur, vel contemplatiuus, qui inſtrumẽto vtitur, vel actiuus intellectus. Contemplatiuus intellectus, qui inſtrumento vtitur non poteſt mouere, quoniã non verſatur circa ea, quæ ſunt agenda eſt autem quid, quod ex rebus agendis eſt, motus, & quia huic Itellectui magis conuenit ſtatus, quã motus. Intellectu enim aliquid agitantes, ſtamus Sed neq; actiuus intellectus eſt, q ſecundum locum mouet etſi enim habet electionem, per quam fit motus ſecundum locum, ſed tamen non mouet. & hoc eſt apertum. Videmus enim, ꝙ cueam gerente actiuo intellectu, ne moueatur, accedẽte hoſte, cor mouetur vibratur enim, & ſubſultat metuens. Atqui & in intemperantibus, cum præcipiat affectus, vt moueatue, etiamſi iubeat intellectus, vt contineat, nõnunquam vincit affectus, ꝙ mouetue pudendum ad rem veneream. cõtrario ergo modo ſe habet motus ad intellectum in incõtinentibus. Ipſe ergo non mouet, & ꝙ actiuus intellectus operatur primum, deinde ſic mouemur Niſi enim actiuus intellectus prius conſultauerit, ad portum non deſcẽdam, nec gubernatori loquar, nec vaſa & ſarcinas ĩmittam hæc autẽ vniuerſa ſtans conſultat. Si ergo actiuus primum intellectus operatur, & poſtquã ipſe ceſſauerit, tunc ſit qui eſt ſecundum locum, motus, Clarum eſt ergo, ꝙ nec eſt actiuus intellectus, qui nos ſecundum locũ mouet Sed nec contẽplatiuus intellectus, qui inſtrumen-

to non vtitur, quia is electionem non habet neceſſe eſt autem, vt eligat, quod ſecundum locum mouet. niſi enim eligat, non mouemur. Sicut & Medici ſæpe de induſtria, & ꝙ ita melius iudicent, non ſanant aliquem, eo ꝙ ei cõducat eſſe in morbo, vel propter Tyrãnidis diſſolutionẽ vel vt philoſophetur. quemadmodum & Theagẽ ĩ morbo reliquerunt, propter philoſophiam Vnde & Theages dialogus Quare nec is mouet. Et ex alio eſt etiam oſtẽdere, ꝙ non mouet hic intellectus, quia non habet fugere vel perſequi Omnis autem motus fugit, vel perſequitur. Oſtenſum eſt ergo, nullum intellectus ſignificatum mouere ſecundum locum. Et hoc etiam exterius, probari poteſt per generoſiſſimum argumentum Nam ſi qualecunque intellectus ſignificatum cauſa eſſet motus ſecundum locum, oporteret illa non moueri, quæ nõ habent qualẽcũque intellectum. Atqui irrationalia animalia intellectũ omnino non habentia, ſecundum locum mouentur. non ergo contemplatiuus intellectus, vel actiuus, cauſa eſt motus ſecundum locum. Omnino autẽ nec rationalis eſt anima quæ mouet, nec irrationalis. Rationalis enim nõ mouet ſecundum locum, eo ꝙ ab intemperante affectu ſuperati, ſecundum locum mouemur. affectus autem ab irrationali mouentur. Rurſus autem irrationalis non mouet, eo quod ratio aliquando ſecundum locum nos mouet, vt ad præceptores vel ad orationem, & quia in continentibus aperte oſtenditur non mouere irrationalis. ea enim ſæpe iubente ad res venereas conuerti continentes nõ mouentur, nec cedunt iuſſui, quod autem mouet, omnino audiri oportet. Didicimus itaq; , quæ ſint non mouentia. Dicamus deinceps conſequenter, quid eſt, ꝙ ſecundum locum mouet. Eſt autem, quod ſecundum locum mouet, intellectus actiuus, & appetitus irrationalis. Et hoc ex eo oſtenſum eſt ꝙ appetitus quidem in incontinentibus moueat, intellectus autem in continentibus, Sed quoniam, quando aliqua duo aliquid vnum faciunt, ſecundum aliquid commune hoc faciũt, vt quod eſt bipes & quadrupes, ſecundum aliquid commune ſcilicet pedeſtre, mouẽtur. Sic ergo oportebat intellectum, & appetitum, ſecundum aliquid commune mouere. Eſt autem quid mediũ inter viam, & cognitionem. Ad quod dicimus, ꝙ & hęc duo, intellectus, & apetitus, ſecundum aliquid commune appetitiuum mouent, quod etiam conſultatorium appellat Ariſtoteles, ſicut in irrationalibus, irrationalis appetitiuum. Merito autem communi appetitiuo dat motum, & non intellectui, vt in Timæo. Intellectus enim recte tãtum mouet, Appetitus autem & recte, & oblique. Motui autem rectum conuenit, & obliquum Communi ergo ſenſitiuo poteſtas danda eſt motus ſecundum locum. Dubitant autem dicentes, fieri non poſſe, vt appetitiuum moueat ſecundum locum, quo ad ea, quæ dicta ſunt. Si enim quod ſecundum locum mouet, vnum eſt, duo autem ſunt appetitus, & non vnus, appetitiuum ergo non mouet. & nectitur in ſecunda figura huiuſmodi ſyllogiſmus. Quod ſecundum locum mouet, vnum, Appetitiuũ non vnum. Quod ſecundum locum mouet ergo, nõ appetitiuum. Ad quod dicimus, ꝙ appetitiuum & vnum eſt, & non vnum, vnum quidem genere, duo autem ſpecie. Vt vnum ergo genere, mouet. Quoniam autem eſt vnum quidem genere, ſpecie autem duo, appetitiuum. Quoniam alius eſt appetitus irrationalis, & alius rationalis, eſt autem ſpecie diſſimilis irrationalis ad rationalem. Quamobrẽ & irrationalis apetitus eſt ſpecie diſſimilis ad appetitum rationalem. Quare quidem genere vnus eſt appetitus, ſpecie autem diuerſus. Quod autem oportet eſſe diſſimilem ſpecie appetitum non ſolum ex animarum diſſimilitudine apertum eſt, ſed & hinc. Præcipit irrationalis appetitum affectus Imperat autem rationalis appetitum virtutis, & quoniam virtus eſt affectui contraria, continget contrariorum vnam eſſe operationem quod ẽ abſurdum Fit autem omnino contrarius appetitus, quando ratio affectui aduerſatur, vt in homine dico. nam & in irrationali fiunt contrarij appetitus, vt cupiditas ad iram. Sunt ergo contrarij appetitus, quando ratio, cupiditati aduerſatur. Hæc cum dixiſſet, dicit quendam nimis confidentem, & periculi, & audaciæ plenum ſyllogiſmum, In prima figura. Eſt autem hic ſyllogiſmus. Vbi contrarij motus, illic vna eſt & temporis ſenſus. Vbi temporis ſenſus, illic eſt ratio, & cupiditas Hic autem ſyllogiſmus habet quædam nimium præcipitia, & periculi plena. Vnũ quidem quoniam omnino eſſe dicit rationem, & cupiditatem, vbi eſt temporis ſenſus, vt ex hoc colligatur ſolum hominem habere temporis conſenſum. Atqui videmus rationalia quoq; animalia vna tempus ſentire. vt declarat grus, quæ fugit in hyeme Thraciam, & formica, quæ theſauri inſtar, ſibi prius nutrimentum recõdit, propter hyemem Porro & aliud habet abſurdum ſyllogiſmus. Dicit enim, Vbi ſunt contrarij motus, illic ratio, & cupiditas, ratione quidem pro præſenti voluptate bonum futurũ eligente, cupiditate autem ad id, quod eſt præſens, ſiue id quod apparet, bonum reſpiciente, ut ſecundum ipſum colligatur, in homine, & ſolo eſſe contrarios motus, vt diximus, irã ad cupiditatẽ. Hæc cum dubitaſſet, vtrunq; diſſoluit, prius quidem per tres ſolutiones. Vnam quidẽ ꝙ irrationalia temporis non vtiq; ſenſum habent. neque enim ipſum ſenſu apprehendunt. tempus enim eſt incorporeum, & corpore melius, & ſenſu non conſideratur. Quot autem ſenſu irrationalia non norunt, nec imaginatione norunt. Quare irrationalia temporis ſenſum nõ habent, quia non cadit tempus ſub ſenſum. Hæc eſt prima ſolutio. Quantum autem ad hanc, nec nos quidem temporis ſenſum habemus, neque enim ipſum videmus, Quod ſi ita eſt, nec ipſum imaginamur. Dicenda eſt ergo ſecunda ſolutio ꝙ irrationalia tempus nõ apprehendũt, ſed ea, que ſunt in tempore, vt frigus, calorem, & eiuſmodi. Quare verum dicit Ariſtoteles, dicens irrationalia tẽpus non ſentire. Quæ enim ſunt in tempore, apprehendũt & non tempus. Nos enim ipſam habentes rationalẽ animam, ipſius temporis ſenſum habemus, horas & dies numerantes. Et hæc eſt ſecunda ſolutio. Tertia ſolutio, ꝙ Ariſtoteles tempus vocat definitum, & non indefinitũ. Sic ita q; dicit in libro Peri hermenias. Hæc quidem ſimpliciter, illa vero in tempore, ſimpliciter appellãs indefinitum tempus, in tempore autem, tempus definitum & determinatum. Animalia ergo irrationalia, etiamſi temporis ſenſum habeãt, ſed non habent ſenſum temporis definiti, ſed tantum, verbi gratia, hyemem, vel æſtatem ſentiunt. Homines autem definiti temporis ſenſum habent, dies, & horas numerantes. Numerare enim eſt ſolius animæ rationalis proprium. Propterea ergo dixit hominem ſolum ſenſum habere temporis definiti. Indefiniti enim & irrationalia ſenſum habent. Sic ergo primum diſſoluit. Soluit autem & ſecundum dicens, vbi contrarij motus, illic & ratio, & cupiditas, ſi addideris, qui ſecundum præſens, & ſecundum futurum tempus fiunt cõtrarij motus. Secundum præſens enim, & futurum, ſolus homo contrarie mouetur. Irrationalia autem ſecundum præſens tẽpus, & ſolum. Aegrotãs enim propter præſentem febrẽ, frigidum deſiderat, appetitu imperante hoc facere. Ratio autem propter futurum malum extrudit apetitum Irrationalia autem contrarie mouentur, non propter eam, quæ eſt futuri, prouidentiam. Fingatur enim leo gregem aggreſſus, & percuſſus, deinde poſtea volens alterum gregem aggredi, & priorem ictum veritus non aggreditur, ne rurſus patiatur. Vides ergo, ꝙ de futuro conſiderat, ne patiatur. Quare & irrationalia circa futurum verſantur. Ad quod reſponderunt interpretes, ꝙ ex præterito futura cõſiderare, & colligere, rationis eſt, & ſolum. Leo ergo non ex præterito futura præuidet, ſed ſecundum imaginationem motus, vt qui vulneris adhuc reliquias habeat, cunctatur gregem aggredi, præſens vulnus veritus. Quare circa præſens tantummodo operatur. neque enim in ipſo eſt temporis diſcretio, ſicut neq; numeri neque enim nouit leo, quid eſt ſecundum, vel tertium, ſed turbam tantum nouit, & paucitatem, vt declarat, ꝙ paucos quidem inuadit, multos autem pertimeſcit. Et hæc quidem in ijs, in quibus dicit Ariſtoteles, ꝙ eorum, quæ ſecundum locum corpus mouẽt, hæc quidem ſolum mouent, illa vero etiam mouentur. Appetendũ enim mouet

appetitum, cum ipſum omnino non moueatur. Appetitus autem mouetur quidem ab appetendo mouet autẽ corpus motu qui eſt ſecundum locum. Et hæc quidem Ariſtoteles. Plato autem non dicit appetitũ mouere, ſed quod in vnoquoq; prius eſt, ipſum dicit mouere ſecũdũ locum: in homine quidem rationalem animam, in irrationalibus autem irrationalem. Hæ ſunt enim quæ in vtriſq; priores habentes partes. Nã & in hominibus non eſt in affectibus irrationalis, quæ mouet ad voluptates, ſed & tunc rationalis mouet quidem quodammodo hominẽ, ſed errat quibuſdã veluti præſtigiis a cupiditate decepta. Sciendum autem Platonem ab Ariſtotele non diſſentire. Plato enim effectricem cauſam dixit, Ariſtoteles autem finalem, cum dixit appetitum, non eſt autem ipſe appetitus proprie finalis cauſa motus ſecundum locum, ſed appetendum. propterea enim ambulamus, vt appetendum aſſequamur. Dic ergo, ꝙ & Plato, & Ariſtoteles effectrices cauſas dixerunt motus ſecundum locum. Sed Plato quidem eemotionẽ effectricem, dicẽs rationalem animã. Ariſtoteles autem propinquam, dicens appetitum. Nam & irrationalis per medium appetitũ mouet corpus motu, qui eſt ſecundum locum. Et in his Deo eſt gratia, finiſ contemplatio. Quod itaque nutritiua facultas non eſt id, quod mouet. clarum ẽ. Semper enim alicuius gratia motus ipſe, & eſt cum imaginatione, vel appetitu. Per hoc autem, Alicuius gratia motus, primum innuit argumentum, quod nutritiua quidem facultas vnum habet finem, motus autem multos. Videtur autem contextus dubiũ ſuſcipere. Dicit enim motum ſecũdum locum eſſe alicuius gratia & propterea nõ eſt vegetatiua cauſa motus. Quid igitur, vegetatiua in augendo non mouet alicuius gratia? Vel dicimus, ꝙ non oportet lectionem præcidere in eo, Alicuius gratia, ſed &, quæ in contextu deinceps ſequuntur, adiungere, vt ſit id, quod dicitur, in hunc modum. Non eſt vegetatiua, quæ ſecundum locum mouet, eo ꝙ motus ſecundum locum, qui fit alicuius gratia, fit cum imaginatione, vel appetitu. Vegetatiua autem, etiam ſi ẽ alicuius gratia, ſed non cum imaginatione. Per hoc autẽ quod dicit, eſſe cum imaginatione, vel appetitu, ſecundũ dicit argumentum, quod oportet id, quod mouetur, & appetere, vt fugiat, vel perſequatur, & iam imaginari. Omnino enim motus qui eſt ſecundum locũ, vel eſt cũ imaginatione, vel cum appetitu. Quæcunq; enim animalia habent imaginationem, habent & appetitum. Quæ autem non habent imaginationem, ſolum habent appetitum. & in quibus eſt imaginatio, ea vna cum appetitu mouemur. In quibus autem non eſt imaginatio, ſufficit & appetitus. Nihil enim quod non appetit, mouetur, p̃terquam vi. Hoc autem dixit propter eos, qui nolunt q̃dem moueri, mouentur autem inuiti, vt qui ab aliquo ad iudicium trahuntur.

Præterea ſi plantæ eſſent motiuæ.

Tertium eſt argumentum aduerſus eos, qui dicũt eſſe vegetatiuam animam, quæ mouet animal ſecundum locum quaſi diceret, ꝙ ſi nutritiua eſſet motiua ſecundum locum, non abſtuliſſet natura plantis inſtrumenta motoria. Sicut enim nihil fruſtra facit natura, ſic ne prætermittit quicquam eorum, quæ conueniunt.

Etiã haberent aliquã partem inſtrumentariã ad hũc motũ.

Hoc eſt quartum argumentum ab inſtrumentis. & vide quomodo cum contextus eſſe videatur perpetuus, & vnam habere continuitatem, illum in quatuor argumenta ſecuimus.

Similiter autem nec ſenſitiuum. Sunt enim multa animalia, quæ ſenſum quidem habent, ſed tamen manent, & ſunt perpetuo immobilia. ſi ergo nec quicquam fruſtra facit natura, nec aliquid ex neceſſariis relinquit, præter quam in mancis, & imperfectis: Sunt autem eiuſmodi animalia perfecta, & non manca. Quod autem non ſunt manca, ſignum eſt q̃ ſunt generatiua, & habent ſummum incrementum, & diminutionem. Quare haberent & inſtrumentarias partes ambulationis.

Hic oſtendit, quod nec ſenſus eſt, qui mouet, vt dictũ eſt in contemplatione Sed quia contextus paulo eſt prolixior ambitus, age illius ſeriem ſic dicamus. Si ſenſitiuũ eſſet, quod mouet, quia nec natura quid fruſtra facit, nec ex neceſſariis aliquid negligit, & ommittit, haberent, & quæ nunc perpetuo manent, animalia inſtrumentarias ambulationis partes cum ſint perfecta, & non manca. Quod autem non ſint manca, ſignum eſt & generandi facultas, & quod ſummum habent incrementum, & diminutionem

Atqui nec intellectiuum, & qui intellectus dicitur, eſt qui mouet. Contemplatiuus enim nihil agendum intelligit: nec dicit aliquid de fugiendo & perſequendo. Semper autem motus, uel fugientis aliquid, uel perſequentis.

Hic oſtendit, ꝙ neq; eſt intellectus. qui mouet. Et quæ dicit quidem Ariſtoteles, in contemplatione dicta ſunt, nos autem etiam aliud exterius argumentum ex hiſtoria comparauimus, ꝙ ſæpe aliquas per ſe contemplationes quis agitans, non ſolum a via propoſita abberauit, ſed & præceps latus eſt: vt & Thales in puteum, incidit. Ex quo manifeſtum eſt non eſſe intellectum, qui mouet ſecundum locum.

Sed neque quando aliquid eiuſmodi contemplatur, iam iubet fugere, uel perſequi. Quemadmodum ſæpe cogitat aliquid timendum, uel iucundum: non iubet autem timere, cor uero mouetur. Si autem iucundum, aliqua alia pars.

Actiuum intellectum per hæc ſignificat. Dicit enim ꝙ neq; quando intellectus tale quid cognoſcit, ideſt. agendum, neq; hoc mouere poteſt, ꝙ reſiſtat affectus. Si autẽ iucundum, aliqua alia pars. Si iucundum, inquit, quidpiam cogitatum fuerit, alia pars mouetur, nempe iecur. Quando enim affectus ipſum mouet, mouetur, etiam ſi non imperet intellectus. Vide autem, ꝙ non eſt recte vſus exemplis. De rationis, quæ in vniuerſo corpore conſtituta eſt, motu, qui ſecundum appetitionem, & impulſum dicitur, loquens, adduxit exempla motus particularium partium.

Præterea & præcipiente intellectu, & dicente cogitatione aliquid fugere uel perſequi, non mouetur, ſed ſecundum cupiditatem operatur, ut incontinentes. Iam & omnino uidemus, q̃ qui artem habet medicam, non medetur, tanquam ſit aliquid alind, quod habeat poteſtatem faciendi ſecundum ſcientiam. Sed neque appetitus eſt huius motus autor. Temperãtes enim licet appetant, & deſiderent, non faciunt illa quorum appetitum habent, ſed ſequuntur intellectum.

Vltimũ ẽ argumentum, ꝙ non ratione ſecundum locum mouetur, quod mouetur. Etſi enim præcipiat rationalis anima, non mouetur corpus, eo ꝙ ab affectu detineatur, ſicut incontinentes. Iubente enim intellectu non moueri ad meretricem, mouetur homo.

Videmur autem hæc duo eſſe, quæ moueant, uel appetitus, uel intellectus, ſi quis ponat imaginationem, ut intelligentiam aliquam. multa enim præter ſcientiam imaginationes ſequuntur, & in aliis animalibus non intelligentia, nec ratiocinatio ẽ ſed imaginatio. Hæc ſunt ergo ambo motiua ſecundum locum intellectus, & appetitus.

Hoc in loco vult dicere, quæ eſt cauſa motus ſecundũ locum. hucuſq; enim quid non eſt, dixit. Dicit ergo duas eſſe cauſas motus ſecundum locum, intellectum, & appetitum ſiquis imaginationem ponat, vt intelligentiam aliquam. Quoniam in ſuperioribus ſæpe imaginationẽ intellectui coniunxit, cognitiuas enim animæ facultates in duo tantum diuiſit. in id, quod eſt cum corpore operari, quod eſt ſenſus, & in id, quod eſt ſine corpore, quod intelligentiam appellat, nunc dicit, quod ſi quis imaginationem intelligentiam aliquam ponat, ideſt, cum intellectu, duo ſunt ſolum, quæ mouent appetitus, & intellectus. ſi

autem aliquid aliud acceperit imaginationem præter intellectum, tria inueniuntur mouentia, intellectus, imaginatio, appetitus. Et hoc quidem dicit Plutarchus. Idẽ aũt dicit, & appetitus nomẽ de ira, & cupiditate dici. Cur autem dicit omnino Ariſtoteles, imaginationem intellectui coniugi? an quia paucæ ſunt admodum intelligentiæ citra noſtra imaginationem, quod ſignificat dicens. Multa enim præter ſcientiam imaginationes ſequuntur. Ad multa enim imaginationem ſequimur, quod eſt affectus, præterea, quæ intellectui videntur. & qđ eſt intellectus proprium, ſæpe imaginatio recipit, eſt enim proprium intellectum ſequi Quia ergo ſæpe imaginationem ſequimur reiicto intellectu, propterea ipſam intellectum appellat. Vel quia in irrationalibus pro intellectu eſt imaginatio, quæ mouet, quod ſignificauit dicens, & in alijs animalibus nec intelligentia eſt, nec ratiocinatio ſemei ſed imaginatio Dici autem poteſt, qđ quoniam etiam paſſiuus intellectus eſt imaginatio, eo qđ intus habeat id, circa quod operatur, ſicut & intellectus, ipſam propterea intellectum appellat. hoc autem argumentum contextus non habet.

Intellectus autem, qui alicuius gratia ratiocinatur & actiuus.

Videtur contextus alicuius gratia dicere actiuum intellectum. Vnde & non immerito dubitari poteſt. Quid ergo: contemplatiuus intellectus non eſt alicuius gratia, quia actiuum proprie intellectum, alicuius gratia appellauit? Atqui, quod contemplatiui eſt alicuius gratia, melius eſt, ꝗ quod actiui. Ad quod dicimus etiam contemplatiuum eſſe alicuius rei gratia, ſed actiuus quidem id, quod eſt alicuius gratia ideſt finem, exterius habet, vt dicte icere, vel nauigare, vel quid aliud eiuſmodi Contemplatiuus autem itellectus habet intus finem. Omnia enim facit, vt cognitionem aſſumat, quod eſt perfectũ animæ officium, & quia eſt obſcurum, quod intus eſt propterea multi ocioſos contemplatiuos appellant. quos ſequens Philoſophus externum tantum finem definijt. & ideo de ipſo dixit illud, Alicuius gratia.

Differt autem a contemplatiuo, fine. & omnis appetitus alicuius gratia.

Hic vult dicere, ꝙ omnis quidem intellectus ſubiecto idem eſt, quod alius, ſed ratione differunt Finis enim contemplatiui intellectus: eſt principium intellectus actiui, & in principium appetitus. Ex hoc autem duo poſſunt colligi, primum quidem, qđ non de externo intellectu loquitur, quando dicit contemplatiuum. ecce enim cum idem eſſe dicit. qđ actiuum ſubiecto. Externus autem intellectus non eſt idem, quod actiuus. Secundum autem ex hoc colligi poteſt, qđ actiuus etiam intellectus eſt immortalis, ſi quidem idem eſt cum contemplatiuo, quem in confeſſo eſſe eſt immortalem.

Cuius enim rei appetitus, ipſe eſt principium actiui intellectus, extremum autem principium actionis. Quare rationi conſentaneum eſt hæc duo uideri mouentia, appetitum, & cogitationem actiuam. Appetitiuum enim mouet, & propterea cogitatio mouet, quia principium eius eſt appetitiuum. Porro & quando mouet imaginatio, mouet non ſine appetitu.

Grecæ eſt οὗ pro οὗτινος, ideſt cuius rei, & lege cũ aſpiratione. Dicit autem, Cuius rei eſt appetitus, ipſe eſt actiui intellectus principium Intellectus autem finis eſt principium actionis. Exemplo autem erit apertum quod dicitur. Aeſtate tegmentum valde appetit quiſpiam, ne a ſole vratur. & hic appetitus eſt alicuius gratia, ne enim vratur, ipſum tegmentum eſt principium actiui intellectus. Incipit enim, vt tegat, mẽte agitare, per vmbram. deinde per excitatos parietes. & hoc quidem incipiens facere, a fundamentis incipit. Et cõſidera, ꝙ finis actiui intellectus; quod eſt fundamenta, eſt principium actionis. Appetitum & cogitationem actiuam Conſidera, ꝙ actiuum intellectum cogitationem appellauit actiuam. Rurſus autem poſt imaginationem accipit intellectum, vel cogitationem.

Iam uero unum eſt aliquid, quod primo mouet, appetitiuũ. Si enim duo, intellectus, & appetitus, mouerent, ſecundum cõmunem aliquam formam mouerent. Nunc autẽ intellectus quidẽ non uidetur mouere ſine appetitu. Voluntas enim appetitus. Quando autem ſecundum ratiocinationem mouetur, & ſecundum uoluntatem mouetur. Appetitus uero mouet præter ratiocinatione. cupiditas enim eſt quidam appetitus. omnis ergo intellectus rectus eſt appetitus autem, & imaginatio & rectus eſt, & non rectus: & ideo ſemper mouet, quod eſt appetendum. Sed hoc eſt uel bonum, uel quod bonum apparet, non quoduis autem, ſed bonum agendum Agendum autem bonum eſt, quod contingit etiam aliter habere. Quod itaque talis animæ facultas mouet, que appetitus appellatur, clarum eſt.

Quod vult dicere tale eſt. Si duo eſſent, & alia a ſeinuicem, intellectus, & appetitus, ambo autem mouerent, aliqua alia ineſſe communis vtriſque facultas, quæ cum vtriſque communicans, moueret animal, ſicut bipedi, & quadrupedi pedes habere commune eſt. Nunc autem nõ ambo mouent, Intellectus enim mouens mouet non ſine appetitu, voluntas enim eſt appetitus. Tunc autem ſecundum voluntatem quid mouetur, quando ſecũdum ratiocinationem motum fuerit. Appetitus autem mouet etiã præter ratiocinationem. Per cupiditatem enim mouemur. cupiditas autem eſt appetitus. Et ꝙ non idem eſt appetitus, & intellectus hinc clarum eſt. Verus enim intellectus ſemper rectus eſt, & nunquam fallitur. Appetitus autem, ſi poſt imaginationem fuerit, etſi eum intellectum diximus, & rectus eſt, & nõ rectus. Quod ẽ enim appetendum ſenſum moueat oportet. Sed hoc vel verum bonũ eſt, & eum, qui eſt in intellectu, appetitum mouet, vel apparens bonum, & mouet irrationalem appetitum. Apparens autem intellige, quod poteſt etiam aliter habere. Si autem hæc ita habent, appetitus eſt, ſcilicet qui mouet, & rationalis & irrationalis Quod enim, inquit Ariſtoteles, duę facultates nõ mouent, apertum. Intellectus enim omnino cum appetitu mouet. Appetitus autem etiam ſine intellectu mouet, quando irrationales cupiditates ſequimus. Vna ergo facultas mouet & non due. Secũdum commune enim genus mouerent, quod ipſe dixit ſpeciem. Non quoduis autem, ſed bonum agendum. Recte autẽ dixit, Non quoduis bonum. Primum enim bonũ, ſcilicet diuinum non eſt in nobis. Deinde dicit, Agendum eſt autem, quod contingit etiam aliter habere, & hoc iure dixit. Quod eſt enim bonum alij. alij malũ eſt, ipſum itaq; dicit contingens Hæc autem, bonũ inquam, & malum, actiuum intellectum ſequũtur. Verum autem, & falſum non actiuum, ſed contemplatiuum.

Iis autem, qui animæ partes diuidunt, ſi ſecundum facultates diuidant, & ſeparent, per multæ fiunt, nutritiua, ſenſitiua, appetitiua, intellectiua, conſultatoria. Hæ enim in pluribus a ſeinuicem differunt, quam deſideratiua, quam concupiſcibilem: & animoſa, quam iraſcibilem appellant.

Hic Platonem ſignificat, & dicit, ꝙ in motu ſecundũ eum dicere non poſſumus, quia aĩas patitur, & quomodo ſecundum eum poſſumus aliquid cõmune inuenire? Non ſolum autem in hoc peccat ſed quod etiam multas prætermitt & cum omnes dixiſſet non meminit motus ſecundum locum, vel ꝙ ipſe ſub appetitum reducitur, & ipium vna comprehendit, vel q. de ipſo non agitur.

Quoniã aũt ſunt appetitus ſibi inuicem contrarii, hoc aũt contingit, quãdo ratio, & cupiditas ſunt cõtrariæ: fit aũt in iis, que habent ſenſum tẽporis: Intellectus enim propter futurum ad diuerſum trahere iubet. Cupiditas autem propter iucundum, apparet enim id, quod iam iucundum eſt. etiam ſimpliciter iucundum, & bonum ſimpliciter, quia futurum non uidet.

Hic audacem illum & periculoſum dicit ſyllogiſmũ. non recte autem ordine vſus eſt Concluſionẽ enim dicit ante propoſitiones, Hic enim erat ſyllogiſmus: Vbi con

trarij motus, illic quoq; vna temporis ſenſus. Temporis autem ſenſus in iis eſt, in quibus ratio eſt, & cupiditas. Deinde dicit primam propoſitionem: Vna quoq; ſenſus eſt temporis, vbi ſunt in motus contrarij. Secundæ autẽ propoſitionis ne meminit quidem. Quia futurum non videt. Dicit cupiditatem non videre futura. Eſt.n.placitũ Ariſtotelis, animam irrationalem nõ verſari circa futura. Cupiditas autem eſt irrationalis animæ.

Species quidem unum fuerit, quod mouet. appetitiuum, quatenus appetitiuum.

Appetitus.n.eſt multa quidem numero, vnum autem ſpecie, ſpeciem autem rurſus dixit pro genere. Proprie.n. genere quidem vnum eſt, ſpecie autem multa. diſsimiles enim ſpecie ſunt animæ, & qui in eis conſiderantur, appetitus. hunc autem appetitum vnum genere demonſtrauit, qui ſecundum locum mouet animalia, ſiue cum ratiocinatione ſit, ſiue cum ira, ſiue cum cupiditate. Sicut enim nihil prohibet ſenſitiuum principium vnum eſſe, etſi ſint quinque ſenſus: ſic nihil vetat vnam eſſe appetitiuam facultatem: tres autem eſſe operationes, a quibus appetitus traditur, & tranſmittitur in intellectum, cupiditatem, & animum ſiue iram.

Primum autem omnium appetitiuum. Hoc enim mouet, etſi non moueatur, quod intellectu ſit conceptum, uel imaginatione comprehenſum.

Hic ſupponitur, ꝙ non ſolum appetitiuum mouet, ſed & appetendum, vt fœnum. Eſt autem dĩa, ꝙ appetitiuũ quidem motum mouet. Appetendum autem, etſi ſit immobile, mouet, vtpote quod ſit finis. Finis.n.licet ſit immobilis, mouet: ſicut & Deus, qui eſt finis, licet ſit imobilis, mouet. Hic ergo habes vltimum caput, quod cauſarum, quæ ſecundum locum mouẽt, quædam ſolum mouent, nec mouentur: Quædam autem & mouent, & mouentur, vt appetitus.

Numero autem plura, quæ mouent.

Quoniam dixit vnum genere eſſe, quod mouet: propterea dicit ꝙ numero multa ſunt. mouet.n.imaginatio: intellectus, appetitus, appetendum. Sunt itaque multa, Et in his, Deo eſt gratia, praxis completur, Praxis, Deo fauente, ſeptimadecima.

Quoniam autem ſunt tria, unum quidem quod mouet, ſecundum autem, quo mouet, & adhuc tertium, quod mouetur. Quod autem mouet, duplex: hoc quidem immobile, illud uero, quod mouet, & mouetur: eſt autem immobile quidem bonum agendum. Quod autem mouet, & mouetur, appetitum: mouetur.n. quod mouetur, quatenus appetit: & appetitus eſt quidam motus, uel operatio: Quod autem mouetur, eſt animal: Quo autẽ mouet inſtrumento appetitus, hoc iam eſt corporeum.

Hic quoniam iam dixit, quid eſt quod non mouet: & quid eſt, quod mouet: omnia colligit, quæ motui conferunt. & dicit hæc eſſe tria: quod mouet, vt appetendum: & quod mouetur corpus, & quo mouet, videlicet inſtrumentario. Inſtrumentarium autem dicit ſpiritum, qui a corde per neruos fertur. In corde enim exiſtimat Ariſto. eſſe præcipuam, ſeu ductricem animæ facultatem, quæ græce ἡγεμονικὸν dicitur. Hoc autem inſtrumentarium, & quo mouetur, appellat, quia ipſo ſpiritu mouetur corp⁹: aliquando autem appellat ipſum, quo mouet, ideſt, quo ſpiritu anima mouet corpus. Hæc ſunt, quæ ad motum conferunt. Doctrinam autem incipit ab inſtrumentario, ad perpetuitatem, & cõtinuitatem orationis ſeruandam: & aſsimilat ipſum principio & fini: & cardini oſsium: & motui ſm naturam: & motui præter naturam, quos ſub truſionem, & attractionem reducit. Atqui ipſum etiam circulo aſsimilat: & cur ita faciat, omnium cauſa reddi poteſt. Principio.n.& fini cum comparat: quia ſpiritus eſt & finis aialium illuminationum, & principium corporalium ſubſtantiarum. Vel quia ſpiritus & cum motu incipit, & vna cum eo finitur: etſi enim effectiuum vna cum motu incipit, & cum eo finitur: ſed tñ inſtrumentarium eſt multo propinquius. Dici autem poteſt, ꝙ non vocas ipſum principium, & finem. ſed vbi eſt principium, & finis.i. in corde, eſt ſpiritus, ꝙ cum ſit in medio, eſt principium, & finis. Medium.n.eorum, quæ præceſſerunt, eſt finis; futurorum autem principiũ, lege mediorum. Spũs itaque illic eſt, vbi eſt principium & finis. Sciendum aũt, ꝙ Medici quidem neruos eſſe dicunt inſtrumẽta motus. Philoſophi autem innatum calidum, inſtrumentum eſſe dicunt appetitus. Et hic ſpiritus, hoc.ſ. calidum in toto eſt corpore, ſiquidem omnino, vt & totum corpus noſtrũ, ſm locum mouetur. Eſt ergo in toto corpore, vt quod totum corpus debeat mouere. Quamuis.n.ipſum in corde eſſe dicit, ſed tñ etiam eſt in toto corpore, vt quod a principio a corde ſuppeditetur. Aſsimilat autem etiam ipſum ſpiritum cardini oſsium, qui græce γιγγλυμὸς dicit̃. Eſt enim γιγγλυμὸς duorum oſsium compoſitio, eo ꝙ eſt gibboſius, & paulo altius in concauitatem immiſſo. Et hęc quidem ſunt ratione diuerſa. in alio enim corpore eſt, ꝙ eſt gibboſius, et prominentius: in alio autem concauũ: ſubiecto autem ſunt eadem. Inter ſe enim inuicem compacti conueniunt. & fit motus non duorum, ſed ſolius gibboſi, & prominentis. circa concauum enim quod manet, & eſt immobile. gibboſi fit, & prominentis motus. Talis eſt, quę fit in vlna, manuum noſtrarum articulatio. Quia ergo ſpiritus eſt & viuificatus, & ſimplr ſpiritus: & hæc ratione quidem, & habitudine ſunt diuerſa, ſubiecto autem eadem: in ſpiritu enim vita, & his mouetur vt ſpiritus, & non vt viuificatus ſpiritus. animam.n.immobilem dicit Ariſt. Propterea ergo ipſum γιγγλυμῷ.i. oſsium cardini aſsimilat, quia vt in oſsium cardine eſt aliquid, quod mouet, & immobile: & hæc ratione quidẽ & habitudine diuerſa, ſubiecto vero eadem: ſic & in ſpiritu eſt aliquid immobile viuificatum, & qui mouetur ſpiritus. Hæc autem ratione differunt, non ſubiecto. Aſsimilat autem ipſum & motui ſm naturam. Sicut enim in motu ſecundum naturam, eſt aliquid, quod mouet, & aliud qđ mouetur. Homines.n.nõ per totos nos ipſos mouemur: quia ambulatorius motus ex protruſione, & tractione componitur. Vnus enim noſter pes terram trudit: certe, ſi in limoſo loco deprehenſi fuerimus, pes, vtpote cum terra protruſioni non reſiſtat, profunde in limum deprimitur: alio autem pede corpus trahimus: & ſpiritus quidem, qui eſt in ſtante pede, quieſcit: qui autem eſt in eo, qui mouetur pede, mouetur. Mouetur enim pes qui trahit. Vnus enim pes omnino trudit: alius vero trahit, qui etiam motum facit. Dici autem poteſt, ꝙ etiam in vno pede eſt truſio, & tractio: vt tractionem quidem accipias pedis ad nos contractionem: truſionem autem, extenſionẽ pedis, quæ fit a nobis. Tractio enim eſt quæ fit ad nos. Truſio autem, quæ a nobis. Qm̃ ergo in motu, qui eſt ſecundum naturam, eſt aliud, quod manet, & aliud, quod mouetur: eadem autem ſunt & in ſpiritu: ipſum propterea ſic æquiparat. Et vide, ꝙ nunc etiam eum, qui eſt ſecundum naturam, motum, ſub truſionem, & tractionẽ reduxit, ſicut & eum, qui eſt præter naturam: in naturali autem auſcultatione, eum ſolũ, qui eſt præter naturam, motum, in ſeptimo libro ſub truſionem, & tractionem redigit. Aſsimilat autem ipſum & motui præter naturã, qm̃ habet & ipſe aliquid, quod manet, & mouetur, a truſione, & tractione factus. Q; enim vi mouetur, vel a nobis truditur: vel ad nos attrahitur. Si quis autem dicat circũactionem non fieri truſione, & attractione, fallitur. Nã & in ea cum ſint duo ſemicirculi, primum quidem trahit, quod retro eſt. Quod autem eſt retro, trudit prius. De vectura autem dici poteſt, ꝙ mouetur per accidens, eo quod mouetur, quod vehit: non trahitur enim vel truditur. Quod autem vehit, qm̃ per ſe mouetur: vel trahit̃, vt currus: vel truditur, vt nauis a ventis. Et in motu ergo præter naturam, quia eſt manens, quod trudit: & mouetur, quod trahit: eum propterea inſtrumento comparat. Iam vero & circulo ſpiritum aſsimilat: eo, quod in circulo circa ſolum centrum fit motus: ſicut et ſpiritus circa manentem vitam mouetur. Et hoc exemplum eſt magis cõducibile, in vnaquaque enim parte circuli ſignum eſt qđ & cum ſit prius, poteſt trahere, & cum ſit poſterius, po

ſeſt trudere: vniuſcuiuſque enim fini eſt & prius, & poſterius. Quoniam ergo eſt & ſpiritus in vnaquaque ſui parte, & viuificatus: circulo iure æquiparatur. Hæc poſtquã dixit de eo, quo mouet: venit ad id, quod mouetur: & dicit, ꝙ mouentur, & animalia, & Zoophyta, ſeu plantanima: & de plantanimis quidem dubitat, quomodo illa mouentur, ſi quidem quod mouetur, vult omnino habere appetitum: vbi autem appetitus, illic & imaginatio. Nam ſicut circa id quod abeſt, eſt appetitus: ſic & imaginatio verſatur circa id quod abeſt. Si quis autem dicat, Quomodo circa id, quod abeſt, verſatur appetitus? ſi quidem etiam præſentem ſanitatẽ appetimus: Dicimus, quod ſanitatem appetimus propter futuram fruitionem. Quid autem collectum eſt ex eo, quod dictum eſt? Qđ, ſi mouentur plantanima, etiam habent imaginationem. Quod diſſoluens dicit ea habere imaginationem ſenſui coordinatam: ex quo fit etiam imaginationis diuiſio. Imaginationis.n. inquiunt hęc quidem eſt conſultatoria, illa vero ſenſui coordinata: & conſultatoria quidem ſolis ineſt hominibus: ſenſui autem coordinata, vel eſt cõfuſa, vel non confuſa: & non confuſa vel doceri poteſt, vel nõ poteſt doceri. Confuſa quidem eſt, vt in vermibus: errabundus enim eſt eorum motus. Non confuſa autem, & quæ doceri poteſt vt in canibus, & pſitacis. Quæ doceri autem non poteſt, vt in formis, & arena. Plantanima ergo habent imaginationem ſenſui coordinatam, non confuſam, & quæ doceri non poteſt, ideſt eam, quæ eſt ſecundum tactiuum ſenſum. Poſtquam etiam hæc dixiſſet de eo, quod mouetur, venit & ad id, quod mouet: & dicit id eſſe triplex. Primum.n. appetendum mouet appetitum, cum ſit immobile, vt finale, ſicut & Deus, & quod eſt diuinum iam vero & appetitus mouet contrario motu, & qui victi, dominatum adeptus, mouet corpus. Eſt ergo tribus modis, quod mouet. Eſt autem appetitus ſimilis ſigno, quod eſt in ſphæra, quod quidem ſignum, cum eſt in hemiſphærio, quod eſt ſuper terram, ſuperemmet, & quando ad medium cœlum peruenit, vincit: ſed quando in eo, quod eſt ſub terra, hemiſphærio fuerit vincitur. Quia autem in contraria appetitiuum pugna ratiocinantes mouemur: & dum ratiocinamur, an ſcortari oporteat, ad præceptorem ventitare, vel vincit affectus, vel ratio & quod dominatur, mouet. Quærit ergo quænam in ſyllogiſmo propoſitio mouet, & dicit vtrãque, & maiorem & minorem. ſed magis minorem, quam maiorem. Concluſio enim ſequitur minorem, vt quæ ſit deterior. Deterius enim ſemper colligiſ. Ex vniuerſali enim & particulari particulare colligitur, & ex affirmatiuo, & negatiuo, negatiuum. Quia ergo concluſio fit motus: ea autem minorem ſequitur: ipſa propterea minor magis mouet: vt in exemplo eſt talis ſyllogiſmus. Hic eſt Philoſophus: ipſa eſt minor. Omnis Philoſophus honorandus eſt: ipſa eſt maior. hic ergo eſt honorandus. Quæ eſt ergo propoſitio, quæ mouet appetitum, ad hoc, vt honoretur Philoſophus? vtraque, videlicet: neque enim minor ſola: neque enim honoraretur, niſi cognoſceremus maiorem: Omnis Philoſophus eſt honorandus: neque hunc omnino honorare appeteremus, niſi minorẽ noſſemus: Eſt Philoſophus. Quomodo enim eum honorare poſſemus: etiam ſi maxime cognoſceremus, ꝙ omnis Philoſophus eſt honorandus? Ambæ ergo mouent. Sed maior quidem propoſitio non mota mouet: eſt enim immobilis, vt quæ ſit vniuerſalis. Vniuerſale enim non mutatur: minor autem mota mouet. Poteſt enim minor mutare ſubiectum, vt dicat Socrates, Philoſophus, vel pro Socrate Platonem, Themiſtium: & ecce minor mouetur, & ſic mouet. Sed maior quidem ſecundum id, quod eſt remotius, mouet: minor autem ſecundum id, quod eſt propinquius: minor enim eſt particularis: & quoniam particularium eſt motus, & non vniuerſalium, & ratione proxime mouet minor. Et in his finitur contemplatio. Quoniam autem ſunt tria: vnum quidem, quod mouet: Secundum aũt quo mouetur, & præterea tertium quod mouetur. Alexander quidem dicit non eſſe redditionem illius quod eſt propoſitum, Quoniam autem Plutarchus vult hoc modo, quod dicitur, audire. Quoniam inquit, ſunt tria: vnum quidem quod mouet alterum quo mouetur, & tertium quod mouetur. Eſt autem mouet quod duplex, vel immobile, vt appetendum, quod vocat bonum agendum: vel quod mouetur, vt appetitiuum. Deinde ſubaudit. Quatuor ergo ſunt quæ motui conferũt. hoc eſt, quia ſunt tria, & vnum in duo diuiditur, ergo quatuor. Talem affert reſponſionem Plutarchus pro eo, quod eſt. Quoniam autem, eſt autem immobile quidem bonum agendum Quod autem mouet, & mouetur, appetitiuum Diximus autem ꝙ appetendum agendũ bonum appellauit, agendum autem adiecit ipſum ſeparans a bono, quod per ſe ſubſiſtit. Appetitum autem qui mouet, & mouetur, appetitiuum appellauit. Mouetur enim quod mouet. quatenus appetit. Dicit, quod appetitiuum motum mouet, & apertum eſt. Mouetur.n. motum, quatenus appetit, quoniam appetitus motus quidam eſt. Deinde quoniam dixit appetitum eſſe motum, vult autem animam appetere quidem, nõ autem moueri, propterea corrigit, quod dictum eſt, & inquit. Appetitus enim vel motus eſt, vel operatio, & admittendum eſt, ꝙ operatio, eo quod non moueatur anima, & quod motus eſt imperfecta operatio, appetitus autem perfectus, & ideo eũ motum dicere non perſiſtit.

Ideo in communibus corporis, & animæ operibus, de ipſis conſiderandum eſt. Nunc autem, ut ſummatim dicam, quod mouet inſtrumentarie, ubi principiũ, & finis idem, ut oſtium cardo. Hic.n. gibboſum, ſeu prominẽs, & concauum, hoc quidem finis. illud uero principium. Quare hoc quidem quieſcit: illud uero mouetur, cum ſint ratione quidem alia, magnitudine autem inſeparabilia. Omnia.n. truſione, & tractione mouentur. Quamobrem oportet, ſicut in circulo, manere aliquid, & hinc motum incipere. Omnino ergo, ſicut dictum eſt, quatenus appetiuum animal, ipſius eſt ea ratione motiuum.

De iis, quæ conferunt, inquit, ad motum, in communibus corporis, & animæ operibus conſiderandum. i. in hiſtoria animalium. Animal enim commune eſt ex corpore, & anima. Motus autem ſm locum, nec ſolius aiæ fuerit: eſt.n. ipſa immobilis, nec ſolius corporis: nunc aũt de ſola aia eſt hic tract. Sciendum aũt, ꝙ ſpiritus appetitiuus, qui mouet, eſt in neruis. Quamobrem oportet, ſicut in circulo, manere aliquid, & hinc motum incipere. Deinde dicit, ſi motus ſit truſione, & tractione, neceſſe eſt hoc quidem manere, illud vero moueri. ſicut & in circulo circa centrum, quod manet, fit motus. Et notandum, ꝙ latenter confirmat, ꝙ circa quid, quod manet, fit omnino motus animalium, quæ poſſunt ambulare. In piſcibus enim, & reptilibus, & huiuſmodi, non habet proportione motus cum motu circulari, in iis enim non fit motus circa aliquid, quod manet.

Appetitiuum autem non ſine imaginatione. Imaginatio aũt omnis, uel ratiocinatiua, uel ſenſitiua. Huius ergo alia quoque animalia partem habẽt. Conſiderandum aũt & de imperfectis, quid eſt, quod mouet, quibus tactus ſolum ſenſus eſt, utrum iis cõtingit ineſſe imaginationem, an non, & cupiditatem. uidetur.n. & triſtitia, & uoluptas ineſſe. Si hæc autem: & cupiditatem neceſſe eſt. Imaginatio autem quõ inſit, an ſicut mouetur indefinite: & hæc quidem inſunt: indefinite autem inſunt. Senſitiua ergo imaginatio, ut dictum eſt, etiam in aliis ineſt animalibus: conſultatoria autem in ratiocinatiuis. Vtrum.n. hoc, an illud faciet, iam eſt ratiocinationis opus, & neceſſe eſt ſemper uno metiri: maius enim perſequitur. Poteſt itaq; unum ex pluribus uiſis facere, & hæc cauſa eſt, q. opinionem non uidetur habere, quia eã, quæ eſt ex ratiocinatione, non habet: ipſa autem illam. Quare conſultatorium non habet appetitus. uincit autem nonnũquam, & mouet uoluntatem. Quando autem ille hanc, ſicut ſphæram, appetitus appetitum.

Recte hoc dixit: neceſſe eſt enim id, quod appetit, imaginatione

ginatione conceptum appetẽdum appetere.]Hoc autem recte dictum eſt in iis, quæ ſecundum imaginationem appetunt: eſt enim commune vocabulum appetitus. Appetitus enim eſt & ſine ſenſu, qui eſt in plantis, & in inanimatis, quẽadmodum habet lapis appetitum, p quem appetit inferiorem locum, & ignis habet appetitum, per quem locum ſuperiorem appetit. Et rurſus appetitus & cum imaginatione: eſt rurſus alius appetitus, qui eſt cum actiuo intellectu: qui etiam differt ab eo appetitu, qui eſt cum imaginatione. Vbi n. eſt appetitus cum intelligẽtia, illic eſt & qui eſt cum imaginatione: ſicut in hoibus vterque eſt appetitus, & q eſt cum intelligentia, & q eſt cum imaginatione. Alia autem aialia eum, qui eſt cum imaginatione, & ſolum habent: ſi habent vtique imaginationẽ. Poteſt autem & alia dari dr̃ia, q appetitus quidem, q eſt cum actiuo intellectu, poteſt cõſultare: conſultare autem eſt prædigere. Præligere autẽ, hoc ante illud eligere: vt vtrum oportet ire obuiam amico, an non, et eligit quod oportet: & nunquid eodem in loco manenti, vel peregre proficiſcenti, & eligit, q peregre proficiſcenti, & an per mare, vel terram, & eligit p terram: & p terram q̃ũo, an peditem, vel aliquo alio modo. Deinde ex his oĩbus colligit vnum quidpiam. q. oportet videre amicũ peregre proficiſcentem, p terram peditem. Hac ergo rõne differt appetitus. q eſt cum actiuo intellectu, ab eo, qui eſt cum imaginatione. Et notandum, q actiuum intellectum, & eam, quę eſt proprie imaginationem, hęc duo cõiter imaginationes appellat. Huius ergo, inqt, imaginationis aliã quoque aialia partem habent. illa coniunctio, quoque, propter hoies adiecta eſt. Q autem dicit imaginationẽ, eam quæ cum ſenſu coniugata eſt. Indefinite autem ineſt: In plantanimis, inquit, indefinite ineſt imaginatio, vt declarat indefinitus eorum motus. Indefinitum aũt appellat plantanimorum motum, q non æqualiter contrahãtur, & extendantur: ſed aliqñ quidem magis, aliquando vo minus. Vel indefinite dicit, pro eo quod eſt, exiliter & errabunde. Et neceſſe vno metiri: maius n. perſequitur. Sicut. n fabri lignarij eadem menſura cubitali & maiora, & minora ligna metiuntur: ſic & appetitiuum, inquit, q eſt in hominibus, eodem bono cõtrarios appetitus metitur, & maius bonum eligit, & ad illud mouetur. Poteſt itaq; vnum ex pluribus viſis facere, hoc eſt, vnum cõe viſum ex pluribus viſis particularibus, vt paulo ſuperius dictũ eſt, q oportet amicum videre peregre proficiſcentem, p terram, peditem. Conſultatoria ergo imaginatio hoc mõ vnum facit commune viſum: ſed non ita irrationalis, & ipſe cauſam ſubiungit dicens, q opinionem non habent irrationalia. Opinionem autem non habent: quia non ratiocinantur: in opinionem enim terminãtur cogitatio. cogitatio autem per ſyllm, & ratiocinationem, quid eſt agẽdum inuenit. Cum ſint quatuor, imaginatio, conſultatorium, opinio, ratiocinatiuum, conſultatorium idem eſſe in nobis exiſtimant, q ratiocinatiuum. Hoc autem eſt abſurdum. Si. n. non idem eſt imaginatio, & opinio in nobis: nec, quæ ea ſequuntur, ſunt inter ſe eadem, conſultatorium, & ratio. Eam n. quę eſt in nobis, imaginationem ſequitur conſultatorium: opinionem autem rationale.

Q ñ ſit intemperantia. natura autem ſemper, qui ſupra eſt, eſt princeps, & ĩperat, et mouet ut iã tribus motibus moueatur.

Intemperantia gręce eſt ἀκρασία. Eſt autem aliud ἀκρασία, & aliud ἐγκράτεια. Ἐγκράτεια n. eſt pugna affectuum & rationis, qñ nihil adhuc vicit, ſed eſt adhuc anceps pugna. Ἀκρασία autem eſt, qñ affectus rationem ſuperauerint.

Scientia autem præditum non mouetur, ſed manet.

Scientia præditum appellat contemplatiuum intellectum. Ei autem congenitus eſt ſtatus, vt ſæpe dictum eſt. ſtantes enim magis intelligimus.

Quoniam autem hæc quidem eſt eius, quod uniuerſale, exiſtimatio, & ratio: illa vero eius, quod eſt ſingulare. illa enim dicit, q oportet talem tale facere. Hæc uero quod hoc tale. Ego aũt talis. iam hæc mouet opinio, non uniuerſalis, uel potius ambæ, ſed illa quidem quieſcens magis: hæc uero non.

Hic ſyllm apponit, & quærit, quænam eius eſt propoſitio, quæ mouet. Nam cum ſint, inquit, duæ exiſtimationes. i. propoſitiones: hæc quidem vlis illa vero particularis: ſiue illa quidem minor, q̃ dixit particularem: hæc vero maior, q̃ dixit vlem: quærendum eſt, quænam mouet. Talem autem ſyllm innuere videtur. Ego hoſtem terrui quicunque hoſtem terret, eſt vir fortis. Ergo ego vir fortis. Ego ſum vir fortis: omnem virum fortem coronari oportet, & me ergo oportet coronari. In his maior quidem eſt propoſitio, quæ dicit. Oẽm virum fortem coronari oportet. Minor autem, quæ dicit. Ego ſum vir fortis. Nunc n. vt de ſecundo ſyllõ verba facimus. Per hęc enim primus ſumptus eſt. In his ergo ꝓpõnibus minor eſt, quę magis mouet, vt iam diximus. Maior aũt, ſi eſt maxime vniuerſalis, eſt oĩno immobilis: minore autem minus mouet, quatenus ea minus eſt vlis, minor. Oportet ergo motum magis dare minori. Duos autem ſylls ſignificat tacite per duas ꝓpões. Vnam. n. communem accipit primi quidem concluſionem, ſecundi autem ꝓpõnem. ſic. n. dicit. Illa quidem dicit, q oportet talem tale facere. Hæc eſt prima propoſitio primi ſyllĩ, dicit: Terruiſſe hoſtem eſt ſe fortiter geſſiſſe. Eſt autem talis. Hæc eſt cõis propoſitio, quæ eſt primi ſyllogiſmi concluſio: ſecundi autem propoſitio, quæ dicit: Et ego ſum vir fortis. Et vide q nec ordine propoſitionum, vt nos, vſus eſt: nec ſic dixit terminos, ſed noſtrorum terminorum ſignificationi ſimiles. Iam hæc mouet opinio, non vniuerſalis. Dubitat, nunquid opinio minoris mouet, & non vniuerſalis propoſitio. Deinde ſoluens dicit, q ambæ. Alioqui, inquit, harum propoſitionum magis quieſcit vniuerſalis, vt diximus. Et in his eſt praxis octauadecima.

Nutritiuam ergo aĩam neceſſe eſt habere quicquid uiuit, & habet aĩam, à gñatione uſque ad corruptionem. Neceſſe eſt enim q gignitur, habere auctionem, & ſummum incrementum & diminutionem. Hæc aũt haberi ſine nutrimento nõ poſſunt. Neceſſe eſt ergo unum eſſe nutritiuam facultatem in cibus, quæ naturæ producuntur, & corrumpuntur: ſenſum aũt non neceſſe eſt in omnibus uiuentibus, neq;. n. quorũlibet ſimplex corpus tactum contingit habere: nec ſine eo fieri poteſt, ut ſit ullum animal.

Qm̃ animatorum alia quidem ſunt immobilia vt plantæ, alia autem mouentur, vt aialia, & eorum quæ mouentur, alia quidem ſeipſa in vniuerſum mouent, vt ambulatoria: alia autem ex parte, & eorum alia quidem ſunt ſublunaria, vt plantanima: alia vero ſuperlunaria, vt cœleſtia: propterea ergo Phs in præſentia in hac præſenti contemplatione diſcernit ambulatoria ab omnino immobilibus, & ab iis quidem, quæ mouentur, ex parte autem motum peragunt, eſſe neceſſario triplicem ambulatorij diſtinctionem: dico aũt ad plantas, & plantanima, & cœleſtia. Incipit autem tradere plantarum, et ambulatoriorũ differentiam. Etſi n. vtraque, inquit, habeant nutritiuam animam, ſed tñ plantę, inquit, non habent ſenſitiuam. Habent autem ambulatoria animalia ſenſitiuam. Et horum vtrunque duobus argumentis oñdit. Et primum, q plantæ non habent ſenſitiuam, iuſta & probabili de cauſa: & ex rationibus, hæc quidem procedit a corpore plantarũ: illa vero ab aia. Et hæc eſt quæ a corpore. Plantæ, inquit, ſimplex quid eſſe videntur. etſi. n. ex quatuor elementis conſtent: tantum tñ in eis dominatur terreſtre, vt ex eo ſolo eſſe videantur. Eſt aũt terreſtre inſenſile, vt teſtificantur, quæ ſunt in nobis, terreſtreis partes non ſentientes: oſſa, inquam, pili, & vngues. Q̃uo. n. ſenſum habeant q̃ ex terreſtri conſtant, & ei adhærent? ſiquidem eiuſmodi nec tactum hr̃e poſſunt. Ipſe. n. plures oppões apprehendens, ex pluribus, & fortaſſe æquiualentibus, vult componi. Hoc eſt primum argumentum, q ex plantarum corpore deſumptum eſt, q autem ab aia quodãmodo ſic habet. Non habent, inquit, ſenſum plantæ: ſenſile. n. ſic formas ſine materia apprehenderet: iam vero non apprehendat. Fruſtra enim apprehenderet, cum nec poſſint ad iucunda accedere, quod aſſixæ radicibus hæreant, & ſint immobiles: nec moleſta declinare. q autem ambu-

ſatoria iure & neceſſario ſenſum habent, duabus rōnibus demonſtrari pōt. Quarum prima eſt eiuſmodi. Sinō habent, inquit, ſenſum ambulatoria, temere, & in ſuum exitium mouebuntur: partim quidē ꝙ ignorent vbi eſt finis motus: partim vero ꝙ ꝑ prærupta in præcipitium ruant: quia ſenſu nō diſcernūt. Natura aūt nihil ad incōmodum, et perniciem aīalium facit: ſed oīa omnino alicuius gratia facit: vel facit euenta eorum q̄ ſunt alicuius gr̄a. Vtrunq; autem horum ex pilis adſtrui & confirmari pōt. Qui.n. ſunt in capite, & ſuperciliis, & mento pili, alicuius gratia facti ſunt. Alij n.ſunt tegumenti gratia, vt q ſunt in capite: alij cuſtodiæ, vt q ſunt in ſuperciliis: alij ꝑꝑ ornatum, vt qui ſunt in mento, & genis, qui aūt ſunt ſub aliis, & in capite in ſenectute cani, alicuius quidem gratia non ſunt, ſed ſunt euenta eorum, quæ ſunt alicuius gr̄a. Illi n.propter abundantem in alis caliditatem, & humiditatem: Hi vero ꝑꝑ tunc abūdantem in corpore pituitam. Scdm argumentum eſt hmōi. ſenſum neceſſe eſt habeant ambulatoria. Cum.n.inter multa nutrimenta verſentur, eo qđ moueantur, cognitiua facultate opus hn̄t, quę poſſit proprium nutrimentum ab alieno diſcernere. Plantæ v̄o ea non indigent: tum propterea ꝙ non mouentur, tum qđ iuxta ſe ſitum habeant alimentum, hoc eſt terrā. ſic poſtquam diſtinxit ambulatoria a plantis: diſcernit ipſa etiā a plantanimis. Plantanima, inquit, non habent perfectiores ſenſus: viſum, & auditum, & odoratum. Ambulatoria autem hos etiam nacta ſunt. Et talpa habet viſum: etiā ſi ſubtili tunica tegitur: propterea qđ terram frequenter ſubeat. Vermes.n.etiam ſi viſum non habent, dum mouentur, ſed tn̄ natura per mollitiem eius viſum ſuppleuit. Poſtq̄ a plātanimis quoq; ſic ambulatoria diſcreuit tranſit etiam ad tradendam cœleſtium dr̄iam, & ea dicit ab ambulatoriis differre: ꝙ ambulatoria quidem habeant & naturalem, & ſenſitiuam aīam: cœleſtia autem ſolam rationalem. Hæc cū de cœleſtibus dixiſſet, infert dicens: Cur.n.habent irrationalem? Hnc aūt exiguum dictum aliter quidem Alex. Aliter vero Plutar. expoſuit. Alexander.n.dicit, Cur.n.habebunt cœleſtia ſenſum? Neq; enim eorum corpori ſenſum habere melius eſt, neq; aiæ. Corpori quidem, eo ꝙ affectionibus quidem, & paſſionibus obnoxiis corporibus conferat ſenſus ab iis, q̄ corrumpere poſſint, illa defendens: Cœleſtibus aūt, quæ ab omni affectione, & paſſione remota ſunt, nihil confert: nam quæ ſentiunt, patientia ſentiunt: Hæc aūt ſunt ab affectione & paſſione aliena, & immortalia. Sed nec eorū animæ conferent. Quæ.n.ſenſum habent, eum ad vlium reminiſcentiam habent, vt ex iis, quæ ꝑ ſenſus in ſingulis inueniunt, ad vl̄ia, quæ inſunt, rationes erigantur. Cœleſtia autem ſenſu non egent. Semper n.intellectiue operantur, & nunq̄ ab vl̄ibus recedunt. Senſus aūt eſt particularium apprehenſiuus, & circa ea agitatus & inuolutus, nō ſinit intellectum immorari in vl̄ibus: ſed nugaci vicino ſimilis eſt, qui multum loquitur, & legentem interturbat. Sic ergo Alex. & ſm̄ eum non habet hoc dictum negationem, non, ſed ſic eſt. Cur.n habebit? & legit ipſum interrogatiue. Plutarchus autē iter contrarium ingrediens, addit negationem, non, & dicit: Cur.n.non habebūt ſenſum cœleſtia? neq;.n.corpori melius eſt non ſic habere. Melius eſt enim eſſe ſenſitiuum, q̄ nullo ſenſu præditum: eo quod id, quod ſentit, eo qđ non ſentit, eſt pretioſius. Si aūt dixeris, ergo patiuntur, ſi ſentiunt, & non vtique ſunt ab omni affectione aliena, & imortalia. Dico, ꝙ nō. In iis enim quæ ſunt ſub luna, verum eſt, ꝙ dr̄, patientia ſentire: illa aūt nihil patientia ſentiunt. Quare eorum corpori confert ſenſus. Sed & eorum aiæ confert. Neq;.n.eſt illi impedimento ad vlium cognitionem: eo ꝙ ꝑ ſenſus quidem particularia cognoſcimus. A particularibus autē ad vl̄ia erigimur & ꝙ ſi vtiq; in nobis ratiocinatio a ſenſu, tanq̄ a nugaci vicino, excutitur, & interturbatur, apud quos vitij quoq; equus eſt: in cœleſtibus certe inturbari nequeat, apud quæ vitij equus non eſt. (Deorum n. equi ſicut dicit in Phædro Socrates, & boni, & ex bonis) manifeſtante ratione concordiam aīarum, quæ ſunt in cœleſtibus. Simul.n.operatur, & cum ſurſum erigitur, & cum deorſum deprimitur, & non impedit illic ſenſus. Quare confert aiæ ad cognitionem particularium, & vlium, ſenſus. Deinde Plutarchus non legit contextum, vt Alexan. ſed ſic. Cur.n.cœleſtia non habebunt ſenſum? An.n.eorum aiæ melius eſt ſenſum non habere? Et hæc quidem de contextu, & quæ in ipſo eſt interpretum diſſenſione. Licet aūt ex iis, quæ dicit Ariſto. oſtendere cœleſtia ſenſu carere. Eſt autem & omnium argumentorum ex iis, quæ dicunt Platonici, confutationem afferre. Age ergo, ſi vī, hoc agamus. Quod ergo rationalem habeat aiam cœleſtia, ex eorum motu oībus manifeſtum eſt. Circularis.n. in eodem motus non ab alio fiat, q̄ a ratione: ſed de ſenſitiua diſſenſerunt. Ariſtotelici.n.dicunt non eſſe in iis ſenſum, ſiquidem ea ſunt ab affectione & paſſione aliena: patitur autem ſenſus ſubin. Sed dicent Platonici, O Ariſtoteles, in nobis patiente ſubiecto, iudicat affectionē, & paſſionem facultas: in cœleſtibus autem ſolum eſt formarū iudicium ſine paſſione. Qūo n.non fuerit abſurdum, aerem quidem, & aquam ſine paſſione ſenſilium formas ſubminiſtrare, & ſuſcipere: cœleſtia autem non poſſe ſine paſſione ſenſilia apprehendere? Sed ſi habent, inquiunt Ariſtotelici, ſenſum cœleſtia, & tactum quoq; oīno habebunt. Præcedit.n.ipſe omnes ſenſus, vt quod eſt deterius. Vbi autem melius, illic & deterius. Qūo autem tactum habeant? ſiquidem tactus quidem pluribus elementis indiget ad generationem, vt qui plura comprehēdat: ex ſola autem quinta ſubſtantia ſunt cœleſtia. Si aūt eſſent ex elementis cœleſtia: eſſent & corruptibilia. Ad quod dicunt Platonici: ꝙ non neceſſe, vt tactum habeant cœleſtia. Apud nos enim fortaſſe deteriora melioribus priora ſunt, & ſimul ſunt. In illis autem etiam ipſe Ariſt. rōnem reprobauit. Ait.n habere rationalem, eum irrationalem non habeant. Quantum itaque ad rōnem attinet, etiam in luminoſo corpore oīno erit & irrationalis, & vegetatiua: ſiquidem vbi meliora, illic & deteriora: ꝙ eſt abſurdum. Non eſt ergo omnino in oibus, vbi melius, illic & deterius. Rurſus dicunt Ariſtotelici. Si ſenſum habent cœleſtia: omnino habebunt & inſtr̄a. Omnis n.ſenſus operatur per inſtr̄a. Sunt autem ſimilarium partium cœleſtia. Ad quod dicunt Platonici, ꝙ non oīno per inſtrumenta fit ſenſilium apprehenſio: quandoquidem etiam in nobis communis ſenſus in vno ſpiritu exiſtens, quinque ſenſuū ſenſilia nouit. Porro & irrationalis per vnum ſpiritum omnia ſenſilia comprehendit. Quamobrem & ipſe dicit, proprie ſenſus vnus eſt, & ſenſorium proprie vnum. Sed rurſus dicunt Ariſtotelici, ꝙ ex oībus quidem vitalibus, non neceſſe eſt eſſe cognitiuas facultates: vt declarāt plantæ, quæ vitam habent, non cognitionem, ſed ex oībus cognitiuis, omnino ſunt & vitales. Si ergo habent cœleſtia cognitiuam facultatem, irrationalem .ſ. & eius aīalem habebunt facultatem: iram dico, & cupiditatem. Abſurdum autem cœleſtia dicere vel cupere, vel iraſci: quia & corrumperentur. At ꝙ dicunt Platonici, ꝙ habent cupiditatem cœleſtia. Cupiunt n.imitationem intellectus, ſiquidem hic vbiq; eſt: illa vero vbiq; fiunt, etſi non ſimul, ſed particulatim. iram autem non hn̄t. Neq;.n.neceſſe eſt. Ecce.n.etiam plantanima cupiditatem habentia, nam & moleſtia, & voluptate afficiuntur, non iraſcuntur, neque enim ſe vlciſci & defendere cernuntur. Porro & ꝑ quintum argumentum Ariſtotelici adſtruunt, ꝙ ſenſum non habent cœleſtia. ſi n omnis ſenſus circa exteriora verſatur, cœleſtium autem nihil eſt exterius. Non ergo ſentiūt. Ad quod dici poteſt, ꝙ etiam in cœleſtibus eſt exterius. eſt.n.extra circūferentiam centrum. Quare ſentiunt. Platonici autem ſic probant, ꝙ ſentiunt. ſi ſentire, etiam cognoſcere, cœleſtia quoq;, vt meliora, ſentiunt. Hæc cum dixiſſet, accedit & ad diſcernenda ambulatoria a plantanimis. Sed in his contēplatio, Deo eſt gratia, finitur. Nutritiuam autem habeat neceſſe eſt quicquid viuit, & habet animam. Dicit differentiam aīalis, & plantæ, ꝙ etiam ſi ambo nutritiuam habeant, tamen ambo ſenſitiuam. Nutritiuam enim habeat omne animal, neceſſe eſt. ſi enim non nutritur a principio generationis vſque ad corruptionem, celerius corrumpitur, & ad ſummum incrementum

tum

tum non peruenit, non neceſſe eſt autem, vt omnia, quæ viuunt, ſenſum habeant. Quæ enim ſimplex corpus habent, vt plantæ, nõ neceſſe eſt, vt ſenſum habeãt. ſimplex autem corpus plantæ dicuntur habere, quia ex ſolo terreſtri formam, & characterem ſuſcipiunt, ſed fieri nõ poteſt, vt ſine ſenſu ſit animal. ſenſum aũt non neceſſariũ in omnibus animalibus. Duplex eſt huius ſententiæ lectio. Quidam enim libri habent, ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις, i. in omnibus animalibus. Alij vero ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσι, i. omnibus viuentibus. ſed ſi ſit quidem τοῖς ζώοις, hoc eſt animalibus, eſt pro eo, quod eſt ζῶσι, ideſt viuẽtibus, vt plantas etiã comprehendat. Quid enim dicit? Quod non neceſſe eſt quicquid vitam habet, ſenſum quoq; habere. ſi autẽ ſcriptum eſt ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσι, ideſt, in omnibus viuẽtibus, recte habet. ſic enim magis cõfirmatur ſenſus. Neq; enim quorum ſimplex corpus eſt, ea ſenſum cõtingit habere. Hæc eſt, quæ fit a corpore, confirmatio, oſtendens non eſſe in plantis tactum.

Neq; uero quæ non ſunt formarum ſuſceptiua, ſine materia. Animal autem ſenſum habeat neceſſe eſt, ſi nihil fruſtra facit natura. Alicuius enim gratia ſunt omnia, quæ ſunt natura: uel erunt euenta eorum, quæ ſunt alicuius gratia. Si enim omne corpus ambulatorium non haberet ſenſum, corrumperetur, & non ad finem perueniret, quod eſt opus naturæ. Quomodo enim nutriuntur? ijs enim, quæ perpetuo manent, id adeſt eo in loco, unde natura producta ſunt.

De plantis dicit. ea enim formam non ſuſcipiunt ſine materia, vt ſenſus, ſed cum materia. Quæcunq; ergo, inquit, formam per ſe non ſuſcipiunt, vt plantæ, nõ habẽt ſenſum. Animalia autem habent ſenſum. Fruſtra enim in eis eſſet motus. Si enim non ſentirent, ad ſuam perniciem mouerentur & in foſſas inciderent. nihil autem fruſtra, vel ad malum, & incõmodum facit natura. Sed vel alicuius gratia, vel euenta erunt eorum, quæ ſunt alicuius gratia: dictum eſt aũt quænam ea ſint. Dubitãt autem dicentes nõ ſolas eſſe plantas, quæ formas ſine materia ſuſcipiunt, ſed & quoſdam ſenſus. Viſus enim & auditus re vera formas ſolũ apprehendit: ille quidem colores, hic vero ſonos, & non fit nec viſus color, vtpote albus, vel niger: nec auditus ſonus, vt acutus, & grauis. Sed tactus quidem certe non ſolum formam apprehendit, ſed etiã materiam: frigidum enim non apprehendit, niſi frigidũ fiat corpus. Similiter et in calido, & huiuſmodi. Dicimus autem ad hoc, ꝙ formam quidẽ anima apprehendit: materia aũt agit in corpus. Quare omnes ſenſus formam ſolam apprehendunt, ſed nequaquam materiam. Plantæ autem non ſolum formam non apprehendunt: ſed & ab ipſa materia arripiuntur, & ab ea patiuntur, & in eam viciſſim agunt. Nunquid aũt etiam in his dici poteſt, ꝙ ſicut in animalibus anima formam apprehendit, ſic & in plantis. Tactiua quidem facultas terræ formã apprehendit: corpus autem plantarum a tangibilibus patitur, vt colligatur etiam plantas habere ſenſitiuam facultatẽ. Sed quando hoc etiam dederimus, alia argumenta hoc ſubuertunt. Corrũperentur & ad ſummum incrementum nõ peruenirent, quod eſt opus naturæ. Quomodo enim nutrientur, ſi non habeant ſenſum inquit, animalia? Nõ peruenit ad finem, hoc eſt ad ſummũ incrementum, ſed corrumpitur. Si enim per tactum cognoſcit ipſum nutrimentum, & ipſum eligit, auerſatur autem, quod moleſtia afficit: ſi non habeant ſenſum, nõ nutriuntur, & corrumpentur animalia, vt quæ non nutriantur. Plantæ autem, vt quæ perpetuo maneant, ſenſu non egent. Habẽt .n. prope ſuum nutrimentum in terra, in quo eſt & planta: quod dixit, Vnde natura productæ ſunt. Plantarũ ergo definitum eſt nutrimentum, & propterea plantæ ſenſu non egent. Animalium autem eſt indifferens, & indefinitum. Non ſemper enim eadem adhibet nutrimenta, & opus habent ſenſu, qui diſcernat propria ab alienis.

Fieri autem non poteſt, ut corpus quidem habeat animam, & intellectum iudicatiuum, ſenſum autem non habeat: ſi non perpetuo manens quidem, generabile autem ſit. Atqui nec ingenerabile quidem. Cur enim non habebit? An enim animæ melius, uel corpori? Nunc autem neutrum. illa enim non magis intelliget. Hoc uero nihilo magis erit propter illud. Nullum ergo corpus, quod nõ perpetuo manet, habet aĩam ſine ſenſu.

Iure, inquit, habent animalia ſenſum, quia fieri nõ poteſt, vt quæ habent animam, & ſunt generabilia, & non perpetuo manentia, ſenſum non habeant. Perpetuo autẽ manentia dixit propter plantas. Hæc.n. & animam habent, & ſunt generabilia: ſed quia perpetuo manent, propterea ſenſum non habent. Dixit aũt intellectum iudicatiuum, & non ſimpliciter intellm: ne videatur diſcernere animalia a plantis: ſed rationalia animalia a plãtis. In his enim magis eſt neceſſarius, ſenſus, ſiquidẽ ea quoq; magis diſcernunt. Atqui nec ingenerabilia quidẽ, inquit, habent ſenſum, vt cœleſtia. Hoc enim etiam opinatur Ariſtoteles. Neq; enim animæ eorũ, nec corpori confert habere ſenſum, & dictũ eſt, quomodo, in contẽplatione: & ꝙ aliter quidem Alexander, aliter vero Plutarchus hanc ſententiam accepit. Exiſtimat ergo Ariſt. cœleſtia & viuere, & eſſe ambulatoria: ea n. dicit ſemper mobilia, ſed tamen non habere ſenſum, quia ſunt ingenerabilia ſm tempus. Nullum ergo corpus, quod eſt non perpetuo manens, habet animam ſine ſenſu. Hoc dictum magis oſtendit Ariſtotelem eſſe in ſententia Plutarchi. Hoc enim dicit nullum eſſe corpus habens animam præter plantas, quod non habeat ſenſus: niſi quis dicat, ꝙ hæc eſt cõcluſio ſuperiorum, & non ad proximum referiue. Si quis enim hoc dicat nihil habet Plutarchus ex præſenti dicto, & in his finitur actio.

Atqui, ſi quidem ſenſum habeat, neceſſe eſt corpus eſſe ſimplex, uel mixtum, Simplex autem non poteſt. Tactum enim nõ habebit. Eum autem habeat neceſſe eſt. Hoc autem ex his manifeſtum eſt. Quia enim animal eſt corpus animatum: omne autem corpus tangibile: tangibile autem tactu ſenſile: neceſſe eſt & animalis corpus eſſe tactiuum, ſi ſit ſeruãdum animal. Alij enim ſenſus per alia ſentiunt, ut odoratus, uiſus, auditus. Quod tangit autem, ſi ſenſum non habent, non poterit hæc quidem fugere, illa uero capere. Si autem hoc eſt, fieri non poteſt, ut ſeruetur animal.

Poſtquã diſcreuit Ariſt. animalia a plantis & cœleſtibus: nunc diſcernit ambulatoria a plantanimis. Volens autem eorum vrgentem differentiam oſtendere, dicit primum in quibus conueniunt, & appellat & ambulatoria animalia, & plãtanima, cõiter animalia: quia animalis definitionem vtraq; ſuſcipiunt. Sunt.n ſubſtantia animata ſenſitiua vtraq;. Eſt ergo cõe in omnibus animalibus, ꝙ mixta ſint, & non ſimplicia: cõe autem ipſis, & ꝙ tactũ habeant. Nã & plantanima, et ambulatoria mixta ſunt, & tactum habent. Hæc autem cõio nec plãtis inerat, nec cœleſtibus. Neq; n. plantæ ſunt cõpoſitæ, ſed veluti ſimplices: a ſolo.n. terreſtri formam, & characterẽ ſuſcipiũt. Sed neq; tactum habent plantæ. Rurſus cœleſtia mixta non ſunt. Secundum Ariſto.n. non ſunt ex elementis, ſed ex quinta ſubſtantia. Simplicia ergo. Sed neq; tactum habent cœleſtia ſm Ariſtot. Hæc ſunt in quibus animalia inter ſe conueniunt. Deinde, poſtq̃ hæc oſtẽdit, monſtrat ꝙ animalia vere & mixta ſunt, & tactum habent. Hoc autem & ante traditam differentiam oſtendit, et poſt traditam, non iiſdem argumentis. Nos autem primum differentiam dicimus, & ſic deinde cõnectimus, quæ deducunt, argumenta. ꝙ mixta ſunt animalia, & tactum hñt. Et quænam eſt differentia? Plantanima ergo, vel ſolũ tactum habent, vt in ſpongijs, vel tactum, & guſtũ quendã. quæcunque habent proportionem cũ ventre, et ore, vt teſtacea. Ambulatoria autem habent omnes ſenſus: aut ea, quæ cum ſenſu proportionem habeant. Vermis enim eo ꝙ viſum non habet, eſt molli carne. Ambulatoria enim volunt habere & viſum, & auditum, vt & q̃ ſunt procul, mala declinent: & ideo, dictum eſt,

Aſt aures ſonitus pernicum pulſat equorum, &c,
Ad me vox circum patientis venit Vlyſsis.

In hoc ergo differunt ambulatoria a plantanimis. Et haec eſt quidē differentia, In his ergo dicimus, quae ſunt ante differentiam, argumenta: ex quibus eſt oſtendere, ꝙ & mixta ſunt animalia, & tactū habent. & primū oſtendemus, ꝙ mixta ſunt, ſic Oportet ergo ſcire, omne animal ſenſitiuum habere tactum. Neq.n poſſunt, quae tactum non habent, alium habere ſenſum. Oportet.n.ſubſtratū eſſe deteriorē. Quicquid aūt tactum habet, mixtū eſt. Et omne ergo animal mixtū eſt. Quod aūt quicquid habet tactū, mixtum eſt, clarum eſt. Ex quibus enim cōpoſitus eſt tactus, ea etiam apprehendit. Si aūt apprehendit calidum, & frigidū, & humidum, & ſiccum, & non ſolum vnum eorum: clarum eſt, q. ex his cōſtituitur & erit mixtum. Quoniam ergo ex hoc argumento oſtenſum eſt, & mixtum eſſe animal, & habere tactū: obiter aūt oſtendimus, etiā habere tactum: age oſtendamus primo, ꝙ tactum habet animal. Scire ergo oportet, ꝙ ex tangibilibus proprie nutrimur. Succi enim inſtar condimentorū obtinent in nutriendo Alia autem, ne per accidens quidem nutriunt, vtpote odorabilia, vel audibilia, vel viſibilia. Si ergo ex tangibilibus nutrimur: neceſſe eſt autem apprehendere illa, ex quibus nutrimur: Tactu ergo eſt ea apprehendere: & eſt in nobis ex neceſsitate tactus, vt ea apprehendamus. Ipſe enim ſolus citra medium apprehendit, reliqui autem per mediū. Eſt ergo in animalibus tactus. haec ante traditam differentiam oſtendunt, eſſe tactum in nobis, & mixta eſſe animalia. Poſt traditam autem differentiam, rurſus oſtēdit mixta eſſe animalia. Ait enim ꝙ ſi oſtenſum eſt omne animal eſſe ſenſitiuum, neceſſe eſt, vt habeat ſenſorium per quod ſentit. Senſorium autem mixtum eſſe neceſſe eſt. Neque enim poteſt ex ſolo igne eſſe. Ignis enim magis corrumpit, quam partem conſtituit. Sed neq; ex aere, vel aqua eſſe poteſt: ijs enim aliae ſunt creditae facultates, perſpicua, ſonatrix, & odorum tranſuectrix. Neq; vero ex ſola terra eſſe pōt. Sunt enim inſenſiles quae ſunt in nobis, terrenę partes, vt pili, vngues, oſſa: & non ſolum oppoſitionem terrae apprehēdimus, vt ſicci, & humidi: ſed & calidi, et frigidi. Oportet ergo eē ex omnibus ſenſitiuum, vt cum ſit medium, omnia apprehendat. Eſt ergo mixtum. Quod autem tactum quoque habet animal, quinq; argumentis oſtēdit, quorum hoc eſt primum. Neceſſarius ē animali tactus. Si enim, qui ſunt viſu priuati, viuunt Praeterea autem & ſurdi viuūt, & qui ſunt olfactu priuati, vt ſi quis habeat in nare polypum. Accedit his, quod, & quibus lingua eſt amputata, viuunt. is autem, qui tactum amiſit, vt paralyticus, non poteſt viuere. eſt ergo omnibus magis neceſſarius tactus in nobis. Secundum argumentum. Si animalis definitiuus terminus eſt ſenſitiuum, & ad animal conuertitur: Senſitiuum autem ſecūdum tactū dicimus: Eſſe ergo in nobis tactus Tertium argumentum. Tanto eſt caeteris ſenſibus magis neceſſarius tactus, ꝙ alii quidē ſenſus ſunt in vna parte: tactus autem in toto eſt corpore Quartum argumentum. Adeo eſt neceſſarius tactus, quod eius quidem ſubiecta, vt tangibilia, totum corpus corrumpunt, ſi modum exceſſerint: et iure, quia eſt in toto corpore tactus: Reliquorum autem ſenſilū exceſſus illud ſolum ſenſorium corrumpunt, cuius eſt ſenſile. Si enim dicas, quod etiam guſtabilia totū corpus corrumpunt, dico. quod etiam guſtus eſt quidam tactus, & vt tactus, magis corrūpit totum corpus, quā, vt guſtus. Si quis autem dubitauerit, quid igitur? Odorabilia non totum corpus corrūpunt, vt peſtilētes ſpiritus? & dicimus quod per tactū ij quoq; corrūpūt. Eo enim quod faciūt putrefactionem, corrumpunt: putrefactio aūt tactu agit. Agit enim protruſione. Protruſio aūt tactus eſt. Rurſus dicunt, ꝙ etiam viſibilia totū corpus corrūpunt. Videntes.n.nonnunquam aliquid terribile, timore corrūpitur. Ad quod dici poteſt, ꝙ timore, eo ꝙ faciat frigiditatē, corrumpit: frigiditas autem eſt tactus. Hoc eſt quartum argumentum. Quintum argumentū. Neceſſarius eſt tactus, quia hic ſolus ad hoc, vt ſint, confert, reliqui vero ad hoc vt bene ſint. Dicunt aūt, ꝙ etiam irrationalia & viſum habent, & auditū, & odoratum, & guſtum Nunquid aūt ab illis poſſunt diſcere Muſicam, vel Aſtronomiam? Ad quod dicimus. quod odoratus quidē. & guſtus, quatenus perfectiora faciunt animalia, dicuntur ad hoc, vt bene ſint cōferre. Auditus autem, & viſus, & guſtus irrationalium confert ad hoc, vt bene ſint. Primum quidem, qm̄ foetus ſuos audientia, & eos videntia, eorū curam gerunt. Foetuum autem ſuorum curā gerere, eſt illis bene eſſe Iā vero & alloqui audientia animalia manſueſcunt. Auditu ergo eis opus eſt, vt audientia manſueſcant Manſueſcere autem bene eſſe eſt, quod habēt ex auditu, & viſu. Videntia enim, quae a nobis in luce ſiunt, manſueſcunt Et hoc ex eo manifeſtum eſt, ꝙ quae in tenebris agunt ferę, agreſtes ſunt & feroces. Poſtquā ergo haec dicta ſunt, in his contēplatio, & praeſens de anima tractatus, Deo eſt gratia, finitur. atqui ſi ſenſum habet, neceſſe eſt corpus eſſe vel ſimplex, vel mixtū. Dicit ea, quae habent animalia, inter ſe cōia nō, vt dictum eſt in cōtemplatione, orationē deducens: ſed idem eſt ſenſus Per tres aūt ſyllōs deducit orationem, quorum hic eſt primus Si neceſſe eſt ea, quae ſenſum habent corpora, vt animalia, eſſe vel ſimplicia, vel cōpoſita: non ſunt autem ſimplicia: Sunt ergo compoſita Hic eſt primus ſylls. & vnde clarū eſt ea eſſe compoſita? Hoc ſecundus oſtendit ſylls Si nō eſſent enim compoſita: nec tactum haberent. Vbi enim eſt tactus: & compoſitum: ſiquidē ex quibus eſt, ea etiā tangit. Multa autem tangit. Et vnde clarum fiet tactum habere animalia? Hoc per alium ſyllm oſtendit. Si.n.animal eſt corpus animatum: Omne aūt corpus eſt aliquid tangibile: Omne autem tangibile tactu apprehenditur: eſt ergo tactus in nobis, qui tangit. Hi ſunt tres ſylli Merito autem dicit, Eſt tactus, vt per ipſum ſeruet animal, Si enim ipſum non haberet in foſſas incideret, & periret. Sed quo.ſq; eſt vnuſquiſq; ſyllogiſmus? & dicimus qd primus quidem eſt huc vſq; ſic, Atqui ſi ſenſum habet corpus, neceſſe eſt corpus eſſe vel ſimplex, vel mixtum. Deinde eſt ſecundus hic ſylls Fieri aūt non poteſt vt ſimplex: tactum n.non haberet. Tertius autem eſt ſylls, qui dicit. Eſt autem neceſſe eum habere. Quod autem neceſſe cōfirmat, & ait: Hoc autem ex hoc apertum. Et deinceps dicit, quae dicta ſunt. Si omne corpus tangibile: Quicqd autem tangibile, tactu apprehēditur: Tactus ergo ea apprehendit. Viſus autem, & auditus, & olfactus per id, quod intercedit. Si autem hoc ita eſt, fieri non poteſt vt ſeruetur animal, niſi tactum habeat. In pręcipitium enim incidit, & corrumpitur.

Quapropter guſtus eſt ueluti quidam tactus. Eſt enim nutrimenti: nutrimentum autem corpus tangibile. Sonus uero, et color, & odor non nutrit, nec facit augmentum, nec diminutionem. Quare & guſtum eſſe tactum quendam neceſſe eſt, eo ꝙ ſit tangibilis, & nutritiui ſenſus.

Quia ſuperius dixit, ꝙ ſolus tactus tangens ſentit, ne quis dicat, Quid igit. nō guſtus tāgens apprehēdit? propter ea dixit, ꝙ etiam guſtus, vtpote qui ſit tactus, citra intermedium apprehēdit Quod aūt guſtus eſt quidā tactus, per tres ſyllōs oſtendit: quorum hic eſt primus. Si tactus eſt animali neceſſarius: eſt etiam guſtus. per eum enim nutrimur Guſtus ergo tactus eſt. Hunc autem ſyllogiſmum denotauit dicendo: Quapropter & guſtus eſt veluti quidā tactus, ideſt, propterea ꝙ eſt neceſſarius, vt tactus Tanq; enim ad ſuperiora coniunxit. Dicit & ſm ſyllogiſmum. Si guſtus nutrimenti eſt tactus. Hoc autē oſtendit & per tertium ſyllogiſmum, Si corpus tangibile eſt nutrimentum. ſuccus enim nutrit per accidens. Ipſa autem eſt ſubſtantia, quae adijcitur veluti tangibile corpus, quae nutrit ſonus autem, vel color, vel odor nō nutrit, vel diminuit. Neceſſe eſt ergo et guſtum eſſe tactum, ſi quidem idem eſt tangibile, & nutriens. Hūc autem ſyllogiſmum innuit dicens, Nutrimentū autem eſt corpus tangibile: & hoc probat dum dicit: Haec enim ſunt neceſſaria animali: Ex illo enim aliud quid dicit.

Hi ergo ſunt animali neceſſarij. & manifeſtum, ꝙ fieri non poteſt, ut ſine tactu ſit animal. Alij autem & ut bene ſint: & generi animalium non iam cuilibet, ſed quibuſdam, ut ambulatorio, eos ineſſe neceſſe eſt. Si enim eſt ſeruandum, non ſolũ oportet tangens ſentire, ſed & eminus. Hoc autem ita erit, ſi per id, quod intercedit ſenſitiuum fuerit: eo quod illud quidem a ſenſili patiatur, & moueatur ipſum autem ab illo.

Poſtquã dixit, quid inter ſe cõe habeant animalia, & probauit per duo argumenta, quæ ſunt ante traditã differentiam, ꝙ & mixta ſunt, & ſunt tactum: ab hoc loco diſcernit aĩalia, & dicit, ꝙ tactus quidem, vt neceſſarius, ineſt cuius aĩali: alij autem ſenſus non inſunt cuilibet aiali, ſed ſolũ ambulatorio, et non plantanimo. ſi.n. inquit, ambulatorium etiam, quæ ſunt eminus, mala vult effugere, non ſolũ tactu opus habet vt tangat: ſed etiam alijs ſenſibus eget, vt quæ procul ſunt apprehendat. Hoc aũt fuerit per id, quod intercedit. Quærunt, quõ dicimus quædam aprehendere per id, quod intercedit: quædam vero tangentia? Nam & ea quæ per id, quod eſt intermediũ, apprehendunt, nõ tangunt aerẽ, ꝙ intercedit, & eum citra mediũ apprehẽdunt. Quõ ergo dicimus, per mediũ? Dic ad hoc, quod ſenſile per intermediũ apprehendit & vt ad ſenſile, dictũ eſt illud, Per mediũ, vel id quod intercedit. Id.n. quod intercedit, patitur a ſenſili, & mouetur. Ipſum autem ſenſoriũ patitur ab eo, quod intercedit.

Sicut enim, quod ſecundum locum mouet, quouſque mutat agit. & quod truſit, alterum facit, ita ut trudat, & eſt per intermedium motus: atq; id quidem, quod primum mouet, trudit non truſum: ultimum autem ſolum truditur, cum non truſerit: Quod autem eſt intermedium, utrunque (multa autem intermedia) ſic in alterationem, præterquam ꝙ in eodem loco manentia alterant.

Poſtq̃ dixit, ꝙ per intermediũ quædam apprehẽduntur, exẽplo probat ea, quæ per intermedium: & dicit, ꝙ ſicut in iis, quæ ſm locum mouentur, quædam ſolũ quidem mouent, quædam autem & mouent, et mouentur: quædam ſolum mouentur. Quẽadmodũ, manus quidẽ mouet virgam: illa autem mouetur quidem a manu, mouet autem lapidem: Lapis aũt ſolum mouetur. & eſt primum quidem ſolũ trudens: nõ enim oportet dicere mouens: mouetur.n. & manus. Sicut ergo illic primum quidem ſolũ trudit: medium autem truditur, & trudit: poſterius aũt ſolum truditur: Sic & in iis, quæ alterãtur, ſenſile quidem ſolum trudit, ſiue mutat. Quod aũt intercedit, & mutatur a ſenſili, & mutat ſenſum. Senſus aũt ſolũ mutatur. Sed eſt differentia, ꝙ in manu quidem, & virga poſt locũ erat motu: in alteratione aũt non moto ſenſili, facta eſt mutatio Et quod truſit, alterum facit, ita vt trudat. Pulchre hoc dixit. Manus enim, quæ truſit, alterum facit, ita vt virgã trudat. Hoc eſt ergo ꝙ ipſe dixit, Multa autem intermedia. Hoc recte dixit. Poteſt enim eſſe intermedium & virga, & lignũ, & ferrum: & ideo mouet, & in iis, quæ non mouentur, poteſt eſſe intermedium & aer, & aqua, & quædam alia. Dixit ergo, multa eſſe intermedia. Præterquam ꝙ in eodem loco manentia alterãt. Facultas, inquit, quæ ſecundum locum mouet, non finit in eodem loco id, quod mouetur: Senſile autem ſenſum alterans eum in eodem loco finit.

Quemadmodum, ſi in ceram tinxerit quiſpiam, eouſq; mouetur, donec tinxit: lapis autem nihil. Sed aqua quidem ualde longe: aer autem plurimum mouetur, & agit, & patitur, ſi maneat, & unus ſit. Et ideo etiam de reuerberatione, melius quã uiſum exeuntem reuerberari, aerem pati a colore, & figura, donec unus ſit. In plano autem, & leui unus eſt: & ideo rurſus ipſe quoque uiſum mouet: quemadmodum, ſi ſignum, quod eſt in cera, tranſmiſſum ſit uſq; ad finem.

Quia de intermediis agitur, quę formas tranſmittunt: ppterea etiam in iis, quæ imprimunt, intermediis differentiam dicit. Cera.n. inquit, aliquouſq; imprimitur: ſed non per totum: aqua aũt pluſquã cera. per ſe enim ferme totã formas ſuſcipit. Aer autem per ſe totũ proprie formas ſuſcipit. Eſt enim eiuſmodi, qui facile imprimi poſſit. Quædam aũt omnino non imprimuntur, vt lapis. Aer autem imprimitur, ſi maneat vnus, & infractus. Si enim interciſus fuerit aer, non trãſmittit. Interciditur autem ab aſpero ſenſili, in aſperis in minutas partes diſſectus. Aer autem in planis, et leuigatis in partes nõ ſcinditur Et ideo reuerberatio fit proprie a planis & leuibus: eo ꝙ aer non interciditur, qui intercedit. Si autem manet vnus aer, & a ſenſili patitur, poteſt reuerberari. Vnde & de reuerberatione melius quã viſum exeuntẽ reuerberari aerẽ &c.

Deſunt hic multa. Eſt autem contextus in hyperbato ſic legendus. Melius eſt dicere aerem pati a colore vel figura, quam ſupponere viſum exeuntem reuerberari.

Quod autem fieri non poteſt, ut ſit ſimplex corpus animalis, apertum. Dico autem ut igneum, uel aereum: Sine tactu.n. nullum alium ſenſum contingit habere. Tactiuum enim corpus animatum totum, ut dictum eſt. Alia autem extra terram ſenſoria quidem fuerint. Omnia autem, eo ꝙ per alterum ſentiũt, faciunt ſenſum, & per ea, quæ intercedunt: Tactus autem eſt, ꝙ ipſa tangat & ideo hoc quoque nomen habet. Atqui & alia ſenſoria tactu ſentiunt, ſed per alia: ipſe aũt ſolus per ſe. Quare eiuſmodi quidem elementorum nullum fuerit corpus animalis. Neq; uero terrenum. Omnium enim tactus, tangibilium eſt ut medietas. & ſuſceptiuum eſt ſenſorium non ſolum earum, quotquot ſunt, terræ differentiarum, ſed & frigidi & calidi, & aliorum omnium tangibilium. et propterea nec oſſibus nec pilis, nec eiuſmodi partibus ſentimus, ꝙ ex terra ſint. & plantæ nullum propterea habent ſenſum, ꝙ ex terra ſint. Sine tactu autem fieri non poteſt, ut ullus ſit alius. Hoc autem ſenſorium nec ex terra, eſt, nec ex ullo alio elemento.

Communionem dicit poſt differentiam, ꝙ mixta ſunt animalia. neq; enim ex igne poſſunt eſſe ſenſoria. corrumpit enim: neque ex aere, vel aqua, vel terra. & dicta eſt in contẽplatione omnium cauſa.

Manifeſtum ergo, ꝙ neceſſe eſt hoc ſolo ſenſu priuata animalia mori: neque enim poteſt habere non animal.

Hic primum dicit argumentum, quod tactus eſt neceſſarius, eo quod hoc priuatum perit animal. Si autem alio priuetur, non perit.

Nec, quod eſt animal, alium neceſſe eſt habere præter hũc.

Secundum eſt argumentum, quod tactus ad animal conuertitur. Quare eſt neceſſarius.

Et propterea alia quidem ſenſilia exceſsibus non corrumpunt animal, ut color, & ſonus, & odor: ſed ſolum ſenſoria, niſi ſit per accidens. Vt ſi una cum ſono ſit truſio, & ictus: & ab intuitu, & odore alia mouentur, quæ corrumpunt. Porro & ſuccus, quatenus cõtingit eſſe tactiuum, ea ratione corrumpit. Tangibilium autem exceſſus, ut calidum, & frigidum, & durum, periment animal. Cuiuſuis enim ſenſilis exceſſus perimit ſenſorium. Quare & tangibile tactum. Eo autem uiuere definitum eſt. Sine tactu enim oſtenſum eſt non poſſe eſſe animal. Quamobrem tangibilium exceſſus non ſolum ſenſorium corrumpit, ſed & animal.

Tertium eſt argumentum, ꝙ exceſſus tactus totũ animal corrumpit. Ex hoc autẽ & aliud naſcitur argumentum, quod tactus eſt in toto corpore: alii autem ſenſus in vno ſenſorio, & ideo vnum ſenſorium lædunt in exceſſibus, & non totum corpus, niſi per accidens truſione: & dictum eſt in cõtemplatione, quomodo etiam per tactũ hæc corrumpunt.

Quia hunc ſolum neceſſe eſt habeant animalia. Alios autẽ ſenſus habet anima, ut dictum eſt, non ut ſit, ſed ut bene ſit.

Quintum dicit argumentum, ꝙ tactus ad id quod eſt eſſe, confert, quod eſt neceſſarium. Alii autẽ ſenſus ad id, quod eſt, bene eſſe, vt viſus. per viſum.n. nos quidẽ ſcit-

tias cognoſcimus: feræ autem per viſum cicurãtur, manſueſcunt, & docentur. Nõ ſolum aũt ad id, quod eſt, bene eſſe, cõferunt alij ſenſus, ſed & ad id, quod eſt eſſe ſimpliciter, eo ꝙ procul videns, vel audiens, vel olfaciẽs, ex grauibus, & formidandis aliquid, eorũ effugiat inſidias & pericula. Quare cum aliqñ quidem dicit, ad hoc vt ſit, aliquando vero, vt bene ſint, alios ſenſus conferre, non aduerſatur ſibiipſi. Ad vtrunq; enim conferunt.

Vt uiſum, nempe quia in aere, & aqua uidet, & omnino, quia in perſpicuo.

Ad hoc vt ſint, inquit, eſt viſus. Eſt enim ad videndũ per perſpicuum aerem & aquam. Si enim per ea non videret, fruſtra eſſent aer, & aqua perſpicui.

Guſtum autem propter iucundum, & moleſtum: ut ſentiat id, quod eſt in nutrimento, & appetat, & moueatur.

Porro & guſtus, inquit, ad hoc vt bene ſint, cõfert vt ſentiat, id quod eſt in nutrimento, iucundum, et moleſtũ & iucundum eligat.

Auditum autem, ut ei aliquid ſignificet. Linguam autem, ut aliquid ſignificet alteri.

Videtur in irrationalibus hoc non eſſe firmum. Quid enim poſsit eis ſignificari? niſi dicas, ꝙ ſuos audientia fœtus eorũ curam gerant, & eſt aliqua ſigñatio. Vel dic, ꝙ etiam ea, quæ apud nos ſignificant, audientia irrõnalia mãſueſcunt. Linguã aũt, vt aliquid alteri ſignificet. Hoc non eſt irrationalibus. Neq;.n. habent linguam ad aliqd ſignificandum, ſed ad guſtandum omnino. Nõ tuto ergo dictum eſt. Et in his praxis, Deo eſt gratia, finitur.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGHIKLMN.

Omnes ſunt quaterniones præter M qui eſt Ternio N vero Duernio.

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.
M D LIIII

ANT 1409691